SZENT ISTVÁN
ABSOLUTA

SZENT ISTVÁN
ABSOLUTA

BANGHA BÉLA S. J.
ÖSSZEGYŰJTÖTT MUNKÁI

GYŰJTEMÉNYES DÍSZKIADÁS

BANGHA BÉLA S. J.
ÖSSZEGYÜJTÖTT MUNKÁI

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE

DR BIRÓ BERTALAN

XXIII. KÖTET

SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST

BANGHA BÉLA S. J.

KATOLIKUS ÉPITÉS

I.

SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST

Imprimi potest. Nr. 362/1941. Budapestini, die 24. III. 1941.
Eugenius Somogyi S. J., Praep. Prov. Hungariae.

Nihil obstat. Dr. Michael Marczell, censor dioecesanus.
Nr. 3002/1942. Imprimatur. Strigonii, die 20. Aprilis 1942.
Dr. Joannes Drahos, vicarius generalis.

Kiadja a Szent István-Társulat.

Stephaneum nyomda Budapest. Felelős: ifj. Kohl Ferenc.

BEVEZETŐ.

„A katolikus mozgalmainknak és szervezeteinknek módszertana általában túlkevéssé van kidolgozva. E téren feltűnő a hiány az egész katolikus világirodalomban s alig magyarázható mással, mint elméleti és gyakorlati munkásaink különleges, egymástól kissé túlságosan elkülönözött helyzetéből. Vannak elméleti tudósaink és vannak gyakorlati harcosaink. A kettő között azonban hiányzik egy láncszem, valami, ami mind a kettőből kölcsönözne valamit s a kettőt egymáshoz közelebb hozná. Erre pedig égető szükség van, különben katolikus akciónk módszeressége sohasem fejlődhetik igazán nagystílűvé. Az elméleti tudós a maga elméleti, tudományos kérdéseibe temetkezik; egyházjogba és egyháztörténetbe, hitágazattudományba és filozófiába, hitvédelemtanba és erkölcstanba. A másik oldalon meg ott sürög-forog a gyakorlati emberek serege; rendesen nyakig munkában s nem érve rá, hogy a katolikus akciók mikéntjének s belső összefüggéseinek kérdéseit elméleti nyugodtsággal, alapossággal és összefoglalással tanulmányozza. Így aztán a középen fekvő feladat: katolikus akciónk mikéntjének tudományos és elméleti alapon álló tanulmányozása, tisztázása, megállapítása, jobbára megtétlenül marad.

Ez pedig kár, sőt igen nagy kár. A katolikus apostolkodás ma már igazán kinőtt abból a kezdetleges állapotból, amikor elég lehetett az egyéni jóakarat s némi tapasztalat az apostolkodó személyében. Ma a korszerű lelkipásztorkodás, de még a világi apostolkodás és szervezkedés is valóságos tudomány, amelyet tanulmányozni kell, különben meglehetősen dilettáns

és tervtelen lesz apostolkodásunk; nem lesz benne nagyvonalúság, a részek között összhang és összedolgozás; mindenki elülről kezdi, ott ahol véletlenül éri s úgy, ahogy véletlenül tudja. Mit mondtunk: tanulmányozni kell az apostolkodás művészetének szabályait? De hogyan tanulmányozza ezeket a kezdő papi vagy világi apostol, ha ezek a szabályok még összeállítva s megállapítva sincsenek azon a fokon s abban a modorban, ahogy kívánatos volna? Íme, a katolikus apostolkodás gyakorlatának elméleti kidolgozása, katolikus akciónk és szervezkedésünk módszertana, mint — sajnos — nem mindenütt kellőleg méltatott szükségesség s mint nagyon sok baklövésnek, ballépésnek, céltalanul elpazarolt energiáknak és balsikereknek forrása!" — írta P. Bangha, midőn Stocchiero-nak mintaszerű olasz apostolkodási könyvét olvasta.[1] E megjegyzéseivel 1924-ben nagy hiányokat tárt elénk, bár addig egész sereg idevágó tanulmányt írt már. Amióta 1914-ben külföldről hazatért a szociális kereszténységért dolgozott egészen haláláig, hiszen utolsó életműve, „A világhódító kereszténység" is ezért íródott.

Az itt közölt két kötetnek ő maga adta „Katolikus építés" címet, hiszen Krisztus-országnak a magyar földön való szépséges kiépítéséért írta minden sorát. Akkor kezdtek íródni e kötet első sorai, amikor Budapesten a józsefvárosi plébániának 120 ezer híve volt s 15 ezer katolikus iparostanonc sohasem hallott hitoktatást a tanonciskolában, ugyanakkor egyetemi végzettségű papok, hitoktatók, nyomorukban zsidó családoknál latin tanítással, zongorahangolással, sőt fehérnemű mosással voltak kénytelenek jövedelmüket pótolni, a székesfőváros tehetetlenül feküdt a szabadkőműves szociáldemokrata népvezérek karmai közt és készült milliós tömegeivel a kommunista forradalomra.

Amikor utolsó sorait írta e kötetek fejezeteinek, P. Bangha előtt még mindig az egész világ Krisztustól

[1] Stocchiero: Siate apostoli és Pratica pastorale (Vicenza 1922, 1924), Magyar Kultúra 1924 (XI.) köt. 251—252. lapjain.

való elfordultsága meredt. Még mindig azt volt kénytelen látnia, hogy „a tömegek nagyrészét csakugyan a korszellem oly szörnyű messzeségbe sodorta el az Egyháztól és a vallási igazságtól, hogy a puszta lelkipásztori és iskolai munka révén a nagy tömegek szélesarányú visszahódítására alig gondolhatunk... Gondoljunk az újpogányság sokmilliós, részben értelmiségi tömegeire, akiknek kezében vannak a társadalom eszmei irányításának leghatalmasabb eszközei. Gondoljunk azokra a széles tömegekre, amelyek soha mást mint becsmérlő nyilatkozatokat nem hallanak az Egyházról. Krisztus papjaiban vagy tébolyodott fanatikusokat, vagy gonoszlelkű népámítókat látnak". (Egy fel nem használt hadsereg.)

Ez a világhelyzet s főleg a magyarság nagy lelki elárvultsága határozta meg e két kötet összeállítását is. Negatív oldalról kezdtem a fejezeteket csoportosítani, hogy magávalragadó crescendóban az Egyház földi diadalának útjait és eredményeit hozzam e kötetek finálójául. Mindegyik kötet külön egész e tekintetben. Mindkét kötetben azért tettem a sötét részt mindjárt az első oldalakra, hogy kitessék, mily mélypontból kellett az Egyház ügyeit kilendíteni gigászi harcok árán. Ennek okait kutató és felderítő cikkeket is ide tettem épp ezért, nemkülönben a katolikus építés magyar jeleseit, úgyszintén a hittanilag, gazdaságilag és egészségileg megváltatlan emberek sorsán való tépelődést is itt sorakoztatom fel, hogy a világi apostolkodás módszerei után nagyobb legyen a vágy. A második kötet a magyar Katolikus Akció kiépülését tárja elénk, melyet P. Bangha dolgozott ki alaptól a tetőig. Amikor ez még csak mint pápai eszme is alig volt körvonalazva és csak az olasz meg a boroszlói minta élt e téren, P. Bangha éles tekintettel látta, hogy egyik sem való nekünk, mindegyiktől külön sajátos magyar Katolikus Akciót dolgozott ki, amelyet az ő jó és árva, elhanyagolt és küzdő magyar népe lelkéhez és életéhez szabott oly tökéletesen, hogy külföld (főleg az amerikai) lemásolta azt. Akadnak cikkei

P. Banghának, amelyek más kötetből idekívánkoznak és innen más kötetbe volna sorozható egynéhány, de az ő egész élete annyira át volt hatva az apostolkodás szellemétől, hogy valamennyi írása ezt szolgálta.

Az ő szemében a katolicizmus nem arra termett, hogy megállítsa a lelki és közéleti romlást, nem is hogy megtűrt és díszcímekkel teleaggatott magántársaság legyen, hanem — vezessen, irányítson, ütemet vezényeljen mindenütt. A problémák ma is javarészt ugyanazok, sőt elintézetlenül hevernek a magyar ugaron, P. Bangha írásai és eszméi hosszú évtizedekig lesznek sürgősen aktuálisak (A magyar szervezkedés kérdése c. fejezet gondolatai).

A katolicizmus lelki ugarán merengve mégis oly csodás melegséggel írt P. Bangha a magyarságról, mint sehol másutt. A katolikus akció mellől nézve, az ő árva népe páratlanul áll a világ valamennyi népe közt az ő szemében. „Minden hibánk és tökéletlenségünk — írja „Miért gyönge az, aki erős?" c. fejezetében — tévedésünk s talán elmaradottságunk mellett a magyar nép lelki alkata valami olyan szerencsés összetételét mutatja az értékes tulajdonságoknak, aminővel nem mindenütt találkozunk a föld népei közt". Oka ennek, hogy „a mi népünk túlságosan józan, hogysem igazán hitetlen legyen; túlságosan nemeslelkű, hogysem materialista legyen; túlságosan egészséges gondolkodású, semhogy a vallás és katolikus erkölcsiség szépségével szemben érzéketlenséget tanusítson. S mivel ezek a tulajdonságok nem minden népnél vannak meg ekkora fokban... gyönyörű jövő képe rajzolódik ki lelkemben, amint a magyar katolicizmus fejlődési lehetőségeiről elmélkedem, amelyek kivételesen nagyok!" (A magyar katolicizmus jövője.)

Hogy a Páter álma és jóslata megvalósuljon, azért készült így e kötet.

Budapest, 1940 augusztus 22.

Dr. Biró Bertalan.

Harc a kereszténység ellen.

Harc a kereszténység ellen — mint munkásvédelem.

Ha a szociáldemokráciának nevezett állítólagos munkásmozgalom csakugyan jóhiszemű volna, ha csakugyan csak az volna a főcélja, hogy a fizikai munkások gazdasági és szellemi színvonalát emelje, érthetetlen és teljességgel megoldhatatlan rejtély volna, miért köti össze ezzel az állítólagos munkásvédelemmel a — vallás és pedig pontosan csak a katolikus vallás elleni heves, kíméletlen, fanatikus harcot. Érthetetlen volna, miért fáj neki minden kapitalizmusnál jobban: az Egyház. Miért izgat — nem ám a bankok, a trösztök, a zsidó nagyvállalatok, az áruházak, a bárokban dőzsölő Lipótváros ellen, hanem a papok, apácák, hitoktatók ellen. Miért fáj neki — nem ám a bank, hanem a templom; nem a pazarul berendezett demokrata kaszinók, hanem a katolikus szerzetesházak. Egy pillantás a Pénzügyi Kompaszba vagy a pesti körutak fényesen kivilágított boltjainak feliratára azonnal kioktathatná őt, hol kell a kapitalizmus igazi hordozóit keresnie; ő azonban a — hitoktatástól s a püspököktől félti a munkásság jövőjét.

Abban a lapban, amelyet csak a munkásokra kirótt kényszerelőfizetésekből s pártilletékekből tudnak fenntartani, egyetlen szempont sem oly fontos és szembeszökő, mint a vallás elleni harc. Minduntalan belebotlunk az olyan szelíd kis izgatásokba, hogy pl. valakit egy évi börtönre ítéltek, „mert véleményt mondott a papokról". Hadd higgye a szegény, elcsavart eszű proletár, hogy Magyarországon oly szörnyen nagy urak s oly privilegizált emberek a papok, hogy még „véleményt" sem lehet róluk mondani, anélkül,

hogy börtönbe ne jusson az ember. Utóbb ugyan kiderül, hogy osztály elleni izgatásról és lázításról szólt a vád s a tettes, szegény tatár, aki nyilván a „munkásvédőktől" tanult meg „véleményeket mondani", nem is csak a papok ellen izgatott (ezen a címen hiszen az egész pártvezetőséget talán naponta le lehetne csuknil), hanem az Isten s a vallás ellen, mondván, hogy „gazember, aki a gyermekeit a templomba küldi". Ezek a fínom kis izgatások úgyszólva egyetlen Népszava-számból sem hiányoznak.

Viszont a vörös marxistáknak ez a vallásgyűlölete meglehetősen exkluzív. Kizárólag a katolikus Egyház ellen irányul. Mutatóba is alig olvasunk náluk egyetlen szót a zsidó rabbi, a zsidó zsinagóga ellen. Baltazárékat meg egyenesen védelmükbe veszik. Az egyes emberek, írók, politikusok, stb. pontosan aszerint találnak náluk rokonszenvet, hogy mennyire helyezkednek szembe a katolikus gondolattal s támogatják a zsidóság nemzetközi érdekeit. A mexikói vérebeket is azért védelmezik, mert hisz azok a Wall Street nagybankárainak s petróleumkirályainak, jórészt nem keresztényeknek kezére dolgoznak.

Mindez csak megerősíti a komoly megfigyelőt abban, hogy az úgynevezett munkásmozgalom csak másodsorban az, elsősorban pedig a zsidó világhatalmi törekvések egyik roppant ügyes sakkhúzása. A sárga kapitalizmus maga csinálta meg a maga munkásmozgalmát, nehogy a munkásság mozgolódása valaha is komoly veszedelemmé váljék az ő számára; ellenben oly irányban haladjon, amely csak a zsidó-kapitalista érdekszövetség elvi ellenfelének, a keresztény erkölcsi erőket összpontosító Egyháznak válhassék kényelmetlenné.

Iparostanoncaink tízezrei hitoktatás nélkül.

Az úgynevezett alsóbb néposztályok elkereszténytelenedéséről írunk és zengünk ma már közismertté vált elégiákat. És méltán. Ha joggal panaszkodunk a magyar analfabéták nagy számán és joggal keser-

günk a közép- és alsóbb-néposztályok műveltségi átlagának meglehetősen szégyenletes nívóján, egyenesen jeremiási siralmakra zendíthetnénk rá a nevezett osztályok vallási műveletlensége fölött.

Ennek a műveletlenségnek kiáltó bizonyítéka a szocialistáknak nyugat-európaszerte dühöngő vallásellenes izgatása — pedig ugyan *mi köze pl. a munkáskérdésnek a valláshoz?* —, mely természetesen sehol oly brutálissá, oly minden megfontolást és megértést nélkülöző közvadítássá és népámítássá nem fajult, mint nálunk. Hiszen még inszinuációinak is bizarr a feltevés, hogy a szocialista lapok egyszer életükben nyugodtan és elfogulatlanul írjanak vallási dolgokról, vagy hogy csak fel is említsék pl. a legnagyobb szociális kultúrfaktoroknak, az Egyháznak szociális és kulturális érdemeit. Ami — bármily magától értetődőnek találjuk — nem volna még csak lehetséges sem, ha a mi ú. n. alsóbb néposztályaink nem volnának annyira félrevezetve, hogy egyetlen egy gondolatot sem képesek objektív nyugalommal végig gondolni, mihelyt egyszer a vallásról van szó. Mint a rosszul idomított ló, mely ha susogást hall, ösztönszerűleg vadulni, izgulni, dühöngeni kezd, úgy ők is, a félrevezetettek, mihelyt vallásról, Istenről — a lélekkultúra e legfőbb s legtöbb áldást jelentő tényezőiről — esik szó előttük. A dresszúra, az idomítás, már t. i. fordított értelemben, fényesen bevált.

Ám ha ezen a dekadencián kesergünk, voltakép csak saját rövidlátásunkról állítunk ki bizonyítványt. Mert a bajon jajgatni, melynek forrásait jól ismerjük s mégsem tenni egyetlen lépést, hogy azokat elzárjuk, igazán nagyfokú rövidlátás. Mert hiszen honnan a csodából vegye az a számos közép- és alsóbb osztálybeli a vallási műveltségnek azt a minimumát is, mely a fentjelzett, teljesen fejtetőre állított állapotot kizárttá tenné, mikor azt senki, de senki nem nyujtja neki? Vegyük pl. az iparos és kereskedelmi alkalmazottak világát. Szegény sorsban születnek, szüleik maguk sem nagyon műveltek vagy a kenyérkereseti létharc köti

le minden erejüket s figyelmüket. Így nő fel a gyermek, a későbbi iparos vagy kereskedelmi alkalmazott s csak abban a minimálisnál is kevesebb vallásoktatásban részesül, amelyet a jól-rosszul látogatott elemi iskola nyujt neki. Akkor még nem mozdul meg lelkében a kétely, sem érzelemvilágában az erkölcsi válság.

Amikorra pedig ezek megmozdulnak, a fiatal gyerekember régóta nem kap egyetlen szó, egyetlen betű vallási oktatást vagy vezetést. Mert hiába rendelkezik a törvény s hiába diktálja a teendőket a legtermészetesebb józan gondolkodás: a leendő iparosoknak és kereskedelmi alkalmazottaknak voltakép egyetlen művelődési fókusában: az iparos vagy kereskedelmi tanonciskolában a legtöbb helyen — így a fővárosban is — a vallásoktatást egyszerűen nem vették fel a tanrendbe. Minden törvény és miniszteri rendelet, minden jog és észszerűség ellenére, de nem vették fel. *Budapesten évenkint vagy 15.000 katolikus tanonc van hittannélküli oktatással,* tehát már ez oldalról is teljesen elégtelen, egyoldalú s alapot nélkülöző oktatással s válik éppen *tanulatlanságánál* fogva a szocialista toborzás leghálásabb anyagává.

Csak a legújabb korban történnek félénk, tapogatózó lépések a reform felé. A katolikus legényegyletek országos elnöke, *Schiffer* prelátus felírt a magyar püspöki karhoz azzal a kérelemmel, hogy a kérdést rendezze s ejtse módját annak, hogy a „tanonciskolákban a hittan rendesen taníttassék". „A katolikus legényegyesületek jelenlegi működésének sikerét ugyanis, így fejti ki a beadvány, nagy mértékben gátolja az a körülmény, hogy a legényegyesületbe lépő új tagoknak igen nagy része a *vallási dolgokban teljesen járatlan;* azt, amit az elemi iskolában tanult, jórészt elfelejtette. Az inasiskolában sok helyütt katekizmust nem tanult. Inaskodása alatt általában a szociáldemokrata szakszervezetekhez tartozó segédek oldala mellett dolgozott, akik azt is tönkretették, amit az inas lelkében még megőrzött. Az inasok, illetve a legények erkölcsi züllöttségét mi sem bizonyítja job-

ban, mint a szifilisznek köztük nagy mértékben való elterjedtsége, amely még a legényegyesület tagjai közt is lépten-nyomon észleihető, pedig ide csak a jobbak iratkoznak be.

Kétségtelen, hogy az inasiskolába való járás egyike a legterhesebb papi működéseknek. Annál kívánatosabb, hogy a lelkipásztorkodásnak ezen egyik legveszélyeztetettebb területe a kellő munkálásban részesüljön. Az Egyházat az ipari szakszervezetek miatt iparosrészről fenyegeti most a legtöbb veszély. Ezzel szemben azt látjuk, hogy a legkisebb gondot és munkát igénylő női, különösen az apácák vezetése alatt lévő iskolák általában igen jól vannak a hitoktatás tekintetében ellátva. (Hiszen sokkal könnyebb is tanítani leányiskolákban, mint az inasiskolákban.) Épp azért, az inasiskolai hitoktatásnak általában való elrendeléséhez nem sok reményt fűzünk. Az óhajtott siker biztosítása végett alázattal kérnők a nagym. püspöki kar intézkedését arra nézve, hogy:

1. Minden plébániahivataltól kegyeskedjék beszerezni az adatokat aziránt, hogy az iparhatóságnál vagy az ipariskolai igazgatónál hány inas van bejelentve? Hány ezek közül katolikus? (Az 1910. évi statisztikai adatok szerint az országban 551 iparostanonciskola működött. Ezeket az iskolákat 101.675 fiú- és 1707 leánytanonc látogatta, akiknek túlnyomó része bizonyára katolikus.)

2. Van-e hitoktatás az inasiskolában? Az 1884. évi XVII. t.-c. 83. §-a szerint ugyanis „amennyiben a hitfelekezetek a tanoncok vallási tanításáról gondoskodnak, a fentebbi órákon felül vasárnaponkint egy óra a vallástanításra fordítható". Gróf Csáky kultuszminiszter 1894 május 4-iki 13.033. sz. csatolt rendelete szerint az iparos- és kereskedőtanonc, továbbá a középkereskedelmi iskolákban a hittan tanítása megszűnt fakultatív tárgy lenni és elrendeltetett, hogy a jelzett iskolákban a hit- és erkölcstan tanítása a heti órarend keretében *kötelező* módon eszközöltessék.

3. Hetenkint hányszor s mely időben van a hitoktatás? (Hétköznap az esti órákban a pap legjobban ráér a hitoktatást végezni.)

4. Ki, illetve kik végzik a hitoktatást?

5. Mennyi díjazás ellenében?

6. E díjazás honnét utalványoztatik?

7. Hány tanfolyama van az iskolának? (Trefort miniszter által 1884-ben kiadott tanonciskolai szervezet három évfolyamról rendelkezik.)

8. A hitoktatás az egyes osztályokban külön-külön taníttatik-e? (Néhol ugyanis az osztályokat összevonják, mi a taneredmény rovására megy.)

9. A hittan, illetve a katekizmus és biblia tananyaga hogy van megosztva e tanfolyamok közt? (Tanterv tudtunkkal még nincs.)

10. A hittan tanítását ki ellenőrzi? (A szervezet 28. §-a szerint minden tanonciskolában a tanítótestület fölött egy igazgató-tanító áll. A hitoktató és tanítása nem igen van ellenőrzés alatt.) A vizsgán ki elnököl?

11. Van-e gondoskodva arról, hogy az inasok vasárnap misét hallgassanak? Ki vezeti őket oda? (Az 1884. évi XVII. t.-c. 62. § *b)* pontja értelmében: „Az iparos köteles . . . időt engedni és felügyelni arra, hogy a tanonc vallása ünnepnapjain az istentiszteletet látogassa".)

12. A karácsonyi és húsvéti, esetleg az iskolai év elején való gyónás- és áldozásra vezettetnek-e a tanoncok?

Természetes, hogy a hitoktatókat az inasiskolai hitoktatásért kellő díjazásban kellene részesíteni s e címen az állami költségvetésbe e célra megfelelő összeg volna felveendő. Végtére az 1910. évi statisztikai adatok szerint az iparostanonc iskolák segélyezésére 400.885 korona fordíttatik az állampénztárból, az országos tanonciskolai alapból pedig 139.754 korona utalványoztatott s az 1884. évi törvény 80. §-a előírja, hogy ahol legalább 50 tanonc van, a község köteles a tanoncok tanításáról külön tanfolyam berendezése

által gondoskodni. A további 87. § szerint: „amennyiben a községek a tanonciskolák költségeinek fedezésére nem képesek, e célból a községek a községben fizetendő egyenes adó 2%-a erejéig külön adót vethetnek ki"; amely községek „vagyoni helyzetüknél" fogva nem tarthatnak fönn tanonciskolákat, segélyért a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez fordulhatnak. Méltó tehát, hogy a hitoktatás is felvétessék a tanoncoktatás terhei közé. A községektől a hitoktatók részére megfelelő óradíj volna kieszközlendő; óránkint és évenkint 80 korona nem volna sok, ezzel azonban be is lehetne érni egyelőre.

Nagy mértékben megnehezíti az egységes és helyes tanítást továbbá a hitoktatási tanterv teljes hiánya is, valamint az évvégi rendes hittanvizsgának s a hitoktatás feletti felügyelet rendszeresítésének sokhelyütt fájdalmasan érezhető mellőzése. Mindezen bajokon segítendő, a püspöki kar a kassai püspököt bízta meg a reformtervezet előkészítésével.

Az iparos és kereskedelmi tanoncvilág megmentése a lelki eldurvulás és vallási elparlagiasodás veszélyéből nemcsak egyházi és vallási érdek, hanem nemzeti és kulturális szempontból is annál sürgetőbb, mennél elfeledettebb kategorikus imperativus. Teljesen eltekintve attól, hogy a destruktív és *forradalom bérenceinek is meddő lesz minden munkája,* mihelyt egy értelmileg fejlett és vallásilag is műveltebb néposztállyal áll szemben.

A Tanáregyesület és a vallásos nevelés.

Az Országos Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny 1914 december 1-i száma a „Tanító" c. lapról referálván, ezeket írja:

„Olvassuk a ‚Glosszák'-ban, hogy egy fővárosi tanító a saját gyermekeit — holott az iskola, melyben ő is tanít, lakásához közelebb esik — egy távolabbi fekvésű felekezeti iskolába járatja, mert a fővárosi

iskolákban a gyermek intenzív vallásos szelleme nincs biztonságban. Laptársunk élénken helyesli ezt a megokclást s — csodálatosan — kikerüli figyelmét az a körülmény: ha az a fővárosi tanító, mint apa, veszedelmesnek tartja a saját gyermekeire nézve az iskolát, ahol működik, mint tanító, vajjon aggodalom nélkül szolgálhat-e tovább ugyanott? Vagy talán a mások gyermekeinek a lelkét nem kell sajnálnia?... Vagy, vagy; de 50%-ra megalkudni: nem tanító emberhez méltó!"

Mit szóljunk ehhez a logikához?

Csak azt, hogy az ilyen tessék-lássék okoskodáshoz szabadkőműves folyóiratoknál régtől fogva hozzá vagyunk szokva. Aki a szabadkőműves stílus-gyakorlatokat hosszabb időn át figyelemmel kíséri, hamarosan észreveszi, hogy azok a csillapíthatatlan gyűlölet alaptónusán kívül, főleg egyben egyeznek meg: logikájuknak egészen zűrzavaros s a gondolkozási törvények alól teljesen emancipált voltában, mely a higgadt következtetés szabályait bármikor kész figyelmen kívül hagyni, valahányszor egy alig-alig leplezett álokoskodás jobban megfelel kitűzött céljának.

A logika szerint a fenti esetben az apa csak akkor követett volna el helytelenséget és „megalkuvást", ha ő maga, mint tanító, szintén a hitvallásos iskola szellemével ellenkező irányban fejtett volna ki aktív tevékenységet. Mert ez esetben és csakis ekkor volna ellentmondás az apa és a tanító között. Ha ellenben, mint fővárosi tanító is igyekezik a lehetőséghez képest vallásos szellemben tanítani, s legalább némileg ellensúlyozni azt a rosszat, amit ugyanott vallástalan tanítók elkövetnek, akkor nemcsak nem cselekszik meggyőződése ellen, hanem ellenkezőleg logikusan és erkölcsösen cselekszik, bárha saját gyermekeit ugyanakkor inkább olyan intézetbe küldi, ahol egyáltalán nem fenyegeti veszély lelketlen, vallástalan tanítók részéről.

Lényegében ugyanolyan eset ez, mint mikor az

orosz inváziótól félő ember a családját biztosabb helyre menti, ő maga azonban fölfegyverzetten az ellenség elé megy, hogy ellensúlyozza annak erejét és mentsen és védjen, amit csak lehet. Ebben az eljárásban következetlenséget, méltatlanságot, „megalkuvást" látni csak az képes, aki, mint Ady Lajos, erővel a szabadkőműves logika abroncsai közé ficamítja a gondolatait. Vagy talán a kenyerét írigyli a fővárosi iskolákban még ott felejtett néhány tucat vallásos tanítótól?

Hogy mennyi oka volt félni a fővárosi tanító apának a fővárosi iskolák valláserkölcsi nívótlansága miatt, annak elég bizonyítéka, a fővárosi tanítók szomorú emlékű állásfoglalása az iskolai hitoktatás ellen, a hitehagyott katolikus papoknak feltűnő előszeretettel való alkalmazása a fővárosi középiskolákban, vagy akár az a legújabb kultúrbotrány is, melyet csak mostanában közöltek a lapok, amidőn t. i. megtörténhetett, hogy egy Rózsa Ignác nevű fővárosi tanítónak *„Az új iskola felé"* című „tanügyi és tanügy politikai", teljesen radikális szellemű könyvét (megjelent *1912-ben!*) a fővárosi tanács vagy 700 koronáért megvette s az összes ifjúsági könyvtárakban elhelyeztette. Ez a könyv, melyet három évvel a megjelenése után írójának sikerült éppen a háborús esztendőben az amúgy is rengeteg deficitekkel dolgozó főváros nyakába varrni, selejtes szabadkőműves és szociálista elvekből összetákolt zagyva írás, mely a vallás lerombolását s az isteni gondviselés hitének kiküszöbölését hirdeti s a hitről csak azt állapítja meg, hogy „gyűlöletet szít" s a multnak „babonás s a tudományt arcul csapó lomtárából való" (20. o.). Hát, hogy olyan iskoláktól, amelyekben még az ifjúsági könyvtárak is ilyen lélekrontást végeznek, az aggódó apa távoltartja gyermekét, melyben pedig az, mint a tanító fia, bizonnyal előnyökben részesülne; époly jogos és érthető, mint amilyen nemes és logikus eljárás, ha éppen a „más gyermekeinek lelkét" sajnálva a maga részéről is legalább némileg iparkodik ellensúlyozni a szabadkőműves és szocialista tanerők logika- és hitellenes fészkelődéseit.

Keresztény világnézet és tudományosság.

A destrukció vezérei kétféle úton támadják a keresztény gondolatot. Egyik úton a demagógia eszközeit használják: Népszava-stílusban, kültelki durvasággal, a személyes meghurcolások, emberhajsza, hírkoholás, meggyanúsítás és izgatás fegyvereivel dolgoznak. Ugyanakkor azonban elindulnak a másik úton is és szalónfegyverekkel, a tudományosság és művelődés eszközeinek hadbaállításával iparkodnak aláásni a kereszténység tekintélyét. Hogy ez utóbbi úton mennyi jobb sorsra érdemes elmét képesek megtéveszteni, elég szomorú példa volt rá a szegény Görcsöni Dénes, aki, bár csodálatos elmeéllel tudott a kereszténység ellenségeinek szitáján átlátni, maga sem vette mindig észre a megtévesztő taktikát s folyóirati szemléiben éveken át a legkomolyabban vette és nyakrafőre méltatta a „Huszadik Század" c. folyóiratnak nagyképűsködéseit.

Ez a külföldi tanulmányokat hazai nyelvre ültető, a maga toldásaiban azonban szánalmasan vérszegény s csak mondásainak vakmerőségében és előadásának mímelt finomkodásában eredeti folyóirat pusztán hangbelileg differenciált átfordítása annak, amit pőrcben, egyszerűbben s a vezérek gondolkozásmódjának nyilván megfelelőbben is napról-napra veszteget a *Világ* meg a *Népszava*. Ködös jelszavakra épült filozófia, a társadalom- és természettudomány frazeológiájával felsujtásozott zsidó-demokrata izgatás, a morálmentes érvényesülési ösztön lobogó törtetése s (bátran kimondhatjuk) a pánjudaizmus kiterjesztése és körülbástyázása Magyarországon: ezek azok a tudományos pillérek, amelyeken ez a merészen megtervezett és mégis minden sarkában ingatag szellemi építmény nyugodni szeretne.

Egyik újabb számában egy S. A. jelzésű valaki (ritkán csalódunk, ha feltesszük, hogy ezeket a nagyképűségeket egészen fiatal zsidófiúk, talán még soro-

zásra sem kerültek, írják) nem kisebb dologról, mint a Szent István Akadémiáról siet leadni egészen egyéni vélekedéseit. Valóban mulatságos látvány, amikor ez a névtelen valaki magas katedrára ülve olyan szellemeket leckéztet meg, aminők Apponyi és Concha, Csernoch és Giesswein. Bájos, amint megállapítja azt az „érdekességet", hogy „a teológusok közzétett tudományos fejtegetései és nyilatkozatai sokkal elfogulatlanabbak, mint a világiakéi: ezek papibbak a papoknál". Milyen kipróbált fogás ez a mi világuralomra törtető faji szociológusainknál: elfogultságról és elfogulatlanságról beszélni akkor, amikor részükön már nem is elfogultság vezeti az eszmemeneteket, hanem a vakítás és cinikus, félrevezető törekvés!

Ennek a törekvésnek félreismerhetetlen jelei ebben a rosszhiszemű írásműben is megvannak, amikor pl. azt mondja, hogy Apponyi előadásában „kísérletet sem tesz" a tudományos gondolatmenetre; hogy a dogmák dícséretén kezdi és egyúttal aggresszív, *mert* (?) megtámadottaknak tudja meggyőződéseit az irányzatos tudományosság által (tehát aki megtámadottnak érzi magát, az már támadó, aggresszív?); s hogy Apponyi az Egyház természetfölötti tanításainak igazolására a *consensus gentiumot* hozza elő. (Ime a gonoszakaratú törekvés, hogy Apponyit annyira naivnak tüntethesse fel, mint aki egy nemlétező közmegegyezésből akarja bizonyítani a természetfölötti dogmákat!) Beszél aztán a mi szeretetreméltó S. A.-nk „egyházi gyámkodásról", „kétféle igazságról", a tudományok „összeütközéséről", az Egyházzal („csaknem minden ponton", úgymond szabatosabban — milyen pontosan tudja!); megállapítja, hogy újabban már az Egyház is „sokat tanult és átvett *ellenfelétől*" (értsd: a tudománytól) s „megbarátkozott a *változhatatlannal*" (bizonyosan ezért művelt kezdettől fogva tudományt és állította fel az összes iskolatípusokat egészen a nagy középkori egyetemekig!), „s ha buzgón indexre is tette azokat a munkákat, melyeket nem az ő tetszésének

megszerzése végett írtak (?), általában megértőbb és türelmesebb lett"; bár „lehet, hogy ez csak látszat, melynek mélyén a lelkek fölötti feltétlen uralom törekvése elleplezve lappang". S végül zavaros kuszaságaival oda lyukad ki, hogy miután a természettudomány művelésének a Szent István Akadémiánál „hivatottabb fórumai vannak", az új Akadémia „inkább a multnak szól, mint a jövőnek". Mert hogy „a magyar művelődésnek a teológia (?) szűkös forrásán kívül frissebb és szabadabb áramlatokra van szüksége".

Ezekkel a kiskorú írásokkal, amelyekben minden ellennézet „szűkös" és „maradi" és minden tudományos értéket pártok, sőt fajok szempontjai szerint ítélnek meg, vezették idáig a magyar olvasóközönséget élelmes dikciózók már vagy harminc év óta.

Amikor amerikai stílben folyt a modern gazdasági és politikai élet egész vonalán a keresztény intelligencia leszorítása és kihagyása, amikor sorba új kezekbe kerültek az igazi modern nagyhatalmasságok — sajtó, pénzvilág, nagyipar, nagyvállalkozás —, ugyanakkor meg kellett nyugtatni a keresztény publikumot afelől, hogy hiszen neki mint keresztény közösségnek nincs is már semmi keresnivalója az újkor szellemi világában. Az érvet emellett a szellemi kiuzsorázás mellett az ilyen tudományosan kifésült pamfletszerű elintézések szolgáltatták: az ilyen S. A.-féle megállapításokkal vették el a keresztény elmékből még a saját gondolkozási irányuknak és tudományrahivatottságuknak hitét és öntudatát is.

Reméljük és a Szent István Akadémia létrejötte is növeli e hitünket, hogy ennek a kiskorúságnak — már a félrevezetettek részén — hamarosan végórája üt s a Huszadik Század köré csoportosult pánszemita törtetőknek tudományos bűzbombákkal való csatározása a köztudatban is mindjobban megmarad annak, ami: kedélyes dob-utcai nyelvöltögetők harcának. A Szent István Akadémia pedig, mint a karaván, vagy mint a tudományokat kezdettől fogva legelső helyen

ápoló Egyház maga, a rituális nyakravalójú kis csahosok ellenére is szép csendesen és biztosan halad tovább...

Zsidók és az apácaélet.

„Kérdi, igaz-e az, hogy az apácák olyan erős fizikai munkát végeznek, hogy azt a maga gyenge szervezete nem bírná ki?" (Pesti Hírlap. Szerkesztői üzenetek „Remény"-nek.)

Drága jó „Remény" kisasszony! Nem hozzánk intézte a fenti kérdést, hanem a *P. H.*-hoz, de azért mégis mi felelünk rá, mivel a *P. H.* hithű szerkesztője a fogós kérdésre nem adott önnek eléggé határozott választ, azonkívül, bár a katolikus szerzetesélet kérdéseiben nem vagyunk ugyan oly verzátusok, mint a kálvinista Porzsolt, a zsidó Szomaházi vagy az aposztata Makra, katolikus közérdeket látunk abban, hogy megóvjuk önt az apácazárdáktól s az apácazárdákat öntől.

Nem, fent tisztelt „Remény" kisasszony, ön nem való apácának, önnek le kell tennie ebbeli álmairól. Ha el akarja pusztítani magát, ugorjon a Dunába, vagy vesse magát a villamos elé, vagy alkalmaztassa magát Mária-éremmel a nyakán a fővárosi könyvtárnál, de ne menjen apácának. Hogy miért? Nem éppen a fizikai erőfeszítés és gyenge testszervezet okáért beszéljük le erről. Mert hiszen, mint véletlenül ezt még a *P. H.* bizonyára Szadagorában megihletett jósa is eltalálta, a zárdákban sem szükséges, hogy mindenki csupa vasgyúró legyen, sőt ellenkezőleg az a rengeteg sok finom, lelki és kulturális munka, tanítás, nevelés stb., melyet a női szerzetek végeznek, többnyire nagyon előkelő és gyenge testszervezetű apácák napi tevékenysége. Abban is tökéletesen igaza van a *P. H.* mindentudóinak, hogy aki merőben szerelmi csalódásból, „kétségbeesésből" akar apáca lenni, az abszolúte alkalmatlan az apácaéletre s biztosíthatjuk róla, hogy a sok ezer apáca közt, akikre ma büszkék lehetünk,

nincs egyetlen egy is, aki ilyen merőben negatív okokból lépett volna be a szerzetbe; nem is vennék be az ilyent soha, legföllebb a regényekben szereplő szerzetekbe.

De ami miatt mi leginkább ellenezzük az ön szerzetbelépését, az mégis egészen más; t. i. az, hogy apácának csak nyílteszű, keresztény gondolkozású és tiszta, érintetlen lelkületű leányok mehetnek; az ilyenek azonban *bizonnyal nem a P. H. olvasó közönsége között találtatnak*, legkevésbbé azok között, akik annyira nem jutottak még el az értelmi fejlettségnek kellő fokára, hogy vallási, pláne a keresztény vallást érintő, sőt egyenesen lelkiismereti kérdésekkel a Légrády-Testvérek lapkiadóvállalat alkalmazottaihoz fordulnak. A P. H. tán megbízható felvilágosítást tud nyujtani pl. a posztócsalók családfájáról, az orfeumi táncosnővé való kiképeztetés módozatairól stb., de hogy micsoda lelkitulajdonok diszponálnak egy hölgyet apácának, arról a P. H. fürge és élelmes embereinek természetesen halvány sejtelmük sem lehet.

Ön gorombaságnak tartja ezt a mi nyiltságunkat, t. „Remény" kisasszony. Pedig igazán nem gorombaság ez. Mi önnel szemben nem is lehetünk gorombák. Mert goromba valaki csak létező lényekkel szemben lehet, ön pedig t. kérdező, már megbocsásson, egyszerűen nem létezik. Lássa már ezért sem léphet szerzetbe! Önt csak a *P. H.* gyerekes gyűlölködő tollforgatói találták ki a mult héten, hogy alkalmuk legyen el nem fojtható keresztény gyűlöletükről tanuságot tenni; hogy legyen kihez adresszálniok azt a több mint taráta beszédet, hogy az apácazárdákban „nem egy, de száz és ezer csalódást (?) kell némán fogadni és tűrni s mosolyogni kell az arcnak és ajaknak, mikor a szív *ezer pokollal és gyötrelemmel* van tele; ahol jó képet kell vágni, elégedetten mosolyogni, mikor a lélek a bensőben *hánykódik, háborog,* mint a viharos tenger s áldást kell az ajaknak rebegnie, amikor *káromkodni szeretne* (ejha! apáca, aki káromkodni szeretne! ilyent is csak a Lipótváros ismer) s lehajlott fővel, alázatosan kell

imádkozni az ellenségért, mikor a *gyűlölet és bosszúvágy pirosra festi az arcot...*"

Lám csak, ezeknek az otromba szitkoknak és rágalmazásoknak a leadására kellett önt „megszerkeszteni" a P. H. körül tevékenykedő szabadon-gondolkodó bősz agyakban! Azért mi nem is bántjuk önt — ennyire háborodott elméjű apácajelölt nincs is az országban, azokat az agyakat sem akarjuk észre téríteni, amelyeknek zeg-zugos tekervényeiből a fenti rémkép hazug torzalakja kiugrott, — mert ez agyaknak boldog tulajdonosait már nemi és vallási hovatartozandóságukból kifolyólag sem fenyegetheti az a veszély, amelytől önt itt oly gondosan óvják; sőt még nem is a *P. H.* leányolvasóit akarjuk kioktatni az apácaintézmény való mivoltáról — mert, tetszik tudni, hogy őszinték legyünk, az olyan leányokból igazán nem kérnénk semmiféle apácazárdában, amilyenek a *P. H.* emlőin nőnek fel s annak házasságtörő tárcáin, apróhirdetésein és szerkesztői üzenetein fejlesztették „tiszta nőiességüket"; hanem megírtuk mindezt azoknak a gyengébb elméjű katolikusoknak a kedvéért, akik még mindig nem tudnak különbséget tenni széna meg szalma, fehér és fekete, igazmondás és *P. H.*, méltányosság és elfogultság, lovagi becsületérzés, hála és elismerés — és minden keresztény intézményt, még a legfönségesebb női heroizmust is lobogó gyűlölettel sárbatapodó undok, üzleti antikrisztianizmus között.

Nem, t. Nagysád, önnek mindenekelőtt meg kellene korrigálnia a felfogását az apácaéletről. Nem ugyan úgy, ahogy a *P. H.* szeretné, amely kereszténységnek, de az egész emberi életnek egyik legtisztább, legüdébb oázisáról is csak torzképet tud rajzolni, de meg kellene korrigálnia véleményét annyiból, hogy azt ne tekintse többé öngyilkosjelöltek bús menedékének, hanem annak a paradicsomnak, melyben Krisztus maga él titokzatosan tovább s veszi körül magát szűzi lelkek legtisztább szeretetével, erények illatával, a könyörület és irgalmasság, a keresztény alázat és szelídség, a béke és lelki örömök hervadatlan tavaszá-

val. És mindenekelőtt tudnia kellene azt is, hogy az apácák közt lehetnek bár egyszerűbb lelkek is, de oly nagyfokú tudatlanságot, mely még a *P. H.* katolikus-gyűlöletét sem tudja megkülönböztetni a báránybőrrel bélelt farkasok udvarlásától, a zárdában sehol sem tűrnének meg.

Tudja ön, hogy mi a szerzet és mit jelent ez a szó, hogy Krisztus menyasszonya? Ön nem érti s tán nem is fogja érteni soha. Vannak dolgok, melyeknek a felfogásához, de sőt a megsejtéséhez is külön talentum kell. Magának a kereszténységnek megértése sem adatott meg másnak, mint kiváltságos lelkeknek; hát még a magasabb, teljesen evangéliumi életcélokéi Az, akinek szavai alapján s akinek buzgóbb követésére alakult meg a katolikus Egyházban a szerzetesi-intézmény, maga is így mondotta, mikor a szűziességről beszélt: „Aki fel tudja fogni, fogja fel". Tehát mindenki nem ér fel hozzá! De abból, hogy a denevér nem tudja bevenni a nap világosságát, nem következik, hogy más berendezésű madárkák sem tudják bevenni. Abból, hogy az üzlet érdekein és a vér ösztönein felülemelkedni nem tudó, a közvetítőkereskedelem fellendítésére született, apró emberek nem tudják megérteni a katolikus szerzetesnői ideát, még nem következik, hogy azok sem érnek fel hozzá, akiket erre Krisztus meghívott. Akiknek a lelkéhez így beszélt: Te édes gyermek, kár volna érted a mulandó világban, hol úgyis elhervad szépséged s elfoszlanak örömeid, jer, őrizd meg magadat az örök tavasznak és örök virágzásnak, légy az én jegyesem. Akikhez a zsoltáros szavával szólt: Halljad én leányom és nézd és hajlítsd ide füled és felejtsd el népedet és a te atyádnak házát; és meg fogja kívánni bájaidat a király...

Ó, ti királyi lelkek ott, a szentély tornácában, ti éjjel-nappal Krisztussal társalkodó, vele síró, vele ujjongó, vele bízó, vele diadalmas nők; ti ékei a gyengéd nemnek, kiknek szeméből egész mennyország derűje mosolyog, kiknek ajkán állandóan a Bárány vére bíborlik s homlokotok tisztább a fehér liliomnál,

amióta azt a láthatatlan vőlegénynek csókja érinti — ti ezrek, és tízezrek, és százezrek! Ha nem volna botor dolog, hogy a gyöngyöket a háziállatok elé vessük, szeretném, ha ti mondanátok meg magatok a vakokat vezető világtalanoknak, vajjon igazán gyötrelmes-e életetek, hogy igazán csalódás és kín-e a Krisztus-jegyesség és gyűlölet és bosszú és káromkodás-e az, ami a szentély mélyén, az Úr házában fakad? De ne feleljetek! Aki titeket lát, tudja jól, hogy ti vagytok a teremtett világ legboldogabbjai; aki pedig nem lát és nem akar látni, azzal kár volna perbe szállnotok.

Tánc az ablakokon besugárzó hajnalig.

„Nagyböjti" mulatságot rendezett a Fővárosi Alkalmazottak Nemzeti Szövetsége, a bál védnöke a katolikus Sipőcz volt, aki maga is megjelent: ott volt a tanácsnokok jó része s a tánc, a kiadott jelentés szerint, „az ablakokon besugárzó hajnalig" tartott. Nem csodáljuk, hogy a főrendező, Dingha Árpád *éppen a nagyböjtöt* választotta bálrendezésre; elvégre régi szabadkőműves és protestáns ember; lehet, hogy egyenesen kedvére volt, hogy ezzel a jó katolikusokat megbosszantsa, a gyengéket pedig erkölcsi dilemmába juttassa. Ellenben Sipőcznek, aki katolikus és aki, ha nem is volna az, kötelessége volna a több mint félmillió budapesti katolikus vallási érzelmeire is tekintettel lenni, nagyon is zokon vesszük, hogy ezt a keresztténytelen kurzuskilengést nem volt bátorsága megakadályozni. A Fővárosi Alkalmazottaknak pedig tisztelettel azt ajánlanók, hogy legközelebb valamivel *keresztényebb intézőbizottságot* válasszanak s ne régi szabadkőműveseket szerepeltessenek a nyilvánosság előtt.

A bálozásnak ezek a túltengései egyébként nemcsak keresztény szempontból, hanem a puszta észszerűség szempontjából is határozottan elítélendők. Jajgatunk ország-világ előtt a nyomorunkkal, éhezik az ország, éhezik a tisztviselői kar, éhezik és nyomo-

rog maga a felséges királyi pár is, hivatkozunk az elviselhetetlen drágaságra s ugyanakkor provokáljuk az antant s a világ ilyenféle ítéletét: ahol még nagyböjtben is az ablakokon besugárzó hajnalig ropják a táncot s ahol a tisztviselőnek annyira telik a bálozásra, hogy még a búfeledtető farsangon messze túl is szórja rá a pénzt: az az ország nem érdemel kíméletet. Főleg akkor nem, ha a kereszt lovagjainak fehér jelmezében hivalkodik s ugyanakkor erősen kereszténytelen tivornyákat ül.

A „nagyböjti mulatság" újabb jele annak, hogy nálunk „kurzus" van, de kereszténység édeskevés.

Liberalizmus vagy Katolikus Akció.

A Katolikus Akció egy lelki fasizmusnak, egy új krisztusi iránynak zászlaját bontja ki. Ez a zászló azonban nemcsak a vallási életben jelent regenerálódást, hanem a társadalmi, gazdasági és nemzetközi életben is. A liberalizmus korszaka a krisztusi gondolatot a templomra korlátozta s krédója az, hogy a vallással a társadalmi életben semmit sem lehet kezdeni. Százötven éve tart ez az állapot, mely a kereszténységet kizárja és még a családi életben is a liberalizmus uralkodik. A házasság szentségét államjogi aktusként kezeli, mely megadja a válás lehetőségét. Ahol ezt a tipikusan liberális gondolkozást behozták, ott mindenütt megrendült a család alapja. A nő mindenütt veszített, mert *reszketnie kell, hogy mi történik, ha az ura megúnja.* A társadalom megretten, mikor a Zemplén Dénesféle tragédiáról hall hírt. De ez a tragédia nem is izolált. Aki szeret belenézni a dolgok mélyére, az észreveszi, hogy a liberalizmusból fakad minden borzalmas pusztulás és végül a társadalmi élet felfordulása. Tóth Tihamér mondja: *felháborodunk az anyagyilkos gyermeken, de nem borzadunk meg a gyermekgyilkos anyákon.*

A liberalizmus kultúrpolitikája az ifjúságot teletömi ismeretekkel, de szabadjára hagyta a gyermek-

lelket, nem fejleszti az észt, az értelmet. Annyi az iskola és annyi a vizsga manapság és van-e művelt közönség, melyet *egy napilap ne tudna falhoz állítani elemi kérdésekben?* A felületesség és öntudatlan gondolkodás kitermelője lett a liberalizmus.

A katolikus akciónak mindenre van kész, tökéletes programmja. Sem az állami, sem a népi mindenhatóságot nem ismeri el. Mind a kettő megbukott. Látjuk, hogy az állami mindenhatóság Olaszországban és Németországban rabszolgává süllyeszti az embert és a demokráciának is csak annyi értéke van, hogy felszabadította az emberiséget a feudalizmus és fejedelmi abszolutizmus alól. A katolikus akció azt vallja, hogy minden jog forrása az Istentől ered, melyben a józan, higgadt állami eszme dominálhat, mely azonban nem lehet mindenható, amely mindent lábbal tipor.

Ha tetszik, én kimondom, *a katolicizmus állandó forradalom,* forradalom a bűn ellen az örök isteni törvények alapján, forradalom a visszaélések, a panamák ellen. El kell ítélni a liberalizmust, mely oktalan, vad sovinizmusba kergeti az embereket, aminek vége mindig háború. *A vad sovinizmust állandóan összetévesztik a hazaszeretettel.* Milyen jól állana a magyar ügy, ha 1917-ben megfogadták volna XV. Benedek pápa békeszózatát, akkor ma az integer Magyarország állana a megcsonkított ország helyén. A katolikus felfogás sohasem helyezkedett a gyűlölet álláspontjára. A liberalizmus elve: az erősebbé a nagyobb jog, aki győz a versenyben, azé minden, nincs isteni és erkölcsi törvény. Mikor fogja a katolikus közönség széttépni ezeket az országcsaló elveket?

A liberalizmus, mint a világgazdasági válság mutatja, gazdasági téren is csődöt mondott. Az Actio Catholicának azonban van egészséges programmja a gazdasági kérdések megoldására is. A liberalizmus a tőke mindenhatóságát hirdeti az ember és a munka felett. *30 millió munkanélküli és 100 millió ellátatlan a világ minden részén, ennek a liberális gazdasági elvnek tökéletes bukását jelenti.* S ez a túlhajtott profit-

éhség teremtette meg a szocializmust, mely látjuk, hogy Oroszországban odavezetett, hogy mint egy onnan érkezett amerikai tudós mondotta: *„A borzalom országa ez a 160 milliós orosz föld, mert mindent láttam ott, csak mosolyt nem!"*

A liberalizmus lelkén szárad, hogy *kitermelte a szocializmust és a bolsevizmust.* Vissza kell tehát térni a Quadragesimo alapjára és csak ennek alapján lehet megmenteni az egész világot. XIII. Leó pápa híres enciklikáját már a protestáns *Roosevelt* is átveszi és ennek jegyében akar csatát nyerni. A Quadragesimo a tőke uralma helyébe a munka uralmát akarja helyezni és azt hirdeti, hogy ne legyen proletár a világon. Nem lázítással, hanem a *proletárság megszüntetésével* akarja ezt megszüntetni. Azt akarja, hogy aki dolgozik, annak meglegyen az emberi megélhetése és öreg napjaira biztosítva legyen az élete. Akárhogy nem akarja a kapitalizmus és a szocializmus, egy *új világ fog születni a kereszt jegyében,* mert a katolikus akció lenyúl a szenvedő emberiséghez és felemeli.

Mai keresztényüldözés.

A mexikói egyházüldözés.

A mexikói egyházüldözés borzalmas jelenségeiről már két ízben megemlékeztünk.[1] Hogy a világháború minden érdeklődést lekötő forgataga miatt háttérbe szoruló, de egyébként az egész művelt világ legsúlyosabb ítéletét méltán kihívó atrocitásokra most még egyszer kitérünk, azt azért tesszük, hogy némikép összefoglaló rajzát adjuk annak, hogyan fajultak az állapotok ennyire s különösen még azért is, hogy rámutassunk, hogy az egyházüldözés modus procedendije ugyanaz, ami volt Franciaországban s a főbűnösök ugyanazok a hatalméhes szektáriusok, mint mindenütt a világon, ahol a katolikus Egyházra az üldöztetés és elnyomatás szomorú napjai rákköszöntöttek.

Mexikó Spanyolországtól való elszakadása (1810—1821.) után egy félévszázadon keresztül számtalan forradalom színhelye volt, míg végre 1877 február 7-én Porfirio Diaz ragadta magához a hatalmat, melyet 30 esztendőn keresztül erős kézzel meg is tartott. És ez az idő a fejlődés legszebb szaka volt, annyira, hogy a régi forradalmi láz új lángralobbanását legtöbben kizártnak tartották. Ám a dolgok mélyére látók figyelmét nem kerülték el közelgő viharok előjelei.

A legnagyobb szerencsétlenség a felekezetnélküli állami iskola volt. Diaz e téren az ú. n. cientificos-oknak (= műveltek, felvilágosodottak, nálunk úgy mondanák: „mi tudósok") ateista és szabadkőműves tanférfiak klikkjét szabadon engedte gazdálkodni és garázdálkodni.

Ezek az állami iskolákat, tanítóképzőket stb. mind-

[1] Lásd Örök Kőszál c. kötetet.

inkább katolikus egyházellenes szellemmel töltötték meg és a katolikus magániskolák működését nyomasztó rendelkezéseikkel mindjobban megbénítani igyekeztek. A szükségszerű következmény az volt, hogy az iskolákból az Egyházzal szemben ellenséges nemzedék került ki, mely szabadkőműves jelszavaknak hódolt. Maga, az éppen nem „klerikális" *„Frankfurter Zeitung"* is bevallja: „A cientificosok korrupciója, melyet Diaz nagy gyengeséggel tűrt, aláásta az állam erkölcseit és mérges lehelletével elpusztította a gyenge közlelkiismeretet".

Ehhez hozzájárult, hogy Diaz diktatúrája alatt a katolikusoknak tilos volt a nyilvános politikai életben való részvétel s minden szervezkedés, az Egyház jogaiért való minden küzdelem lehetetlenné volt téve. Tudnivaló ugyanis, hogy a katolikus Egyház Mexikóban ekkor már rég a szeparáció állapotában volt. Már ötven év előtt megtörtént a szakadás állam és Egyház között. 1856-ban szekularizálták az egyházi vagyont, 1861-ben az állam rátette a kezét az összes templomokra és kultúrépületekre s egyidőben betiltott minden nyilvános vallásos funkciót.

Diaz kormánya alatt ugyan az Egyház némileg fellélekzett, de a régi kultúrharcos törvények megmaradtak s bár sok helyen enyhébben kezelték azokat, mégis megtörtént, hogy papok, kik az egyházpolitikai törvények jogtalanságát nyilvánosan fejtegetni merték, fogsággal bűnhődtek. Nehogy tehát még nagyobbá tegye a bajt, az Egyház némán szenvedett. *Igy aztán a hű katolikusok egy politikai harcra való minden készültséget és iskolázottságot nélkülöztek.*

Végre aztán Diaz folytonos újramegválasztásának komédiája sem tarthatott örökké. A demokratikus államforma üres frázis maradt, a forma és lényeg közötti ezen ellentétnek konfliktusra kellett vezetnie.

1910 november havában, Diaz szerencséjének tetőpontján, mikor 80-ik születésnapját és az állam függetlenségének évfordulóját ünnepelték fényes ünnepségekkel és a világ visszhangzott Diaz dicsőségétől, fel-

emelte ellene Francesco Madero a lázadás zászlaját. „Ne örök újraválasztást, hanem tényleges népszavazást!" — volt csatakiáltása, mely nagy tömegeket nyert meg neki. Néhány hónapi polgárháború után Diaznak az országból menekülni kellett, Madero pedig elnökké választatta magát.

A katolikusoknak a kormányváltozás nagy előnyére szolgált. A szabadabb szellemű alkotmány biztosította nekik a politikai szervezkedés jogát, hogy így az állam fejlődésére határozott befolyást gyakorolhassanak. A „Guadalupei munkások" szociális szervezetét azonnal átalakították „Katolikus Nemzetipárt" címén politikai organizációvá, mely a püspökök áldásával rövidesen az egész országban elterjedt és *már 1930-ban 800 szervezetben több mint félmillió aktív tagot számlált.*

Madero forradalma azonban szükségszerűen új forradalmat vont maga után. Madero ugyanis reformokat ígért, melyeket nem tudott vagy nem akart keresztülvinni. Úgyhogy a „peonok", a szegény indián napszámosok tömegeit a Diaz elleni harcra mozgósítsa, megígérte *az ingatlan tulajdon új felosztását.* Mikor aztán az ígéret nem teljesült, a csalódott peonok Zapato vezérlete alatt fellázadtak és a gazdag déli tartományokban pusztító hadjáratot kezdtek a nagybirtokosok ellen. Agrárszociális revolúció volt ez, egyházellenes tendencia nélkül.

Egyidejűleg Madero pártjának, a „konstitucionalisták"-nak néhány vezérférfia az északi tartományokban szított felkelést. Így aztán Madero nehéz helyzetét felhasználták a „föderalisták" — Diaz pártja — és Huerta generális vezérlete alatt magukhoz ragadták a hatalmat, Maderot agyonlőtték, Huerta pedig ideiglenes elnök lett.

A konstitucionalisták állítása szerint az ellenrevolúció főkép a püspökök és a katolikus nemzeti párt műve volt, kik mint valódi reakcionáriusok és minden szabadságra való törekvésnek ellenségei anyagi támo-

gatással és erkölcsi nyomással győzelemre segítették Huerta államcsínyjét.

Ez a *széltében elterjesztett rágalom* főürügye annak a véres egyházüldözésnek, melyet a felkelő konstitucionalisták délfelé való előnyomulásuk közben indítottak. Ezzel szemben a való tényállás az, hogy mikor a püspöki kar értesült azokról a törekvésekről, melyek a katolikus pártot az ellenrevolúció számára megnyerni célozták, 1913 január 21-én, tehát 20 nappal Huerta államcsínye előtt, közös, nyilvános pásztorlevelet intéztek a párt fejeihez, hogy a fennálló felsőbbség iránt továbbra is engedelmességgel viseltessenek, lelkiismeretbeli kötelességükké téve, hogy bármely forradalmi vállalkozásban való részvételből vagy ilyennek támogatásától tartózkodjanak. Ha mégis 3—4 tekintélyes tagja a pártnak Huerta felkelésében részt vett, úgy ez a püspökök kifejezett tilalma és a párt akarata ellenére történt.

Mikor Huerta vállalkozása sikerült, a püspökök még akkor is távol tartották magukat tőle és a legszigorúbb semlegesség álláspontjára helyezkedtek. Mindez azonban nem gátolta az észak-mexikói lázadó konstitucionalisták *szabadkőműves vezéreit* abban, hogy politikai ellenfelüknek, Huertának dolgait a katolikus Egyháznak, papjainak és hivőinek ügyével azonosítsák.

A föderalista hadsereg megsemmisítése, a birtokosok kifosztása és a katolikus Egyház teljes megsemmisítése, ez volt három pontja hivatalos programjuknak.

Az Egyesült Államok támogatásával egyik várost a másik után foglalták el, míg végre 1914 augusztusában (Huerta már július 15-én lemondott és elmenekült) bevonultak a fővárosba. A bevonuláskor Carranza zászlót vitetett maga előtt „A klérus sötétségl" A szabadság világosságl" felírással. A bevonulás után rövidesen megjelent a hirhedt „tolukai dekrétum", melynek pontjai már kifejezetten az Egyház és intézményei, főleg a papság ellen irányultak.

Carranza és kompánistája, Villa, továbbá Villareal, egy Ferrer iskolájából kikerült anarchista neveihez fűződnek azok a nemtelen, a minden nyugodtságot izgalomba ejtő gonosztettek, melyek közül csak néhánynak a megemlítésére szorítkozunk.

Ma már egyetlenegy püspök sem tartózkodik Mexikó területén; részben száműzték, részben fogságba vetették őket, alig egy párnak sikerült elmenekülnie. A michoacani érsek csak álruhában — tehénpásztornak öltözve — tudott üldözői karmai közül kisiklani, rengeteg viszontagság és ötven napi fárasztó vándorlás után érte el az Egyesült Államok határát. A 70 éves surangói érsek már másodízben került a revolucionisták fogságába, mások meg már 6—8 hónap óta viselik szent hitükért a rabbilincset. A mexikói, guadelupei és michoacani külföldre menekült érsekek felett pedig kimondták a halálos ítéletet.

Vidékenkint teljesen kihaltnak látszik minden vallásos élet; néhol mérföldnyi távolságra nincs egyetlen pap sem, ahol a templomok mind feldúlva, kifosztva s ahol halálbüntetés terhe alatt tilos az istentisztelet tartása, a szentségek szolgáltatása, a vallás mindennemű gyakorlása. Másutt — hogy port hintsen a külföld szemébe — a kormány megtűr egy bizonyos katolikus életet, de csak szigorú felügyelet mellett. Meghatározza, hány templomnak szabad nyitva állnia s hogy mennyi ideig, hogy szabad-e istentiszteletet tartani, s hogy mikor. Ő tölti be a plébániákat többnyire szuszpendált, kevésbbé megbízható, de annál megvesztegethetőbb papokkal, vagy ha megtűr valahol egy-egy buzgó papot, gondoskodik róla, hogy annak mindennemű dekrétumok, iratok s plakátok megkötözzék a kezét. Chihuahua, Monterey és Saltillo egyházmegyék vezetésével is rossz, méltatlan papokat bízott meg a kormány, míg Tulancingo város lelkipásztorává egy egészen közönséges, laikus embert nevezett ki. Ennek az úrnak volt ugyan valaha régen szándékában a papi pályára lépni, de alapos okokból visszautasíttatott. Ő most Tulancingo lakosainak lelkiatyja, tanácsadója,

vigasztalója, vezetője. De elsőrendűen meg is felel hivatásának: misézik, prédikál, osztogatja az abszolutiót, mintha csak felszentelt pap, Isten szolgája lenne. Villa nem csupán passzióból üldözi a katolikusokat, ő mellesleg anyagi hasznot is nagyon szívesen elfogad. Nem lehetne ráfogni, hogy ezen a téren is ügyes raffinériával lát munkához, itt egyáltalán nem lehet másról szó, mint nyers erőszakról, leplezetlen csalásról. Például Zacatecasban elfogat harmincöt papot s váltságdíj fejében 100.000 pesast, egy félmillió koronát követel. Hogy papjait kiszabadítsa, a megnyomorgatott, kifosztott nép adakozik, s a legnagyobb áldozatok árán sikerül neki a szükséges összeget felhajtani. Ámde Villa az összeg átvételénél ügyesen eltűntet 20.000 pesast. A katolikus nép újra adakozik, önkéntes adót vet ki magára, hogy papjait szabadlábra helyezhesse; ez végre sikerül is neki, hanem a harmincöt lelkipásztor közül egyetlenegynek sem szabad Mexikó területén maradnia. A fogházból egyenesen a vasútra szállítják s száműzik őket az Egyesült Államokba. A határon még egyszer feltartóztatják őket és ha nem fizetnek még 5000 pesast, nem léphetik át Mexikó határát. Torreon határváros lakosai erre az áldozatra is készek. Villa pedig meg van elégedve s másnap kezdi ezt a jól jövedelmező játékot előlről.

Orisabában egy templom kivételével valamennyit bezárták, de abban az egyben is tilos mindennemű istentisztelet tartása és a szentségek kiszolgáltatása. A város papjait mind száműzetésbe küldték, a püspök palotáját istállóvá változtatták, a székesegyházban valóságos orgiákat tartottak, a *gyóntatószékekre* szabadkőműves jeleket mázoltak stb., stb. Tolukában és vidékén — színtiszta katolikus vidék — ma nincs egyetlenegy pap sem.

Mindeme borzalmak láttára, végre megmozdult Amerika katolikus világa. Az „Amerikai Katolikus Egyesületek Ligája" képviseletében. P. Tierney S. J., a liga elnöke és két szerepet vivő, ismert nevű kongregánista: J. Whalen és C. D. Cunningham energiku-

san titakoztak mexikói hitsorsosaik embertelen üldöztetése ellen s tiltakozásukat írásban felterjesztették az Egyesült Államok elnöke, Wilson elé.

Mielőtt híradásunkat lezárnánk, önkénytelenül is kérdeznünk kell, miért nem írt jóformán egy sort sem a „magyar" sajtó ezekről a galád merényletekről, míg a vérváddal illetett Beilis ügyét heteken át hasábszámra tárgyalta? Mexikóban száz meg száz katolikus élet pusztult el ártatlanul, holott Kievben csak egyetlenegy zsidóról volt szó. A szabadkőművesség világot behálózó befolyásán kívül, más magyarázatot erre józanul nem találhatunk.

Mexikó.

A vér és a vas pusztításaihoz, melyek a mexikói forradalmat eddig is jellemezték, kora tavasztól kezdve hozzájárult az éhinség is, még pedig, amennyire amerikai forrásból tudjuk, oly arányban, aminőre civilizált országban az újabb korban egyáltalán nincs példa. Pueblának 95 ezer lakosa közül 40.000 egyáltalán nem lát más ételt, mint azt a maroknyi gabonát, amelyet a város hatósága hetenkint kétszer osztat szét.

Hasonlók az állapotok a 40.000 lakossal bíró Pachukában, ahol a lakosság fele néz az éhhalállal állandóan farkasszemet, valamint Oaxakában s Orisabában. Az óriási, termékeny ország területe ez évben a mindenütt dúló forradalom és anarkia folytán igen nagy részben megműveletlen maradt. Akkora volt az éhező néptömeg elkeseredése, hogy pl. a fővárosban, Mexikóban a gabonakiosztáskor a katonaságnak fegyveres hatalommal kellett a népet a gabonás szekerek megrohanásától visszatartani s egy ilyen alkalommal a katonák többeket agyon is lőttek. Nők és gyermekek ezrei sebesültek meg vagy szenvedtek sérüléseket az általános vadállati viaskodásban néhány maroknyi lisztért. A forradalmár vezérek azonban még e rettenetes élelemhiány mellett is találtak rá módot, hogy egész vonatrakomány számra adják el a gabonát kül-

földre, csakhogy hadi pénzszükségletüket valamikép fedezzék.

Egyenesen „mulatságosnak" nevezi az „America" című lap Carranza bátorságát, mellyel az elkövetett embertelenségek után egy Egyesült Állambeli ujságíró előtt a következő nyilatkozatot merte tenni:

„Ártatlanul nálunk nem szenvedett senki sem s aki bántódást érez, bíróságaink előtt teljes igazságtételre számíthat. Mint konstitucionalista vezérek jól tudjuk, hogy szabad kormányzat nem állhat meg szabad vallásgyakorlat nélkül. A mexikói alkotmány szabad vallásgyakorlatot garantál mindenkinek s a konstitucionalista (forradalmi) párt teljes mértékben ígéri a garancia fenntartását. Egyetlen katolikus pap sem szenvedett büntetést papi jellege miatt. Ahol a papok résztvettek a konstitucionalista csapatok elleni küzdelemben, ott egyénenkint megtorlásban kellett részesítenünk őket s e téren csak néhány esetben történtek túlzások, melyek háború idején elkerülhetetlenek. De az ország ma is tele van katolikus papokkal, akik nem vettek részt az ellenállásban (!), hanem megmaradtak vallásos szertartásaik gyakorlásában s így nem is szenvedtek semminemű kellemetlenséget".

Azt azonban Carranza elfelejti megmondani, hogy pl. az apácák s a katolikus leánynevelőintézet növendékei miféle „jellegük" miatt szenvedtek olyan becstelen erőszakoskodásokat, hogy többen közülök beleőrültek. Épp úgy hallgat arról a rendeletről, melyet őmaga adott ki s amely halálbüntetés terhe alatt megtiltja a papoknak a misézést, gyóntatást, néhány kivételt csak azoknak a papoknak engedve meg, akik előbb szembehelyezkednek saját Egyházuk előírásaival.

Meglepő s tanulságos dolog a fenti nyilatkozatban, mennyire egybevág a tengerentúli szabadkőműves felforgatók viselkedése akár a portugál, francia vagy olasz, akár pedig a hazai páholyok legényeinek rég megszokott taktikájával. A fénylő napot képesek letagadni a verőfényes égről. A hülyeséget mesterileg

tudják mímelni, mikor vád alá kerülnek. Abszolút nyugalommal követik azt az elvet, hogy az emberi nyelv nem a gondolatok közlésére, hanem ellenkezőleg: az igazság palástolására és hazugságra való. Előttük a nyilvánvalóság sem érv, a tények nem instanciák.

Biztosként számítanak arra, hogy mindegy, mit mondanak, csak legyen elég hasonszőrű, aki akármit mondanak, velük üvölt és velük szavaz. Ma forradalmat csinálnak s holnap ők áradoznak az örök béke és örök szeretet frázisairól. Ma gyilkolnak, fosztogatnak, éhinségbe kergetnek egész országokat s holnap megindultan szavalnak testvériségről és népjogokról. Ma trón és oltár ellen szövetkeznek s holnap, ha kell, hazafias és nemzeti aspirációkról beszélnek. Hidegen hagyja őket akár egész országuk, népük romlása (Olaszország, Mexikó), kultúrájuk, műemlékeik, legjobb iskoláik és karitatív intézményeik rombadőlte vagy a népesedés teljes pangása (Franciaország), az elveik, fantómjaik és „etikájuk" nyomában matematikai biztossággal következő erkölcsi és intellektuális züllés: ha csak a konc az övék marad, de csak a hatalmat, mellyel egyéni célokat lehet biztosítani, addig is a kezükbe keríthetik, amíg az általános összeroppanás bekövetkezik. A francia, tipikusan szabadkőműves köztársaság vezető emberei, — sok esetben egészen kvalitásnélküli szürke emberek, volt hivatalszolgák, szocialisták, az ügyvédi kamarából kilökött egyének (Briand) — mind jelentékenyen meggazdagodva térnek vissza közszereplési pályáikról. Köztük nem egy annyira nem meggyőződéses republikánus, hogy gyermekét titkon apácazárdában nevelteti, sőt halála előtt meg is gyónik, de életében és szereplésében véressz ájú szabadkőműves, mert az érdeke így kívánja.

Etika, meggyőződés, humanizmus, népszabadság, fejlődés, haladás, világosság, kultúra — e legártatlanabb szavak — a legaljasabb szerepet játsszák frazeológiájukban: a fügefalevél szerepét, mellyel minden meztelenséget és minden alávalóságot gyönyörűen el

lehet leplezni békében és háborúban, Carranza diktaturás konstituciójában és az Ankerköz „tudományos" munkálkodásában egyaránt. A papiros és a szabadkőműves arcbőr, úgy látszik, mindent elbír.

A vérzivatar elültével, amit Isten adjon, egyik legsúlyosabb feladata lesz a történeti és nemzeti Magyarországnak is: a belső veszedelmeitől szabadulni s e téren ismét időrendileg a legelső helyen: a titkos társulatok és titkolt igyekezetek tolvajnyelvének igaz jelentéseiről kioktatni a félrevezetetteket.

A mexikói vandalizmus.

Mexikóból hétről-hétre borzalmas jelentéseket hoznak a külföldi katolikus lapok. A hazai sajtó, sajnos, kevésbbé mutat érdeklődést a jelenkor e legszörnyebb s legfelháborítóbb egyházüldözésével szemben s főleg a liberális lapok jóformán mindent elhallgatnak, ami erre vonatkozik. Ha egy börziánernek valahol a világon baja esik, az egész sajtóerdő felzúg miatta, Lindbergh és Chamberlain repülésének s ünnepeltetésének minden legapróbb részletéről hasábokat közöltek a lapok, ellenben a XX. század derekán százszámra gyilkolhatják egy civilizált államban a katolikusokat s gúzsba köthetik a legelemibb szabadságokat, ez ellen a liberális sajtónak nincs szava, legföllebb letagadja a tényeket s ezzel cinkostársául szegődik a modern Néróknak.

Nagypéntek napján Calles vérebei Tolucában egy Manuel Bonillas nevű fiatalembert fogtak el, akinek az volt a bűne, hogy az elfogott, meggyilkolt vagy száműzött papok helyett magánbuzgalomból vallástanra tanította a gyermekeket. Déli 12 órától kezdve istenkáromló módon végigjátszották vele az egész keresztrefeszítési jelenetet, kezén s lábán egy felállított keresztre kötözték s délután három órakor, Krisztus halálának óráján, a kereszten agyonlőtték.

Arandas elfoglalásakor egy 13 éves gyermeket ejtettek foglyul a callisták s magukkal akarták vinni.

A gyermek elővette olvasóját s kis keresztjét s így felelt: „Ti egy emberért harcoltok, én pedig Istenért. Éljen Krisztus, a mi királyunk!" E pillanatban a katonák fegyvert emeltek reá s az ifjú hős átlőtt mellel hullott a porba.

Egy Chovel Ráfael nevű egyszerű világi embert, aki a guanajuatói León egyik külvárosában a templomról gondoskodott s egy Juan Chagolla nevű csizmadiánál lakott, elfogtak s azon a címen, hogy pap, holott nem volt az, kivégezték. Vele együtt végezték ki szállásadóját, Chagollát is, azon a címen, hogy papot rejtegetett a házában. Chagollának felesége s nyolc gyermeke volt s midőn az asszony panaszra ment a parancsnokhoz, Sanchez Dániel tábornokhoz s kijelentette neki, hogy Chovel nem volt pap, a tábornok egyszerűen börtönbe vettette, remélvén, hogy tévedését így titokban tarthatja.

Zacatecasban egy Correa nevű papot a katonák tetten értek, amint egy beteget a haldoklók szentségeiben részesített. El akarták venni tőle az Oltáriszentséget, mire a pap hirtelen magához vette s lenyelte a szent ostyát. A katonák erre dühösen a vezérük elé cipelték. A vezér rárivallt: „Gyóntassa meg először azokat a felkelőket ott, akiket agyon fogunk lövetni, azután majd megmondom, mit tegyen". A pap meggyóntatta a szegény halálraítélt szabadsághősöket, mire a katonacsapat parancsnoka azt követelte tőle, mondja el neki, mit gyóntak a felkelők. A pap felháborodottan tiltakozott a szentségtörő követelés ellen s kijelentette, hogy még olyan katolikus pap nem találkozott, aki a gyónási titkot megszegte volna. A parancsnok erre megfenyegette, hogy agyonlöveti. „Tessék!" felelte a pap, „de a gyónási titkot el nem árulom." Erre csakugyan agyonlőtték.

A doloresi temetőben 17 papot agyonlövettek s még mielőtt meghaltak volna, félelevenen eltemették őket. A sírásó, akivel ezt a barbár tettet elkövettették, az izgalmakba beleőrült. Egy temetés alkalmával a holttestet oly későn hozták a temetőbe, hogy aznap

már nem lehetett eltemetni. Ezért a rokonok közül valaki ott maradt egész éjjel, hogy a holtat őrizze. Az éj folyamán egyszer csak lövések zajára riad fel. Reggel megkérdezi a temetőőrt, mit jelentettek a lövések. Az őr így felel: „Jöjjön és lássa, de hallgasson, ha az élete kedves." Ezzel elvezette egy helyre, ahol néhány agyonlőtt ember feküdt. „Ezek — úgymond — papok, akiket az éjjel agyonlőttek. Mi ehhez már hozzászoktunk, mert majdnem minden éjjel így van." Guadalajarában egy Saba Reyes nevű papot benzinnel öntöttek le s elevenen megégették.

Legújabban Calles büntető hadjáratot indított egy egész állam, Jalisco ellen, amelyből a legtöbb ellenforradalmár került ki. Jalisco egész Mexikónak leggazdagabb s legtermékenyebb állama, lakossága a legműveltebb s legkatolikusabb. Calles fejébe vette, hogy mindenkit elpusztít, aki útjába áll s május 17-én egyszerűen halomra bombáztatta Jalisco legtöbb községét. Békés polgárok, nők s gyermekek tízezrei váltak földönfutókká, rengeteg embert lemészároltak, mások a beomló vagy felgyujtott házak romjai közt lelték halálukat. Az áldozatok számát egyáltalán nem lehet megállapítani. A menekülők, hajléktalanok és földönfutók számát 30.000-re teszik. Ezek legnagyobb része hajlék s élelem nélkül bolyong s az éhhalálnak néz elébe. Ürügyül Calles azt adja, hogy Jalisco községei a felkelőkhöz szítottak. Csakhogy ezen a címen akár egész Mexikót a levegőbe lehetne röpíteni, mert Callesékkel a felfegyverzett szocialista csőcseléken kívül az egész országban senki sem tart. Ugyanakkor 2000 katolikust deportáltak a Mariana-szigeteken levő büntető kolóniába.

A mexikói brutalitások tehát nem érnek véget. Egy tizenhatmilliós ország, amelynek lakossága szinte teljesen katolikus, kénytelen tűrni néhány tízezer jól megszervezett s felfegyverzett gonosztevőnek féktelen zsarnokságát. S ami talán ennél is felháborítóbb: a művelt nemzetek teljes passzivitással nézik a vérfürdőt s ujjukat sem mozdítják a vértanu nemzet meg-

mentésére. Ugyanez a tehetetlenség vagy érzéktelenség ez, amely a szerencsétlen orosz népnek százmilliónyi tömegét bárgyú egykedvűséggel engedi át a bolsevista tömeggyilkosok vadságának, vagy amely Kun Béla és Számueli Tibor őrjöngése idején hidegvérrel nézte Magyarország tehetetlen vergődését a halál s a szégyen torkában. A liberalizmus kultúrája a „közbe nem lépés" elvével, amelyet IX. Pius kárhoztatott, leplezi az önzés és embertelenség kényelmes taktikáját. Pedig a természetes erkölcstörvény még a pogányt is kötelezi, hogyha mellette valakit igazságtalan támadók a földre tepernek s fojtogatnak, az ártatlanul szenvedőnek segítségére siessen.

Fuldoklóval, égő házba zárt emberrel szemben az emberiességnek elemi követelménye, hogy kimenteni igyekezzünk abból a helyzetből, ahonnan a maga erejéből szabadulni nem tud, még ha véletlenül idegen országba tartozik is a szenvedő. Itt pedig milliók élete, szabadsága, épsége forog állandóan kockán; az ókori zsarnokoknál semmivel sem különb elnyomók, valóságos vadállatok tepernek maguk alá egész népeket, kultúrát, erkölcsöt, szabadságot. S Európának, Amerikának egyetlen szava sincs hozzá; még csak a diplomácia szokott eszközeivel, felszólítással, megbélyegzéssel sem tud hatni a nyers hatalommal vandálul visszaélők pogány hadára. Kereskedelmi haszonért, politikai előnyökért egy világot tudtak négy évi szörnyű háborúba parancsolni; a békeszerződések szabványainak kierőszakolására évekig megszállás alatt tudták tartani a rajnai tartományt, tudtak fenntartani a legyőzött államok egész sorában katonai s egyéb ellenőrző bizottságokat s Genfben évek óta játsszák a világbéke biztosítása címén a Népek Szövetsége című társasjátékot. Ellenben egyetlen erőteljes szót nem tudtak intézni a felforgatók, rablók és tömeggyilkosok kormányaihoz milliónyi szenvedő embertársak érdekében, mert ez a liberális elvbe, a közbe nem lépés gyáva és erkölcstelen jelszavába ütköznék.

Ha valakinek eddig még kétsége lehetett volna a

liberalizmus káros, rossz, beteg, embertelen voltáról, az utóbbi másfél évtized alaposan kitaníthatta volna róla. Az a kultúra, melynek alapja a materializmus s evangéliuma az önzés, egymásután két iszonyú szegénységi bizonyítványt volt kénytelen kiállítani önmagáról: egyiket azzal, hogy a nemzetközi feszültségeket s vitákat nem tudta másképp megoldani, mint a világtörténelem legborzalmasabb, legpusztítóbb háborújával, a másikat pedig azzal, hogy a nérói vadság és szadista tömeggyilkolások periodikus visszatérésével szemben tökéletesen passzíve viselkedik, egyszerűen nem tud vagy nem akar közbelépni. Hogy erre a keresztténytelen, liberális és gyökeréig erkölcstelen kultúrára hogyan lehet büszke valaki s hogyan emlegethet még ma is emberi haladást, egyszerűen érthetetlen.

Talán éppen a liberalizmus eme csődbevallásának szégyene vezeti az európai sajtót arra, hogy a mexikói eseményeket lehetőleg nem is veszi tudomásul s az emberiség ellen elkövetett szörnyűségeket elleplezi az európai olvasóközönség előtt. Nemcsak a Népszava hallgat mélységesen, amikor az elvtársi barbárság s a gyilkolások véres jeleneteit kell agyonhallgatni, hanem hallgat az ú. n. polgári liberalizmus sajtótábora is mind közönségesen, ahogy hallgatott Európaszerte akkor is, mikor Kun Béla hordái követték el a magyar polgárság testén viviszekciós kísérleteiket. Ez a hallgatás, amely semmiben sem különbözik a bűnpártolástól, szomorúan jellemző arra a sajtóra, amely egyébként nem győzi az emberiesség jelszavait hangoztatni s a kor szédületes haladását emlegetni a letűnt barbár korokkal szemben. Csodáljuk azonban, hogy amikor nálunk állítólag keresztény irányzat van s szeretjük magunkat élénken elkülöníteni az európai liberalizmustól, nálunk a mexikói vandálok követe a Külügyi Társaság égisze alatt előadást tarthatott s letagadhatta a mexikói egyházüldözést.

Miért nem engedik be akkor a Külügyi Társaságba mindjárt az orosz szovjet propagandistáit is? S ha-

sonlókép csodáljuk, hogy a többé-kevésbbé állami kézben levő Magyar Távirati Iroda sem tud híreket szerezni Mexikóról s esetleg beéri a Calles-kormány által világgá dobott füllentések időnkinti továbbításával. Talán csak nem azért, mert ebben az esetben egy meggyalázott katolikus ország vérbetaposásáról van szó?

Ki az a Calles?

Hónapok óta tele van a világ a mexikói köztársaság törvénytelenül választott elnökének, helyesebben bolseviki kényurának, *Calles* Plutark Illésnek, nérói dühöngésével a mexikói katolikusok ellen. A civilizált világ kénytelen némán s ölbetett karokkal nézni, hogy fejti ki ez az ember a XX. század derekán a moszkvai csekán is túltevő barbár vallásüldözést, az egyéni szabadságot teljesen letipró despota-uralmat a világ egyik legkatolikusabb országában, a 16 milliós Mexikóban, az Egyesült Államok tőszomszédságában. Legújabban, mint az *Uj Nemzedék* közölte, már mexikói *magyar* katolikus fiatalembereket is legyilkoltatott s alig múlik el hét, hogy újabb szörnyűségeket ne jelentenének külföldi lapok erről az emberbőrbe bújt vadállatról.

Mint legújabb hőstettét, olasz lapok azt jelentik, hogy Calles emberei *minden katolikus papnak, aki kezükbe kerül, leprabacillusokat oltanak a testébe,* hogy így a legborzasztóbb, halálthozó betegségbe, az *elevenen elrothadásba* kergessék. A *Los-Angeles*-ben megjelenő spanyol nyelvű „*El Eco de Mexico*" több konkrét esetet közöl s bizonyít erre nézve; megjegyzendő, az említett lap éppen nem „klerikális" irányzatú.

Calles vakmerő diktatúrája s embertelensége messze túltesz mindenen, amit eddig a moszkvai vérebekről hallottunk. Moszkvában is halomszámra gyilkolnak embereket; ott is teljesen béklyóba vertek minden egyéni és gondolkozási szabadságot, de ilyen alávalóságokat, leprabeoltásokat, benzinnel leöntéseket s emberelégetéseket még a szovjet hóhérai sem alkal-

maztak. A mexikói „fekete Néró", úgylátszik, túl akar tenni vadság és kegyetlenség dolgában minden eddigi elődjén. Emellett nem tagadhatni, hogy az orosz bolsevizmusnak minden gonoszsága s eszeveszettsége mellett is van bizonyos eszmei tartalma. Van elmélete s vannak legalább kifelé hangoztatott altruisztikus törekvései. Callesnél s mexikói cinkosainál még ez is hiányzik. Itt csak az egyéni haszon, az elvetemült emberek beteges vallásgyűlölete s a vadállati ösztönök kielégítése áll előtérben.

Ki volt Calles?

Egy mexikói író, *Brigido Caro,* újabban okleveles adatokkal felszerelt könyvet adott ki Los-Angeles-ben, amelyben Calles-nek, ennek a nagystílű kalandornak, eddigi életpályájáról rántja le a leplet.

Calles indián eredetű ember s egészen alacsony sorból vergődött fel. Először a maga szakállára kalandorkodott, majd a mexikói szocialista mozgalom, végül az országos közélet terén. Fiatal korában volt ez az ember minden, amit csak képzelni lehet. Volt katolikus sekrestyés, volt protestáns hitszónok s volt radikális falusi tanító. A *Sonora*-államban*eli Guayamas*-ban kezdette pályafutását. Első hőstette az volt, hogy *meglopta tanítótársait,* amire megfosztották állásától, annál is inkább, mert állandóan részeg volt s a tanítványait úgy ütötte-verte, hogy a gyermekek nem akartak az iskolájába járni. Szakadatlan istenkáromlásai és trágár beszédei amúgy sem tették valami nagyon alkalmassá a nevelői tisztre.

Mikor a tanítóságból elcsapták, egy nagybátyja, *Alejandro Elias,* megkönyörült rajta s a pénzügyi közigazgatásban új állást eszközölt ki neki. Calles csakhamar itt is szabálytalanságokat követett el, amire felettese, *Francisco Rodriguez,* megfosztotta állásától s börtönbe is vetette volna, ha megint nem lép közbe érte egy rokona, *Alejandro Diaz* s megvesztegetéssel ki nem menti a csávából.

Közben Cales úgy gondolta, hogyha nem jó neve-

lőnek s nem jó finánccnak, még mindig jó lehet képviselőnek s fellépett, mint a yaqui indiánok jelöltje. Ugyanazoké, akik ma a legelkeseredettebb szabadságharcot vívják ellene. Akkor még nem ismerték eléggé s megválasztották. A képviselőség azonban kevesett hozott a konyhára s azért Calles féltestvérével, *Élias Artúrral* együtt (ki ma New-Yorkban az ő mexikói főkonzula) csapos lett egy vendéglőben. Hogyan, hogyan nem, hamarosan magához ragadta a vendéglő tulajdonjogát is. A vendéglő hamarosan a legrosszabbhírű mulató- és találkozó-helyiségek egyikévé süllyedt, ahol állandóan bachanáliák folytak s amely a környék leánykereskedésének és prostitúciós üzelmeinek középpontja lett. Calles azonban ezt az utat is lassúnak találta a meggazdagodásra. Egy szép napon felgyujtotta a kocsmát s 12 ezer pézó biztosítási díjat vágott zsebre. Jellemző a későbbi kormányelnökre, hogy maga szeret eldicsekedni vele, hogyan csapta be akkoriban a biztosító társaságot.

Az így nyert pénzen aztán egy *Fronteras* nevű határszéli községbe ment. Sonora-államban, ahol rokonai voltak. Ezek segítségével megszerezte egy *Smith* nevű newyorki testvérpár malmának igazgatását. Ebben az időben barátkozott össze egy *Pesqueira* Róbert s egy Francisco *Diaz-Velasco* nevű kalandorral, akikkel együtt valóságos rablóbűnszövetkezetet létesített. Akkoriban már főérve, ha valamit el akart érni, a *revolver volt.* Ahol ez a három ember megjelent, az *asszonyok és leányok pánikszerűen menekültek elő*lük s az emberek magukra zárták az ajtót, ha őket közeledni látták.

A „kormánybiztos".

Közben megdőlt Porfirio *Diaz* diktátorsága s *Madero* került a kormány élére. Calles belátta, hogy a legegyszerűbb út az érvényesülésre, ha a kormány kegyeibe kerül s azért felajánlotta szolgálatait az új elnöknek. Igy kapta meg *Agua Prietában a kormánybiztosi megbízatást.* Mint kormánybiztos nyilvános

házakat és játékbarlangokat alapított saját hasznára s emellett a még jövedelmezőbb határmenti csempészetre adta magát. Csakhamar egymásután tűntek el gazdag kereskedők s utazók az élők sorából, mint pl. Manuel *Fuentes* s nyilt titok volt, hogy Calles bérencei gyilkolták meg és rabolták ki őket. A derék „kormánybiztos" módot talált arra is, hogy súlyos adókat rójon ki azokra, akik nem látogatták az ő kocsmáit és mulatóhelyeit. A csempészetben amerikai földön a hírhedt rablólovag, Tomas *Rosas*, volt a csendes társa. A nyert zsákmányon a két mákvirág testvériesen megosztozott. Calles csakhamar dúsgazdag ember lett. De ekkor fejlődött ki benne a politikai brávó típusa is. A kormánytól nyert hatalmát arra használta fel, hogy politikai ellenfeleit eltegye láb alól. Nemcsak méreg és gyilok voltak e téren eszközei. Elég volt, ha valaki vele ellenkező politikai nézeteket vallott, hogy hamarosan valamelyik távírópóznára akasztva találják meg a kormánybiztos úr jóvoltából.

1918-ban már Sonora állam „kormányzója". Erre az időre esik nagyszerű forradalmi hőstette: néhány barátjával éjnek idején átszökik a határon s amerikai területen elfogja december 14-én azt a négy-öt mexikóit, akik Madero ellen idegen földre menekülve, ellenforradalmat szerveztek; az elfogottakat autóra teszi s Mexikóba hozza, ahol másnap valamennyit felakasztják. A kivégzettek közt volt az az orvos is, *Huerta* dr., aki két évvel előbb Callest kimentette egy másik ellenforradalmárnak, Francisco *Escandon*-nak kezéből, aki Callest már halálra ítélte.

Mikor a szélső-radikális *Carranza* forradalmat szervezett *Obregon* elnök ellen, Calles mint sonorai kormányzó Carranza mellé állt s ezért jutalmul megkapta a „tábornoki" címet s az északi seregek parancsnokságát. Ebben az új hatalmi pozícióban már teljesen mint véreskezű hóhér bontakozott ki s nevét rettegve emlegette az egész tartománynak minden tisztességes polgára. Calles tábornok már akkor önhatalmúlag becsukatta a katolikus templomokat s iskolákat, papo-

kat száműzött s becsületes, tekintélyes polgárokat szeszélye szerint küldött a halálba. A forradalmi vezéreknek ebben a zavaros időben nem kellett sokat törődniök törvénnyel és joggal. A kivégzettek vagyonát természetesen Calles magának foglalta le.

Miközben Calles lassankint valóságos krőzussá lett (ma Mexikónak ő a leggazdagabb embere), éppen nem szűnt meg magát a *vagyonos osztály ellenségének s a munkások védelmezőjének kiadni.* Politikáját teljesen a csőcselék legalacsonyabb szenvedélyeinek felizgatására alapította s hogy ennek kegyeit biztosítsa, egyszer egyenesen felszólította a szocialista párt tagjait, akiknek e célra fegyvereket osztott ki, hogy *rabolják ki a környék földbirtokosait,* nem kímélve az indián kisgazdákat sem. Öt napig tartott ez a szabad rablás, miközben Calles párthívei nem kevesebb, mint 400 parasztházat és kastélyt raboltak ki és gyujtottak fel.

Ezzel a hőstettével Calles különösebb jutalomra tarthatott igényt a Carranza-kormánynál. A jutalom nem is késett: a jeles tábornokot csakhamar *hadügyminiszterré nevezték ki.* Ezzel kezdődik Calles „országos" szereplése.

A diktátor.

Mint minisztert csakhamar ott látjuk a két nagy forradalmi szervezetnek, a *Crom*-nak s a *CGT*-nek élén (Crom: Confederacion Regional Obrera Mexicana; CGT: Confederacion General Trabajadoras). Mindkettő szocialista szervezet; nehéz megmondani, melyik áll a szovjet-rendszerhez közelebb. Bár ezek a szervezetek a lakosságnak csak elenyésző kisebbségét alkotják, Callesnek és cinkosainak sikerült hamarosan annyira terrorizálni a polgári lakosságot, hogy az új elnökválasztás alkalmával, 1924 július 6-án, *mást, mint szocialistát egyáltalán nem engedtek a választási urnákhoz.* Ezen a napon választották meg Callest *köztársasági elnökké.* Megválasztásában a választópolgároknak alig 2%-a vett részt s közel 100 embert

lőttek agyon a terroristák. De Calles most már elérte célját: uralomra került.

Az elvtársak vakon követték vezérüket s elfeledték neki azt is, hogy még mint sonorai kormányzó egyszer 1914-ben valósággal vérbefojtott egy sztrájkot, úgy, hogy *a sztrájkolóknak még a feleségeit is kivégeztette.* 1916-ban egy Lazaro *Guttirez* nevű szocialista ügyvédet végeztetett ki. 1922-ben már elnézőbb volt két bolsevista agitátorral, Jenaro *Lauritóval* és Heron *Proal*-lal szemben, akik elvtársi alapon, rablóbandával, világos nappal támadták meg a vonatokat, megölték az utasokat s elrabolták a szállítmányokat. Calles hajuk szálát sem görbítette meg, sőt megengedte nekik, hogy a vörös-fekete zászlót felhúzzák valamennyi középületre, mi több, a veracruzi és guadalajárai székesegyházakra is. Az ország ma szegény és koldus, míg Calles-nak egész bányavidékei, latifundumai, házsorai vannak. De azért nem szűnik meg a burzsujok ellen dörögni, akik közé számítja persze elsősorban a már tíz évvel ezelőtt mindenéből kifosztott papságot is. A lefegyverzett polgárság tehetetlen ezzel a rablóbandával szemben, amely, egészen úgy, mint Moszkvában, vagy 1919-ben nálunk, a terror minden eszközét felhasználja zsarnoki uralmának fenntartására.

Ezek után igazán senki sem csodálhatja, ha Calles, mint minden elvetemült gonosztevő, mindenekelőtt *a keresztény vallásnak és a katolikus egyháznak* üzent irtóháborút. Calles valósággal tetszeleg magának az újkori Nero szerepében s nem győzi káromló módon emlegetni: „Háromszor voltam háborúban Jézus Krisztussal *s mind a három ízben én lettem a győztes!*" Hogy végül is ki lesz a győztes, aligha lehet kétséges.

Calles cinkosai.

Érdemes megnézni ennek az embernek a *környezetét* is. Belügyminisztere egy volt asztaloslegény: *Tejeda.* Calles után a legőrjöngőbb egyházüldöző. Egyébként ma ő is krőzus; többi közt övé ma Mexikó

legszebb igazgyöngy- és drágakőgyüjteménye, amelynek gyarapításában természetesen a folytonos konfiskálások és templomrablások a főtényezők.

Több más Calles-kreatúrát a *Chicago Tribune* egyik 1923 augusztusi száma ismertet. Eszerint Calles, aki állítólag az *idegenek* ellen akarja megvédeni Mexikót, egész sereg *egyesültállambeli szökevényt* alkalmaz maga körül. A közoktatásügy élén ma *Habermann Robertson* nevű amerikai áll, aki különböző bűncselekmények miatt San-Franciscóból szökött Mexikóba. Ő a külföldi propagandának is egyik főintézője, akinek feladata, hogy az egyes országok szocialista és radikális köreinek segítségével elhitesse a külvilággal, hogy Mexikóban sem felkelés, sem vallásüldözés nincs, Calles mindössze az ellenforradalmi papokat akarja a törvények betartására szorítani s a „klerikális uralmat" letörni. *Habermann* — a *Chicago Tribune* szerint — többi között egy amerikai ujságírónak fényűző állami automobilt ajándékozott, amelyet az új tulajdonos a mexikói állam költségére láthat el gumival és benzinnel is; ezenkívül 25.000 dollár tiszteletdíjat kapott egy cikksorozatért, amelynek célja volt, hogy Calles kormányzatát az amerikai közvélemény előtt igazolja s az ellene emelt vádakat letagadja.

Habermann jobbkeze egy *Leighton* Fred nevű 26 éves fiatalember, akit mint katonaszökevényt 20 évi börtönre ítéltek Amerikában, Leavenworth-ban. Mikor 1921-ben megkegyelmeztek neki, Mexikóba szökött s az ottani radikálisokkal együtt intézett vad támadásokat hazája ellen. Rajta kívül még vagy húsz fiatalember s fiatal hölgy működik a „kultuszminisztériumban", többi közt egy Enrichetta *Mann* nevű 25 éves newyorki nő is, aki talán a legvadabb bolsevista az egész közoktatásügyi népbiztosságban. Ott van továbbá a lengyelzsidó *Weinberg* dr., aki *Tannenbaum* elvtárssal együtt jött ki Lengyelországból s közben a newyorki *Sing-Sing-fegyház lakója is volt;* ez utóbbinak a felesége a születések mesterséges csökkentésének egyik legbuzgóbb propagandistája Mexikóban.

Ilyen emberekből tevődik össze az a „kormány", mely ma Mexikónak, ennek a 16 millió katolikust számláló országnak, a nyugati félgömb legrégibb és leggazdagabb nemzetének a nyakán ül. Borzalmas pusztításaik nyomában ma az ország anyagilag a tönk szélén áll, a püspökök, talán még egynek vagy kettőnek a kivételével, akik rejtekhelyen bujdosnak, száműzettek s tízezer katolikus lelket küldtek a másvilágra, részben a legkegyetlenebb nérói kínzások között.

Calles és Európa.

Európának azonban nincs szava e borzalmakhoz! Két amerikai anarkista miatt heteken át lázban égett az egész világ; tízezer katolikust azonban le lehetett mészárolni, 16 millió embert kényúri járom alá lehet szorítani anélkül, hogy a világ diplomáciája, vagy csak tisztességes közvéleménye is megfelelő erővel lépne fel ellene. A radikális sajtó természetesen a mexikói orgyilkosoknak csendes társául szegődik, ami bizonyíték a callesi cenzúra ellenére Európába jut, azt is iparkodik elhallgattatni, igyekszik a vérebek gonosztetteit letagadni.[1]

Mi több, Callesnek, ennek a kerítőház-tulajdonosból felcseperedett bolsevista kalandornak, még *követe* is van Magyarországon s ennek a követnek megengedik, hogy nyilvános *propaganda-előadást tartson Budapesten a világ legelvetemültebb gonosztevőinek védelmében!*

A mintaszerű Nyugat.

Azoknak, akik mindenben — demokráciában, irodalomban, házasságjogban — mint valami megfellebbezhetetlen érvet a „művelt Nyugat" állásfoglalásait szeretik kijátszani, megszívlelésül ajánljuk a „Chicago Daily Tribune" s más nagy amerikai lapok december

[1] Lásd „Megszűnt a hallgatás összeesküvése?" c. fejezetet e kötet 63—68. lapjain.

13-iki tudósítását, amely arról számol be, miként veszi védelmébe az amerikai szabadkőműves külügyi kormányzat az ország törvényei ellenére a gyilkosokat, akik az ő politikai szekerét tolják.

Nem kevesebbről van szó ezekben a tudósításokban, mint arról, hogy a washingtoni kormány ráírt Texas államra, hogy le ne merjen tartóztatni egy bizonyos embert, aki ellen ennek az államnak főállamügyésze, John A. Valls, elfogatási parancsot adott ki gyilkosságban való bűnrészesség címén, azon az alapon, hogy ez az ember 1922-ben résztvett két mexikói katonatiszt meggyilkolásában Texas állam területén.

A gyilkosságban való bűnrészeség miatt Texasban körözött egyént ugyanis úgy hívják, hogy Plutarco Elias *Calles*, aki azóta az Egyesült Államok kegyéből Mexikó köztársaság elnöke lett s most New-Yorkból Texason át kívánt hazájába visszautazni. A két meggyilkolt mexikói tiszt neve: Lucio Blanco tábornok és Aurelio Martinez ezredes. Az elfogatási parancs 6 év óta érvényben van Texas területén a gyilkostárs Calles ellen s a derék texasi államügyész abban a naiv hitben volt, hogy a törvény előtt nincs kivétel s még ha valaki szabadkőműves kegyből államfő volt is, a gyilkosságért, ha már otthon nem, de a bűntett színhelyén, az Egyesült Államok területén felelnie kell. Azonban az Egyesült Államok egyik külügyi funkcionáriusa, Richard Broyse, közbelépett s az idézett lapok szerint „megjelent ma a texas-laredói ügyészségen s hivatalosan kijelentette, hogy az amerikai (központi) kormány minden eszközzel, sőt ha kell, fegyveresen is (!) érvényt fog szerezni Calles tábornok úr diplomáciai útlevelének s szabad átutazási jogának". Mire az államügyész letette a fegyvert.

Ezt az eljárást úgy nevezik, hogy magasabb igazságszolgáltatás. A négert meglincselik, ha fehér ember ellen vét; a csirketolvaj bekerül a Sing-Sing fegyházba; ellenben aki világos nappal gyilkol, annak szabad utazást enged — dehogy „enged": fegyveresen biztosít a

saját hivatalnokai ellen — a szabadkőműves értelmezésben demokratikus amerikai kormányzat. A gyilkossal paroláznak Washingtonban, ünnepélyes fogadtatást rendeznek neki New-Yorkban, feltéve, hogy a gyilkos kedvence a Wall Streetnek s olyan hőstetteket visz végbe ártatlan papokon, apácákon, katolikus férfiakon és nőkön, amik az amerikai olajtermelőknek époly kellemesek, mint a sötéten elfogult, vértől sem iszonyodó felekezeti gyűlöletnek.

A művelt Nyugatnak ez a demokráciája számos esetben bizonyul szabadon kormányozható léghajónak. Mondják, hogy egy Andrew Mellon nevű úr, aki 1921-től kezdve pénzügyminiszteri funkciókat végez s vezető politikai egyéniség s egyúttal Amerika egyik leggazdagabb polgára, óriási mértékű szeszgyártással szerzi vagyonát, holott mint pénzügyminiszter hivatalosan ő intézi a száraz Amerika hadjáratát az alkohol ellen. Ez azonban csak egyik humoros jelensége a Volstead-Act törvény komikus hatásainak; hiszen köztudomású, hogy Amerikában soha annyi szeszt nem fogyasztottak, mint amióta a metódista prédikátorok nagyobb gyönyörűségére, akik ezzel a katolikus misét akarták megbélyegezni, a bor s minden szeszesital használata szigorúan el van tiltva a szabad Amerika területén.

A metódista urak arra persze nem gondoltak, hogy az utolsó vacsorán maga Krisztus Urunk is bort használt, a szándékolt megbélyegzés tehát egyenesen az Isten-Fiára hull vissza. A prohibition ellenőrzése az Egyesült Államoknak évente sok tízmilliójába kerül; amellett azonban titkos jelekre s megfelelő borravalóért minden „jobb" vendéglőben annyi whiskyt ihat mindenki, amennyit csak akar s a szesztermelésben az állam legfőbb finánca jár elől jó példával. Az angolszász faj közmondásos hipokrizise nagyszerűen megfér itt a felekezeti fanatizmussal, épúgy, mint a demokrácia hangoztatása az államfőkké avanzsált gyilkosok fegyveres védelmével a bíróságokkal szemben.

Mexikó és a bolsevista világpropaganda.

Miért áll Callesnak útjában a katolikus Egyház? kérdezheti bárki. Miért lát minden katolikus papban született ellenséget? E kérdésre azt felelhetnők: miért lát minden katolikusban ellenséget az orosz szovjet is? Miért látott ellenséget a katolicizmusban Kun Béla és Szamueli Tibor? Miért Dioklecián és miért Néró? Mert a katolicizmus minden erkölcstelenségnek, minden önkénynek született ellensége, mert erkölcsi törvényeit nem engedi semmiféle kényúr, sem egyesek, sem pártok szeszélyének alája rendelni.

Annyi azonban bizonyos, hogy ez a katolikusgyűlölet megüti a patológia mértékét, sőt túl is haladja. Emberileg szinte érthetetlen, hogyan lehet valaki annyira gonosz és romlott, hogy ártatlan emberek százainak vérében gyönyörködjék éveken át? A keresztény tan az ördög létezéséről s az ördögtől megszállt emberekről, ahogy az evangélium beszél róla, új megerősítésre talál az ilyen valóban ördögi gonosztevők lelkületében.

Calles és cinkostársai hidegvérrel gyilkolják a katolikusokat. Sőt ami a gonoszság csimborásszója, még holtukban is meggyalázzák őket. A bolsevista propaganda jól működik s az európai szabadkőműves és szocialista sajtó, a szabadgondolkodó és egyházgyűlölő távirati ügynökségek nagyszerűen reagálnak reá. Nincs olyan hazugság, amelyet Calles cinkosai a világsajtóban elhelyezni ne tudnának.

Másfél éven át az európai s amerikai sajtó minden bizonyíték és pozitív értesülés ellenére állandóan azt hangoztatta, hogy Mexikóban *nincs* vallásüldözés. Merő vaklárma az egész. Mindössze a papok akarnak zavart okozni, mert féltik a szocialista kormánytól a hatalmukat! Ezeket a bolsevista szólamokat kész igazságnak vették s veszik részben máig a liberális lapok, amelyek minden gyilkost és kommunistát szavahihető embernek tartanak, ha a katolikus Egyház ellen tanuskodik.

Mikor aztán a katolikus sajtó s a newyorki ellenzéki Hearst-lapok leleplezései folytán lehetetlen volt tovább is tagadni az egyházüldözést, Calles hazugsággyárai fordítottak egyet a dolgon s most azt híresztelik, hogy a kegyetlenkedések ama forradalom letiprása céljából váltak szükségessé, amelyet a katolikusok és a papok szítottak. Annyi igaz, hogy Mexikóban forradalom van, a tisztességes elemek forradalma az elnyomó bolsevisták ellen, de az is bizonyos, hogy ebben a papok nem vesznek és vehetnek részt, mert ezt a pápa és a püspökök nekik kereken megtiltották. Mindeddig egyetlen megbízható értesülés sem érkezett arról, hogy a forradalmi mozgalomban egyetlen pap is szerepelt volna. Azonban a forradalomra való hivatkozás nagyszerű leplező eszköz a Calles-féle sajtóügynökségek számára, hogy a katolikusok százszámra való deportálását s kivégzését szépítsék.

Az olvasó kérdezheti: vannak-e, lehetnek-e a jelen körülmények között megbízható értesülések a mexikói katolikusüldözésről? Kétségtelenül vannak. Mert először is a Mexikóban magában megjelenő liberális és Calles-támogató lapok is, mint az El Excelsior és El Universal, egész sor olyan esetet írtak le, amelyekben az áldozatok halálának tisztán vértanui, vallási jellege elvitathatatlan. Utoljára az El Excelsior már oly elviselhetetlennek találta Calles zsarnokságát, hogy többször erős bírálatot is mondott róla; aminek vége az lett, hogy a szerkesztőt, José Elguero-t száműzték s ez az úr, aki éppen nem mondható katolikus érzelműnek, ma a Washington Postban s newyorki lapokban folytatja leleplezéseit. Ezek tehát minden gyanún felülemelkedő tanubizonyságok. Továbbá a halálra gyötört mexikói katolikusság egész tartományokat kiürített már, főleg Mexikó északi részeiben s átmenekült Texasba, az Egyesült Államok területére, ahol egész községeket, városrészeket kellett már építeni számukra.

Ezeknek a menekült mexikóiaknak külön lapjuk van az *El Diario de El Paso*, amely a felkelők révén

állandó, közvetlen összeköttetést tart fenn a mexikói katolikusokkal. Ennek az El Diariónak több száma itt fekszik előttünk s pillanatig sem hagyhat kétséget, hogy a mexikói véres egyházüldözés hírei éppen nem túlzottak. Végül semleges diplomaták, kereskedők s utazók, valamint egyes európai lapok mexikói tudósítói számos közvetlen értesülést küldenek lapjaiknak s az amerikai, angol, olasz lapok elég sűrűn közölnek közvetlen mexikói tudósításokat. Így a tényeket letagadni nem lehet. A nagy tömeg azonban, a liberális amerikai és európai sajtó s nevezetesen a távirati irodák tovább is odaadják magukat a Calles-féle bolsevista sajtópropagandának.

A londoni *Universe* nemrég közölte Callesnek egy „titkos" jelzésű rendeletét, amelyben utasítja a titkos rendőrséget, hogy külföldi propaganda-célokra alkalmas fénykép- és filmfelvételeket készítsenek a „papok zendüléséről". A rendeletnek egyik felháborító eredményéről nemrég értesülhettünk egy csomó külföldi és *magyar* lapban.

A november 23-án kihallgatás és ítélet nélkül agyonlőtt P. Pro-Juarez jezsuita páterről s három kivégzett társáról van szó. A fiatal, mindössze 37 éves jezsuita páter, akárcsak a titkon működő papok Dioklecián korában vagy a Campionok angol Erzsébet korában, halált megvető bátorsággal járt állandóan a betegek és haldoklók között; világi ruhában misézett, gyóntatott, vigasztalta a halálra gyötört katolikusokat. Calles kémjei hamarosan a nyomában voltak s a gyűlölt jezsuitát sikerült is végre elfogniok testvérével s két más úriemberrel, két mérnökkel együtt. Mindháromnak egyetlen bűne az volt, hogy katolikusok voltak. Calles utasítására Cruz Róbert „tábornok", a mexikói cseka főnöke, egy indián Szamueli Tibor, egyszerűen falhoz állíttatta s agyonlövette mind a négyet a rendőrségi palota udvarán. Az egész kivégzés közben kattogott a filmfényképészek gépe s a kivégzés ábrázolásai, amelyek azóta angol, német, magyar stb. lapokban megjelentek (nálunk pl. a *Pesti*

Napló képes mellékletén, a *Tolnai Világlapjá*-ban stb.), mind más és más pillanatban érzékítik meg a kivégzést. Szövegül többnyire az a hazug magyarázat van a kép alá nyomtatva, hogy Pro-Juarez és társai *„bombamerényletet terveztek"* Obregon (Calles cinkosa) ellen és hogy ezt a bűnüket a kihallgatás során be is vallották. A Tolnai Világlapjában (dec. 28, 7. o.) ez a kísérőszöveg magyarázta a képet:

„Miguel Augustin Fra Juarez mexikói lelkész *gyilkos merényletet tervezett* Obregon tábornok ellen. A merénylők terve nem sikerült, mert a tábornok csak könnyű sérüléseket szenvedett, de a merénylet *értelmi szerzőjét* és *négy bűntársát,* miután *tettüket beismerték (!!),* a legközelebbi kaszárnyában kivégezték."

A newyorki *Sunday News* hét különböző fényképfelvételt közöl a kivégzésről: az egyiken a kivégzendő pap a földön térdel s utolsó imáját mondja, a másikon ott áll a falnál s kiterjeszti karjait, a harmadikon Cruz „tábornok" zsebretett kézzel s szivarral a szájában nézi a kivégzést stb. De mindegyik kép alatt ott van a szemérmetlen hazugság, hogy a kivégzés azért történt, mert a pap három társával együtt résztvett az Obregon ellen elkövetett bombamerényletben. Holott a teljesen szavahihető s közvetlenül a kivégzettek környezetéből származó értesülés szerint a négy kivégzett teljesen ártatlan volt a merénylet vádjában s P. Pro a kivégzés előtt a jelenlevő ujságírók előtt hangoztatta is, hogyha kihallgatnák, cáfolatlanul be tudná bizonyítani, hogy a merénylethez semmi köze nem volt. Azonban a kivégzés ítélet és kihallgatás nélkül, kényúri parancsszóra történt. Ezzel szemben a Tolnai Világlapja egyenesen azt tudja, hogy a kivégzettek előbb „tettüket beismerték".

A világsajtó feneketlen szemérmetlenségén ismerni meg igazán a bolsevista világámítók ördögi gonoszságát. Nem elég nekik, hogy ártatlan embereket kihallgatás és ítélet nélkül kivégeznek, még öt világrész sajtójában meg is rágalmazzák, be is feketítik őket; a vértanukat megteszik merénylőknek, go-

nosztevőknek, bombavető gyilkosoknak! Hogy itt csakugyan egységesen irányított bolsevista sajtómunkáról van szó, kitűnik nemcsak a képek azonosságából, hanem abból is, hogy — miként Rómából értesülünk — e képek alatt az egész világon ugyanaz a szöveg állott, ugyanazokkal az elírásokkal is. A papvértanu neve pl. mindenütt „Projuarez"-nek volt írva a napilapokban (a „Tolnai" ezt „fra Juarez"-re torzítja) s mindenütt el volt hallgatva az is, hogy a vértanu jezsuita volt. A vértanu igazi neve: *P. Pro y Juarez,* vagy röviden P. Pro. (A spanyolok gyakran *és* kötőszóval az anya vezetéknevét is használják az apáé mellett.)

Ez azonban bármennyire felháborító, a bolsevista Calles és cinkosai részéről teljesen érthető viselkedés. Ami igazán megdöbbentő: hogy Európa s Amerika sajtója ily könnyedén odaadja magát a mexikói vérebek bűnpártolójának, a bolsevista világpropaganda szócsövének. A *Magyar Távirati Irodától* is hiába várunk Mexikóra nézve megbízható, komoly, pártatlan értesüléseket; úgylátszik, a M. T. I. vezetői megbízhatóbbaknak tartják a külföldi szabadkőműves távirati irodákat, mint a katolikus lapok közvetlen s tárgyilagos értesüléseit. Nem merjük feltenni, hogy a Magyar Távirati Irodát e téren katolikusellenes elfogultság vezeti: valószínűen egyszerűen nem vesznek tudomást sem a londoni Universe, sem a párisi La Croix, sem a milánói Corriere della Sera egyenes értesüléseiről. Azonban felháborító, hogy még a „keresztény Magyarországon" is a Calles sajtóügynökségének hazugságait továbbítják, míg az igazságot, amely ez esetben feltétlenül katolikus részen van, állhatatosan elhallgatják. Sajnos, még egy keresztény képeslap is több ízben közölt már Callest védelmező s a katolikusokat lázadóknak rágalmazó közleményeket. Pedig a keresztény sajtótól talán elvárhatnók, hogy a külföldi jól értesült katolikus lapokat is forgassa s ne a liberális világsajtó hazugságait ismételgesse!

A londoni Universe-ből megtudhatott volna a ke-

resztény magyar sajtó és a Távirati Iroda is néhány legendába illően gyönyörű részletet P. Pro haláláról.

Mily megragadó pl. a következő részlet: Midőn a kivégzett fiatal pap édesatyja megtudta, hogy fiát kivégezték, a helyszínére sietett s elkérte a holttestet, hogy maga temethesse el. A vértanu sebeiben megmártotta zsebkendőjét s azt mint szent ereklyét tette el. Midőn pedig leánya, a meggyilkolt pap huga, zokogva borult a holttestre, a hőslelkű apa szigorúan megtiltotta neki a siránkozást: „Egyetlen könnyet se, leányom!" — mondotta. A vértanu temetése valóságos diadalmenet volt. 20.000 ember vett benne részt s 600 autó követte a gyászmenetet. Férfiak, munkások vitték a koporsót s minden percben újabb férfiak törtek maguknak utat a koporsóhoz, hogy legalább néhány percig ők is vihessék a vértanu testét.

Még csak egy, látszólag aprólékos részletet kívánunk szóvá tenni: a filmezést a kivégzés lefolyása alatt. Nem tudunk ennél barbárabb, ridegebb, gonoszabb embertelenséget elképzelni.

A halálraítélteket kivezetik az udvarra, felállítják őket, felvonul a katonaság. A pap letérdel s néma csendben imádkozik. Közben folyton kattog a mozifényképész gépe! Az embergyilkolás mint filmlátványosság!

Az áldozatok utolsó imájába belekattog a fényképező-kamra zörgése, hadd tudják meg az áldozatok, hogy halálukban is kénytelenek lesznek az ellenséges propaganda céljait szolgálni, vagy hogy kínszenvedésük sokak számára nem lesz egyéb izgató mozilátványosságnál!

*

Mikor lesz vége a szörnyű mexikói katolikusüldözésnek? Erre a kérdésre nagyon bajos felelni. Az Egyesült Államok kormányának egyetlen szava elég volna, hogy véget vessen az embermészárlásnak. Azonban Kellog, épúgy, mint Coolidge szabadkőművesek s Callest a szabadkőműves világszolidaritás nem engedi

bántani. Csak nemrég is a skót szertartású szabadkőművesség főtanácsa arany érdemjellel tüntette ki Callest, mint a progresszív világnézet bajnokát.

Ezenkívül Amerika politikája évtizedek óta ez: örülni a felfordulásnak a szomszédos államokban s végül azon a címen, hogy rendet kell csinálni, bevonulni s elfoglalni a forrongó területet. Így tett Amerika Kubával, így tett a Fülöp-szigetekkel. Politikailag, az önző, szívtelen, modern business szempontjából teljesen érthető, ha a washingtoni külügyi kormány nem szól bele a mexikói eseményekbe. Csak hadd érjék számára a helyzet! 1914-ben fegyveres erővel avatkoztak bele Mexikó belügyeibe, tehát nem áll, hogy nem avatkozhatnának bele most is. De nem teszik. A magyarországi bolsevizmus tömeggyilkosságaiba sem szólt bele sem Csehország, sem a mögötte álló művelt nyugati államok. Oroszország népét is szó nélkül hagyják elvérezni az európai „keresztény" hatalmak!

Belülről, az ország belsejéből szintén alig jöhet jobbulás. A véres üldözés folytatódni fog esetleg tíz évig s még tovább, mint Oroszországban történt. Kívülről nincs segítség s belülről minden jobbrafordulást lehetetlenné tesz a terror. A katolikus felkelők egész tartományokat tartottak már birtokukban, de pénz és fegyver híján nagyon kevés a remény, hogy diadalra jussanak.

Egyetlen remény volt, hogy Calles elnöksége az idén, 1928-ban véget érvén, esetleg mérsékeltebb embert választanak meg utódjául. Calles főcinkosa, Obregon „tábornok" már egyszer volt elnök, tehát a mexikói alkotmány szerint többé már nem lehet. Azonban Callesnek volt gondja rá: megváltoztatta a törvényt s pártjával töröltette az alkotmánynak az újramegválasztást eltiltó rendelkezését. Ami pedig a politikai ellenfeleket illeti, azokkal bolsevista módra végzett. 21 tábornokot, akik az elnöki székre pályázhattak volna, köztük a legvalószínűbb jelölteket, Gomezt és Serranót statáriális úton kivégeztette. Azokra is egyszerűen ráfogták, hogy merényletet terveznek a kor-

mány ellen s rövidesen meggyilkolták őket. Igy ma egyedül Calles és bűntársa, Obregon, Mexikó leggazdagabb ültetvényese, van a síkon. Külföldi nyomástól, a művelt világ felháborodásától nem kell tartania, hiszen mint láttuk, a Calles-uralomnak még Magyarországon is vannak csendes és hangos pártfogói.

Emberileg nincsen tehát remény, hogy a mexikói katolikusok borzalmas üldöztetése belátható időn belül véget ér. Az egyetlen reménység, hogy Isten malmai, bár lassan, de biztosan őrölnek. A Gondviselés a legnagyobb római egyházüldözés idején váratlanul Nagy Konstantint támasztott a kereszténység megmentésére; ugyanez a Gondviselés, de csakis a Gondviselés, hozhat enyhülést a mexikói vértanu-nemzetre is!

A nikaraguai kérdés.

Az Egyesült Államok politikusainak fejében nagy koncepció vert gyökeret. A világháború nemcsak gazdaságilag, hanem politikailag is rendkívül megerősítette az Unió pozicióját. Befolyása mindjobban növekedik és természetes expanziós törekvései már mintegy tradicionálisan dél felé irányítják politikusainak figyelmét. Ez a tendencia különben igen pregnánsan mutatkozott a legutóbbi pánamerikai konferencián, melynek célja nem más, mint — egyelőre *a középamerikai kisebb köztársaságok megszervezése az Egyesült Államok mintájára,* magától értetődik, annak politikai befolyása és vezetése alatt. Ennek a tendenciának különösen a legújabb időkben igen energikus lökést adott a *petróleumkérdés* is.

A *venezuelai, columbiai* és *ecuádori* olajelőfordulások ugyanis nemcsak *felkeltették újból a két régi olajkonkurrens féltékenységét,* hanem egyúttal, főképp az Unióban, igen intenzív politikai akciót is keltett, amely nemcsak hatalmának újabb kiterjesztését célozza, hanem egyben Anglián is akar egyet ütni. Az illetékes angol körök az Uniónak legújabb politikáját idejében észrevették és lépéseket tettek, hogy érde-

keiket az új akció ne sértse. Értették ezek alatt főleg az olajérdekeket. A *Shell-csoport szakemberei ugyanis már évekkel ezelőtt észrevették azokat a nagy olajlehetőségeket,* melyeket a középamerikai szárazföld rejt magában. Igy pl. már 1923-ban kiváló geológusunk, ifj. *Lóczy* Lajos egyetemi tanár a *Shell*-csoport megbízásából kutatott kiváló eredménnyel *Ecuadorban.* Az amerikaiak az angolok előnyét most azzal akarják ellensúlyozni, hogy, amennyiben lehet, a könnyen „megnyerhető" kis államok politikusait érdekeik szolgálatába állítsák.

Ebben a csendes harcban még egy harmadik tényező is közreműködik. Ennek tendenciája szintén expanzív, de nem az olaj érdekli elsősorban, mert ebből elege van otthon is. Célja inkább hatalmi, terve egyezik az Unió koncepciójával. *Ez a harmadik faktor Mexikó,* illetve jobban mondva annak hírhedt elnöke, a véreskezű zsarnok, *Calles,* a mexikói Néró. Míg az Unió egy konzervatív középamerikai egyesült köztársaságról álmodik északamerikai vezetés alatt, *Calles szintén ilyen egyesült köztársaságról álmodik radikális szocialista, vagy esetleg bolseviki vezetés alatt.*

A nikaraguai kérdés.

A mexikói és az amerikai érdekek legklasszikusabb ütközőpontja kétségkívül *Nikaragua.* Anglia a nikaraguai kérdésben bizonyos fokú désinteressement-ot mutat, mert a nikaraguai petróleumelőfordulások nem bizonyultak olyanoknak, melyekért érdemes nagyobb összegeket kiadni. Igy inkább szimpatizál az amerikaiak nikaraguai politikájával, mint Callesékkel, akik az olajkérdésben elfoglalt álláspontjuk miatt *sem rokonszenvesek Angliában,* noha végeredményben deferálniok kellett Anglia és az Unió nyomása alatt. Igy azután az Egyesült Államok úgyszólván szabad kezet kapott a nikaraguai kérdésben s ez 1927 május óta a köztársaság területén lejátszódó katonai operációkra vezetett.

Ezidőszerint a Nikaraguában lévő katonai erő eléri a 4000 embert. 1927 májusa óta 21 amerikai tengerész esett el a harcokban és 45 sebesült meg. Ezek a számok nem valami nagyok, sem az expedíció eddigi költségei, melyek állítólag egymillió dollárt tesznek ki. Az Unióban a nikaraguai vállalkozást „expedíciónak" tekintik, bár sokan a politikusok közül felszólaltak a „hadviselés" ellen, minden marad a régiben — amíg Nikaraguában a rend helyre nem állott, vagyis amíg az Unió nem bizonyos abban, hogy a védelmezett konzervatív kormány elég erős arra, hogy hatalmát teljesen megszilárdítsa.

Diaz és Sacasa.

Hogy a helyzetet meg lehessen érteni, el kell mondanunk azokat az eseményeket, amelyek az Unió katonai beavatkozását megelőzték, illetve arra okot adtak. Egy esztendővel ezelőtt Nikaraguában, mely az öt középamerikai köztársaság között a legnagyobb, *forradalom tört ki.* Általános az a felfogás, hogy az amerikai latin köztársaságokban a forradalom teljesen köznapi jelenség, amihez úgy hozzá lehet szokni, mint nálunk a futballmérkőzésekhez. Ez esetben is rendes keretek között indult a revolúció, amíg *Calles* elvtárs nem kezdette segíteni a szívéhez oly közelálló radikálisokat, akik itt a *„liberálisok"* jobbhangzású nevét vették fel. Amikor ugyanis 1925-ben az Unió 14 év óta Nikaraguában állomásozó, a követség védelmére kirendelt tengerészkülönítményt visszavonta, a radikálisok elérkezettnek látták az időt, hogy a konzervatív elnököt, *Chamorro tábornokot elűzzék és Callesék rendszerén építsék fel az új Nikaraguát.* Chamorro személye különben nem is volt sem az Unió, sem a többi középamerikai köztársaságok ínyére és így a kormányt *Diaz* vette át. Diaz különösen Mexikó szemében volt szálka és a radikálisok vezére, *Sacasa dr.,* Diaz kormányrajutása után kevéssel betört az országba. Az új konzervatív kormányt nemcsak a középamerikai köztársaságok — Mexikót természetesen kivéve —

hanem az Únió is nyomban elismerte. *Sacasa, akit Calles bőven ellátott fegyverrel és munícióval és ami a legfontosabb: pénzzel,* mexikói brávókkal és mindenre kapható nikaraguai csőcselékkel, első időben elég sikeresen operált. Segítőtársai ebben az akcióban *Moncada* és *Sandino* „tábornokok" voltak. A radikálisok az Atlanti tengerpart mentén nemsokára több hely birtokába jutottak, ahol a „liberális hadsereg" vitézei nem valami rokonszenvesen viselkedtek. Nikaragua ezen része mocsarai miatt ritkán lakott, ezért a siker nem volt valami nagy. Mikor Sacasa megvetette lábát Nikaragua keleti sík részén, *Calles nyomban sietett elismerni őt, mint az új nikaraguai kormány fejét.* Az elismerés után a radikálisok nyomban megindultak az ország nyugati része felé, hogy a fővárossal, *Managuával* a tényleges hatalmat is minél előbb megszerezzék.

A harc most tört ki csak igazán. A kormány mindent megtett, hogy az előrehaladó forradalmároknak elállja az útját. A két fél csapatai a legkegyetlenebbül küzdöttek egymással. Jellemző a harc kegyetlenségére, hogy *a sebesülteket sem kímélték és aki az ellenfél fogságába került, halál fia volt.* Foglyokat sem ejtettek, hanem mindenkit irgalmatlanul lekaszaboltak. Robbanógolyós géppuskák és mérges gázok állandóan szerepeltek a fegyverek között. 1927 áprilisában olyan lett a helyzet, hogy Diaz elnök *értesítette az amerikai és angol követségeket, hogy nem képes a Nikaraguában élő külföldiek életét és vagyonát garantálni, ha a forradalmi hordák, melyek kegyetlenkedéséről rémhírek járták be az országot, tovább haladnak.*

Az alarmírozó hírekre Anglia felszólította Amerikát, hogy már egyízben *Nikaraguára kapott mandátumát újból gyakorolja,* tehát mint ez 14 éven keresztül történt, újból szállítson partra csapatokat Nikaraguában, hogy az idegenek vagyoni és életbiztonságát megvédelmezzék. Hogy a felszólításnak nyomatékot is adion és mintegy a radikálisoknak tudtára adja szándékait, *Anglia egy hadihajót is küldött a sacasisták*

által megszállott keletnikaraguai partok elé. A helyzet most is az volt, mint 1912-ben, amikor Anglia és Amerika közösen teremtettek rendet a forradalmi Nikaraguában. Tavaly tavasszal tehát újból amerikai tengerészek szállottak partra, hogy a kormány által nem garantált rendet fenntartsák.

A tipatapai egyezmény.

Amerika Anglia által támogatott akciója meg is tette hatását nemcsak a kormányra, hanem a radikálisokra is. *Mexikó nem mert végtére szembeszállni nyiltan az Unióval és Angliával,* bármennyire is szeretett volna. Igy azután az Egyesült Államok kiküldöttje, Colonel *Stimson,* egyetértésben a managuai angol ügyvivővel, el is érték azt, hogy a helyzet ma Nikaraguában némileg nyugodtabb és bár mindkét fél még erősen farkasszemet néz egymással, a nagyobb hadműveletek egyelőre szünetelnek. Hosszas tárgyalások után ugyanis sikerült elérni, hogy a két fél — az amerikai ágyúk, szuronyok és hadihajók tekintélye alatt — elismerte, illetve elfogadta az amerikai-angol álláspontot. Eszerint a Tipatapában kötött egyezmény alapján az 1928. évben szeptemberben történő elnökválasztások *teljes szabadságát és háborítatlanságát Amerika garantálja* és katonai erővel is fenntartja. Amerika megszervezi egyúttal az egész ország *pártatlan hadseregét, illetve rendőrségét.* Amíg az újonnan választott kormány tényleges hatalmat nem képes gyakorolni, addig az amerikai csapatok az országban maradnak. Egyúttal az egyezmény elismerésének zálogául a *két fél minden fegyverét és katonai felszerelését átadja az Unió fegyveres erejének.* Ez részben meg is történt, bár a radikálisok igen erősen dolgoztak a terv sikere ellen. Végre azonban Moncada „tábornok" radikális csapatai átadták a fegyvert. Csupán *Sandino* „tábornok" elvtárs nem volt hajlandó a tipatapai egyezménynek alávetni magát. Kis csapatával bevetette magát a dzsungelekbe és elkeseredetten küzdött az amerikai tengerészek ellen, akik az

egyezmény értelmében kényszeríteni akarták fegyvereinek kiadására. *Sandino, aki tipikus, rosszkinézésű félvér, benső barátságban van Calles mexikói elnökkel.* Most az Egyesült Államok belátták, hogy kénytelenek presztizsük védelme érdekében Sandino ellen fordulni és megkezdették az operációkat, melyek végét mindenki látja. Jelenleg a radikális vezér még ellenállást fejt ki. Ha pénze és katonái kifogynak, elmenekül Mexikóba. Ott cinkostársa és barátja, *Calles,* szeretettel öleli majd keblére. Igy az új 1928-as választások nyugodtan fognak lefolyni. A választás eredményéről is mindenki meg van győződve. *Mert valószínű, hogy megint amerikabarát konzervatív elnök kerül Nikaragua elnöki székébe,* Mexikó pedig újabb vereséget könyvelhet el.

Tiltakozó gyűlés a mexikói egyházüldözés ellen.

Impozáns, méreteiben és súlyában hatalmas volt a budapesti katolikusok tiltakozó gyűlése a mexikói egyházüldözés ellen a Vigadóban 1928 február 19-én. A bíboros-hercegprímás vezetésével szónokok fejtették ki a gyűlés jelentőségét. A kijelölt időre oly hatalmas tömegek vonultak fel a Vigadó felé, hogy háromszor akkora terem is megtelt volna velük, pedig már a jegykiosztásnál rengetegen voltak kénytelenek előre lemondani a részvételről.

Régtől beigazolódott már, hogy Budapestnek nincs olyan terme, amely katolikus gyűlések tartására elegendő volna. A Vigadó minden ilyen manifesztáció alkalmával nevetségesen kicsinynek és szűknek bizonyul. Vidéki városainknak gyakran sokkal kedvezőbb a helyzetük, aránylag sokkal nagyobb termeik vannak. Szolgáljon ez újabb ösztönzésül ama terv mielőbbi megvalósítására, amelyet az utolsó katolikus nagygyűlés alkalmával vetettek fel: hatalmas méretű katolikus kultúrpolitika létesítése a fővárosban, amelyben amerikai módszerű, kitolható falakkal igazán hatalmas

nagyterem is legyen, megafónokkal felszerelve. A termet tisztességes másirányú gyűlések számára is bérbeadva, még üzletileg is jövedelmezővé lehetne tenni.

Lapjaink ilyen manifesztációk alkalmával ünnepi hangulatban áradoznak. Csakugyan, Budapest katolikus megmozdulásai mindannyiszor impozáns tömegeket szólítanak síkra. Az éppen megindult nagyböjti konferenciák és lelkigyakorlatos előadások a templomokban szintén örvendetes képet nyujtanak. Legyen szabad mégis némileg lehűtenünk az optimista lelkesedéseket. Nagyon szép egy-egy nagygyűlés, egy-egy nagytömegű körmenet. Azonban ne feledjük, hogy Budapestnek a külvárosokat is beleértve csaknem egymillió katolikus lakosa van. Ehhez a tömeghez képest 10—20 ezer ember, akármilyen szépet és nagyot mutat, mégis elenyésző csekélység. Sőt 100 ezer ember sem sok egy budapesti katolikus manifesztáción. Félő, hogy a tömegeken való optimista örvendezés felejteti velünk, mennyire kevés még mindig, amit eddig a katolikus lelkiismeret és öntudat felrázása terén elértünk. Nagy-Budapestnek egymillió katolikusa közül él-e csak 300 ezer is gyakorlati, egyházias hitéletet? Kötve hisszük. Hol van azonban akkor a többi 700 ezer?

Azonban a mexikói gyűlésnek mégis vannak igen vigasztaló tanulságai. A mexikói egyházüldözés borzalmait a liberális sajtó, beleértve egyes „keresztény" lapokat is, szorgalmasan és következetesen elhallgatja. Az állami érdekeltségű „Magyar Távirati Iroda" is érthetetlenül beáll az agyonhallgatók szövetkezetébe, valószínűleg mert külföldi értesülések dolgában egyszerűen beéri a szabadkőműves irányú külföldi távirati ügynökségek híranyagának sablónos leadásával s a külföld katolikus lapjait s laptudósító irodáit előkelően ignorálja. (A Magyar Távirati Iroda vezetője protestáns.) Egyedül a katolikus sajtó az, amely Mexikóról s az ott folyó katolikusmészárlásokról időnkint tudósításokat közöl.

Mégis örömmel kell megállapítanunk, hogy a katolikusellenes sajtó agyonhallgatási politikája ma

már nem tud akadálytalanul érvényesülni. Közönségünk jelentékeny része mégis csak megtanulta már, hogy katolikus dolgokban egyedül a katolikus sajtótól várhat tárgyilagos hírszolgálatot s ennek a sajtónak ma már mégis csak igen jelentékeny visszhangja van. A „Magyar Kultúra", „A Szív", „Nemzeti Ujság", „Uj Nemzedék" és „Uj Lap" szava nem vész el visszhangtalanul a pusztában.

Megszűnt a „hallgatás összeesküvése"?

Két év óta tart a mexikói véres egyházüldözés és két éven át tartott a „hallgatás összeesküvése", ahogy XI. Pius nevezte az európai sajtó csendes, egyértelmű némaságát a mexikói eseményekkel kapcsolatban. Európa nagy lapjai mintha összebeszéltek volna, következetes hallgatással mellőzték a rettenetes Calles-i katolikus-üldözést. Minden apróságról hasábokat írt a „lelkiismeretes ujságírás"; színésznők toalettjéről, meztelen táncosnőkről, gyilkosságokról, politikai ábrándokról, találmányokról; napi pletykákra, élcekre, szellemeskedésre volt hely bőven. Ellenben egy véreskezű rémuralom hóhérainak nap-nap után megismétlődő alkotmányos gyilkosságairól, katolikus férfiak és nők, papok és világiak tömeges bebörtönözéséről, ítélet nélkül való kivégzéséről, elevenen eltemetéséről, elégetéséről, elevenen megnyúzásáról hónapszám nem közölt egyetlen sort sem! Vagy ha futólag megemlítette Mexikót, egyedül a Calles-sajtóiroda hazugságait adta tovább.

Ebben a titokzatos hallgatásban, ebben a helyeslésszel s bűnpártolással egyértelmű palástolásban találkoztak a liberális párti és a szocialista lapok, legfeljebb azzal a különbséggel, hogy ez utóbbiak alkalommal még külön védelmére is keltek a mexikói hóhéruralomnak. Egyes fanatikusan katolikusellenes organumok még azt is megkísérelték, hogy a vérontásért, amelynek híreit azonban túlzottaknak és bizonytalanoknak jelentették ki, a bűnösséget a katolikusokra

fogják. Az agyonhallgatásnak és elpalástolásnak ebben az összeesküvésében egyszerre egymásra találtak a liberális francia és német lapok, a csehek és a magyar nyelvűek. Úgy látszik, van mégis *egy* szolidaritás a földön: a katolikusokkal szemben való elfogultság szolidaritása. Ebben a nagybankár és a szocialista, a zsidódemokrata és a protestáns-fajvédő teljesen megértik egymást, ebben a cseh és a román sajtótól nem sokat különbözik a Magyar Távirati Iroda. Ami a katolikusok iránt részvétet, rokonszenvet, csodálatot kelthetne, azt agyon kell hallgatni, ha még oly szenzációs esemény is, ha még oly hiteles híradásból szerzünk is róla tudomást.

Mert nem lehet azt mondani, hogy a mexikói események felől nem lehetett biztosan megtudni az igazságot. Még ha ez így volna, más esetben ilyenkor is, bárha fenntartással, de közölték volna a komolyan szállingó híreket is. Itt azonban következetes hallgatásról volt szó oly eseményekkel szemben, amelyeket nem lehetett puszta ujságkacsáknak vagy irányzatos kitalálásoknak minősíteni. A világ katolikus sajtója két éven át cáfolhatatlan bizonyítékokkal támasztotta alá Mexikóból szerzett, kétségtelen értesüléseit. A letagadás e tényekkel szemben époly szemérmetlen bűnpalástolás-számba megy, mint mikor szocialista lapjaink állandóan szépítették az orosz cseka vagy a helyébe lépett hasonló intézmények vörös atrocitásait.

Most azonban csoda történt. A katolikusok folytonos tiltakozása az „agyonhallgatás összeesküvése" ellen mégis utat tört s bebizonyult, hogy mint Apponyi Albert gróf a budapesti mexikóügyi tiltakozógyűlésen mondta, az igazságot végleg eltemetni nem lehet. Egy szép napon a szkeptikus *Bernhard Shaw* gúnyolta ki azokat az amerikai ujságírókat, akik nem merik Mexikóról megírni az igazat; majd az amerikai német zsidók *Zentralvereins-Zeitungja* tiltakozott az ellen (március 23-án), hogy Callest a zsidóság képviselőjének tekintsék s zsidót tegyenek felelőssé az újkor „legvérengzőbb vallásüldözéséért". A *Kölnische Volks-*

zeitung szerint (április 14.) még a német kommunisták is tiltakoztak az ellen, hogy a véreb Calles-t kommunistának nevezzék. A berlini protestáns *Reichsbote* hosszú hallgatás után végre rászánta magát, hogy megbélyegezze a mexikói kegyetlenkedéseket, „amelyeknek az egész világ mély részvétét s legerőteljesebb tiltakozását kellene kivívniok", minthogy itt „oly rémuralomról van szó, amelynek csak a régi keresztényüldözésekben találjuk meg a párját". A *Neue Züricher Zeitung* (április 6.) a „legelemibb emberi jogok lábbaltiprásáról" beszél Mexikóban.

Nagysokára az angol liberális lapok is kiléptek hallgatásukból, nyilván a felháborodott katolikus közvéleményre való tekintettel. Így a *Times*, a *Daily Telegraph* és főleg a *Daily Express*. Ez utóbbi nemrég külön tudósítót küldött Mexikóba, Mr. Mason-t, hogy pártatlan értesüléseket szerezzen a mexikói állapotokról. Mason megkérdezte mindkét harcos fél képviselőit, egyik oldalon Callest és Obregont, másik oldalon Diaz tabaszkói püspököt, a mexikói püspöki kar titkárát. Az egymás mellé tett nyilatkozatok tökéletesen igazolják a katolikus sajtó két év óta folytatott leleplezéseit. Calles természetesen ezúttal is mosakodik a nyilatkozatában s azt állítja, hogy szó sincs egyházüldözésről, azonban maga is beismeri, hogy 50 papot agyonlövetett „az állam elleni vétségek miatt", amiken persze misemondást, keresztelést, gyóntatást s hasonlókat kell érteni. Mason mint a maga véleményét nem habozik kijelenteni, hogy Mexikóban a katolikusokkal szemben oly katonai rémuralom van működésben, „aminőről a többi nemzeteknek fogalmuk sincsen".

A *Times* (április 3-án) jelentette, hogy a nagyhét folyamán a mexikó-városi rendőrség megkettőztette éberségét a vallásellenes törvények megszegőivel szemben s így Coyocoan nevű külvárosban 68 katolikust fogott el, köztük 3 papot, mert magánlakásban titkon misét hallgattak, illetve mondtak. A *Daily Express* hozzáteszi, hogy az ilyfajta eseményeket azért

nehéz a külföldön megtudni, mert a Mexikóban tartózkodó idegenek a legteljesebb hallgatásra vannak kárhoztatva, ha nem akarják, hogy rövidesen kitoloncolják őket az országból; a mexikóiak maguk pedig még inkább hallgatnak, azért, mert életükkel játszanak, valahányszor a külföldet az egyházüldözés eseményeiről értesítik. A *Daily Express* szerint eddig 600 kormánygyilkosságról tudunk vallási „vétségek" címén; e gyilkosságok áldozatai papok és világiak, férfiak és nők. Calles, írja az ujságíró, még azt is kierőszakolta, hogy a külhatalmak katolikus diplomatái se mondathassanak saját házukban misét; a diktátor ugyanis kijelentette, hogy az exterritoriális területen ugyan nem bánthatja a papokat, de azonnal elfogatja őket, mihelyt a követségi palotákból az utcára lépnek. Ugyancsak a *Daily Express* írja le, hogyan öltek meg a kormány katonái nemrég egy apácát, miközben a zárdát kirabolták, s hogyan kínoztak a börtönben egy úrinőt, Mante de Oca Jozefát, San Luis de Potosi püspökének a nővérét, akinek utóbb sikerült megszöknie s 18 éves fiával együtt külföldre menekülnie.

Mr. Mason leleplezései jelentékeny feltűnést keltettek Angolországban. Nem mintha újat mondtak volna, mert hiszen a katolikus lapok két éven át rengeteg hasonló bizonyságot közöltek a mexikói egyházüldözésről, hanem mert a liberális közönség ennek ellenére mindeddig tudomást sem szerzett róla. A liberális sajtó csak nagynéha közölt egyet-mást Calles kegyetlenkedéséről s nem mulasztotta el hozzátenni, hogy a „klerikális" részről eredő híradások valószínűleg erősen túlzottak. Míg végül maga volt kénytelen beismerni, hogy messze elmaradt az események mögött s ezzel hallgatagon bűnpártolójává lett a vandál kereszténytyirtóknak.

Az amerikai „*N. C. Welfare Conference*" tudósítása szerint Callesék nem állanak meg a katolikusok pusztításánál, még a vallásos momentumok ellen is hadat üzennek. Igy 1925-ben a mexikói katolikusok

hatalmas Krisztus-szobrot emeltek Mexikó kellő közepén, a Cubilete-hegyen. Ezt a Krisztus-szobrot mostanában Calles cinkosai dinamittal légberöpítették. Egy katonai parancsnok azon a címen, hogy a vidék tele van felkelőkkel, kiüríttette a közeli községet, a házakat felgyujtotta s lerombolta a vízvezetéket. Mikor a katonák felmásztak a hegy csúcsára, hogy a szobrot ledöntsék, megható jelenet történt: egy öregember, aki két fiával együtt éppen a helyszínén járt, védelmére kelt a Krisztus-szobornak s kövekkel iparkodott a rombolókat visszariasztani. A katonák lelőtték őket, felrobbantották a szobrot s a három ember holttestét a helyszínén megégették. Poraik ott nyugszanak a darabokra tört Krisztus-szobor romjai között.

A londoni „*Universe*" (ápr. 13.) Mexikóból kapott tudósítást közöl, mely szerint március 30-án 300 ember egy falusi templomban misét hallgatott, mire egy áruló katonaságot hívott oda. A katonák valóságos hajtóvadászatot rendeztek a menekülő misehallgatókra s 95-öt a helyszínén agyonlőttek, köztük 2 papot. Ezek az esetek fárasztó egyhangúsággal ismétlődnek az északamerikai és angol katolikus sajtóban; a nagyvilág azonban a legutóbbi időkig nem igen vett tudomást róluk.

*

Más alkalommal rámutattunk már ennek a bűnös hallgatásnak, ennek a konok elpalástolásnak szomorú okaira.

Az Egyesült Államok sajtóját mindenfelett üzleti szempontok vezetik. Rengeteg amerikai tőke van Mexikóban főleg az ezüstbányákban és petróleumforrás-telepeken befektetve s e tőke érdekeltjeinek kellemetlen volna, ha az Egyesült Államok s Mexikó közt a viszony kiéleződnék. A sajtó pedig ugyancsak ennek a tőkének érdekszövetségében áll. Érthető tehát, ha az amerikai sajtó szereti agyonhallgatni, ami surlódásokat okozhatna Mexikóval. Mammon mindig hűséges barátja és szövetségtársa volt Molochnak.

Az üzleti részen túl pedig ott van az érzelmi ellentét a liberális-protestáns-szabadkőmíves irányok s a

Mexikóban érdekelt katolicizmus között. Az a hihetetlen gyűlölet, amely a katolikus Egyház ellen a felekezetek vezetői részén világszerte feltorlódott, az a beteges Róma-iszony, amely évszázad óta minden rágalmat elhisz, csak a katolikusok ellen irányuljon s minden igazságnak kitér útjából, ha az a katolikusoknak kedvez, a mexikói egyházüldözésekkel szemben sem tudott a tárgyilagosság álláspontjára helyezkedni. Szinte elképzelni is terhes, micsoda lármát csapott volna ugyanaz a világsajtó, ha például Mussolininek jutott volna eszébe Olaszországból hasonlókép kiirtani az alig százezernyi protestánst, mint ahogy Calles akarja kiirtani vagy agyonterrorizálni Mexikóban az ország túlnyomó többségét képező hithű katolikus lakosságot.

Igaz, hogy a katolikusok sem menthetők e részben teljesen. Miért nem építették ki sajtójukat, miért nem teremtettek nemzetközi kapcsolatokat, nevezetesen a sajtó és hírszolgálat terén is, mint ahogy ezt az összes nemkatolikus irányok régóta teszik! Ezen a téren is teljesül, sajnos, az Üdvözítő fájdalmas panasza, hogy „a sötétség fiai okosabbak a maguk nemében, mint a világosság gyermekei!" Szomorú, hogy két teljes esztendő kellett oda, míg a katolikusok világszerte le tudták győzni a fejlett technikájú hazugság, az agyonhallgatás és bűnpalástolás összeesküvését s kényszeríteni tudták a világot, hogy a mexikói katolikusok tömegmészárlásáról tudomást szerezzen. Ha nemkatolikusokról volna szó, huszonnégy óra alatt az egész világ sajtóját mozgósították volna s negyvennyolc óra multán kormányok, parlamentek, diplomáciai testületek s öt világrésznek felháborodott közvéleménye követelte volna az emberiesség törvényeinek érvényesülését, az emberi jogrend visszaállítását. Igy azonban egy egész katolikus országot lehetett éveken át gyötörni, katolikusokat lemészárolni mint a birkanyájat — a világ még csak tudomást sem szerzett róla.

Dehát — ismételjük — nem vagyunk-e ebben a tehetetlenségben mi katolikusok is világszerte hibásak?

A mexikói események.

A mexikói események kibontakozásának lavinája megindult, a Nemezis ott is megkezdte tisztító s megtorló munkáját. Obregont, Calles véreskezű elődjét s prezumptív utódját meggyilkolták. Eleinte úgy hazudták világgá, hogy a klerikálisok ölték meg, utóbb kényszerültek beismerni, hogy ellenkezőleg, éppen a szocialista munkásvezér és vörös miniszter, Morones, áll a gyilkosság mögött s emiatt az Obregonnal szövetkezett radikális agrárpárt nyilt harcot kezdett az ipari munkások szocialista vezetői ellen. Ugyanakkor jön a hír, hogy Escobar tábornok három ezreddel — más hír szerint három hadsereggel — feltámadt a kormány ellen. Moronesszel együtt megbukott Roberto Cruz is, a rendőrség tábornoka, akinek kezén szintén, rengeteg katolikus vér tapad, többi közt a legendás emlékű Páter Pro vére is.

Mi történik Mexikóban? E pillanatban nehéz volna pontosan megállapítani. A mexikói kormány sajtóirodája, épúgy, mint az orosz szovjeté, a félrevezetés és elleplezés technikájára van beállítva. Minden jelentését úgy kell venni, mint egy hieroglifet, amelyből csak külön művészettel lehet kisillabizálni a valóságnak egy-egy valószerű foszlányát. Annyi azonban bizonyosnak látszik, hogy a szocialista vezér urak — mint ez a multban is elégszer történt — összvesztek egymás közt a koncon. Morones contra Obregon, munkásszocialisták contra parasztszocialisták és viszont, s valószínűleg az egész kalamajkának sötét hátterében a Mefisztó, a felbujtó, a szálakat tudatosan húzogató Elias-Calles. Hogy Morones mennyiben cselekedett a maga nevében, mikor Obregon elpusztítására vállalkozott, s amennyiben volt esetleg maga is csak sakkfigura Calles kezében, akinek Obregon útjába állhatott, ki tudná megmondani? Már a novemberi merénylet alkalmával, amikor Obregon autójára bombát vetettek (aminek következményeként állították be P. Pro és ártatlan társainak meggyilkolását, a közvélemény

Callesre gondolt, mint az akkor nem sikerült merényletnek valószínű értelmi szerzőjére. Hogy ezúttal más úton, esetleg egy tudatlan szocialista pártvezérnek ambícióit vagy egyéni bosszúvágyát használva fel, tolta el útjából egyetlen vetélytársát — három más elnökjelöltet, Gomez, Serrano és Flores tábornokokat idejében eltette láb alól —, semmikép sem valószínűtlen. Mégis meglepetésképpen hatott a világra, hogy íme, az eddig egységesnek képzelt mexikói diktatúra éppen nem volt az, az a gyilkosság a kebelbeliek közül indult ki. A világ szocialista lapjai, amelyek eddig együtt védték és dicsőítették a Calles—Morones—Obregon-rezsimet mint diadalmas és egységes szocialista kormányt, most zavarban vannak s tanakodhatnak rajta, érdemes volt-e azt a Callest oly melegen védelmezniök, aki most — vagy értelmi gyilkosa a szocialista munkáspárt egyik pártvezérének, Obregonnak, vagy ellenkezőleg: maga is szocialistaellenes és kidobálja a szocialista munkásvezéreket a kormányából az Obregon meggyilkolása miatt.

A patkányok és sakálok eme verekedése ránk nézve itt a távolban tanulságos és bizonyos fokig vigasztaló is. Tanulságos, mert megtanuljuk belőle a marxizmus újabb csődjét, a szocialista rombolás teljes képtelenségét az államvezetésre. Európában van egykét állam, amelyben a kormányzat szocialista kézbe került; ilyenkor azonban a szocialisták uralomrajutott vezérei vannak olyan élelmesek, hogy pártprogramjukat s forradalmi elveiket bizonyos fokig háttérbe szorítják, esetleg a polgári pártokkal való szövetkezés szükségességének örve alatt. Maguk is érzik, hogy a következetes marxizmus csak izgatószernek s a politikai hatalomrajutás eszközének jó, felelős államvezetésre ellenben mindenkép alkalmatlan. Mexikóban megpróbáltak nyilt kommunista-szocialista kormányzatot létesíteni, s az eredmény: a vezető politikusok folytonos véres marakodása, terror és zsarnokság, évtizedek óta. Obregon meggyilkoltatta Carranzát, most meg őt gyilkoltatta meg egy harmadik meggyőződéses

forradalmár. Az ország pedig — a világnak egyik legszebb és leggazdagabb országa — belepusztul az elvtársvezérek folytonos önző, vadállati acsarkodásába.

Vigasztalónak ez az állapot annyiban nevezhető, amennyiben meghozhatja a terrorisztikus, véreskezű kalandoruralomnak s vele együtt a borzalmas vallásüldözésnek alkonyát. A Danton-ok, Robespierre-ek egymást marják halálra s így lassan maguk szüntetik meg a rémuralmat, amelyre hatalmukat alapozták. A rombolók egymást járatják le s ezzel indirekte a tisztességes elemek felülkerekedését siettetik. A pueblai érsek félévvel ezelőtt azt mondta P. Böle Kornélnak Los Angeles-ben, hogyha Isten csodát nem művel, az egyházüldöző rémuralom 5—6 éven belül nem fog megszűnni. Úgy látszik, az Úristen máris megművelte a csodát: a viperafajzat egymásnak esett. S talán megérjük hamarosan a fejlemények jobbrafordulását is. A katolikus felkelők győzedelmét, avagy talán — ki tudja? — a túlzó és esztelen szesztilalomba belefáradt Egyesült Államok választják meg a katolikus Al Smithet elnökül, ami annyit jelentene, hogy az Egyesült Államok vezetésében is felülkerekedne a jellemtelen business- és trösztpolitika helyett a tisztesség és emberiesség, amely nem támogatná tovább Mexikóban a szomszéd hatalom gyengítésére a kalandorok és gonosztevők rémuralmát.

Új helyzet Mexikóban?

Komoly forrásból érkezik a hír, hogy Mexikóban lassankint talán mégis jobbra fog fordulni az üldözött katolikusok helyzete. A mexikói püspöki kar széniorja, Ruiz y Flores érsek, aki most Washingtonban tartózkodik, ismételten kérte Portez Gilt, az ideiglenes elnököt, hogy békülékeny szándékkal közeledjék a katolikusok felé. Portez Gil először a kényurak szokásos gőgjével felelt, hogy Mexikóban minden vallás szabad, csak alkalmazkodnia kell az állami törvényekhez. Ruiz y Flores érsek udvariasan azzal válaszolt,

hogy erre a katolikusok is készek, csak szüntessék meg azokat a törvényeket, amelyek a katolikus vallás lényegével ellenkeznek. Ajánlotta, hogy a vitás kérdéseket mindkét részről kiküldött megbízottak tárgyalják le. Portez Gil az érseknek erre a második kérelmére azzal felelt, hogy hajlandó tárgyalásokba bocsátkozni. A pápa időközben teljhatalmú követévé nevezte ki az érseket a tárgyalások folytatására.

A helyzet ismerői azt mondják, hogy ez a jóindulat a forradalmi kormány részéről még nem sokkal több mint ügyes taktika, amellyel a kormány a közelgő elnökválasztásra való tekintettel pártjának kilátásait az obregonistákkal szemben megnövelni szeretné. Ez valószínű, de a három év óta tartó rettenetes üldözés után még így is némi reményt nyujtó fordulatnak tekinthető.

Az uralmon levők viselkedésének megváltoztatásában érdekes fordulat az is, hogy a legközelebbi elnökválasztásra, amely ez év novemberében lesz, a kormánypártnak Pascual Ortiz Rubio, a volt brazíliai követ a jelöltje, akinek megválasztását bizonyosnak tekintik. Ortiz Rubio a moreliai katolikus iskolákban nevelkedett, Ortiz néhai guadalajarai érseknek unokaöccse s állítólag egyideig teológiát is tanult. Bár Calles pártjához tartozik, mégis feltehető, hogy nem fogja azt a terrorista politikát folytatni, mint elődjei. A másik két komoly jelölt Gilberto Valenzuela, régebbi londoni követ s José Vasconcelos, régebbi közoktatásügyi miniszter. Valenzuela, az obregonisták jelöltje, ma rejtekben él; nagyon sokszor mondott igazat a Calles-kormány korrupcióiról s úgy látszik, a legutóbbi, Escobar-féle lázadásban is résztvett. Ha elfognák, valószínűleg ugyanarra a sorsra jutna, mint Gomez és Serrano tábornokok, akik valaha Calles legkomolyabb ellenjelöltjei voltak s akiket a diktátor rövidesen kivégeztetett.

Talán még a személyi kérdéseknél is fontosabb változást jelent azonban Mexikó közeli fejlődésében az Egyesült Államok szerepe. Az Egyesült Államok be-

folyása Mexikóra az utóbbi időben még nagyobb lett, mint azelőtt. Elég különös és paradox helyzet, hogy éppen a Calles-féle úgynevezett nacionalista kormányzat idején erősödött meg annyira egy idegen állami uralom Mexikó felett, hogy ma már azt mondhatjuk, Mexikó lényegében époly gyarmata az Egyesült Államoknak, mint Haiti, Kuba vagy San Domingo.

Amerika eddig elsősorban volt felelős a mexikói gaztettekért, amelyeket palástolt s amelyeknek barbár kegyetlenségéről tudomást sem akart szerezni. Azon a címen, hogy „nem lépünk közbe", hatalmon tartotta a gonosztevőket; viszont azon a címen, hogy a Coolidge-féle formula szerint „védelmezni kell Mexikóban az amerikaiak érdekeit", minden pillanatban beavatkozott Mexikó ügyeibe. Pontosan ugyanaz a cinikus módszer volt ez, mint amellyel annakidején Anglia Indiára s Egyiptomra rátette a kezét. Előbb szította a belviszályt, utóbb jött, mint rendcsináló és békeangyal s gyarmatává tette a forrongó országot.

Amit azonban Amerika nem akart észrevenni: az Egyesült Államok felelősségét a mexikói borzalmakért, annál inkább észrevette az európai közvélemény s ennek hatása alatt most már Washingtonban is szeretnék, ha Mexikóban helyreállna a vallási béke. Ez pedig fontos fordulat. Hogy Mexikóban háború van-e vagy béke, vagy forradalom, hogy ki lehet elnökjelölt stb., teljesen az Egyesült Államoktól függ. Pénzügyileg is Mexikó teljesen Amerika zsebében van. 1928 január 1-én a mexikói államadósság 545,742.713'12 dollárt tett ki. Ebből 535,606.566'20 dollárnyi adósságot „rendeztek" a Morgan-bankház közbeléptével; a fenti összegben csupán a fizetetlen kamat 234,660.470'58 dollárt tett ki. 1923-tól 1927-ig bezárólag Mexikó roppant adósságaiból csak 37 millió dollárt törlesztett, azóta pedig egyáltalán nem törlesztett semmit! Ma arról tárgyalnak, hogy az államvasutakat, a mexikói bankot s a mezőgazdasági bankokat Amerikának zálogosítsák el; a távirászat és a telefon máris nagyrészt el van zálogosítva. Ezzel a „szanálással" Mexikó gazdasági-

lag is végleg Amerika befolyása alá kerül, ami annál meglepőbb, mert az olajforrások, eddig Mexikó legnagyobb kincse, kezdik kevésbbé érdekelni a nemzetközi tőkét.

Amióta ugyanis Venezuelában és Colombiában még sokkal hatalmasabb olajforrásokat fedeztek fel, a mexikói olajfúrás igen jelentékenyen alábbhagyott. Mexikóban 1929 februárjában összesen 3,130.339 barrel olajat nyertek s ebből 1,208.721 barrelt vittek ki; holott egy évvel előbb, 1928 februárjában még 4,474.341 barrel volt az összes termelés s 3,032.063 a kivitel. 1928 folyamán az összes olajtermelés 50 millió barrel volt s ebből 33 millió a kivitel; holott 1926-ban e számok helyén még 90 millió és 80 millió állt; nem is beszélve az 1921-es évről, amikor egy évben 193 millió barrelt termeltek s ebből 172 milliót vittek ki. Az olajtermelés és kivitel tehát nyilvánvalóan a végéhez közeledik Mexikóban. Ez a tény aztán végleg halomra dönti az amúgy is lezüllött mexikói államháztartást.

Bár ilyenképpen Mexikó belső életében jelentős fordulatok várhatók, a politikai élet horizontján egyelőre még mindig ott sötétlik, mint komor viharfelhő, Calles végzetes, démoni alakja. Pártja, a Crom, az Obregon-gyilkosságban való felbújtói szereplés óta ugyan annyira összezsugorodott, hogy ma már politikailag szinte nem számít; a párt feje, Morones, máig nem mer a közéletben szerepelni az obregonistáktól való félelmében. Hiába végezték ki az esküdtszék megfélemlítése útján a félkegyelmű merénylőt, Toralt, hiába vitték 20 éves deportálásra (ha addig bele nem hal az emberfeletti kínokba) a teljesen ártatlan Concepción nővért, aki ellen pedig a bizonyítéknak mégcsak árnyéka sem merült fel s akiről maga a merénylő, Toral, kijelentette, hogy nem volt része a gyilkosságban; a közvéleményt s az obregonistákat nem tudták eltéríteni a meggyőződéstől, hogy Obregon meggyilkolásáért elsősorban a munkáspárt, a Crom, a felelős. De bár pártja jóformán szétfoszlott, Calles mégis megmaradt a hatalom birtokában, mert mint hadügy-

miniszter párthíveit s egyéni támogatóit helyezi el a hadsereg vezető helyein. Azonkívül rég tudott dolog, hogy Mexikóban mindig az csinálja a választást, akinek kezében van a hadsereg. Calles ugyan minden negyedévben telekürtöli a világsajtót azzal a hírrel, hogy visszavonul a magánéletbe, sőt Európába jön lakni; ez azonban valószínűleg csak annyit jelent, hogy ezzel a híreszteléssel igyekszik leszerelni az ellene felzúdult európai közvéleményt.

Calles helyzetét az Escobar-féle lázadás sikeres leverése is megerősítette. Az európai sajtó, valószínűleg a Calles-féle sajtóiroda hatása alatt, ezt a lázadást azonosította a már két év óta megszervezett katolikus felkeléssel, a libertádorok szabadságharcával. (Nálunk a Népszava is ebben a hiszemben ütötte-vágta az Escobar-féle felkelést, hogy „katolikus lázadás"; ha tudta volna, hogy Escobar emberei világnézetileg ugyanazon húron pendülnek, mint Calles maga, valószínűleg kegyesebben bánt volna velük s talán nem is örült volna oly szilajul a vesztüknek.) Escobar azelőtt maga is Calles cinkosa és párthíve volt, aki részt vett Serrano és Gomez erőszakos eltávolításában Calles útjából s táborában ott volt mellette a sötétemlékű Roberto Cruz is, a papok gyilkosa s a katolikus nők korbácsolója.

Hogy a felkelők helyenkint, ahol időleges győzelmet arattak, megnyitották a templomokat s megengedték a katolikus istentiszteletet, közvetlenül nem volt egyéb, mint ügyes fogás, hogy a lakosság melléjük álljon. Az első ilyen esetekben a falusi papság élt is az alkalommal s boldogan kezdte el újra a rég abbahagyott vallási funkciókat. Akkor azonban a püspökök közbeléptek s figyelmeztették papjaikat s a híveket, hogy interdiktum van s ennek feloldását a pápa magának tartotta fenn. Erre az egyházi funkciók ismét abbanmaradtak. Egyes katolikusok talán támogatták az Escobar-féle felkelést is, ami nem csodálható, hiszen remélhették, hogy a felkelők, ha hatalomra kerülnek, talán mégsem lesznek oly kegyetlen üldözők, mint

Callesék. A katolikus felkelők vezére azonban, Goroztieta tábornok, nem lépett összeköttetésbe Escobarékkal s főleg a papság teljesen távoltartotta magát e mozgalomtól, amint nem vett részt a katolikus felkelők mozgalmában sem; ezt maga Portez Gil kénytelen volt most május 1-én egy nyilatkozatában kijelenteni.

Mikor 1926 decemberében katolikus világiak sürgették a püspöki kart, hogy mozgalmuknak élére álljon, a püspöki kar a leghatározottabban megtagadta e kérelem teljesítését. Mindez természetesen nem akadályozta meg a Calles-sajtót s nyomában a világ liberális sajtóját, hogy az ellenkezőt ne állítsák. A rágalom alátámasztására kitűnő eszköznek bizonyultak azok a fényképek, amelyek közönséges banditák csapatairól készültek, akik a lakosság megtévesztése céljából papi talárt öltöttek s Viva Cristo Rey-t kiáltva támadták meg a vonatokat. A mexikói katolikusok elnyomására, úgy látszik, minden összesküdött: az erőszak és kegyetlenség, a nemzetközi plutokrácia kapzsisága s képmutatása, s az európai és amerikai sajtó romlottsága s felületessége.

Mégis mintha lassan pirkadna már. Legújabb értesülések szerint az első, előzetes béketárgyalás már meg is indult Washingtonban, s azon Ruiz érsek, a mexikói követ és washingtoni pápai delegátus vettek részt. A vihar el fog múlni s újra be fog igazolódni a krisztusi jövendölés: non praevalebunt.

A vallási béke visszatérése Mexikóba.

Mint a napilapok jelezték, a vallási béke visszatérőben van Mexikóban. A Szentszék felhatalmazta Ruiz y Flores, moreliai érseket, hogy az ideiglenes köztársasági elnökkel, Portes Gillel tárgyalásokat folytasson az Egyház s az állam viszonyának ideiglenes rendezéséről. A tárgyalások megkezdődtek s bizonyos általános jellegű megegyezésre, modus vivendire vezettek.

Igy hát egyelőre véget ért az a szörnyűséges küzdelem, amely oly példátlan kíméletlenséggel s makacssággal folyt az Egyház ellen már több mint három éve. A papság s az elüldözött püspökök visszatérhetnek állomáshelyeikre, a templomok megnyílnak újra s a katolikus vallás gyakorlása nem lesz többé főbenjáró vétség, amelyért börtön, korbács, deportálás és agyonlövetés jár. Az amerikai lapok tudósításai szerint az első ünnepélyes szentmisét Guadelupéban, a mexikói nemzeti kegyhelyen tartották s azon 50 ezer ember vett részt. A katolikus lakosság körében az öröm általános. Portes Gilt a tárgyalások befejezése után virágesővel borították el az utcán a járókelő nők.

Mi okozta a hirtelen fordulatot a rettenetes egyházüldözés után? Első helyen kétségtelenül a belátás, amelyre az Egyház ellenségeinek újra rá kellett eszmélniök, hogy a katolikus Egyházat üldözni, gyilkolni lehet, de meggyilkolna nem lehet. Ezek a kiskorú, félindián, félszíriai eredetű államférfiak, úgy látszik, nagyon keveset tanultak a történelemből, ha azt hitték, hogy nekik majd sikerül, ami eddig sem a cézároknak, sem a középkor és az újkor despotáinak, sem Napoleonnak, sem Bismarcknak, sem Cavournak, sem Voltairenek, sem Renannak nem sikerült. Be kellett látniok a további vérontás céltalanságát, a vallásellenes zsarnokoskodás végső eredménytelenségét. Már Obregon megértette ezt s állandóan szembehelyezkedett Calesszel a vallási törvények miatt. A merénylet, amely Obregon életét kioltotta, épúgy késleltette a békét, mint az Escobar-féle felkelés, amely ugyan minden inkább volt mint katolikus felkelés, azonban mégis hozzájárult az általános nyugtalanság és izgalom fenntartásához a kormányzat részén.

A szocialista terror-szervezetnek, a nemrég még mindenható Cromnak felbomlása a koncért versengő vezérek egyenetlenkedése folytán csak siettette az egyházüldöző irányzat bukását. Végül az a szörnyűséges gazdasági helyzet, amelybe Callesék garázdálkodása folytán került az ország, szintén hozzájárul, hogy

a józanabb elemek belássák, mennyire nem engedi meg magának az amúgy is válságba jutott ország a vallásüldözés és vallásháború luxusát.

A másik tényező az Egyesült Államok kormánya volt. Az, amelynek lelkét terheli elsősorban a felelősség, hogy Mexikóban a helyzet odafajult, ahol három év óta volt. 1926-ban a newyorki mexikói főkonzul, Arturo Elias, Calles testvére, még nyilvános népgyűlésen kérkedhetett vele Montereyben, hogy 2000 egyesültállamokbeli lap áll a rendelkezésére, amelyek bármely pillanatban lenyomatnak bármit, amit ő közöl velük. Ezek a lapok nem győzték hangoztatni, hogy Mexikóban semmiféle vallásüldözés nincs, hogy mindössze arról van szó, hogy a papságot ki akarják zárni a politika irányításából s meg akarják szüntetni az Egyház töméntelen gazdagságát.

A katolikusok hiába cáfolták ezt a minden részében teljesen hamis beállítást (hiszen az Egyház már Benito Juarez óta, tehát 70 éve, mindenéből ki volt forgatva), az egész világ liberális lapjai szolgalelkűen továbbították a Calles-sajtó hazugságait. Az amerikai közvélemény meghamisításában főleg a methodista és baptista lelkészek buzgólkodtak, akiknek minden eszköz jó volt a gyűlölt katolikusok befeketítésére. Curley baltimore-i érseknek nyiltan hangoztatott vádja, hogy elsősorban Washington a felelős a mexikói borzalmakért, tökéletesen találó volt, de úgy látszott. hogy a szabadkőműves szolidarítás s a Wall Street nyomása ellenében az emberi érzésnek s a vallásszabadságnak minden tiltakozása hatástalan marad. Most végül kiderült, hogy a világ katolikus sajtója, bármennyire gyengének és fejletlennek látszik a nagyhangú liberális sajtóhatalmasságokkal szemben, mégis csak nagyhatalom, világhatalom. A katolikus sajtó lassan s késve fogott hozzá, hogy a világot a mexikói eseményekről tájékoztassa s kemény küzdelmet kellett vívnia egyrészt a liberális és radikális sajtóval, amely vagy elhallgatta vagy hamis színben tüntette fel a mexikói eseményeket, másrészt a közvéleménnyel,

amely annyira rászokott már a liberális sajtó jár-szalagjára, hogy egyszerűen nem volt hajlandó elhinni a mexikói borzalmakról szóló tudósításokat, mert nem a megszokott, kedvenc lapjaiból értesült róluk. Azonban végül is igaznak bizonyult a mondás, hogy nem lehet az igazságot oly mélyen elásni a földbe, hogy előbb-utóbb napfényre ne kerüljön.

A katolikus sajtó ténymegállapításai végre is diadalmaskodtak a katolikusellenes sajtó mesterséges hallgatásán, az „elhallgatás összeesküvésén", ahogy XI. Pius egyszer mondta. S az Egyesült Államok egyszer csak észrevették, hogy az egész világ tisztességes közvéleménye őket okolja azokért a minden emberi érzést felháborító s minden kultúrát megszégyenítő barbárságokért, amelyeket az Unio védelme alatt a mexikói terror-kormány elkövetett. Az Egyesült Államok pedig nem szeretik, ha szégyenfára állítják őket s innen a hirtelen fordulat a mexikói kormánnyal szemben. Mégis csak nagy erő a világ irányításában a sajtó!

A modus vivendi közvetlen előkészítői egyrészt az említett moreliai érsek és Pasqual *Diaz* S. J. tabascói püspök, azóta mexikó-fővárosi érsek, másrészt néhány amerikai pap volt, főleg dr. John *Burke,* a Washingtonban székelő National Catholic Welfare Conference főtitkára s Edmund A. *Walsh* S. J., a Georgetown-egyetem fiatal tanára, ugyanaz, aki már az oroszországi pápai segélyakciónak is egyik vezetője volt. Az amerikai követ, *Morrow,* ezúttal szintén a békéltetés támogatója lett. Tőle eredt az az elv, amely sikerre is vezetett: „Először a béke, aztán a tárgyalás".

A június 21-én tartott előzetes megegyezés pontjai a következők lettek: 1. A mexikói papságnak a törvény által előírt regisztrálása a püspökök által történik. 2. A vallásoktatás csak a templomokban van megengedve; az iskolákban nem. 3. A püspököknek joguk van változtatásokat kérelmezni a Carranza-féle alkotmányon. Ez természetesen kevés, de kezdetnek

valami s ezerszer jobb, mint ami eddig volt. A pontokon, főleg mindjárt az elsőn, erősen érzik különben, mint egyébként a francia kormány hasonló közeledő lépésein is, hogy az egyházüldözők röstellik nyiltan bevallani tévedésüket. A jelszavakat nem merik feláldozni, de a tartalmukat igen. Mikor a vallásüldözéssel már maguk sem tudnak mit kezdeni, szép szavakat keresnek, hogy felsülésüket leplezzék. Régi játék — már vagy másfélezer éves.

A mexikói katolikusok különben a békét nem tartják maradandóan biztosítottnak. Most a télen elnökválasztás lesz; lehet, hogy a kormány csak azért hagyta abban a vallásüldözést, hogy a katolikusok ellenállását a választás idejére kiküszöbölje. Hogy a választás megejtése után nem tér-e vissza az üldözés, biztosan nem lehet tudni. Nyugtalanító tünet, hogy Orozco guadalajarai érseket máris a „megegyezés" után is száműzték. Még soká eltarthat, míg a szerencsétlen, hányatott országba végleg visszatér a rend és a béke.

A spanyol események margójára.

Spanyolország katolikus ország, amint Mexikó is az, Franciaország is az. Hogyan van az, hogy éppen ezekben a katolikus országokban talál a vallásüldözés oly termékeny talajra s a katolikusnak született lakosság jelentékeny része is, nemcsak a munkásság balszárnya, oly nagy mértékben s oly megtéríthetetlen csökönyösséggel szegődik a világnézeti rombolás zászlói alá?

Hogyan van az, hogy keresztény embereket enynyire meg lehet téveszteni, sőt vadítani, bennük ilyen pokoli s ördögi ösztönöket felébreszteni minden ellen, ami szép, szent és igaz?

Most már nemcsak papokat mészárolnak le s templomokat gyujtanak fel Spanyolországban, hanem apácákat kínoznak meg, sőt halott apácák testét emelik ki a sírkamrákból, hogy gúnyt űzzenek a csont-

vázaikkal s halott apácáknak égő cigarettát dugdosnak a fogaik közé. 15 éves spanyol suhancok tépdesnek ki védtelen papokat a lakásukból, sorba állítják és lepuffantják őket... Ez már az elállatiasodott vadságnak és kereszténygyűlöletnek olyan foka, amelyhez hasonlóval kevéssel találkozunk a történelemben.

Mexikóból egy gúnyképet kaptunk nemrég: a Megváltót ábrázolja a kereszten, nagy, lelógó szamárfejjel! Mellette hat bánkódó és imádkozó alak, szintén hatalmas szamárfejjel... Egy másik fényképen mexikói fiatalemberek és fiatal lányok nagy vihongással cipelnek egy Páduai Szent Antal-képet egy rögtönzött utcai máglyára s boldog kárörömmel égetik el azt.

A katolikus, szent Spanyolország, páratlan vallási emlékeknek és műkincseknek gazdag tárháza, ma már azon a ponton van, hogy teljességgel a Kun Béla-féle moszkvai őrületnek, a kegyetlen, vérengző, bestiális kommunizmusnak zsákmányává legyen. Csak a nemzeti forradalom (ők persze így mondják: ellenforradalom, vagy éppen: felkelők, zendülők, lázadók forradalma) elszánt fellépése tette vállalkozásukat kétséges kimenetelűvé, máskülönben a lavina akadálytalanul és feltartóztathatatlanul rohant volna le a mélybe. Hogyan lehet ez?

Ezt a lélektanilag is izgató problémát *csak részben lehet megmagyarázni a marxizmus eretnekségeivel.* A marxizmusban is van igaz mag s mint minden tévtanításnak, neki is abban van az ereje, hogy az igaz magot felmutatva feledteti a köréje rakódott tömérdek tévedést és hazugságot. Hiába cáfolták meg s bizonyították be százszor a belső képtelenségét, hiába mutatja Szovjetoroszország példája, hova vezet a következetesen végiggondolt marxizmus. Azért az a csekély igazság, amelyet Marx tana főleg a fennálló kapitalista rend támadásában tartalmaz, elég erős arra, hogy hódító és agitációs anyagul szolgáljon. Ügyes emberek aztán értenek hozzá, hogy ez az agitáció soha el ne lankadjon. Hiszen akár igaz a marxizmus, akár nem, bizonyos emberek számára kitűnő politikai eszköz a

közéleti és gazdasági uralom elérésére. A ma élő marxista vezetők közt akárhány nagykapitalistát ismerünk, gondoljunk csak Callesre, vagy Léon Blumra, a sokszoros milliomosokra.

A marxizmus legfőbb támasza s fenntartója a liberális kapitalizmus. Míg ezt jobbal fel nem cseréljük, addig mindig lesz marxista téboly s lesznek marxista tébolyodottak. Sajnos, a konstruktív tényezők részben vakok ennek a belátására s a liberális kapitalizmussal való erélyes leszámolásra, részben túlságosan szelídek, otthonülők, habozók és tétlenek.

A marxizmus tetszetős tévtanain túl azonban más tényező is közreműködik a fentemlített tömegeldurvulás fokozásában. Mindenekelőtt az, amit a hittudósok *mysterium iniquitatisnak,* a gonoszság titkának neveznek. Amint az erkölcsi jónak vannak fanatikusai, úgy vannak az erkölcsi rossznak is; valósággal megszállott lelkek, akiknek elég, ha valami istenellenes, észellenes, erkölcsellenes: azonnal melléje állnak s olyan hévvel küzdenek a rombolás érdekében, aminő hévvel a jónak védelmezőinél ritkán találkozunk.

A romlottságnak ez a titokzatos ereje fűtötte a kereszténység első századaiban a Nerókat, Domitianusokat, Deciusokat, Diocletianusokat és Galeriusokat; ez izzott a középkori katharok és egyéb fanatikusok sötéttűzű lángolásában; ez rántotta szakadásba a Keletet, ez emelte fel az egyház-zendülés és a végeszakadatlan testvérháború véres zászlóját az újkorban. Ez ontotta a gúny és szidalom szikrázó láváját a kereszténységre a felvilágosodottság és enciklopédisták irodalmában. Ez gázolt vérben a francia forradalom idejében, s ez gyilkol és gyujtogat ma Mexikóban, Oroszországban és Spanyolországban. Az erkölcsi kötelékeket nem tűrő ember lázadása ez Isten ellen s minden ellen, ami Istennel kapcsolatos, tehát Egyház, tízparancsolat, vallásos élet, hitvallásos iskola, felbonthatatlan házasság, papság, szerzetesség, katolikus akció, katolikus sajtó és katolikus kultúrtörekvések ellen. Az

ember a maga őrületében azt hiszi, Istenné nő fel, ha Isten ellen lázad s a haladás tetőfokára hág, amikor meggyalázza önmagában Isten képét és hasonmását.

Ebben van egyébként az Egyház egyik legszebb apológiája is. Hogyan van az, hogy nálunk Magyarországon is Kun Béla idejében *csak éppen a katolikus papok és templomok ellen indult a roham?* Hogy csak éppen katolikus papokat végeztek ki, protestáns lelkészt egyet sem, görögkeletit egyet sem, zsidó rabbinust egyet sem? Hogyan van ez? Megvan a mély oka: az ellenség itt érzi a legerősebb morális védvárat. Itt áll a legszilárdabb gát minden erkölcstelenség, szabadosság, bűn és rombolás ellenében. A többiektől a „gonoszság titka" nem fél annyira, tőlünk azonban, a mi elveinktől és egyházunktól ugyancsak fél!

Azok a spanyolországi papok és apácák csakugyan nem vétettek semmit a spanyol proletáriátus ellen, sokkal inkább vétettek ellene a bankok, nagyvállalatok, a kapitalista gazdasági rendnek oszlopai és haszonélvezői. Mégsem ezek ellen ment a harc, legfeljebb kicsiny mértékben. A kommunista vezérek nagyon jól tudják: amíg a vallás, névleg a katolikus vallás valahol szabadlábon jár, addig a rombolás evangéliuma, a bűn és gonoszság paradicsoma fel nem állítható. Ezek az egyszerű falusi papok, ezek a csendes apácák egy félelmetes hatalmat, egy örök erkölcsi kódex világuralmát képviselték, amely a kommunista őrületnek útjában áll, amely az erkölcstelenséget és hazugságot örökké megbélyegzi és üldözi. Ezért ezek a papok és apácák az ő szemükben veszedelmesebbek voltak, mint száz puffadtra hízott bankvezér és milliókban vájkáló iparbáró.

Ám a konstruktív részen is elég magyarázó oka akad a bekövetkezett szomorú állapotoknak.

Ne szóljunk most azokról az *elvakult jobboldali politikusokról* és társadalmi vezető emberekről, akik csak akkor látnak a szociális kérdésben megoldandó feladatokat, amikor a marxisták véres ökle már közel-

ről fenyegeti az ő kastélyaik és palotáik perzsaszőnyeges nyugalmát. Akik egyébként felesleges rémlátásnak és oktalan izgatásnak minősítenek minden szociális követelést, mégha e követeléseknek hirdetői nem is tesznek mást, minthogy a pápai szociális körleveleket ismétlik és népszerűsítik. Akik nem veszik észre, hogy amíg a szenvedő kiszolgáltatottak és nélkülözők egy örökös bizonytalansági állapot lázas nyugtalanságában égnek, addig az izgatásnak mindig meglesz a maga termékeny talaja s addig a szociális kirobbanások veszedelme is csak látszólag van elhárítva az államhatalom szuronyerdői által.

Ebbe a hibába nem egyszer *katolikus vezető emberek is* beleesnek; komolyan azt hiszik, szemben a pápai körlevelekkel, hogy a szociális kérdés megoldása egyszerűen a proletárok folytonos csendreintésében és türelemrenógatásában áll. A legégbekiáltóbb nyomor és kiszolgáltatottság eseteit is sietnek elkenni, ujságírói túlzásnak és szónoki szenzációkeresésnek bélyegezni, csakhogy ne kelljen komoly megoldásokon törni a fejüket. Franciaországban egyes helyeken megesett, hogy ezek a „kapitalista katolikusok" egyenesen megvonták az anyagilag rájuk szorult egyházi intézmények támogatását, amiért a püspökök le nem intették a szociális körlevelek követeléseinek hangoztatóit.

Ezenkívül a konstruktív és főleg a katolikus tábornak nagy hibája gyakran az az *élhetetlenség, gyámoltalanság és félénkség,* amely főleg a modern tömegbefolyásolási eszközök igénybevételénél mutatkozik. Mindenre van gondjuk, csak a tömeges népfelvilágosításra nem, a sajtó helyes kiépítésére nem, a modern eszmeterjesztés intézményesen megszervezett kézbevételére nem. Ez nekik nem fontos vagy legalább nem elsőrendűen fontos. Minden apró jogi vagy szertartástani kérdés lényegbevágóbb nálunk, mint ez. Az üzem, a verkli, a mindennap felötlő esetek elintézése, jámbor kis ünnepélyek és végeszakadatlan aktagyártás:

azt hiszik, ez minden! A többi mellékes. A többit átengedhetik a — többieknek. Egy északbrazíliai államocskából írja most egy odavetődött magyar, hogy ott összesen öt ujság jelenik meg s az öt közül négy katolikusellenes, holott a lakosság 95%-ban katolikus és csak 5%-ban baptista. Az ellenfelek, nem utolsó helyen a szekták is, gyakran százszor agilisabbak, mint a mi kényelmes nagyúrisághoz szokott, a világot csak autójuk ablakaiból látó mozdulatlanjaink.

Nézzük csak meg a mi templomaink működési rendjét. Gyönyörű hitélet folyik bennük, legtöbbjükben, de természetesen csak azok számára, akik itt vannak, akik a templom rendszeres látogatói. Sokszor még egy kis túltengés is mutatkozik újabb és újabb ájtatosságok kieszelésében. De mi lesz azokkal, sokszor háromszor, tízszer, harmincszor annyival, *akik nem jönnek*, akiket a templom már el nem ér? Azokkal nem törődik senki! Pedig *azok a holnap törvényhozói, a jövendő forradalmak tüzérosztagai és hadoszlopai*, azok a hitetlenség és erkölcsi szabadosság terjesztői, a kereszténynellenes sajtó és irodalom fenntartói. Nem győzhet a kereszténység, nem érvényesülhet komolyan a katolicizmus, egyre több teret vesztünk s egyre több ember pártol át a rombolók közé, ha ezekkel a templomon kívül maradtakkal nem gondolunk, ha nem szervezünk ezek számára külön visszahódító akciókat, ha hozzájuk is el nem küldjük az ő igehirdetőiket. Amíg ez meg nem történik, addig a nagy, a hatalmas, az isteni katolicizmus mindenütt csak éppen a megtűrt szerepét fogja játszani, a nagy európai közélet irányításában legfeljebb alárendelt kis hely juthat neki. Az élet más utakra gördül, a hangosak, lármásak, követelődzők, rombolók útjára.

A spanyolországi események, a francia marxizmus előretörése, a mexikói és orosz borzalmak hatalmas tanulságokat rejtenek az európai katolicizmus és kereszténység számára. Megértjük-e ezeket a tanulságokat? Vagy tovább haladunk lefelé az örvény partján?

Miért gyengék a katolikusok az egyházüldözésekkel szemben?

„A spanyol forradalom gondolkodóba ejt", írja P. Muckermann a „Schönere Zukunft"-ban és hasonló módon kezdődnek az utóbbi időben a világ majdnem minden katolikus lapjában és folyóiratában a cikkek, melyek a spanyol eseményekről írnak. Találóan fejti ki Muckermann, milyen megszégyenítő az a katolicizmusra, hogy ilyen eseményekkel tehetetlenül kell szembenállania. „Van világkatolicizmusunk, de ebből a világkatolicizmusból teljesen hiányzik az öntudat és a lendület. Megszokta, hogy az emberiség nagy ügyeit olyan világnézetek intézik, melyek vagy semlegesek a katolicizmus irányában, vagy életre-halálra ellene küzdenek."

Tegyük hozzá: Mint a spanyol események, éppen úgy ejtenek gondolkodóba az utóbbi idők egyéb egyházüldözései is: Litvániában és Mexikóban, azelőtt Franciaországban és Portugáliában és még egy csomó országban az óceánon innen és túl. Hogyan lehetséges ez? Ha valaha a világon egy zsidónak csak a hajaszála is meggörbül, az egész világon barbárságról és kultúrátlanságról kiabálnak, viszont az úgynevezett világkatolicizmusnak, amely valóban a legelső nagyhatalom lehetne a földkerekségen, mindent, de mindent el kell tűrnie: gyilkosságot és gyujtogatást, istentiszteleti helyek megszentségtelenítését, megraboltatását, gyalázkodásokat és rágalmaztatást. A katolicizmus, a világhatalom teljesen képtelennek mutatkozik arra, hogy még csak egy jelentéktelen egyházüldöző miniszterkének is megkeserítse az üldözési kedvét.

Mi több: Nemcsak a kirobbanó egyes lökésekben időnkint kitörő üldözések késztetnek gondolkodásra — hiszen rövidlátás lenne olyan események felett, melyeket Spanyolországban átéltünk, túlságosan csodálkozni —, hanem még sokkal inkább az erjedő, állandó forradalom mindennel szemben, ami Istenre és val-

lásra és Egyházra emlékeztet, a rejtve terjedő Krisztusgyűlölet, a mai világ és a mai kultúránk tömegszakadása a kereszténységtől, aminek végtére felfordulásokhoz és templomszentségtelenítésekhez kell vezetnie... ezek ejtenek bennünket erősen gondolkodóba.

Miért nem sikerül a katolicizmusnak ezt a tömegaposztáziát megállítania? A katolicizmusnak nagyszerű, harcos, értékes erői vannak, tengernyi szeretet, áldozatkészség, lelkesedés hullámzik a hívei szívében, óriásai vannak a tudás, az életszentség, a lángész terén; követőinek száma százmilliókra rúg, még gazdaságilag is a világ legjelentősebb nagyhatalma lehetne. Miért nem sikerül neki mégsem és egyesek és egész testületek nagyszabású erőfeszítései mellett és számos részleteredmény ellenére sem a katolicizmust a közéletnek kultúrairányító tényezőjévé tennie, a tömegeket legalább abban a mértékben vezetnie és befolyásolnia, ahogy azt jelentéktelen kisebbségek, zsidók és szabadkőművesek, meg tudják tenni? Gyakran feltett kérdés, amely azonban alapos választ kíván, nem puszta retorikai elintézést.

*

A dolog legmélyén ehhez az alapvető kérdéshez jutunk: Valóban egység-e (ma) a világkatolicizmus? Szociális hatalom-e, egységesen működő tényező? Úgy mint a maga módján a középkorban volt? Mert ha nem az, akkor a rejtély magától oldódik meg negatív irányban. Egység nélkül nincs egységes tevékenység, nincs erők egyesítése, mégcsak közös akarat, program sem. Ha a világkatolicizmus merő abstrakció, gyűjtőfogalom, egyhitű és belsőleg egyformán fegyelmezett egyéneknek puszta logikai egysége, akkor lehet ugyan tőle várni nagy és kicsiny részletteljesítményeket milliószoros számban, de nem az egész világra kiható, társadalmilag megfogható, a világtörténésnek közvetlenül irányt szabó hatásokat.

Már most a katolicizmus világviszonylatban is

több, mint csupán gondolati, logikai egység. Világegyház, amelynek szoros, hierarchikus szervezete van, amelyet a kívülállók is csodálnak és irígyelnek. De a világkatolicizmusnak ez a hierarchikus, tisztán egyházi szervezete még nem jelent társadalmi és polgári értelemben vett világhatalmat. A hierarchia, az Egyház egész benső szervezete elsősorban a benső embernek, a vallási és erkölcsi életnek szabályozására és megszentelésére irányul. Szemmellátható tevékenysége kiváltképpen a lelkipásztorkodásban és az egyházkormányzatban játszódik le. A társadalmi és közéletbe inkább közvetve, az egyes lelkek megnevelése által nyúl bele. A hierarchia a társadalmi tevékenységről a szociális világhatalom értelmében látszólag elvileg is lemond; működése majdnem kizáróan a szigorúan egyházi tevékenységre szorítkozik, míg a külső vállalkozásokat, a vallásvédelmi munkát, a tömegek irányítását az Egyházon kívüli eszközökkel, aminők a sajtó, irodalom, tudomány, film, rádió, politika, szociális szervezkedés, gazdasági segítség stb., legnagyobb részt átengedi a magánkezdeményezésnek.

Ez bizonyára szándékosan történik így és megvannak a nagy előnyei; ellenkezője könnyen vezetne mechanizálásra és a cselekvő katolikusoknak is szükséges mozgásszabadság megkötésére, a hierarchiára pedig alkalmatlan és alig viselhető felelősségeket hárítana. Viszont ennek a helyzetnek következtében hiányzik éppen az a társadalmi és kulturális egységfront és egységes szervezet, amely a katolicizmust kifelé világhatalommá tenné.

Így pl. a sajtó, a *hírszolgálat* terén. Azt gondolhatnók semmi sem könnyebb és magától értetődőbb, minthogy az összes országok katolikusai egy ember gyanánt álljanak össze s legalább fontos eseményeknél pl. egyházüldözéseknél, a világ egész katolikus sajtóját megbízható hírekkel lássák el. Évtizedek óta sürgetik is a katolikus hírcsereszolgálatot; a tavalyi brüsszeli ujságírókongresszus ezt a kérdést állította tanácskozásainak a középpontjába. Ha mégis, egyes

érdemes vállalkozások ellenére, ebben az irányban semmi messzeható dolog nem történt, sőt az e kérdéssel megbízott párisi bizottsági ülés sem hozott létre semmi pozitivumot, a késlekedésnek az oka nem utolsósorban abban rejlik, hogy senki sincsen, sem egyes, sem közület, aki bizonyos illetékességgel, a felelősség érzésével és a cselekvés határozott akaratával érezné magát hivatottnak arra, hogy e kérdésekben intézkedjék.

Hasonló az eset más területeken, a moziknál, a filmtermelésben és más gazdasági téren is (katolikus világbank, az egyházi vagyon nemzetközi biztosítása stb.). Néhány évvel ezelőtt Rómában nagyszabású gazdasági terv merült fel a különböző országok szerzetesi vagyonának biztosítására és jobb kihasználására. A rendek részvénytársaságba tömörültek volna és apportként hozták volna be minden ingatlan vagyonukat, melyet azonban tovább béreltek és szabadon kezeltek volna. Gyakorlatilag tehát megmaradt volna minden a mai állapotban, jogilag azonban a szerzetesi vagyon egy Londonban székelő nemzetközi részvénytársaság tulajdona lett volna, miáltal a tervek benyujtói szerint minden szerzetesi vagyon szekularizációja alól kihúzták volna a talajt. Az összes rendi vagyonoknak összetevése minden érdekelt számára állítólag előnyös alapot teremtett volna kölcsönös pénzügyi segítségnyujtásra is. Jellemző, hogy az egész terv egy londoni nagybanktól indult ki. A szerzetesrendek bizonyos meggondolások következtében nem fogadták el a tervet és nem vitték keresztül. Ki tagadhatná azonban, hogy valami hasonlóan egységes, nagystílű eljárás a szükséges óvatosság mellett hatalmas előnyöket nyujthatna maguknak a rendeknek és az egész katolikus akciónak?

Még olyan dolgokban is, amelyekben a közös, tervszerű eljárás nemzetközi értelemben egyáltalán nem lenne nehéz, hiányzik nálunk még csak a kezdete is olyan szociális világszervezetnek („szociális"

ellentétben a szellemi hierarchikussal), aminővel pl. a szabadkőművesek és szabadgondolkodók rendelkeznek. Ha lenne közös munka- és érintkezési központ, nem lenne nehéz egy-egy egyházüldözés kitörésekor, vagy ha a Szentatyát megsértik, az egész világon erélyesen fellépni az üldözött testvérekért, vagy a pápáért; arról gondoskodni pl., hogy az egész katolikus sajtó, sőt az egész tisztességes sajtó (amelyet hiszen céltudatosan kiépített befolyásolás, baráti magánvonatkozások révén szintén el lehet érni) rögtön az igazságnak megfelelő tudósításokat kapjon az erőszakoskodásokról és egyes hatalmi tényezők túlkapásairól, hogy az egész katolikus világban mindenütt tiltakozó gyűléseket tartsanak és ezeknek határozatait a világsajtóba és az üldöző kormányokhoz eljuttassák, sőt a világ összes parlamentjeiben interpellációkat terjesszenek be az erőszakoskodások ellen! Hogy ez bizony hatásos lenne, sejthetjük, abból az idegességből, mellyel az üldöző kormányok (még Oroszország is!) az ilyen nemzetközi tüntetésekre reagálni szoktak, hogy igyekeznek a híreket rögtön megcáfolni és hányszor kényszerülnek végre is a közvélemény nyomása alatt engedni (Mexikó!).

Hogy áll azonban a dolog ma? Mexikóban az üldözés már vagy két éve dúlt, mire a keresztény Európa és annak katolikus sajtója hírt kapott felőle; a tiltakozó gyűlések csak akkor indultak meg, amikor a katolikusok lemészárlása már harmadik esztendeje folyt. A spanyol kolostorok lerombolása ellen csak a Szentatya tiltakozott; nem is eredménytelenül. Mi lenne azonban, ha a pápa tiltakozó jegyzékével egyidejűleg a szorosan megszervezett világkatolicizmus is egész sor államból társadalmi, tehát a forradalmároknak is imponáló tömegtüntetésekkel emelné fel szavát az erőszakosságokkal szemben? Miért nem történik ez meg? Mert senki sincsen, aki a világkatolicizmust, mint szociális testületet mozgatná, közös tevékenységre felszólíthatná. Külső szervezettség, mozgé-

konyság és mozgósíthatás tekintetében óriási számunk és erkölcsi világhatalmi állásunk ellenére messze mögötte állunk az apró Alliance Israelité-nek.

*

Dehát lehet-e ezen a hiányon egyáltalán segíteni? Talán mégis, de a kérdést alaposan meg kell vizsgálni. A katolikus Egyházban senkinek sincs joga magát egyszerűen a katolikusok vezérévé tolni fel, még társadalmi vagy kulturális értelemben sem. Ezt még vezető katolikus egyéniségek nemzetközi egyesülése sem teheti külön felhatalmazás nélkül és úgylátszik, Róma azért nem látja szívesen a szabad kezdeményezésből kiinduló nemzetközi katolikus szervezkedéseket. Érthető, mert az ilyen szervezkedés könnyen egyházat játszhatnék az Egyházban és a püspökök feje fölött akarná a katolikusokat vezetni és befolyásolni. Viszont maguknak a püspököknek sincs hatalmuk arra, hogy ilyen szervezetet létrehozzanak, mert az egyes püspökök joghatósága véget ér egyházmegyéjük határán. A világkatolicizmus felett csak a pápának van rendelkezési joga.

Más oldalról világos, hogy a Szentszék nemigen vehet kezébe olyan kezdeményezést, amely reá majdnem elviselhetetlen felelősséget hárítana, messze elágazó vállalkozások tulajdonképpeni kezdeményezőjévé és vezetőjévé tenné, olyan vállalkozásokévá, amelyek gyakran messze behatolnak a társadalmi, politikai, sőt a gazdasági élet területére is és amelyeknek áttekintése és ellenőrzése az egyes tevékenységek ezerszeres elágazodása mellett a Szentszék számára alig lenne lehetséges. III. Ince ideje már elmúlt és a társadalmi uralmat jelentő theokratikus politika ma nincs is a pápák szándékában.

Elméletileg elgondolhatnánk ugyan az egyházi középponti vezetésnek oly kiszélesítését és átrendezését, hogy amint a Propaganda-kongregáció tevékeny, középponti kormányzatot jelent a hitterjesztés számára a pogány országokban, hasonló aktív középpontokat

alkotnának Rómában a hit megtartására a „keresztény" országokban, vagy jobban mondva Európa újból való misszionálására; s e központoknak egyes fontos tevékenységi ágak, mint az iskolaügy, sajtó, szociális munka stb. alá lennének rendelve. Ám, még ha egyszer a római kongregációknak ilyen kiterjesztésére kerülne is a sor, még mindig megmaradna a nehézség, hogy a hierarchia és mindenekelőtt a Szentszék a tulajdonképpeni egyházi tevékenységen kívül nemigen mehetne túl a kezdeményezésen és főfelügyeleten. Egy találó római közmondás szerint „a Vatikán *bérmál* ugyan, de nem *keresztel*". Ami annyit jelent: A Szentszék a nem hivatalos egyházi dolgokban inkább másoknak engedi át a kezdeményezést és magának csak a helyeslés (esetleg helytelenítés) jogát tartja fenn.

Mit tegyünk tehát, ha sem egyesek, sem a közületek, sem a legfőbb egyházi tényező nem állhat ki kezdeményezőnek a katolicizmus világhelyzetének megvédésére? A megoldást ebben a kérdésben, nézetünk szerint a „katolikus akció" fogalma adja meg, amint azt a pápák Olaszországban megszervezték. Vezetőképes katolikusokból álló, a legfőbb egyházi szervtől felállított és meghatalmazott testület az összes országokban, egy Actio Catholica mondiális vagy univerzális lehetne azoknak a munkáknak és vállalkozásoknak vezérkara, amelyek az összes országok katolikusait szociális egységbe és közös tevékenységre egyesítenék, hasonlóan, mintahogy az Egyesült Államokban a vezető katolikus erők az egyházilag jóváhagyott, részben a püspökök által vezetett szervezetbe, a National Catholic Welfare Conference-be tömörültek. Az ilyen testület egyesítené magában a nagyszabású erőkifejtés mindkét feltételét: a felülről való küldetést és a társadalmi öncselekvő és önfelelős tevékenységet.

Éppen ebben van a római veretű katolikus akciónak az előnye: Nem magárahagyott magánvállalkozás, hanem alá van vetve az egyházi ellenőrzésnek és

alapvető dolgokban az egyházi vezetésnek, megőrzi azonban az egyes vállalkozásokban a társadalmi tevékenységnek azt a sajátos mozgási szabadságát, mely maga viseli a felelősséget, mint a katolikusoknak nem hivatalos-hierarchikus szerve. Nem lehetne-e ezt a gondolatot nemzetközi értelemben is kibővíteni? Akkor lenne olyan testületünk, mely megadná a világkatolicizmusnak a nemzetközi önálló fellépés számára a szükséges előfeltételeket: a felülről való küldetést, mint a kezdeményezések szükséges hátterét, egyúttal azonban a társadalmi jelleget is, amely megkülönbözteti a tulajdonképpeni egyházi autoritatív fórumtól.

Talán megérdemli a szerény indítvány, mely ezekben a sorokban rejlik, a figyelmet és megfontolást. Gondoljunk csak a hirtelen jobbrafordulásra Németország, Svájc, Hollandia, Anglia stb. katolikusainak sorsában, mióta ezekben az országokban a katolicizmus politikailag és társadalmilag szervezkedni kezdett. Amíg csak mint egyházi szervezet állott ott, a liberális hatalmi tényezők mindent, de mindent megengedtek maguknak vele szemben.

Mennyire meg kellene javulnia a katolikus Egyház helyzetének kifelé, ha egyszer világnagyságának és világjelentőségének megfelelően nemzetközi értelemben is mint *szociális egység,* mint offenzív és defenzív kulturális világhatalom jelentkeznék!

Állam-isten és liberalizmus.

Az emberek nem akarják belátni, hogy az Isten törvényei nemcsak a lélek üdvösségét célozzák, hanem az emberi társadalom földi boldogulását és jólétét is. És ennélfogva minden szembefordulás az Isten törvényeivel szükségképpen egyúttal az emberi baj és nyomorúság növelését eredményezi. Milyen rettenetes példákkal igazolja ezt a tételt a legújabb kor történelme és a mai társadalmi helyzet feneketlen zilálttsága.

Panaszkodunk, hogy nagy a szakadék az emberek

között, hogy nem értjük meg már egymást, hogy végső gondolataink, elveink, felfogásaink a szélrózsa minden irányában elágaznak, nincs közös talaj, amelyen ismét találkozhatnék az emberiség, áthidalhatatlan ürök tátonganak az egyes osztályok, nézetek, államok között, felekezeti, szociális, nemzetiségi megoszlás, amely nem engedi érvényesülni többé az emberi testvériséget. Ne felejtsük, *Isten az emberiséget egy családnak alakította* és főleg a keresztény világot szigorú egységbe, testvériségbe utalta még a határsorompókon túl is. A keresztény középkor ezt a nagy egységeszmét a maga módja szerint meg is kísérelte megvalósítani a római szent birodalomban.

Azonban az ember ismét okosabb akart lenni az Istennél, nem akart egységet, szeretetet, összetartást, félrelökte a tekintélyt, amely nélkül egység és összetartás nincs, oltárra emelte az egyéniséget, amelynek kultusza megteremtette a modern individualizmust, a társadalmat apró részekre bomlasztó atomizmust. Ezzel meglazultak a szent fékek és kötelékek és végül ahány fej annyi vélemény, ahány ember annyi irány, és mindenki türelmetlenül csak magáért és egyéni érdekeiért verekszik, a társadalmi érintkezés alaphangja az idegenség, a gyanakvás, az ellenségeskedés lett. Itt van pl. a *gazdasági élet, a liberalizmus,* amely félrelökte a keresztény társadalmi erkölcs ama törvényeit, amely szerint a termelésnek, iparnak, kereskedelemnek, az egész gazdasági életnek nem lehet csak az egyesek gazdagodása a feladata, hanem a közjó munkálása és az egész társadalom jóléte. Hogy nem lehet a szabadverseny címén az erősebbnek, a szerencsésebbnek és talán lelkiismeretlenebbnek a jogát tenni meg legfőbb elvül.

És mi az eredmény? Példátlan társadalmi feszültségek, robbanásra kész belső meghasonlások, a mindenki harca mindenki ellen, az egyik oldalon a plutokrácia modern rablóvárai és nagystílű, egész népeket zsákmányoló és fosztogató hadjáratai, a másik oldalon a tömegnyomor, az ínség, az elkeseredés, a forra-

dalmi kétség és ahol a zsilipek megnyílnak, a minden kultúrát letaroló, milliókat gyilkoló, tartományokat lángbaborító bolsevizmus. Milyen szomorúan komikus ez az emberi bölcseség, amely Isten ellen emelte fel fejét. Milyen rémületes csődje minden technikának és szociológiának, minden modern találmánynak és racionalizálásnak, a gazdasági életnek ez a derékban roppanása, a jobbról, balról fenyegető államcsőd, a munkanélküliek szomorú és félelmetes milliós hadseregei.

És nem ugyanez a kép áll-e előttünk a *közélet és a nemzetközi élet* terén? Az újkor politikai ideológiája letaszította trónjáról az Úristent. Nem ő az úr, hanem az állam, a nemzet a bálvány, ennek minden szabad, mert minden jognak és törvénynek ő a végső forrása. Hegel tétele szerint ő az állam „mindenütt jelenlévő Istene". Az Egyház ennek a modern állambölcseletnek szemében merő magántársaság, amelynek annyi joga van, amennyit az állam kegyesen juttat neki, amelyet azonban ki is forgathat minden jogából, minden szabadságából, minden vagyonából. Az Egyház neki senki és semmi, diktátori tollvonással, parlamenti többséghatározattal templomokat iskolákat koboznak el, papokat, szerzeteseket, apácákat űznek ki csendőrszuronnyal az országhatárokon.

Franciaországban a század elején indult egyházüldözés napjaiban még a misealapítványokat is eltulajdonították és az egyházüldözés egyik vezérszónoka: Briand ezt a lépést azzal okolta meg, hogy nincs szentebb erkölcs és törvény, mint a nép képviselőinek akarata. Nem ez a morál, ez az államistenités vezetett-e végeredményben arra a minden kultúrát megcsúfoló négy esztendős véres öldöklésre, amelyet világháborúnak nevezünk? Embermilliók holttest hekatombái, árvák és özvegyek véres könnyeinek patakjai, évtizedekig ki nem heverhető pusztulás, romlás, gyűlölködés, egész nemzetek kétségbeesett vonaglása... Ki ne ismerné fel ebben a szörnyű eredményben a büntető Isten válaszát a dölyfös emberekre, akik a zöld

asztalok mellett olyan pökhendi, gőgös módon akarták félretaszítani útjukból az Istent.

A világháború ellen egyetlen ember tiltakozott állandóan és következetesen: a pápa, az Isten követe. Nem hallgattak rá, semmibevették. Mit akar ez a vatikáni aggastyán — írták róla —, mit ártja bele magát dolgokba, amelyekhez nem ért? Amikor aztán mindkét fél már a végkimerüléshez közeledett, XV. Benedek pápa mégegyszer minden befolyását felhasználta, nyiltan felszólította a hadviselő feleket az azonnali békekötésre 1917 augusztus elsején: tegyék le a fegyvert, közeledjenek egymáshoz az evangélium szellemében, az erőszak helyére a jog lépjen, a vitás kérdéseket nemzetközi semleges békebíróság döntse el. Ezek voltak a pápa békepontozatai, amelyekhez hozzájárult még — ez, ó ma szinte tündérmesének hangzik, olyan szép, olyan álomszerű — minden elfoglalt terület visszaadása és kölcsönös lemondás mindennemű kártérítésről és hadisarcról.

Ó, ha akkor az utolsó pillanatban a nemzetek vezetői magukhoz ébredtek volna, ha ráeszmélnek még egyszer arra, hogy hiszen voltaképpen keresztények és egy keresztény civilizáció őrei, ha akkor hallgattak volna Isten követének a szavára, akkor ma nem volna Trianon és nem volnának jóvátételi sarcok és országcsonkítások és menekültek és hazátlanok és B-listások és munkanélküliek. Dehát nem akartuk! Azaz a hadviselők nagyrésze már hajlandónak nyilatkozott a pápai békepontozatok alapján megszüntetni az ellenségeskedést és leülni a zöld asztalhoz, csak a porosz protestáns nagyvezérkar és Michaelis kancellár az Evangelischer Bund ösztönzésére utasította vissza a békeközvetítést azzal, hogy a római Antikrisztustól csak nem fogadhatjuk el a békét. És ma itt vagyunk, ahol vagyunk. Lehet-e megrázóbb, megdöbbentőbb példája annak, hová vezet a népek életében az Isten félreállítása és az ő helytartójának megvetése?...

Mintha csak a 2. zsoltár drámai leírása teljesedett volna be rajtunk, ahol az áll, hogy a népek feje-

delmei felemelték fejüket az Isten ellen és az ő felkentje ellen és így szóltak: szaggassuk el az ő kötelékeit és rázzuk le magunkról igáit. Amire aztán ez a döbbenetes válasz következik: a Mennyben lakó kineveti őket és az Úr kigúnyolja őket, és nekibúsulván megháborítja őket. (2—5.) Rettenetes az Istennek ez a nekibúsulása! Rettenetes, amikor a megbántott Mindenható kigúnyolja az ő ellenségeit és szörnyűséges az a megháborodás, az az új bábeli káosz és felfordulás, amely a népek között támad.

És nem tapasztaljuk-e a szűkebb társadalmi életben, az egyéni és családi életben ugyanezt az évezredek óta folyton megismétlődő igazságot, hogy az Isten törvényének lábbaltaposása az emberi boldogságnak is sírját jelenti?

Ime az Úr Isten egyik legszebb, legbájosabb gondolata a család, a házasság, az a kicsi fészek, amelyben a férfierő és a női gyengédség párosul az élet viharainak nyugodt elviselésére, ártatlan kicsiny gyermekek békés és harmonikus felnevelésének, a társadalom és az állam jövőjének biztosítására. Ez a derűs zöldelő oázis az élet szaharáján csak álljon szilárdan és fejlődjék biztosan. Az Isten körülvette a házassági egység és felbonthatatlanság bástyájával és éltető sugárként reáderítette a szentségi jelleg fénykévéjét.

Az ember azonban okosabb akart lenni az Istennél. Nem kell a szentség, a házasság nem szent dolog, a házasság legyen csak holmi adás-vételi szerződés, mint amikor házat veszek, vagy igás állatot adok el.

Nem kell egy asszony! Sokkal jobb, ha egymásután két-három-négy feleséget vehetek el. Nem kell a felbonthatatlanság, csak addig éljünk együtt, amíg tart a szerelem láza, amíg meg nem úntuk egymást, amíg anyagi érdek és társadalmi előnyök kívánják. A szabadkőműves és szabadelvű propaganda nem bírta elviselni, hogy a házasság terén még mindig az Egyháznak van döntő szava, hogy a kereszténység még vitális tényező, hogy még van társadalmi intézmény, amelyet nem szekularizáltak és nem laicizáltak. Jöj-

jön a polgári kötés és polgári bíráskodás a házasság kérdéseiben, jöjjön a válás szabadsága és könnyűsége. Európa behódolt a szabadkőműves követelményeknek és államai egymásután tértek át a keresztény házasságról a felbontható polgári házasság útjára.

Hová vezetett ez? Jó üzlet volt bizonyos városi fiskálisoknak, nagy teher az államnak és ami ennél is fontosabb: végzetes csapás a társadalom gyökerére, az egészséges családi életre. Az érzékiség felszabadult, a házasságtörő kalandok hősei lélekzethez jutottak, ellenben a nő mélyen lesiklott arról a magaslatról, kiesett abból a méltóságból, amelyre annyi küzdelem árán, közel kétezer évvel ezelőtt, a katolicizmus emelte a pogányság mocsarából.

A gyermek sorsa bizonytalanná lett, a családi tűzhelyek egyre aggasztóbb számban hullanak szét és ebben a nemzetpusztításban maga az állam áll oda felbujtóként és cinkostársként a hűtlenek, a dorbézolók, a házasságtörők és házasságszédelgők mellé és bíztatja őket, hogy csak rombolják a nemzet jövőjét, mérgezzék meg tíz- és tízezer gyermek lelkét, süllyesszék le a nőt az ideig-óráig szerződtetett hetéra színvonalára és ő, az állam mindenre, az ocsmányságra ráteríti a törvényesség köpenyét.

Mennyire megmérgeződött azóta a férfi és a nő viszonya még a házasságban is. Milyen másként tekint egymásra a keresztény házasságban a férfi és a nő az Isten előtt esküdött holtomiglan-holtodiglan fenséges tudatában, mint ott azokban a körökben, azok között a társadalmi felfogások között, ahol a nő, már csak csere-bere tárgya és a férfi minden tekintetéből csak azt olvashatja ki: ma velem vagy, enyém vagy, de holnap lehet, hogy más férfi karjába löklek. Ma tied vagyok, lovagod vagyok, őrződ vagyok, de holnap lehet, hogy az utcára teszlek ki, ahol azután fel is út, le is út...

Igy van ez az egész vonalon, ahol Istent félrelökik, ahol a kereszténység elveit, ezeket a nagy társadalomfenntartó traverzeket kihúzzák helyükből, ott jön a

baj, a rabszolgaság, a terror, a felfordulás és a nyomorúság. Milyen szomorú, hogy mindezek után mindeme katasztrófák és büntetések után is az emberek nagyrésze nem akar okulni, ugyanaz a dölyfös, gyerekes hencegés nyilatkozik meg minden szavukon. Csak Isten nevét ki nem ejteni, csak a vallással nem számolni, csak az erkölcsi törvényt el nem ismerni, mert ez nem elég előkelő, azt egy modern ujságban, egy modern egyetemen még említeni sem szabad manapság. Mint a vásott fickók, akik mindig okosabbak a tanítójuknál, mint az éretlen suhancok, akik mindig többet tudnak és bölcsebbek szüleiknél.

Professzorok lázadása.

Az olasz egyetemeken és főiskolákon működő tanárok tekintélyes hányada, mint a lapok közlik, bejelentette, hogy nem hajlandó letenni a számukra újonnan előírt esküt. Ebben az esküben szó esik ugyan a királyról és az alkotmányos szervekről is, az egész szöveg azonban mégsem jogi, hanem kimondottan politikai jellegű, amennyiben a fasiszta rendszerhez való örök ragaszkodást s a fasiszta hatóságoknak való feltétlen engedelmességet írja elő. Az eskü letevője így engedelmességet fogad arra az esetre is, ha tőle erkölcsileg meg nem engedhető magatartást kívánnának, ami éppenséggel nem tartozik a lehetetlenségek közé. Gondoljunk csak a mult év közepén lejátszódó harcokra, amelyek valóságos egyházüldözés jellegével birtak. Azok a professzorok tehát, akik az esküttételt megtagadták, kétségkívül férfias cselekedetet végeztek, amely rokonszenvre számíthat mindazoknál, akik hívei a lelkiismereti szabadságnak.

A fasizmus — ebben mindenki egyetérthet — olyan szociális és politikai mozgalom, amely csakis a háborút követő válságos időkben keletkezhetett s amelynek speciális olasz jellege van. A világháború és az olasz temperamentum nélkül éppúgy nem lehet elképzelni, mint Hitlert és barnainges csapatát Ver-

sailles nélkül. A világháború ugyanis két hatalmas áramlatot indított meg: egy forradalmit és egy nacionalistát. Kezdetben a két áramlat egymással csatázott, később versenyezve futott egymás mellett, majd végül is egyesült. A fasizmus ilyen egyesült eredő, forradalmi is, meg nacionalista is. Mussolini politikai zsenije forrasztotta egységbe a két áramlatot. Fényesen megnyerte az államférfiúi csatát. Pártatlan szemlélő nem is vitathatja a fasizmus eredményeit szociális, gazdasági és pénzügyi téren. Sőt tovább megyünk. Szilárd meggyőződésünk, hogy a lázadó olasz professzorok is készségesen elismerik a fasizmus politikai szerepének óriási horderejét.

Ámde bármilyen forrásokból is táplálkozott különben a fasizmus, ma az emberi társadalom megújhodási törekvésének egyik leghatalmasabb megnyilatkozása. A gazdálkodást és az államéletet egyaránt új s tegyük hozzá: őszintén egészségesebbnek hitt alapokra fektette. A munkát felemelte ismét a gazdasági tényező méltóságára s a „Carta del Lavoro" irányelveinek érvényesítése minden más jelenlegi rendszernél hathatósabban és igazságosabban szolgálja a demokráciát. Az állam berendezésében a fasizmus eszméje a rendi állam, amely szóhoz juttatja a szakértelmet és a jogos érdekeket. Alapjában tehát a fasizmus azon az úton mozog, amelyet a keresztény államböl-cselet két ragyogó okmánya, a „Rerum Novarum" és a „Quadragesimo Anno" jelöl meg. Szinte mondhatnók, hogy a fasizmusnak jutott az a történelmi küldetés, hogy úttörője legyen a keresztény társadalmi reformnak a gyakorlat mezején.

A fasizmusnak ilyen érdemeit minden bizonnyal elismerik azok az egyetemi tanárok, akik most megtagadták az eskű letételét. Lázadásuk így nem más, mint világraszóló tiltakozás ama szellemi rabszolgaság ellen, amely a fasiszta Olaszországban immár kegyetlen valósággá vált. Ennek a rabszolgaságnak árnyékában a mai olaszok tartózkodnak is minden szellemi dolog tárgyalásától vagy csak megemlítésétől is. Talán

nemcsak a rendszer miatt, hanem azért is, mert a gazdasági, hatalmi s nem utolsó sorban a személyi politika minden érdeklődést felemészt.

A fasizmus hivatalos képviselői persze felháborodottan tiltakoznának ez ellen az állítás ellen. Hivatkoznának arra a rengeteg előadásra, a kulturális élet ama bőséges külsőségeire, amelyeket a legkülönbözőbb fasiszta szervezetek rendeznek, illetve mutatnak. Igen ám, de ezek a szervezetek tisztára fasiszta tendenciájú és főként pártpolitikai intézmények, miért is a szellemi kultúra terén jelentékteleneknek mondhatók. Nincs súlyuk maga az olasz értelmiség előtt sem, mint azt a külföldre csempészett levelek és cikkek özöne bizonyítja. Ezek a szervezetek azzal, hogy agitációs eszközként működnek, a szellemi kultúra, az elitformálás terén jelentéktelenné váltak. Elérhetnek ugyan tömegsikereket, egyes fasiszta tudósok előadásai megtölthetnek egész színházterméket, de ezeknek a sikereknek értéke époly kevés, mint minden modern tömegsikeré, amelyről egyébként valamikor a Duce is csak megvetéssel tudott nyilatkozni.

Az ellenálló tanárok férfias gesztusának mély értelme van. Hangsúlyoznunk kell ugyanis, hogy itt tisztán szellemi és nem politikai lázadásról van szó. A professzor valóban nem arra született, hogy komplottokat szervezzen, hanem, hogy minden tekintetben előmozdítsa a népnek helyes nevelését. Az egyetemeknek kell előbbrevinniök a szellemi kultúrát s nekik kell fanatikus hévvel szolgálniok az igazságot. Ez a tanszabadság lényege. Még az igazságnak vélt tévedések, a nagy herezisek is csak gyorsították a tisztulást és előbbre vitték a tudást. A nemzeti szempontból kedvezően hangolt professzortól sem lehet kívánni, hogy előadásaiban minduntalan a fasiszta mozgalom és politika dícséretét zengje. Csak sajnálatos, hogy a fasiszta politikusok minden módon, erőszakkal és az elemi emberi jogok sérelme árán is meg akarják alapozni az olasz nemzet új mitoszát, még akkor is, ha olyan értékeket kell közben feláldozniok, amelyek min-

den kultúrnemzetnek évszázadokon át összegyűlt örökségét képezik.

Egyetlen olyan professzor sem teheti magáévá ezt a fasiszta kultúrszemléletet, aki szívén viseli a szellemi fejlődést: még akkor sem, ha különben egyetértene a politikusokkal, a jelen órák szükségleteinek megállapításában. Végeredményben megállapíthatjuk: a fasizmus és az olasz jövő leggonoszabb ellenségeit ma már nem azoknak az olaszoknak sorában kell keresni, akik elvileg, pártállásukból kifolyóan „antifasiszta" módon gondolkodnak, hanem sokkal inkább azok között, akik pogány elvakultságukban a fasiszta államhatalmat tekintik minden érték hordozójának.

Új Tamerlánok.

Jó, öreg Európa, téged, úgy látszik, már semmi fel nem ébreszt a fáradt és kivénült aggastyán apathikus szendergéséből...

Keleten maholnap húsz esztendeje ég már a világ. Szörnyű kiterjedésű, óriás ország területén, százhatvannyolcmillió ember élő testén végzi gonosz viviszekciós kísérleteit egy őrült és gyilkos társaság; nyugaton is ott csóválják már gyujtogató fáklyáikat a moszkvai téboly kiküldöttei s a Rajnától le a Gibraltárig maholnap mindent elönt a romboló, vörös tűzár. Ha véletlen szerencse folytán egy olasz s egy német titán még idején torkon nem ragadja a veszedelmet, Európa ma talán már az ázsiai métely megszállottainak menthetetlen martaléka. S Európa mégis nyugodtan szendereg az égő házban, csökönyös és megtéríthetetlen gondolattalanságban űzi tovább kisded játékait.

Nem értitek meg emberek, ti tudós és bölcs és messzenéző politikusok, nemzetek sorsának intézői? Nem veszitek észre, hogy minden középkori Tamerlánnál és Dzsingisz khánnál, minden török Mohamednél és Szulejmánnál vérengzőbb, gonoszabb, pogányabb, elszántabb és megszállottabb pusztító esküdött itt fel a vesztetekre? S ha nem vigyáztok, egy ember-

öltön belül sivataggá, orosz fegyházzá, kultúrát perzselő, szabadságot eltemető, emberméltóságot lebéklyózó pokollá sorvasztja, égeti, csekázza és bunkózza le az európai nemzeteket? Nem ezt hirdeti-e a spanyol példa?

Hihetetlen optimizmus, kapkodó tervtelenség, öregasszonyos önmagára eszmélni nem-tudás és tehetetlenség látszik ránk nehezedni, Európa népeire, a moszkvai gőzhenger, a *bolsevizmus* és közelgő anarchia iszonytató veszedelmével szemben. Nem látunk, nem hallunk, nem eszmélünk és nem gondolkozunk. Nem tanulunk sem az orosz, sem a spanyol, sem a mexikói eseményekből. Egy kicsit megborzongunk tőlük, egy kicsit végigfut a hideg a hátunkon, ha véletlenül egy-egy nagyon is reális tudósítás kerül a kezünkbe (s ha bírjuk ideggel, hogy elolvassuk!) — s aztán tovább megy minden a maga útján. Egy-két kothurnusos vezércikk, egy-két kasszandrai stílusú pohárköszöntő — hálás téma, ki lehet használni, semmi több! — s minden marad a régiben! Bridzsezünk, vitázunk, pletykálunk, pártpolitikát játszunk, határokon síránkozunk, egymás kezéből irígyeljük el a kenyeret — de az egy nagy, igazi, komoly és véresen borzalmas veszélyt nem látjuk, mert nem akarjuk látni. Azt a veszélyt, hogy minket is elönthet még az ár, a pusztító özön, amely elsöpör mindent, amit hitnek, morálnak, művelődésnek, történelemnek, jognak, szabadságnak és kereszténységnek nevezünk — nem akarjuk tudomásul venni. Szendergünk tovább.

Közben a lusták és korhelyek nemtörődömségével biztatjuk is magunkat: ugyan dehogy! semmi baj! Majd vigyáz a rendőrség és vigyáz a hadsereg és vigyáz az állam! — Ugyanígy hitegették magukat boldogabb időben a spanyolok is. Nálunk a szent és józan Spanyolországban csak nem jöhet bolsevizmus! Anarchizmus, terror, vérfürdő és szennyfürdő! És jött!

Vigyáz az állam? Vigyáz, amíg a helyén van; de meddig marad a helyén? Ha egyszer minden erkölcsi alapját aláfúrták, ha egyszer a nép lelkét megmérgez-

ték, ha az agitáció és lelkiismeretlenség a modern államvezetés alapelve: a demokrácia mögé bújik s éppen azon keresztül segíti uralomra a csőcselékdiktatúrát — amint ez Spanyolországban a szemünk előtt lejátszódott, de lejátszódhatik Franciaországban is és bármely más országban? Mi lesz akkor?

Vigyáz az állam? Amíg legalább egy-két vezető államban az erős kéz parancsuralma pótolja a népek józanságát s önmentő önelhatározását: igen. De ha ez a parancsuralom egyszer megtörik — emberek vagyunk, egy merénylet, egy hirtelen idegösszeroppanás, egy váratlan fordulat elég hozzá —, nem áll-e fenn a veszély, hogy utána még elemibb erővel tör uralomra az eddig leszorított csőcselékösztön forradalma? Európaszerte?

Vigyáz az állam? Az állam csak végrehajtója lehet az eszmék és elvek uralmának, s ha egyszer ezek is meglazulnak: ki az, aki biztosít felőle, hogy az államhatalom maga nem süllyed-e, mint Franciaországban vagy Mexikóban, ugyancsak a felforgatók s a moszkvai tömeggyilkosokkal együttérzők szolgaságába?

Éppen az a kétszeresen aggasztó a mai helyzetben s az növeli Európa tehetetlenségét a modern Tamerlánok nemzetdúló merényleteivel szemben, szinte a kétségbeesés fokáig, hogy sokan, vezetők is, hangadók is, még mindig csak azt hiszik, Európa s a nemzetek a puszta tradíciók tehetetlenségi nyomatékának ereje által is megőrizhetők a bolsevista mételytől. Hogy a lelkek grandiózus méretű, egy vezérkari művelet pontosságával megszervezett megmérgezése és elámítása ellenében elegendő, ha paragrafusaink tömegére, ezeréves tradíciók erejére, kakastollas és szuronyos karhatalmunkra, ügyészségünkre és rendőrségünkre építünk. Ha nem akarjuk belátni, hogy a bolsevizmus ellen többre, hatásosabbra van szükség: *a lelkek immunizálására,* meggyőzésére, megnyerésére és mozgósítására az új Tamerlánok ellenében. Hogy

enélkül minden intézkedés merő palástolás, puszta tüneti kezelés, sőt veszedelmes, öngyilkos önámítás.

Ezen a ponton nem tehet mást a keresztény lelkiismeret, minthogy mindenekelőtt vádat emel: J'accuse, j'accuse!...

Vádat kell emelnünk mindenekelőtt az ellen a maradi, ostoba és korátmulta liberalizmus ellen, amely annyira fél a legkonstruktívabb és legszilárdabban védő jobboldali erőktől, névleg az Egyházban rejlő ingathatatlan erőforrástól, hogy inkább behúnyja szemét a legborzalmasabb eshetőségek realitása előtt, *csak a keresztény gondolatot ne kelljen erősíteniel* Ezek a színvak és kretinizmusra hajló, beskatulyázott fejű, vén liberálisok: lapkiadók, politikusok, professzorok, vezető hivatalnokok még ma is annak az avult babonának vak hívei, amely a világért sem a marxizmusban s annak *minden* válfajában, hanem a keresztény Egyházban látja a nemzetek legfőbb veszélyét. *Le cléricalisme, voilà l'ennemi!* — kiáltotta egy megszállott tébolyultságával a XIX. század tipikusan liberális vezérszónoka, a francia-zsidó Gambetta, s egy világ hitt neki!

Hitte azt az őrült korlátoltságot, azt az eszement önámítást és világámítást, amely ebben a képtelenül korlátolt jelszóban megnyilatkozik. Az imádkozó barátokban, a katedrálisokban, a kopottruhájú falusi papokban, a népmisszióz szerzetesekben s a betegápoló apácákban látta „az" ellenséget — a tökéletlen! — s egy világért nem a született felforgatókban, a tudatos népmérgezőkben, az állam és erkölcs aláásóiban, a szakszervezeti csekavezérekben, a terrorfiúk és máglyagyujtogatók szakiskoláiban! Az Istenhit s a Jézus-szeretet volt szerinte a nemzetek felforgatója s nem a marxizmus, a szabadkőműves aknafúrás és a „szabadgondolkodó" anarchia! Nem kötöznivaló téboly ez?

És nincs-e ez máig is így a liberális berkekben, liberális szerkesztőségekben és kormányszobákban? Ég a fedél a fejük fölött, az egyetlen biztosan oltó s

mentő erő a kereszténység lenne, de ők, a bedeszkázott fejű, okulárés lipótmezősök, még mindig attól reszketnek, hogy jaj, mi lesz akkor? Mert akkor az a világrengető veszedelem áll elő, hogy a veszprémi püspöknek vagy az egri káptalannak, vagy a budai ferenceseknek talán túlságosan megnőne a hatalmuk! Nem, inkább a vörös ár, az új tatárjárás, a tömegmészárlás, a gyilkos banditák és hivatásos nőgyalázók uralma következzék, de világért se tegyük ki magunkat ama bizonyos falrafestett s valóságban sehol, soha nem létezett „klerikalizmus" veszélyének!

Inkább Sztalin, mint a pápa! Inkább Moszkva, csak ne Róma! Inkább Barcelona és Madrid vandáljainak minden borzalma, csak ne kereszténység, ne papok, ne evangélium!

Megállapíthatjuk: ezek a csökönyösen vak és javíthatatlan süket liberálisok ma az európai bolsevizmusnak legártalmasabb utászai, legveszedelmesebb támogatói, akaratlan szálláskészítői. Lapjaik, klubjaik, elveik, viselkedésük, ajkbiggyesztő, ostoba és szellemtelen lemosolygásaik, petyhüdt elegánciájuk, lomha és áttanulni képtelen szólambölcsességük: voilá l'ennemi, ez a legkomolyabb veszély, amellyel ma a vörös pokol közeledte közben találkozhatunk. Belőlük ered és árad az „intelligencia" (lucus a non lucendo!) egész széles tömegébe az a borzalmas tudatlanság és tudni-nemakarás, a veszélyt észrevenni nem tudó vakság és magapusztító optimizmus, az egyetlen komoly védelmi lehetőséggel szemben való oktalan és eszmétlen elzárkózás, amelybe belepusztulhatunk!

Nem lehet egy népen, egy földrészen segíteni, amelynek vezetői ennyire vakok, maradiak, csökönyösek és ostobák!

Ez a kivénült liberalizmus pl. még mindig „pártnak" nézi a marxizmust, legalább annak álcázott, ú. n. szociáldemokrata formáját. Párt? Egy irány, amely az atheizmus és nemzetellenesség alapján áll? Az állam tagadása alapján? Amely nem közjót akar, hanem egyetlen társadalmi osztály egyeduralmát a többinek

könyörtelen eltiprásával? Nem jogrendet, hanem terrort? Nem demokráciát — a neve is kész hazugság —, hanem egy diktatúra előkészítését? Párt ez? Államfenntartó tényező? Avagy ellenkezőleg: párt cégére alatt folytatott összeesküvés az állam ellen, a polgárok többsége, a közjó, a jog, az emberi kultúra ellen?

De a liberális Európa nem okul! Parlamenti székeket, sőt miniszteri zsöllyeszékeket juttat ennek a „pártként" maszkírozott bolsevista előhadnak. Szabad néprontást engedélyez neki! Rászabadította a vörös forradalom táltosait a legkiforgathatóbb, szellemileg legönállótlanabb, gyujtogatásra leghajlamosabb, szegény munkásosztályra! Sajtószabadságot engedett a szabadságok felesküdt eltipróinak! Engedte, hogy válogatottan ocsmány irományaikkal s agitációjuknak útonálló hangjával sikeresen vadítsák, züllesszék, gonosztevővé neveljék a félműveltek táborát! És elhitte nekik, hogy az ú. n. II. és III. internacionálé közt lényegi különbség van — nekik, akiknél az igazmondás és a hazugság egyaránt erény, amíg a „párt" szolgálatában áll.

Európa mindkét vége lángban ég; ügyes kezek gyujtogatják — a mi támogatásunkkal! Máglyák füstje, templomok, könyvtárak, műkincsek s ami fő: emberhekatombák üszkös, véres, pokoli konglomerátuma jelzi az előre lobogó ellenség diadalainak útját. Ugyanennek az ellenségnek kiépített s megerősített őrhelyei állanak már régen köztünk is mindenfelé, a mi vétkes elnézésünk és naiv hiszékenységünk folytán: szakszervezetekben, sajtóban, parlamentekben.

De itt vannak a titkos és *öntudatlan cinkosok* is: a néma szálláskészítők, az egyetlen orvosszertől babonásan irtózók: a liberális jelszavak gyáva szajkózói, akik még mindig bedugják a fülüket s elfordítják a szemüket a nagy világnézeti összefüggések elől. Ezeket a szálláskészítőket kell mindenekelőtt félreállítanunk, ezeket a javíthatatlan antidiagnosztákat kell a közéletben elnémítanunk, ha azt akarjuk, hogy

Európa meggyógyuljon s benne hazánk is megmenekedjen egy Tamerlánnál rosszabb, Dzsingisz khánnál pusztítóbb ellenségtől, egy Trianonnál szégyenletesebb végső összeomlás poklától.

Nem frázisok ezek: Spanyolország példája a roppant bizonyíték e megállapitások keserű igazsága mellett!

Tanulunk-e, nem tanulunk-e belőle? Ezen múlik jelenünk és jövőnk.

Ma csak egyedül ez a fontos!

Kultúrák harca.

Az elvek tisztázásához.

Miért nincsen elég erős sajtónk? — kérdezte a nagygyűlés sajtószónoka s azzal felelt: egyrészt, mert katolikus sajtót csinálni nem könnyű, sokkal nehezebb, mint közönyös sajtót írni; másrészt azért, mert a katolikus közönség nehezen érti meg, milyen abszolút érdek a katolikus sajtó lehetőleg legnagyobb megerősítése.

Ehhez az utóbbi megállapításhoz hozzátehetjük még: a katolikus közönség túlságosan ki van téve az ellentétes és hitközönyös sajtó részéről a csábításnak. Az ellentétes világnézetek sajtója (az ellentéteshez hozzá kell számítanunk mindig a közönyös sajtót is) sokkal szorosabb kapcsolatban van a bankokráciával és egyéb tőkeérdekeltségekkel, mint a katolikus sajtó s ennélfogva sokkal több anyagi forrás áll nyitva előtte; következőleg többet is nyujthat papirosban, terjedelemben, kedvezményekben, felkapott nevű írók írásainak közlésében. Ez pedig az olvasóközönségre csábítólag hat. Mert a közönség nem eléggé öntudatos és nem eléggé ismeri a helyzetet. Innen van, hogy a saját sajtójától is hasonlót kíván s ha tőle nem kapja meg; elég gyakran az ellentétes sajtóhoz pártol át. Nem veszi észre az összefüggést a plutokrata világgal való kapcsolatok s az ujság nagyobb udvariassága, előzékenysége, kiszolgálóképessége között.

Megvallhatjuk azonban őszintén: a katolikus közönség még elvben sem érzi át eléggé a katolikus sajtó szükségességét. Csak innen érthető az a gyakran igaztalan és túlzó kritika, amellyel sokszor egyébként lelkes katolikusok, sőt egyházi személyek is illetik

sajtónkat s amellyel a legcsekélyebb elkedvetlenedés, gyanú vagy mendemonda alapján azonnal cserben is hagyják azt.

A megtévesztés lehetősége oly nagy, hogy még olyanokat is megejt, akik a katolikus zászló hivatott lengetői. Ismerünk lelkes katolikusokat, akik magukat a katolicizmus képviselőinek tartják, de ugyanakkor lelkismeretfurdalás nélkül állanak ki olyan lapok mellé, amelyeknek egész célja és létalapja az, hogy a katolikus sajtóval szemben a hitközönyös, liberális világfelfogást terjesztik.

A megtévesztésnek ez a taktikája megdöbbentő méretekben ér célt a mi jóhiszemű s mindent készpénznek vevő táborunkban, amely sajnos, amily könnyen hallgat a megejtő szóra, époly szkeptikus a saját táborának érvelésével szemben. Szégyenletes és szomorú jelenség, amikor nekünk még a saját táborunkat, sőt annak vezetőembereit is kapacitálnunk kell, hogy ne dezertáljanak a saját zászlójuktól s ne fogassák be magukat ellenséges szekerek elébe. Szégyenletes és szomorú, amikor még példaadó pozicióban levő katolikus emberek sem veszik észre, hogy saját maguk alatt vágják a fát, amikor olyan hibrid, álkeresztény lapokat támogatnak, amelyeknek egész létalapja a protestálás a kifejezetten katolikus sajtó ellen s amelyeknek katolikus szempontból való megbízhatóságát elég élesen világítja meg a tény, hogy egyik ilyen katolikusok által is támogatott lapnak szerkesztője protestáns ember, közgazdasági irányítója pedig hitehagyott pap.

Igaz, hogy viszont a katolikus sajtó is követett el taktikai hibákat, amikor időnkint szinte játszott a saját közönségének a türelmével. Amikor olyanokkal íratta cikkeit, akiknek nevével másnap a Színházi Életben találkozott az olvasó, míg értékes fiatal katolikus erőket engedett az ellentétes világnézetű lapoknál elsorvadni, lelkiismeretükön erőszakot tenni. Amikor a pártszempontokat néha túlságosan alárendelte a minden párton felül álló katolikus eszmének és csupa

túlzó loyalitásból olyanok előtt hajlongott, akiktől a cselekvő és cselekedni vágyó ifjú katolikus irány nem vár és nem remél semmit többé. De abban viszont a katolikus közönség hibázott s hibáztak bizonyos vezetésre alkalmas tényezők is, hogy nem tartották szem előtt az elvet: a zászló mellett akkor is feltétlenül ki kell tartani, ha a zászlótartók egyes esetekben kétségtelen taktikai hibákat követnek el. Hogy nekünk akkor sem szabad dezertálni, amikor a saját harsonásaink néha nem elég tisztán fújják a kürtöt s nem szabad mindjárt az ellenfélhez futnunk át.

A katolikus akció zászlóbontásakor kétszeresen időszerű ezeknek az elveknek emlékezetbe idézése. Nincs semmi értelme a katolikus akciónak, ha sajtója nincs. Nem vagyunk egy szív, egy lélek, ha minden valamire való katolikus nem tömörül a sajtónk körül. Hogyan legyünk erősek, ha a hangunk gyenge? Hogyan arcképesek, ha nem halljuk a közös vezényszót, a közös terveket, ha nem ismerjük a közös célkitűzéseket, ha nem a saját táborunk szavára hallgatunk, hanem az ellenfélnek, legjobb esetben a félliberális, hitközönyös tábornak a szavára? Nincs értelme a szervezkedésnek, ha az elvek tisztázásának még arra a fokára sem jutunk el, hogy legalább magunk ne toljuk azok szekerét, akiknek minden vágya az, hogy minket gyengítsenek s az aktív, komoly, cselekvő katolicizmus helyébe a minden komoly katolicizmust lenéző, „így is jó, úgy is jó" elveket valló, mondén és elvtelen irányzatot emelik diadalra. Amíg pl. még parókiákon is a „Magyarság" vagy „Függetlenség" szelleme terpeszkedik, kár katolikus akcióról beszélni.

Tömegvezetés és tömegnevelés.

Rousseau hangoztatta azt az elvet, hogy 18 éves koráig senkit sem volna szabad valamely határozott hitvallásban nevelni, hanem hagyni kellene, hogy felnövekedvén, maga válasszon hit és hitetlenség, ilyen

vallás, vagy olyan vallás között. A felvilágosodás és modern szofisztika nagymesterének ezt az elvét a liberalizmus igyekezett és igyekszik megvalósítani. Pedig az elv teljes tévedésen és az ifjúi lélek végzetes félreértésén alapul. A tévedés az, hogy egy kalap alá fogja az igazságot és a hamisságot, mintha bizony a tényleges kinyilatkoztatáson és parancson nyugvó keresztény vallásrendszert egy sorba lehetne állítani az istentagadással. A félreértés pedig az az elképzelés, mintha a 18 éves fiatalember és fiatal leány, a falusiakat is beleértve, értelmileg volna olyan érett s akaratilag olyan befolyásolatlan, hogy minden irányítás és támogatás nélkül tárgyilag ejthetné meg a választást olyan roppant kérdésekben, aminők a hit kérdései.

A rousseau-i elv annyira hamis, hogy nemcsak a 18 éves fiúk és lányok, hanem még a felnőttek legnagyobb része, még az ú. n. művelt osztályokban sem alkalmas arra, hogy minden irányítás és támogatás nélkül maga döntsön a világnézeti állásfoglalásban. Nem alkalmas rá sem értelmileg, sem akaratilag. Értelmileg azért nem, mert sem nem kész filozófus, sem nem kész teológus; egyszerűen nem ismeri és átlagosan szólva nem is ismerheti mindazokat a premisszákat, amelyek e téren az önálló és tárgyilag helyes állásfoglaláshoz szükségesek. Az ember csordalény, 99 esetben a környezet s a véletlen befolyásolások szerint igazodik. Aki nagyobbat kiált a fülébe és csábosabban tudja előadni neki a mondókáit, annak hisz. Akaratilag pedig annyira lomha, hogy nagy része már emiatt is egyszerűen kitérne minden komoly világnézeti vizsgálódás elől. Emellett annyira rabja az érzékiségnek, önzésnek s egyéb szenvedélyeknek, hogy legtöbbje a határozott vallási nevelés és oktatás híján 18 éves koráig a teljes erkölcsi romlottság mélypontjáig süllyedne alá s azon túl sem rendelkeznék annyi lelki erővel, hogy az érdekeit és szenvedélyeit akár a megismert igazságoknak is egykönnyen alá tudná rendelni. Hiszen még a legszigorúbb vallásos nevelés és szok-

tatás mellett is milyen nehéz az embereket megtartani az erény, a becsület s az erkölcs útján! Hát még mi lenne anélkül!

*

Ebből a szemszögből nézve csak jogosnak s helyesnek nevezhetjük azt az utat, amelyen a kereszténység közel kétezer év óta, vagy mondjuk: Nagy Konstantin óta haladt. A kereszténységet bizony vallásos királyok és fejedelmek vezették be egy-egy országba, nem sokat kérdezve az egyes tarfejű pogánykákat, a „fókamagyarokat" s másokat a véleményük felől, s ellenkezés esetén bizony kardélre is hányva a kereszténység ellen lázadozó Koppányokat. Így tett Nagy Károly a szászokkal, így a kardtestvérek a litvánokkal és poroszokkal.

Azt lehetne mondani: akkor hát a kereszténység behozatala erőszak műve volt? Nem, mert a higgadtabb, bölcsebb, becsületesebb gondolkodású elem, épúgy, mint pl. Szent István maga, azonnal belátta a keresztény vallás felsőbbrendűségét és önként elfogadta azt; csak a hetvenkedő értelmetlenséget kellett szoros zabolára fogni. A nagy tömeg azonban önállótlan s műveletlen volt, amely helyett az okosabbaknak kellett gondolkodniok. Természetesen ugyanígy cselekedett aztán a XVI. századbeli vallásszakadás is: ott is a fejedelmek és földesurak gondolkodtak a tömegek helyett s egész országok kerültek új hitre, vagy kerültek onnan megint vissza az óhitre, úgyszólván anélkül, hogy erről bárki előzőleg megkérdezte volna.

Erkölcstelen-e ez a módszer? Csak akkor az, ha vele tévedésbe visszük a tömegeket, vagy ha lelkiismeretük szava ellenére tereljük be őket akár az igazság aklába is. Máskülönben a módszer ugyanoly megengedett, mint mikor a 4 vagy 7 éves gyermeket Isten félésére vagy az erényre szoktatom: az a gyermek sem a maga szabad vizsgálódása és döntése, hanem az én szoktatásom alapján szegődik Istenhez, erényhez, nem pedig az ellenkezőhöz.

Az egész nevelés: családi, nemzeti, társadalmi,

ezen a kérdezés nélkül való szoktatáson, ha tetszik: drillen alapul. Nincs is ezen csodálkozni való. Az ember kis lényként kerül a világba, a környezete formálja. Hát miért ne vegyük körül azzal, ami igaz és helyes? Miért ne használjuk fel a szoktatás és nevelés roppant erejét és döntő hatását a jó érdekében: ami magában is jó és neki is jó?

A régi szociáldemokrácia és kommunizmus egyik legnyersebb erejű harcosa, Kúnfi Zsigmond, a forradalom közoktatásügyi diktátora, azzal a megokolással törölte el az iskolai hittanoktatást, hogy az „kényszeroktatás". Hát a számtan- és földrajzoktatás nem az? Igaz, hogy a protestáns és a zsidó hitoktatás egészen más tételekkel tömi meg a maga gyermekeinek lelkét s van valami szomorúan visszás abban, hogy amit az iskola egyik termében a gyermekek egyik részének mint abszolút isteni igazságot tanítanak, arról ugyanazon iskola szomszéd termében azt hirdetik, hogy valótlanság s éppen ellenkezője az isteni kijelentéseknek. De hogy a téves felekezetek mire tanítják a gyermekeiket, ahhoz nekünk semmi közünk s azt úgy sem akadályozhatjuk meg; elvben igenis a nevelés és szoktatás alapján kell maradnunk akkor is, ha ezzel egyesek jó- vagy rosszhiszeműen visszaélnek.

A liberalizmusnak azonban nincs semmi oka-joga a panaszkodásra: a mai helyzet ugyanis az, hogy ő sokkal többet nevel s alakít az emberen, mint akármilyen vallás vagy felekezet. Még pedig a tömeges eszmeterjesztés eszközei és módszerei révén, aminők a sajtó, az irodalom, a színház, a film, részben a rádió. Mert az iskola s a templom hatása ma jóformán eltörpül ama szakadatlan s nagytömegű ráhatások özöne mögött, amelyeket ezek az eszmeterjesztő eszközök kifejtenek, még pedig legnagyobbrészt a liberális eszmék és életfelfogások érdekében. S éppen ez az, ami a katolicizmus helyzetét a modern tömegmozgalmakban félelmetes fokú inferioritásba süllyeszti. Mi az a kis templomi igehirdetés vagy iskolai hitoktatás

a liberalizmus, a vallástalanság és vallási közönyösség büszke katedráihoz, szünet nélkül harsogó, tízezertorkú szócsöveihez képest?

*

Egy angol író mondta egyszer, hogyha a Times a fordítottját állítaná annak, amit a Szentírás állít, kilencvenöt angol a Timesnek hinne, nem pedig a bibliának. A modern sajtó roppant hatóerejét alig lehetne találóbban jellemezni. S mivel nem is éppen a Times, hanem a világnak sok ezer egyéb ujságja, könyve, színdarabja, filmje túlnyomórészben bizony szakadatlanul az ellenkezőjét hirdeti annak, amit a katolikus világfelfogás hirdet, nem csoda, ha az emberek túlnyomó része, sokszor még a magukat egyébként hithű katolikusoknak képzelők is, ezer és egy dologban egészen másképp gondolkoznak, mint amire a katolicizmus tanít. A sajtó és az irodalom eszméi pedig észrevétlenül átmennek az egész társadalmi, kulturális és politikai életbe is, aminek folytán megint csak nem csodálható, ha a társadalmi, kulturális és politikai élet egész atmoszférája szinte keresztül-kasul meg van mérgezve s a katolicizmus a maga templomaival, egyesületeivel meglehetős elszigeteltségbe kerül.

S ezen az alapon mutatkozik a katolicizmus akciója még mindig kissé rövidlátónak. Sokan még mindig azt hiszik, a prédikáció az, amivel a tömegeket igazán el lehet érni s minden téveszmével szemben fel lehet vértezni. Azt hiszik, a szószék még mindig az a katedra, amely körül ott áll és ott figyel a világ, az emberiség, vagy legalább a keresztènynek nevezett emberiség. Itt van az egész falu, az egész város, az egész nép. Pedig dehogy! 16.000-ből itt van 400! 35 ezerből itt van 1500! Az is csak egyszer egy héten hallja az igét s az ige rossz talajba hull számos ember lelkében, az ellentétes befolyások és ráhatások bojtorjánja elnyomja az ige magvetését a lélekben! De még a legjobb prédikáció sem tud megfelelni minden ellenvetésre, minden téveszmére, minden történelmi s

bölcseleti ferdítésre, minden hangzatos és divatos jelszóra, nem tud kiegyensúlyozni minden ellenséges lélekrehatást.

Keresztény atmoszférát kell teremtenünk! Rá kell kényszerítenünk a tömegeket, hogy akarva, nem akarva találkozzanak a katolicizmus eszméivel, igazságaival, érveivel, szépségeivel! Kell, hogy igazságaink úgy fényeskedjenek, hogy ne lehessen kitérni a tündöklésük s bizonyító erejük elől! Kell, hogy a nyilvánosság számolni legyen kénytelen azzal, hogy az igazság is itt van s eget ér, megcáfol minden ferdítést és megbont minden álokoskodást.

*

Ez a katolikus akciónak lényege, főleg a sajtó és irodalom terén. Annak a katolikus akciónak, amely ezen a téren a legtöbb helyen még csak a kezdő lépéseket teszi s amelynek borzalmas mulasztásokkal kell megküzdenie. Még mindig áll az a szörnyű aránytalanság, hogy a katolicizmus az ő gondoskodásának, személyi és anyagi erőinek csak kicsiny töredékét fordítja a modern eszmeterjesztés eszközeire s munkáira: sajtóra, irodalomra, filmre s hasonlókra s ezeket a mindennél messzebbható propaganda-hatalmasságokat túlnyomórészt az ellenfélnek engedi át. Ma az egyetlen Hollandia az, amelyeknek katolikusai magukhoz s az ügyhöz méltó sajtóeredményekkel dicsekedhetnek.

Innen, a tömeges eszmeterjesztés és eszmevédelem módszereinek nagyfokú figyelmenkívülhagyásából magyarázható az az ellentét, amelyet a katolicizmus belső tartalma, értéke és külső érvényesülése között lépten-nyomon tapasztalhatunk. Csodáljuk, hogy a közönség, a tömeg mennyire nem ismeri a katolicizmus érveit, szépségeit, elveinek, tanainak, követelményeinek s előírásainak belső szilárdságát és megokadatoltságát? Csodáljuk, hogy a közgondolkozás annyira katolikusellenes, hogy minden szószátyár ellenvetés, minden felületes vagy célzatosan ferdítő ka-

tolikusellenes állásfoglalás ezer meg ezer szajkózóra talál? De hogyan legyen ez másképp, mikor az emberek mindenünnen ezt hallják s az igazság, a ferdítések cáfolata s helyreigazítása mindinkább katakombákba szorul? Ezért volna az eddiginél sokkalta több gond fordítandó a templomon s iskolán kívül folytatandó eszmeterjesztésre és hitelvédelemre, a tömegeknek modern eszközökkel való felvilágosítására.

*

Ennek a szükségességnek felismerése azonban meglehetősen kiesett a katolikus munkavezetés öntudatából. Tovább prédikálunk a templomainkban s tovább tanítunk az iskoláinkban, tovább adminisztrálunk és gyakoroljuk a karitászt. Itt-ott nagyritkán kivonulunk az utcára s körmenetet rendezünk. Ami mind nagyon szép és nagyon szükséges, sőt méltóságra és lelki tartalomra nézve kétségtelenül legelsőbbrendű feladat. De abszolute nem elég! Az a meggyőződés, hogy mindezek mellett eszméink védelme nemcsak a nyilvánosság meghódítását, az egész kultúra katolikus szellemű átitatását is követeli, csak kevesekben él teljes, lobogó fényességben. Erre vall az a tény, hogy összes szellemi és anyagi erőinknek talán 70 százalékát fordítjuk lelkipásztori intézményekre, a többit iskolákra, nevelőintézetekre, karitászra, egyházi adminisztrációra, egyesületi életre, de alig egy százalékát, talán annyit sem, a modern eszmeterjesztés és tömegekrehatás nagy eszközeinek: sajtónak, irodalomnak, filmnek, színháznak kézbevételére. Ezt mind mint megannyi luxust szeretjük kezelni: ha megvan, jó, ha nincs meg, az sem nagy baj. Ha valahol templom nincs, még csak jajgatunk s törjük a fejünket, hogy legyen; de ha sajtó nincs, még pedig befolyásos, hatásos, eredményes katolikus sajtó, ezen nem nagyon akadunk fenn. Színházról, filmről s hasonló dolgokról nem is beszélve.

Vagy ha foglalkozunk és törődünk ezzel is, milyen hamar megállunk (nemcsak mi magyarok, nem! ez,

sajnos, világjelenség!) bizonyos féleredményeknél. Ki gondoskodik arról, hogy igazi és igazán hódító erejű katolikus sajtónk legyen és lehessen, azáltal, hogy gondoskodunk katolikus írók és ujságírók neveléséről, a meglevőknek színvonalontartásáról? Volna-e jó lelkipásztorunk, volnának-e jó tanáraink és tanítóink, ha egész impozáns szervezetek nem gondoskodnának megfelelő papok, tanítók és tanárok képzéséről?! Ha nem volna sem szeminárium, sem teológiai oktatás, sem a kispapok aszketikus nevelése, ha nem volnának erre való tankönyvek és irodalom, ha nem állnának rendelkezésre hozzávaló, szakképzett tanárok, ha nem volna mindenütt kész templom és paplak, iskola és kántorlakás, ha nem volna püspöki felügyelet, esperes és tanfelügyelő és nem volna úgyahogy anyagilag is gondoskodva minderről?

Ami sok tekintetben époly fontos eszmeterjesztő eszköz, százezrek számára egyetlen szószék és iskola: a sajtó és irodalom számára vajjon ki nevel hasonló gonddal és céltudatossággal, módszerrel és szervezettséggel megfelelő erőket? Száz, kétszáz évvel ezelőtt minderre nem volt szükség, ezért nincs szükség ma sem. Helyes ez a logika?

Öntudat és meghunyászkodás.

Nemcsak szólam, hanem mélyen és keserűen érzett panasz, hogy katolikusainkban aránylag sokkal kevesebb a hitvallási öntudat, mint a felekezetek híveiben a maguk felekezetének nagyrabecsülése. A katolikus nagygyűlésen dr. Czapik Gyula kimerítően s szemléltetően ismertette ennek a különös és tárgyilag annyira megokolatlan jelenségnek lélektani s társadalmi okait.

Mi ezekhez az okokhoz még egyet szeretnénk hozzáfűzni. A katolikus öntudat nehezen fejlődik a kicsiny és névtelen emberek tízezreiben, ha azt látják, hogy társadalmilag vezető emberek is folyton a meg-

hátrálásra adnak példát. Nem tudom, hogy erre a sajnálatos körülményre — bármily fájdalmas a feszegetése — felhívták-e már a figyelmet?

Úgylátszik, valami fogalomzavar üli meg ezen a a ponton a lelkeket. Szavaljuk, hogy nincs a katolikusokban öntudatosság, de ugyanakkor magunk is szeretjük keresni, hogyan lehetne minél jobban elhallgatni minden speciálisan katolikus jogot és igazságot, hogyan tünhetünk fel a liberális vagy másvallású társadalom szemében mint koncilián, megértő, békeszerető egyéniségek, hogyan kerülgethetjük a másoknak kényelmetlen tárgyakat mint a macska a forró kását s általában: hogyan rejthetjük véka alá katolikus követelményeinket minél ügyesebben s minél nagyobb mértékben.

Ezt a viselkedést nagyon sok esetben nem a tudatos, számító gyávaság irányítja, hanem inkább az a meggyőződés, hogy a katolicizmusnak nem annyira vitára, mint pozitív építésre van szüksége. Másokat az a felfogás irányít, hogy sok ellenszenvnek s fölösleges támadásnak vesszük elejét, ha minél kevesebbszer teszünk s mondunk olyasmit, amit mások magukra s felfogásaikra nézve bántónak találhatnának. Mindkét gondolatban van sok igazság. Mi is valljuk s vallottuk mindig, hogy ha a magyar katolicizmus maradéktalanul felhasználná csak az adott vagy meghagyott erőit is, ha tökéletesen végezné el legalább a teljesen polémiamentes feladatait a lelkipásztorkodás, iskola, szervezkedés, karitász, szociális élet s a sajtó terén, már akkor is százszázalékkal jobban állnánk, mint ma.

Mindazáltal ez a túlzó pacifizmus mégsem a teljes igazság. Az építőmunka mellett mindaddig, sajnos, harcra is van szükség, ameddig nap nap mellett erős ellenáramlatok akadályozzák a katolikus gondolat és élet érvényesülését, még pedig nemcsak a nyilvános és hitvallásközi életben, hanem a katolikusok belső életében is. Vajjon nem okoz-e végtelen sok bajt és

lelkiismereti összeroppanást a katolikus házasságjog alapfogalmaival s szükségszerű követelményeivel szemben folytatott propaganda? Vajjon nem vezet-e naponkint egész sor belső aposztáziára a hívek lelkében, pl. házasságkötés, választások, olvasmányok megválogatása stb. esetében, hogy a vallási fogalmak zavarosak, helytelenek, lényegükben antikatolikusok, még pedig azért, mert ezek a derék hívek többnyire jámbor limonádét, általános szólamokat kaptak csak s hivatott vezetőik ajkáról talán soha nem hallottak erélyes szavakat és határozott felvilágosításokat ezekről az életbemarkoló, mindig aktuális katolikus kérdésekről? Egyes nagy embereink annyit bókolnak folyton a túlsó oldal felé, annyit vizitelnek és deputációzznak a herezis vezéreinél, annyi mézédes pohárköszöntőt mondtak arról, hogy „ne keressük, ami elválaszt, hanem ami egyesít", hogy végül igazán nem lehet olyan nagyon zokon venni Kovács Jánosnak és Nagy Ilonkának, ha aztán a gyakorlati életben ők is követik örökké disztingváló vezéreik példáját, és ott is, ahol az már igazán egyértelmű a hitehagyással.

Nem látják ezek a másokból bátorságot s helytállást követelő, a maguk számára azonban örökké kibúvókat s pillanatnyi megoldásokat szimatoló opportunisták és tranzigensek, hogy ellentmondás van a beszédjük s a cselekvésmódjuk között, az elveik és az életük között? Nem veszik észre, hogy ellentmondás: a katolikus öntudat hiányán panaszolkodni s ugyanakkor a kényelmes és mindent elkenő pacifizmus alapján állni? Hiszen ez a két dolog fogalmilag kizárja egymást! Vagy akarunk öntudatos katolicizmust, s akkor nem szabad megrettennünk, magas és vezető helyen sem, az igazság bátor és félreérthetetlenül világos kimondásától és mindenben következetes érvényesítésétől; vagy pedig ne beszéljünk öntudatról s ne vegyük zokon a lomha katolikus tömegtől se, ha ő sem akar vértanu lenni ott, ahol előkelőbb helyen erre nem adnak példát. Szomorú élmény ám az, higgyük el

urak, amikor az ellenfél a kicsiny ember egyházhű viselkedése ellenében a saját nagynevű embereinknek nagyon más irányú példájával érvelhet!

Helyesen mondta az idei nagygyűlés elnöke, hogy mi katolikusok nem keressük a vallási harcot, de ha provokáltatunk, mi sem lehetünk gyávák és meghunyászkodók. Akkor azonban nem értjük, hogyan lehet viszont ugyancsak elnöki megnyitókban megbélyegezni s a professzionátus támadókkal egy sorba fogni azokat a derék és bátor katolikusokat, akik a legdurvább provokáltatás esetén méltóságteljes, de ugyanakkor erőteljes hangot adnak a „meg nem hunyászkodó", a „nem gyáva" katolikus öntudatnak.

Lássunk hát végre tisztán abban a mesterségesen terjesztett páragőzben, amelyet ellenfeleink frazeológiai bűvészkedése ügyes kézzel lóbál elénk, hogy megtévesszen. Aki Magyarországon ma a „fennálló" vallási békéről beszél s azt mondja, hogy a vallási harcok ideje elmúlt, az vagy nem őszinte ember, vagy nincs egészen rendes esze.

Itt igenis kíméletlen, következetes, céltudatos hadjárat folyik ellenünk, katolikus hit- és erkölcsi elveink, egyházszervezetünk lényeges alapjai, intézményeink s embereink ellen. Nem lehet Urmánczy Nándorral s a Pesti Hírlappal azt mondani, hogy a katolicizmus van olyan erős, hogy nincs szüksége védekezésre. Mert ezen az alapon a gazdag embernek sem volna szabad a tolvajt pörbefognia, merthogy elég gazdag ahhoz, hogy mindennap kifosztassa magát. Király- vagy kormányzósértésért sem volna szabad senkit elítélni, merthogy azok a magas személyek elég magasan állnak, semhogy a gyalázkodást megtorlás nélkül zsebre ne rakhatnák. De nem lehet háború közepén azt sem mondani, hogy ne küzdjünk s ne zavarjuk a nem létező békét azzal, hogy védekezünk.

Ezt a filléres igazságot valóban ideje volna végre azoknak is megszívlelni, akik öntudatot akarnak, de nem a kényelem és az opportunizmus árán.

Álkatolicizmus.

Egy ifjúsági pasztorációs folyóiratban valaki (a nevek mellékesek) szóvá tesz egy katolikus ifjúsági elbeszélést, melyről eddig az egész hazai és külföldi kritika a legnagyobb elismeréssel szólt. Szóváteszi s kifogásolja benne az elbeszélésnek vallásos „tendenciáját". (Megjegyzendő, hogy az elbeszélés való eseményt ad elő, a szerzőnek és testvérének valóban átélt gyermekkori élményét; tendenciáról tehát benne a szónak rossz értelmében szó sem lehet.) Hivatkozik egy csomó protestáns vagy teljesen vallásnélküli ifjúsági iratra, hivatkozik Rousseau Emiljére, mint nevelésügyi tekintélyre, utal a protestáns Moore-nak egy szabadkőműves ízű „imájára", melyben a lényeg a „titokban és hallgatva" való fohászkodás, melyet „senki sem lát" s a végén oda konkludál, hogy egy ifjúsági elbeszélés, amelyben a szereplők a végszükségben imádkoznak és fogadalmat tesznek, nem való fiúk kezébe. „Nem szabad — úgymond — a gyermeket *egy nem létező, hamis világba* (?) vezetni, mert sokat fog csalódni . . . A fiút a reális élet számára kell nevelnünk, reális képzeteket kell elméjébe vésnünk, reális nehézségeken kell átvezetnünk s rá kell őket szoktatnunk a *tények tiszteletére*. Tiszteld a tényeket, mert csak a tényeknek van súlyuk, csak azokat lehet mérlegre rakni. Jó és rossz tények kaosza az élet s ezt a kaoszt kell rendeznie minden embernek."

Amely zavaros szófűzésből annyit meg lehet érteni, hogy a bíráló szerint imádkozni, Istenhez fordulni, veszedelembe jutván fogadalmat tenni s aztán Isten segítségével önállóan s férfiasan cselekedni: ez „az ájtatossá kinevelt fiúk elmélete", de nem a „tények tisztelete". Az ifjúságot arra tanítani, hogy életveszélyben az önsegély mellett Istenre is gondoljon, annyi, mint a „gyermeket egy nem létező, hamis világba vezetni". Aki a gyermeknek imáról, Isten segítségéről beszél, az nem a „reális élet számára nevel", nem „reális képzeletet vés elméjébe": mert „csak a tények-

nek van súlyuk", az Isten segítsége pedig s az imádság nyilván nem tények.

A kiváló ifjúsági elbeszélőről, aki csakugyan protestáns kisfiú volt, mint ahogy leírja s aki, mint ilyen *csakugyan* fogadalmat tett életveszélyben, hogy ha megmenekül, életét a pogányok megtérítésére szenteli, aki csakugyan így lett katolikus hithirdetővé, pontosan úgy, ahogy leírja, erről a mi katolikus kritikusunk egy Pesti Hirlapi munkatárs rosszmájúságával könnyedén azt írja, hogy „üzletvezetőnek nézi az Istent, aki ott ül a könyve mellett és jegyzi az imádságok, Miatyánkok számát s mintha mondaná: „Még kevés! Ily nagy veszedelemben kevés! No még két Miatyánk és megsegítlek!" Csakhogy ez nem vallás, nem religio, hanem üzlet!" — egy katolikus „ifjúsági pasztorációs" folyóiratban.

Különös dolgokat ér meg az ember. Katolikus tanintézetek tanárai, katolikus ifjúsági, sőt pasztorációs folyóiratok munkatársai magukon kívül vannak haragjukban, ha katolikus ifjúsági elbeszélésben egy vagy két oldalon a száz közül szóba jön az imádság, az Isten segítségének kérése s az engesztelő fogadalom. Az akkor már rossz elbeszélés. Ezek a fiúk „nem fiúk, hanem elvek". Nincs bennük „őserő", „temperamentum", „találékonyság". Nincs meg az, ami a Robinzonokban, ami Moore, Dickens és Rousseau-ban — ezekben a legújabb nevelésügyi ideálokban — megvan. Nincsenek tények, „csak ájtatosság", tehát egy valótlan, hazug világ. Mert imádkozni, Isten segítségét kikérni, annyi nekik, mint üzletvezetőnek nézni az Istent... Pontosan úgy, ahogy a Népszava szokta megirogatni szintén kiskorú olvasóinak...

Urak, mi disputálunk egymás közt a „katolikus intelligencia nevelésének" problémájáról. Ugyan, ugyan, mit fontoskodunk hát s minek megyünk messze ebben a vitában? Nincs-e a bajok baja sokkal közelebb, mint hisszük? Remélhetünk-e katolikus értelmiséget, beszélhetünk-e egyáltalán katolikus intelligencia neveléséről addig, amíg a katolikus nevelésügyi

problémákban, sőt ifjúsági „pasztorációs" folyóiratokban olyanok érzik magukat hivatottaknak a hangadók szerepének betöltésére, akik vagy tudatosan nem hisznek az imádkozó katolicizmusban, mint tényben és valóságban, vagy ami valószínűbb, jóhiszeműleg irkálnak ugyan, de maguk sem veszik észre, hogy azt sem tudják, mi a katolicizmus.

Gyengeségünk okai.

Teljesen igaz: gyengeségünknek egyik oka, hogy sokan vannak köztünk, akik egyenesen előnyt és dicsőséget látnak abban, ha mi úgyszólván nem is védekezünk már s nem neveljük ifjúságunkat úgy, hogy a támadásokkal szemben alaposan felvérteződjék. Akad még katolikus folyóirat is, amelyiknek szörnyen fáj és „igazságtalanságnak" tartja, ha mi megtámadott igazunknak s embereinknek védelmére kelünk. Akad, aki azzal akar érdemeket szerezni fölfelé, jobb- és balfelé, hogy nagyban adja az elfogulatlant s örökké azon töri a fejét, hogyan lehetne a katolikus hitelvekből a még megmaradt katolikus jogokból minél többet elalkudni, eltemetni vagy elosztogatni.

Nézetünk szerint itt csakugyan a *nevelésben is van hiba,* részben talán a *hittani tankönyvekben* s a katekizmusokban is. Nem mondom, hogy a mi tankönyveinket rakjuk tele felekezeti „elválasztó tanokkal", mint a protestánsok, vagy hogy éppenséggel gyűlölködő kirohanásokkal, történelmi valótlanságokkal szítsuk az aggresszív szellemet ifjúságunkban, mint ezt a túlsó félen minden elképzelhetőt meghaladó mértékben s a legcsekélyebb skrupulus nélkül állandóan teszik. De annak a félénk, térdrerogyott jámborkodásnak is végét kellene vetni, amely a felnövekvő katolikus nemzedéket csak a hitágazatok, parancsolatok és szentségek tanának némi ismeretére neveli, ellenben semmikép sem készíti fel az ellenállásra s a védelmi harcra a felekezeti támadásokkal szemben.

Katekizmusainkban bizony alaposan kellene ismer-

tetni a nemkatolikus felekezeteket, azok törekvéseit és harcmodorát, dogmatikai és erkölcstani tévedéseit, s emellett be kellene iktatni néhány oly fejezetet is a történelemből és kultúrhistóriából, amely alkalmas a katolikus öntudat és egyházias önérzet felkeltésére. Hihetetlen, mekkora mulasztásokat követünk mi el e téren. A zsidók bibliai történetének egyes fejezeteit bátran lerövidíthetnők egy negyedére, sőt szükség esetén a szertartástant is és egyéb, nem okvetetlenül lényeges részeket, ha arról van szó, hogy hitoktatásunk által önérzetes, védőképes katolikusokat neveljünk.

Ma úgy vagyunk, hogy négy elemit és nyolc gimnáziumot végzett növendékeink sokszor alig tudnak megfelelni a kérdésre: miért van a katolikus Egyháznak igaza az elpártolt felekezetekkel szemben, mi igaz az inkvizicióból, miért van index, miért nem szabad elválni, miért szentség a házasság, miért bűn az egyházellenes házasság; miért keresztényellenes dolog a polgári házasság, miért szép és szükséges a papi nőtlenség, mik az Egyház kulturális érdemei, milyen pusztulást okozott a reformáció, mi a predesztináció, mily sérelem ránk nézve, hogy iskoláinkat s alapjainkat nem a püspöki kar, hanem a kormány kezeli és igazgatja, mit tett a katolicizmus a magyarságért s mit ártottak neki a felekezetek, hogyan állnak szemben a katolicizmus és a felekezetek a szabadkőművesség, a szocializmus, az öngyilkosságok, a nemzetfenntartás terén; igaz-e, hogy a katolikus országok kulturátlanabbak és szegényebbek; hány tagja van a katolikus Egyháznak s hány részre szakadnak a felekezetek, mi a különbség felekezeti gyűlölködés és köteles egyházhűség között stb.

Szinte halljuk az ellenvetést: hát politikát és viszályt vigyünk bele már mi is a hitoktatásba? Aki így beszél, nem gondolja meg, hogy amikor a túlsó oldalon ezektől, ilyen skrupulusoktól ugyancsak nem félnek s az ifjúságukat valóságos janicsárszellemmel töltik el ellenünk, akkor nekünk is szabad és kell

védekeznünk. Ez sem nem viszály, sem nem politika. Ugyan mit használ ifjúságunkat úgy nevelni az életre, hogy később a lépten-nyomon elébe ütköző ellenvetésekkel szemben védtelen és támasztalan legyen? A fenti s hasonló kérdéseket meg lehet szövegezni s elő lehet adni olyképpen, hogy ne gyűlölködést, hanem csak erős öntudatot ébresszünk vele; erre pedig jogunk is van, szükség is van rá. Éppen eleget jámborkodtunk eddig s neveltünk vele hitközönyös, gerinctelen, egyházhűtlen katolikust éppen eleget!

A tankönyvíróknak s katekizmusokat felülvizsgáló felettes hatóságoknak tisztelettel ajánljuk figyelmébe ezeket a — sajnos — ránk kényszerített s így nagyon időszerű szempontokat!

A munkásság félrevezetése.

A nemzetközi kapitalizmus önzése és a keresztény társadalom egy részének kényelmes közönye bűnös abban, hogy az ezer gondjában magára hagyott, árván maradt munkásság nagy része a szociáldemokrácia hatalmába került, amely ügyesen kihasználta a helyzetet és sietett a munkássajtóval és munkásszervezetekkel egyrészt hangosan pártját fogni a munkásságnak, másrészt ugyanakkor magának politikai és gazdasági előnyöket biztosítani.

Régi megállapítás, hogy mindennel lehet kereskedni: lehet arannyal és ronggyal, politikával és forradalommal üzletet csinálni. Így lehet kereskedni a létbizonytalanságok okozta érthető elégedetlenséggel és a munkásnyomorral is. Nem véletlen, hogy akik természeti alkatuk szerint is mindennel kereskedni tudnak, a munkássággal való kereskedésben is egészen nagyszerű üzleti fantáziát találtak. Teszik ezt azonban mindig és kizárólag egy irány szolgálatában, amelyben — miként többi közt az orosz példa is mutatja — nem a munkásság felszabadítása a végső cél, hanem a „párt" végső diktatúrája, a minden fasizmusnál és horogkeresztnél türelmetlenebb, szabadság-

fosztó szovjeti parancsuralom. A Sztalin et Co. cárinálcáribb diktatúrája a felszabadító jelszavakkal és óceáni hazugsággal rendszeresen félrevezetett és elbódított szegény munkásság hátán.

Miután ez a leigázó és diktatúrás kísérlet Oroszországban oly nagy arányban sikerült a munkásvezetésből üzletet csinálóknak még jobban megjött az étvágyuk. Most már az egész világot maguk alá szeretnék teperni. Pénzük van hozzá, embert annyit szédítenek el a maguk jelszavaival, amennyit akarnak; a hazugság pedig erkölcskódexükben nincs megbélyegző vagy tilos jelleggel ellátva. Maradi és naiv ideológiák: lelkiismeret, erkölcs, szabadság, emberiesség, becsület, egyetlen percig sem gátolják cselekvési szabadságuk korlátlanságát. Vannak emberek, akiknél a beszéd nem arra való, hogy gondolataikat másokkal közöljék, hanem hogy másokat félrevezessenek vele. Akiknél a sajtó nem az igazság közvetítésére alkalmas, hanem arra, hogy vele a világot megtévesszük; az embertárs nem arra való, hogy megbecsüljük és támogassuk, hanem megcsaljuk, kifosszuk, ha kell, megnyúzzuk, esetleg tömegesen agyon is lőjük. Isten nincs, ítélet nincs, pokol nincs, semmi sincs, csak pillanat van és az ember a maga baromi vágyaival, kegyetlen és állati ösztöneivel, farkasi mohóságaival.

A bolsevizmusnak ezzel a világhódító kísérletével szemben Európa polgári társadalma érthetően hangoztatja az önvédelem jogát és kötelességét. Meg kell menteni a polgári rendet s polgári társadalmat, kiáltják mindenfelé. Helyesen. De emellett a csatakiáltás mellett mintha túlságosan elnémulna egy másik, voltaképpen csak egy jogosult s talán még jogosultabb kiáltás: Mentsük meg magát a munkásságot! Verjük vissza a világgyujtogatók támadását a bolsevizmus és a szövetségében dolgozó szociáldemokrácia emberpusztító merényleteit: de magának a munkásságnak az érdekében és védelmében is!

Igaz: a polgári társadalomnak élete s minden érdeke forog a harcban kockán. De épúgy a munkásság

minden java is! Az orosz kancsuka a munkásság hátán épúgy pattog, mint a „burzsoázia" hátán: legföllebb azok nem érzik ezt, akiket a minden erkölcsi érzés nélkül egy világot telehazudozó propaganda, az ámítás világművészete minden ítélőképességüktől megfosztott!

Mi több: azt is állíthatjuk, hogy a munkásság bizonyos szempontból még többet veszíthet a bolsevizmus terjedése, tehát a szociáldemokrácia révén, mint a polgárság. Mert a polgárság csak az életét s a vagyonát veszti el vele, a munkásság ezenkívül még egyebet is: az eszét, az erkölcsi értékét, az emberi becsületét!

A napokban egy Párisban élő szegény nőtől kaptunk levelet, aki a vörösöket pedig mint nemeslelkű emberbarátokat és mártirlelkű, ártatlan szenvedőket magasztalja. Magyarázatul — s öntudatlanul mindjárt a saját elvakultságának megértetéséül is — mellékel szegény, elkábult magyar asszony egy francia kommunista ujságot is, amely vérperzselő képekben mutatja be a spanyol polgárháború rettenetességeit, úgy állítva be az egész harcot, mint merőben a „fasiszták" és a papok véres támadását a — „munkásság ellen".

Ugyanakkor a magyar Népszava is pontosan ugyanilyen szellemű cikkek özönével végzi a tényelferdítés elvetemült művészetét, szemérmetlenül hazudva kilométerszámra s talmudi rabulisztikájának minden ügyeskedésével árasztja el azokat a szerencsétlen magyar munkásokat, akiket a kenyerük s a szakszervezeti terror, hála a magyar társadalom birkatürelmének s a magyar államvezetés vétkes mulasztásának, még mindig ennek a szovjetlapnak a megrendelésére s olvasására kényszerít. A közel 2000 pap és apáca borzalmas kivégzését ez a „munkásalap" azzal az egyszerű kis füllentéssel intézi el, hogy hiszen a papok is lőttek a népre a tornyokból. Lesz bolond, aki elhiszi neki. S aki erre jogosnak is fogja érezni apácák százainak megbecstelenítését s papok százainak a keresztrefeszítését!

*

Elszorul az ember szíve, ezúttal igazán nem a polgárság, hanem a *munkásság sorsán.* A munkásság hihetetlen erkölcsi és szellemi veszedelmén. Hát szabad ezt a szegény, nagyrészt kisebb műveltségű, de alapjában jólelkű és becsületes magyar „emberanyagot" egyszerűen buta nyájnak nézni, akivel minden botorságot el lehet hitetni s minden aljassággal azonosítani lehet? Szabad őket ennyire átengedni a tudatos félrevezetőknek? Odalökni emberrontók tudatos hadának? Meg szabad engedni, hogy szegény munkásaink, ha már az élet s a kultúra magasabb javaiból nagyrészt ki vannak rekesztve, ha már kemény testilelki vergődésben kell küzdeniök a mindennapi kenyérért (ha ugyan munkát egyáltalán találnak): még mindezen felül a népfélrevezetés rekordereinek, a barcelonai tömeggyilkosok cinkosainak, a szovjet lelkiismeretlen ügynökeinek jóvoltából a józan eszük és a becsületük utolsó foszlányaiból is kifosztassanak? Hogy a saját romlásuk előmozdítóiban, mint valami prófétákban higgyenek, minden gonoszságért lelkesedni tanuljanak s lassankint maguk is hozzájuk aljasodjanak le?

A szegénységgel még nem kellene együtt járnia a tudatlanságnak és még kevésbbé az erkölcsi fogyatékosságnak. Ám a marxizmus nem kezdhet semmit komoly, tisztességes, Istent és hazát tisztelő munkássággal. Neki durvultlelkű emberek kellenek; bombavetők, gyujtogatók, félőrültek, aljas és cinikus gonosztevők, akik bármely pillanatban épúgy lesznek hajlandók gyilkolni, vért ontani, dinamitot szórni s égő petróleummal operálni a vörös miliciák sötét haduraínak parancsára, mint a madridi és barcelonai apácagyalázók és gyermekgyilkosok. A marxizmusnak érdeke, programja eddig mindenütt híven és következetesen alkalmazott módszere, hogy a karmai közé került munkásságot először a józan eszétől s ítélőképességétől fosztja meg, azután becsületéből, hitéből, lelkiismeretéből, erkölcséből forgatja ki. Hiszen nincs az a szemérmetlen valótlanság, amelyet ez a tábor,

mint a sajtója mutatja, a maga szellemileg és jellemileg lecsőcselékesített szegény félműveltjeivel elhitetni nem merne! Avagy nem a komikum határán járó őrület-e az, amikor a Népszava katolikus papok állítólagos leveleit és nyilatkozatait közli, akik a vörös Spanyolországot védelmükbe veszik s kijelentik, hogy a spanyol marxisták a vallást igenis tiszteletben tartják és eddig egyetlen templomot sem bántottak?

Érdeke-e a munkásságnak, hogy ilyen mélyre süllyedjen? Érdeke-e, hogy ennyire bolonddá tétesse magát? Hogy ilyen szellemi analfabétizmusba lökessék? Érdeke-e, hogy nemcsak a művelt polgári elemek, hanem a műveltebb munkások szemében is (hála Istennek, sokan vannak) a marxista munkás maholnap annyit jelentsen, mint ítéletképtelen fabábu? Érdeke-e a munkásságnak, hogy a józan és becsületes közvélemény, akár polgári, akár proletár, a munkásságot az anarchistákkal, bolsevistákkal, gyilkosokkal: szóval az emberiség söpredékével említse együtt?

Sírni lehetne a munkásság tragikumán! Sírni azon, hogy ezek a szegény, derék emberek a maguk sajnálatos gazdasági, szociális és egyéb irányú kivetettsége mellett még a legelemibb emberi értékekből is kiforgattatnak! Elvesztik értelmi látóképességüket s erkölcsi érzéküket egy mindenre elszánt, lelkiismeretlen és számító klikk, egy diktatúrára törekvő „párt", helyesebben: bűnszövetkezet jóvoltából! S hogy az állam s a társadalom semmit sem tesz a védelmükért; semmit sem tesz a munkást ennyire lealacsonyító elemek megfékezéséért !Hogy szabadon engedi őket garázdálkodni a munkásság bőrén — és nemcsak a bőrén, hanem az eszén, a lelkén, a tisztességén is! Engedi, hogy a munkásság nyomorúságát, ingatag helyzetét, sokszor teljesen jogos elkeseredését tőkének nézzék a munkásság vámszedői! Hogy mások bűnei miatt is Isten és a haza ellen izgassák éppen azok, akik vele semmiféle közösségben nincsenek!

*

Valamikor az északamerikai indiánokat lelkiismeretlen gyarmatosok úgy pusztították el, hogy pálinkát és fegyvert adtak a kezükbe: hadd igyák le magukat, hadd veszítsék el az eszüket s aztán kábult öntudatlanul hadd puffogassák le egymást öldöklő testvérharcban. Ők, a fehér gyarmatosok, nevettek hozzá. A vörös gyarmatosok, Európának ezek az új hódítói, hasonlókép cselekszenek: eszétől, józanságától s ítéletétől fosztják meg a munkásságot s aztán a gyűlölködés és rombolás vezényszavaival küldik őket önpusztító öldöklésbe a saját testvéreik és végül önmaguk ellen. S az állam tunyán és tétlenül nézi magyar emberek tízezreinek ezt a módszeres testi és lelki fertőzését! Súlyos képviselői fizetést folyósít azoknak, akik a magyar munkást a világtörténelem legszörnyűbb bűntetteinek feldícsérésére, gyilkosokkal és banditákkal való szolidaritásra, a spanyol vérengzések idekívánására tanítják!

Minek van Magyarországon népnevelés, miért tart fenn a magyar állam drága pénzen iskolákat, s templomokat, ha ugyanakkor az ilyen népelnevelésre, munkásvadításra és emberrontásra módot enged?

A marxizmusnak legfőbb hódító fegyvere: hogy látszólag a munkásságot képviseli. Látszólag mellette áll, az ő érdekeit védi. Ne vitatkozzunk most erről, hogy ebben mennyi az igazság és őszinteség és mennyi a körmönfont gonoszkodás. Tegyük fel: talán így is van: a szocialista és bolsevista téboly áldozatai, sőt vezetői közt akadnak bizonnyal jóhiszeműek is. Akik csakugyan azt hiszik, hogy a munkásságon segítenek vele, ha beleviszik a vörös pokolba. Akiket a munkásság magárahagyatottságának becsületes átérzése vitt a világszédítők táborába. Lehetnek, valószínűleg vannak ilyenek is. Régi megállapítás, hogy a marxizmusban nem minden gonoszság, hanem van benne bizonyos kisebb százalék fanatikus eszementség is.

Mindegy! A kuruzslást akkor is meg kell akadályozni, ha a kuruzsló személyileg jót akar. Ha azt hiszi, csakugyan a szenvedő emberiségen segít a ku-

ruzslással! Aki méreggel akar „táplálni" s bombával akar sebeket hegeszteni, annak minden körülmény közt félre kell ütni a kezét. Aki annyira beszámíthatatlan, hogy a jót a rossztól, a legnyersebb hazugságot az igazságtól, a gazságot az erkölcstől megkülönböztetni nem tudja, azt nem szabad beteg és segítségre szoruló emberek közelébe engedni. A madridi és barcelonai embermészárlók és templomégetők azonban valószínűleg nem sorozhatók a jóhiszemű eszelősök közé. S nem sorolható hozzájuk az a tábor sem, amely itt Budapesten a madridi gyilkosok mellé igyekszik felsorakoztatni a magyar munkásságot!

Védelmet kérünk a magyar munkásságnak! Adják vissza az önálló, becsületes, magyar gondolkozásnak! Szabadítsák ki a tömegfertőzések karmaiból! Ne engedjék, hogy a magyar munkás egy része a száraz kenyér, a munkátlanság réme, a hajléktalanság és tüdővész veszedelme mellé még azt a szörnyű jelzőt is megkapja, hogy gyilkosok és anarchisták szövetségese!

Lelkek bolsevizálása.

A spanyol, francia, mexikói és orosz események mindig újra odavetik a gondolkodó ember elé a kérdést: miként volt lehetséges, hogy értelmes emberek tömegei ilyen őrületekre, annyi kegyetlenségekre lettek képesek, amennyi egy ilyen bolsevista kísérletnek akár a kirobbantásához és fenntartásához, akár csak komoly megkívánásához és támogatásához is — mint Franciaországban — szükséges. Hogyan sikerülhetett néhány főcinkosnak ennyire bolsevizálni a lelkeket?

Annál időszerűbb kérdés, mennél komolyabb világszerte a bolsevizmus veszedelme. Ez a veszedelem csakugyan elsősorban nem tankokon és repülőgépeken, hanem a lelkek bolsevizálásán keresztül fenyeget. Ahol a bolsevizmus előzőleg a lelkeket meg nem hódította, legalább egy mindenre elszánt csoportnak a lelkét, ott nem komoly a veszedelem. Csak ott válik

azzá, ahol az emberek vakon hisznek benne, fanatikusan akarják az eljövetelét.

Mert ahhoz, hogy valaki — munkás, vagy intelektuell — a lelkében bolsevikivé legyen, kettő szükséges: fanatikus hit a bolsevizmus elgondolásaiban és minden erkölcsi gátlást félretevő robbantani, ölni, gyujtogatni és vérben gázolni kész lelküket, mihelyt ez elgondolások megvalósításáról van szó, téboly és lelkiismeretlenség, mindkettő a legnagyobb fokon: enélkül nincs bolsevizmus, teljes behódolás a marxizmus minden őrületének és tudatos félrelökése mindennek, ami a — polgári — rendben becsületesnek, tisztességesnek, szeretettnek és emberiességnek nevező, az „ügy" érdekében.

Már most éppen itt a probléma: hogyan lehet tízés százezreket rendszeresen megőrjíteni s ugyanakkor vérengző, vad bestiákká gonoszítani? Ez a bolsevista agitáció és néprontás hihetetlen művészetének titka s minden sikerének kulcsa. Tisztességes és okos emberekkel bolsevizmust csinálni nem lehet, tehát az emberekből előbb ki kell irtani a tisztességnek s a józan gondolkozásnak minden legcsekélyebb csiráját. Ez a jelszó. De hát hogyan teszik ezt?

A bolsevizmus taktikája kettős: egyfelől a félrevezetés, fanatizálás, felforgató propaganda, izgatás és nagyszólamú ígérgetés s másfelől: módszeres harc minden vallás, lelkiismeret, egyházak, erkölcs, család, haza ellen. Minden normális megkötöttség ellen. Főleg és legelsősorban a vallás ellen. Addig nincs proletárforradalom, amíg a nép az Istenben hisz. A bolsevista vezérek ezerszer ismételgetik: „Egyetlen lépést sem tehetünk addig, amíg a vallást ki nem irtjuk a népből", „az istenhit a társadalmi forradalom legfőbb akadálya", „a vallás a leggyalázatosabb dolog, ami a világon van" (Jaroszlávszkij—Gubbelmann), „az atheizmus az osztályharc lényegéhez tartozik", „szocializmus nincs, vallásellenes harc nélkül", „önmagát köpi le, aki Istenben hisz" (Lenin), stb.

A bolsevizmus tehát szerves egységgé nőtt az

atheizmussal. Bolsevizmus nincs atheizmus nélkül és harcos atheizmus nincs a lelkek bolsevizálása nélkül, legalább, ahol a proletárelkeseredés erre előkészíti a talajt. Emellett nagyszerű adottság dolgozni a vörös agitáció mellett: a nép műveletlensége és elégedetlensége. Ezt a két félelmetesen hatékony tényezőt nem nehéz befogni a fanatizáló, izgató, minden megoldást egy véres forradalomtól váró agitáció szekere elé. Ha emellett az alsóbb néposztályokban s az ifjúságban a vallásos érzületet és istenhitet meglazítani sikerül, szabad a pálya a vörös forradalmi szervezkedés, a rombolás és pusztítás tébolya és lelkiismeretlensége felé.

*

Ezek idáig közismert dolgok. Az érthetetlen probléma csak az: ha a modern társadalom, az államhatalom ezeket tudja, miként tűrheti mégis, hogy Moszkva útkészítői nyilt nappal, szabadon és büntetlenül folytassák ezt a céltudatos aknamunkát: a lelkek nagystílű bolsevizálását?

Hogyan nézhetik nyugodtan az állam és a társadalom módszeres aláaknázását, a bolseviki néprontást és népmérgezést, az anarchista felforgatás előkészítését?

Mert senki sem tagadhatja: ez történik nálunk is szakadatlanul. Mindössze azzal a taktikai leplezéssel, amelyet a háborúban annyira megszoktunk, hogy zöld gallyakkal borítják be az ágyúkat és gépfegyvereket. Nem nevezik magukat nyiltan a moszkvai terrorlegények brutális őszinteségével bolsevizmusnak, hanem a naivak és gyógyíthatatlanul vakok megtévesztésére „szociáldemokráciának". Ami a maguk bevallása szerint legfeljebb tempóbeli és taktikai különbségtétel.

A szociáldemokrácia a bolsevizmus előcsapata. Az végzi el Moszkva számára a tömegek csendes bolsevizálását.

A szociáldemokrácia épúgy marxizmus, épúgy forradalmi, épúgy proletárdiktatúrára törekvő, épúgy

a közjót egyetlen osztály érdekének alárendelő, époly vallás-, morál- és hazaellenes irányzat, mint a bolsevizmus. Módszerei valamivel európaiabbak, taktikája ügyesebb, tempója lassúbb, de célja époly romboló, mint a bolsevizmusé. Csak még rosszabb annyiban, hogy hazugabb és félrevezetőbb. „Párt"-nak nevezi magát, holott nem államépítő párt, hanem államrombolásra összeesküvő forradalom. „Demokráciának" hazudja magát, holott végeredményben diktatúrát akar. A „vallás magánügy" frázisát kintornázza, holott minden gyerek tudja róla, hogy ahol éri, kültelki gúnnyal, rágalmakkal, erőszakkal igyekszik eltaposni a vallásos eszméket s intézményeket. A munkássággal azonosítja magát, holott a munkássághoz csak annyi köze, hogy ezt használja fel ugródeszkának, ezt tolja álarcul előtérbe, hogy a proletárok ú. n. diktatúrájának ürügye alatt egy piciny csoportnak: a nem-munkás munkásvezéreknek szerezze meg a politikai uralmat. Az első adott pillanatban pedig a moszkvai csekalegények mellé áll. Bolsevizálja a lelkeket: zülleszt, aljasít, jobb sorsra érdemes munkásokat cinikus szegénylegényekké, valóságos gonosztevőkké nevel — mert hiszen csak azokkal tud dolgozni, akiket előbb a maga színvonalára alacsonyított le.

A lelkek bolsevizálásának ez a borzalmasan cinikus iskolája gondoskodik arról is, hogy a munkástömegek *ne térhessenek ki előle.* Hiszen magától csak az állna közéjük, aki vagy őrült, vagy született gonosztevő. Mit tesznek hát? Lefoglalják a munkásság legvitálisabb érdekképviseletét, *a szakszervezeti mozgalmat* s ezen keresztül erőszakolják rá védtelen munkások tömegeire a maguk tébolyult és erkölcstelen módszerét, a világnézeti és szociális anarchiát.

Hányszor panaszolják becsületes, keresztény érzésű munkások, hogy testüknek-lelküknek idegen szakszervezeti terrorvezérek basáskodnak fölöttük s akik az ő nevükben beszélnek és rombolnak, akik még a madridi tömeggyilkosokat is üdvözölni merték a „magyar munkásság nevében!", hányszor hangoztat-

ták, hogy a magyar munkás nem vörös, csak kenyere és kondíciója érdekében kénytelen tűrni, fogcsikorgatva tűrni, hogy a fejükre erőszakolják a jakobinus sapkát a vörös táltosok! A gyengébbek és erkölcsileg ingatagabbak persze előbb-utóbb martalékául is esnek az agitáció pergőtüzének, de épp azért az államnak lenne kötelessége végetvetni annak a vérlázító visszaélésnek, amely egy keresztény állam kellős közepén csak úgy engedi a munkást kenyérhez jutni, ha előbb testestől-lelkestől eladja magát egy Isten- és hazaellenes bűnszövetkezetnek.

Örök szégyen, hogy Kun Béla körül csoportosult országpusztítók borzalmas merénylete óta mai napig nem mertünk, vagy nem tudtunk e kérdéshez hozzányúlni. Hogy a keresztény irányzat közel két évtizede végén sem tudjuk a szakszervezetek politikai és világnézeti terrorját megszüntetni, a lelkek rendszeres bolsevizálásának útját szegni. Hogy a magyar állam még ma is megtűri, hogy szegény tanulatlan és kenyérre szoruló emberek tízezrei tehetetlen birkanyájként hulljanak a Moszkvából irányított farkascsorda karmai közé. Hogy magyar földön magyar emberek csak úgy kaphassanak kenyeret, ha előbb talpnyaló szolgáivá süllyednek egy atheizmusra, erkölcsi anarchiára s hazaellenességre felesküdött hazug és gyilkosokat védő társaságnak?

Az állam megtudta — annyira amennyire — fékezni a nemzetromboló szabadkőművességet, viszont mindeddig egyetlen lépést sem tett a szocialista sajtó vallásgúnyoló, lelkeket bolsevizáló, erkölcsi anarchiára nevelő ocsmánykodásának megfékezésére, sem pedig a szakszervezeti terror megszüntetésére! Dollfuss lerombolhatta a Bécset gyűrűként körülfojtó szocialista erődményeket. Mussolini, Salazar, Hitler egyszerűen betilthatták a forradalmi „pártot" és sajtót, Spanyolország példája borzalmas világossággal leplezhette le a szocialista néprontás bolseviki végeredményeit — *nem, mi nem tanulunk belőle!*

Attól félünk, hogy a szocializmus móresrekény-

szerítése talán parancsuralom lenne, fasizmus és horogkereszt, pedig ez is csak marxista hazugság. Nem csak bolsevizmus és fasizmus van, ahogy ezt a vörös agitáció füllenti. Nem szükség fasisztának lennünk, nem szükség totalitárius államesztméket sürgetnünk és horogkeresztes túlzásokba esnünk, hogy ezért szerethessük a hazánkat, a népünket, a munkásságunkat és útjába lépjünk a rendszeres gyujtogatóknak. Nem kell diktatúra ahhoz, hogy a bolsevista lélekmérgezésnek gátat szabjunk. Ide csak józan ész kell és egy csepp keresztény és nemzeti akarni tudás, *tessék hozni végre szakszervezeti törvényt!* És tessék szigorú cenzura alá fogni a lelkeket bolsevizáló sajtót. Tessék alkotmányos eszközökkel, de keményen és könyörtelenül megakadályozni a néprontást s a lelkek aljasítását! Ne lehessen munkásság vezére, ne lehessen képviselő, ne lehessen megyebizottsági tag, ne lehessen lapszerkesztő az, aki nem áll nemzeti alapon, aki atheizmusba és erkölcsi anarchizmusba akarja rántani a tudatlanokat és szellemi kiskorúakat, aki nem tartja legalább külsőleg tiszteletben az istenhitet, aki bolsevizálni akarja a magyar lelkeket!

Ma ez a legsürgősebb államfenntartó kötelesség. Ez a legfontosabb belpolitikai kérdés. A legfenyegetőbb veszély elhárításának legelemibb parancsa. Aki ezt meg nem érti, nem való a közügyek élére. Aki ezt elhanyagolja, nemzeti öngyilkosságban lesz vétkes: árulásban Isten és a történelem előtt.

A kereszténység válsága?

Mikor valaki látja a baját, kesereg is rajta, de a baj okát felismerni nem meri, az igazi okot kerülgeti s fél azt a helyes irányban csak keresni is, a tehetetlen vergődés szomorú képét nyujtja. Ez a tehetetlen vergődés érzik meg azoknak a tele-jóakaratú embereknek írásain, akik a kereszténységet s a nemzetet sorvasztó bajokon őszintén keseregnek, de nem merik vagy

nem akarják észrevenni, mi a bajok mélyebb oka s gyökere.

A háborút követő országégés után be sokan ébredtek rá a tudatra, hogy csak Magyarország erkölcsi erőinek megfogyatkozása tehette lehetővé a liberalizmus, a zsidóság, a szocializmus elharapozó uralmát. De bezzeg kevesen voltak hajlandók észrevenni, hogy az erkölcsi erőknek ez a megfogyatkozása pedig azokkal a szellemi irányzatokkal függ össze, amelyekhez ők maguk máig is ragaszkodnak.

Egyik legvilágosabban látó protestáns publicisztánk, *Bajcsy-Zsilinszky Endre,* készülő könyvének egy részletét tette közzé nemrég egy erősen protestáns irányú újabb folyóiratban „A kereszténység válsága" címen. Tanulmányában megállapítja a zsidóság nagy szerepét a keresztényellenes kultúra és közélet kitermelésében s elterjesztésében, sőt észreveszi azt is, hogy a kereszténység ellenálló erejének egyik legjelentősebb gyengítője a keresztények vallási megoszlása. „Emészti — úgymond — a kereszténység birtokállományát és hatalmi súlyát a keresztény felekezetek kicsinyes féltékenykedése és torzsalkodása is. Mi sem természetesebb, minthogy ezt a repedést szakadékká igyekszik tágítani és mélyíteni a közös ellenség, és pedig megdöbbentő sikerrel."

Zsilinszky Endrének ebben a megállapításban tökéletesen igaza van. A katolikus középkorban például a zsidóság destruktív munkája egészen lehetetlen s egyszerűen elképzelhetetlen lett volna. Amíg a kereszténység egységes volt és pedig nemcsak kifelé, hanem befelé is: az egységes tanok, erkölcsök, fegyelem és egyházi élet terén, addig a kereszténység ellenségei legföllebb kívülről támadhattak ellene fegyveres erővel (tatár, török, mór és szaracén), de beléfurakodni a keresztény tömegekbe, egyenjoguságot követelni a maguk moráljának, hitetlenségének, népeket sorvasztó machinációiknak és elméleteiknek nem tudtak. S nem is csak a középkorban volt ez így, így van ma is a túlnyomóan katolikus országokban, főleg

Olaszországban és Spanyolországban, azzal a megszorítással, hogy ahol a reformáció okozta szellemáramlat a szabadkőművesség és a forradalom formájában férkőzött be katolikus országokba, ott még nagyobb, mert vallási formákkal egyáltalán meg nem kötött pusztítóerőként működött. Lengyelország és Ausztria e tekintetben csak látszólag kivételek; előbbinek sorsát százados elnyomásban irányították az ellenséges nemkatolikus hatalmak, Ausztriában pedig a zsidóság csak a katolikusellenes liberalizmus naggyánövésével (II. József) lett mindinkább hatalommá.

Kissé következetlen dolog a destrukció elhatalmasodásának egyik főokát a „keresztény felekezetek kicsinyes féltékenykedésének és torzsalkodásában" találni meg, de elhallgatni vagy észre nem venni, hogy a kereszténységnek ez a legyöngülése tehát a XVI. századbeli reformációra s az ezáltal felülkerekedett és ma is sokaktól buzgón alkalmazott pártoskodó szellemre vezetendő vissza. Amíg ezt a nemzet sorsán kesergő, jóindulatú protestáns testvérek be nem látják, minden kesergésük s nemzetgyógyító igyekezetük következetlenség s fájdalmas, céltalan vergődés.

Igenis ki kell mondani s meg kell látni egyszer már, hogy az európai kereszténység nagyhatalmi állását a reformáció döntötte meg. „Minden ország, amely önmagában megoszlik, elpusztult", mondja Krisztus Urunk maga. Ezért imádkozott utolsó nagy imájában a végvacsorán tanítványainak egységéért s ezért rendelt alá minden vitás kérdést a keresztények között annak az Egyháznak döntő tekintélye alá (Mt 18, 17), amelyet kifejezetten a főapostol kormányzói tekintélyére, mint kősziklára alapított (Mt. 16, 18; Ján. 21, 15 és k.). Ezt az egységet felborítani tehát semmi körülmény közt nem lett volna szabad s ha már megtörtént, minden komoly kereszténynek, akármelyik felekezetbe született is bele, törekednie kellene lehántani magáról a gyűlölségre és széthúzásra nevelő felekezeti rendszer kicsinyes elfogultságait s egyengetni az egység és újraegyesülés útjait.

Ha Bajcsy-Zsilinszky Endre körülnéz a saját táborában, észre fogja venni annak a nemzetsorvasztó és kereszténységgyengítő felekezeti szellemnek pusztításait, amely a vallási szétfelekezésnek természetes velejárója. Nézze meg csak pl. a protestáns „hittani" iskolakönyveket, azoknak gyűlölködő, elvakult szellemét, amely nyilt történelemhamisításoktól s alacsony gyanúsításoktól sem riad vissza, csakhogy a felnövekvő protestáns ifjúság szívébe minél mélyebb katolikus-gyűlöletet csöpögtessen. Nézze meg lelkészei és főlelkészei jókora részének tevékenységét, amely gyakran éppen nem lelkipásztori elsősorban, hanem a felekezeti versengés, előnyomulás és katolikusellenesség előmozdítása. Nézze meg — s ez a legfontosabb — azt a sajátszerű felekezeti életet, amelynek gyakran főirányítója a katolikus Egyházzal való szembehelyezkedés: elég, ha a katolikusok valamit tanítanak vagy gyakorolnak, hogy ők azonnal az ellenkezőt tanítsák és gyakorolják. Csoda-e, ha a zsidóság felhasználja ezt a szenvedélyes katolikusellenességet s felhasználja a felekezetek széthúzását a népek társadalmi, erkölcsi és világnézeti életének a saját felfogásai szerint való befolyásolására?

Bármily fájdalmas, de így van: a modern rombolóknak csak fel kellett újítaniok a reformáció egy-egy eszméjét s ezekben azonnal a legalkalmasabb szövetségeseket találták meg. A tekintély elvének elvetése, az egyéni „vizsgálódásnak" a közösség és egység fölébe való helyezése, a féktelen individualizmus, melyet a protestáns agitátorok még ma is a lelkiismeret felszabadításának szeretnek nevezni, a szabadgondolkodás és szabaderkölcs a családi kötelékek meglazítása és a házassági elválások — mindez nem a protestantizmus elveiből folyik-e s nem vezet-e következetesen a modern destruktív elméletekhez? A szabadkőművesség elvei nem tisztára a protestáns elvek következetes és radikális alkalmazásából folynak-e?

Maga Zsilinszky Endre szolgáltat példát ugyanebben a tanulmányában arra a gondolatközösségre,

amelyben a protestantizmus a modern keresztény-ellenes eszmeáramlatokkal áll. Néhány oldallal a fent idézett mondat előtt ugyanis Kantot magasztalja, mint aki „örök időkre szembeállította a szemlélet útján megismerhető jelenségvilágot a *számukra örökre megismerhetetlen „magánvalóval"* ... E két világ egymás régióiba soha bele nem hatolhat, a vallás és erkölcs soha semmiféle tudományba bele nem ütközhet, de bele sem olvadhat és soha semmiféle tudománnyal meg nem dönthető". „Minden nagy tudós és bölcselő világosan látja ma már a határvonalat, ahol a *pozitív emberi megismerés* egyedüli tárgya, a *jelenségvilág*, kezdődik és végződik számunkra, s ahol a hit terrénuma e jelenségvilág határán túl folytatódik a végtelenbe nyúlva." Ugyanabban a folyóiratban, hol e sorok megjelentek, egy másik író azt rója meg Kühár Flóris könyvén (A keresztény bölcselet története), hogy Kantot s a XIX. és XX. századnak „eredetit alkotott" filozófusait éles kritikában részesíti s nem von kellő határvonalat a teológia és filozófia között, holott „a vallás és a filozófia két különböző síkban mozognak" stb.

Ezek az urak nyilván észre sem veszik, hogy Kant, „der Philosoph des Protestantismus", ahogy Paulsen nevezte, voltakép az ateizmus bölcselője, s az az egész módszer, ahogy ő és követői az Isten fogalmát a „gyakorlati ész követelményeinek" rovatába utalják s a hitet teljesen elkülönítik az „ismeretek" birodalmától, voltakép nem egyéb, mint a vallás teljes detronizálása, a puszta érzelmi világ körébe való lesüllyesztése. Ha Isten létét s a vallás alapelveit (lélek léte s szellemi volta, akaratszabadság, halhatatlanság stb.) a voltaképpeni ész, a „tiszta ész", megdönti, ha ezekről a dolgokról voltakép semmi biztosat nem tudunk, ha ezen a téren „ismereteink", pozitív megismeréseink nincsenek: voltakép megdöntöttük az egész kereszténységet, megfosztottuk tárgyi alapjaitól. A kantizmus burkolt istentagadás. Lehetünk akkor „más síkban", az érzelem síkjában Isten- és lélekhivők,

de mit ér ez, ha tudásunk, ismeretünk, logikánk szemszögéből mindez csak mese és kiméra! Teljesen igazuk van akkor a zsidó könyvárusoknak, akik Kant műveit azzal reklámozzák, hogy bennük megdöntötte az Isten létében vetett hitet.

A teológia és a filozófia azért két különböző tudáság marad, de keresztény felfogás szerint ez a kettő sohasem állhat egymással ellentétben s nem lehet a filozófia terén igaz, ami a teológia terén hamis. Már ezért is Kühárnak s minden keresztény bölcselőnek szembe kell helyezkednie Kanttal, Schopenhauerrel, Nietzschével. Ha a protestáns filozófia nem teszi ugyanezt, voltakép szembehelyezkedik a kereszténységgel s ennek alapvető bölcseleti tételeivel. De ezzel újabb bizonyságot szolgáltat amellett, hogy a protestáns filozófia a keresztény gondolkodást destruálók táborát erősíti.

Ha a vallás bölcseleti alapépítménye nem áll helyt, ha Isten létét, a halhatatlanságot s az erkölcsi felelősség törvényét csak hiszem, de nem tudom, ha mindez csak az érzelem s a „gyakorlati ész" síkjára tartozik: akkor teljes joggal mondja a zsidó és nemzsidó korszellem: jól van, mi pedig az életet a realitás, a filozófia bázisára helyezzük s fütyülünk a keresztény gondolatok egész eszmeépítményére, mint tudománytalanra és ránk nézve értéktelenre. S nekünk akkor semmi jogunk, hogy ez ellen az ateizmus ellen a tárgyi, „magánvaló" igazság nevében tiltakozzunk.

A katolicizmusnak fensősége s érdeme, hogy az ilyen ateizmusra vezető eszmék előtt soha be nem hódolt. Ezért nem is került „válságba" soha. Ez a be nem hódolás nála nem torzsalkodás és felekezetiesség, hanem hűséges ragaszkodás a vallás logikai alapjaihoz. Akik erről az alapról letérnek s aztán mégis panaszkodnak az istentagadás, a szétforgácsolódás, az erkölcsi dekadencia s a destrukció lábrakapása miatt, nem járnak el logikusan. Aki szelet vet, vihart arat.

Ha nem akarom a mérges gyümölcsöt, nem szabad a mérges fát sem növelnem. A kereszténység külső-belső megerősödése más úton, mint a külső s belső egységhez való visszatérésében el nem képzelhető!

Kultúrák harca.

Minden fegyveres csatánál mélyebb, zordonabb, borzalmasabb a gondolatok, világnézetek, kultúrák háborúja. Mélyebb, mert harctere általánosabb, fegyverei sokszerűbbek, harcosai számosabbak, mint bármely más harcéi. Zordonabb, mert hazafias eszményekért, sőt még az életéért sem küzd a legtöbb ember oly fanatikus elszántsággal, oly titokzatos, szenvedélyes lobogással, mint a világnézetének érvényesüléseért. Borzalmasabb, mert a kultúrák háborújának sokkal több a halottja és sebesültje, mint bármely más háborúnak; itt azok is halálra sebesülhetnek, akiket a világháborúk srapnelesője megkímélt: nők, gyermekek, sőt országok, társadalmak veszthetik el benne életerejük és életértékeik legjavát.

Kultúrák harcának vagyunk a közepében ma is. A keresztény és keresztényellenes gondolat kultúrharca dúl körülöttünk. Akárhogy tagadná valaki, még a politikai, nemzetközi, szociális, művészeti és persze az irodalmi harcban is, a felületen háborgó összecsapások mögött és alatt ott dúl a keresztény és keresztényellenes felfogások, törekvések, érdekek és szempontok élet-halálharca. Sokan megállapították ezt már.

Bennnünket e helyen főleg az érdekel: hogyan van az, hogy ebben a harcban a kereszténység oly gyakran s oly fájdalmas-szégyenteljesen alulmarad? A művelt világ kilencvennyolc százalékban keresztény — hogyan van mégis, hogy kultúrája, irodalma, sajtója, gondolkozása, kedvteléseinek, szórakozásainak iránya, s ennek megfelelőleg életberendezése, közéleti s erkölcsi állásfoglalása, azt lehet mondani: jobbadán nem-keresztény? Még akik keresztényeknek vallják is magukat, a gyakorlati életben vajmi állan-

dóan a keresztényellenes irányhoz szegődnek. Hogyan van ez?

Iskolapéldája, tipikus szemléltetője ennek a helyzetnek, amikor itt Budapesten a villamos elmegy egy templom előtt. Szinte taktusra megemelődnek a kalapok, lerepülnek a fejekről, — az ember ámulva kérdi: ej hát itt mindenki katolikus? Ellenben a következő percben a kalaplevevő kezek tovább fordítanak egyet az újságlapon, amelyet ez a „csupa katolikus" éppen olvas; és akkor meg csodálkozva látod, hogy 10 keresztény közül 9 olvas — zsidó lapot. És holnap a zsidó lapok parancsszava szerint fog szavazni, fog házasodni és elválni és újra házasodni, és egykézik és párbajozik és a nemkatolikusokkal versenyt szidja a saját Egyházát s veszi meg a zsidó sajtó által reklámozott vallásellenes irodalmi termékeket: itthoni kis sarlatánokat, meg Maeterlincket és France-t, talán még a rég eltemetett Renan-t is.

Pedig úgylátszik, a kereszténység mai fejlődése éppen kulturális irányban világszerte bizonyos hegyvonalat mutat. Meglepő, hogy hány vezető, kimagasló szellem találja meg éppen napjainkban az utat a katolicizmus oltártüzeihez. A Chestertonok, Papinik, Lavedanok, Bourget-k és Lars Eskelandok századában. Az elméleti istentagadás mintha végleg kijátszotta volna minden ütőkártyáját: nincs egyetlen teoretikusa, nincs egyetlen ateista bölcseleti irány, amelyet ma uralkodónak lehetne nevezni, amelyre, mint egykor a materializmusra vagy hegelizmusra, a katedrák szinte feleskü dtek volna. Nincs vezető, divatos, faszcináló tan, amelyet a kereszténységgel szembe lehetne állítani. Még a sokat bitorolt „természettudományos álláspont" hivatott képviselői is, mint most két éve a francia *Académie des Sciences* megkérdezett tagjai, körülbelül egyértelműleg kijelentik, hogy a tudomány nevében a vallást támadni többé nem lehet. A kereszténynellenességnek nincs egyetlen érve, egyetlen helytálló argumentuma, — hogyan mégis, hogy ő viszi a szót s számtalan esetben ő viszi el a pálmát is a lelkeken?

Valósággal az a dolgok színezete, hogy elég ha valami keresztényellenes, már biztos a sikere, s viszont ha keresztény, már ezzel Hamupipőke-szerepre van kárhoztatva. A mexikói Calles roppantul ügyesen számított, amikor politikai atrocitásainak leplezésére heves katolikusüldözést indított meg: emiatt nyugton hagyják őt a külföld liberális sajtóorgánumai s melléje áll az egész világ szocialista, szabadgondolkozó, sőt protestáns tábora. Nem elképesztő jelenség-e, hogy minden keresztényellenes jogtiprás, minden ältudomány, minden fércirodalom, minden pogány divat, minden társadalmat s erkölcsöt romboló irány azonnal bőséges pártolókra, támogatókra s védelmezőkre talál, gyakran fel a legmagasabb közéleti helyekig, s viszont az igazi etikai és kulturális értékeknek úgy kell a megtűrétésükért koldulniok? Nem sokatjelentő helyzet-e, amikor Európa vezető lapjai 80 százalékig zsidó-liberális kézben vannak s még a „keresztény Magyarországon" is 400.000 zsidó napilapszám fogy el naponta 100.000 kereszténnyel szemben? Nem elcsüggesztően furcsa-e, hogy a könyvpiac, a színpad, a mozi, legtöbb országban a rádió is, kifejezetten a keresztényellenes gondolkozás és pogány erkölcstelenség szolgálatában áll, s ezzel szemben a keresztény erőfeszítések a sajtó, színház, mozi stb. terén legtöbb esetben csak negyederedményű próbálkozások?

Egyetlen amerikai nemkeresztény mozi-koncernbe csak nemrég is 2 milliárd dollárt fektettek be; a filmgyártás amerikai királyai közt ott van a magyar-zsidó Cukor Adolf s a Fuchsból Fox-szá angolosodott egykori tolcsvai zsidógyerek. Ezeknek a zsidóknak, akik mögött nem állt sem tudomány, sem etikai érték, kezdetben tőke sem, sikerült világhatalmassággá növekedniök, sikerült esténkint öt világrészen tízmilliók gondolkozását, ízlését, erkölcsét irányítaniok; ezek játszva lettek a modern keresztényellenes kultúra góliátjaivá — míg a mi oldalunkon évtizedes cikkezés, gyüjtés, agitálás és ankétezés után születik meg, ha megszületik, egy-egy kisebb arányú modernebb kez-

deményezés, esetleg az is csak azért, hogy agyonkritizálják a saját fegyvertársaink, vagy hogy élhetetlenség vagy részvétlenség folytán hamarosan csődbe kerüljön.

Mi ennek a lassúságnak, eredménytelenségnek oka?

Még a felsorolt példáknál is szemetszúróbb aztán, hogy amint a keresztényellenesség a kereszténységgel szemben, ugyanoly könnyedséggel nyer társadalmi előnyöket a katolicizmussal szemben a protestantizmus. Valami érthetetlen hajlandóság mutatkozik mai társadalmunk lelkületében, néha még a katolikusokéban is, hogy minden katolikus gondolatot, szempontot, embert és intézményt ellenséges szemmel nézzenek s lehetőleg balul bíráljanak el, viszont a végletekig konciliánsak, udvariasak és hajladozók legyenek a protestáns gondolat irányában. Nem lehet logikai s történelmi szempontból gyöngébb s sebezhetőbb szisztémát elképzelni, mint a protestantizmust; alapítóiban, terjesztőiben, legfőbb képviselőiben, tanaiban, erkölcsi elveiben, — amennyiben vannak — történelmében, hatásaiban, szétszakadozottságában, ellentmondásaiban annyi a támadható, a legszigorúbb birálatot kihívó pont. És mégis, ez a szisztéma nemcsak tartja magát, nemcsak szenvedélyes védelmezőket s támadókat termel ki magából, hanem még a katolikusok nagy részének szemében is szalonképesebbnek látszik a katolicizmusnál.

Nem jellemző-e, hogy míg protestáns író vagy politikus egy sincs, aki felekezetét ne védelmezné, addig katolikus bőven akad, aki az Urmánczyakkal és „katolikus" Légrádyakkal vadul támadja Rómát? Nem jellemző-e, hogy Rákosi Viktorban katolikus ember írta meg a „legszebb protestáns regényt", az Elnémult harangok-at? Nem jellemző-e, hogy Voltaire katolikus volt, Renan is, Cavour is, Garibaldi is, Martinovics is, Zichy Mihály is? Hogy a magyar egyházpolitikai törvényeket a protestáns Szilágyi Dezső mellett a katolikus Csáky Albin sürgette keresztül? Hogyan vált az

átlagos európai közönség történelemszemlélete, Magyarországon nem kevésbbé mint Angliában vagy Németországban. kilenctizedrészben protestánssá? Hogyan esett, hogy az inkvizíció regéit minden suszter-gyerek szajkózza, ellenben pl. a VII. Gergelyek és II. Gyulák érdemeit még a tanult katolikusok közt is csak kevesen ismerik?

A pápa s a katolicizmus ellen mindenki a legdurvább kifakadásokban törhet ki, — ezért még kevés katolikus küldte vissza a Pesti Hirlapot vagy hagyott ott egy gyűlést — azonban jaj, ha egy katolikus higgadt, történelmi bírálatban részesíti azokat a nagyságokat, akik népszerűségük jókora hányadát a protestáns és radikális propagandának köszönik. Ez tabu, ez index; aki ezt megsérti, annak modern inkvizíció jár! Egy-egy felekezeti főagitátor elkövethet minden gyalázatosságot, hatszor változtathat színt egy évben, ölelkezhetik zsidó-radikálisokkal, oláhokkal és szabadkőművesekkel: azért tovább is orákulum maradhat s előkelő embereket nem aláz meg a vele való barátkozás; viszont a katolikus író vagy szónok vagy szervező, ha még oly feddhetetlen, érdemes és önzetlen ember, de a megalkuvásnélküli, komoly katolicizmust képviseli, a proskribáltak fekete listájára kerül.

Lehetne-e a volt szabadkőműves főprédikátor a közfelfogásban azon a polcon, ahol áll, ha véletlenül katolikus pap volna? Akire annyi történelmi falzumot lehetett rábizonyítani, mutathatná-e még magát komoly közéleti férfiúi pózában, ha nem tartoznék ahhoz a táborhoz, amelynek mindent meg szokás bocsátani? Mi lenne a katolicizmusból, ha rá lehetett volna bizonyítani, amit a nemzetgyilkoló egyke, a társadalomromboló házassági elválások, az öngyilkosságok stb. szempontjából Pezenhoffer a magyar protestantizmusra rábizonyított? Így azonban: a katolicizmusnak országkonzerváló érdemeit agyonhallgatják, a protestantizmust pedig nem győzik a nemzet oszlopának hinni,, az állam s a városok tömni pénzzel, a társadalom pe-

dig elárasztani hódolattal. Hát nem fejtetőre állított világ ez?

Sokszor szóvá kellett már tennünk azt a gyökeres különbséget is, ahogy katolikus és nemkatolikus tényezők a maguk hite mellett síkra szoktak szállni. A protestáns miniszter, államtitkár, házalelnök stb. élénk és exponált felekezeti életet folytat: presbiterséget, felügyelőséget vállal, beszédeket tart s ezekben üzenget a katolikusoknak, amely üzenet hadüzenetnek is beillik; gyűléseiken a szónokok állandóan a katolikusok ajtaja előtt söpörnek. S ezeket a megnyilatkozásokat nemcsak a jelenlevők — nemkatolikusok és katolikusok — tapsolják meg, hanem megelégedéssel és nyomatékadással veszi tudomásul a sajtó is, a keresztény, a liberális, a zsidó, sőt a radikális sajtó.

Egyhangú a dícséret a „bátor" szóért; a jól megválasztott, lehetően hazafias szólamokkal cifrázott dikciót minden belső valótlansága, sőt vakmerősége ellenére mint magától értetődőt helyeslőleg veszi tudomásul az ország. Viszont hol akad egyetlen, vezető állásban levő katolikus, aki hasonlókép fel merne szólalni az ellen, ami neki a nemkatolikus oldalon nem tetszik? vagy akit, ha meg merné tenni, a katolikusoknak maguknak jókora része azonnal meg ne tagadna? Protestáns egyházi beszédet, iskolai hitoktatást szinte el sem lehet képzelni a katolikusok elleni gyűlölet folytonos szítása nélkül (a rádióbeszédek e tekintetben érthető okokból óvatosak); s ez ellen évhosszat senkinek sincs szava; ellenben próbálja csak katolikus pap a szószéken híveit óvni egy-egy protestáns támadás ellen vagy a protestáns erkölcstan (elválás stb.) beszivárgása ellen — azonnal kész a vád, s nem ám csak protestáns részről, hogy mire való ez a „felekezetieskedés".

Protestáns publicisták, mint Hegedüs Loránt, beleárthatják magukat prímáskinevezési ügyekbe, ezt mindenki „természetesnek" találja; sőt „katolikus" publicisták is hevesen asszisztálnak nekik; de próbáljon csak valaki protestáns felekezeti ügyeken kritikát gya-

korolni: melyik napilap nyitná meg számára hasábjait? Debrecen nem tűrt meg katolikus főispánt, katolikus egyházi célokra alig szavaz meg segélyt, a városházára mutatóul alig enged be katolikust; hasonlókép Halas, Nagykőrös s egy csomó más, részben katolikus többségű város. Ellenben a csaknem színkatolikus Szeged oly bőven osztja a luteránusoknak, kálvinistáknak és zsidóknak a kultuszsegélyt, amelyet a katolikusoktól megtagad, hogy a belügyminiszter kénytelen felfüggeszteni az erre vonatkozó, kiáltóan aránytalan határozatot.

Regényben, színdarabban, napilapban a katolikus hitet, egyházat, papokat sértegető dolgok büntetlenül megjelenhetnek s akadnak még katolikus hölgyek is, akik bosszankodva kérdik, miért van a „Párisi Notre-Dame" indexen; ellenben katolikus emberek hördültek fel néhány éve azon, hogy egy műkedvelő színpadon oly darabot játszottak, amely a hitújítás katolikusüldözéseit elevenítette fel teljes történeti hűséggel.

Ez tehát a helyzet: míg amodatúl zsidó, protestáns, szabadkőműves és szocialista körmeszakadtáig védi, propagandázza a maga álláspontját s ennek érdekében kipellengérezi a mi hitelveinket, addig a mi oldalunkon alig hallani mást, mint felszisszenést és tiltakozást, ha valaki speciális katolikus szempontokat állít előtérbe.

Újra visszatér hát a kérdés: mikép sikerült a katolikusellenes kultúrának annyira hatalmába ejteni a lelkeket, hogy még a katolikusok sem tudják magukat mentesíteni tőle? S hogyan lehetséges, hogy a rossz, a téves, a logikátlan, az etikailag alacsonyabbrendű ennyire fölébe kerülhet a jobbnak, szilárdabbnak, értékesebbnek?

•

Ha e talány mélyeit kutatjuk, találunk számos tényezőt, amely ha nem menti is, de sokban megérteti ezt a visszás helyzetet.

Ilyen mindenekelőtt a tévesnek nagyobb ráutaltsága a fürgeségre, leleményességre s a behízelgő, megtévesztő, népszerűsítő formák keresésére. Míg mi a „non praevalebunt" isteni ígéretében bizakodva (s némileg *el* is bizakodva) nyugodtan sablonoztunk, azalatt a protestantizmus, a zsidóság s az újpogányság évtizedek, részben évszázadok óta tanulmányozta a terepet, elleste sebezhető pontjainkat, kiválogatta s tökéletesítette támadása eszközeit. Rá volt utalva; hisz e formák és eszközök nélkül belső szegénységét perceken belül elárulná. Miért *kell* pl. a protestáns szóharcnak az erős hazafias máz, a nemzeti eszme és kultúra mögé rejtőzés, a szólamok kultusza (lelkiismereti szabadság stb.)? Mert belső, vallási s erkölcsi érvekre hiába igyekeznék támaszkodni. Miért kell a zsidóságnak plutokrácia az egyik oldalon, kommunizmos a másikon? Mert pénz és politikai izgatószerek nélkül, csupán a saját erkölcsi fajsúlya révén nem tudna a közéletben szóhoz jutni.

Honnan vannak a liberalizmus hallatlan erőfeszítései a sajtó, irodalom, színészet terén, a mulatóhelyek, erotikum, egyházgyalázás stb. körül? Egyrészt mert neki mindez üzlet s az üzleti érdekek hajszolásában nem engedi magát, mint mi, ezer morális gáttal körülvétetni. Másrészt, mert komoly, belső érvekkel sohasem tudná legyőzni és háttérbe szorítani a katolicizmust. Ezen a több agilitáson, fürgeségen, mozgékonyságon és leleményességen teljesedik Krisztus Urunk parancs-szava, hogy sajnos a világ fiai okosabbak a maguk nemében, mint a világosság gyermekei.

Azután kétségtelenül sokat megmagyaráz a vázolt helyzetben a katolikusellenes irányok belső rokonsága az emberi természet elesettségével, romlottságával. Az az irány, amely kevesebb magasabbrendűséget követel, az átlagember szemében mindig rokonszenvesebb lesz. A katolicizmus észt és akaratot, hitet és erkölcsöt illetőleg magas követelményekkel lép az emberek elé, már pedig az emberek szeretik a meg-

kötetlenséget, a lazaságot, sokszor a bűnt is. Kúsza, felületes filozófiák s könnyű morálkódexek előjoga, hogy tömegesen s játszva hódítanak. A katolicizmus ellenkezőleg sok elmélyedést, erős logikai önfegyelmezést követel már a világnézete terén is, az erkölcsi téren meg egyenesen — kereszthordozást. Nem volna Krisztus etikája, ha nem volna nehéz és szigorú.

Miért álltak pl. Magyarország élén a kiegyezés óta jóval hosszabb ideig protestáns, mint katolikus kormányelnökök? Részben azért is, mert az utóbbi félévszázadokon át a liberalizmus volt uralmon. Már pedig a liberális ideológiában a protestáns politikus a maga kötetlenebb etikája folytán minden nehézség nélkül otthon van, míg a katolikus közéleti ember sokszor csak lelkiismeretének gyakori kerékbetörése révén tud a reá nézve idegen gondolati rendszerbe beleilleszkedni. De hány hasonló példát hoz magával a mindennapi élet!

A katolikus és keresztény kultúrvilág belső fegyelme s megkötöttsége folytán sokkal nehezebb katolikus értelmiséget is termelni, mint mást. Részben ez magyarázza meg katolikus iskolapolitikánk sokszoros meddőségét. Még katolikus, sőt szerzetesi iskoláinkból is elég sok olyan fiatelember lép ki az életbe, aki éppen nem szívta magába az iskolai évek folyamán sem a katolikus hitszilárdság elveit, sem a magasabb katolikus műveltséget s finomabb erkölcsi érzést; sőt akad elég, aki többé-kevésbbé szembe is fordul az Egyházzal. Mennyivel könnyebb e téren a nemkatolikus iskolák helyzete, amelyekben elég, ha jó adag felekezeti szellemet és katolikusellenes előítéletet oltanak bele a felnövekvő nemzedékbe s kész a felekezeti öntudattól duzzadó „hit"-testvér! Sajtó, színház, társadalmi tónus, a modern élvezetek — mindmegannyi támogatói a „lelkiismereti szabadságon" és tagadáson felépült kultúráknak, viszont a katolikus ifjúságra nézve ugyanannyi akadályai a hithűségnek és erkölcsi helytállásnak. Ezen a két ponton: a hitbeli és erkölcsi

követelmények gyökeres különbözőségén múlik talán legnagyobb részben a keresztényellenes (katolikusellenes) kultúrirány könnyű, tömeges diadala a lelkeken.

De nem okolhatjuk katolikus kultúránk háttérbeszorulásáért pusztán a körülményeket. Sok a hiba bennünk is, e kultúra meggyőződéses és hivatásos harcosaiban. Konzervatív irányunk néha csökönyös maradisággá, lelkiismeretességünk szűklátókörű kicsinyességé, az isteni ígéretekbe vetett bizodalmunk valaminemű szent fatalizmussá fajul. Hányan vannak sorainkban, akik közvetlen napi feladataikon túl nem látják meg a sürgető korkívánalmak parancsát! Hányan érik be pl. a sajtó és irodalom terén a meddő, kicsinyes bírálgatással s nem érzik az önfenntartás elemi parancsát, hogy necsak politikai, lelkipásztori vagy iskolai feladatainkat teljesítsük, hanem erősítsük azt a kultúrmunkát is, azt az eszmetermelő és eszmeterjesztő tevékenységet, amely nélkül minden egyébirányú fáradozásunk homokban szikkad el! Hányan nem látnak tovább városuk, falujuk, társadalmi s gazdasági érdekeik szűk körénél s nem tudnak áldozni, agitálni országos jelentőségű, a kereszt kultúráját támogató ügyekért!

Mi mindenre van néha pénz, idő és ember, ami nem fontos, és mily nehezen kerül elő, ami életet, fennmaradást, nagystílű fejlődést volna hivatva biztosítani! Hány értékes eszme válik így elkedvetlenedett kezdeményezők szellemének lomtári tárgyává, hány nemes próbálkozás fagy el a pártolatlanság, közöny és részvétlenség dércsípése alatt! Ezen a téren komoly lelkiismeretvizsgálatra nagyon sokunknak volna szüksége. Nem vagyunk igazán keresztények, ha nem érezzük legszentebb és legsürgetőbb feladatunknak a keresztény ügy — sajtó, irodalom, hitbuzgalmi mozgalmak, közélet — előmozdítását „alkalmasan és alkalmatlanul", a hagyományos módszerek és az újszerű eszközök igénybevételével.

*

Pedig bármennyire hátraszorítják, a kereszt kultúrája mégis a legéletképesebb, az egyetlen igazán életképes kultúra. Ezért is nem sikerült elgáncsolni végleg soha. Sokan tudatosan ellene fordulnak, de ugyanakkor öntudatlanul ragaszkodnak hozzá, sokszor még az ellenfelei közül is. A protestantizmus kötekedhetik az Egyházzal, mégis belőle él s ami értéke van, állandóan a katolicizmus televényéből szívja. Az újpogányság maga észrevétlenül, ezer láthatatlan erecskén és közlekedőcsövön keresztül a keresztény kultúrából táplálja, ami kevés életerőt megőrzött. A kereszténység nagy, kultúralakító eszméit, az igazság, jog, erkölcs, szeretet gondolatait, a szabadság, a törvény előtti egyenlőség, a gyermekvédelem, az egynejű házasság, a karitász és szegénygondozás intézményeit, a közoktatást, a közerkölcs védelmét: a modern pogányság, ha részben fogcsikorgatva is, vagy inkább öntudatlanul, de épúgy kénytelen tiszteletben tartani, legalább bizonyos fokig, mint ahogy a vasárnapot, karácsonyt, húsvétot megüli, keresztnévül írja ki a mi szenteinket, a Gergely-naptárt használja s Krisztus születésétől számítja az éveket.

Mi több: a keresztény kultúra újból és újból utat tör s levegőt kér azoknál is, akik egyébként legmesszebb estek tőle. A lélek misztikus szomjai végül is a katolicizmus forrásáig terelik az enyhületre vágyó, fáradt, csalódott lelkeket. Az enyészet s a halál borzalmas realitásai a kereszt irányában józanítják ki Epikurosz és Venus tanítványait és sok kicsiny, kijózanodott Strindberg írogatja sírjára a szót: *Ave crux, spes unica!* A katolikus kultusz szépsége térdre kényszeríti az elméleti szkeptikust s Lisieux, Lourdes meg Konnersreuth homlokon üt nem egy tegnap még fennhéjázó tagadót. Sok kezdi a kételkedésen és végzi a hiten, kezdi a gyűlöleten s végzi a szereteten. Krisztus kultúrája erősebb, mint a támadói, sőt erősebb, mint a védői; nem lehetünk a katolicizmusnak oly gyenge és méltatlan képviselői, hogy Krisztus általunk

s esetleg ellenünk is ne ülne sok-sok lélekben csodás diadalt.

S végül is velünk vannak az ígéretek. Tőlünk függ jórészt, mily mértékben teljesednek, de bíznunk kell: Krisztus nem engedi megdőlni keresztjét soha. Kötelességünk, hogy ernyedetlenül, leleményes szeretettel dolgozzunk s ne engedjük megszégyeníttetni magunkat az ellenfél fürgeségétől; de aztán ne is legyünk kishitűek az egyenlőtlennek látszó küzdelem s a kereszténytelen kultúra diadalmasan dübörgő tankjai miatt. A mi erőink rejtettebbek, mint ellenfeleinké s épp ezért győzelmeink is észrevétlenebbek, mélyebbek, a lelkek csendes birodalmába rejtőzöttebbek. Azért mégis igaz marad a Mester intése s egyben biztatása: „Ezen a világon szorongattatástok leszen. De *ne féljetek: én legyőztem a világot!*" (Ján. 16, 33.)

Az államélet erkölcsi alapjai.

Amikor egyre sűrűbben hangzik fel a társadalmi reform szükségességének hangoztatása, nem lehet időszerűtlen rámutatni arra, hogy a kívánatos társadalmi reformmunkába sürgősen bele kell foglalni az államélet reformját is, mint amely a liberalizmus hosszú korszakában Európaszerte szintén messze lesiklott a józan társadalmi etika követelményeinek útjáról. A társadalmi és gazdasági fejetlenség mai rendszeréért elsősorban ez a hivatásáról megfeledkezett államélet s a liberalizmus szellemében meghamisított államesszme felelős s ha ma az államok maguk sürgetik a szociális reformokat, illik, hogy mindenekelőtt önmagukat reformálják meg.

A liberális államesszme az államban olyan szervezeti gépezetet lát, amelynek a maga céljai érdekében minden eszközzel élnie szabad, még a magában erkölcstelennel is. A liberális gyakorlat ennél még tovább is ment: az államot azonosította az élen állókkal, régebben az abszolút fejedelmekkel, ma a kormányokkal vagy uralmon lévő pártokkal s úgy fordította át a

liberális alapelvet, hogy az uralmon levőknek a maguk törekvései érdekében minden szabad. Ennek a túlhajtott liberalizmusnak logikus következménye az államéletnek az az elvadulása, pártérdekek és pártszenvedélyek, sőt egyéni érdekek és szenvedélyek fülledt légkörébe való lesiklása, amely ma Európa legtöbb államának közéletét oly szomorúan jellemzi. A szentágostoni mondás: „Mik az államok Isten nélkül, hacsak nem rablószövetkezetek?" sok esetben szinte kézzelfogható valóságként igazolódik a mai európai államéletnek számos jelenségén.

Amíg a liberális gondolat legtöbb képviselője maga jogon és hatalmon kívül állt, főleg az ancien régime idejében, nem győzte hangoztatni a népuralom jogait, a demokráciát és parlamentarizmust. Amióta viszont hosszú forradalmi viharok után az európai (s amerikai) államok a demokráciára rendezkedtek be, szembeszökő a fordulat: most már a demokrácia feszélyez s csaknem minden, még oly „demokratikus" kormányzat is burkolt diktatúrára törekszik; újabban némelyik nyiltra is. A mór megtette kötelességét, a mór mehet. A szabadságjogok csak addig szentek, amíg nekem használnak. Ha egyszer én kerülök felül, nincs rájuk többé szükség. A közhatalmi eszközök, amelyektől semmiféle kormányt megfosztani nem lehet, a liberális morál és világnézet alapján bármikor átfordíthatók az elnyomás és hivatalos terror fegyvereivé. A szabadelvűség így szüli meg logikus szükségszerűséggel a kényúr- és szolgaelvűséget.

Egyetlen gát és fék e téren a közfelfogás, amely irtózik minden tirannizmustól s megbélyegzi azt, aki erre tör vagy ezzel próbálkozik. Azonban a hatalomnak módja van arra, hogy a közfelfogást is letörje, vagy, ami célszerűbb, messzemenőleg irányítsa, névleg a sajtó által, amelyre a hatalomnak ezer módja van, hogy rátegye a kezét.

A keresztény etikai alapon álló társadalmi és államszemlélet elvei ebben a liberális kormányzati koncertben Európaszerte szinte feledésbe merültek s azért,

amikor keresztény alapon álló társadalmi reformokat szorgalmazunk, semmi sem lehet időszerűbb, mint hogy ezeket az elveket egyszer világosan s minden aktuális politikai célzattól mentesen ismét napvilágra emeljük.

A keresztény társadalmi és államszemlélet első alapelve a közjó: nem egyesek, csoportok, pártok érdeke az irányadó, hanem az összeseké. További elv: hogy annak megállapításában, mi a közjó, megint nem egyesek, csoportok, pártok érdek által irányított felfogása az irányadó, hanem a becsületes, okos és komoly polgárok többségének felfogása; azoknak az erkölcsi szabványoknak keretén belül, amelyeket az Isten parancsai s az etika törvényei megállapítanak. Harmadik elv: hogy az államélet funkcionáriusai, a legfelsőbb irányítókig, jog szerint nem lehetnek haszonélvezői a helyzetüknek s a rájuk bízott hatalomnak, hanem csak felelős sáfárai, akiknek nemcsak jogaik, hanem főleg kötelességeik vannak, amelyeknek megszegése épp oly bűn és erkölcstelenség, mint a közönséges bűnözők törvényszegései. Negyedik elv: hogy azoknak a javaknak élvezetében, azoknak a jogoknak és szabadságoknak birtokában, amelyeknek biztosítása az államélet legfőbb célja és feladata, mindenkit egyformán kell részesíteni, aki a közjó ellen nem fordítja azokat. S végül: mivel nemcsak állam van, hanem Egyház is van (esetleg: egyházak), amely a maga époly fontos és nélkülözhetetlen munkaterületén époly szuverén, mint az állam, utóbbinak az Egyházzal (esetleg: egyházakkal) békés egyetértésben, az Egyház jogainak és szabadságának tiszteletben tartásában és védelmében kell együttműködnie.

Ezekből az elvekből azonnal súlyos erkölcsi következmények folynak, amelyekkel a liberális államszemlélet igyekszik ugyan nem törődni, de amelyek akkor is ingathatatlanul fennállnak s az államélet irányítására és irányítóira kérlelhetetlenül rányomják a maguk erkölcsi bélyegét.

Így a fenti elvek alapján súlyosan el kell marasz-

talni minden olyan államvezetést, amely a közjó helyett a hatalmon levők vagy engedelmes kiszolgálóik egyéni érdekét helyezi előtérbe. Az újkori demokráciák egyetlen téren sem kompromittálták magukat oly súlyosan s oly gyakran, mint ezen a téren. A panamavádak, amelyektől az európai közéleti sajtó oly vészteljesen s oly szégyenletesen hangos, még ha csak részben igazak is, súlyosan megbélyegzők az uralkodó liberális kormányzatokra. Keveset enyhít a bajon, hogy a panama ma már fejlettebb technikával dolgozik s a maga alacsony számításait előkelő mezzel tudja körülvenni. Ha a világ legnagyobb államaiban, főleg a köztársaságokban, ma már bevett szokás, hogy a kormányférfiak a trösztökkel és kartellekkel legszorosabb egységben dolgoznak s hivatali idejük leteltével egy-egy zsíros jövedelmű bank- vagy konszernelnökségbe csöppennek bele, ebben a szokásban lehetetlen fel nem ismerni a burkolt, de annál nagyobbstílű panama egyik válfaját.

Hasonlóképpen vétek a közjó legfőbb erkölcsi törvénye ellen az, amit a kapitalista túltengésben levő nyugati államok példája szinte az egész világ államaira rászoktatott: hogy a hatalmon levő irány *minden eszközzel iparkodik a maga uralmát örökössé vagy hosszú lejáratúvá tenni* s e célból a polgárok szabad véleménynyilvánítási és választói jogát megnyirbálja, esetleg teljesen illúzóriussá teszi. A közakarat eltiprásának lehetnek egészen balkáni módjai s lehetnek finomabb, nyugatibb módszerei; erkölcsi szempontból azonban ezek is, azok is ugyanazon megítélés alá esnek. Mihelyt valaki a népakarat címén gyakorolja a főhatalmat, de ezt a népakaratot szabadon érvényesülni nem engedi, egész közéleti szereplése alól kihúzza az etikai alapot s akkor lényegében semmiképp sem különbözik attól, aki, mint az útonállók teszik, nyilt erőszakkal teperi maga alá a felebarátját. Lehetnek ugyan nagyon kivételes esetek, amikor az államélet szerkezetének teljes belső megrokkanása következtében csak egy erőskezű és jószándékú rendcsináló

diktátor fellépése zökkentheti vissza az államéletet a normális kerékcsapásba. Ezek az esetek azonban nagyon ritkák s akkor is csak átmenetiek lehetnek. Egyéb esetekben a führer-diktatúra csak akkor nem jogfosztó merénylet és erkölcsiség, ha a népnek igazán túlnyomó többsége önként és valóban szabad elhatározásból rendeli magát alá az átmeneti diktatúrának.

A pártérdeknek a közérdekkel való végzetes felcserélése azokban az államokban legszembeötlőbb, amelyekben szokás lett, hogy amikor más párt kerül az élre, az azonnal valamennyi eddigi állami alkalmazottat elzavar a helyéről s a maga párthíveit állítja a helyükbe. Ez már a babársággal határos rendszer, pedig tulajdonképpen virágzási területe távol nyugaton van. Lényegében azonban nem esik ettől messze az a módszer sem, amely a közéleti, sőt magánéleti érvényesülést is a pártállástól teszi függővé s talán még kisebb mértékű pártsérelmet, sőt egyes hatalmon levőkön gyakorolt bírálatot is azonnal állásmegvonással hajlandó „büntetni" — holott az illető semmit sem vétett, csak állampolgári jogát, esetleg lelkiismereti kötelességét gyakorolta.

Ezen a ponton jutunk el a liberális államszemlélet további végzetes tévedéséhez: oda, ahol az államhatalom a polgárok közéleti erkölcsét és tisztességét destruálja. Az állami élet minden felelős tényezőjének szent kötelessége a polgárok erkölcsi irányítását óvni és védeni. Ettől a kötelességtől messze eltávolodik az, aki abba a kényes dilemmába sodorja polgártársait, hogy válasszanak becsület és érvényesülés, meggyőződés és exisztencia között. A választási etetés-itatásoknak nem abban van a legfőbb demoralizáló hatásuk, hogy az embereket rászoktatják a meggyőződésük árubabocsátására, hanem abban, hogy megingatják az államélet tisztaságába s tisztességébe vetett hitüket. Hogyan tisztelje a törvényeket, az állami felsőbbségeket, a polgártársak jogait a magánéletben az, akit képviselőjelöltek világosítanak fel arról, hogy a ma-

gasabb politikában a megvesztegetés és visszaélés a legfőbb törvény? Hogyan higgyen a polgár azoknak a tiszta, hazafias szándékában, akiket maga fölött állóknak ismer, ha azt kell látnia, hogy ezek magukat törvényen felül- és kívülállóknak tekintik?

Olyan igazságok ezek, amelyeket elméletben mindenki elismer s amelyeket igen kemény szavakban szoktak egymásnak a fejéhez vagdosni, ha egyszer lemaradtak, azok is, akik a következő alkalommal aggálytalanul nyúlnak ugyanazokhoz a korrupt eszközökhöz, amelyeket másokon keményen megróttak. A közlelkiismeretnek szomorú elaltatására vall viszont, hogy ezek az elméletben mindenki által rossznak és erkölcstelennek vallott módszerek már csaknem egy évszázad óta Európa s Amerika legtöbb államában bevett, dívó, elismert és gyakorolt módszerekké válhattak, amiknek kiküszöbölésére alig néhány országban történt komoly kísérlet. Egyik helyen s egyik alkalommal durvábban, máskor és másutt mérsékeltebben jutnak alkalmazásra ezek a szomorú módszerek, de gyökeresen szakítani velük Európa legtöbb állama eddig meg sem kísérelte.

Végül legsúlyosabban vét az állam önmaga ellen, ha helytelenül fogva fel az illetékességek határvonalait, az egyházi életet akár mint nem kívánatos vetélytársat elnyomni, akár mint szolgálót a maga igájába szorítani akarja. Az Egyház megfizethetetlen szolgálatokat tesz az államnak a lelkek nevelése s kifinomítása terén s az államnak is igazi érdeke az, hogy az Egyház a maga sajátos természetének s hivatásának útján szabadon fejthesse ki erőit. Ezzel szemben a liberális államszemlélet az állam hétköznapi céljainak szolgálatába szeretné lenyomni az Egyházat, ha pedig ez nem hódol be neki, apró tűszúrásokkal, helyenként brutális kultúrharccal üldözi azt. Helytelen és céljatévesztett törekvés pl., ha az állam annyira ráteszi kezét az ifjúság nevelésére, hogy annak világnézetét is maga akarja alakítani, esetleg az ifjúságot bizonyos

állami téveszmék és pártszempontok zsákmányává akarja tenni.

Hasonlóképpen helytelen, ha az állam az Egyháznak kipróbált, évszázadok óta bevált s isteni rendelésen alapuló házasságjogát nyirbálja meg: semmisnek tekinti az egyházi házasságot s viszont felbontottnak nyilvánít olyan házasságot még katolikusok között is, amelyet az Egyház felbonthatatlannak nevez. Végzetes minden olyan törekvés is, amely az Egyház vagyonát támadja meg, akár nyilt egyházrablás útján, akár burkolt módszerekkel; mert ezekben az esetekben az állam nemcsak vallástalanságra s egyházmegvetésre tanít, hanem egyenesen példát ad a rablásra és lopásra, ami a polgárok erkölcsi érzékének legdurvább destruálása. Hogyan tekinthessen fel az államra tisztelettel a hivő és vallásos polgár, ha benne tolvajt és szentségtörőt kell látnia? Pedig ez az eset de gyakran megismétlődött az újkori történet folyamán!

A sebek, amelyeket az etika gondolkozáson s magán az álláméleten a liberális államszemlélet ütött, szinte felsorolhatatlanok. Kifinomult külső szokások mögött az erkölcsi nihilizmusnak, aggálytalanságnak és tisztességtelenségnek valóságos örvényei tátongnak ott, ahol a keresztény etika államszemlélete gyakorlatilag feledésbe ment. S a pusztulásnak, amely ennek a morális mélypontrasüllyedésnek következményeként torzítja el a mai államok társadalmi helyzetét, nem az etika mint ilyen s nem is a kereszténység, hanem maga az állam adja meg elsősorban az árát. Az államok élete végeszakadatlan torzsalkodások, gyűlölködés és érdekhajsza szomorú egymásutánja lett, amelyben a vezetésre hivatott tényezők szinte észre sem vették már a legsürgetőbb állami feladatnak: a szociális feszültségek kiegyenlítésének sürgősségét. Ennek az iránynak nemzetközi kiteljesedéseként a világháború s a gazdasági világharc jelentkezett. Gyümölcseiről ismerni meg a fát!

Dicsősége lenne Magyarországnak s egyik lénye-

ges tartozéka a keresztény társadalmi és államéleti reformnak, ha mindenekelőtt ezen a téren, az államéletnek etikai alapra való visszahelyezésében történnék nálunk elhatározó kezdeményezés.

Világbéke felé?

Haladunk-e a világbéke felé? Békén nemcsak háborútlanságot értve, hanem társadalmi, befelé való megbékélést is, összhangot és egyensúlyt, osztályok, rendek, rétegek nyugalmas együttélését, az embertársak kölcsönös egymástmegbecsülését. Haladunk-e e felé az eszmei, legalább viszonylag eszmei világrend felé?

Akármennyi jogos panasz van Genfre, Genf és Hága minden összevéve mégis csak egy lépés, egy picinyke, de pozitív lépés a világbéke felé. A világháború győztesei alkották meg, nem utolsó helyen a győzelmük eredményeinek állandósítására, ami kétségtelenül rontja a Genfhez fűzött reményeket. A leszerelés elve egyelőre merő elv maradt, de már az is valami, édeskevés, de valami, hogy elvül ismerték el. Olyan hatalmak maradtak el Genftől, vagy távoztak el onnan, mint az Egyesült Államok, Brazília, Japán, Németország, olyan háborút, gyilkolást és terrort képviselő hatalom vonulhatott be oda, mint a Szovjet; mégis vannak ott még mindig számottevő hatalmak és a legutóbbi jugoszláv—magyar vita során magunk is tapasztalhattuk, hogy Genf el tud simítani háborús veszélyeket.

Genfnek nagy baja, hogy merő humanitárius alapon szervezkedik. Ez is jó valamire, de nem elég szolíd és mély alap egy mindenre kiterjedő világbéke megalkotására s fenntartására. A politikai és nemzetközi béke velleitásain túl a társadalmi háborút is le kellene szerelni nemzetközi módszerekkel, de erre Genf még gondolni sem mer, bár nemzetközi munkaügyi osztályt is szervezett. A humanitárius, liberális

gondolatkör, amelyben forog, nem is alkalmas ennek a világot égető, háborús szellemet tápláló problémának a rendezésére. A világgazdasági reformmunka terén a humanitárius elgondolás még mindig csak a „kapitalizmus vagy szocializmus" szegényes alternatívájának taposómalmában topog. A Quadragesimo Anno eszméköre még idegen neki, túlságosan lelki és keresztény alapokon nyugszik s ehhez Genfnek hiányzik a világnézeti beállítottsága. Az Egyház pedig nincs képviselve Genfben.

Miért nincs az Egyház képviselve Genfben? Nemcsak azért, mert a nemzetközi torzsalkodások malomkövei közé nem akar súrlódónak beállni, hanem azért sem, mert a keresztény gondolat még mindig nem nyerte vissza a társadalmi és nemzetközi életben azt az elismert súlyt és tekintélyt, amellyel valamikor bírt. Ennek világtörténeti okai vannak, amelyek nemcsak az Egyház ellenségeit emelték diadalra, hanem magának az Egyháznak világformáló vitalitását is bizonyos fokig megbénították. Az Egyház vitalitása már századok óta inkább belső, valláserkölcsi, mint szervezeti és társadalmi téren érvényesül.

Probléma, hogy miért van és miért lett ez így? A kereszténység nemcsak legelső szakában, amikor az ujság ingerével hatott, bizonyult roppant erejű hódítónak, amely egy világimpérium szorító s üldöző vaskapcsait feszítette szét s a 313-iki türelmi rendeletig titokban már a fél ismert világot magához forrasztotta; hanem a középkor egész első felén át csodás jeleit adta hódító erejének, társadalomalakító és kultúrát meghatározó vitalitásának. Az az akadályokat nem ismerő, elszánt és diadalos feszítőerő, amely eltöltötte, az új Európa valamennyi népét s valamennyi államát és azoknak minden irányú politikai, szociális és művelődési életlüktetését a maga elvei szerint fejlesztette át.

De a kereszténység az ezredforduló után mintha hamarosan elvesztette volna expanzivitásának lendü-

letét. Nem tudta megakadályozni Kelet elszakadását, évszázadokon át nem tudta népeit annyira felvillanyozni, hogy áttörjék a Félhold ércfalát, amely csakugyan félhold-alakban: keletről, délről s részben nyugatról szorította össze az európai keresztény világot. Európán belül pedig a világi kard, a politika, a fejedelmi önkény került a lelki kard fölébe. A cézár nevezte ki a pápákat és püspököket s méltatlan és alkalmatlan egyháziak gátolták az Egyház virágzását. Mire a Félhold elhalványult, a keresztény Európán úrrá lett a nagy hithagyás, a humanizmus és vallásszakadás, utóbb a vallástalan filozófia, a forradalom, az újpogányság ezer változata. A kereszténység hullámvonala völgyfázisba került és csak egy félszázad óta mutat ismét jelentős hegyvonalra-törekvést, nemcsak vallási, hanem szociális téren is.

Ma még sokan azt hiszik, az újjáalkotásban nélkülözhetik a közreműködését, legalábbis a vezető és iránytszabó közreműködését.

A helyzet azonban a kereszténység s az Egyház számára érik. A liberál-kapitalizmus szörnyű megtévelyedései elviselhetetlen kaoszba kergették a világot. Ma már nemcsak az eszmék, hanem az érezhetőbb tényező: a kenyér terén is. A túlsó végleten pedig a szocializmus vizsgázik le Oroszországban szörnyen és véresen. Bárhogy titkolták, kiderült: csak 1933 első felében ismét 3 millió orosz szenvedett éhhalált. Kirovért bosszúból 121 fej gurult a porba. Ez már a vég eleje. A levizsgázásnak máris megvan a nemzetközi hatása: a marxizmus szembeszökő lehanyatlása az európai országokban; nemcsak Német- és Olaszországban, nem is csak a szaktestületi rendszerre áttérő Ausztriában s Portugálban. A bálványok ledőlnek, a keresztnek újra hely nyílik.

A világbékének és társadalmi békének, a családok s a lelkek békéjének áhítói szomjas vágyódással néznek oly fordulat vagy csendes fejlődés felé, amely a kereszténység új, világformáló életerőinek ébredését

s érvényesülését jelentené. A céltól, sajnos, egyelőre még távol vagyunk. Európa újpogánysága a tévesztmék és hazugságok felhősáncait tolta maga elé; kevesen vannak a látók és keresztüllátók. A béke érdeke, az élet és jövő érdeke, hogy egyre többen legyenek. S az Egyház kötelessége, hogy a templomfalakon túl is világszervező erőnek bizonyítsa magát.

Megváltatlan emberek.

Misszió.

Misszió latin szó s annyit jelent, mint küldés. Az egyházi nyelvhasználatban többi közt az igehirdetéssel való hivatalos megbízást, majd szűkebb értelemben a pogány népek közt való hitterjesztést jelöli.

A pogány világ megtérítése az Egyháznak egyik legfőbb, legnehezebb feladata, de egyúttal egyik legszebb dicsősége. Szent Pál apostoli útjai óta a pogány népek megtérítésére az Egyháznak állandóan gondja volt, bár egyes korokban a zavaros egyházi belállapotok miatt ez a munka hosszabb-rövidebb ideig háttérbe szorult. Főleg a XVI. század második fele óta, majd némi visszaeséssel (forradalmak, Jézustársaság feloszlatása, egyházrablások) a XIX. század folyamán s napjainkban páratlan lendülettel elevenedett meg.[1]

*

Misszió!

Miért akarta Isten úgy, hogy országának terjesztésében emberekre, apostolokra legyen szükség? Hogy az egyes ember üdvözülése három tényezőn múljon: az Isten kegyelmén, az illető ember becsületes közreműködésén és — van még egy harmadik is — a felebarát segítségén? Mert ez a harmadik is kell és néha egészen lényeges szerepet játszik; hiszen ki tudná megmondani, mekkora jelentősége van az ember lelki alakulásában a szülőknek, a környezetnek, a hitoktatásnak, a lelkipásztori segítségnek, jó könyvnek, tár-

[1] L. Wolkenberg Alajos: A katolikus világmisszió kézikönyve. Bp., 1928.

saságnak, ezer külső tényezőnek, amelyben a felebarát buzgólkodása hat döntően a fejlődő lélekre?

Amiből mindjárt következik a misszió roppant fontossága, de adódik a probléma is: mi lesz hát azokkal a milliókkal, akikhez a misszió el nem hat, akikkel szemben a felebaráti, apostoli segítés kötelességét senkisem teljesíti? Mi lesz azokkal a számtalanokkal, akik megtértek volna, ha valaki kellőkép oktatja s neveli őket? Igy azonban a pogányság ezer babonaságában töltik életüket s halálig nem jutnak el annak a névnek az ismeretére, amelyben egyedül adatik meg az üdvösség? (Csel. 4, 12.) S ha már így tesszük fel a kérdést, hozzátehetjük, a mások problémáit is: mi lesz azokkal az európai (és amerikai) pogányokkal, akik keresztény többségű országokban élnek ugyan, de a kereszténység sohasem volt igazi légkörük; akik gyermekkoruk óta olyan befolyások közé kerültek, hogy a hit és hitetlenség, istenszolgálat és istenmegvetés dilemmája sohasem lett igazi, egyéni problémájuk?

Vegyük pl. a mai oroszországi ifjúságot. A mai orosz gyermek soha az iskolában, soha egész neveltetése során, hacsak a szüleitől nem, nem hall egyetlen szót az Istenről s vallásról mást, mint gyalázót. A vallást mint babonát és ópiumot festik le neki; folyóiratokban, ateista múzeumokban, előadásokban gúnyolják előtte az istenhitet, mint valami rég letűnt kornak nyomorult, tartalmatlan jelszavát. Ugyanakkor igazi szovjeti ravaszsággal gondoskodnak róla, hogy az ifjú az erkölcsi harc terén ne állhassa meg a helyét. Szinte kényszerítik a korai szeretkezésre, a női erkölcs lábbal-taposására. Az orosz városokban és iskoláikban állítólag ma nincs 15 éves suhanc, akinek ne volna szeretője és nincs 12—14 éves leány, aki még leány volna. Ez ott a forradalmi felvilágosultság eszköze, propagandamódszer, a haladás és szabadság lényeges vívmánya. S ha nem is ilyen mértékben és ilyen vadsággal, inkább több-kevesebb ügyeskedő bujkálással a szavak mögött, de ez az ifjúság nevelésének iránya

mindazon országokban, ahol a laicizmus és harcos egyházellenesség vette uralmába a közoktatást. A kérdés ez: az így nevelt ifjúságban s az így alakuló felnőtt férfiakban és nőkben mennyi lesz az egyéni felelősség az Úristen előtt s mennyi a beszámíthatatlan s öntudatlan úszás az árral?

Itt van aztán a zsidóság vagy a katolicizmusnak törzséről levált felekezetek kérdése. Mennyire beszámítható nekik az a lelki mínusz, ami számukra az igazság és kegyelem teljességének hiányából adódik?

Az Egyház tudvalevőleg sohasem tanította, hogy mindenki üdvözül, aki katolikus és hogy mindenki elkárhozik, aki nem katolikus, bár ezt a szörnyűséges állítást ma is csökönyösen ismétlik a nemkatolikus felekezeti hittankönyvek, nyilván meggyűlöltetés célzatával. Az Egyház egyáltalán nem érzi magát arra illetékesnek, hogy véleményt nyilvánítson arról, ami az Úristen ítéleteinek titkaiba vág, aki a szíveknek és veséknek egyedüli vizsgálója. Mindössze kettőt állít az Egyház: hogy senki a maga hibáján kívül el nem kárhozik és hogy az üdvösség elnyerésének feltétele az igaz hit. Hogy azonban ez az igaz hit nem sarjadhat-e ki a lélekből esetleg anélkül, hogy a lélek világosan tudná, hogy ő most a katolikus hithez szegődik, amikor az Isten megvilágosító kegyelmével szemben engedelmességet gyakorol, esetleg csak a halál percében is, sőt akkor, amikor a közfelfogás a testet már halottnak hiszi: erre nézve az Egyház nem nyilatkozik, ezt a kérdést nyitva hagyja. Lehetséges és nem is valószínűtlen, hogy azokat, akik az igaz hitet a maguk hibáján kívül soha meg nem találták, de egyébként erkölcstelen élettel az Úr kegyelmét sem utasították el maguktól, az Úristen rendkívüli s az embertársakra nézve észrevétlen módon megvilágosítja, úgyhogy még haláluk előtt megkapják az igaz hit s a tökéletes szeretet kegyelmét s ennélfogva üdvözülhetnek: protestánsok, pogányok, zsidók s félrenevelt katolikusok is. Nehéz feltenni, hogy az a tömérdek nem-katolikus, az a szegény orosz muzsik, az a jámbor skót paraszt-

asszony, az a földhözragadt, tudatlan kínai, az a soha keresztet nem látott, de egyébként istenfélő s tiszta-életű japán hegyilakó mind elkárhozzék, csak azért, mert a katolikus misszió nem volt elég gyors és szemfüles, hogy őhozzá is elérjen és elég ügyes, hogy őt is meggyőzze és megtérítse.

De vajjon az következik-e ebből, hogy tehát rendszeres missziós munkára szükség nincs? Akkor ugyanúgy elmondhatnók, hogy itt Európában sincs szükség lelkipásztorkodásra, nincs szükség Egyházra, prédikációra, nincs szükség Krisztusra és az ő evangéliumára. Ki állítaná ezt?

Misszióra szükség van, mert ha egyes tisztalelkű és istenfélő pogányok rendkívüli isteni segítség révén úgyis üdvözülhetnek, ez bizonnyal mégis csak a ritkább és nehezebb eset. Mert hiszen tisztának és istenfélőnek lenni magábanvéve is nehezebb a pogányságban, mint a kereszténységben, a katolicizmusban. A protestáns is lehet tiszta és istenfélő; hála Istennek, bizonnyal nagyon sok van ilyen; de mennyivel nehezebb lehet ez, mintha valaki az isteni igazság és kegyelem teljes fényében él, ha a szentségekhez járulhat, ha az Egyház ezernyi lélekápoló intézménye áll a szolgálatára! De még a katolikusoknál is mindennapi tapasztalás: ahol a lelkipásztori intézmények igazán virágzanak, ahol az emberek gyakran járulnak a szentségekhez, ahol lelki életet élnek, ott a vallástalanság és istenfeledés, a bűn és erkölcstelenség százszor ritkább, ott könnyebb istenfélő és tiszta életet élni, ott az üdvözülés reménye hasonlíthatatlanul nagyobb és biztosabb. Egészen bizonyos tehát, hogy a misszió felvirágoztatása millió és millió léleknek üdvösségét jelenti, elhanyagolása millió és millió léleknek a kárhozatát.

Nem is szólva arról, hogy a missziók felvirágoztatása becsületbeli tartozás a Megváltóval szemben.

Jézus nem azért jött a földre s nem azért szenvedett, nem azért létesített Anyaszentegyházat s benne szentségeket, hogy mindezt az emberiségnek csak egy töredéke ismerje el, fogadja el, használja a lelki javára. A kereszténységnek máris nagy szégyene, hogy kétezer év óta csak részben tudta teljesíteni Alapítójának nem tanácsát, hanem határozott parancsát: „Menjetek, tanítsatok minden nemzetet". (Máté 28, 19.) Az Egyházban mindig jelentkező emberi mulasztásoknak számlájára irandó, hogy a missziók nem állnak messze a mai állapot fölött. Súlyos felelősség terheli Isten s a történelem előtt azokat az egyházi tényezőket, akik ezt a ragyogóan szép és égetően sürgős feladatot nyomorult politikai elfogultságok s világias törekvések kedvéért feláldozták, pl., akik a XVIII. század második felében az akkor leghatásosabb missziós rendnek, a Jézustársaságnak három világrészen virágzó missziós intézményeit hirtelen elpusztították. Vagy azokat a reneszánsz-pápákat és reneszánsz-főpapokat, akik pl. a XV. és XVI. században humanizmust műveltek és lantot pengettek, ahelyett hogy a távol pogány népeknek vagy akár a szakadár Keletnek megtérítésén, felvilágosításán törték volna a fejüket! Vagy azokat a mai katolikusokat, akiknek minden iránt van érzékük s érdeklődésük, mindenre van pénzük és idejük, csak a katolikus misszió roppant szükségletei s feladatai esnek teljesen a figyelmükön kívül!

Még nagyobb felelősség terheli természetesen azokat a tényezőket, amelyek az Egyházat apostoli erőkifejtéseiben ezerféle módon akadályozták, erőszakkal, érdekből, politikai féltékenységből s hasonló okokból elgáncsolták. Sokszor a legderekabb pápák sem tettek semmit a misszióért, de miért? Mert minden erejüket és figyelmüket lekötötte az Egyház belső ellenségeivel szemben köteles védekezés. Tipikus példája ennek a lekötöttségnek az az eset, amikor a kóreai keresztények VII. Piushoz jöttek, hogy adjon nekik már végre papokat. Ez a hatalmas félsziget úgyszólván

teljesen magától fogadta be a kereszténységet, még mielőtt egyetlen papot látott volna. Néhány kóreai bölcsnek valahonnan a kezébe került néhány kínai nyelven írt keresztény hitbuzgalmi irat. Meglepődve olvasták e könyveket s csakhamar elhatározták, hogy ők is keresztények lesznek. Szeng-Huni, a vezetőjük Pekingbe fordul az ottani püspökhöz, aki megoktatta s megkeresztelte őt. Szeng-Huni hazatért, megnyerte tervének barátját, Pik-i-t s együtt kezdték honfitársaik közt terjeszteni az evangéliumot. Kínából hozattak hittani könyveket, azokat lefordították kóreai nyelvre s buzgón terjesztették a művelt osztályok és a köznép között. Az új keresztények hite oly erős volt, hogy amikor 1791-ben Pekingből parancs érkezett, amely eltiltotta a keresztény vallás gyakorlatát, számos kóreai lett az új hitnek öntudatos vértanuja. Rengetegen szenvedték el a botoztatás büntetését, a feszítőpadot, a kínpadot. Végre nagynehezen kaptak egy kínai papot, Ciu pátert, aki azonban már 1801-ben szintén vértanuságot szenvedett. Az üldözött, paptalan kóreai egyházban gyönyörűen virágzott a hitbuzgalmi élet, a szeretet, a szűzesség kultusza, az alázatosság. Az üldözés kétszer is kiújult. 1799-ben és 1801-ben. A sok szenvedés közt végül a derék kóreai keresztények arra határozták el magukat, hogy európai útra indulnak s magához a pápához fordulnak papért és segítségért. Felkerekedtek s mikor hosszú és fáradalmas utazás után Rómába jutottak, akkor tudták meg, hogy a pápa fogságban van, az örök várost a francia forradalmárok tartják megszállva. VII. Pius a fontainebleau-i kastély fogságában vette kézhez a kóreai keresztények megható könyörgő iratát, de mit tehetett értük, mikor mindentől elzárva még az Egyház rendes kormányzatát sem gyakorolhatta?

Hányszor találunk ehhez hasonló eseteket az Egyház történetében! Mikor egy világ várta a misszió segítségét, a pápáknak apró otthoni cselszövők s jogfosztó diktátorok ellen kellett védekezniök!

♦

Kötelesség-e a misszió? Ki felelős lelkiismeretben a missziók felvirágoztatásáért?

Szigorú kötelessége erre nézve csak a pápának, a missziós püspököknek s azoknak az egyházténye-zőknek van, akik hivatalukkal együtt a missziók gondozását lelkiismereti kötelességül vállalták. Tehát pl. a római hitterjesztés-kongregáció tagjainak (Congregatio de Propaganda Fide). A többi kereszténye-knek a misszió támogatása szeretetből folyó kötelességük, amely minden egyes hivőre aránylag csekély terhet ró s ezért súlyos kötelességnek nem nevezhető. Mihelyt azonban a kisebb kötelességek súlyos kötelességgé sűrűsödnek, a felelősség is súlyossá lehet; igy bátran állíthatjuk, hogy amely lelkipásztor nem szorgalmazza hívei közt a pápa által sürgetett Hitterjesztési Társulatot, ezzel végeredményben súlyosan megkárosítja a misszió ügyét s mulasztása is súlyosnak tekinthető.

Az a nagyobbfokú érdeklődés a missziók iránt, amely pl. a hitterjesztési egyesületek vezető tagjait eltölti vagy amely egyeseket éppen arra indít, hogy életüket is a missziónak szenteljék, nem nevezhető kötelességnek, hanem igenis tanácsnak. Valami, ami jobb, mint az ellenkezője, tehát Isten különös tetszésére számíthat s isteni indításnak tekinthető. A lelkekért való buzgólkodás azoknál, akik ezt nem hivatal fejében vállalták (mint a lelkipásztorok), hanem csak segédkeznek benne (mint szerzetesek vagy a világi apostolok), csak tanács, önként vállalt jócselekedet.

Következik-e ebből, hogy nincs rá minden okunk, hogy ezt a jócselekedetet a legnagyobb odaadással vállaljuk és gyakoroljuk?

A választ a feladat nagyszerűségében és sürgősségében találhatjuk meg s abban, mennyire kívánhatja és áhíthatja ezt a buzgólkodást maga az Isten. Honnan tudjuk ezt? Onnan, hogy „úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adá, hogy mindaz, aki őbenne hisz, el ne vesszen, hanem, hogy örök élete legyen". (Ján. 3, 16.) Ha egyszer az Úristen szereti

az embereket s szeretné üdvözíteni valamennyit s ha az Istenfia ezért lett emberré s ezért halt véres halált a kereszten, nem lehet kétséges, hogy az Isten szívének semmisem kedvesebb és kívánatosabb, mintha a lelkek üdvözítésén s nevezetesen a kegyelemtől még teljességgel távolálló pogány népek megnyerésén fáradozunk.

*

Megint előáll a kérdés: de ha az Úristen annyira vágyik az emberek megmentésére, miért nem üdvözíti őket maga? Miért nem mível olyan csodákat, amelyek előtt mindenki kénytelen volna meghajolni? Miért nem küld arkangyalokat a földre misszonárius ruhában, hogy egykettőre térítsék meg az összes pogányokat, a zsidókat s az összes rossz keresztényeket is? Miért bízta ezt a szívügyét emberekre? Emberekre, akikről tudta, hogy hitványak, gyengék, lusták, feledékenyek, önzők, rövidlátók? S bízta rájuk annyira, hogy ha ezek meg nem mentik őket, a pogányok megmentetlenek maradnak?

Rejtélyek, amelyeket csak az fejthetne meg maradéktalanul, aki beláthatna az Isten gondolatainak mélységes titkaiba! „Ki volt az ő tanácsadója?" (Róm. 11, 34.) Mégis, bárha tapogatózva, a hit s a gondviselés világánál valamelyes feleletet erre a kérdésre is adhatunk.

Az üdvözítés rendjét intéző gondviselés három tényezőből tevődik össze: bölcseségből, igazságosságból és jóságból. Az Isten szeretne mindenkit üdvözíteni, ez a jóságából folyik; de bölcsesége szinte megfogja a Jóság kezét s azt mondja: azonban az embereknek maguknak kell közreműködniök üdvözülésük munkájában, másképp nem emberek volnának, hanem bábok; az Igazságosság pedig azt mondja: az embernek főbenjáró kötelessége Istent hinni, szolgálni, akaratának engedelmeskedni s csak ha ezt teszi, érheti el örök üdvösségét. A gondviselés ezen az alapon kiméri a kegyelmek mennyiségét s mértékét, amelyeket

ingyen juttat az embereknek, hogy üdvözülésüket lehetővé s könnyűvé tegye. Hogy a kegyelemnek mértéke van, kétségtelen. Maga Jézus sem térítette meg az egész akkor ismert világot, sőt annak egy kicsiny pontján, Palesztinában hirdette közvetlenül az üdvösség igéit. Az embereknek is tenniök kell valamit s minél többet tesznek, annál szélesebbé tágul az út a Jóság s a kegyelmet osztó Irgalom előtt. S nemcsak az egyes embereknek kell valamit tenniök a maguk érdekében, hanem az emberi összetartozás és egymásrautaltság elvénél fogva a buzgóbb és érdemesebb emberek törekvése, önfeláldozása, nagyobb buzgalma, apostoli teljesítménye a többi emberek számára is megnöveli azt a rést, amelyen keresztül az isteni kegyelem a világra áradhat. Vagyis: minél több az apostoli hév és erőkifejtés, a kérő, cselekvő és áldozó buzgóság az Egyházban, annál több a kegyelem az egész világon, az egész emberiség számára. Megtörténhetik, meg is történt, hogy minden igyekezet és vértanuság ellenére egy-egy területen szinte teljesen kiveszett az evangéliumi igehirdetés vetése, így Japánban a már közel egymilliót számláló keresztény Egyház elbukott a XVII. század szörnyű üldözéseinek vérzivatarában. Azonban feltehető, hogy ilyenkor az apostoli buzgalmat s az általa lehetővé tett kegyelmi növekedést a gondviselés annál nagyobb mértékben gyümölcsöztette a világnak valamely más pontján. Így semmi el nem vész az Isten országában és minden jó igyekezetnek, imádságnak és áldozatnak megvan a maga bőséges kegyelmi hatása.

Ebben a harcban (ha szabad így neveznünk), az isteni Jóság, Bölcseség és Igazságosság harcában a jóság a folyton esengő, értünk közbenjáró, üdvösségünket epedve vágyó tényező s nincs a világon szív, amely oly hevesen és lángolóan áhítaná a minél több ember megmentését, mint az Üdvözítő Szíve. Azt kell tehát mondanunk, hogy ennek az üdvözítői Szívnek a legforróbb vágyódását elégíti ki az, aki csak egy lépést is tesz a missziók ügyében, aki csak egy fohász-

szal is növeli a kegyelmek esőjét, aki csak egy téglával is hozzájárul a missziós intézmények kiépítéséhez. Az Isten igen erősen tud akarni, parancsainak irtózatos erejét és szilárdságát hirdeti pl. a pokol tana; de ugyanez az isteni akarat vágyódni is igen erősen tud, ott is, ahol nem parancsol, ahol nem kötelez, hanem csak indít és tanácsot ad. Nem parancs az, hogy magadat talán mindenestől a misszió ügyének szenteld, de oly áhítás, oly isteni vágy rejlik e gondolat mögött, amely minden fokban s minden áldozat árán minden emberi rezonálást megérdemel.

Ezekből a szempontokból megállapíthatja mindenki a választ a kérdésre: kötelesség-e a misszió?

*

Mekkora a missziók munkatere? Irtózatosan nagy! Ma még legalább egy milliárd ember pogány a földkerekségén.

Az Egyház ennek a hallatlanul széles és bozótos munkamezőnek megmunkálására ma évente kb. 15 millió aranypengőt és vagy 150.000 munkaerőt áldoz. De mi ez ekkora feladathoz képest! Kína 430 millós roppant birodalmában mindössze 3 millió a katolikus, India 320 milliónyi pogánya közt még szintén csak három! Afrika 150 milliója közül alig 6 millió. Mikor jutunk itt a munka végére?

S ha legalább mindenki megfeszített erővel dolgoznék ennek a legszebb és legszentebb feladatnak keresztülvitelén! De a legtöbb európai katolikus oda se gondol a missziónak, még azt a csekélységet is sajnálja tőle, hogy résztvegyen a Hitterjesztési Egyesület munkájában, mely mindössze némi napi imádságot s nevetségesen csekély anyagi hozzájárulást kér tőle: hetenkint 10 fillért!

Ugyanakkor a szovjet az ő agitátorképző iskoláin eleven sátánapostolokat nevel sok száznyi számban az összes európai országok megrontására! S a mohamedánok fanatizmusa 40.000 propagandistát, muzulmán misszionáriust nevel tanainak terjesztésére s a moha-

medanizmus csakugyan ijesztő mértékben terjed Afrikában, Indiában, Kínában... Ha mi csak annyit tennénk, amennyit a tévhitek tesznek a maguk uralmáért!

*

Európa legjobb fiai és leányai sokezernyi számban elhagytak mindent: családot, hazát, európai kényelmet s elmentek a missziók vérrózsás, bojtorjános és mégis csábítóan ígéretes munkaterére, a keresztény becsület mezejének végeláthatatlan rónáira. Mindenüket odaáldozták a Krisztus-ország s a lelkek nagy ügyének. Magyarok is vannak már köztük: ferencesek, jezsuiták, szaléziak, kalocsai, herminaúti, szatmári apácák. Mi meg itthon maradtunk. Érezzük-e legalább a kötelességet, hogyha már itthon maradtunk, annál inkább segítsünk azokon a mi legjobbjainkon, akik a hitterjesztői élet minden nélkülözését s kockázatát vállalták — mihelyettünk is?

A római missziós világkiállításon 1925-ben sokak figyelmét felkeltette az a festmény, amely P. Ruppert, amerikai jézustársasági hithirdető halálát ábrázolta. Kékesen fehér, északsarki hőmezőn egy kucsmás, csizmás ember feküdt a földön, arccal a havas földnek fordulva, mellette szétszaggatott szán s a fejénél őrködő, sarkvidéki kutya.

A páter Alaszkában volt misszionárius, a jégmezők és 70 fokos hidegek országában. Egy karácsony előtti napon felkantározta kutyáit, szán elé fogta őket s elment egy távolabbi missziós telepre, hogy a szegény bennszülötteknek karácsony szent örömét s békéjét hirdesse. Nem tért többé haza. Keresésére indultak s öt nap mulva rátaláltak a holttestére. Nyilván farkasok támadták meg a szánt, a kutyákat egy kivételével szétszaggatták. A páter megmenekült, de egyetlen kutyájával nem tudott messzire jutni a hósivatagban s kimerülten eshetett le a jeges földre. Megfagyott. Ezen a vatikáni festményen semmisem volt olyan szívbemarkoló, mint az a szegény kutya,

amelyik öt napon át étlen-szomjan ott őrködött hűen a halott gazdája mellett s még mikor rátaláltak, akkor is el akart marni a gazdájától minden közeledőt. Mintha ez az oktalan állat több szívet mutatott volna a halálig fáradozó hithirdető iránt, mint akárhány európai keresztény! Ez a villogó, őrködő, hűséges kutyaszem mintha valami égő szemrehányást szórt volna mindnyájunk szemébe: Ti emberek vagytok? Keresztények? S hagyjátok a hithirdető testvéreiteket vérezni, kínlódni, éhezni és megfagyni s még csak nem is siettek a segítségükre? Elfelejti őket! Szégyenkezzetek!

Ez a legkevesebb, amivel a misszió gondolata nagyon sok keresztényt eltölthet: a szégyenkezés érzete!

De nemcsak erre van szükség. Hanem tettre is; komoly, cselekvő, lelkes támogatásra!

A katolikus hitterjesztés a földkerekségen.

I.

Xavier ősi várában, Navarrában, 1506 április 7-én született az a férfiú, ki később az Egyháznak nemcsak kiváló dísze lett, hanem lángoló és lángragyujtó lelkesedésével a katolikus Egyház világmissziója történetében egészen új, dicső korszakot nyitott meg.

Azon csodálatos gyors terjedés után, mellyel az Egyház fennállásának első évezredében egész népeket, csaknem azt mondhatnók, egész földrészeket hódított meg az evangéliumnak, beállt az az időszak, melyben a megtérített népek megszilárdítása és belső kiművelése a hitéletben vette igénybe az Egyház minden erejét és figyelmét; úgyhogy ebben az időszakban a külső missziói tevékenység, a még pogány népek megtérítésén való fáradozás, bár teljesen soha meg nem szűnt, mégis jelentékenyen kevesebb gondban részesülhetett. Egyéb óriási akadályokon kívül utóbb az a körülmény is rendkívül megnehezítette a

hitterjesztést, hogy a keresztény Európát éppen dél és kelet felől, amerre a távoli pogány népek felé közeledhetett volna, évszázadokon át elkeseredett pogány ellenség fogta körül s ezen az óriási választófalon csak kivételesen szerencsés hithirdetőknek sikerült keresztülhatolniok.

A felfedezések kora azonban új utakat nyitott meg a távoli pogány népekhez. A közlekedés a világrészek között akkor is és még sokáig csupa kaland és életveszély volt ugyan, de legalább nem volt többé a lehetetlenséggel határos. Az Egyház azonnal fel is használta az újjáalakult viszonyokat s a felfedezők nyomán számos világi és főleg szerzetes pap indult el az új világokba, az új népeknek az evangéliumot hirdetni. Kolumbus elérte főcélját: az Egyháznak megnyitotta az utat az ismeretlen vidékek pogány lakosainak milliói felé.

Éppen ezen időpontban született Xavéri Ferenc s mióta az újonnan alakult Jézustársaságnak tagjává lett s 1541-ben pápai legátusi jelleggel Indiába küldték, eddig hallatlan lendületnek indította a katolikus hitterjesztés ügyét személyes működése által: egész országokat nyitva meg az evangéliumnak, leveleivel és példájával pedig pezsgő apostoli buzgalomra keltve sokakat, főleg pedig az akkor fejledező Jézustársaságot, melynek egyik első tagja és utóbb tartományi főnöke volt. Őmaga ezer veszély és akadály dacára bejárta Előindia óriási terjedelmű partvidékét, mégpedig gyalog, mezítláb s többnyire egészen egyedül; vadak, pogányok, irígykedő buddha-papok és kalózok között jutott el Hátsóindiába, Celebesz s a Molukkok szigeteire, utóbb Japánba; sőt már Kínába is be akart hatolni, midőn tízesztendei emberfölötti munkásság után Kína tengerpartjával szemben Szancsoan sziklaszigetén utolérte a halál.

Egymaga többszázezer embert keresztelt meg, úgyhogy karja a kereszteléstől elfáradva néha majdnem megbénult; számos hitközséget alapított, melyekben

rendtársait s más papokat hagyott hátra; királyokkal, fejedelmekkel érintkezett, a mikádót is fel akarta keresni, a boncokkal nyilvános vallási vitatkozásokat tartott s minden módon iparkodott a pogányok előtt a kereszténységnek tekintélyt, érvényt s köztük híveket szerezni. Nyomában mindenfelé áldásos missziói tevékenység fejlődött ki s új egyházak oly gyönyörű virágzásnak indultak, hogy a százados üldöztetések közt papjaiktól megfosztva sem vesztették el hitüket teljesen s a vértanui hősies hűségnek számos szebbnél-szebb tanujelét adták.

Xavér példájára és lelkesítő leveleinek buzdítására óriási lendületet vallott azonban a misszióügy a világ egyéb tájain is. Xavér rendtársai, kiket bizonyos értelemben mind Xavér tanítványainak nevezhetni s velük karöltve a régi s az újonnan alakult szerzetestársulatok Észak- és Délamerikát, a Filippi-szigeteket stb. csakhamar nagymértékben keresztényekké tették s a redukciókban (önálló keresztény telepekben) a civilizáció és térítő tevékenység csodáit teremtették meg.

A misszióügy fellendülését állandóbb jellegűvé tette a külön központi hitterjesztési társulat, a *Congregatio de propaganda fide* alapítása (XV. Gergely, 1622-ben). A XVIII. század végén az Európaszerte elterjedt kereszténytelen eszmék, a forradalmak s ezekkel egyidejűleg a vallási intézmények, főleg a szerzetesrendek elnyomatása jelentékeny kerékkötői voltak a hitterjesztés előrehaladtának. Érzékeny csapás volt a missziós ügyre nézve a legújabb korban a pápai állam és a propaganda-kongregáció javainak lefoglalása az olaszok részéről. Viszont azonban a XIX. század folyamán a közlekedés óriási megkönnyítése s a legújabb kor igényeivel számoló számos kisebb missziótársulat alapítása folytán, úgyszintén a missziói egyházkormányzat célszerű rendezése következtében az utolsó pápák alatt a misszió ügye ismét igen szép virágzásnak indult az egész földkerekségen. A vérta-

nuk és hőslelkű apostoli bajnokok kora ki nem halt még, miként ezt különösen fényesen igazolja a véres üldözéseket szenvedő kínai és örmény keresztények viselkedése a legutóbbi években; sem az Egyház nem vesztette el világraszóló, katolikus és apostoli jellegét.

Ha már most a katolikus hitterjesztési tevékenységet s ennek eredményeit a *jelenkorban* tekintjük, sok fájdalmas jelenség mellett igen sok szépet, vigasztalót, felemelőt s bátorítót látunk. A legelső benyomás, melyet e szemle nyujt, azon jogos öntudat érzete, hogy a katolikus misszióügy nagy és bámulatos és hasonlíthatatlanul felette áll minden egyéb vallásfelekezet hitterjesztési tevékenységének egyrészt eszményiség, másrészt általánosság dolgában. Ismételten elismerték ezt a legújabb kor protestáns és egyéb hitű írói is. Mily különbség van az államilag fizetett, államilag segélyezett iskolai s egyházi vállalatokban hivataloskodó, feleséges, kényelmesen élő anglikán vagy amerikai pásztorok — s az ínséggel küzdő, bélpoklosokat ápoló, a kormányoktól nem pártolt, sőt gyakran üldözött katolikus hithirdetők között, akik semmi földi előnyt nem ígérnek és nyomorult fa-kápolnájukat pénz nélkül, maguk kezeivel kénytelenek megépíteni!

S a segédeszközök hiányossága ellenére is mily hévvel, mily önzetlenül, mily önfeláldozással hirdeti ugyanazt az egy tant az egész világon az a 30—40.000 katolikus hithirdető, körülbelül háromszor annyi szerzetesnő támogatása mellett, akik közt egyetlenegy sem kap fizetést, egyetlenegy sem gazdag s nagy ritkán kap valahonnan elegendő anyagi vagy erkölcsi támogatást. Igaz, hogy az eredmény magában tekintve még mindig kevés; az emberiség öthatoda nem keresztény még s a hithirdetők nem ok nélkül panaszkodnak, hogy szükség volna százszor annyi hithirdetőre és ezerszer annyi anyagi támogatásra, mint az eddigi, hogy teljes munkát lehessen végezniök; de még így is igen bátorító és főkép igen reménytkeltő a kép, melyet napjaink hitterjesztésügyének látványa a földkerekségen nyujt.

II.

Legtöbb híve az Egyháznak Európa után (itt 180 millió a katolikus) Amerikában van, t. i. legalább 70 millió. Hogy szemlénket Délen kezdjük meg: a közép- és *délamerikai* köztársaságok lakossága csaknem teljesen katolikus (57 millió), bár a paphiány s a felforgató párt uralomra jutása, mely a 70-es években Ekvádor hitvalló elnökét, Garcia Morenót is meggyilkolta, erősen csorbítja a hitéletet. Az északamerikai *Egyesült-Államokban* a katolikus vallás kisebbségben van ugyan az összes protestáns felekezetekkel szemben (12 millió az összes lakosság 77 milliójával szemben), de mégis a legnagyobb *egységes* vallási társulat Észak-Amerikában s bár a katolikusok helyzete nem könnyű — a felekezetlen állami iskolákon kívül pl. saját erszényükből kell a katolikus iskolákra adózniok — igen tekintélyes állást vívtak ki maguknak.

Kanadában a katolikus kisebbség (kétmillió a hétmillióval szemben) erősen áll helyén és egyre növekszik. Talán egész Amerikában legszebben *Mexikóban* virul a katolikus hitélet. A még ki nem irtott bennszülött indiánok közt a Tűzföldtől kezdve fel Alaskáig és Grönlandig számos misszióielepen működnek többnyire szerzetes hithirdetők. Mind összevéve Amerika 146 milliónyi lakosságának csaknem fele katolikus.

Egészen más körülmények között fejlődik a hitterjesztés ügye a legnagyobb világrészben, *Ázsiában*. Itt nem az európai civilizációból kivált népekkel van az evangélium hirdetőinek dolguk, hanem ősrégi idők óta magukban fejlődő s a népeknek úgyszólva, vérükbe, társadalmi intézményeikbe, államszervezetükbe átment világnézetekkel és vallási felfogásokkal kell számolniok. Ott vannak mindenekelőtt az elszakadt egyházak. Legújabban innen is, onnan is, főleg a nesztoriánusok közt hallani nagyobbméretű egyesülési mozgalmakról.

A nem latin szertartású, de Rómával egyesült katolikusok száma Ázsiában jóval meghaladja az

egymilliót. Ezek nagyrészt török és perzsa kerületekben élnek, ahol az alig 50.000 lakosságú katolikussal együtt csaknem eltörpülnek a tizenötször annyi mohamedán és pogány mellett. A katolikus hithirdetőknek a világ kevés táján van oly nyomasztóan nehéz helyzetük, mint a török kormány alatt. Valóságos csoda pl. ha engedélyt kapnak arra, hogy új templomot építsenek. Hasonlóan szomorú képet nyujt Szibéria 20 millió pogánya s a Himalája-államok, melyekbe a katolikus hitterjesztők a legújabb korig is úgyszólván egyáltalában nem juthattak be.

Reményteljes, de még a kezdet nehézségeivel küzd s rendkívüli akadályokkal kénytelen szembeszállni a katolikus misszió Ázsia nagy, műveltebb birodalmaiban: Indiában, Kínában és Japánban. A számszerinti eredmény ezen országokban is igen kicsiny még: Elő-*Indiában* 262 millió lakos közt csak alig kétmillió, Hátsó-Indiában s a szigeteken 75 millióból alig egymillió, *Kína* 330 millió lakosa közt vagy 800.000, *Japán* 48 milliója közt csak vagy 60.000 lélek katolikus.

Tekintettel India, Kína és Japán népeinek műveltségére és rohamos fejlődésére, melyen azon pont felé látszanak növekedni, ahol mint elsőrangú nagyhatalmak tekintélyes és egész Ázsiára behatásos szerepet fognak játszani a jövő századokban, főleg néhány évtized óta a rendes missziói tényked ésen kívül arra helyeznek súlyt a katolikus hitterjesztők, hogy a magasabb műveltségű és behatásos osztályokat tudományos intézmények — egyetemek, természettani és csillagászati intézetek, tudományos sajtó — útján nyerjék meg a kereszténységnek s aztán ezek révén keltsenek mozgalmat a kereszténység befogadására s esetleg tömeges megtérésekre. Ily célból alakultak meg a katolikus indiai egyetemek, melyek már jelentékeny számú előkelő brahmánt neveltek keresztény gondolkozásban és különféle közpályákra.

Ázsia misszióinak, sőt az egész katolikus hitterjesztésnek egyik fő büszkesége a *Fülöp-szigetek*, me-

lyeken a katolikus hit nemcsak teljes egyeduralomra jutott — hetedfélmilliónyi az egész katolikus lakosság —, hanem teljesen áthatotta a társadalmi és államszervezeti intézményeket is. Újabban a Fülöp-szigetek az Egyesült-Államok kezére kerültek, melyeknek kormánya protestáns angol hivatalnokokkal és tanítókkal árasztja el az országot, kiknek bomlasztó hatása a katolikus filippinók hitéletében máris egyre jobban megérzik, bár ezek még mindig igen szívósan ragaszkodnak a katolikus hithez. Egyébként a Fülöp-szigetek hetedfélmilliónyi katolikusa teszi ki Ázsia összes katolikusainak — 11½ millió — több mint felét. E 11½ millió, melyet a hitben csak megtartani is sok helyen oly nehéz s annyi áldozatot követelő feladat, s amely, ha biztosan is, de igen lassan gyarapszik, bizony szomorú kisebbség azon 820 milliónyi, túlnyomó részben még pogány népvegyülék között, mely a legnagyobb földrészt lakja.

A legnagyobb földrészről a „legsötétebbre" térve át, *Afrikában* is azon szomorú tényt kell legelőbb megállapítanunk, hogy 180 milliónyi lakossága közül még csak három millió katolikus (tehát csak egyhatvanad része). Ez a sajnálatos tény azonban itt sem elbátortalanító, főleg, ha meggondoljuk, hogy e három millió közül egy millió tisztán az utolsó 30 év fáradozásainak eredménye; továbbá, ha nem feledjük, hogy Afrika északi felében mindenfelé ott kísért az izlám, a hit- és erkölcséletnek ez a legrettenetesebb akadálya, szörnyetegszerű pusztító démonja.

Egyes vidékekről vigasztalóbbnál vigasztalóbb hírek érkeznek; a Niger-tartomány pl. néhány év előtt egy keresztény katekistát választott meg királyává s ez valódi apostolként működik egész népe megtérítésén. A vadak Afrikában is, mint aránylag kevés kivétellel az egész világon, készségesen fogadják a hithirdetőt s hogy többen nem térnek meg, tíz közt kilenc esetben csak azon múlik, hogy kevés a hithirdető s még kevesebb a templomok, iskolák, kórházak emelésére szükséges anyagi támogatás Európából; bár vi-

szont az is igaz, hogy egy földrészen sem olyan áldozatos és viszontagságos a hithirdető működése, mint Afrikában, honnan csaknem folytonosan jönnek a jóbhírek: hithirdetők legyilkolásáról, a klíma, az elemek, a vadállatok iszonyú pusztításairól stb.

A mi zámbézii két magyar hithirdetőnk közül is az egyiket, *Menyhárthot*, állítólag mérgezés, a másikat: *Czimmermannt*, a gyilkos éghajlat folytán ragadta el a korai halál; többi zambézii társai közül is csak egy bírta ki 20 évig az éghajlatot, míg 70—80 társa sokkal rövidebb idő alatt kidőlt mellőle. Mindazonáltal az egész földrész, az egész kemény talaj tele van úgyszólván hintve missziós telepekkel s nincs év, melyben új és új erők ne indulnának apostoli útra a sötét földrész felé. Különös említést érdemel Madagaszkár szigete, ahol pl. a katolikus iskolák látogatóinak száma öt év alatt húszezerről 150 ezerre emelkedett? Továbbá északon a koptok tömeges visszatérése az Anyaegyházba.

Hátra van még *Ausztrália* és a Szigetvilág. Mindkét helyen igen fiatal még a misszió s máris számos hithirdető vértanui vérével kellett a talajt megöntözni. A misszió-ügy azonban itt is erősen fejlődik és Ausztrália és Óceánia hat és félmillió lakosságából ma egymillió a katolikus Egyház híve. A térítésnek igen szép jelenségét mutatja a Szamoa-szigetcsoport missziója, hol a bennszülött király, Mataafa is megtért s az evangéliumnak lelkes apostolává lett. Délausztriában az angolnyelvű katolikusok nagy tekintélynek és népszerűségnek örvendenek; a század fordulópontján tartott nagygyűléskor joggal hirdethették a protestáns lapok is, hogy valamennyi felekezet között Ausztráliában a katolicizmusé a jövő.

Aki a katolikus hithirdetők leveleit, jelentéseit s működésük leírását a hitterjesztési folyóiratokban tanulmányozza, megfigyeléseinek eredményeként főkép azon tényt állapíthatja meg, hogy bár sokfelől, de különösen az évezredes erkölcstelenségbe, babonaságba és tudatlanságba merült népek megrögzött haj-

lamai, szokásai, intézményei és felfogásai részéről óriási nehézségek állanak a hitterjesztés útjában: az Egyház meghagyásából és az ő áldásával mégis mindenütt ott küzdenek már az evangélium apostoli terjesztői az egész világon, Grönland és Labrador hósivatagjain s a Szudán forró homokján, a Himalája lejtőin s a pampák síkjain; és küzdelmeiket, ha lassan is, ha emberfölötti erőlködések árán is, de mindenütt biztos siker kíséri.

Az Egyház tehát a maga részéről a szó teljes értelmében megfelel az Üdvözítő meghagyásának: „Hirdessétek az evangéliumot minden teremtménynek". Csak a katolikus nép támogatásától függ, kellő foganatja lesz-e az Egyház s önfeláldozó bajnokai erőfeszítéseinek. A hithirdetők ezrei mondtak le kényelmükről, hazájukról, mindenükről; még életüket is készek folytonosan odaáldozni: csak egyet kérnek tőlünk: hogy mi meg valami kevéssel támogassuk őket, nehogy leghősiesebb áldozataik s erőfeszítéseik kárba vesszenek.

S ez a gondolat kissé megszégyenítő feddést tartalmaz reánk, magyarokra nézve. Magyarország tíz millió katolikusa évenkint csak vagy 20—30.000 koronát juttat missziós célokra, azaz átlag négy katolikus együttvéve hord össze egy fillért. Ausztria kétannyi katolikusa 10—15-ször ennyit, Németország katolikusai 100-szor, 200-szor ennyit áldoznak, hogy az áldozatkészségéről híres Franciaországot és Belgiumot ne is említsük. Számarányunkat s átlagos jólétünket tekintve, túlságosan kevés gondot viselünk felebarátaink azon millióira, kik talán éppen a mi részvétlenségünk folytán vesznek el a keresztény művelődésre és meglehet, az örök életre nézve.

Nálunk valóságos kivétel az érdeklődés, legalább a gyakori érdeklődés, a mi *világegyházunknak mint ilyennek* ügyei iránt s gyakran annyira elmélyedünk itthoni gondjainkba és bajainkba, mintha a nemzet határain ránknézve nem léteznék sem felebarát, sem kötelesség, sem működési tér.

India és Japán apostolának, a világokat felölelő buzgalmú Xavéri Ferencnek jubileuma juttassa ismét emlékezetünkbe azt, amire ő a mennyei Atyát magát szokta emlékeztetni világhírűvé vált imájában (Aeterne rerum omnium):

„Tekintsd a hitetlenek lelkét, mely a te képedre teremtetett. Ime, ezekkel telik meg a te gyalázatodra a pokol . . ."

Szűz Mária városa.

Ilyen is van?

Van bizony; messze ugyan, Előindiában; de a gondolat szárnyán egy pillanat alatt odaérhetünk. És érdemes is oda gondolatban egyszer ellátogatnunk, már csak azért is, mert Mária városa igen figyelemre méltó apostoli vállalatnak kiindulópontja.

Tudvalevőleg 300 millió lélek lakja Indiát: csaknem valamennyi pogány. E 300 millió közt 25 millió ú. n. brahmán él; ezek India legelőkelőbb rangját képezik. Történeti multjuk s anyagi meg szellemi kiválóságuk folytán egész Indiában óriási tekintélynek örvendenek. Műveltségük is valóban jelentékeny. Kétségtelen dolog, hogy beláthatatlan időkig a brahmán kaszt lesz az irányadó osztály Indiában: az a 300 millió indiai mindig és mindenben a 25 millió brahmán után fog indulni; ezektől függ a közvélemény és a társadalmi intézmények alakulása legelső sorban. Ezt az angolok is elismerik.

A katolikus hitterjesztés e körülmények közt okosabbat nem tehetett, mint hogyha Indiában közvetetlen céljául a brahmán osztály megtérítését tűzte ki. Erre összpontosítja egyelőre úgyszólván minden erejét.

Igaz, hogy brahmánt megtéríteni tízszer olyan nehéz, mint más, alsóbb osztályú indust, de viszont tény az is, hogy egy brahmán megtérése átlag húszharminc egyéb hindu megtérésére ad reményt.

És a nagy munka sikerült, a kezdet nehézségei le

vannak győzve. A brahmánok egymásután kérik a keresztséget, főleg azok, kik a katolikus szerzetesek bombay-i vagy tricsinopoliszi főiskoláit látogatják.

Most csak arról van szó, hogy az indiai közfelfogásban érvényre jusson a meggyőződés, hogy a „keresztény" és a „brahmán" fogalmak nem zárják ki egymást. Ha ez nem sikerül, hiábavaló a brahmánokra pazarolt számtalan fáradság és áldozat: a kereszténység megvetett, alsó kasztbelieknek való intézmény marad.

Azért a megtért brahmánnak tovább is meg kell különböztetnie magát minden alantas kaszttól. Háztartás, táplálkozás, viselet dolgában ragaszkodnia kell a brahmánok kiváltságos szokásaihoz, amennyire ezek t. i. a keresztény vallással nem ellenkeznek. Névleg nem lakhatik egy szálláson mással, mint brahmánnal; nem ehetik mást, mint brahmán-főzte ételt, sem oly edényből, melyet alsó kasztbeli valaha megérintett, vagy csak megpillantott is, stb. stb. Mindez pedig máskép nem lehetséges, mint ha a megtért brahmánok külön helyre telepednek le, ahol csak egyenrangúakkal érintkeznek, s nem kell folyton a „beszennyezés"-től félniök. Pogány rokonaik üldözései elől is csak így lehetnek biztonságban.

A hithirdetők tehát keresztény brahmán-telepet alapítottak. Tricsinopolisz egy lakatlan telkét megvásárolták, kis városkává változtatták s e városkát, a brahmán-kaszt s ezzel egész India megtérésének első támaszpontját, a tévelygések egyedüli meggyőzőjének, Szűz Máriának tiszteletére *Toppu St. Maria*-nak, Szűz Mária városának nevezték el.

A nagy mű, a beláthatatlanul szépjövőjű terv megvalósulása tehát *Szűz Mária nevével indult meg.*

Kedvesen írja le ezt a kis telepet a brahmánok egyik hithirdetője:

„Alig ecsetelhetem azt a benyomást, a valóban mennyei béke azon érzetét, mely az ember szívét a megtértek városkájában eltölti. Valaha puszta terület volt itt, szórványos kókuszpálmákkal és három kis

tóval. Ma falakkal körülvett, két részre osztott városrész, melyet csinos kis tér választ el egymástól.

„A nyugati oldal a ‚Brahmán-utca', melyet alacsony, négyszögletes, fehér s igen tiszta házak szegélyeznek. A házak belsejében bútorzat nincsen; csak gyékényt terítenek le a földre éjszaka. Azon a helyen, hol a pogányoknál rendesen valami bálványkép áll, a *Szent Szűz* szobra díszeleg. Azok szobáiban, kik még tanulmányaikkal foglalkoznak, fekete faasztal is van, könyvekkel megrakva, — fölötte a falon egy rézfeszület; a látogató azt hinné, hogy remeteségben jár. Mindegyik ház előtt szalmafedelű kis tornác, mögötte udvar.

„A keleti oldalon három házsor áll két utcával a *szudrák* (másodrangú, de szintén előkelő kaszt) számára. A két telep közepén a téren kápolna áll, melybe a keresztények minden este imára jönnek össze, s hol a keresztény nők minden reggel keresztutat járnak. Igazi kis görög „naosz" ez a kápolna, csak 30 ember fér bele. Homlokzata négy korinthusi oszlopon nyugvó, háromszögletű timpanon, kereszttel a csúcsán. E kápolna előtt játszik esténkint a „falu" ifjúsága — akárcsak Európában — tenniszt.

„A kókuszpálmák sötét levelei között észak felől — mint valami régi, immár elhagyott mult emléke — látszik a Szivaistenség nagy, sziklára épült pagodája. A „toppu" körül nagyforgalmú, piszkos utcák kígyóznak. Csak idebenn van csend, béke és nyugalom . . . .

„Egyszer egyenesen a pagodából jövet szálltam le a toppuban. Füleim zúgtak még a hamisan hangolt hangszerek vad zenéjétől, midőn a „Szűz Mária kertjébe" beléptem. Ó, mily más jelenet volt ez, midőn a brahmánok boldog arckifejezését láttam, s arcukon a mosolyt, mely súlyos, de már befejezett küzdelmekről s drágán szerzett lelki békéről beszélt! . . . Oly nehezemre esik, valahányszor ezt a mennybeillő virágoskertet el kell hagynom, hogy a babonába s bűneibe fulladt pogány tömeg közé menjek!"

„Tricsinopolisznak egy más részletén, a főtemplom árnyában, még egy intézményt létesítettek a katolikus hithirdetők, mely a „Toppu St. Mariá"-nak mintegy folytatása és kiegészítő része. Ez a brahmán *özvegyek* menedékhelye. A szemérmetes illem felületes máza alatt a hindu társadalomban hajmeresztő erkölcsi romlottság lappang. Mindenekelőtt az özvegyek[1] e romlás áldozatai, ezek a szegény gyermeközvegyek, kiket nem ok nélkül neveztek el viszont a brahmán kaszt férgeinek is. Már most ezek megmentésére immár 2 éve a katolikus felebaráti szeretet menedékhelyet nyitott. Ezek a bűnbe, lelki sorvadásba sodort szegény teremtések máris új, üde életre ébredtek a keresztény talajon. E szerencsés kísérletért a műveltebb brahmán körök szerencsét kívántak „Szűz Mária városa" hithirdetőinek, felháborodva a becstelenségeken, melyekbe az özvegyek a hivatalos „tisztesség" megtartása következtében rendesen sülylyedni szoktak.

„Sajnos azonban, — így végzi Szt. Mária városának leírását a hithirdető — ezek a szerencsekívánatok igen sovány segítséget jelentenek. A megkezdett vállalat sokkal gyakorlatibb, kevésbbé plátói segélyekre szorul. A brahmánok menedékhelyének először is Isten bő malasztjára, a kegyelmek egész árjára van szüksége; másodszor pedig ennek az árnak a felszínén egy-két aranyszalmaszálra . . . alamizsnára. Ezek az áramok Európából erednek. Kedves olvasóim, ha rájok akadtok, irányítsátok a folyásukat a távol India „Mária városa" felé!"

[1] Indiában a leányokat már 3—4 éves korukban eljegyzik egyenlőkorú fiúkkal. Ha aztán a vőlegény meghal, az „özvegynek" soha többé férjhez mennie nem szabad; sok mindenféle emberi jog élvezetéből ki van zárva, s élete minden tekintetben rendkívül szomorú. Kétségbeesésükben nagyrészt a bűn karjaiba vetik magukat. — Számuk igen nagy; csak a 10 éven aluli brahmán özvegyeké 1881-ben 57.000 volt. (L. Kath. Hitterj. Lapjai, 1903. 58. l.)

Így ír a hithirdető.[1] Én csak azt teszem hozzá, hogy mindezek tekintetbe vételével valóban alig tehetünk Szűz Máriának kedvesebb dolgot, mintha imáinkat és szerény alamizsnáinkat néha a „Szűz Mária városa" s ezzel a *katolikus hitterjesztés egyik legszebb tervének felvirágoztatására* fordítjuk.

102 iskola.

Egyetlen magyar hithirdető alkotása. Százkét falu, ahol eddig sem a kereszténységnek, sem a művelődésnek nem volt csarnoka. Százkét hely, ahol elhanyagolt, kirabolt, elnyűtt emberlelkek élték szomorú életüket, vigasztalanul és remény nélkül, amíg P. Szarvas Miklós, a fiatal magyar hithirdető közéjük meg nem érkezett. Amíg meg nem alapította köztük a keresztény iskolát. Tizet, huszat, ötvenet, végre 102-t. Ha van hirtelenében még egy magyar kultúrapostol, aki elmondhatná, hogy néhány éven belül 102 új iskolát alapított? Legföllebb a kultuszminiszter, de az sem tör pogány ugart, nem a semmiből teremt, hanem az állam erejéből, s nem idegen tájakon, ahol ő maga is csak megtűrt jövevény, hanem otthon, ahol mindenki tőle is várja az iskolaállítást. Odatúl azonban, messze Kínában, Tamingfu környékén, egyetlen fiatal hithirdető semmiből, úgyszólva anyagi eszközök híján, ellenséges területen, ezernyi önfeláldozás árán létesít 102 iskolát — mindegyiknek szerez házat, tanítót, növendéket (no, ez van bőven!) s ami Kínában nem utolsó iskolai rekvizitum: gyógyszert — s maga, mint egy fizetésnélküli, cím- és jellegnélküli tanfelügyelő, Krisztus tanfelügyelője, biciklin járja a 102 falut, a 102 iskolát; hiányokat pótol, bajokat oszlat, buzdít, lelkesít, korhol, ellenőriz s maga is tanít, tanít, tanít.

Magyar kultúrapostol, aki a magyar név dicsőségét elvitte a messze Keletre! Akit francia és belga

[1] P. Pierre Suan, I. La Mission Française du Maduré, Noël 1901., 27. s k. l.

kollégái máris bámulnak a teljesítményeiért! Szarvas Miklós, te, a százkét kínai iskola megalapítója, fenntartója, tanfelügyelője, főigazgatója: micsoda öles cikkek jelennének meg rólad Budapesten, micsoda Gellérthegy-méretű monumentumokat emelnének a tiszteletedre, micsoda örömtüzek gyúlnának — ha nem volnál katolikus pap, ha nem volnál magyar jezsuita!

„Tanítsatok minden népet!"

Közel kétezer éve lett testté a Világ Világossága, mely megvilágosít minden embert, aki e világra jő. Közel kétezer éve hallatja köztünk szavait, felemelő tanait, üdvöt osztó intéseit. S közel kétezer éve, hogy távoztakor tanítói hatalmat alapított e földön s apostolainak búcsúzás közben meghagyta: „Elmenvén tanítsatok minden népet, megkeresztelvén őket az Atyának, Fiúnak és Szentléleknek nevében, megtanítva őket megtartani mindazt, amit meghagytam nektek; és íme: én veletek vagyok mindennap egészen a világ végezetéig" (Mt. 28, 19. 20).

Az apostolok Mesterük búcsúszavát szent örökségként fogadták s bízva az ő mindenható segítségében, bámulatos szívóssággal mentek neki a világtérítés, a krisztianizálás nagy munkájának. Mérhetetlen akadályok gördültek útjukba lépten és nyomon: a létében fenyegetett ókori kultúra, a társadalmi életszükségletté vált erkölcstelenség, a pogány filozófiai rendszerek s a cézárok önistenítő féltékenysége mind összeesküdtek a kereszt tanai ellen. Az Egyház háromszáz éven át a szó valódi értelmében vért izzadott, míg a közéletben gyökeret bírt verni. Csak a milánói rendelet (313) s a keresztény császárok törvénykezései teremtettek az evangéliumnak biztos helyzetet az ókori társadalomban.

E külső megszilárdulást az Egyház arra használta föl, hogy kettőzött mértékben indult neki az evangélium terjesztésének. A népvándorlás zűrzavaros áram-

latai között fényesen bebizonyította, hogy a népek újjászervezésére és civilizáló megnevelésére valósággal isteni erőforrások fölött rendelkezik. Egy Nagy Gergely, egy Agoston, egy Bonifác, egy Patrik, egy Remig, egy Anzgár, egy Columba, Cirill és Methód s nem utolsó helyen egy Adalbert és Gellért egész országokat hódítottak meg Krisztusnak, miközben lelkes világi nagyok állottak mellettük: a Szent Istvánok és Etelbertek, a Klodvigok és Rekkarédek; sőt nemesszívű nők is jelentékenyen segédkeztek a térítés munkájában: Bajorországban Theodelinda, Oroszországban Olga, a frank birodalomban Szent Klotild, Írországban Szent Brigitta egyengették a kereszt diadalútját. A katolikus hitterjesztés történetének legszebb lapjai ezek, melyek a IV-ik és X-ik század közti Európa új népeinek meghódításáról szólnak.

Még folyt az európai misszió s az Egyház apostoli buzgalma máris újabb munkaterekre indult és bár a középkor folyamán az európai alakulások erősen lefoglalták az apostolutódok erejének legjavát, a hitterjesztés mégsem szünetelt.

Főleg a keresztes hadjáratok terelték a távolkelet felé az apostoli szívek figyelmét. A XIII-ik században bátor ferencrendi szerzetesek — Montecorvino János, Rubruki Vilmos, Odorik és mások — szárazföldi úton egészen Kínáig elhatoltak, hol 1307-ben már a pekingi püspökség is megalakult. Az Egyház a XIII-ik század végén már vagy 85 milliónyi hívőt számlált.

A felfedezések korában a hithirdetési eszme a merész óceánjáró vállalkozásoknak egyik főmozgatója volt. A felfedezőkkel együtt mentek a hithirdetők is, kik égtek a vágytól, hogy Krisztusnak új népeket nyerjenek. Főleg a szerzetesek haláltmegvető buzgósága ért gyönyörű eredményeket: egy Xavéri Szent Ferenc egymaga százezreket részesített a keresztség szentségében. A rendszeres, szervezett munka stádiumába akkor lépett a hitterjesztésügy, midőn XV. Gergely 1662-ben Rómában megalapította a hitterjesztési bizottságot, a „Congregatio de Propaganda Fide"-t. Ezt

az intézményt buzgó pápák és lelkes hívek adományai dús javakkal látták el, melyekből számos misszióteleppet, templomot, iskolát lehetett létesíteni, mígnem a mult század forradalmai, főleg az 1870-iki egyházrablás (szekularizáció) barbár erőszakkal megfosztotta az Egyházat a bizottság vagyonától s így a hitterjesztés anyagi eszközeitől.

Azóta a hitterjesztésügy a hithű katolikusok egyéni önfeláldozására és kegyes adományaira van utalva. A fillérenkinti adakozás e verejtékes, lassú módszere dacára a hitterjesztésügy egyre terjed az egész világon. A dúsgazdag protestáns hitterjesztési vállalatok anyagi érdekekkel — malmok, gyárak, hajózási társulatok stb.-vel — fűzik össze missziói tevékenységüket s így, bár benső átalakító hatásuk a vadak szívében minimális, külsőleg mégis imponáló vetélytársai azon katolikus tevékenységnek, mely őket az üzérkedés e terére nem követheti. A rendes mód az, hogy a katolikus hithirdető kereszttel és ásó-kapával megy neki a vadon rengetegnek; megpuhítja, előkészíti a talajt; mikor aztán a nehéz munka nagyjából megvan, jön az 500 fajta protestáns szekta s egyik a másik után állítja oda „templomát" drága brit és amerikai pénzen a szegényes, bódészerű katolikus kápolna mellé. A félig még vad bennszülött pedig a külső után ítél.

Ezek az állapotok kettőzött mértékben rónak ránk kötelességeket. Minket azonban ne a versengés szelleme hevítsen, hanem a krisztusi szereteté. Tekintsük az aratást, a bő termést, a fehérlő, kalászos vetést, mely annyira érett már a behordásra. Hithirdetőink előtt mindenütt bőséges munkatér nyílik, mindenütt ott várja az igazság igéit az éhező, az ínséges, az üdvszomjas lelkek beláthatatlan serege. Egy-egy hithirdető nem ritkán arról panaszkodik, hogy 10—20 egész falu kéri a keresztséget, míg ő csak alig néhány ezer lélek oktatására képes és a bennszülött katekista eltartására, bármily szegény igényű is az, anyagilag képtelen.

Naponként vagy 100.000 ember születik. Ezeknek mindnek halhatatlan lelke van, mely élni fog örökké, vagy véghetetlen boldogságban, vagy véghetetlen boldogtalanságban. „Aki hisz és megkeresztelkedik, mondja Krisztus, az üdvözül; aki nem hisz, elkárhozik" (Mt. 16, 16.). Már pedig, mint Szent Pál mondja, *„hogyan higyjenek abban, akiről nem is hallottak? és hogyan halljanak róla, ha senkisem hirdeti nekik? és hogyan hirdessék nekik, ha nem küldünk hozzájuk senkit?"* (Róm. 10, 14, 15.).

Íme az apostol e szavakban fontos kötelességet érint: hogy t. i. amint az egyes embernek kötelessége, hogy higyjen az Isten Fiának nevében (Ján. 3, 18), úgy a hívőknek viszont szent kötelessége, hogy azokat az igaz hit elérésére segítsék, akik attól még távol állnak. A tanító Egyház megfelel e kötelességnek, midőn tanítókat és hithirdetőket küld ki; de a hívő népnek is segédkeznie kell a hithirdetési ügy támogatása által. S itt senkisem képez kivételt: a dolog oly sürgős s a feladat oly végtelenül magasztos.

Avagy nem fájdalmas tudat-e, hogy immár csaknem kétezer év múlt el Krisztus halála óta s még mindig annyian vannak, kikhez a Krisztus hite, ez a fény, ez a napos derű, ez a természetfölötti élet még nem hatolt el? Nem fájdalmas látvány-e, hogy az emberiség nagyobb része, kétharmada ma sem keresztény? nagy részük — a mi hibánkból is! — nem ismeri azt a nevet, melyben egyesegyedül lehet üdvözülni az apostol szerint? (Ap. Csel. 4, 12). Ki felelős e fájdalmas tényért? Ki tolhatja másra a kötelességmulasztás vádját? Ki mondhatja el, hogy neki a szegény pogány nem felebarátja, neki nem kell vele törődnie, sem megmentésén közreműködnie imával, alamizsnával és buzgólkodással?

A kongregáció apostoli lelkeket nevel. Íme az apostolkodás egyik legnemesebb és nálunk, sajnos, legelhanyagoltabb munkatere! Itt nyilvánuljon meg tehát fokozott mértékben az a buzgóság, mely a lelkek

örök üdvösségét őszintén óhajtja. Legyen minden kongregáció egy-egy gócpont, melyből kiindulva az apostoli érdeklődés és lelkesedés minél több vallásos szívet megragadjon s munkásságra segítsen!

Miért kell minden katolikusnak támogatnia a missziókat?

Először is hálából a jó Isten iránt. Hálából az igaz hit kegyelméért és hálából azért a sok más kegyelemért, amit a kereszténység, a katolikus Egyház által nyujt nekünk az Isten.

Az evangéliumban olvasunk arról a hálátlan szolgáról, akinek igen nagy adósságát az ura elengedte És a haszontalan szolga, az a „gonosz szolga", ahogy Krisztus Urunk mondja, viszont a felebarátján, a szolgatársán nem akart megkönyörülni. Jaj, nem szól-e ez az evangéliumi részlet nekünk is, a missziókat elhanyagoló európai katolikusoknak? Nem fedd-e e percben minket is az Úr Isten onnan felülről, az Ő mennyei trónusáról s nem ezt a borzasztó korholást intézi-e hozzánk mindegyikünkhöz, hogy te „gonosz szolga", serve nequam, én tégedet kiemeltelek az örök pokol veszedelméből, kiemeltelek a hitetlenségből, ahol százezrek járnak a tévedés, a babona, a bálványimádás, az erkölcstelenség útján és onnan téged kiemeltelek és elhoztalak az igaz hitre, talán már bölcsődtől kezdve; én neked olyan atyát, olyan anyát, olyan hitoktatókat, olyan nevelőket adtam, amilyen kevés másnak jutott. Én téged feloldoztattalak számtalanszor a bűneidtől, én téged az Oltáriszentséggel tápláltalak, holott igen sokan vannak, akik nem is tudják, mi az Eucharisztia, milyen édesség, erő és vigasz áradoz belőle. Te „gonosz szolga" vagy, ha mindezért cserébe nem segítesz azokon, akik távol állnak az igaz hittől; ha nem könyörülsz meg azokon, akik azt sem tudják, mi az Eucharisztia, nem tudják, mi a szentáldozás, nem tudják, micsoda lelkierőt ad, mennyi vigaszt nyujt a szenvedésben, mennyi reményt a küzdelemben s a ha-

lállal szemben mennyi bizodalmat önt a lélekbe az Oltáriszentség. Te nem könyörülsz meg rajtuk, nem törődsz azzal, hogy a pogányok még azt sem tudják, hogy valamikor az Isten Fia földön járt, akiknek Jézus Krisztusnak még a neve is ismeretlen fogalom. Te nem törődsz velük, de megelégszel vele, ha az imakönyvedből jól kiimádkozod magad, költekezel, dúslakodol a lelkijavakban, de nem akarsz belőlük juttatni a sokkal szegényebb, sokkal szenvedőbb, sokkal szűkölködőbb felebarátaid százmillióinak!

Tehát mindenekelőtt a hála kötelez minket, hogy a missziókat támogassuk, hogy a szegény pogány népeket segítsük Krisztus országába bevezetni.

Másodszor ugyanerre kötelez a *szeretet* parancsa. A szereteté az Úr Isten, az *Úr Jézus iránt.* Emlékszel, testvér, az evangélium elbeszélésére? Amikor Krisztus Urunk ott imádkozott a Getszemáni-kertben: vért izzadott és bizonnyal az a gondolat gyötörte leginkább, hogy az ő halála megannyi lélekre lesz hiábavaló! Hogy a vérehullása ellenére az emberek milliói el fognak kárhozni! El fognak kárhozni, mert senki sem segít rajtuk, mert senki sem viszi el hozzájuk az igaz hit világát és Jézus kegyelmét. És akkor Jézusnak homlokáról vércseppek hullottak alá, véresen verejtékezett. Te, úgye, szereted Jézust, legalább gyakran mondod ezt imádban. Azonban, ha igazán szereted Őt, akkor menj is oda a Getszemáni-kertbe és törülj le az Úr homlokáról legalább egy-két verejtékcseppet! Ha ezt nem teszed, ha nem vállalkozol erre a szeretetszolgálatra, akkor nem mondhatod, hogy igazán szereted Jézust. És Jézus ott függ a keresztfán, karja kifeszítve, már-már megtörik a szíve. Egyik utolsó kiáltása ez: „Szomjúhozom". Nem éppen csak vízért, nem pillanatnyi enyhülésért szomjúhozott az Úr Jézus, hanem szomjúhozott az emberek örök üdvösségéért, szomjúhozott az élő szívekért, azt szomjazta, hogy az emberek megismerjék és viszontszeressék és ennek révén örökre üdvözüljenek. Szegény Jézus, te csak szomjúhozzál! Kétezer évvel kereszthalálod után az emberek

még mindig nem ismernek téged, nem jönnek hozzád; millió, százmillió számban élnek még ma is a pogányság sűrű, sötét éjjelében. Miért? Mert nincsenek elegen, akik odavinnék a te hitedet, a te szeretetedet a pogány népek közé. Mert nincs elég apostoli lélek, aki itthagyna mindent a világon és menne, hogy téged, Jézus, vigyen az óceánokon keresztül s mert az itthonmaradottak között sincsenek elegen, akik igazán szeretnék és támogatnák a missziókat, hogy minél több tabernákulum legyen az afrikai sivatagban is, Ázsiában is, az óceánok világában is, Alaszkában, a Tűzföldön, aki gondoskodnék róla, hogy mindenütt felüssék az Úrnak sátorát. Mert mindez minket, európai keresztényeket nem érdekel. Minket csak a napi politika érdekel, a pletyka, az ebéd, a vacsora, a színház, hogy milyen ruhákban járunk, milyen cifra rongyokat akasztunk magunkra. Csak az érdekel. Nem szeretjük Jézust, azért nem szeretjük eléggé a missziókat. Testvér, ha te Krisztust igazán szereted, akkor légy te is Veronika és a lelkekért vérző, verejtékező Üdvözítőnek törüld le egy-egy könnycseppjét, egy-egy verejtékcseppjét!

A harmadik motívum a *szeretet Egyházunk iránt.* Az Egyház, Szent Pál szerint, Jézus menyasszonya. Jézust szeretni nem lehet, ha nem szeretjük az Ő Egyházát, a római katolikus, apostoli, Péterre alapított krisztusi Egyházát. Már most nézd, testvérem, hát nem Egyházunk szeretete, nem Egyházunk becsülete forog-e itt kockán? A pogányok megszégyenítenek minket. A mohamedánok nemcsak, hogy terjeszkednek, hanem missziós intézeteket is létesítenek. Valóságos szemináriumokat a mohamedánizmus terjesztésére a négerek, az indusok, a kínaiak között. És tudjátok, mekkora az eredmény? Arábiában, Északafrikában ma 40.000 mohamedán — hogy úgy mondjam —, kispap, hithirdetőjelölt készül arra, hogy Mohamednek babonáját, hárem-mennyországgondolatát vigye el a különböző pogányok közé. Hát hogyha a tévedés, hogyha a bűn, hogyha a hamis vallás ilyen erőfeszítéseket tesz a

hamisság terjesztésére, akkor mi katolikusok hagyjuk a mi szent Egyházunkat, Jézus Krisztus Egyházát, hogy szégyenben maradjon a mohamedánizmus mögött? Nem is beszélek arról, hogy bizony az angol, az amerikai protestánsok, akik roppant gazdagok, társadalmi gyüjtés alapján minden évben igen szép összegeket adnak össze a maguk felekezeteinek terjesztésére. Mert az ott hozzátartozik a jólneveltséghez, hogy évente adjanak egy párszáz dollárt vagy ezret, ki milyen gazdag, „for charities", szeretetművekre, aminek nagyrésze Indiába, Kínába megy és ott ezeken az óriási pénzeken hatalmas árvaházakat, kórházakat, egyetemeket, gimnáziumokat, nyomdákat létesítenek. Megszégyenítő, hogy ezek a protestáns missziós intézetek anyagi erőben sokszor messze meghaladják a szegényes, szűkölködő katolikus hithirdető-intézményeket.

A „Mária-kongregáció" egyik utóbbi számában közöltük a jó P. Lischerong missziós-állomásának fényképét. Sokan ismerték őt, hiszen sokszor prédikált itt erről a szószékről. Elküldte e fényképen önmagát, ott áll az ő kápolnája, paplakja és iskolája előtt. Nézzétek meg, testvéreim, azt a fényképet. Azt egy magyar faluban istállónak sem használná, ami ott kápolna, paplak és iskola. Szegény, koldus hithirdető! Ott áll egyedül, árván, a nagy pogány embertenger közepett. Nincs pénze, hogy versenyre keljen a mohamedánok, újabban az angol—amerikai protestánsok alkotásaival. Ime hát: már a becsület, a Szentegyházunk iránt való szeretet is megkívánja, hogy mi katolikusok, akik ezerkilencszáz év óta végezzük a missziós munkát s nemcsak harminc, vagy ötven év óta, a tévedés apostolaival szemben le ne maradjunk a hitterjesztés terén.

A negyedik motívum a *szeretet a mi hithirdetőink iránt.* Most nyáron is elment tőlünk két páter. A múlt nyáron szintén kettő. Most már vannak Kínában kilencen magyar jezsuiták. Van négy szaléziánus is. Aztán meg ott van tíz kalocsai kedves nővér, tíz magyar apáca. Képzeljétek szegényeket, ahogy ott messze ide-

genben élnek és sokszor bizonnyal elfogja őket a honvágy. Aki, mint én, hosszú éveket töltött külföldön, tudja, mit jelent az, ha az ember messze hazájától él. Akkor sokszor egy levél, egy hazai kis péksütemény egy-egy zsemlye, kifli, milyen boldogság, mert Magyarországból jön! Szegény jó magyar hithirdetők, szegény jó kis misszionárius apácák, titeket is valószínűleg sokszor gyötör és megkísért a nagy emberi érzés, a honvágy. Ti is visszaszálltok lélekben karácsony estéjén a mi magyar karácsonyfáink alá és halottak napján ti is visszagondoltok elhalt apátokra, anyátokra és lélekben sokezer kilométeren túlról is visszaszálltok az ő sírjaik fölé. És eszetekbe jut: Ó, ha még egyszer csak öt percig is Magyarországon lehetnék! De nem! Azok a jó páterek és azok a jó apácák és nemcsak a magyarok, hanem az a sok angol, francia, amerikai, belga, holland, német, osztrák, lengyel, spanyol, portugál, olasz misszionárius, amikor érzi a honvágyat, akkor eszébe jut, hogy Jézus a legdrágább hazát helyezte kilátásba ajándékul ezért a lemondásért. És ők lemondanak mindenről, megkeményítik akaratukat s tovább is viselik az egyedüllét igáját idegen világban, pogány, barbár népek között. De egy dolog bizonnyal fáj nekik. Nem az, hogy karácsony szent estéjét távol töltik, de Jézusom, — mondják — azt már nem tudom elviselni, hogy az én otthonmaradt katolikus testvéreim el is felejtenek, kivetnek engem a szívükből, nem gondolnak többé rám, nem imádkoznak értem és nem tudják meghozni azt a borzalmas nagy áldozatot, hogy egyszer egy szivarnak árát, vagy egy illatszeres üvegecskének az árát inkább odaadnák, nem azért, hogy én azt megegyem, megigyam, hanem azért, hogy segítsek azokon, akik körülöttem oly rettenetes testi és lelki nyomorban vannak. P. Lischerong írta nekem, hogy szive vérzik, amikor azért viszi el keze közül a nemrég megkeresztelt, katolikus fiatal leányokat a pogány apjuk, hogy eladja őket, erkölcstelen célokra, mert az a pogány apa a leányában csak árucikket, az eladásra való anyagot nézi. Elviszik azt a leányt,

elpusztul és a kereszténységre nézve elveszett. Azt mondja a páter, ha meg tudná menteni ezeket a szegény, keresztény leányokat, katolikus családanyákat nevelnének belőlük. De nem teheti meg, nem mentheti meg őket, mert nincs pénz, mert a magyar katolikusoknak ruzsra és mozira kell a pénz, kirándulásra kell a pénz, báliruhákra kell a pénz és mindenfélékre kell, csak őnekik nem jut!

Testvéreim, a hithirdetőink mellett, ezek mellett a hősök és hősnők mellett mi mindnyájan szégyenkezhetünk; én is, mert hiszen én is itthon maradtam. Szégyenkezhetik minden katolikus, aki nem hozott ekkora áldozatot s nem ment el oda, ahol ők vannak, a hitet terjeszteni. De ha már nem mentük el magunk, ha nem hagytuk oda a hazát, szülőt, mindent, Jézusért, legalább az a szent kötelesség hárul ránk, hogy segítsünk azoknak a nagy és nemes lelkeknek, akik elmentek s mindenről lemondtak, csakhogy elvigyék Jézust a pogányoknak.

Az ötödik indítóok: a *szeretet a mi szenvedő, testiekben s lelkiekben szűkölködő pogány testvéreink iránt. Testvéreim!* Mily szomorú látvány ez a pogány tenger a földtekén! Ázsiában az emberiségnek a fele lakik: 800 millió s ennek az óriási néptömegnek ma még az egyik százaléka sem katolikus! Afrikában a katolikusok számaránya körülbelül egy százalék. Ott van Kína, India, egyikben 340 millió ember, a másikban 430 millió ember és a katolicizmus egy-két milliót számol itt is, ott is. Volt nekem egy francia hithirdető rendtársam, akivel szobaszomszédok voltunk Angolországban, azóta meg is halt szegény; az elmondotta nekem, hogy ő éveken át egy 600.000 lakosú városnak volt egyetlen katolikus papja és misszionáriusa. Istenem, hogyan lehet ott eredményeket elérni! Különösen akkor, ha oly szegény a hithirdető, hogy még szakácsot sem tarthat, magának kell azt a rizst mindennap megkotyvasztania, mert nem telik pénzből, nem küldenek neki az európai katolikusok. És amit küldenek, abból inkább új templomot épít, vagy egy be-

teg gyermeket megment, vagy pedig egy rabszolgát vásárol meg és szabadít fel és nevel belőle szabad, katolikus embert, családapát.

Testvéreim! Hogy a pogányság földi, szociális szempontból is milyen rettenetes helyzetekben él, mi el sem tudjuk képzelni. Gondoljunk csak a pogány nő helyzetére. A nőnek a helyzete az egész pogány világban kétségbeejtő. A pogányok a nőt nem tekintik ám egyenrangú, sőt megkülönböztetett tiszteletben álló embertársnak, mint nálunk, keresztényeknél; Afrikában, Ázsiában a nőt csak kétfélekép értékelik: mint háziállatot, aki dolgozik a férfi helyett, a férfi pedig pipázik, vadászik, szórakozik; a földet csak az asszony műveli; és másodszor: mint bizonyos állatias ösztönök kielégítésére szolgáló eszközt. Mondom, csak földi szempontból is micsoda szomorú helyzetben vannak ezek a szegény pogányok. Hát még lelki szempontból! Hogyan fog ez a ma élő egy milliárdnyi pogány üdvözülni? Igaz, a pogány is üdvözülhet. De milyen nehezen! Istenem, még mi magunk is milyen nehezen üdvözülünk, akiknek van gyónásunk, áldozásunk, szentmisénk, templomunk, vannak szentjeink, akiknek példájából tanulhatunk, van prédikáció, van evangéliumunk; mégis oly nehezen tartjuk meg Isten parancsait. Hát akkor az a szegény pogány! Mi lesz ott velük az utolsó ítélet napján? Az lesz, hogy majd millió és százmillió elkárhozandó szegény lélek fel fog állni velünk szemben s talán a szíve vérét fogja az arcunkba vágni és azt mondani: Ti keresztények szívtelenek voltatok. mint a kutyák, nem gondoltatok ránk és nem mentettetek meg minket. El fogjuk tudni viselni ezt a szégyent, ezt a szörnyű vádat!? Testvéreim! A felebaráti szeretet nemcsak arra kötelez, hogy a koldusnak egy pár garast dobjunk oda, elsősorban kötelez a lelki alamizsnára, a missziós munkára, hogy a hit nélkül szűkölködőknek vigyük el az igaz hit világát, vagy támogassuk azoknak szent munkáját, akik azt elviszik . . .

Imával, agitációval és áldozattal siessünk közre-

működni a Megváltó nagy imájának teljesedésére, hogy jöjjön el, — de az egész világon — az igaz hit, a Jézus szeretetének, Jézus Szívének az országa!

Megváltatlan emberek.

Karácsony a Megváltó földrejövetelének ünnepe, az irgalom s a szeretet megtestesüléséé. Titokzatos nap, amelyen az emberek viselkedésén is valami titokzatos elváltozás állapítható meg. Mert karácsonykor még a karácsonyt nem értő, megváltatlan emberek szívében is megrezzen egy-egy berozsdásodott húr s zengése, bár pillanatokig, elfeledett dogmákat éleszt fel, karácsonyt teremt a karácsony eszmei tartalmától rég elpártolt lelkekben is. Ma mintha kicserélődnének az emberek; ma mindenki jó és szelíd, mindenki ad és mindenki örömet okoz, mindenki mosolyt, békét és megelégedést áraszt maga körül. Szinte rá nem lehet ismerni ezen a napon az emberekre.

Az Irás úgy mondja ezt, hogy ezen a napon a párduc együtt pihen a gödölyével s a farkas a bárannyal; a borjú az oroszlán és a juh együtt legelnek és egy kis Gyermek hajtja őket.

Karácsony szent békéjének ebben a titokzatos feléledésében felötlik a fájó kérdés: De hát miért éppen csak karácsony napján jók, szelídek, békések és adakozók az emberek? Miért újul ki a harc már másnap és harmadnap ismét? És miért csupa háború és gyilkolás az emberi történelem? És miért csupa kegyetlen versengés a gazdasági élet? És csupa kihasználás, kifosztás és nyerészkedés a politika? Miért vadállat az ember egy éven át, holott karácsonykor, úgy egy huszonnégy órára, ő is tud bárány és gödölye lenni?

Tragikus emberi elesettségünknek egyik folyománya, kettős természetünk belső elhasadottságának szomorú jele, hogy bajainkat, szenvedéseinket jórészt magunk okozzuk. Nemcsak fizikai adottságok keserítik a létünket, hanem még sokkal inkább a saját megváltatlan lényünk átkos, vétkes megnyilatkozásai.

Évezredek óta keressük a boldogulás útjait s mindig újra és újra oly ösvényekre vágunk, amelyeken csak pillanatnyi öröm és előny mutatkozik s utána és mellette újabb baj és rengeteg szenvedés. Reformjaink újabb elsatnyulások kiindulásai, világboldogító elméleteink újabb kórságok s bonyodalmak okozói. Ha nem volna magában is siralomvölgye a föld, mi azzá tennők és kétszeresen azzá is tesszük a saját vakságunkkal és fékezhetetlenségünkkel, önzésünkkel és durvaságainkkal, őrült elméleteinkkel és még őrültebb gyakorlatainkkal. Mintha az volna egyetlen feladatunk a földön, hogy magunkat is bajba rántsuk, másokat is. Halálraítélt, süllyedő, fuldokló halandók vagyunk, akik azonban az utolsó percig egymás torkát tépjük...

Legföllebb ahhoz értünk, hogy nagyszerűen hangzó neveket adjunk a bomlottságainknak. Önrendelkezési jognak neveztük el a népek rabláncrafűzését, szabadságnak a felforgatást, haladásnak a rombolást, úri morálnak a moráltalanságot, szabadelvűségnek a gazdasági szolgatartást és szolgasorba süllyedést. Nem tipikus jelenség-e, hogy az állandósított háborút békeszerződésnek nevezzük, a rendszeresített farkasszemetnézést népek-szövetségének, a folytonos fegyvergyártást általános lefegyverezésnek? Akik ma Párisban a világ sorsát intézik, akik a sovinizmus, imperializmus, militarizmus és bankokratizmus minden ördögével szövetkeznek, hogy térdre kényszerítsenek bennünket s megnyomorítsák fél Európát, azok, a nagy Briand-val élükön, csupa szocialistáknak nevezik magukat, tehát antiimperialistáknak, antikapitalistáknak, antinacionalistáknak és antimilitaristáknak, — nem tébolyult félrebeszélés-e mindez? Milyen szomorú ez a játék a szavakkal, ezek az üres ígéretek, ezek a szépen hangzó önámítások! Megváltatlan emberiség! Megváltatlan vezetők és megváltatlan vezetettek! Megváltatlan kényurak és megváltatlan rabszolgák! Milyen öntelt és egetgúnyoló magahittséggel hirdették és hirdetik ma is, hogy a modern embernek nem kell megváltó és megváltás, ők önmaguknak megvál-

lói s a humanizmus magában is elég az emberiség boldogítására, az igazság s a béke, a testvériség és egyenlőség országának maradandó biztosítására! S minden új kísérletük nyomán átok és keserűség fakad, növekszik a tömegnyomor és tömegbűn, minden emberi ideál meginog, minden emberi érték megcsúfoltatik, minden emberi szolidaritás-érzet szégyent vall, mindent elborít az önzés, a könyörtelen mammon-imádat, a nyers érzékiség. Ezrek hejehujás mulatozásához milliók nyögése, sóhajtása, kínos panasza adja a kísérő zenét.

Pedig hát így karácsony napján mintha ráébrednének futólag az emberek, hogy jobb a béke, mint a háború, jobb a szeretet mint a gyűlölet, jobb a segíteniakarás, mint az érvényesülési ösztön démoni hatalmasságainak szabad pórázra engedése. De ez az ébredés csak múló s pillanatnyi, mert a megváltatlan emberből kiveszett a karácsony hite, a felülről jövő megváltás alázatos keresése.

Karácsony lelke, szelleme nélkül nincs a sebekre ír. Nem lesz itt béke addig s nem is lehet, amíg az emberek magukba nem szállnak s a betlehemi csillag ismét vezére nem lesz a népek bölcseinek. Amíg a gondolkozás gazdasági, politikai és kulturális téren ismét vissza nem tér az egyetlen alapra, amelyen az ember nem farkas többé, hanem bárány, nem párduc, hanem gödölye, nem önzésből, vágyakból, durva s könyörtelen törtetésből összetett vadállat, hanem szelíd és jó, mert az örök javak boldog várományosa, Isten gyermeke s annak a betlehemi Kisdednek tanítványa, aki szeretetet s igazságot hozott a világra. Nem fordulhat addig jobbra Európa sorsa, amíg a népek s vezetőik a modern bálványoktól ismét vissza nem térnek annak a keresztény kultúrának talajára, de a közéletben és társadalmi szerveződésben is, amelyből minden mult és jelen értékünk táplálkozik. Ez a keresztény gondolat elsősorban nem a körülményeket és következményeket akarja módosítani, hanem magát az embert akarja megjavítani, a lelkeket megváltani, az érzést, a morált nemesíteni s mindennek alapjaként a

hitet erősíteni, amiből végeredményben minden etika és szociológia fakad, ami minden gazdasági, államéleti és nemzetközi viszonylatot legvégső gyökerében meghatároz, jóvá vagy rosszá tesz, áldások vagy átkok forrásává, boldogságok vagy boldogtalanságok kútfejévé.

Azért karácsonykor ne új programot s új jelszót keressünk, emberek, hanem új lelket; ne új politikát, hanem új hitet; ne új csalafintaságokat és új fogásokat eszeljünk ki, hanem új megértését keressük a régi, kétezeréves karácsonyi üzenetnek, az evangéliumnak. Nem retorika ez csupán és nem kegyes szólam, hanem etikum és szociológia, politikai bölcseség és gazdasági talpraállás, társadalmi újjászületés és nemzeti szebb jövő; nemcsak malaszt és vigasz, hanem fedél is és kenyér. Az az okozati összetartozás forog itt fenn és az a lényegi párhuzam, amely az angyalok karácsonyi énekében a természetfelettit és a természetest, az istenit s az emberit egybeköti s egyiket a másiknak feltételeként hangsúlyozza: „Dicsőség a magasságban az Istennek s a földön béke a jóakaratú embernek!"

Csak ott terem béke az embernek, ahol az ember megadja a dicsőséget Istennek. Csak ott virulhat maradandóan a szeretet és jólét kultúrája, ahol a megváltatlan ösztönember engedi megváltatni, megjobbíttatni, megnemesíttetni magát az örök Szeretettől.

Felebaráti szeretet és háború.

Ne beszéljünk többé felebaráti szeretetről, írta nemrég egy modern napilapnak sziporka-író magánbölcselője; mondjuk ki inkább egyenesen és őszintén, hogy a gyűlölet az a becsületes erő, mely fiainkban a hadi készséget ébren tartja. Jaj, csak már az ilyen disztingválni képtelen, ellenben a kiszabott honorárium fejében okvetlenül szellemeskedni kénytelen magánfilozófusoktól kímélnének meg az ujságkiadók! Mert nyilvánvaló, hogy a fentidézett mondatnak leírója sem tud különbséget tenni a voltaképpeni gyűlölet,

mint a szeretet ellentéte s a hazája ügyét karhatalommal védő s ennek érdekében irgalmatlanul vért is ontó hazafiúi lelkület között.

A háború provokálói mindenesetre vétettek a keresztény emberszeretet parancsa ellen, de abban, hogy milliók leselkednek ma egymásra állig fegyverzetten, a keresztény szeretet elvének teljes csődbejutását pillantani meg: ismét csak olyan elnagyolt, fejtetőre állított logika, aminőhöz, sajnos, a napisajtó bérelt elmefuttatói nagyon hozzászoktattak bennünket, de amelyet a józan, nyugodt gondolkodás leghatározottabban elutasít. Beszéljetek csak sebesült katonáinkkal; azokkal is, akik jó pár muszkát segítettek át a másvilágra: az egyént, az embert egy sem gyűlölte az ellenségben, hanem csak útjába állt s mert kellett, lelőtte, midőn azt máskép a haza kárára való törtetésében feltartóztatni nem lehetett.

Sőt meghatóan szép jeleit látjuk a keresztény emberszeretet e mély meggyökerezésének az emberek, a harcosok szívében éppen a jelen háború iszonyatai között. Egy kék-vörös ruhás francia — írja egy német tábori pap Belgiumból — gyengéden szorongatja német ápolója kezét, aki szeretettel kötözte be, miközben egy belga nő hűsítőitallal csillapítja egy sebesült ulánus szomjúságát. A sátor szögletében egy szegény rajnavidéki katona várja megváltatását. Inkább roncs, mint ember. A pap feladta neki a haldoklók szentségeit s a haldokló, ki még csak az imént könnyezve emlegette otthon maradt gyermekeit, megvigasztalódva készül a végső útra. Megragadja a tábori lelkész kezét s nyugodtan suttogja: „Milyen jó az Isten! Most nálam van s tudom, hogy többé senki sem választ el tőle. Ez az életem legszebb napja!" Belga férfiak és nők térdelnek ágya körül s a szomszéd ágyról, saját gyötrelmeit feledve, egy sebesült francia tekint a haldokló németre a legmélyebb rokonérzéssel . . .

A nagy háború a magasabb, nemesebb érzéseket nem ölte ki a lelkekből s még ahol a gyilkolás éjjel-nappal folyik is, ugyanott a keresztény emberszeretet

is dicsőségesen terjeszti ki fényes, lágy, selymes szárnyait. A hit s a vallás a küzdő ellenfélben is észrevéteti velünk az embert, az Isten teremtményét, az Egy Atyának gyermekét. S ezért igaz, hogy a háború nemcsak nem csődje a keresztény morálnak, de ellenkezőleg — bár mindenesetre nem ő okozta borzalmait —, ő aratja annak véres mezőin legszebb virágait s újra bebizonyul, ki tudja hányadszor már, hogy az istenhit az ember lelkének a legerősebb és legigazibb alaphangja, amelynél még a vérség és a faj ösztöne sem hatalmasabb.

A magyar kórházkultúra új ígérete: a „Márta".

Egészséges ember nem igen gondol kórházra; szereti felejteni, hogy előbb-utóbb neki is meg kell ismerkednie vele. Valóságban a legtöbb ember kórágyon és kórházban éli át életének legválságosabb, legkomolyabb és legmegpróbáltatottabb napjait. Épp ezért primitív kultúrára vall, ha egy országban a kórházügy kiépítése késik s csak mindenféle egyéb feladatok után kerül a közfigyelemben előtérbe. A társadalomnak a saját érdekében kellene egyik legszögesebb gondját a templom, iskola és sajtó mellett a beteggondozó intézményekre: kórházra, klinikára, szanatóriumra fordítania.

A kórházkultúrán belül ismét két nagy feladat körül csoportosulnak a kívánalmak: a hivatása magaslatán álló orvosi kar s mellette az ápolói személyzet rátermettsége és felkészültsége körül. Az orvosi tudás és hivatásszeretet kérdését most elmellőzve meg kell állapítanunk, hogy az orvosi kar mellett a második, alárendeltebb hivatásnak, az ápolói és ápolónői feladatkörnek betöltői is lényeges részét teszik a jól kiépített beteggondozásnak. A beteg ágya mellett természetesen az orvosé az első szerep, de nem közömbös mellette az ápolóé és ápolónőé sem. Az orvos rendszerint csak irányítja és megindítja a gyógyítás folyamatát, vezeti és ellenőrzi azt, de a végrehajtás-

nak, az éjjel-nappal való gondoskodásnak és közvetlen kezelésnek egész gondja az ápolói személyzet kezében van. Az ápolók tudása és önfeláldozó szolgálatkészsége, ügyes keze és meleg szíve az, amely a gyógyításban legközvetlenebbül folyik bele a beteg testének, de még lelkének is talpraállításába s azért nincs az orvosi munka eredményességének fontosabb feltétele, mint a hivatása magaslatán álló ápolói segédkezés.

Ennek az ápolónői feladatkörnek méltó ellátására két feltétel teljesülése szükséges: a szakképzettségé s az erkölcsi alkalmasságé. Jaj, ha kontár virraszt a beteg felett és époly jaj vagy még nagyobb, ha a betegápoló nem hivatásnak, hanem merő kenyérkeresetnek tekinti működését s a fizetés és a borravaló mértékéhez szabja ápolói gondoskodását. Sajnos, a magyar ápolóügy terén éppen ebben a kettős vonatkozásban mutatkozik helyenkint elszomorító süllyedés. A szerzetes ápolónők régóta már csak egy hányadát tudják ellátni kórházainknak s a világi ápolónők megválogatása és beiskolázása még a liberális korszak óta meglehetősen külsőséges maradt. Az ápolónői hivatás ilyenképpen sokfelé egyszerű kenyérkeresetté vált s mivel a legtöbb esetben semmiféle komoly előképzettség nélkül is alkalmaztak betegápolónőket, az ápolónővéri intézmény értékben s tekintélyben egyaránt a háztartási alkalmazottak színvonala körül mozgott.

Míg a művelt Nyugat legtöbb országában legalább a szakképzettség terén régóta meglehetősen magas követelményeket szokás szabni, addig nálunk egy újabb statisztika szerint az ápolónőknek kb. 84 százaléka csak egészen primitív fokban vagy egyáltalában sehogy sem részesült szakszerű kiképzésben. A magyar kórházakban működő mintegy 4860 ápolónővér közül a Nemzetközi Ápolónői Tanács által felállított szakképzettségi fokkal egyelőre kb. 415 nővér rendelkezik, tehát az egész létszámnak mindössze 8·6 százaléka; ezeken kívül csak további mintegy 7—8 száza-

lék látogatott hosszabb vagy rövidebb időn keresztül valamilyen szakképesítő tanfolyamot. Ezek a számok elég sötéten jellemzik beteggondozásunk ügyének a mondott téren elért színvonalát. Még jó szerencse, hogy a magyar kórházaknak kb. 31.392 ágya mellett szolgálatot teljesítő 4854 ápolónővér közül, az említett néhány éves statisztika szerint, 1156 a szerzetesnő, aki már a rendi neveltetés és hagyományok s újabban szintén szakszerű előkészítés alapján kerül a kórágyak mellé s azonkívül nagyobb lelki kiműveltsége révén az etikai követelmények terén is általában igen magas színvonalat képvisel. Az 1156 szerzetes-ápolónő mellett a világi ápolónők nagy száma (3698) maga mutatja, hogy az ápoló szerzetesnőkre egyedül számítani a betegápolás terén többé nem lehet.

A mondottak alapján a magyar társadalomnak melegen kell üdvözölnie s tehetsége szerint fel kell karolnia minden olyan törekvést, amely a világi ápolónői testület magasabb fokú lelki és szakmabeli kiképzése révén igyekszik a magyar kórházkultúra hiányosságain segíteni s ezzel a szenvedő társadalom legkényesebb s legmélyebb igényeinek kielégítéséről gondoskodni. Ezek közé a törekvések közé tartozik az úttörő munkát végzett Magyar Vöröskereszt-Egyesület s újabban több más érdemes kezdeményezés mellett a *„Márta" betegápolónői szervezet*, amellyel közelebbről megismerkedni, amelynek áldozatos és csodálatraméltó fejlődését szerető figyelemmel kísérni, amelynek örülni s amelyet támogatni a magyar katolikus közönségnek kiválóan kötelessége.

*

A „Márta" betegápolói szervezet gondolata — jellemző — maga is kórágyon született. Egy budapesti kongreganista úrhölgy, Trugly Margit, többhónapos kórházi kezeltetése alkalmával mélyedt el a betegápolás hiányainak problémáiba s itt alakult ki benne egy újszerű ápolónői szervezet szükségességének és célszerűségének gondolata. Egy világi betegápolónők-

ből álló szervezet eszméje, akik teljes szakszerű kiképzésben részesülnének s a mellett, bár világiak maradnának, mégis erősen és öntudatosan valláserkölcsi alapon, meleg családiasságban s úrinői társadalmi színvonalon neveltetnének.

Ez volt a kiindulópont.

Minthogy szerzetes-betegápolónők elegendő számban úgysem állnak rendelkezésre, a világi ápolónői pályára kellene magas színvonalon álló, úri gondolkozású s mélyen vallásos megalapozottságú nővéreket képezni. Ugyanakkor azért, hogy az ápolónők kedvét, hivatásszeretetét, társadalmi és szakmabeli megbecsültetését növelni lehessen, méltóbb egzisztenciát is kellene számukra teremteni; ez a méltóbb egzisztencia azonban nem annyira a több fizetést jelenti, mint inkább bizonyos úri életfelfogást és közösségtudatot, amely lakásban, ellátásban, jövőjük biztosításában, a velük szemben alkalmazott bánásmódban s abban a családiasságban érvényesül, amely csak lelkileg mélyen egybeforrott s nemes nagyravágyástól fűtött szervezetekben otthonos.

Ezek a gondolatok termelték ki a „Márta"-szervezetet. Természetes, hogy az eszme megvalósítása ezerszer nehezebb és bonyolultabb volt, mint annak első végiggondolása. 1926 őszén létesült az első Márta-közösség s az alapítóknak igen nehéz és hosszú utat kellett megtenniök, míg a szerény kezdetből a mai „Márta" lett: egyik legtekintélyesebb fővárosi betegápolónői intézményünk. Amikor a Márta-egyesület s a vele kapcsolatos ápolónői szervezet nemrég fennállásának 10 éves évfordulóját ülte, a jubileumi díszközgyűlés keretében maga Anna királyi hercegnő ismertette a Márta-testvérek intézményének tízéves, kemény, áldozatos, de eredményes küzdelmét.

1926 őszén még csak az eszme élt egy betegségéből éppen csak felépült hölgy lelkében. Az eszme kiviteléhez minden egyéb feltétel hiányozni látszott; az alapítónőnek nem állt rendelkezésére sem pénz, sem szervezeti keret, sem munkatér, sem iskola, sem

tagok. Mindent legelőlről kellett kezdeni, minden lépésért idegölő, aggódó munkával fizetni. Mindössze néhány jóakaró lélek, néhány lelkes ember és lelkes úrhölgy lángolt az eszméért s dolgozott kezére az alapítónőnek.

Nagy munka volt már az első jelentkezők toborzása is; hiszen ki állna be szívesen egy még nem is létező szervezetbe? Tömérdek agitáció és levelezés után végre mégis együtt volt az első 18 jelentkező. Csaknem valamennyien vidékiek. Még ez is növelte a kezdet nehézségeit, hiszen ezekben az években való ságos közeltusába került, ha valaki lakást akart Pesten szerezni. A vidéki tagok többnyire pesti ismerőseiknél, rokonaiknál húzódtak meg szerteszét a főváros egész területén. Volt, aki a Rózsadombon s volt, aki az Üllői-út legvégén lakott. Ugyancsak alkalmatlan helyzet arra, hogy családiasság és közösségi szellem alakuljon ki az első tagok között. Ünnepnek számított, mikor végre a József-körút egyik bérkaszárnyájában egy háromszobás lakást bérelhettek közös otthonul. A kis csapat ettől kezdve örömmel ragadott meg minden alkalmat, hogy a tanulás s a kezdődő betegápolás munkája mellett apró, családias ünnepségek címén egybeegybegyűlhessen. A Mikulás, a karácsony, a farsang, a húsvét stb. alkalom volt arra, hogy meleg testvériességbe forradjanak a testvérek s a közösségi érzet már magasan lángolt köztük, amikor 1927 tavaszán nagyobb és tágasabb lakásba vonulhattak a Sándor-utcába. Itt fejlődött a kis társaság szinte észrevétlenül tovább, míglen a tizedik év végén immár önálló otthon és saját ház szerzésére gondolhatott.

*

A megfelelő munkatér és szakszerű kiképeztetés kérdése kezdetben szintén szöges gondot okozott. Szerencsére a Márta-intézmény elindulásakor Budapest közkórházainak élén mint központi igazgató Wenhardt János egyetemi orvosprofesszor állott, aki a Márta-eszmét teljes megértéssel s atyai jóindulattal

karolta fel. Munkateret helyezett kilátásba s gondoskodott a testvérek szakszerű kiképzéséről. Így kerültek a testvérek néhány hónapos elméleti oktatás után a főváros egyik legjelentékenyebb közkórházába, a Szent Rókus-kórházba, először természetesen csak mint ujoncok és tanulók, később a kétéves, igen komoly tanfolyan elvégzése után mint teljes felkészültségű ápolónővérek.

A tíz év előtti Rókus a maga sötét, dohos, kormos folyosóival, hajópadlós, kopott, nehéz levegőjű kórtermeivel nem volt éppen kellemes gyakorlótér azoknak a testvéreknek, akik jórészt egészen más környezethez voltak eddig szokva. Ugyancsak szükségük volt minden testi s lelki erejük megfeszítésére, hogy a sok padlósúrolás, jég- és ruhahordás a pincéből a második emeletre s hasonlók közt kedvük el ne lankadjon. Nem volt ritka eset, hogy egyik-másik kezdő Márta-testvér az ilyen megerőltető munka után másnap a kimerüléstől az ágyból sem tudott felkelni. A kisded csapat mégis megállta helyét s az egyik, kezdetben bizalmatlan orvosprofesszor ilyenfélekép nyilatkozott róluk: „Imponál nekem a testvérek tanulmányi előmenetele, de még sokkal inkább az a morális erejük, hogy az eddig meg nem szokott nehéz munkát szinte hősi lélekkel vállalták és teljesítették."

S ha még csak a súrolás, tehercipelés, éjjeli-nappali helytállás egyedül lett volna! Még ezeknél is elkedvetlenítőbben hatott, hogy a kórház egyes alkalmazottainak szemében sokáig a Márták bizalmatlanság és lenézés tárgyai voltak. Minden effajta kellemetlenségért azonban elégtételt nyujtott a Mártáknak föllebbvalóik növekvő elismerése és bizalma, akik egyre újabb osztályokat bíztak rájuk s legújabban már a Szent Rókus-kórházon kívül a Báró Eötvös Lóránt Rádium-intézet betegápolói ellátására is őket hívták meg.

Az intézmény sikeres fejlődésének legfőbb titka kétségtelenül a Márta-szervezetnek kényesen ápolt szellemi vezetésében keresendő. Világi alapon s mégis

mintegy szerzetesszerű fegyelmezettségben élni, nagyfokú önállósággal dolgozni a munkatereken s ugyanakkor gyermeki és testvéri közösségérzettel ápolni az összetartozás és otthoniasság érzését, össze nem roppanni a nehézségek, a napi 12 órás helytállás között s ugyanakkor egyéniségük példaadó felsőbbségével őrizni a Mária-intézmény jó hírnevét és tekintélyét, orvosok, adminisztratív tényezők, betegek és egymás irányában: mindez olyan lelkületet tételezett fel, amelyet kezdettől fogva csak intenzív lelkiélettel s állandó előljárói gondoskodással lehetett fenntartani. Nem hiába alakult a Márta-otthon középpontjában csakhamar az a kis házi oltár, amely körül közös ájtatosságaikat végezték s lett, bár elő nem írt, de hallgatagon sok tag által követett szokássá a kora reggeli közös áldozás a Horánszky-utcai kongregációs kápolnában.

Csak aki a Márta-szervezet fejlődését közelről figyelhette, tudja, milyen emberfeletti munka s menynyi küzdelem rejlik már az eddig elért eredmények mögött is. Ma a Márta-szervezet mintegy 100 kiképzett taggal és 40 ujonccal rendelkezik s az előbb említett teljes képzettségű magyar ápolónői személyzet 400-as létszámában mint ennek egynegyede szerepel. A magyar társadalomnak minden oka megvan arra, hogy bizalommal és szeretettel köszöntse a fejlődő intézményt abban a pillanatban, amikor végleges megszilárdulásának mintegy első lépéseként, saját anyagi teljesítőképességét merészen túllépő, bizakodó elhatározással, e napokban költözik be Esterházy-utca 44-es számú új és saját otthonába.

Vakmerőséggel határos lépés és ugyancsak meglepődnék, aki az új Márta-otthont ma, a beköltözés pillanatában meglátogatná. Udvar, folyosók, szobák és termek — egyetlen romhalmaz még. A legszükségesebb átalakítási s berendezési munkálatok még csak felében vannak, egyetlen szoba sincs még „lakható" állapotban. De a szükség hajt s egyelőre a testvérek majd ablaktalan, padlózatlan épületsarkokban húzód-

nak meg. Majd csak annyi rendeződik be mindig, amennyire abból a bizonyos nervusból telik. De a Gondviselés ereje époly hatalmas, mint aminő kimeríthetetlen a Márták bizakodása. S nagy dolgok ezerszer születtek már betlehemi szegénységben és szűkösségben . . .

A jászóvári prépost indítványa.

Sokat vajudó, örökké késő autonómiánk ügyében figyelemreméltó indítványt tett az *Alkotmány*-ban Takács Menyhért, jászóvári prépost. Felszólítja a Katolikus Népszövetséget és az Országos Katolikus Szövetséget, indítsanak mozgalmat a célból, hogy egyházi önkormányzatunk először az egyes városok és egyéb községek, mindenekelőtt pedig a főváros kebelében alakuljon ki, más szóval, hogy *szervezzük meg legelőször is a fővárosban és minden vidéki helyen külön-külön a helyi hitközségi autonómiát.* Úgy véli a katolikusok országos önkormányzatát legkönnyebben kiépíthetőnek, hogy először részenkint alakuljon ki országszerte az önkormányjogú hitközségi szervezet s mihelyt ez megvan, akkor „katolikus kongresszust kell egybehívni, hogy előkészítse a hitközségi szervezeteken alapuló (országos) autonómiát". „Egy ilyen autonómia, úgymond, amely az igazi hitéletből fakadt, amely nem politikai kedvezmény vagy vívmány, hanem a hitközségek alapkövein nyugvó és oszlopos szerkezetén emelkedő erkölcsi építmény, az Egyház kívánalmait is a legteljesebb mértékben ki fogja elégíteni". (Alkotmány, 1916 november 15.)

Rámutat arra a lehetetlenségre, hogy míg minden csip-csup felekezetnek van önkormányzata, csak éppen a 13 millió katolikusnak nincs; az összes illetékes tényezők: a Szentszék, a püspöki kar, a legfőbb kegyúr s a katolikus társadalom az autonómia mellett vannak; a katolikus autonómia követelése benne van valamennyi politikai párt programjában s az eredmény mégis késik; a katolikusok immár 68 éve hiába várják e legelemibb joguknak törvénybe- és életbeléptetését.

A jászóvári prépost indítványa csakugyan figyelemreméltó s nem engedhetjük, hogy mint annyi más jogos és okos felszólalás, ez is mintegy tervszerű elhallgattatásnak essék áldozatául. A hitközségek autonóm megszervezésével egyszer már komolyan illenék foglalkoznunk, főleg a fővárosban, ahol már megint megtörtént, hogy *egy plébánosválasztáson zsidók és szabadkőművesek vitték a döntő szót és a zsidó Vázsonyi elnökölt.* Irtózatos bajok vannak az egyházi adminisztráció terén, amelyeket a mai helyzet szerint úgyszólva lehetetlen is megszüntetni, sőt gyakran észre sem vesszük őket külön-külön. Nincs lehetetlenség, amely az egyházi közigazgatásban lehetségessé ne válnék.

Csak intézményes, minden hasznavehető erőt bevonó szervezkedés: eszmecsere, hozzászólás, tervezgetés, végrehajtó közegek, ellenőrzés, számonvétel, a világiak érdeklődésének és tudásának bevonása stb. útján érhetjük el, hogy miként mindenütt másutt, úgy az egyházi élet terén is minden szükségletet észrevegyünk, minden hiányt kiküszöböljünk, minden jogunkat megvédjük, minden sérelmet orvosoljunk. Takács Menyhértnek az a gondolata, hogy ne várjunk az országos autonómiára, hanem valósítsuk meg azt előbb és haladéktalanul mindenütt *kicsiben,* a legnagyobb mértékben érdemes a megszívlelésre: addig is, míg amazt elérjük, érjünk el, amit lehet és készítsük el kicsiben az országos autonómia útját. Hogy ezt a munkát még a háborúban meg kell kezdenünk, világos; hiszen épp arról van szó, hogy Egyházunkat a háború után várható általános forrongás és átalakulás ne találja készületlenül és vértezetlenül. A hitközségi autonómiák szervezése főpásztoraink részéről is bizonnyal támogatásra fog találni; hiszen ha az *országos* önkormányzatot akarják és siettetik — és lehetetlen is, hogy egy katolikus főpap az autonómiát sürgősen ne akarja; legföllebb a mód felett lehetne vita, mikép óvassék meg autonómiánk egyházias szer-

vezete —, akkor még inkább elő fogják mozdítani a *részenkinti* önkormányzati szervezkedést.

Az autonómiai kongresszus *14 év óta nem ült egybe.* Rettenetes mulasztás és hiba, hogy ne mondjuk: szégyenletes tehetetlenség jele ez a lemondás törvényes, szerzett jogunkról az önkormányzat előkészítése és sürgetése terén. Jöjjön össze a kongresszus mielőbb ismét; de addig is, míg efölött az illetékesek tanácskoznak (csak kérjük, ne újabb 14 évig tanácskozzanak az összehívás fölött!), kívánatos volna, hogy a jászóvári prépost indítványának szellemében az Országos Katolikus Szövetség vagy a Katolikus Népszövetség hozzon össze legalább a fővárosban a hitközségi autonómiára vonatkozó ankétet, küldjön ki premanens és beszámolásra kötelezett végrehajtóbizottságot és lármázzon, peticionáljon, agitáljon nem nyugodva addig, amíg az Egyháznak és a társadalomnak becsületes, jogos kívánságai végre legalább hitközségenkint be nem teljesülnek.

Ha mást nem érnénk el vele, legalább hadd tudnók meg: ki az a külső ellenség vagy belső gáncsoló, aki nem engedi, hogy a magyar katolicizmus végre bevonulhasson a jogait maradandóan és egyedül biztosító autonómia védvárába?

Kell-e autonómia?

A jászóvári prépost indítványával kapcsolatban szóvá tettük azt a tényt, hogy amikor a katolikus autonómiát minden komolyan vehető tényező akarja és sürgeti, mégsem lesz valósággá soha. E megjegyzéseinkre egy magasrangú egyházi személyiség volt szíves arra figyelmeztetni, hogy hiszen X. Pius maga kimondotta, hogy autonómia „nem kell".

Azt hisszük, az Egyház szabadságának és tisztaságának az a rettenthetetlen őre, aki X. Pius pápa volt, csak úgy érthette ezt a mondást, hogy ez vagy az a fajta autonómia, ez vagy az a tervezet nem kell, de nem úgy, mintha az Egyház önkormányzatáról, legele-

mibb jogainak és szabadságainak visszanyeréséről elvben lemondott volna.

Az „autonómia" szó csakugyan eléggé sokfélekép értelmezhető. Voltakép csak annyit jelent, mint: önkormányzat. A katolikus autonómia lényege az volna, hogy a katolikusok épúgy *maguk kormányozzák* s lássák el Egyházunk összes ügyeit és époly önállóan *kezeljék vagyonukat s alapjaikat,* mint ahogy pl. a protestáns felekezetek maguk intézik mindezt, nem pedig az állam intézi helyettük és az ő megkérdezésük nélkül, mint ahogy ezt ma a katolikusokkal szemben teszi. Már most a *mód* körül, ahogyan a katolikus autonómia megvalósítandó volna és névleg ahogyan a világi katolikus elem az önkormányzati tényke-désekbe bevonathatnék, lehetnek nézeteltérések és voltak s tán vannak is. Az autonómiát előkészítő kongresszusok és kormánytervezetek csakugyan mintha nem vették volna elegendőkép figyelembe azt a magától értődő tényt; hogy a katolikus autonómia nem lehet egyszerű mása a protestáns autonómiáknak, mint amelyek a protestáns elvnek megfelelően antihierarchikus szervezetűek, hanem természetszerűleg, teljesen a katolikus Egyház szelleme és elvei szerint alakítandó ki.

„Autonómia" alatt sokan úgy 1871-ben, mint a 14 év előtti tanácskozásokon voltakép nem katolikus, hanem protestáns szellemű „katolikus" autonómiát akartak és *erről* a torz-autonómiáról elhisszük, hogy X. Piusnak „nem kellett", de nem kell az senkinek sem, aki ismeri s tiszteletben tartja a katolikus hitelveket.

Azonban a „katolikus autonómiának" ezt a megtoldott és meghamisított fogalmát talán nem volna szükséges, mint az egyedül elképzelhető autonómiai formát felfogni, vagy autonómia alatt valamely csakugyan el nem fogadható katolikus-protestáns szörnyszüleményt érteni.

Nekünk katolikusoknak olyan autonómia csakugyan „nem kell", amely a pápai udvart akarja „ellenőrizni", ahogy ezt 1871-ben hangoztatták, vagy amely-

nek ülésein a világi elem s az alsó papság bármely elvi kérdésben leszavazhatják a püspöki kart. De olyan autonómia mégis „kell", amely az egyházi hivatalok betöltését s a katolikus alapok kezelését kivonja az arra nem illetékes faktorok kezéből. Ezt a kettőt feltétlenül ki kellene vívnunk; ez a legelemibb joga minden hitfelekezetnek. Emellett a hierarchia tekintélye és kormányzó hatalma is teljes mértékkel érvényesülhetne. Hogy azután mily mértékben vonandó be az önkormányzatba Egyházunk alkotmányának épségbentartásával a *világi* elem; vagy hogy mily mértékben köttessék össze az autonómia létesülésével az egyházi birtokjog egyes függő kérdéseinek szabályozása, voltakép márcsak a megoldási mód kérdése, melynek tekintetében megfelelő expedienst találni elvégre sem volna lehetetlen.

Igaz, hogy a mai kormányhatalmi beavatkozásnak a mindenkori kormányférfiak udvariassága mellett (ami azonban a jövőben meg is szűnhet) legerősebb korrektívuma: Rómának *vétójoga* a kinevezendő püspökök személye ellen, megvan. De, hogy ez magában elég kevés, azonnal belátjuk, mihelyt más téren keresünk reá, bár erősebben kiélezett analógiát. Hangsúlyozzuk, hogy nem a jelent, hanem egy esetleg bekövetkezhető jövőt tartunk szem előtt. Mit mondanánk hozzá pl. ha az osztrák-magyar és német hatalmaknak nem volna joguk sem békében, sem háborúban azt választani hadvezérnek, tábornoknak, vezérkari főnöknek, akit erre maguk tartanak legalkalmasabbnak, hanem *csak vétójoguk volna,* míg a kiszemelés és választás joga a — románoké, olaszoké vagy angoloké, vagy mondjuk csak így: Svájcé és az Egyesült Államoké volna? Úgyebár rosszul járnánk ezzel a rendszerrel? Mert végtére is a kinevező fórumnak mindig akadnának jelöltjei, akik ellen éppenséggel személyes kifogást nem lehet tenni és akiknek jelölésében mégsem kizárólag azok a szempontok vezettek, amelyeket az az idegen fórum nem is viselhet annyira szívén,

de még csak nem is ismerhet annyira, mint az arra hivatott, itthoni tényezők.

Hasonlókép az egyházi hivatalok betöltésénél veszedelmes és illetéktelen eljárás olyanokra — politikusokra — bízni a legfontosabb hatalmat, akik a legjobb akaratot feltételezve is, elsősorban mégis csak egészen más szempontokat tartanak szem előtt, mint az Egyház érdekeit. Épily veszedelmes és illuzórius dolog a ma kormányon levő emberek esetleges legjobb akaratában bízni és az Egyház sorsát labilis jóindulatához kötni. Mert hiszen jöhetnek idők, amikor nem lesz a kormányzat még olyan udvarias sem az Egyházzal szemben, mint aminő volt, mondjuk, az egyházpolitikai harcokban és azok óta . . . A katolicizmus sorsának ez az ingadozó kegyekhez-kötése eddig mindig megbosszulta magát s az egyháztörténelem tele van oly példákkal, amelyek megmutatták, hogy Egyházunk csak akkor épít szilárdan, ha önmagára épít. Ime: az autonómia szükségessége.

Visszaszerezni az Egyház legelemibb jogait: az egyházi hivatalok szabad betöltését s a szabad vagyonkezelést: erre, nem pedig protestantizáló törekvésekre *kell* az autonómia.

Birtokpolitika.

Megindult a magyar irodalom birtokpolitikai akciója. Nemcsak a napilapok foglalkoznak vele behatóan, hanem szakfolyóiratok és önálló művek teszik változatosabbá és mélyebbé a birtokpolitika kérdésével foglalkozók munkaprogramját. Ebben az irodalmi hullámban egyik legérdekesebb könyv a *Polónyi Gézáé,* aki, mint volt igazságügyminiszter és mint neves politikus bármely tárgyról nyilvánít is véleményt, az a rendesnél súlyosabban mérlegelendő.

Kissé változatos az, amit Polónyi könyvének anyagául feldolgozott és örömünkre szolgál, hogy ebből a nagyon is szétágazó tárgykörből az autonómiára vonatkozó részt e lap külön vette bírálat alá és így

bennünket abba a kellemes helyzetbe juttatott, hogy csupán a dolog természete szerint összetartozó kérdésről, tudniillik, a birtokpolitikáról szóljunk.

Polónyi munkájának bevezetésében történelmi áttekintést nyujt úgy a külföldi, mint a hazai birtokpolitika fejlődéséről. Ugyancsak a bevezetésben fejti ki elméleti álláspontját is, amely nagyban és egészben az úgynevezett Bodenreformerek, mégközelebbről meghatározva, *Henry George* elmélete. Azután bonckés alá veszi a magyar földbirtok reformjára vonatkozó legújabb javaslatokat: *Prohászka* Ottokár, *Csernoch* János, *Tisza* István, *Hegedüs* Loránd, *Czettler* Jenő, *Beck* Lajos, *Zselénszki* Róbert stb. javaslatait. Mindezekben megnyugodni nem tud és kevesebb vagy több éllel hasznavehetetlennek jelzi a tervezeteket, talán saját javaslatainak indokolásául, amelyeknek általános célja az, hogy „a magyar föld a honfoglaló és honfenntartó magyar nemzetnek megélhetését és gyarapodását biztosítsa". Ez érdekében minden akadályt, előjogot és kiváltságot megszüntetni kíván.

Az általános kijelentést konkretizálva a kötött birtokok feloldását, az összes családi hitbizományok eltörlését, a hitbizományi vagyonnak a mostani birtokos halála után a várományosok közötti felosztását, sőt ezen túlmenőleg követeli, hogy a törvényhozás ötévenkint állapítsa meg és revideálja a birtokminimumot és maximumot és ehhez alább részletesebben ismertetendő adózási és örökjogi követelményeket fűzzön, amelyek már a most feloldandó hitbizományok várományosaira is érvényesek. A birtok-minimum egy kisgazda-család megélhetését biztosító földterület lenne s a végrehajtásnál az ország legterméketlenebb vidékének viszonyait kellene figyelembe venni. A birtok-maximumnál viszont az ország legjobb termőföldjét venné minta-területnek, de ennél a mezőgazdasággal kapcsolatos más üzemek: szeszgyárak stb. külön lennének értékelendők. A birtok-maximum szerinte 50 ezer korona évi kataszteri tiszta jövedelem lenne, amely hozamértékben körülbelül évi 125.000

koronának felel meg. A magyar földbirtok jövedelmezőségének általánosan elfogadott számítási alapja 4%, ez az évi jövedelem tehát körülbelül 3 millió korona tőkeértéknek felel meg és a föld árát holdankint a háború előtti országos átlagban ezer koronával számítva, körülbelül 3000 katasztrális hold lenne az a terület, amelyet Polónyi mint maximumot engedélyezni hajlandó. Követelése tehát a nagybirtokra kedvezőtlenebb, mint Hegedüs Lorándé, aki 2500 hektár príma szántóföldet követel birtok-maximum gyanánt a hitbizományoknál. Polónyi e birtok-maximum megállapítása folytán felszabaduló területeken nagyobb arányú parcellázást és telepítést tervez: paraszt-hitbizományokat alakítana s erre a célra az ország gazdasági területének 40%-át kötné le.

A művelésre alkalmas földterületből további 10%-ot az örökölhető középbirtok számára biztosítana, ez a terület főleg gazdatisztek tulajdonába adatnék; végül a terület 10%-a a birtok-maximumot meghaladó nagyüzem javára köttetnék meg, amely azonban kísérleti célokat szolgáló állami tulajdon lenne. Szabad birtokforgalom tárgyát csak e 60%-ot meghaladó földterület képezné, amely bárki által korlátlan mennyiségben megszerezhető. Itt Polónyi látszólag logikátlan gondolatot képvisel, de ezen a nehézségen Henry George segédeszközével, tudniillik a progresszív földadóval vágja keresztül magát, amihez még az örökösödés segédeszközét is hozzákapcsolja. Ugyanis az ország mezőgazdasági területének eme szabadforgalmi 40%-ából a maximumot meg nem haladó üzemek enyhébb adótételeket fizetnek, az azon túl lévő rész pedig erősebb, sőt ugrásszerű progresszív adózásnak a tárgya.

Polónyi magyar birtokrendszere tehát a következő képet mutatná: az erdészet, bányászat, halászat, vadászat s a földműveléssel összefüggő iparok kikapcsolásával az ország gazdaságilag megművelt területének 60%-a paraszt-hitbizomány, kötött középbirtok és állami nagybirtok lenne, az ezenfelüli 40% pedig

szabadforgalmú, progresszív adó és meghatározott öröklési rend útján korlátolt és kisajátítható terület.

Polányi ezen birtokreform következtében felszabaduló területekből kisbirtokok alakítását javasolja és pedig a jogigényeket, helyesebben a városányi jogot születési sorrend szerint, tekintettel a háborúban szerzett érdemekre és a gazdasági előképzettségre, jegyzékbe foglalná és nemcsak az élők, de leszármazóik javára is érvényesítené. De *Polányi nemcsak a hitbizományokat és a latifundiumot szüntetné meg, hanem a törpebirtok rendszerét is;* a paraszt-hitbizományok alakításával egyidejűleg új tagosítást és egyéb birtok-technikai reformokat létesítene.

E reformok *pénzügyi részét* igen egyszerűen gondolja megoldhatónak. A kisajátítás, továbbá a földtehermentesítés és gazdasági beruházások költségei a maximumon felüli birtokok progresszív földadójából kerülnének ki. Csupán a törpebirtokot kívánja kisajátítani, helyesebben kártalanítást csak azért fizetne, míg a nagybirtok, mint örökség, előbb-utóbb ingyen szállna át az államra. A birtok-maximumot meghaladó birtokban az állam egy örökrész erejéig szükség-örökös lenne akkor is, ha az örökségnek egyenkinti részei a maximumot el nem érik. A maximumot elérő örökrészesekkel szemben azonban az egy vagy több örökös maximumát meghaladó vagyont, mint szükség-örökös kizárólag az állam örökli. A kisbirtokkal szemben szintén érvényesülne az állam örökösödési joga. A szabad birtokon a törvényes öröklés csak a lemenőket, a felmenőket, a házastársakat, testvéreket és unokatestvéreket illetné meg, egyébként pedig az állam lenne a szükség-örökös, viszont a paraszt-hitbizományok a fiági lemenők kihalta után az államra szállnának vissza. Ezen az úton és módon mindig lenne elegendő olcsó föld, amelyből az állam a kisbirtokok szaporítására irányuló reformokat megvalósíthatná.

Polányinak *az egyházi birtokról* írott fejtegetése: tulajdonképpen az autonómiára vonatkozó tervezettel kapcsolatosak, az itt vázolt birtokpolitikai rendszerben

külön helyet nem foglalnak el, de valószínű, hogy Polónyi ezeknek birtok-maximumát is éppen úgy meghatározni kívánja, mint a többi tulajdonokét. Ha tehát a mostan püspökségi, káptalani, szerzetesi stb. birtokok az ő tervezete szerint egy kézbe, vagyis az autonómia révén a katolikusok összességének birtokába jutnának, úgy logice maximum 3000 katasztrális hold illetné meg az Egyházat, míg a mostani rendszer mellett ahány javadalmas van, annyiszor lehetne a maximumot a Polónyi-féle földbirtok-rendszerben is érvényesíteni.

Mindenesetre ez a kérdés kevéssé tisztázott a Polónyi-féle munkában, hiszen amíg ő Prohászka örökbérleti rendszerét a kötött birtokok hasznosításánál kifogásolja, az egyházi birtokot kis- és középbérletekben kezelteti, vagyis lényegében a Prohászka-féle álláspontra helyezkedik anélkül, hogy annak garanciáit a tulajdonosokkal és a bérlőkkel szemben elfogadná. Alig hihető azonban, hogy ő, aki a latifundiumok radikális megszüntetését hirdeti, most újabb latifundiumot kívánna létesíteni, bármennyire jóindulatúlag tárgyalja, sőt mondhatnók, védelmezi az egyházi birtokot a támadásokkal szemben. De feltéve, hogy rendszerének alapelvét megtörve, ezt a logikátlanságot a tulajdonjog terén mégis fenntartani kívánná, hiszi-e bárki is, hogy egy országban, ahol az államon kívül senki 3000 katasztrális holdnál nagyobb földtulajdonnal nem rendelkezhet, a katolikus Egyház huzamosabb ideig meg bírja tartani másfél millió katasztrális holdra terjedő ingatlanát, illetve kikerülheti az ugrásszerűen progresszív földadót, ami egyértelmű a tulajdonnak egy évtizedre lassított konfiskálásával.

De Polónyi birtokpolitikai rendszerében nem e logikátlanság a legnagyobb hiba, hanem az, hogy a magyar birtokviszonyok történeti fejlődését, továbbá a magyar nemzeti szempontokat teljesen figyelmen kívül hagyja. Különös, hogy egy nagysúlyú politikus, aki hosszú közéleti szereplése alatt állandóan a gya-

korlati politika részletkérdéseivel foglalkozott, élete működésének koronája gyanánt egy reánknézve teljesen idegen rendszert, Henry George-nak, az amerikai plutokrácia föld-foglalásával szemben megállapított védőrendszerét akarja egy nemzetre reá oktrojálni. De mégsem csodálkozunk rajta.

A Henry George-féle mozgalom tetszetős jelszavai nyomán a német földreformerek is átestek ezen a gyermekbetegségen. Eleinte ők is azt hitték, hogy mint Amerikában és Ausztráliában, ahol a föld azé, aki körülkeríti és elfoglalja, s ahol az újonnan létesített vasútak ezer-számra viszik az óvilág hajótörötteit a még kijelölendő városokba és falvakba, épúgy lehet egy régi kultúr-országban is, ahol a tulajdonjog a beruházások és régi kultúrintézmények ezer szálával van egybekapcsolva, „mindent újra teremteni". Az újvilágban nincs a föld az emberi munka verejtékével, vérözönével, befektetéseivel átitatva. Ha a nagybank pár dollárért mérföldekre menő erdőséget, vagy puszta területet szerez magának, s a telepes munkája ezt a területet termővé alakítja át, s ha akkor a bank kezd spekulálni a telepes emberfeletti munkájával, ez elé nemcsak lehet, de kell is korlátokat vonni. De egy olyan ingatlant, melyet valaki akár maga, akár elődje súlyos áldozattal vásárolt, vagy tett kultúrterületté, sem az adózás révén, sem az örökösödési jog alkalmazásával elkobozni nem lehet.

De miért alkalmazza éppen csak a földbirtokkal szemben ezeket a reformokat Henry George és tanítványainak tábora; és miért nem az ipari és kereskedelmi vállalkozásokkal szemben is, holott ezekben a legtöbbször kevesebb embermunka sűrűsödik össze, mint a földbirtokban? A német földreformerek, talán éppen Marx és tanítványainak hatása alatt, hamar reájöttek, hogy eme kétféle elbánás kultúr-országban tarthatatlan, s ezért ma már csak az építési telkekre alkalmazzák a Henry George-féle teóriákat, miután azok a visszaélések, amiket egy történelmileg meg nem szállt földterületen a föld-spekulánsok a tulajdon-

joggal az összesség kárára elkövetnek, egy régi kultúrországban ma már csak a városi telkeknél lehetségesek. De nemcsak a föld mostani birtokosainak szempontjából, hanem a föld várományosainak helyzetét tekintve is sok nehézségbe ütközik a Polónyi-féle reform megvalósítása. Az így felosztásra kerülő nagybirtok az ország különböző vidékein különböző népsűrűséget talál magával szemben. Könnyen megvalósítható lenne a Polónyi-féle terv, ha minden járásban volna egy nagybirtok és azt a körülfekvő falvak népességéből lehetne betelepíteni. Ahogy azonban Magyarországon a birtokmegoszlás kialakult, nagyon kérdéses, hogy éppen azokon a vidékeken lehetne-e ezzel a reformmal segíteni, ahol arra legnagyobb a szükség, vagyis az alföldi vármegyékben. Viszont az is nagyon kétséges, hogy ezeknek a vidékeknek lakói szívesen mennének-e más vidékre bármily kedvező földtulajdon kecsegtetése mellett is. Élő ember nem holt tárgy, s ezért ezer és ezer kisbirtokost az országban ide-oda hurcolni nagyon nehéz.

Mindezekhez még egy másik, szerintünk nem csekély súlyú aggodalom járul. Polónyi Géza nemzeti birtokpolitikát hirdet, hiszen saját kinyilatkoztatása szerint „a magyar földnek az a rendeltetése, hogy a honfoglaló és honfenntartó magyar nemzetnek megélhetését és gyarapodását biztosítsa". Mint függetlenségi politikust kérdezzük, hogy vajjon a Rákóczi-féle és más nemzeti ellenállást lehetségesnek képzeli-e Rákóczi és a többiek fejedelmi vagyonának támogatása nélkül? A polgár-jogokat, a szabadságot, egyenlőséget és függetlenséget nem elég paragrafusokba szedni, hanem azt anyagiakkal is biztosítani kell. Az ipar és kereskedelem nagyvállalkozóinak a külföldi tőkétől való függését és hazafiatlanságát Polónyi számtalan esetben ostorozta. Vajjon azt gondolja-e Polónyi, hogy Magyarország nemzeti létét, nehéz időkben idegen erőkkel szemben nagy anyagi áldozatokat követelő ellenállást ezekre az üzlet után futkosó elemekre nyugodt lélekkel reá lehet bízni? Hiszen ha

a földbirtok jövedelmében rejlő anyagi erőt évi 125.000 koronára korlátozzuk és ezzel szemben a bankdirektorok, ipar-bárók milliós jövedelmeit nem maximáljuk, az eredmény más nem lehet, minthogy a társadalom vezetése és irányítása lassankint ezeknek a külföldtől függő egyéneknek a kezébe megy át.

Polónyi programja minden magyar állampolgárnak birtokot kíván juttatni. A csillogó elmélet itt úgylátszik feledteti vele, hogy a román és tót népfaj szaporasága sokkal erősebb, mint a magyar fajé és ha ezen szaporaság alá most a magyar nagybirtok rovására újabb gazdasági alapot tolunk az újonnan létesítendő paraszt-hitbizományokban, 50 esztendő multán mi is kénytelenek leszünk azt a reformot megcsinálni, amit az osztrák németség exisztenciájának megmentése végett Galicia autonómiájában létrehozott.

Senki félre ne értsen bennünket. A politizáláshoz nincs semmi kedvünk, de azt meg kell mondanunk nyiltan és őszintén, hogy a 48-as Polónyi Gézának birtokpolitikája fölött, bár az a szociális igazságosság szempontjából tökéletesebb, a 67-es Beksicsnek birtokpolitikája nemzeti szempontból toronymagasan áll. Beksics nem volt barátja a latifundiumnak, különösen nem a kötött birtoknak. Népesedési akadályt látott benne; telepítést és parcellázást sürgetett, szóval nem vádolható azzal, hogy a nagybirtok érdekeltségéhez tartozott. És mégis nemzeti szükségességnek tartotta, hogy a *nagybirtok, különösen az ország idegen anyanyelvű vidékein ne csak konzerváltassék, hanem lehetőség szerint ott újabb nagybirtokok létesüljenek.* Egy-egy ilyen uradalomban végvárát látta a magyarságnak, mely cselédjei, napszámosai és ügyes bérleti politikája révén a nemzeti nyelv terjedésének és a hazafias érzés megerősítésének eszköze lehet. Ez a gondolat volt alapja az ő birtokkicserélési teóriájának, amelynél a nemzeti birtokpolitika kevés termékenyebb gondolatot produkált.

Beksics óta is minden közgazda, aki a nemzeti szempontokat többre becsüli bármely szépen hangzó

teóriánál, a magyarság megerősítése szempontjából szükségesnek tartja, hogy a végvidékeken az esetlegesen odatelepítendő magyarságnak a latifundiumokban hátvéde, vagy ha úgy tetszik, előőrse legyen. Polányi matematikailag tökéletes tervezetének legnagyobb *hiánya az, hogy Magyarországot egységes területnek, lakosságát a magyar állameszme iránt egyenlő mértékben lelkesedőnek* és Magyarország szomszédait teljesen békésnek, területi aspirációktól mentesnek tételezi fel. Mindez olyan hipotézis, ami menthető volna a háború vérzivatara előtt, ma azonban nagy felelősséget vesz magára mindenki, aki a birtokpolitikai reformoknál ezeket a súlyos aggodalmakat kihagyja a számításból.

*

Igenis, a magyar földnek az volt ezer éven keresztül, és Isten segítségével az lesz újabb ezer éven keresztül is a rendeltetése, hogy a *magyar fajt* eltartsa. Az eltartást természetesen nem szabad olyan primitív közgazdasági felfogással értelmezni, hogy mindenki csak mezőgazdaságból, illetőleg mezőgazdasági területből éljen meg. A kultúra egyik legnagyobb vívmánya s egyszersmind a haladásnak legfontosabb tényezője a munkamegosztás. Sem az ipar nélküli agrárállam, sem pedig a mezőgazdaság nélküli iparállam nem tehet naggyá egyetlen népet sem. A Polányi-féle tervezet végeredményében *egyoldalú agrárállamot teremtene,* mert hiszen az ellenszolgáltatás nélküli földszerzés lehetőségét intézményesen szervezve, egy olyan népesség, amelynek apja vagy nagyatyja földműves volt, egyáltalán nem lenne hajlandó ipari pályára lépni, még kevésbbé a gyár szigorú munkarendszerét magára vállalni.

Polányi sokat hivatkozik Oroszország agrárreformjaira. Nem tudom, mennyire ismeri az orosz agrárviszonyok szakirodalmát. Ez az irodalom igen eltérő képet fest úgy az orosz közgazdasági viszonyok-

ról, mint a legújabban létesített agrárreformok eredményéről. Damaschke például a háború egyik okát az orosz „mir" reformjában látja, abban tudniillik, hogy a köztulajdont magántulajdonná alakították át. Mások ismét a legnagyobb elragadtatással nyilatkoznak erről a reformról és tőle várják, hogy az Oroszországban krónikussá vált éhínség hovatovább megszűnjék. Ez a reform szoros kapcsolatban áll a gróf Witte által megindított iparpolitika bukásával, minek más eredménye nem volt, mint egy csomó angol, francia és német gyár, idegen vezetőkkel és zsidó munkásokkal. Az orosz kormány most maga is elismeri, hogy az orosz paraszt nem alkalmas a gyári munkára s ezért földet ád neki. A Polónyi-féle földreformnak szintén az ipari munkásság csökkenése lenne a következménye hazánkban, különösen a háború után, amelyben a férfinépesség erősen megfogyatkozott.

Nagyon tévedne azonban az olvasó, ha ezen általános bírálatból azt a következtetést vonná le, hogy Polónyi munkája értékes és érdekes gondolatokat nem tartalmaz. Én azt, mint erős tiltakozást tekintem a legújabb birtokpolitikai fejlődéssel szemben, hogy tudniillik, amíg a parasztnép kint a lövészárkokban vérét ontja a magyar földért, ezt a földet azok, akik a háborús konjunktúra felhasználásával maguknak vagy részvénytársaságaiknak milliókat szereztek, előle elfoglalják. Hihetetlen vakság verte meg az összes intéző köröket, de magukat az érdekelt nagybirtokosokat is, midőn ezen akció elé nem sietnek torlaszokat emelni.

A nagybirtokrendszer ellen minden oldalról megindult támadások eddig a magyar népben azért nem tudtak mélyebb gyökereket verni, mert a földéhes nép a parcellázásoknál, de különösen a földbérlet révén eme fontos termelési eszközök birtokába juthatott. A latifundium egy része vagy tulajdon, vagy bérlet jogcímen így került a parasztság kezére s a parasztság, mint e földterületek várományosa az elégedetlen-

ség kétségbeesett akciói helyett a jóreménység hímes álmát szövögette. És ha a latifundium egy talpalatnyi földet sem adott a parasztságnak, akkor is megvolt utóbbinak az a megnyugtató érzése, hogy a nagybirtok nem agresszív szomszéd, nem igyekszik területét a kisüzemek rovására gyarapítani, és különböző vállalatai-val nem hajtja a nagytőke rabigájába a szomszédos kisgazdákat.

A középkorban a kicsiny üzemeket nagyobb közgazdasági egységbe a földesúr, illetőleg ennek üzeme foglalta össze. A jobbágyság megszüntetésével ez a gazdasági kapcsolat is megszűnt és a falu kisgazdái atomizáltattak. Igaz, hogy ezt az állapotot a kistőkések, falusi szatócsok, kocsmárosok egész a 90-es évek végéig állandóan felhasználták földszerzésre és az önálló kisgazdaságok megszüntetésére, de akkor ez a folyamat megakadt. A szövetkezeti szervezkedés, melynek a nagybirtok támogatója volt, zárat tolt a tőke agresszív terjeszkedése elé; sőt megfordult a kocka: a vámpolitika folytán megerősödött parasztság kezdte az elvesztett pozíciót visszaszerezni, vásárlóereje még a bajbajutott nagybirtok veszendőbe ment földjeit is biztosította a magyar kisgazda számára. Elégedetlenség volt ugyan bőséggel az országban, de olyan forrongások, mint a 90-es évek elején és közepén, többé elő nem fordultak. És most egyszerre a magyar parasztság a békés szomszéd helyett ott fogja találni a kapitalista nagyüzemet, amely — megengedjük — csak szórványosan terjeszkedik a parasztság rovására, de annál inkább igyekezni fog cukor-, szesz-, malom- stb. vállalatai, kartelljei és termény-értékesítése révén olyan nagyobb gazdasági egységekbe foglalni össze a kisgazdaságokat, amely előbb-utóbb ezek gazdasági önállóságának és ezzel kapcsolatban politikai függetlenségének is sírásója lesz.

Sőt a brutálisabb leigázás esetei sincsenek kizárva; az tudniillik, hogy mint ez Romániában történt, a mezőgazdaságtól idegen kapitalisták a bérbevett bir-

tokokat magas felárral lesznek csak hajlandók albérletbe adni a kisgazdáknak. Irországban és Romániában ennek a folyamatnak vége olyan agrárlázadás lett, amelynek nyomában járt a nagybérlők és nagybirtokosok kastélyainak felégetése, a törvényhozás részéről pedig részint a mamutbérleteket, részint pedig a bérbeadó latifundiumokat sújtó több rendbeli intézkedés. Polónyi tisztában van azzal, hogy ma aligha kapna többséget birtokpolitikai reformjainak törvényerőre emeléséhez. Éppen ezért birtokpolitikája inkább mementó azok számára, akiket illet, hogyha érthetetlen vaksággal nem veszik figyelembe azt az áradatot, amely portájukat körülnyaldossa és engedik, hogy az ingótőke üzleti szempontokból vagy talán jól kigondolt politikai számítással a föld népe előhaladásának egyetlen levezetőcsatornáját is eldugaszolja, ezek a javaslatok rövid időn belül sokkal nagyobb visszhangot keltenek az ország népében, mint ma.

*

Polónyi érzi azt, hogy a birtokpolitika terén nagy változások küszöbére jutottunk. Érzi azt, hogy a nagytőke koncentrikus támadást intéz az eddigi birtokrendszer ellen s ezzel szemben védeni kell a magyar nép érdekeit. A szerény kezdetnek nagyobb arányokban való folytatása következik és ha a nagytőkének sikerül bebizonyítania, hogy a nagybirtokos munka nélkül, tisztán földjáradékból élő valaki és gyakorlatilag ő veszi át a falvak gazdasági életének irányítását, akkor a 30 esztendős bérletek lejárta után, vagy még előbb is, könyebben intézhet vagy intéztethet támadást a még önálló nagybirtokosság ellen is. Érzi azt Polónyi, hogy a nagytőke vezetése alá került, birtokát vagy birtokszerzési kilátását vesztett parasztság, mint várostöltelék vagy mezei proletáriátus, kész eszköze minden agitációnak, de kész prédája a nyomornak, nélkülözésnek, tömegbetegségeknek is, s ezzel a deposszedált tömeggel aligha lehet a háború folyamán bekövetkezett nagy vérveszteségeket pótolni.

Ebből a koncentrikus gondolatból magyarázható Polónyi tervezetének legfényesebb része, hogy parasztbitbizományokat kíván létesíteni, szóval a nagytőkének ma még csak próbálkozó, de kétségkívül egyre fokozódó támadásával szemben erősebben kívánja védeni a magyar kisgazdaságok önállóságát. Máskülönben alig is tételeznénk fel Polónyiról olyan logikátlanságot, hogy midőn egyrészről a földbirtok lekötöttségét megszüntetni kívánja, más oldalról a törzsöröklés, elidegeníthetetlenség, felosztási tilalom stb. korlátozásaival megkötött paraszthitbizományban, amely a fiág kihaltával visszaszáll az államra, újabb ősiséget kíván megteremteni.

Polónyi reformtervei sok apró botlást tartalmaznak, amik fölött a gyakorlati gazda fejét csóválja. Ilyen például az a téves hit, hogy a törpebirtok a gazdasági haladásnak akadálya, a gőzeke pedig minden körülmények között az intenzív termelés elengedhetetlen feltétele; a birtokmegoszlás mesterséges szabályozása is csodálkozásra készteti a szociológust, aki tudja azt, hogy itt a földdel kapcsolatban emberekről van szó, s így a természetes kiválasztódást mesterségesen kigondolt rekeszekbe szorítani lehetetlen.

De mindez eltörpül Polónyinak azon *érdeme* mellett, hogy őszintén rámutatott arra a veszedelemre, amely a nagytőke, de különösen a külföldi tőke részéről elsősorban a magyar kisgazdát, de époly mértékben az országot is fenyegeti. Másik nagy érdeme, hogy *a nemzet gerincét képező parasztság intézményes megerősítését* és szaporítását hirdeti. Ezzel a nagy gondolattal szemben, amelynek szolgálatába kívánja állítani élete hátralévő munkáját, kell, hogy elnémuljon minden gáncs. Az utak és eszközök, melyek a cél felé vezetnek, vita tárgyát képezhetik, de a célkitűzés, Polónyi birtokpolitikájának alapvető gondolata minden hazáját féltő magyar ember előtt szimpátikussá teszi a magyar parasztság jövőjéért kigondolt eszméket.

Anya- és csecsemővédelem.

Magasztos és felemelő gondolat. A keresztény karitász egyik leggyönyörűbb programpontja. Megoldásában természetszerűleg a dualizmusnak kell érvényesülnie: a *lelki* gondozásnak egyfelől, az anyagi megélhetés biztosításának másfelől. Sok hivatásos elszántság, hitben gazdag hozzáértés kell az elsőhöz, jutalmat nem váró áldozatkészség a másodikhoz. Lelkünk egész melegével rokonszenvezünk a Stefánia-szövetség valóban krisztusi emelkedettséget követelő ideáljával, de az eszmény ellen vétenénk, ha a szövetség alakuló gyűlésén elhangzott beszédekben foglaltak teljesebbé való kiegészítését nem hangsúlyoznók. Ugyanis nem tudtunk meríteni az egyébként lendületes érzésekben gazdag felszólalásokból elegendő megnyugtatást arra nézve, hogy az anya- és csecsemővédelem nagyszerű akciójában a pártfogás alá vett lelkek vallási kiképzése abban a megérdemelt gondos elbánásban fog részesülni, amely a vallási szempontot megilleti.

Anélkül, hogy a higienikus gondozás szükségességét és fontosságát a legcsekélyebb mértékben is mellékesnek tartanók, nem tartjuk az akciót teljesnek, ha a valláserkölcsi gondozás fokozottabb érvényesítését erőteljesebben nem domborítja ki. Mert ne feledjük, hogy nemcsak emberek fizikai értelemben vett megmentéséről, hanem azok neveléséről van itt szó; nem élőlényeket akarunk tenyészteni, hanem a társadalom elhagyottjait nevelni, lelki műveltséggel ellátni; az emberi lélek vallásos hajlamaival, szükségleteivel tehát elsősorban kell számolni ezen intézmény megalakításánál és tevékenykedésénél. Csakis így fog betölteni a magasztos törekvés igazi keresztényi misszióit.

Az ügy kívánatos sikere érdekében szükségesnek véljük leszögezni ama megjegyzésünket is, hogy nagyon groteszk szépséghibának tartjuk, hogy az anya- és csecsemővédelmi mozgalom élére Széll Kálmán került díszelnöknek. Dr. Madzsar Józsefnek, a hírhedt

szabadkőműves orvosnak a szövetség körül való élénk tevékenysége meg éppenséggel jogosult kételyeket ébreszt bennünk aziránt, vajjon a szóban forgó akció csakugyan az anyák- és csecsemők lelkének megnemesedését is kifogástalan buzgalommal fogja intézni. Attól tartunk, hogy Madzsar József révén, aki a legdurvább materialisták és darvinisták egyike, a nyúltenyésztés alapelvei egyoldalúan fognak érvényesülni a szövetség munkájában. Igaz, hogy a védelmi akcióban a szó legnemesebb értelmében vett vallásos férfiak és nők is részt vesznek, de az eszközeiben nem igen válogatós és az eszményekért hevülő jóhiszeműség kihasználásában szerfölött járatos szabadkőműves körmönfontság mindig meg szokta találni a maga tekervényes útját anarchista céljainak elérésére.

Kívánatos volna, ha a katolikusok jóhiszemű hevülését az eddiginél kissé nagyobb mértékben mérsékelné s irányitaná a sokszoros tapasztaláson alapuló tudat, hogy valahányszor mi magunkat szabadkőműves gyeplőforgatók szekere elé fogatjuk, voltakép mindig csak az ellenfél ügyét mozdítjuk vele elő. Menjenek a hárompontos porhintők a maguk útján, jótékonykodjanak a balekek megtévesztésére a maguk zsebéből, tőlünk az okosság azt kívánja, hogy lehetőleg csak olyan intézmények felkarolására takarítsuk meg és összpontosítsuk minden disponibilis erőnket, ahol melléktekintetek és mellékkérdések nélkül, a Madzsar Józsefek mellőzésével egyenesen és becsületesen gondozhatjuk az anyáknak és gyermekeknek testét és lelkét s ahol nem kell félnünk, hogy erkölcsi s anyagi tőkéink kamatait szabadkőműves nő- és gyermekrontók szelvényezik le.

Krisztust ... Kenyeret!

Ma, túl napipolitikán, finomabb kulturális igényeken, személyi kérdéseken és színes eseményeken, főleg egy dolognak kell érdekelnie minden emberséges embert ebben az országban: a mindenből kiforga-

tottak, a már aligélők, a szinte már élve halottak reltenetes sorsának. A kérdésnek, hogy hogyan segítsünk rajtuk.

Ma ugyan az egész ország nyög és vérzik, a tisztviselőosztály, az iparos, a kereskedő, a gazda gyötrődik a mindennapi lét kínjával; de ezeknek a sorsa még mindig irígylendő azok mellett az ezrek, tízezrek mellett, itt Budapesten és szerte az országban, akik nem is egyszerűen gyötrődnek már, ez nem szó a helyzetük kifejezésére, hanem valósággal elsüllyednek, mint eltaposott férgek, vonaglanak a végső élet-halál küzdelemben.

Földbe vájt odukban, kátránypapírral lefödött ládadeszkák közt, a tíz fokos hidegben és cipőtlenruhátlan, borzalmas lerongyoltságban és kétségbeesésben. Eledelük: a hulladék, a szemeteskocsi ételmaradéka. Foglalkozásuk: a csavargás, a sötét semmibe meredés, a farkasszemet nézés a ma és a holnap fojtogató reménytelenségével.

S mint hogyha mindez nem volna elég, a kültelek, a gyárnegyed, a faluszéle kivetettjeitől még a végső vigaszt és erőforrást is megtagadta a csak magával gondoló, jobbsorsú társadalom. Nemcsak kenyeret sem tud, vagy nem akar adni a legsanyarúbban megpróbáltatottaknak, hanem a legutóbbi időkig még Krisztust is, úgyszólva, elfogta előlük. Nem gondoskodott róla, hogy az, aki elsősorban a szegények megváltójául jött, a legszegényebbek közé eljusson.

A liberális Budapest annak idején épített néhány szép, elegáns, reprezantatív templomot a belterületeken, hogy kegyúri kötelességeinek valamelyest eleget tenni láttassék, de a városszélekre már nem gondolt. Oda templomot nem vitt, paplakot nem épített. Az csak hadd maradjon meg zavaratlan vadászterületéül a liberálizmussal minden válságban híven összefogó vörös izgatásnak. S a fényes, reprezentatív templomoktól néhány negyedórányira piszkos, sötét odukban nyüzsgött, ténfergett, már a béke „boldog" éveiben és bár a főváros az utolsó évtized alatt elismc-

résreméltót tett érdekükben, nyüzsög, ténfereg ma is, számban és nyomorban meggyarapodottan, a sokszor afrikai pogánysághba süllyedt, testileg-lelkileg csonka és elsatnyult szegénység.

Nemcsak a liberális városgazdálkodás volt ebben hibás. De nem is az a fontos most, hogy a vétkeseket, a mulasztásokért keressük. Ma csak egy a kérdés: hogy segítsünk a sárbatiportakon, a testi-lelki nyomor végső mélyeibe hullottakon? Van-e mód a segítésre és melyik az?

Ezt a kérdést veti fel és taglalja széles alapon az a vaskos könyv, amelyet éppen most adott ki a budapesti Katolikus Karitasz. „Krisztust... Kenyeret!" kiáltják a nyomortanyai képek közül vérpirosan lángoló címbetűk s benn a könyvben Elekes Boldizsár avatott tolla mondja el összerázó, megszégyenítő tapasztalatait a budapesti nyomormocsár sokezernyi fuldoklóiról. De aztán a hit és a karitász csodáiról is beszél, amelyeket ezek közé is elvitt az egyetlen, az utolsó, vagy inkább legelső emberi érték: a vallásos szeretet. Templomokról, melyek a kültelkek sivatagjaiban oázisként emelkednek; barak-kápolnákról, ahol test és lélek felmelegszik, ahol a kivertek és elfeledettek ismét ráébrednek embervoltuk tudatára. Lelkipásztori hőstettekről, amikor első nap kő repült a prolidzsungelbe merészkedő papra s a pap ezt a követ könnyes szemmel tette zsebre s építendő prolitemplomának alapkövévé avatta.

Megható, sőt, lelketégető, szégyenpírt keltő olvasmány ez a könyv elejétől végig. Ó, ti még ma is dőzsölők, csemegeszakértők, divatőrültek: ha tudnátok, mi van itt, három lépésnyire tőletek! Jaj, ne csak kultúráról és ne csak revizióról szavaljatok, ti párnás, meleg szobákban, süppedő szőnyegek fölött álmodozó honmentők! Ne csak külpolitikai keresztültörésről, új Európától, új pártalakulásoktól várjatok megváltást! Itthon, idebenn is van legsürgősebb revideálni való! Idebenn, a lelkekben, az akarásokban veszti el a haza a csatát mindennap újra és újra.

Mit ér a nagydobos, puffogó, színleges hazafiság, amely biztos sarokból öklöt ráz Európa felé, de idehaza csak prédára les és nem segít, nem áldoz, nem dolgozik komolyan, nem támogatja a rászoruló s érdemes felebarátot. És méltatlanul foglal el pozíciókat, amelyek nem azért adattak, hogy valaki számára „pozíciók" legyenek, hanem hogy betöltőik nagy feladatokat oldjanak meg a közért és azokat csakugyan meg is oldják. A háborgók és elégedetlenek szeme nagyon nyilt és messze lát; a kitagadottak, állatsorsba tiportak nagyon hamar észreveszik, őszintén, igazán törődnek-e velük azok, akik magas polcokon ülnek s velük szemben a nemzetet, államot, polgári rendet, sőt a kereszténységet képviselik. Jaj, ha ezek a tehetetlenségükkel vagy tehetségtelenségükkel, vagy éppen érzéketlenségükkel a forradalom felé kergetik az amúgyis legvégsőkig elkeseredetteket, ha a nemzet s a főváros komoly, érdemes, szociális gondolkozású tényezőit cserbenhagyja a magát konzervatívnak s kereszténynek nevező társadalom!

Ebben az értelemben is „Krisztust—kenyeret!" a jelszó. Nemcsak a kültelkek elhanyagolt rongyosainak van Krisztusra szükségük, hanem azoknak is, akik ezeknek a sorsát közvetve vagy közvetlenül intézik. Nem lehet vitás, hogy a társadalom vezető elemeinek világnézeti s innen áthatólag erkölcsi nihilizmusa vitte Európát a mai káoszba, az álló és állandósult gazdasági világháborúba. Ahol nincs Krisztus, ott nincs kenyér se, mert ott az erősebb elveszi azt a szegényebbtől is. Akik a nagy világválságnak s benne a kisebb, itthoni válságnak megoldására, a halódók társadalmának kicsiben vagy nagyban meggyógyítására hivatottak, tanulják meg a Katolikus Karitász könyvéből, hogy ez a kettő összefügg: test és lélek, jólét és morál, megváltás és hit, kenyér és — Krisztus!

A szociális kereszténység.

Szociális kereszténység.

A modern emberiség, ez a nagy tékozló fiú, megúnta az apai ház melegét és rendjét, kikérte apjától örökségét s elhagyta azt, akitől életét kapta s akinek mindeddig atyai gondoskodását élvezte. Kirohant a nagy világba, az arany szabadság ölébe, élte a világát, tékozolt, habzsolta a kincseinek hozadékát, élvezett s elfeledte az apai házat. Csakhogy egyszerre éhínség támadt, a vagyon elfogyott s a tékozló gyermek kénytelen volt szolgaságba szegődni. Hovahamar annyira lesiklott, hogy végül már az állatokat irígyelte a moslékért, mert neki már az sem jutott.

Kinek ne jutna eszébe ez az evangéliumi példabeszéd, ha elnézi ezt a tehetségeire, vagyonára, technikájára, műveltségére büszke mai világot, amely gazdasági és társadalmi berendezkedéseiben végleg letért azoknak az elveknek s törvényeknek útjáról, melyeket Atyja s Alkotója elébe szabott s minden egészséges társadalmi fejlődés feltételéül jelölt ki számára?

Kirohant a gazdasági és társadalmi liberalizmus tágas levegőjére, termelt, szervezett, csodás kincseket halmozott rakásra, az egész világot egyetlen óriási Mammon-templommá varázsolta át. S végül most mégis irtózatos válságba került: *milliókat taszított le rabszolgai, sőt állati sorsba.* Sőt ennél is alább, mert a rabszolgákat s az állatokat legalább etetni volt szokás, ma pedig milliók szaladgálnak kétségbeesve minden kultúrországban a puszta száraz kenyér után.

A modern társadalmi rend, az evangéliumot megtagadó liberális-kapitalista berendezkedés nem bizonyult életképesnek. A modern emberiség, ez a nagy

tékozló fiú elérte sorsát. Nagyon soknak ma már kenyérre sem telik.

A munkanélküliség, állástalanság, hajléktalanság, reménytelenség ezernyi réme öl ki a lelkekből minden hitet s bizalmat; kétségbeesettek csapatai rohamozzák meg a még lélekzőket protekcióért, segélyért, állásért. Az öngyilkosok száma ijesztően növekszik, a gyermekek az utcára, a nők az utca sarkára kerülnek s a nyomortanyák szomorú köztársasága megcsúfolja az antik világ földalatti rabpincéit, ergastulumait. Egyik oldalon neonfényes ragyogás, a technika csodái, új meg új találmányok, gépek, gyáripar, világkereskedelem, csillagászati számokkal dolgozó pénzügyi szervezetek, a másik oldalon pedig jaj és kétségbeesés, egész társadalmi osztályok végső vonaglása s megsemmisülése, minden emberi kultúra, erkölcs, vallás és idealizmus teljes elsüllyedése...

*

Modern emberiség, kultúrádra, humanizmusodra büszke társadalom, te nagy tékozló fiú, aki oly magátelt gőggel fordítottál hátat az evangéliumnak, az apai háznak, észreveszed-e végre, hogy tévutakra tértél?

Szomorú elégtétel nekünk, a katolikus világnézet híveinek, látnunk ezt az összeroppanást, a kereszténységtől elfordult liberális-kapitalista rendnek ezt a belső megrothadását, ezeket a hullafoltokat a felbomlóban lévő társadalmi organizmuson. Mert semmi tagadás: az a világválság, amiről ma mindenki beszél, nem egyéb, mint irtózatos erejű *cáfolata* azoknak *a liberális tanoknak,* amelyeken mai gazdasági s társadalmi rendszerünk felépült.

Ennek a társadalmi szerkezetnek minden külső ragyogása, technikájának és nemzetközi szervezettségének minden tündöklése mellett is nyilvánvalóvá lett a belső korhadtsága, nyomorúsága, tarthatatlansága. A bankok márványpalotái, a gyártelepek kéményerdei, a nagyipar, nagykereskedelem és közlekedésügy páratlan fejlettsége nem leplezheti el többé a könyör-

telen valót. Vasút, hajó, autó és repülőgép nem ringathatnak többé csalódásba az iránt, hogy ez a külsőségeiben fényes és diadalmas, imponáló és ingathatatlannak látszó modern gazdasági rend mégis csak a gyökeréig romlott, beteg és életképtelen. Hogy amikor csodák özönét produkálja a részletvívmányok terén, ugyanakkor egészében összeomlásra van ítélve, mert eltévesztett alapokon áll. Olyan, mint egy tündöklőn, pazarul berendezett lovagvár, amelyet elomló homokra építettek vagy egy zseniális matematikai levezetés, amelynek csak az az eredendő hibája, hogy mindjárt az elején valahol a kétszerkettő el van tévesztve.

A tékozló fiú még nem akar ráeszmélni tévedéseinek okára. Luganóba, Genfbe, Lausanne-ba szalad, Stresában, Londonban konferenciázik.

Az iránytszabó urak végigtanácskozzák maholnap a világ minden nagyvárosát és előkelő fürdőhelyét s iszonyúan csodálkoznak, hogy még mindig világválság van s az lenne minden bizonnyal, bárha talán lassabb ütemű megnyilatkozásban, ha nem csinált volna ugyanez a rendszer, ugyanez a tékozló fiú évszázadokra ható és bénító világháborút. Ezek a világbölcs szakértők, ezek a mélybe látni nem akaró gazdasági királyok még tán csodálkoznak is azon, hogy tömegnyomor van és szocializmus és bolsevizmus van, csodálkoznak a forradalmakon és forradalmi erjedéseken s a világért nem akarják észrevenni a szerves összefüggést a liberalizmus társadalomelméleti és gazdasági dogmái s a felfordult világhelyzet között.

Pedig semmi kétség benne: más mint nyomor, bűn és kétségbeesés nem is származhatik abból a társadalmi és gazdasági rendszerből, amely az evangéliumi szeretet és méltányosság félretolásával az erősebbnek korlátlan jogát hirdette, amely az egyesek és a nemzetek gazdasági életéből száműzte a tízparancsolat érvényét. Amely a szubjektivizmust állította a társadalmi szolidaritás helyébe s a közhasznú termelés, a nép, a tömegek, a tőkenélküliek, a gyengébbek fel-

segítése helyett az egyesek nyerészkedését tette meg célpontul.

Annak a termelési és értékelosztási rendszernek meg kellett buknia, amely az aranyborjú körüli tánc lázában hadat üzent annak, ami az emberben nemcsak a legszebb és legértékesebb, hanem a leglebírhatatlanabb és leghalhatatlanabb is: a *léleknek,* s amely a merő anyagi haladás kedvéért lábbal tapodta ennek a léleknek minden magasabbrendű igényét. Az a gazdasági elgondolás, amely egy tucat milliárdos trösztkirály trezorjában összpontosítja a világ minden aranyát s mellette koldusbotra juttat egész nemzeteket, rabszolgai sorba zülleszt egész társadalmi osztályokat s öncsonkító, bolsevista őrületbe kergeti hatalmas birodalmak népeit, ez a társadalmi elgondolás magában hordja a saját halálos ítéletét.

Nekünk, katolikusoknak, ennek a liberális társadalmi rendnek az elpusztulásán nincs sok okunk keseregni. Rettentő az a rázkódtatás, amelyet a roppant Bálvány és márványkupolás templomainak összeomlása okoz. Irtózatosan fájdalmas azoknak a nemzedékeknek halálkiáltása, amiket maguk alá temetnek a beomló boltívek s felrobbant oszlopok. De *a kereszténységet semmiféle gondolati közösség nem fűzi ehhez az evangéliumellenes, liberális rendhez* s annak megdöltét nem is tudja megakadályozni senki. Csak dőljön el, ha rossz és igazságtalan s ha úgy is el kell dőlnie!

Azonban mi nem vagyunk forradalmárok s nem a rombolásban, mint ilyenben látjuk a bajok orvoslását. Csak akkor örülhetünk a helytelennek ismert liberális társadalmi rend megdöltének, ha helyébe jobbat tudunk állítani. Azt tartjuk, hogy még ez a helytelen és tökéletlen rend is jobb mint a semmi-rend, a felfordulás, az anarchia.

Azért komolyan fel kell vetnünk a kérdést: tudunk-e a helytelen, kereszténytelen és elégtelen gazdasági rend helyébe jobbat, szilárdabbat, hasznosabbat tenni? Nevezetesen: *lehetséges-e egy a mainál lénye-*

gesen jobb, igazságosabb, kívánatosabb gazdasági rend? És létre tudjuk-e azt hozni? És közelebbről: mi lehet ezen a téren a magyar katolicizmus szerepe?

I.

A jobb társadalmi és gazdasági rend mindenelőtt igenis *lehetséges*. Mert amit az Isten akar, az lehetséges is; az evangélium a szociális vonatkozásokban sem vallhat csődöt. Az evangélium szociális érvényesítése nem lehet utópia és megvalósíthatatlan álom. Abban a világrendben, melynek erkölcsi alapjait az evangéliumi törvény tartalmazza, az emberiség boldogulásának feltételei is le vannak fektetve.

Adott az Úristen elég kincset a földnek, hogy minden ember becsülettel és boldogan megélhetne belőle. Ha ez mégsem történik, annak éppen az az oka, hogy az emberek okosabbak akartak lenni az Istennél és szociális életük berendezésében letértek az evangéliumi elvek útjáról. Vissza kell térni erre az útra s akkor majd nemcsak az egyén, hanem a társadalom is jobb napokat lát.

Igaz, hogy az evangéliumi elveknek ez a konkrét alkalmazása a gyakorlati szociális életre, ennek a bonyolult társadalmi és gazdasági rendnek megjobbítására, hatalmas elmemunkát, rengeteg tanulmányt és elmélyedést igényel.

A gyakorlati munkaterv ezen a téren, sajnos, még nem kész. A *Quadragesimo anno*-körlevélben ennek a nagy keresztény társadalmi reformnak maga XI. Pius pápa is még csak bizonyos alapvonásait, fő irányvonalait szabta meg s a részletes kifejtést és végiggondolást a keresztény társadalomtudósokra hagyta. Mégis végtelenül megnyugtató s egyben tettre ösztönző érzés, hogy a nagy megoldás nem lehetetlen. Hogy nem mozgunk légüres térben s nem keresünk hiába. A kincs megvan s nincs is tőlünk távol: az irányt is ismerjük: merre fekszik, csak még meg kell találni a kincset és ki kell ásni. Az elektromosság s

a rádium-sugarak is megvoltak, mielőtt az emberek rátaláltak.

Nagyszerű tudat, hogy van olyan megoldás, amely véget vetne ennek a mai irtózatos, elviselhetetlen helyzetnek; van olyan szociális programm, amely egy csapásra megszüntetne minden kiáltó igazságtalanságot a földön, minden tömegnyomort, minden válságot s amennyiben paradicsomi állapotról ezen a földön egyáltalán beszélni lehet, paradicsomi állapotokat teremthetne köztünk.

Azonban ezt a társadalmi reformtervet még ki kell ásni az evangéliumi gyémántmezős rétegeiből, napfényre kell hozni. Meg kell áhíttatni s meg kell szerettetni a tömegekkel oly fokban, hogy a megvalósítását semmiféle magánérdek, vagy csökönyös elfogultság, vagy az uzsora szentségére esküvő korlátoltság meg ne akadályozhassa többé. S azért kellenek emberek, akik élnek-halnak ezért a fölösleges célért s a kellő észt és tudást viszik bele az újjászervezés kitervelésének munkájába a *Quadragesimo anno* alapján.

*

A másik kérdésre, hogy már most *mit tehetünk ez irányban mi magyarok* és névleg mi *magyar katolikusok,* nyiltan meg kell mondanunk, hogy mi egyedül és a többi nemzetektől *elszigetelten* édes-keveset tehetünk ennek a gyökeres szociális reformnak a terén.

A Quadragesimo anno szaktestületi rendszerének, tehát a legfőbb és legjelentősebb határozott eszménynek megvalósítása bizonyos fokig már feltételezi a családi bért, feltételezi a proletárság proletártalanítását, tehát az uzsoragazdaság, a kamattal űzött rengeteg visszaélés egész világrendszerének elvi megtagadását, a nyerészkedő haszongazdálkodás helyett a közhasznú gazdálkodás keresztülvitelét. Ebben mi jelentős lépést nem tehetünk anélkül, hogy a többi államokban is utat ne törjön a reform eszméje.

Viszont ebben elmaradnunk sem szabad; a nagy újjáépítés gondolatának nálunk is a tömegeket átjáró, a késedelmeskedőket tettre hajtó erővé kell sűrűsödnie. Mennél elevenebben él majd a tömegekben a katolikus elgondolású szociális megváltás tudata, annál hamarabb fog elkövetkezni a hajnal az összes népek egén, a mienken is.

Ahogy a marxista elgondolás félrevezetettjei fanatikusan hisznek az ő jövő állmuk csodaszerében s ahogyan minket sokszor megszégyenítő következetességgel dolgoznak téves eszméjük megvalósításán, bárha tán csak emberöltők és nemzedékek multán is, úgy és még inkább kell nekünk is a *Quadragesimo anno* állam- és társadalomberendezésének édes és ragyogó álmán csüngenünk. Azzal a különbséggel persze, hogy *mi tudjuk, hogy ez a mi álmunk nem üres elképzelés, nem délibáb,* nem merő csalétek, hanem valódi lehetőség, az evangélium testetöltése a szociális síkon. Ott, ahol a megváltás erőhatásaira ma legégetőbb a szükség.

Addig is azonban, amíg a *Quadrogesimo anno* nagy reformeszméje utat tör magának a tömegekben, vagy akárcsak a keresztény értelmiségben is, itt van előttünk a *szociálpolitikai és karitatív teendők* egész széles mezeje; azoké a teendőké, amelyeket még a jelen társadalmi szerkezet keretében is meg lehet és meg kell valósítanunk. Csakugyan nem várhatunk, míg az új keret megépül, hanem addig is segítenünk kell, amennyire lehet, azokon a tömegeken, amelyek a liberális társadalmi és gazdasági rend következtében a kerekek alá kerültek, akikre nézve az élet maga a legszörnyebb kísértés istentagadó elkeseredésre, forradalomra, a kétségbeesés minden rémtettére.

Segítenünk kell azokon, akik ki vannak rekesztve a keresztény művelődés és szellemi élet áldásaiból; akik az égre nézni és imádkozni sem tudnak már, mert minden idegrostjukat a hiányzó kenyér szúró gondja marja. Azokon, akiknél már azért sem igen lehet szó családi életről, női erkölcsről és szeméremről, a gyer-

mekek erkölcsös neveléséről, mert nincs otthonuk. Akik 40 éves korukban sem nősülhetnek s nem mehetnek férjhez, mert nincs miből, akik aztán a szexuális ösztön dörömböléseit a prostitució és a szabadszerelem lélekfojtó légkörében elégítik ki.

Lehet-e ezeken segíteni a mai gazdasági és társadalmi renden belül? Tökéletlenül és fogyatékosan ugyan, de lehet. A seb ugyan mindig fel fog fakadni, a bevarrt foltok újra fel fognak fesleni, az eldugaszolt vízár mindig újra át fogja szakítani a gátat; de legalább óráról-órára megmenthetünk emberéleteket és emberlelkeket.

II.

Mi kell ehhez? Három dolog: vezető emberek, programm és tömegek.

Vezető emberek. Akik tudnak és akarnak. Akik nem absztrakciókban és általánosságokban mozognak, hanem komoly szociális tudással nyúlnak hozzá a szociálpolitika s a társadalmi reform feladataihoz. S mindenelőtt: akik telítve vannak katolikus szeretettel, szociális érzéssel s akiknek szívük ügye a szerencsétlenek megsegítése.

Szomorú az a látvány, amikor felelős emberek, akiket azért fizet az ország, hogy segítsenek rajta, nem jutnak túl a napi politika s az egyéni érdek szűkvonalú sakkhúzásain! Amikor szép szavakat mondanak pohárköszöntőkben és programmbeszédekben, de semmi átfogó, nagyvonalú szociális akció nem fakad a működésük nyomán.

A mi nyomorúságunknak csak egyik része ered nemzetközi okokból, az ú. n. világválságból; a másik, még mindig elég nagy része a *saját embereink mulasztásainak, érzéstelenségének, szociális komolytalanságának eredménye.* Sőt félő, hogy vajmi sokszor az őszinteség hiányának is. A keresztény érzület hiányát nem lehet szépen elszavalt körmondatokkal elpalástolni.

Álláshalmozás ellen dörög a fórumon az ötszörös

álláshalmozó, szociális nagytetteket sürget a közismert semmittevő, önzetlen hazaszeretetről ódáz a kartellvezér, érdektelenségről halandzsáz a síber s a notórius békebontó testvéri összefogásról szaval. Soha ennyire meg nem cáfolódott az a téveszme, hogy a *bűn annyi, mint tudatlanság* s az erkölcsök megjavításához elég az ismeret. Itt nagyon jól tudnák az emberek, mit kellene tennie. De hát lehet-e szociális érzést várni azoktól, akiknek gondolkodása s élete sohasem emelkedett fel az evangélium magaslataig? Ezért marad nemcsak lelki, hanem szociális szempontból is legfontosabb feladatunk a nem szavalt, hanem élt, nem jelszóként használt, hanem hitéletileg is végigvezetett katolicizmus sürgetése.

Kell azután gyakorlati *szociális programm.* Nem szólamok és nem jelszavak. Nem puszta alamizsnaszórás és ingyen levesek, amelyeknek eredménye esetleg antiszociális félrenevelés lehet. Nem olyan földosztás, amely csak szegénnyé teszi a gazdagot és még szegényebbé a szegényt. Nem olyan iparfejlesztés, amely elproletárosítja a falu népét s villanyfényes bűn- és nyomortanyákká duzzasztja a városokat. Nem olyan hitelnyujtás, amely nem egyéb nagyszabású uzsoránál s egész országokat süllyeszt a nemzetkozi üzérvilág rabszolgaságába. Nem is olyan kereszteny irányzat, amelynek eleddig nem jutott még eszébe a munkaszabadság törvényes védelmének erélyes követelése s keresztülvitele, amely tűri azt, hogy ma is hite s meggyőződése ellenére kényszerítsék bele a munkást, aki dolgozni akar, a vallás- és nemzetellenes szervezetekbe.

S végül kellenek *tömegek* a kibontott zászlók mellé. Ebben ma még nincs hiány, de nem tudjuk, ha még sokáig várunk, holnap nem veszítjük-e el a tömegeinket? Magyarországon az Egyház a liberalizmus fénykorában, azt lehet mondani, nagyrészt elvesztette az intelligenciát; az iparosodás korában az ipari munkásságot. De megmaradt neki a voltaképpeni tömeg, a falu.

Az értelmiséget Prohászka és munkájának osztályosai úgyahogy visszaszerezték. A munkások visszatérítésére még nem láttunk nagyobb arányú kezdeményezést. Vigyázzunk azonban, az ellenség már kinn van a magyar vidéken; már nemcsak a gyárkémények körül ólálkodik, hanem az akáclombos falusi házikók körül is. El akarja hódítani a hittől, a vallástól a falu népét. Vigyázzunk, mert ha ezt is elhódítja, nem tudom, akad-e újabb Prohászka, elég lesz-e arra akár egy Prohászka is, hogy ezt a veszteséget helyrehozza?

A mi katolikus tömegeinkben még rengeteg hit, rengeteg jóakarat és tömérdek vallásos készség van. Nemcsak falun, hanem a városokban is. Még a proletárnegyedekben, sőt még a nyomortanyákon is. Ott is, ahol a felületes szemlélők azt hiszik, hogy itt már rég elveszett minden. Ha ezek a tömegek az Egyház és szociális munkája számára ma még sok tekintetben merően holt anyagnak tekintendők, ennek oka az, hogy kevés eszmei törekvésű vezető, kevés szociális érzületű apostollélek foglalkozik velük.

Papok és mellettük világi apostolok kellenének ide, a mainál sokkal nagyobb számmal és minél elevenebb szociális érzéssel, akik aztán utánajárnának a mi veszendő tömegeinknek s megtartanák őket a jövő társadalmi rend számára. Hálás munka lenne ez, mert Krisztus is nyerne rajta, a nép és a tömegek is, de még az apostolok maguk is.

Actio catholica socialis, jöjjön el a te országod!

III.

A társadalmi újjáépítés ma talán az egész katolicizmus legsürgetőbb és legnehezebb problémája. A háborúban csődöt mondott modern humanizmus romjain, egy elviselhetetlenné fajult gazdasági világválság mélypontjára süllyedve ma már az Egyháztól világnézetileg távolállók is mindinkább tőlünk és csak tőlünk, a minden történelmi válságot túlélő katolicizmustól várják a megváltást. Mintha a tékozló fiú egy-

egy világos pillanatában máris magába szállna s felsírna lelkében az apai házat visszaáhító honvágy szava: „Fölkelek és atyámhoz megyek!"

A katolicizmus ugyan elsősorban nem szociálpolitika, nem társadalmi reform, hanem vallás, lélekmentés és Istenhez-szállás. De aztán szociális programm is, a társadalmi segítés nagy intézménye, amely isteni Alapítójának példájára nemcsak a lelkeket van hivatva meggyógyítani, hanem a nyomort is enyhíteni, éhezőknek ételt adni, szomjazóknak italt, mezíteleneknek ruhát nyujtani.

A katolicizmus a Mester tanítása és példája alapján mindig egybe is kötötte a lelkek gyógyításával a nagystílű szociális karitász művelését s ebben látta a saját isteni küldetésének, krisztusi eredetének igazoló bélyegét. A katolicizmus nem felhőkben járó elvontság s nem is hatalmi szervezet, nem szabadkőművesszerű vagy felekezeties érdekszövetkezet, mely csak arra tekint, hogy vezető embereit minél nagyobb számban helyezze el a befolyásos és jövedelmező állásokba.

Neki az egész világot, az egész szenvedő emberiséget a szívéhez kell ölelnie, mert ő a szeretet szövetsége, az az „agapé", melynek már Antiochiai Szent Ignác az I. század végén nevezte. Krisztus világot megváltó szeretetének nemcsak hirdetője, hanem első gyakorlója is, élő letéteményese, a századokon át folytatója, örök megelevenítője.

Ma is együtt kell örvendeznie az örvendezőkkel s együtt sírnia a sírókkal. Ma is magáénak kell éreznie minden bajt, sebet, könnyes fájdalmat, nyöszörgő nyomort. Mindenkinek mindene lennie; szegénynek istápja, szomorúak vigasztalója, gyengék oltalmazója, eltiportak felemelője, betegek, egy egész beteg társadalom gyógyítója, a jog, igazság, szociális szeretet őre s fáradhatatlan oltalmazója. Másképp hűtlen lenne szövetségi jellegéhez, anyajegyéhez. Megszűnnék az a vonzó, és hódító központ lenni, amelyhez 19 év-

század óta bizalommal tekintett fel minden szenvedő. Megszűnne kereszténység és katolicizmus lenni.

A katolicizmus ebben a feladatteljesítésben nem háríthatja a főszerepet az államra, a községekre, a politikai tényezőkre. Ellenkezőleg, neki kell mint Krisztus szeretetelvei hivatott képviselőjének a szociális újjáépítés munkájában élen járnia, példát adnia, irányt szabnia, a legtermékenyebb eszméket kitermelnie, a legönzetlenebb szociális apostolokat szolgáltatnia.

Ennek a munkának a lendületében az a körülmény sem szabad, hogy gátoljon minket katolikusokat, hogy mi magunk is ennek az elhibázott társadalmi rendnek a sujtottjai közé tartozunk, hogy magunk is, intézményeink is, szinte fuldoklunk a mindent elsöprő árban. Nekünk akkor is helyt kell állnunk a szociális gondoskodás gátján, amikor a saját fejünk szédül a gazdasági gondtól s az általános éhségben a mi gyomrunk is korog. Amikor nincs már miből tataroznunk a templomaink beszakadó tetőzetét, amikor nagybirtokosaink is harmadik osztályon utaznak s nagyjavadalmasaink, egykor minden jó ügy gazdag mecénásai, bárha kifelé ma is kénytelenek megőrizni a dekórumot és aranykeresztet viselni mellükön, ugyanakkor vállukon a legprimitívebb anyagi gondok ólomkeresztjét hordják.

Amikor az Anyaszentegyház pápái és püspökei még mezítláb jártak, már akkor is szervezték a szegények gondozását. Nekünk is törnünk kell ma a fejünket s megfeszíteni minden izmunkat, nemcsak a magunk helyzetének jobbításáért, hanem azért is, hogy az általános válságon és nyomorúságon hasson végre keresztül az evangélium szociális, tavaszi fuvalma s hozzon megváltást és újjáépítést a liberálizmus által teremtett káoszba. Egy kiégett és levitézlett, kereszténytelen társadalmi rendszerbe.

Soha tán ilyen nehéz feladat nem hárult reánk, de soha nem is függött Egyházunk helytállásától annyi, mint ma. Amikor milliók szemében az dönti el

az Egyház életrevalóságának vagy elégtelenségének kérdését, hogy vajjon egy roskadozó társadalmi rend romjain meg tudja-e építeni az új világot, a béke és szeretet, az igazságosság és jólét krisztusi országát.

Amire nincs pénz.

Borzasztó, még mindig mekkora a nyomor az országban. Főleg katolikus folyóiratok szerkesztőségében, katolikus egyesületekben, egyházközségekben, papi hivatalokban egyik kérelmező a másiknak adja a kilincset. Nem a hivatásos kéregetőkről vagy éppen szédelgőkről beszélek. Okmányokkal igazolják kilétüket s rászorultságukat, ajánlóleveleket hoznak feltétlenül komoly s szavahihető emberektől. Az arcuk, a szavuk, a viselkedésük, a nevük is gyakran, elárulják, hogy csakugyan mindenkép érdemesek a támogatásra. Vidéki fiatalemberek, akik nem tudnak beiratkozni az egyetemre. Nagycsaládos szülők, akik B-listára kerültek s ma talán az asszony éjtszakai varrómunkájából élnek öten-hatan; iskolakönyvre volna szükség: nem telik. 70 éves úriasszonyok, akiknek most halt el a kenyéradó uruk vagy fiúk; orvosra, operációra, patikára ráment minden pénz s az egyetlen hagyaték: egy csomó zálogcédula. Beteg, munkaképtelen emberek, akik akkor sem találnának állást, ha egészségesek légiója nem vadászna el előlük mindent.

Fiatal, árván maradt úrilányok, akik jómódban nevelkedtek s most se betevő falatjuk, se lakásuk, se tanácsadójuk nincs, hacsak — el nem adják magukat. Állást kereső tanítónők, akik a tanítói párpengős fizetésből szeretnék eltartani özvegy anyjukat, beteg nővérüket és még 2—3 megneveletlen kisebb testvérüket. A lista változatos, tarka, szívettépő és véget nem érő. S azok a katolikus központok, amelyekről elején szóltunk, már minden erejüket régen kimerítették, összeköttetéseiket rég kihasználták, mindenünnen csak ez a válasz érkezik: nem tudunk segíteni többé.

A köznyomoron panaszkodni már-már banalitás és közhely, ellenben nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy mindennek nem kellene így lenni és nem is szabad így folytatódni. Igaz, az állam is szegény ma, a társadalom is, de nem annyira szegény egyik sem, hogy a köznyomoron még mindig ne tudna igen jelentékeny fokon enyhíteni. Az államnak és a községeknek minden politizáláson túl legelső feladata volna, mindent megelőzően, hogy munkaalkalmakat teremtsen s a becsülétes igyekezetnek kenyeret juttasson. Luxusépületek, színházak, tudományos vállalkozások mind helyesek, de majd csak akkor, amikor nem lesznek maguk hibáján kívül nyomorgó tömegek. Kultúrfölény kell, de mindenelőtt szociális fölényre van szükség. Mit használ a legszebb opera, a legpompásabb egyetem, a legfényesebb fürdőpalota, ha a keresztény magyar nép százezrei elvérzenek, ha a szó szoros értelmében elfogynak és elpusztulnak az emésztő létharcban!

*

A társadalom két részre oszlik: keresztény érzelműre és pogányra. Ez utóbbihoz sorolom azokat, akiknek mindig telik szilszkin-bundára, autótúrákra, páholyjegyekre, meccsekre, szeretőkre, de sohasem telik a felebarát ínségének enyhítésére. Dempsey és Tunney barbár verekedésének végignézésére hárommillió dollárt úgy összehoztak, mint két centet. Lindberghnek egyetlen előadásáért képesek voltak ügyes színháztulajdonosok 100.000 dollár tiszteletdíjat ígérni. De ne a dollárokról beszéljünk! Mennyi pénz folyik el nálunk is vasárnaponkint az üllőiúti futballpályán, az alagi lóversenytéren! Naponkint a Ritzben, a Gellértben, a mulatóhelyeken! Az „isteni Zsazsa" lengeruhájú táncaiért és mókáiért milliárdos tiszteletdíjat kap; s nem áll egyedül azok sorában, akik bájaik mutogatásával kábítón mesés összegeket keresnek. De alkoholra és perditákra is megy annyi pénz évente

itt Budapesten, amennyiből az egész diáknyomort, az özvegyek, árvák, gyógyíthatatlanok egész panaszóceánját meg lehetne szüntetni.

Ám ez a társadalom pogány, ennek istene a has és a még alábbvaló dolgok, ennek ideálja az evangéliumi dúsgazdag, aki még az asztaláról lehulló morzsát is irígyli a koldus Lázároktól. Ez a „magyar" társadalom pirulás nélkül tűri a szégyent, hogy a lesoványodott, „unterernährt" magyar gyermekeket a belgák és hollandusok könyörülete hízlalja fel, holott a budapesti és vidéki fényűzők pénzéből itthon is makkegészségessé lehetne nyaraltatni valamennyit. Azonban ezekről kár szólnunk. Ahol irgalom és keresztény szeretet nincs, onnan hiába várunk megértést és segítséget. Ezekkel szemben legföllebb az államnak volna kötelessége, hogy olyan luxusadókat szedjen be rajtuk az éhezők számára, amekkorákat csak bír!

Itt volna azonban a keresztény társadalom is. A jómód sokkal kisebb és ritkább nála, mint a másiknál. Mégis, nem mondhatni, hogy ennek a társadalomnak sehogy sem állna módjában jelentékenyen is enyhíteni a felebarát sajgó szenvedéseit. Akad még itt is sok fölösleges kiadásra pénz. Van itt is autó, drága ruha, fényűző cikk, első osztályon utazás elég. Micsoda pazar berendezések, micsoda hetedhét vármegyére szóló nagy evések ünnepi alkalmakkor, micsoda kétezerkilométeres autótúrák, külföldi fürdőzések, bálok és egyéb luxuskiadások! Ha ennek csak egy *tizedrészét* megtakarítanák jómódú kereszténye inks fordítanák karitatív célokra, micsoda nagyszerű karitászalapot lehetne létesíteni, hány belföldi 100.000 pengős Rothermere-segélyt lehetne kiosztani, hány ezer beteg, éhező családot, tanulni nem tudó diákot lehetne kisegíteni s ami a fő, mennyi hasznos, továbbgyümölcsöző, karitatív és szociális válalkozáshoz lehetne a szükséges forgótőkét megteremteni!

Olyan válságos időkben, mint a mostani, keresztény embernek nem szabad a felebaráti szeretet sú-

lyos kötelességeit csak úgy félvállról venni. Egy-két pengő odadobásával ma nem lehet karitászt gyakorolni, nem lehet a lelkiismereten könnyíteni. Az adakozás kötelességének mértékét nemcsak a fölösleg mennyisége határozza meg, hanem a felebarát szükségének foka is. Amikor árvíz van, az életünk kockáztatásával is menteni kell, akit csak lehet. Amikor a tömegnyomor árvize valósággal az elnyeléssel, a megsemmisítéssel fenyegeti a honfitársak és hittestvérek százezreit, akkor nem szabad megriadnunk az igényeink komoly lefokozásától s vagyonunknak akár megfelezésétől sem. Most nem olyan időket élünk, hogy műtárgyakat lenne szabad gyüjtenünk és ezreket áldoznunk kéjutazásokra, finom ruhákra és perzsaszőnyegekre.

Gyermekek sírása, özvegyek vértkönnyezése, ártatlan leányok utcárakerülése, tüdőcsúcshurutos, lyukascipős magyar diákok kora pusztulása nyög a mi lakomáink és fényűzésünk nyomán, hörög a mi autónk kerekei alól, vonaglik a színházak és lóversenyek tapsviharai és üdvrivalgásai mögül.

Aki ezekre a jajszavakra nem hallgat, nem keresztény. Aki minden fölös kiadását nem felezi meg a szegénnyel és ínségessel, hogyan fog megállni az ítélet napján? „Éheztem és nem adtatok ennem; szomjazatm és nem adtatok innom; mezítelen voltam és nem látogattatok meg": a keresztény etika s az evangélium szerint ez már ok az elkárhozásra.

*

A nemkatolikus felekezetek, ha karitászban nem is, de élelmes összetartásban messze felülmúlnak minket s hogy mennyire értenek embereik elhelyezéséhez és kenyérhez juttatásához, láthatja mindenki, aki végignéz a közhivatalokban és magánvállalatokban. A befolyásos állásban lévő katolikusok nem követik ezt a példát. Reszketnek a túloldalról mindig ügyesen lanszírozott jelszavaktól, a „felekezetieskedés" vád-

jától s nemhogy nem támogatják hittestvéreiket, hanem még inkább tüntetőleg a mások szekerét tolják. Hiszen kétségtelenül igaz: a nyomorba jutott felebarátot segíteni kell akkor is, ha protestáns vagy zsidó; de amikor a felekezetek úgyis túlontúl gondoskodnak, hogy a maguk embereit jó állásokba juttassák, akkor katolikus részen kétszeres volna a kötelesség, hogy a magunk hittestvéreit se engedjük egyszerűen éhen halni. A jól rendezett szeretet a közvetlen közelben kezdődik.

Egyetlen mentsége lehet a karitász terén oly fájdalmasan meddő katolikus és keresztény társadalomnak: hogy nem tudja, hol van igazán segélyre érdemes ínség, hol kellene s hol volna legérdemesebb elsősorban segíteni. A jajszó nem jut el mindenkihez s nincs is mindenkinek módja a segélyreszorulás és segélyreérdemesség pontos kivizsgálására.

Ez igaz. Éppen ezért volna azonban szükség *szervezett katolikus karitászra,* aminek legtermészetesebb keretéül az *egyházközségi szervezkedés* kínálkozik. Legyen minden plébánián, főleg városokban, szervezett egyházközség s legyen ennek mindig *karitatív-szociális szakosztálya,* amelynek feladata legyen egyfelől a karitász gondolatának ébrentartása a hívekben s így anyagi segédeszközök összegyüjtése, másfelől a segélyreszorulók érdemességének rendszeres megállapítása (Szent Vince-konferenciák) és a segélynyujtás az Egyház nevében.

„Mit használ atyámfiai, ha valaki mondja, hogy hite vagyon, cselekedetei pedig nincsenek? Vajjon a hit üdvözítheti-e őt? Ha öcsénk vagy húgunk mezítelenek és szűkölködnek mindennapi élelemben, mondja pedig valamelyitek azoknak: Menjetek békével, melegedjetek meg és lakjatok jól, — de nem adtok nekik testi szükségre valókat, *mit használ az?* (Jak. 2, 14—16.)

„Aki e világ javaival bír és látja szűkölködni felebarátját és bezárja szívét előtte: mikép marad meg abban az Isten szeretete?" (1 Ján. 3, 17.)

Szociális mozgalmak.

A *Szociális Missziótársulat* közgyűlése felvonulás volt: a keresztény női karitász egy újabb szervének seregszemléje. Megelevenedett előttünk az az áldozatos munka, amely a mai társadalomban, az önzésnek és érdekhajhászásnak e véres-sáros tülekedőhelyén nem kér, hanem ad, nem magának dolgozik, hanem másnak; egészen fordított módszerrel élve és hódítva, mint az elkereszténytelenedett világ. De nemcsak ezt láttuk, hanem megelevenedett előttünk az a nagy igazság is, hogy a keresztény eszméinknek nincs jobb harcosa és terjesztője, mint a karitász. Szükség van küzdőkre, vitázókra, őrszemekre is; a keresztény szeretet nem jelenthet lapuló elvfeladást; de a harc mellett sohasem szabad felednünk, hogy még az igazság ereje sem oly ellenállhatatlan, aminő a Szereteté, ezé a legkülönlegesebb keresztény erényé.

A Szociális Missziótársulat természetesen csak egy a sokféle karitatív-szociális munkát végző keresztény szervezet közül. Munkája szembeötlőbb, sőt sok tekintetben korszerűbb is, mint a régebbi meggyökerezett intézményeké: pl. a nagyszámú női szerzeteké, melyek szintén karitatív-szociális munkát végeznek s melyeknek teljesítménye mindenfölött áldásos és nagyszerű. Hogy ezek nem tartanak közgyűlést, az egészen egyházias szervezetük sajátosságából folyik; és talán épp ez a körülmény okozza, hogy az általuk végzett katolikus karitatív tevékenységet még senkinek sem jutott eszébe szisztematizálni, statisztikába foglalni, szemleszerűen összegezni s áttekinteni.

Éppen ennek a megállapításnak kapcsán szeretnők egy gondolatra terelni a figyelmet. Mily nagyszerű volna a kép, mely az összes katolikus karitatív munka megállapítható eredményeiből összetevődnék! S ami ennél is fontosabb, mennyi tanulsággal szolgálna katolikus karitászunk eredményeinek rendszeres összefoglalása: mennyi módszertani haszonnal járna,

mennyi hiányra terelné rá a figyelmet, mennyi egységget vihetne bele a szétforgácsolt erőkbe!

Ma már van Szociális Missziótársulatunk, Nővédelmi Egyesületünk, Szent Vince- és Szent Erzsébet-Egyletünk, Katolikus Karitászunk, emellett a régi nagy szerzetek és társulatok, főleg az Irgalmas-nővérek, kiknek eredeti hivatása szintén nemcsak a betegápolás és gyermekoktatás, hanem elsősorban a szegénygondozás és általában a karitatív-szociális munka volna.

Kívánatos volna német és külföldi minta szerint általános karitász-nagygyűléseket tartani s megalakítani a katolikus karitatív szervezetek közös tanácsát vagy szövetségét. Ilyen Németországban a Charitas-Verband, mely évek óta számos nagygyűlést, kurzust stb. rendezett és a német katolikusok karitatív munkáját nagyszerűen egységesítette. Hogy ez a terv nálunk nem fog-e megakadni a rendes „morbus hungaricus"-on, a széthúzáson, az persze még elválik. Pedig elég tragikus sors, ha ott is ellentéteket támasztunk, ahol szeretetet akarunk gyakorolni.

A *keresztény-szocialista mozgalom* az eddig szinte észrevétlen tespedésből hirtelen előkerült s egyszerre az ellenséges lapokat is foglalkoztató tényezővé lett. Ennek mindenekelőtt az a néhány elszánt és nyílt tekintetű férfiú az oka, aki nem volt megelégedve a dolgok túllassú haladásával s mivel a hibát a rendszerben vélte felfedezhetni, a rendszerrel új rendszert állított szembe: megkezdte a keresztény-szociálista szabadszervezetek létesítését. Nem nagyon kellemes nyilatkozgatások, kizárások és viharos gyűlések következtek erre s aki azt hiszi, hogy a katolikus mozgalmak csak előre kirajzolt tervek szerint szinte dróton ráncigált babák módjára fejlődhetnek, az talán kétségbeejtőnek is fogja találni ezeket a mindenesetre kissé fanyarízű összeszólalkozásokat.

Eszünkbe sincs bíráknak lépni fel a két felfogás között. De hangoztatnunk kell, hogy nem látjuk túlszomorúnk a helyzetet. Elvégre, ahol a való életből

született mozgalmakról van szó, ott bizonyos fokig az erők szabad játékának kell érvényesülnie. Hadd győzzön az, amelyik jobb, amelyik erősebb és életképesebb. A nagy nevek nem mindig biztosítékai a helyes taktikának és semmi esetre sincs joga senkinek egy-egy katolikus zászlót úgy foglalni le magának, hogy amit ő esetleg kevésbbé jól vagy talán egészen rosszul csinál, azt más jobban ne csinálhassa s csak akkor lehessen szava, ha alázatosan aláveti magát a bennülők, a zászlót először lobogtatók véleményének. Ilyen esetekben még kár a „keresztény erők szétforgácsolásának káros voltát" hangoztatni, mert hiszen ezen az alapon népmozgalmakban soha reformot létesíteni, a gyenge és élettelen helyett jobbat és életerősebbet teremteni nem lehetne.

Nem a keresztény-szocializmus eddigi vezetősége ellen irányul e sorok éle. Sokkal *általánosabb szempontot* kell itt szem előtt tartani. Nem is ismerjük annyira a keresztényszociális központnak eddig kifejtett munkásságát, hogy ítéletet mondhassunk róla. Csak annyit tudunk, hogy sok jót tett s övé a kezdeményezés érdeme, másként azonban legjobb igyekezete mellett sem sikerült neki a tömegeket oly mértékben megragadni, hogy a Népszaváék őrült agitációjával kellő súlyt tudott volna szembehelyezni. Most jött egy szabadszervezet, mely ez irányban határozottan sokkal több ügyességgel és sikerrel érvényesül. Nem tartanók indokoltnak, ha pusztán azon a címen vágnák útját, mert hogy már volt valaki, aki ugyanezt a munkát tűzte ki célul.

Nem tennők szóvá ezeket, ha nem látnánk benne más téren is ismétlődő, típikus tünetet. Katolikus közfeladatok megoldására más téren is vállalkoztak olyanok, akik éveken és évtizedeken át megmutatták, hogy egyedül és elszigetelten mégsem tudnak jelentős eredményt elérni; a szabad erőkkel szemben azonban oly bizalmatlanul viselkedtek, hogy azokat akárhányszor az alternatíva elé állították: vagy hagyják a dolgokat menni a maguk útján esetleg gyengén és

nagyon kevés eredménnyel, vagy lépjenek ellenzékbe a saját táborukon belül s mutassák meg, hogy szabadszervezkedéssel is többet tudnak tenni, mint a „hivatalosak".

Az összes keresztény erők egyesülését a keresztény-szociálista mozgalomban is, a többi tereken is feltétlenül kívánatosnak tartjuk. De *lehetségesnek* csak akkor, ha nemcsak a „szabadon szervezkedők" mutatnak őszinte készséget az egységre, hanem azok is megbecsülik a kívülről jövő kritikát s a többet és jobbat akarók erejét és tehetségét, akik eddig sem érdemetlenül fáradoztak az ügy érdekében. Az érdem itt egymaga nem lehet döntő szempont.

Jöjjenek a tehetségek mindenütt, minden vonalon s ha némi harcba kerül is — csak el ne fajuljon ez a harc — érvényesüljön mindenütt nem az érdemesebb, hanem a jobb. Itt is, a sajtó terén is, más katolikus szervezkedéseknél is. És nem lehet igazuk azoknak, akik az „erők szét nem forgácsolása" címén a jobbat akarják megakadályozni.

Szociális fölényt!

Nem vagyok közgazdász és nem vagyok politikus, de sokakkal, százezrekkel együtt érzem, hogy valahol valami nagy hibának, valami végzetes tévedésnek kell rejtőznie azok koncepcióiban, akik ennek a beteg országnak a talpraállításán fáradoznak. A legnagyobb tisztelet adassék a komoly, nemzetépítő törekvéseknek, elismerés már azért is, hogy még mélyebbre nem zuhantunk, hogy még valahogyan is vagyunk. De az elismerés mellett panaszunk is van, hogy még mindig nem látják teljesen és tisztán a feladat irtózatos nagyságát.

Amily szomorúan igaz, hogy legyőzött, kifacsart, agyonbéklyózott nemzet vagyunk s az államot szörnyű terhek nyomják, épúgy bizonyos, hogy ezt a körülményt aztán minden mulasztásra és tehetetlen-

ségre, minden hibás elosztásra és aránytalanságra amolyan egyetemes mentségképpen ráhúzni nem lehet. Ebben az országban olyan nyomor van egyik oldalon s olyan fényűzés a másikon, olyan agyonterheltetés egyfelé, szabad harácsolás másfelé, hogy itt nem lehet többé az általános elnyomorodás jelszavával előhozakodni. Nem az általános elnyomorodás a főbaj, hanem a szociális érzés hiánya, vagy a szociális talpraállítás módszereinek meg nem látása.

Az állam a liberális korok *Staatsabsolutismus*-a óta, úgy látszik, rászokott arra, hogy felelősséget ne érezzen. Csak politikai felelősségről esik szó: arról, hogy a feljajduló, őszinte interpellációkra a parlamentben válasz adassék. Ha ezt a választ a hozzáfűzött ígérettel együtt a „többség" tudomásul veszi, a felelősség további kérdése tárgytalannak számít. Pedig ez hiba, mert a nagyobb: az erkölcsi és lelkiismereti s ezzel történelmi felelősség súlya még csak ezen túl kezdődik. Az állam felelős azért, ha a kétségbeejtő nyomorban százával-ezrével szaladgálnak munkaalkalmat kereső emberek az utcán, ha apák-anyák lesznek már szinte tömegesen öngyilkossá, mert hónapok, évek óta nem találnak kenyeret s nem tudják tovább nézni gyermekeik éhezését. Az állam elveszti erkölcsi létjogosultságát abban a pillanatban, amikor e szerencsétleneket sorsuknak engedi át, amikor lemond annak az elsődleges hivatásának teljesítéséről, hogy minden becsületes és dolgozni kívánó polgárának kenyérszerzési lehetőséget biztosítson. Ha emellett bármi kulturális, külpolitikai vagy katonai teljesítményeket visz is végbe, semmisem pótolhatja, még átmenetileg sem, a legelső e lényeges államfeladat elmulasztását. Mert az állam legelsősorban *szociális* hivatottságú és mindenekelőtt az *életet* köteles biztosítani polgárai számára. A szociális fölény minden más fölény előtt való, mert először élni kell s csak aztán lehet filozofálni. És mit használ a politikai, a hadászati, vagy akár a kulturális fölény is, ha fényes tettekben mutatkozik be

otthon s a külföld felé, ugyanakkor azonban elfogy a magyar, éhenhal, öngyilkos lesz, nem mer családot alapítani s nem meri családját gyarapítani! Kell kultúrfölény is, de mindenekelőtt mégis *szociális fölény* kell!

Ne tekintse ezt senki kultúraellenes beszédnek, hiszen, aki mondja, maga is egész életében a kultúra szolgálatában állt. De ki látja a rettentő nyomort, aki elé mindennap a jajongók, végső segélyért kiáltók, összetörtek és reményvesztettek egész sora áll, hogy keserűen vádoljon eget és földet, Istent és felebarátot, államot és társadalmat, aki nem tudja már hová irányítani az öngyilkossággal fenyegetőzőket, ahol egy darab kenyeret, egy kis földet, sőt inkább: csak munkát is nyujtanának a mindenből kiábrándultnak, kénytelen szavát emelni a nem arányosan, nem helyes sorrendben történő országszanálás ellen. Legragyogóbb irodalmi, operaházi vagy egyetemi teljesítményeink nem érnek semmit, ha nem tudjuk visszatartani a családírtásra felemelt, elkeseredett kezet; legszebb befektetéseink önámítások, ha a közvetlen szükségen nem enyhítünk. Ne hagyjátok elveszni a magyart, elzsugorodni a családokat, felszaporodni a gyúlóanyagot s a kétségbeesést: egyelőre ez az egyetlen igazán sürgető kultúrprogramm politika, diplomácia, hadászati s gazdasági szükség egyszerre. A nyomort lehet észre nem venni, az elégedetlenséget el lehet hallgattatni, legalább külszínre s ideig-óráig. De országot gyógyítani nem lehet puszta külső, palliatív eszközökkel.

Ehhez járul, hogy az állam a polgárokkal szemben szorosan vett jogi tartozásba jutott. Az állam vette el az emberek nyugodt exisztenciáját, megtakarított tőkéjét, soknak testi és szervezeti egészségét, soknak a kenyéradóját. Az államnak nem szabad elvben lemondania a tartozása becsületes törlesztésének kötelezettségeiről, mert ha ezt teszi, maga ad példát az erkölcsi és jogi anarchiára. Mi címen csukatja le az

állam a csirketolvajt, ha ő maga túlteszi magát a *suum cuique* elvén s a vállalt kötelezettségek teljesítésén? Lehetetlenre persze az állam sincs kötelezve, de valóban lehetetlen-e a szociális gondoskodásnak minden elé helyezése? Lehetetlen-e a sorrend okosabb betartása, hogy elsősorban munkaalkalmak teremtessenek és csak, ha már minden dolgozni akaró magyarnak van keresete, kerüljön a sor luxusépületekre, amerikai szoborleleplező utazásokra, sportra, színházra s majd csak a távol jövőben rentábilis egyéb intézményekre? Elmondhatja-e az állam, hogy ez a szempont: a szociális fölény s a vállalt jogi tartozások kiegyenlítésének komoly akarata áll minden megfontolásának előterében?

Ismétlem: kultúrfölény, védképesség, külpolitika, külkereskedelmi mérlegegyensúly, beruházások, távolbanéző gazdasági programm — mindez kell. De nem teszi feleslegessé, nem tolja el a legelső helyről, a legközvetlenebb teendők első sorából a gondoskodást a *ma* halódó magyar életekről. Legyen kultúrfölény, legyen katonai, politikai, fölény, de mindenekelőtt, sőt éppen ezek érdekében is legyen *szociális fölény*, szociális biztonság az országban!

Szervezett karitászt!

Karitásszal ugyan minden ínséget megszüntetni nem lehet; oda elsősorban szociálpolitika kell, okos és erőteljes törvényhozás és kormányzás, amely elejét veszi az igazságtalanságoknak s gyökerükben orvosolhatja, amennyire lehet, a bajokat. Mégis rövidlátás volna, folyton csak szociálpolitikát sürgetni, amely — épp azért, mert politika — tapasztalat szerint mindig ezer személyi és tárgyi akadályokba ütközik, s elmulasztani a karitász műveit, amelyekre azonnal és halaszthatatlanul szükség van. Karitászra különben szükség lenne a legmintaszerűbb szociálpolitika mellett is. S karitászt gyakorolni minden jóravaló

ember tud, még a szegény s a csekély tudású is és a karitász szelleme az, ami előtt még legelőbb megnyilnak az egyébként gondosan bezárt ajtók.

Karitász nélkül nincs kereszténység. Üres szóbeszéd az ajkunkon minden keresztény jelszó, ha közben könyörtelenül veszni hagyjuk a felebarátot. Hamis pátosz minden hazafias szónoklásunk, ha a fuldokló honfitársat elsüllyedni engedjük a nyomor árjában. Most, a legkomorabb tél folyamán kell megmutatnunk, mit értek ajkunkon a szép és nemes szavak.

A társadalom, régi tapasztalás szerint, elsősorban mindig hitbuzgalmi alapon gyakorolja a karitászt. A vallásosság a legkevésbbé bürokratikus és a legtermékenyebb karitatív talaj. A főváros katolikus társadalma például a mult évben is sokkal nagyobb mértékben vette ki részét a karitász gyakorlásából, mint sokan hinnék. Szerzetházaink, hitbuzgalmi egyesületeink, karitatív szakosztályaink, menzáink stb. oly rengeteg jótékonyságot gyakoroltak hogy nélkülük bizony elképzelhetetlenül siralmasabb és nyomasztóbb volna a helyzet. A budapesti szerzetházak pl. csak az 1930. évben kb. félmillió pengő értékben osztottak ingyenebédet, ruhát, lakbért, tüzelőanyagot, pénzbeli segélyt. A budapesti egyházközségek majdnem ugyanennyit áldoztak jótékonyságra. Nem kétes, hogy a nemkatolikus felekezetek is jelentékeny karitászmunkát fejtettek ki hitsorsosaik között, hitvallási alapon.

Mégis azt kell mondanunk: karitatív tevékenységünk még mindig sokban kezdetleges és nagymértékű kiegészítésre és rendszerezésre szorul. Még mindig nagyon távol vagyunk attól, nemcsak hogy minden kiáltó jajszót elnémíthattunk volna, de még attól a karitász-eredménytől is, amit eddigi áldozataink mellett, azok jobb beosztásával s felhasználásával, könnyen elérhetnénk.

Szervezett, módszeres, átfogó karitász-gyakorlásra van szükség, nem szervezési mániából, nem a

sablonok babonás szeretetéből, hanem mert a szervezett karitász sokkal eredményesebb és céltérőbb, mint a szervezetlen és tervszerűtlen. Ennek a szervezésnek fel kell ölelnie először is a hiányok eltűntetését. Ma még mindig tízszerannyi az a község, az a paróchia az országban, ahol a keresztény karitásznak állandó munkaszerve nincs, mint ahol van. A nyomorba került emberek ilyen helyeken kétségbeesve bolyongnak jobbra-balra, faluról-falura s nincs, aki hivatva érezné magát, hogy gondjukat viselje, kikutassa, igazán rászorulnak-e a segítségre, s ha igen, komolyan segítse őket. A karitász-ellátás egyszerre tízszer könnyebb lenne, ha az egész ország s a főváros is pontosan körülhatárolt körzetekre volna osztva s minden egyes körzetnek megvolna a maga szegénygondozóirodája, amely ismerné a szegényeit, ellenőrizné és gondozná őket. A feladat így nemcsak megoszlana, hanem észszerűen is volna megoldható. Míg így a segélyreszorulók cél és terv nélkül kódorognak mindenfelé s egy-egy jószívű adakozóra egyoldalúan és igazságtalanul sok teher esik.

A karitász-körzetek az adománygyűjtést és elosztást egyaránt arányosan, humánusan, az adakozó félre elviselhetően, a rászoruló félre eredményesen bonyolíthatják le. De akkor kell, hogy mindenütt, minden egyházközségben és politikai községben legyenek hitvallásos alapon álló karitász-körzetek, karitászirodák és szakosztályok, ami nélkül rendszeres, átfogó munkát ma már elképzelni sem tudunk.

Azonkívül a szervezés másik elodázhatatlan feladata volna: a karitász észszerűsítése. Sokat adunk, de rosszul s a rosszul osztott alamizsna többnyire inkább árt, mint használ. Elvül kell kimondani, hogy a puszta kéregetés sohase legyen ok arra, hogy adjunk. A templom előtt ülő (igazolatlan) koldusasszonynak odadobott tíz fillér nemcsak teljesen céltalan dolog — igen sokszor csak a legközelebbi italmérőnek van haszna belőle —, hanem még árt is, mert elvonja

az adományt az arra igazán méltótól. Ne a kéregetőnek adjunk — kivéve, ha ismerjük és tudjuk, hogy megérdemli —, hanem vagy magunk menjünk utána a szegénynek, a lakásába; tudjuk meg, kicsoda, micsoda; igazán szegény-e s ha igen, akkor ne csak rideg alamizsnát adjunk neki, hanem szívet is, jó szót, kedvességet, vigasztalást, jótanácsot. Vagy ha erre magunk nem vállalkozunk, juttassuk el, amit a szegényeknek szántunk, a karitász-központok, pl. az egyházközségibe s minden kéregetőt utasítsunk szelíden oda.

De van a karitásznak ezer más titka s elve; hiszen Németországban, Freiburgban, még egyetemi katedrája is van a „Caritaswissenschaft"-nak. Ezeket az elveket a hazai s helyi viszonyokra alkalmazva érvényesíteni, megint olyan feladat, amelyet csak komoly összeállás, megbeszélések, egységes munkaterv és harmonikus munkavégrehajtás valósíthat meg. Ezért is szükség van összefogásra, a karitativ munka komoly, átfogó megszervezésére.

Borzasztó volt már eddig is a nyomor, de a tél meg, amely elé nézünk, egyenesen katasztrofális lehet. Az ínség, ha bizonyos fokon túlmegy, robbanóanyaggá válik és végzetes helyzeteket teremthet. Szorgalmas, sötét kezek úgyis szítják már az elkeseredés lángját s Moszkva vörös pokla fenyegető visszfényeket lövel felénk. De ha nem kellene is a bolsevista téboly kitöréseitől félnünk, keresztény és nemzeti érzésünk s a tudat, hogy felebarátunk, honfitársunk szenved, kell hogy magában is ráébresszen a karitativ munka kötelességére. Eleget vártunk eddig: nem szabad tovább késlekednünk egy napig sem! Álljanak össze, akik szervezni, karitász-lelkületet teremteni, programmot nemcsak adni, hanem megvalósítani is tudnak. Ez az ősz legyen a nemes és szent verseny döntő, történelmi fontosságú időszaka: meg *kell* küzdenünk a nyomor s az ínség problémájával, meg *kell* mentenünk ezt az elsüllyedő népet, ki *kell* harcolnunk az elkérgült, elkeményedett emberszívekből a segíteni tudó, könyörülő szeretet szent szikráját, életadó energiáit!

Ínség és szeretet.

Emberek, most aztán igazán ki kell lépni a passzivitásból, most aztán igazán helyt kell állni mindenkinek, akiben még van eszmei célokért való fogékonyság, van keresztény szív és hazafias lélek. Itt olyan nyomor nehezedik elénk s oly borzasztó ínségnek és ezen keresztül oly hallatlan veszedelmeknek nézünk elébe, hogy e pillanatban nincs és nem lehet sürgősebb feladatunk, mint a nyomor elleni küzdelem. Nagyban és kicsiben, szociálpolitikai és karitatív úton.

Nagy papírcsomó fekszik előttem: a német katolikus Caritasverband programmja, tervei, tanácskozásai, részben már beszámolói is az idei téli ínségakcióról. Előttem a német püspöki kar rendelete, amely a 700 éves Szent Erzsébet-jubileumot azzal vezeti be, hogy általános karitász- és szegénynapot ír elő az összes templomokban és egyházközségekben. Imponáló, messzeágazó, szervezett munka, melyben összefog az Egyház és az állam, az egyesek és a társadalmi alakulatok. A mi társadalmi szerveink pedig még csak az első tanácskozások körül tapogatóznak s ami mindjárt nagy baj: mindenik szerv külön tanácskozik és külön szervezkedik, holott itt csak az összefogó, összenéző, tervszerű és céltudatos cselekvés érhet célt.

Meg kell találni a helyes szervezeti alapot és keretet, s erészben nem kétes, hogy illetékes egyházi fórumok hamarosan útba is fognak igazítani minket. Amit azonban nekünk, a közönségnek, az egyeseknek kell elvállalnunk, az a munkakészség, a karitativ szellem felszítása, a segíteniakarásnak szinte azt mondanám: szenvedélyes lendülete. Nem lehet, hogy a szemünk láttára roskadjon össze a nyomorba sodortak társadalma, hogy új, belső Trianon borítson a mi nemtörődésünk miatt is sírkövet ezrek minden életreményére, utolsó, pislogó életszikrájára. Nem lehet, hogy az emberek sírástól kifakult szemmel bolyongjanak az utcákon, a hidak alatt, a várótermekben; hogy leányok az utolsót: a becsületüket legyenek kénytelenek

eladni kenyérért; hogy az öngyilkosok statisztikájában — ahol úgyis legelől járunk már — még meredekebb hegyvonalban szökjön magasba a grafikon. Nem lehet, hogy éhen haljanak aggok, gyermekek, hogy a tüdővész pusztítsa a kellő táplálék nélkül maradt vézna csemetéket, hogy egész jégesőverte vidékeken még a puszta kenyér is hiányozzék!

Meg lehet-e oldani a nyomor problémáját? Meg lehet oldani, de nem tétlen bámészkodással és nem tervtelen, esztelen alamizsnadobálással. Hanem csakis és kizárólag szervezett karitásszal. Amely a keveset is jól tudja beosztani s az anyagi segítés mértékét ki tudja használni s ki tudja bővíteni segítenitudó hozzáértéssel, szeretettel, találékonysággal. A német minta itt van, sokban csak le kellene másolni, mást viszont a mi sajátos viszonyaink szerint hozzápótolni.

De nem lehet az ínségproblémát megoldani olcsó és divatos kibeszélésekkel. Így nevezetesen nem azzal, hogy kijelentjük: nálunk nincsenek rászoruló szegények. Nem hinnők, hogy lehetséges, pedig így van: számos felelős, vezetésre hivatott emberünk ezzel a szándékosan vak tudomásulvenni nemakarással intézi el ezt a véresen komoly dolgot. Nála, az ő körzetében, falujában, városában nincs ínség, nincsenek támogatásra szoruló emberek. Félek, hogy aki így beszél, maga szorulna támogatásra: szanatóriumi ápolásra. De ha így volna is: akkor meg kétszeres karitász-kötelesség várna az ilyen boldog, ínségmentes vidékekre vagy társadalmi rétegekre. Az t. i., hogy akkor hát annál inkább támogassák azokat a rétegeket, amelyek közt már az elviselhetetlenségig fokozódik a nyomor.

Azt se mondja senki: a támogatás az állam és a politikai község dolga. Hogyne! Azé is. De elsősorban a társadalomé, azé, amely kereszténynek nevezi magát. A politikai közület nem tehet róla, ő csak bürokratikus alapon tud mozogni. A karitászhoz pedig szív kell, szeretet, jóság, találékonyság. Budapestnek legtöbb kerületében mintaszerűen van megszervezve a hatósági szegénygondozás; mégis szinte csak egy

csepp a Szaharában, amit a nyomor enyhítésében tenni tud. 81 éves, beteg, halódó asszonyoknak sokszor — 3 pengő segély jut egy hónapban. A hitvallásos alapon megszervezett társadalmi karitász számára itt még mérhetetlen munkaterületek tátongnak, pusztaságok, ahol még senki sem járt segítő szándékkal. Ha nem sietünk, ezek a területek rövidesen hullamezők lesznek.

Azt se mondja senki: nincs miből segíteni. Mert igenis van. Adott az Úristen, ha szűkösen is, annyit, hogy ha legszerényebben is, de mindenkinek juthatna, ami okvetlenül kell. Csak az elosztás helytelen. Van, aki a fölöslegéből nem akar adni; de van elég olyan is, aki adna, ha okosan kérnék s ha biztosítva látná, hogy adományát helyesen osztják el. És van, aki máris ad, sokfelé ad, de rosszul és tervszerűtlenül ad s adományaival csak a visszaélést növeli nagyra. Ha mindenki adna, akiben jóakarat van, és jó helyre adná és megvilágosodott főktől és meleg szeretettől vezérelt kezek juttatnák kellő helyre az adományokat, a nyomort teljesen nem szüntetnők meg talán, de lényegesen csökkentenők.

Nemcsak az anyagi nyomort, a lelkit is. A kétségbeesést, az emberi jóságban többé hinni nem tudó, Istent s világot káromló elkeseredést.

Ezért emberek, most minden más mellékes: oldjátok meg a szervezett karitász feladatát!

A katolikus szegénysegélyezés megszervezése.

Küszöbön a tél... Rideg, rettentő, sorsdöntő tél! Ha eddig is ijesztő volt a nyomor, ennek a télnek a közeledése, a rossz termés után és a gazdasági válság tetőfokán egyenesen gyötrelmes gondok közé sodor mindenkit, aki még szereti népét és szereti hazáját. Szent Isten, mi lesz itten! Micsoda nyomor, micsoda inség, micsoda kétségbeesés — hacsak *idejekorán nem segítünk!*

Nemcsak az ú. n. koldusok, a rongyokban járók

szorulnak ma segélyre, hanem a középosztály tönkrementjei is. Állástalanok, munkanélküliek, leépítettek, menekültek.

És nemcsak anyagiakban szegények, hanem lelki erőben is; tanácstalanok, kétségbeesők, öngyilkosságra gondolók. Az országban kint pedig egész vidékek vannak, ahol novemberre elfogy az utolsó szem ennivaló is...

A testi-lelki nyomor, a minden képzeletet meghaladó szenvedés, jól tudjuk, vajmi sok embert *minden őrületre is hajlamossá tesz.* Az elkeseredett, kétségbeesett ember meggyűlöli Istent és hazáját és szívesen csatlakozik minden felforgatáshoz. Még Moszkva vörös poklát is jobbnak képzeli a jelen, el nem viselhető helyzetéhez képest. Gonoszlelkű emberek tudják ezt s kárörvendve lesik, miként hull a karmaik közé mindig több megtévesztett, meghasonlott lelkű magyar. Izgatásaikkal, üres ígéreteikkel, Istent, hitet, nemzetet káromló jelszavaikkal könnyű a bolsevizmus szekerébe fogni a mindenben és mindenkiben csalódottakat!

Sürgősen kell tehát segíteni a fenyegető nyomoron, amíg nem késő! Az államnak s a községeknek is meg kell tenniük a magukét, de *első helyen mégis a keresztény társadalomnak kell megmozdulnia.* A szeretet első sorban keresztény kötelesség.

Ne nevezzük magunkat keresztényeknek, ha nem enyhítjük, amennyire csak bírjuk, a köznyomort; ne is nevezzük magunkat magyaroknak, ha pusztulni látjuk véreinket s nem sietünk kimenteni őket a fuldoklásból. Hazug frázis ma minden hazafias szavalás, amely tettekben nem siet a honfitársnak segítségére, és álszenteskedő szemforgatás minden olyan „kereszténység", amely szívét elzárja a szenvedő elől.

A *Szentírás* maga bélyegzi meg ezt az álszent viselkedést. Szent Jakab azt írja: „A tiszta és szeplőtelen istentisztelet az Isten és az Atya előtt ez: *meglátogatni az árvákat és özvegyeket az ő szorongattatásaikban,* és magát szeplőtelenül megőrizni e világtól!" Majd ismét így szól: *„Irgalom nélkül való ítélete*

lesz annak, aki irgalmasságot nem cselekedett." Az igazi kereszténység a felebaráti szeretet gyakorlásában nyilvánul meg, ahogy maga Krisztus Urunk mondja: „Azon ismerik majd meg az emberek, hogy az én tanítványaim vagytok, hogy *szeretettel vagytok egymás iránt!*"

S nem arra int-e maga az Úr, hogy az utolsó ítélet napján a szerint fogja eldönteni örök sorsunkat: az örök boldogságot vagy boldogtalanságot, mennyországot vagy poklot, hogy amikor ő „éhezett", enni adtunk-e neki; mikor ő szomjazott, inni adtunk-e neki, mikor mezítelen volt, befödöztük-e? S külön hozzátette, hogy a szenvedő felebarát az, akiben ő a mi segítségünket várja. „Amit a legkisebbnek ezek közül cselekedtetek, nekem cselekedtétek!"

Itt tehát nincs kibúvó, nincs mentség: ha Istent hiszel, ha örök életet remélsz, ha vízzé nem vált benned a keresztény és magyar ősök vére, nem lehetsz közömbös a szenvedővel, ínségessel szemben. Hanem *adni fogsz, enyhíteni fogod a nyomort, ahol éred!* Akkor is, ha ez áldozatodba kerül, ha emiatt néhány fölösleges kedvtelésről le is kell mondanod!

I.

Nem szabad, hogy a vesztett háború és Trianon után még mi magunk is segítsük eltemetni ezt az országot! Nem lehet, hogy mi borítsunk sírkövet a kifosztott, halódó magyarságra. Hogy magunk siettessük a költő szeme előtt felriant szörnyű nemzethalált! Nem lehet, hogy *hóhérai legyünk a saját véreinknek!* Nem lehet, hogy ezrek szívéből szálljon átok azokra a hűtlen faj- és hittestvérekre, akiknek nem volt szívük haldokló gyermekek, csenevész betegek, megfagyó asszonyok iránt.

Nem lehet, hogy „3 millió koldus" országából most már éppen éhenhalók országává legyen Magyarország, hogy *Szent István országa hullamezővé váljék* éppen a nagy, könyörülő királyleánynak, Szent Erzsébet asszonynak jubileumi esztendejében! Nem lehet,

hogy Pannonia virágos kertjeit halálhörgés, siralom verje fel! Hogy az emberek sírástól kifakult szemmel, éhségtől roskadó léptekkel bolyongjanak utcáról utcára, házról házra s hidak alatt töltsék a fagyos januári éjszakákat! Hogy magyar leányok az utolsót: a becsületüket hordják vásárra kenyérért! Hogy *Magyarország az öngyilkosok statisztikájában tovább is veretlenül érje el a legszomorúbb rekordot!*

Ne mondja senki, hogy ő nem segíthet, hogy neki magának sincs! Mert valami fölöslege minden második embernek van. Kevesebb dohány, kevesebb szesz fogyjon az idén, kevesebb cifraság és pipere a nőkön s mindjárt milliókat rakhatunk össze a karitász oltárára. Egyébként nemcsak anyagilag lehet segíteni, hanem cselekedettel is, jó szóval, segítéssel, karitászmunkával.

A karitász-irodákban *önkéntes munkát vállalhat* az is, akinek egyetlen fillérje sincsen.

Ne mondja senki, hogy annyi a nyomor, hogy nem is lehet rajta segíteni. Mert ez nem igaz. Termett azért az Úristen kegyelméből annyi, hogyha szegényesen is, de mindenkin lehetne segíteni! Csak helyesen osszuk el azt, ami termett. Csak okosan s áldozatos szeretettel lássunk a karitász munkáihoz!

Ne mondja senki: „Én úgyis szoktam adni, ha koldust látok az utcán". Mert ez aztán a — legrosszabb fajta jótékonykodás. Az ész nélkül odadobott alamizsna nem ér semmit; az csak árt. Mert nagyon sokszor csak a bűnt, a csalást s az iszákosságot mozdítja elő és elvonja az alamizsnát onnan, ahol igazán kellene. Ezért röviden rá kell mutatnunk a következőkben a jótékonykodás helyes művészetére.

II.

Mindenekelőtt *sohase adjunk csak azért, mert valaki kéreget.* Sokszor éppen a legnagyobb szegénység *nem tud kéregetni,* s viszont a kéregetők jó része közönséges svindler, álkoldus. Csak annak az alamizsnának van értelme s érdeme az Isten előtt is, amelyet

okosan és tervszerűen adunk. Meg kell vizsgálnunk a segélyre pályázót, megérdemli-e, csakugyan szegény-e, nem fordítja-e a pénzt haszontalan célokra stb. Ha ezt a vizsgáló munkát magunk nem végezhetjük el, irányítsuk a kéregetőt szelíden az egyházközségi szegényirodához, ahonnan szívesen küldenek valakit a szükséges környezettanulmány végzésére. Adományainkat pedig elsősorban az egyházközségi szegénygondozó irodához (karitászközponthoz) juttassuk.

De épp ezért szükséges, hogy minden plébánián, sőt a nagyobb plébániákon több helyen is (több ú. n. karitász-körzetben), *legyen szegénygondozó* szerv (karitász-szakosztály) s az tartson fenn *karitász-irodát* (legalább heti néhány, meghatározott órás, hivatalos idővel), ahol egyrészt a szegények, másrészt az áldozni vagy segíteni akarók is jelentkezhetnek. Ez az iroda végezze egyrészt a szükséges gyüjtést (necsak pénzben, hanem lehetőleg ruhaneműben, élelmi cikkekben, tűzifában is); másrészt a szegények kivizsgálását, tartsa számon a segélyezetteket s intézze a segélykiosztást.

III.

Nem helyes, ha ezt a munkát egyszerűen a világi hatóságoknak engedjük át vagy csak éppen segítünk nekik *a hatósági szegénygondozás* lebonyolításában. Ez is helyes, de fontos, hogy *az egyházközség mint ilyen is rendszeres szegénytámogatást végezzen.* Ez annyira egyházias, lelki, vallási feladat, hogy lemondanunk róla semmiesetre sem szabad. A hatóság lelket nem adhat, a szegénygondozást igazi vallási enyhűléssel nem kötheti össze; emellett nagyon sokszor túlságosan bürokratikus alapon mozog, egyes helyeken pedig éppen katolikusellenes irányzatok érvényesülnek benne, vagy a felekezeti lélekhalászás folyik.

Az egyházközségi szegénygondozó hivatal feladata az is, hogy a karitász szellemét a hívekben ébrentartsa, a karitász gyakorlásának helyes elveit terjessze, a mutatkozó jóakaratnak *utat jelöljön.* Az egy-

házközségi szervezeteket az *egyházmegyei karitászközpont* s mihelyt az erre hivatottak ezt így rendelik, *országos karitászközpont* egyesíti és hozza összhangba.

A karitász-irodák a kölni szeretetutalványrendszert is behozhatják: a közönséget felszólítják, hogy alamizsnáit váltsa meg *szeretet-utalványfüzetek* alakjában. Akkor ettől fogva a kéregetőknek nem kell pénzt adni, hanem egyszerűen egy szeretet-utalványt adnak nekik, amelyet úgy tépnek ki a megvásárolt utalványfüzetből. Az utalvány az egyházközség karitász-irodájához szól, ahol a kéregetőnek ügyét előbb kivizsgálják s ha megérdemli, segélyben, főleg ingyen ebédben részesítik. Így a csaló kéregetésnek is útját lehet szegni.

Tartson fenn minden karitászközpont lehetőleg *szegénykonyhát és ruhaneműfoltozót*. Sokkal jobb természetben segíteni a szegényt, mint pénzt adni neki, amellyel rendesen nem tud bánni s amivel a legtöbb visszaélés is történik. *A templomok előtt sem szabad megtűrni,* hogy igazolatlan, ismeretlen „koldusok" (sokszor egészen munkabíró, sőt fiatal férfiak, asszonyok) kéregessenek, a templomlátogató közönség adományait jobb céltól elvonják s az emberek jószívűségét és adakozó erejét kétes és ellenőrizhetetlen módon foglalják le. A kéregetőket a karitász-irodához kell utasítani.

A helybeli karitász-irodák sűrűn tegyenek jelentést az egyházmegyei (s esetleg országos) központnak. A tehetősebb egyházközségek és vidékek, amennyiben saját szegényeiken már segítettek, *bocsássák feleslegüket* szívesen azon egyházközségek és vidékek rendelkezésére, ahol *a nyomor nagyobb* s a segítés forrásai szűkösebbek.

IV.

A közvetlen segítésnek e szigorúan karitatív munkáin kívül számos más, *szociális mód* van még arra, hogy a nyomort enyhítsük s annak forrásait a *megelőzés módszereivel* eltorlaszoljuk. Így nevezetesen:

1. Minden társadalmi eszközzel küzdjünk *az álláshalmozás ellen.* Oda kell hatnunk, hogy társadalmi megbélyegzés érje azt, aki halmozza a jövedelmező állásokat, úgyhogy neki sok jut, míg a másik állás nélkül marad. Hány fiatalember nősülne, hány magyar család menekülne meg az éhínségtől, ha senkinek se volna egynél több állása.

2. Minden társadalmi eszközzel oda kell hatnunk, hogy *külföldi árut,* ha csak nem nélkülözhetetlen, most senki se vásároljon, se sürgős orvosi parancs nélkül *külföldön ne tartózkodjék.* Ezen a réven nagyon lényegesen csökkenthetnők az országban a szegénységet s fokozván a hazai termelést, lényegesen csökkenthetnők a munkanélküliséget is.

Terjesszük a felfogást, hogy aki ma külföldről behozott selyemharisnyát, nyakkendőt, fehérneműt, dohányt, déligyümölcsöt stb. vásárol, hazafiatlan, áruló, nemzetpusztító ember!

3. Minden társadalmi eszközzel oda kell hatnunk, hogy senki a takaróján túl ne nyujtózkodjék, *ne pazaroljon, ne pusztítsa oktalan fényűzéssel a nemzeti vagyont!* Most ne legyenek fényes bálok, pazar lakomák, „reprezentációs" vacsorák, amikor ezreknek betevő falatjuk sincsen! Aki a nemzet nagy gyászában tovább is csak a hiúságnak és élvezetvágynak akar élni, azt meg kell bélyegezni, mint szívtelen, önző, hazafiatlan embert!

Majd ha ismét urak leszünk, adhatjuk a bankot; de amíg az ország háromnegyedrésze nyomorog, nemzetáruló bűn minden hencegés és tékozlás!

Akinek feleslege van, juttassa nélkülöző embertársainak.

4. Végül ne feledjük, hogy minden nemzetgyógyító és országmentő munka alapja az *igaz hit s az Úr-Isten kegyelme;* ez nagyon sok bajon túlsegít s enélkül még az anyagi javak teljessége mellett is koldus a lélek. Azért a nemzeti megpróbáltatás napjaiban kettőzötten is keressük Isten áldását és segítő kegyelmét!

Imádkozzunk és növeljük a hitéletet! Tartsunk

ájtatosságokat a szegényekért és szűkölködőkért. Üljük meg, nem annyira fénnyel, mint inkább benső lelkesedéssel *Árpádházi Szent Erzsébet ünnepét.* Mindenekelőtt pedig siessünk az éhezők nagy barátjához, a pusztában elsorvadó népen könyörülő, *kenyérszaporító és kenyérosztó Üdvözítőhöz!* Engeszteljük meg az ő irgalmas szent Szívét s kérjük, hogy ez a megpróbáltatás ne kárunkra, hanem javunkra váljon, hogy nyomában kiserkenjen a magyar szívekből a legszebb és legnemesebb erény: *az irgalmazó szereteté.* Hiszen ő az, aki mondta:

„Ezen fogják megismerni az emberek, hogy tanítványaim vagytok: ha *szeretettel viseltettek egymás iránt!*"

Új utak felé.

Bármennyire is elégedetlenek vagyunk a jelenlegi, végső elfajzásban leledző gazdasági és szociális berendezkedésünkkel, mi magyarok és névleg mi magyar katolikusok egyedül és a többi nemzetektől elszigetelten a gyökeres szociális reformnak a terén édes-keveset tehetünk. A Quadragesimo anno szaktestületi rendszerének, tehát a legfőbb és legjelentősebb konkrét ideálnak megvalósítása bizonyos fokig már feltételezi a családi bért, feltételezi a proletárság proletártalanítását, tehát az uzsoragazdaság, a kamattal űzött kolosszális visszaélés egész világrendszerének elvi megtagadását, a nyerészkedő haszongazdálkodás helyett a közhasznú gazdálkodás keresztülvitelét. Ebben mi egyetlen lépést sem tehetünk anélkül, hogy a többi államokban is utat ne törjön a reform eszméje. De viszont ebben elmaradnunk sem szabad; a nagy újjáépítés gondolatának nálunk is elemi erővel ható, a tömegeket átjáró, a késedelmeskedőket tettre hajtó kovásszá kell sűrűsödnie. S mennél elevenebben él a tömegekben, a mi tömegeinkben is, a katolikus részről várható szociális megváltás tudata, annál hamarább fog elkövetkezni a hajnal az összes népek egén, a mienken is.

Ahogy a marxista elgondolás félrevezetettjei fanatikusan hisznek az ő Zukunftstaatjuk panaceájában s megdöbbentő, minket sokszor megszégyenítő következetességgel dolgoznak téves eszméjük realizálásán, bárha tán csak emberöltők és nemzedékek múltán is, úgy és még inkább kellene nekünk is a Quadragesimo anno állam- és társadalom-berendezésének édes és ragyogó álmán csüngenünk. Azzal a különbséggel persze, hogy mi tudjuk, hogy ez a mi álmunk nem merő képzelgés, nem délibáb, nem merő csalétek, hanem reális lehetőség, az evangéliumi testetöltése a szociális síkon. Ott, ahol a megváltás erőhatásaira ma legégetőbb a szükség.

Addig is azonban, amíg a Quadragesimo anno nagy reformeszméje utat tör a tömegekben, vagy akárcsak a keresztény értelmiségben is, itt van előttünk a szociálpolitikai és karitatív teendők egész széles mezeje; azoké a teendőké, amelyeket még a jelen társadalmi konstrukció keretein belül is meg lehet és meg kell valósítanunk. Csakugyan nem várhatunk, míg az új keret megépül, hanem addig is segítenünk kell, amennyire lehet, azokon a tömegeken, amelyek a liberális társadalmi és gazdasági rend következtében a kerekek alá kerültek, akikre nézve az élet maga a legszörnyebb kísértés az istentagadó elkeseredésre, a forradalomra, az erkölcstelenség minden rémtettére. Segítenünk kell azokon, akik ki vannak rekesztve a keresztény művelődés és szellemi élet áldásaiból; akik az égre nézni és imádkozni sem tudnak már, mert minden idegrostjukat a hiányzó kenyér szúró gondja marja. Azokon, akiknél úgyszólva szó sem lehet családi életről, mert nincs otthonuk. Akik 40 éves korukban sem nősülhetnek s nem mehetnek férjhez, mert nincs miből, akik aztán a szexuális ösztön dörömböléseit a prostitució és a szabadszerelem lélekfojtó légkörében elégítik ki. Lehet-e ezeken segíteni a mai gazdasági és társadalmi renden belül? Tökéletlenül és fogyatékosan ugyan, de lehet. A seb ugyan mindig

újra fel fog fakadni, a bevarrt foltok újra fel fognak fesleni, az eldugaszolt vízár mindig újra át fogja szakítani a gátat; de legalább óráról órára megmenthetnek emberéleteket és emberlelkeket a merő szociális politika révén is.

Mi kell ehhez? Három dolog: vezető emberek, programm és tömegek.

Vezető emberek. Akik tudnak és akarnak. Akik nem abstrakciókban és általánosságokban mozognak, hanem komoly szociális tudással nyúlnak hozzá a szociálpolitika s a karitász feladataihoz. S minden előtt: akik telítve vannak szociális érzéssel s akiknek szívük ügye a szerencsétlenek megsegítése. Szomorú az a látvány, amikor felelős emberek, akiket azért fizet az ország, hogy segítsenek rajta, nem jutnak túl a napi politika s az egyéni érdek szűkvonalú sakkhúzásain, amikor szép szavakat mondanak pohárköszöntőkben és programmbeszédekben, de soha semmi átfogó, nagyvonalú, komoly szociális akció nem fakad a működésük nyomán.

A mi nyomorúságunknak csak egyik része ered nemzetközi okokból, az ú. n. világválságból; a másik, még mindig elég nagy része a *saját embereink mulasztásainak, érzéstelenségének, szociális komolytalanságának eredménye.* Sőt félő, hogy vajmi sokszor az őszinteség hiányának is! A keresztény érzület hiányát akarják elpalástolni szépen elszavalt körmondatokkal. Álláshalmozás ellen dörög a fórumon az ötszörös álláshalmozó, szociális nagytetteket sürget a közismert semmittevő, önzetlen hazaszeretetről ódáz a kartellvezér, a siber érdektelenségről magyaráz s a notórius békebontó testvéri összefogásról szaval. Soha ennyire meg nem cáfolódott az a téveszme, hogy a bűn annyi, mint tudatlanság s az erkölcsök megjavításához elég az ismeret. Itt nagyon jól tudnák az emberek, mit kellene tenni, de hát lehet-e őszinte szociális érzést várni azoktól, akiknek gondolkodása s élete sohasem emelkedett fel az evangéliumig? Ezért marad nemcsak

lelki, hanem szociális szempontból is fontosabb feladatunk a nem szavalt, hanem élt, nem jelszóként használt, hanem hitéletileg is végigvezetett katolicizmus sürgetése.

Kell azután gyakorlati szociális programm. Nem szólamok és nem jelszavak. Nem puszta alamizsnaszórás és ingyen-levesek, amelyeknek eredménye esetleg antiszociális félrenevelés lehet. Nem olyan földosztás, amely csak szegénnyé teszi a gazdagot és még szegényebbé a szegényeket. Nem olyan iparfejlesztés, amely elproletárosítja a falu népét s villanyfényes bűnés nyomortanyákká duzzasztja a városokat. Nem olyan hitelnyujtás, amely nem egyéb nagyszabású uzsoránál s egész országokat süllyeszt a nemzetközi üzérvilág rabszolgaságába. Nem is olyan keresztény irányzat, amelynek 13 év óta nem jutott még eszébe a munkaszabadság törvényes védelmének erélyes követelése s keresztülvitele, amely tűri azt, hogy ma is hite s meggyőződése ellenére kényszerítsék bele a munkást, aki dolgozni akar, a vallás- és nemzetellenes szakszervezetekbe.

S végül kellenek tömegek a kibontott zászló mellé. Ebben ma még nincs hiány, de nem tudjuk, ha sokáig várunk, holnap nem veszítjük-e el a tömegeinket? Magyarországon az Egyház a liberalizmus fénykorában, azt lehet mondani, nagyrészt elvesztette az intelligenciát; az iparosodás korában az ipari munkásságot. De megmaradt neki a voltaképpeni tömeg, a falu. Az értelmiséget Prohászka és munkájának osztályosai úgyahogy visszaszerezték, a munkások visszatérítésére még nem láttunk nagyobb arányú kezdeményezést.

Vigyázzunk azonban, az ellenség már kinn van a magyar vidéken; már nemcsak a gyárkémények körül ólálkodik, hanem a falusi házikók körül is, el akarja hódítani a hittől, a vallástól a falu népét. Vigyázzunk, mert ha ezt is elhódítja, nem tudom, akad-e újabb Prohászka, elég lesz-e akár száz Prohászka is arra, hogy ezt a veszteséget helyrehozza?

Osztályharc és laborizmus.

Bár a pápa elsősorban a lelkiismeret kérdéseinek eligazítója, mindenkor gondja volt arra, hogy a ma erkölcsi életében annyira összefüggő anyagi kultúra és gazdasági kérdésekre is rávilágítson az evangélium reflektorával. Ezért adta közre XIII. Leó a *Rerum Novarum* enciklikát a munkáskérdésről, és ugyanezen az alapon jelent meg 40 évvel utóbb XI. Pius pápa Quadragesimo Anno-enciklikája, amely már nemcsak a munkáskérdést tárgyalja, hanem *az egész gazdasági és társadalmi problémakört.* A mi kötelességünk, hogy ezt a pápai dokumentumot az agyonhallgatás összeesküvésének áldozatul esni ne engedjük, már csak azért sem, mert a gazdasági kérdések nagyon sok vonatkozásban egyúttal erkölcsi kérdések is. A munkástömegeknek és általában a szegénységgel viaskodó tömegeknek lelke nem volna olyan hajlamos a csábító igék befogadására, ha tudnák, hogy éppen azért szenvednek, *mert nem a Quadragesimo Anno hitkörében élnek.* Azonfelül a családi élet erkölcsös folytatása ma már szinte lehetetlenné vált a gazdasági élet hallatlan rendezetlensége folytán, mert a sokgyermekes családok elé leküzdhetetlen gátat vet a keresztényellenes gazdasági berendezés, amely *nem 8—10, hanem még 2 gyermekes család megélhetésére sem ad kenyeret.*

A pápa enciklikájában negative megmondja a bajok gyökérokát, pozitív vonatkozásokban pedig megrajzolja az egészséges társadalom körvonalait. A pápa kimutatja, hogy a válság tulajdonképpeni oka az, hogy a civilizált népek gazdasági berendezkedésük egész folyamán *letértek a józan ész és az embriesség útjáról és egyoldalúan a pénz kultuszát állították a termelés alapjául.* Minden egyéb szempontot egyoldalúan alárendeltek a tőke jövedelmezősége szempontjának. Ez a kapitalizmus a liberalizmus gyermeke s ma még az egész világon többé-kevésbbé uralmon van. A pápa kifejti, hogy kell tőke, kell pénz, de nem a pénzért van az ember, hanem *a tőke van az emberért.*

A helyes gazdasági berendezkedésnek nem lehet az alapja, hogy minél több jogot és biztonságot adjunk a tőkének, hanem, hogy *minél több jogot és biztonságot kapjon az ember, az emberek összessége.* Valamennyi becsületes és szorgalmas ember természetes emberhez méltó élete és fejlődése, ez legyen a vezéreszme, ha egészséges társadalmi berendezkedést akarunk. *Az az igazi családi élet, ahol az asszonynak és a gyermekeknek nem kell gyárba járni és nem kell munka után törtetni.* A pápa olyan gazdasági rendet sürget, amelyben minden munkás, akár szellemi, akár fizikai, szorgalmas és becsületes munkával egy kis családi vagyont is szerezhessen. A gazdasági és a törvényes rend ne azt támogassa, akinek százmilliója van, hogy annak még többje legyen, hanem azt, aki munkásan dolgozik.

Ez a gazdasági rend csirájában régtől fogva rothadt, téves eszméken épült gazdasági rend. Igazat kell adnunk a pápának, amikor azt mondja, hogy az Isten adott elég terményt ennek a földnek, *de ezeket a terményeket rosszul osztják be és rosszul osztják el.* Nem a pápa hivatása, hogy egy részletekbe menő gazdasági programmot adjon, ő mégis megjelölte azokat az irányelveket, amelyek alapján ki kell dolgozni a részletes programmot. A mai rossz gazdasági rendszer helyébe *a laborizmust* ajánlja a pápa, hogy *mindazt a jogi támogatást,* amit most a tőke élvez, *vigyük át a munkára.* Meg kell lassanként szüntetni azokat a túlzott jogokat, amelyekkel ma a tőke, mint ilyen bír. A tőke is kapja meg a maga méltányos hozamát, kapják meg a természtes termelőtényezők is, de a munka is kapja meg a maga bőségesebb hozamát, — mondja a pápa. Ezenkívül sürgeti *az osztályharc megszűnését és óhajtja, hogy a munkaadók és munkások találjanak egymásra.* Olyan lehetőségeket kell teremteni, amelyekben szövetkezeti alapon lassanként *részestársa* lehessen a munkás a gyárnak, birtoknak. A szocializmusban is van igaz mag, csakhogy ezt körülrakták sok helytelenséggel és a munka védelmét a vallásellenes-

séggel kapcsolták össze. Azok számára, akik csak két rossz: a szocializmus és a kapitalizmus között tudnak választani, itt van egy új és jó lehetőség: a pápa ajánlotta laborizmus.

Mit akar és mit hirdet a Quadragesimo anno?

A keresztény munkásembereknek kezdettől fogva legszebb eszményképük az Isten-ember, aki a názáreti ácsműhelyben nevelőatyjának, Szent Józsefnek őrzése alatt maga is kézimunkát végzett egész ifjúságán keresztül. Azóta szent dolog a keresztények között a munka. Az Egyház a századok folyamán nem is szűnt meg soha a munkásokról gondoskodni, jogviszonyaikat s társadalmi helyzetüket fejleszteni. Az újkor azonban lényegesen megcsonkította az Egyház társadalmi s közéleti hatalmát s ugyanakkor vallásellenes elvek alapján rendezte be gazdasági életét. Ennek következménye volt egyfelől a kapitalizmus kiépülése, másfelől annak logikus következménye: a szociális feszültség, az osztályharc, egész társadalmi osztályok elszegényedése.

Abba a zűrzavarba, amelyet ez a társadalmi feszültség okozott, világított bele reflektorfényként szentséges Atyánknak, XI. Pius pápának nagyszerű szociális körlevele, a „Quadragesimo anno".

A pápa nekünk katolikusoknak mindenekelőtt lelki vezér, vallási eligazító. Mégis, mivel a vallási és erkölcsi élet gyakran szorosan összefügg a társadalmi, sőt gazdasági kérdésekkel, Krisztus földi helytartói mindig kötelességüknek tartották, hogy az evangélium elveit a földi élet nagy korkérdéseivel kapcsolatban is megvilágítsák. E tekintetben egészen korszakalkotó nagy tette volt XIII. Leó pápának a munkáskérdésről kiadott körlevele s hasonló, vagy talán még átfogóbb jelentőségű mai Szentséges Atyánknak, XI. Piusnak történelmi enciklikája az egész gazdasági kérdés keresztény szellemű rendezéséről, vagyis a „Quadragesimo anno" körlevél.

I.

Ha ezt a nagyfontosságú körlevelet nem a pápa, hanem valamely egyetem, tudós társaság, vagy kormány adta volna ki, ma talán az egész világ arról beszélne s minden művelt ember erről vitatkoznék. Csak széles köröknek s főleg a sajtó egy részének pápaellenes elfogultsága magyarázza meg nekünk, hogy sokan még mindig nem akarnak tudomást szerezni erről az egyedülállóan nagyfontosságú pápai dokumentumról, amely nem kisebb dologra vállalkozik, mint arra, hogy *korunk egész gazdasági s társadalmi válságának legmélyebb gyökérokait felderítse* s egyben a *kibontakozásnak egyedül lehetséges irányvonalait megjelölje.*

Annál inkább feladatunk nekünk, katolikusoknak, hogy ennek az agyonhallgatási taktikának ellenére csak annál nyomatékosabban mutassunk rá ismét és ismét a pápai körlevél korszakalkotó jelentőségére. Annál inkább, mert a gazdasági válság, amelyben nyögünk, nem pusztán *gazdasági* kérdés, hanem messzemenően *erkölcsi kihatásai is vannak.* Hiszen, hogy csak kettőt említsek: a munkásosztály s általában a szegénységgel küzdő rétegek annál hajlamosabbak a vallásellenes izgatás csábító igéinek befogadására, mennél kevésbbé tudják, hogy nyomorukat éppen a keresztény elvek útjáról letért, liberális gazdasági berendezés okozta s hogy a megoldást egyedül a keresztény elveknek maradéktalan társadalmi érvényesítése hozhatja meg.

A másik példa pedig ez: a családi élet erkölcsös lefolytatásának ma egyik legfőbb akadálya a gazdasági élet rendezetlensége, amely már szinte leküzdhetetlen gátat emel az egészséges népszaporodás s a sokgyermekes családi élet elé. Hiszen a mai átlag-családapák jövedelme nem 8—10, hanem 2—3 gyermek felnevelésére sem elegendő.

1. Miben látja a pápai körlevél a *mai gazdasági és társadalmi bajok legmélyebb gyökerét?* Abban, hogy a gazdasági és társadalmi rend letért a keresztény er-

kölcs alapelveinek útjáról s merő mammonimádattá, az aranyborjú imádatává aljasult. Jól értsük meg: nem azt akarja ezzel mondani a pápa, hogy az emberek ne helyezzenek súlyt az anyagiakra, mert hiszen bizonyos súlyt igenis kell az anyagiakra helyeznünk, sőt az a baj, hogy a keresztény társadalom nem sietett eléggé tájékozódni a gazdasági élet alapelvei iránt, mint ezt maga a pápa is hangsúlyozza.

Hanem azt akarja mondani a pápa, hogy a modern liberális-kapitalista gazdasági rendben túlságosan s egyoldalúan magát a pénzt, a tőkét tettük meg öncélnak, bálványnak, amely előtt nap-nap mellett millió és millió emberélet s emberi boldogság áldozatát mutatjuk be. Holott, mondja helyesen a pápa, nem lehet helyes az a gazdasági rendszer, ahol a tőke mint ilyen ül a trónon, s ahol a termelésnek és vagyoneloszlásnak legfőbb szempontja a hideg-rideg tőkének minél nagyobb jövedelmezősége.

Ellenkezőleg, mondja a pápa, a főszempontnak mindig az *embernek* kell maradnia, mégpedig nem annak a kisszámú embernek, aki ma a tőkét a kezében tartja, hanem az *összes becsületes és szorgalmas embereknek,* vagyis a *köznek.* Nem az ember van a tőkéért, hanem a tőke, kis és nagy tőke, van az emberért. És nem helyes, hogy a gazdasági vállalkozások, a termelő munka végső célja gyanánt a tőke jövedelmezőségét szolgálja, hanem a munkának s magának a tőkének is a köz hasznát, minden becsületes ember megélhetését kell szolgálnia.

Egyesek, rövidlátó emberek, erre talán azt mondják: nini, hát már a pápa is szocialista lett? Már a pápa is a magántulajdon ellen fordul? Roppant tévedés; aki így beszél, nem ismeri a szavak értelmét.

A pápa nemcsak nem fordul a magántulajdon ellen, hanem ellenkezőleg kijelenti, hogy a magántulajdon a termelésben oly fontos, hogy arra kell törekedni: *minden szorgalmas embernek legyen magántulajdona,* sőt mindenki némi *családi* vagyonkát is szerezhessen, a maga házában lakhasson, a maga kis kert-

jét művelhesse s gyermekeire is hagyhasson valamit. Azt akarja a pápa, hogy senki se érezze magát a társadalomban idegennek, hazátlannak, gyökértelennek; senki se éljen állandó *létbizonytalanságban,* folyton kitéve annak a sajnos, elég közeli lehetőségnek, hogyha a tőkének nem kell, egyszerűen az utcára teheti s a munkásnak, fizikai és szellemi munkásnak, holnap feleségestül-gyermekestül koldulni kelljen mennie.

Sőt azt akarja a pápa, hogy ne is csak a puszta léte legyen biztosítva minden becsületes és dolgos embernek, ne is csak a családjának a puszta léte, hanem hogy annyit kereshessen mindenki, hogy családjával együtt a *vallási, erkölcsi* és bizonyos fokú *kulturális* szükségleteit is nyugodtan kielégíthesse. Szóval: hogy *ne legyen a földön senki többé proletár.*

Hatalmas szózat ez, szinte álomnak látszó felhívás! Új társadalmi rendet akar a pápa, olyat, amely a maihoz képest valóságos paradicsom! Ahol senki sincs többé proletár, hanem mindenki boldogan és nyugodtan élhet a családjával együtt! Mindenki dolgozik, de aztán pihenhet is, mégpedig emberhez méltó módon, lelki igényeit is kielégítve, s főleg úgy, hogy ne legyen kénytelen nejét és gyermekeit is a gyárba küldeni s ezzel a családi életet, a női és gyermeki erkölcsöt ezer veszélynek tenni ki.

II.

Szentséges Atyánk, de vajjon *nem álomkép-e ez* csupán? A te nagy népszereteted, a te jóságos szíved nem vezetett-e téged is félre? Nem csalt-e lehetetlen illúziók és csalfa lidérctüzek útjára?

Nem, testvéreim. Ilyent a pápáról feltenni nem lehet. Szent Péter széke nem agitációs tribün, ahonnan mámoros csábszavakat dobnak a tömegek közé. Péter hajójának kormányosa nem délibábokra és utópikus elképzelésekre szokta számításait építeni. Hogyan képzelheti valaki, hogy a katolikus Egyház, minden kultúra s társadalmi fejlődés legfőbb s legkomolyabb őre,

ilyen ünnepélyes megnyilatkozásaiban s ilyen fenyegető világválság közepett dajkamesékkel akarná ámítani a rá hallgató százmilliós tömegeket?

Amit a pápa mond, azt mondják a legkomolyabb keresztény nemzetgazdászok is. Sőt többet mondok: azt igazolta máris, véres borzalmassággal és realitással, ezerszeresen *igazolta az élet.* Hát nem így van-e? Hát nem bizonyult-e a liberális gazdasági rend valósággal a szemünk előtt életképtelennek? Igaz, hogy mint a tettenért rossz diák, a kapitalizmus nem akarja még bevallani, hogy tévutakon jár s a csőd fenyegeti. Még úgy tesz-vesz, úgy írja az ujságjait, úgy diktál és hivalkodik és problémázik, mintha nem is ő lenne a világválságban a főtettes, mintha az a hallatlan nyomorúság, amelyet a világra szabadított, csak valami átmeneti kis zavaró tünet lenne csupán, vagy csak éppen a háború likvidálásának egyik kellemetlen, de múló epizódja.

Pedig az igazság az, hogy a háború *csak siettette a gazdasági válság kitörését,* de annak *meg kellett volna jönni előbb-utóbb háború nélkül is,* mert szükségképpeni folyománya egy egészségtelen és bűnös gazdasági alapelvnek, a tőke mindenhatóságának s öncélúságának. Amíg ezt a gyökerében hamis és világgyilkos elvet mással, jobbal ki nem cseréli, a válságból nincs kivezető út, itt csak újabb és mind fojtóbb nyomor jöhet, itt csak a teljes fölfordulás felé közeledhetünk.

Milyen szánalmas ennek a rossz és kereszténytelen gazdasági rendnek, ennek a tőkemindenhatóságnak a halálos vergődése! Hogyan öli meg és gyilkolja önmagát! Arra törekedett a tőke, hogy mások *fokozatos kihasználásával* minél több vagyont halmozzon fel s ma eljutott odáig, hogy nincs tovább, nem élhet tovább, mert maholnap már nincs kit kiuzsoráznia s ő csak addig élhet, amíg van kit kihasználnia. Arra törekedett, hogy *még az államokat is sorban a maga adósaivá tegye* s így még az államhatalmaknak is diktálhasson. S ma eljutott odáig, hogy minden állam any-

nyira el van adósodva vele szemben, hogy már a kamatokat is csak újabb kölcsönök felvételével tudja fizetni, arról pedig szó sem lehet többé, hogy az adósságot magát valaha is letörleszthessék az egyre csak kölcsönökből élő államok.

Arra törekedett, hogy *minél több gépe, gyára legyen* s minél kevesebb munkást kelljen fizetnie s ma ott tart, hogy a gyárak jórésze leállt, mert az elszegényedett közönség nem tud fogyasztani, nem tud vásárolni többé. Arra törekedett a nagytőke mindenhatósága, hogy az egész világ egyetlen megszervezett piacként álljon rendelkezésére s egyszercsak arra kellett ébrednie, hogy a tőkéjükből kiforgatott országok, pénzre szorulván, mind csak exportálni akarnak, importálni pedig nem, vagyis hogy lezárják a vámsorompókat és autarchiára, önellátásra, elszigetelődésre rendezkednek be.

Sohasem volt annyi nyersanyagunk, mint ma, soha annyi gépünk s technikai berendezésünk, soha annyi olcsó munkaerő nem állt rendelkezésre: s a gazdaság, a termelés, a forgalom mégis megáll, megbénult. A mammon, a kapitalizmus felfalta a saját gyermekeit s az emberiség nagy része kimondhatatlan nyomorúságban tengődik. Még pedig már a győztes országokban is, pl. Japánban is, ahol pl. Tokiónak szintén megvannak már a maga Kiserdői, Hangyatelepei és Sashalmai; sőt még a semleges és távoli délamerikai államokban is!

Nem kell-e itt minden józan embernek lelkesen igenelnie a pápai körlevél szavát, hogy *igenis adott volna az Úristen elég termőképességet a földnek, abban nem volna hiány, csak az a baj,* hogy a helytelen gazdasági módszerek miatt a termelt javak *rosszul oszlanak el* s emiatt előbb-utóbb maga a termelés is elakad? Nincs-e tökéletesen igaza a Szentséges Atyának, amikor arra utal, hogy a közjót, a mindenki boldogulását kellene a tőke jövedelmezőségének bálványa helyébe tenni?

A német nemzetgazdász *Oppenheimer* „Weltprob-

leme der Bevölkerung" c. munkájában tudományosan kimutatja, hogy a *föld nem kevesebb, mint 200 milliárd ember számára tudna elegendő fehérjét és szénhidrátot termelni.* Ma pedig nem 200 milliárd, hanem nem is egészen 2 milliárd ember él csak a földön. És ez sem tud megélni! Hivatalos kimutatások szerint ma kb. 30 millió a munkanélküliek száma csak a civilizált országokban. Ez családtagokkal együtt kb. 100 millió ellátatlant jelent. S legalább ugyanakkora a száma azoknak, akiknek élete a létminimum körül mozog, semmiesetre sem elég pl. egy öttagú család szerény, de tisztességes ellátására.

Irtózatos fizikai, szellemi és erkölcsi nyomor rejtőzik e borzalmas számok alatt. S ekkor valaki még kétségbe merné vonni a pápa Őszentségének azt a megállapítását, hogy mindez nem lehet a puszta véletlen műve, hanem itt az alapelvek körül kell valami katasztrofális hibának lenni?

III.

A pápa azonban nemcsak a hiba legmélyebb gyökerére mutat rá, hanem a *gyógyulás legfőbb módozataira* is ráutal. S amit itt mond, az megint nem utópia, hanem a legkomolyabb nemzetgazdászok által régen hangoztatott követelmény: *tessék a kapitalizmusról áttérni a laborizmusra!* Tessék a tőke mai túlzottan előnyös helyzetét, mindenhatóságát kissé visszaszorítani s a keresztény természetjog és erkölcs parancsszava szerint a gazdasági rendben a fősúlyt az emberi munkára helyezni, s akkor kivettük a társadalompusztító szörnynek a méregfogát.

Mert az emberi munka legalább olyan érték, mint a tőke s legalább annyi, valójában több jog illeti meg, mint a tőkét. S ha egyszer a gazdasági termelésben s a jövedelemelosztásban nem a tőke szempontjai lesznek az egyedül irányadók, hanem ugyanoly fokban, sőt elsődlegesen a —szellemi és fizikai — munka szempontjai, ha állam és közületek, társadalom és köz-

felfogás a tőke kisebb jogai mellett kellőleg meg fogja becsülni és meg fogja védeni az emberi munka nagyobb és szentebb jogait is: akkor szükségképpen azonnal megindul a gyógyulási folyamat. Akkor nem lesz az egész emberiség szinte rabszolgaként kiszolgáltatva a tőke szeszélyeinek s önzésének, meg fog indulni ismét az általános vagyonosodás, meg fog lassanként szűnni a szaktestületi rendszer segítségével az osztályharc s meg fog születni a társadalmi szeretet s igazságosság amaz új rendszere, amelyet az evangélium alapján a pápa hirdet és sürget.

A pápa Őszentsége úgy mondja ezt, hogy olyan termelési és jövedelemelosztási rendszert kell kimódolni, amelyben a tőke, illetőleg a természetes termelési alap, pl. a földbirtok is megkapja a maga *„méltó"* hozamát, de elsősorban a munka is a mainál jobb, *„bőségesebb"* hasznot szerez. Akik azt vetik ennek ellenében, hogy ez a mai termelési rendben lehetetlen, mert ma a legtöbb vállalkozás tönkremenne, ha több bért fizetne, mint ma, annak azt kell felelnünk, hogy épp ezért mondja a pápa a *mai* tőkés termelési rendet helytelennek s hogy épp azért kell jobb, egészségesebb termelési rendre törekednünk. Olyan, amelyben a termelés nagyobbítása a fő, nem pedig a tőke gyarapítása.

Valaki azt mondhatná erre: de hiszen ez szocializmus, amit pedig a pápai körlevél elítél! Nem szocializmus, szó sincs róla. Miért nem? Mert a Qudragesimo anno rendszere *nem hirdeti a magántulajdon s az egyéni termelés elvetését,* mint a szocializmus; továbbá *nem akar vallás- és nemzetellenességet,* mint a szocializmus; azután *nemcsak a fizikai munkásokat* tartja szem előtt, mint a szocializmus s végül még a tőkét magát sem akarja bántani, csak a túltengést és egyeduralmát akarja a megfelelő korlátok közé visszaszorítani. S ami még fontosabb különbség: *a pápa nem akar végeredményben államkapitalizmust, mint a szociáldemokrácia,* amely alapjában szintén kapitalista rendszer, mégpedig a legrosszabb fajta, mert az *államnak*

akar adni minden tőkét és jogot s az egyes embert az állam *rabszolgájává akarja süllyeszteni.*

Mindez a pápa elgondolásával a legszögesebb ellentétben áll. Csak az beszélhet tehát a pápai elgondolásról mint szocializmusról, aki annyira benne él a kapitalizmus mindenhatóságának babonájában s annyira hozzászokott a kapitalista túlkapások rendszeréhez, hogy *nem is tud mást elképzelni,* mint vagy kapitalizmust, vagy szocializmust. Mintha egyedül csak két rossz közt lehetne választás és az Úristen nem fektette volna bele a józan ész és erkölcs elveibe a *helyes* megoldás irányvonalait.

IV.

Valaki erre azt kérdezheti: *Meg lehet-e valósítani a Quadragesimo anno rendszerét azonnal?* Sajnos erre azt kell felelnünk: csak részben. Mert hiszen itt még rengeteg részletkérdés vár tisztázásra s tanulmányozásra s azonkívül majd csak akkor lehet gondolni a Quadragesimo anno teljes megvalósítására, nagyban és egészben, amikor a *közfelfogás,* főleg *a keresztény tömegek közfelfogása* megérik az új társadalmi rend intézményes keresztülvitelére.

Mindenesetre örvendetes és ígéretes jelenség, hogy pl. Roosevelt, az északamerikai elnök — pedig protestáns ember — szintén úgy nyilatkozott, hogy egészséges megoldást csak a Quadragesimo anno elve révén lehet várni. És ígéretes jelenség az is, hogy pl. Dollfuss kancellár, az osztrák kormány feje, a multévi bécsi katolikus nagygyűlésen s azóta Genfben is ünnepélyesen bejelentette, hogy az osztrák kormány az új osztrák alkotmányt *már a Quadragesimo anno elvei szerint óhajtja felépíteni.* Ezért a bátor, a szó legnemesebb értelmében haladó tettéért az osztrák kancellár megérdemli az egész katolikus és keresztény világ lelkes, rajongó helyeslését. Boldog osztrákok, ha ez a gondolat, ezek a fölséges, evangéliumi reformtervek

náluk testet öltenek! Reméljük, hogy akkor a *mi országunk sem fog soká elmaradni* a jó példa mögött.

Hogy ez megtörténhessék, mindenekelőtt arra van szükség, hogy a *magyar keresztény társadalom tömegeit is mielőbb s minél alaposabban járja át a Quadragesimo anno szelleme és ismerete.* Arra van szükség, hogy értelmiségünk, egyetemi ifjúságunk s a keresztény munkásság odaadóan s rendszeresen tanulmányozza a Quadragesimo anno elveit s hogy főleg az Actio Catholica szociális szakosztályaiban felolvasások, vitaesték, rendszeres megbeszélések s az idevágó irodalom tanulmányozása álljanak homloktérben. Ugyanez áll azokra a katolikus munkáscsoportokra, amelyeket mint az Actio Catholica albizottságait minden egyes egyházközségben minden formaság nélkül haladéktalanul meg kell szervezni.

A pápai szózat elhangzott. A cél kitűzetett. Az út meg van jelölve. Rajtunk áll most már, hogy rá is lépjünk erre az útra s okos, körültekintő, fokozatosan haladó munkával valósítsuk meg a társadalmi igazságosság és szeretet elvein épült, igazán evangéliumi békeországot.

Programm és lelkiség.

Szociális reformok követelésétől hangos az ország. Szinte forradalmi jellegű mozgolódás mindenfelé, lázas vezércikkek és szónoklatok, sőt fenyegetések és baljóslások: jaj annak, aki lemarad!

Mi, akik a szociális reformok előtérbehelyezését nagyon régóta sürgetjük, azt kiálthatnók ennek a mozgolódásnak láttára: Végre! Csak örülni lehet annak, hogy valahára most már nem meddő közjogi vitákról s a válogatottak számára tartogatott kultúrfölényről hallunk, hanem arról, hogy megszüntessük a kiáltó tömegnyomort, a már alig élők jogos és elkeseredett panaszait, az igazságtalanul nagy különbséget a jómódban élők tobzódása s az elfeledettek és kisemmizettek tompa kétségbeesése között.

Örömünket azonban két körülmény halványítja el: egyfelől a szociális reformokért kiáltók lelki alkata s hiányos felkészültsége, másfelől a komoly szociális programm reális végiggondoltságán való kételkedés.

Ál-szociálreformerek porhintése.

Igazán akarják-e a szociális reformokat azok, akik annyira kiáltanak utána? Ez az első, jogosan feltehető kérdés. A reform s a szociális jelszó ma kortesszólam lett, amelyet olyanok is buzgón hangoztatnak, akiknek egyéni viselkedése semmikép sem váll komoly szociális reformakaratra. Notórius álláshalmozók, kartellek kegyéből élő és pufókra hízó, más pénzét vígan tékozló, kaszinókon belül vagy kaszinókon kívül urizáló emberek ajkán a szociális reformokról való páthoszos szavalás alig lehet egyéb, mint porhintés és képmutatás. Félő, hogy ezek az ál-szociálreformerek hamarosan úgy lejáratják a szociális jelszavakat, mint ahogy tizenöt év óta lejáratták a keresztény jelszavakat s üres kapkodásaik, ígérgetéseik és lármázásaik a komoly szociális újjáépítés munkáját nemcsak előbbre nem viszik, hanem súlyosan meg is nehezítik.

A szociális lelkület, amely nélkül szociális reformmunkáról beszélni is kár, kettőből tevődik össze: a szociális bajokon való őszinte felgerjedésből s abból az önzetlen, őszinte, áldozatra is kész szándékból, hogy ezeken a bajokon segítsünk. Ahol akár az első, akár a második tényező hiányzik, ott a szociális reformmunkának a lelke hiányzik: a szociális érzék. Ott helyén való a félelem és a gyanú, hogy egyesek ismét csak nem akarnak mást, mint egy divatos jelszón keresztül a maguk gazdagodását, előnyhöz, hatalomhoz és népszerűséghez jutását.

Szociális reformmunkára ne jelentkezzék az, akinek a szociális kérdések egész területe ismeretlen föld, aki sohasem törte a fejét azon, mikép lehet a bajokat nemcsak felderíteni és nagyharangra verni, hanem enyhíteni is és kiküszöbölni. Szociális alkotá-

sokra ne vállalkozzék az, akinek nem fáj a nincstelenek sorsa, az emberi élet feltételeiből kitagadottak vergődése, a nyomorba zuhanók, éhezők és reménytelenek kínos csatornaélete. Aki elsősorban magára gondol, fényt, parádét, személykultuszt keres, hóbortokért s egyéni érvényesülésért nem átall másokat még jobban megterhelni, még lehetetlenebb helyzetbe sülylyeszteni, az a szociális fronton nemcsak nem érték, hanem akadály. Az ilyennek szerepléséből a köznek nemcsak haszna nincs, hanem egyenesen kára is van. Az ilyen a szociális reform terén többet ront és gátol, mint a nyilt ellenfél, mint a legtipikusabb kapitalizmus lelketlen, de őszinte képviselője.

A világnézeti gyökérződés.

Ezen a ponton: a szociális lelkület kérdésében kapcsolódik bele problémánkba a világnézeti gyökérződés. Naiv és frivol emberek mindannyiszor vállat vonnak, amikor mi a szociális gondolat legmélyebb gyökereként a vallást és világnézetet emlegetjük. Nekik ez csak felekezeti heccelődés és okvetlenkedés. Nem látják, hogy amint a kapitalizmusnak s a szocializmusnak legmélyebb gyökérzete világnézeti rétegekbe nyúl le, ugyanúgy a szociális reformnak is legmélyebben, de legigazabban is vallási és világnézeti humuszból kell táplálkoznia. Csak az elevenen hitt és élt kereszténység emeli fel az emberiséget a szociális igazságosságnak, főleg pedig a szociális szeretetnek és áldozatkészségnek magaslataira. Matematikai képletekkel és közgazdasági spekulációkkal szociális programmokat talán lehet felállítani, de szociális lelkületet teremteni nem lehet. Itt az örök emberi önzés áll szemközt a felebaráti szeretet önfeláldozó segítenia akarásával; felebaráti szeretet pedig mély vallásosság nélkül nincsen. Nem bizhatunk a szociális lelkület őszinteségében, a szociális jótakarás komolyságában ott, ahol a gyökérzetet, vallást, világnézetet, keresz-

ténységet nem veszik komolyan, nem tekintik minden szociális reformmunka első feltételének.

Nem szükséges, hogy a szociális lelkület alapjául szolgáló keresztény érzületet kifejezetten felekezeti alapon mérlegeljük. Ez a keresztény érzület sokszor hiányzik született katolikusoknál s megvan protestánsokban, sőt zsidókban is. Aszerint, ki mennyit vett fel, talán öntudatlanul is, a kereszténység hamisítatlan szelleméből. A protestantizmust nem ok nélkül nevezték lehalkított s részleges katolicizmusnak; ami benne érték — s van benne sok érték —, az a katolicizmusból került oda által. Bizonyos, hogy mennél több öntudatlan katolikum él és hat egy nem-katolikus szociálreformerben vagy szociális munkásban, annál jobb, mert annál több kereszténység él és lehet benne. De ebből az következik, hogy a komoly szociális lelkület nagyobb elevensége érdekében elsősorban a katolikus lelkiség elmélyítésére van szükség s magában véve — ceteris paribus — ez a lelkiség hordozza magában a szociális megújulás legkomolyabb ígéretét.

Csak megerősítése ennek a tételnek az a tény, hogy a hivatalos katolicizmus csakugyan legelől jár a szociális lelkület kialakításában ma is. A Rerum novarum és a Quadragesimo anno olyan bizonyítékai a katolicizmus elsőrendűségének ezen a téren, amelyekkel semmiféle párt, irány, iskola vagy felekezet nem versenyezhet, sőt amelyeket semmiféle felekezet becsületes szociálreformere nem is mellőzhet. Az a hősies erőfeszítés, amelyet a kicsiny katolikus Ausztria és a hasonlókép kicsiny és katolikus Portugál a Quadragesimo anno értelmében a szociális újjászervezés érdekében tesz, mindenkit meggyőzhet arról, hogy a katolicizmust ebben az újjászervező munkában mellőzni, lekicsinyleni, puszta felekezetként kezelni nem lehet. Minden szociális reformsürgetés tévutakon jár és meddőségre van eleve ítélve, amely ezt a tételt, a Quadragesimo anno irányítását mellőzni akarja. Itt lényegesen többről van szó, mint felekezeti kérdésről; itt szó van a szociális érzület és szociális gondolkodás tel-

jességének kérdéséről. A katolicizmus szívesen lát szociális harcában minden jóindulatú csatlakozót, még ha nem áll is tudatosan katolikus alapon, de annak teljes tudatában él, hogy a szociális újjáalkotás munkájában a legfőbb lelki erőket és legalapvetőbb gondolatokat neki kell szolgáltatnia.

A szocialista nemzetárulás.

A szociális lelkület őszintesége és mélysége mellett még egy kérdésben kell világosan látnunk, mielőtt a reform sürgetőinek és ígérgetőinek hihetünk: a *szociális programm kérdésében.*

Ó, nem éppen a pontokba szedett, szépen kicirkalmazott programmokról van most szó. Ezek többnyire igen jók és szépek, de ezekkel is lehet visszaélni. Programmot aránylag könnyű felállítani. Minden kortesbeszéd csak úgy aranylik a nagyszerű szociális elgondolásoktól, fényes szociális reformok festegetésétől. Fantaziálni könnyű, ígérni talán még ennél is könnyebb. Kevesen születtek arra, hogy egy programm reális értékét meg tudják állapítani, a fantáziákat és ígéreteket a reálisan végiggondolt és reálisan végrehajtható célkitűzésektől pontosan meg tudják különböztetni. Pedig e téren is óvatosságra van szükség, mert a merő programmpuffogtatás, csillogó jelszavak s ígéretek rakétatüze nemhogy nem mozdítja elő a szociális alkotást, de sőt ellenkezőleg, akadályozza és rombolja azt. Megnehezítik a szociális reformot, szociális nemzetárulást követnek el azok, akik nem teljesíthető ígéretekkel vezetik félre, vezetik újabb kiábrándulásokba és elkeseredésekbe a hiszékeny tömeget, a népet s a tapasztalatlan ifjúságot.

Minden programm annyit ér — nem amennyit ígér, hanem — amennyi megvalósítható realitást tartalmaz. „Munkanélküliség megszüntetése", „az ifjúság elhelyezése", „álláshalmozás és protekciózás letörése", „telepítés", „földbirtokreform", „kartellek megrendszabályozása", „tisztviselői pragmatika", stb. — mind igen

komoly, szükséges, sürgetős programmpontok, de a valóságban annyit érnek, amennyi lehetséges és kivihető és kivinni szándékolt gondolat van mögöttük. S ha ezeknek a feladatoknak konkrét megfogása még normális viszonyok közt is szaktudást igénylő és bonyolult probléma, százszor inkább az ma, a gazdasági mélyponton, amelyre éppen a mi nemzetünk jutott. Lehet-e, mily fokban lehet s milyen módszerekkel lehet pl. telepíteni ott, ahol erre csak egészen elenyésző pénzforrások állnak rendelkezésre? Hogyan lehet az ifjúságot elhelyezni — nem 2000 embert, hanem a mai állástalan magyar ifjúságot —, hogyan lehet a munkanélküliséget csak némileg is enyhíteni pénz és gazdasági vérkeringés nélkül? Anélkül, hogy még jobban meg ne nyomorítsuk a még lélegzőket, újabb adóteherrel, újabb életdrágítással meg ne bénítsuk a vergődő gazdasági életet?

A szociális reformmunka és a pártok.

Bármily rettentő Magyarország mai gazdasági helyzete, bármennyire utopisztikus minden nagyzoló igéret: egészen bizonyos, hogy azért még mindig lenne mód nagyon sok egészséges szociális reformra, sok fölösleges pénzfecsérlés, sok igazságtalanság és méltánytalanság megszüntetésére, az általános életszínvonal emelésére, a tömeg életét megdrágító, vérét elszívó kapitalista mesterkedések megfékezésére. Egy takarékossági és visszaéléseket kibogozó diktátornak — vagy ha ez a szó gyűlöletes és idegesítő —, teljhatalmú kormánybíztosnak még valószínűleg igen sok dolga akadna ebben az országban s még több az olyan szakembereknek, akik szociális tudásukkal és tisztánlátásukkal a kevésből is sokat tudnának csinálni. Egy hivatásrendi (szaktestületi) parlamentnek azonnal akadna igen bő és áldásos munkája. Mit érne pl. a földbirtok újabb megterhelése, ha a liberális nagytőke és közvetítő kereskedelem üzelmeit meg nem fékezzük? Nem kell szakembernek lennünk, nem kell e kér-

dés közelebbi vitatásába belemerészkednünk, hogy megállapíthassuk: a voltaképpeni, értékes szociális munkának itt, a közvetlenül keresztülvihető teendők kiagyalásánál, nem pedig a jelszavak örökös ismételgetésénél kellene kezdődnie.

Nem politikai célzattal írattak e sorok. Lehet, hogy a kormányzat mai szereplői a szépen hangzó, de általános jellegű programmpontok mögött csakugyan ilyen részletes és reális feladatokat tűztek ki maguk elé. Ilyen irányú, egészségesen szociális törekvéseikben helytelen lenne nem támogatni őket.

De a szociális reformmunka nem lehet párthoz kötött feladat. Ha számos részletét csak állami beavatkozással lehet is megvalósítani, mégis végzetes hiba lenne, ha csak annak a szava és segítőkészsége eshetnék latba, aki ilyen vagy olyan politikai pártra feleskűdött. Sőt éppen a feladat nagysága s végelemzésben keresztény világnézeti gyökérzete folytán egyenesen azokat illeti e téren az eszmeadás és cselekvés elsősége, akik abban többet látnak, mint pártprogrammot.

Ezen az alapon fordul ma sokaknak bizalma és várakozása a Szociális Front kezdeményezése felé. Csak legyen meg a kezdeményezőkben a komoly, kitartó szándék, a mélységesen keresztényszociális lelkület s a kérdéseket helyesen és tárgyilagosan megfogó szaktudás.

Akik a tűzzel játszanak.

Sokszor megírták már okos emberek, hogy a sajtó a maga roppant népirányító hatalmával számtalan áldást, de rengeteg veszedelmet is okozhat. Ám a közönség jókora része ezt még mindig nem látja s vajmi gyakran azt a sajtót pártolja és támogatja, mely ebben a lelkiismeretlenségben, könnyelműségben és veszedelemhintésben legelől jár.

Sajnos, az ujságok legnagyobb része ma nem azt nézi, mi az igaz, helyes és okos — bár mind úgy tesz,

mintha csak éppen az vezetné minden állásfoglalásában —, hanem hogy mivel lehet a rövideszű közönséget leghamarabb magához láncolni. Ha úgy érzi, hogy a közönségnek harc kell, akkor harcot hirdet; ha béke kell, békefuvallatokat zeng. Ha szidni kell a németet, szidja, ha egyszer a német lesz divat, nem győzi a németet magasztalni. Ma keresztény, holnap liberális, a divat s a közönség szájaíze szerint.

Újabban egy bizonyos magyar — sajnos, ezúttal keresztény lobogó alatt járó sajtó — nem győz magasztalni bizonyos idegen viszonyokat s mindenáron *Magyarországot is bele akarja sodorni egy külföldi újpogány áramlat divatjába.* Rengeteg szó folyik erről s rengeteg cikk jelenik meg. Programmok születnek s hangzatos jelszavak járják.

Nekünk a külföld politikai kérdéseiben itt nincs állásfoglalásunk, politikai oldalról a kérdés e helyen nem érdekel minket. Lehet egy rendszerben sok jó, de ez nem zárja ki, hogy világnézeti szempontjai sokban elhibázottak. Megértjük azt is, hogy az elfáradt, elégedetlen, vezéreikben sokszor csalatkozott emberek erélyesebb, egyszerűbb, bátrabb cselekvést kívánnak; szeretnének olyanféle országvezetést, melyben a szociális reformok nem rekednek el az örökös akadékoskodókon, a semmit sem merőkön, az óvatoskodó semmittevőkön. Van egy bizonyos fajta bölcseség, amely már az öngyilkosság őrületével határos, amely mindig csak töpreng, minden korszerű reformot visszautasít, minden komoly cselekvéstől visszariad. Hogy ezzel szemben a jobb és igazságosabb jövőt akaró tömegek elégedetlenek s vágyva tekintenek azok felé, akik erős kézzel legalább ideig-óráig üdvös reformokat hoztak be, keresztültörve minden akadályon, sőt parancsuralmi szóval lökve félre a régebbi alkotmányos formákat, emberileg nagyon érthető.

A baj csak az, hogy akad aztán nálunk is olyan lelkiismeretlenül vezetett s könnyelműen félrevezető sajtó, amely ezt a tömeghangulatot mohón ki szeretné használni s ész nélkül dobolja és trombitálja a külföldi

példának nemcsak az értékeit, hanem a világnézeti elsiklásait és ferdeségeit is. Ez a sajtó az idegen rendszernek súlyos vallásüldöző túlkapásait elhallgatja vagy dícséri s hasonlókat sürget nálunk is, nem tekintve arra, hogy ezzel végveszélybe sodorhatja az országot. Nem azt sürgeti, ami a külföldi rendszerekben jó és helyes s amit megfelelő óvatossággal és a mi viszonyainkra való hozzáillesztéssel nálunk is át lehet venni, hanem türelmetlenül követeli az egész rendszer másolatát, annak minden hibájával, erkölcsi és világnézeti túlkapásaival egyetemben. Sőt nagyon gyakran nyiltan is elárulja, hogy az idegen módszerből is a hibák, túlzások és túlkapások tetszenek neki legjobban.

A szociális reform minden becsületes keresztény magyar ember vágya és hő törekvése. Azonban *vétek az, ha egy bizonyos sajtó csak azért dobálódzik a szociális reform jelszavaival, hogy népszerűségre tegyen szert.* Kenyeret kell adni a népnek, földet a parasztnak, pénzt, kölcsönt a kisembernek. Helyes. Csak az a kérdés, hogyan és honnan. „El kell venni a zsidóktól", hangzik az egyszerű válasz. Mi is azt valljuk, hogy a zsidó vagyonnak *jókora része* lelkiismeretlen üzelmek útján halmozódott fel. Ennek utánajárni, az igazságtalanságokat legalább utólag jóvátenni a keresztény társadalom önfenntartó kötelessége. De magában véve teljes és maradandó megoldás-e ez? Ha már minden zsidó pénzét elvesszük, néhány év mulva nem jutunk-e ennek a pénznek is a végére s *mi lesz azután?* Teljes megoldás-e ez? Eltekintve a kérdés bizonyos erkölcsi oldalától, megoldja-e ez a magyar nyomor kérdését? Szó sincs róla!

Szociális reformok kellenek, de *vajjon olyan könnyű ezeket létrehozni, mint leírni?* Valótlan dolog az, hogy csak a hatalmon lévő társadalmi osztályok rosszakaratán és sunyi önzésén múlik a szükséges társadalmi és gazdasági reformok életbeléptetése. Nem, nem csupán ezen múlik, nem is elsősorban s legfőbb mértékben ezen. Hanem mindenekelőtt azon, hogy ez

a probléma még elméletben sincs megoldva. Bizonyos életbevágó reformokat azonnal be lehetne, sőt már régen be kellett volna hozni. De a nagy magyar társadalmi problémákat egészen megoldani, úgyhogy az országnak csakugyan használjon: sajnos, még nem született ember, aki ennek a csínját-binját egészséges és végrehajtható formában végiggondolta volna! Pedig sokan törik rajta a fejüket. A legjobb eddig felhozott megoldási módnak olyan veszedelmes és még több nyomorra vezető hátsó oldala van, hogy lelkiismeretes ember nem vállalkozhatik a végrehajtására. Aki egy kicsit is foglalkozott közelebbről ezekkel a kérdésekkel, azonnal érti, miről van szó.

De a nagy tömeg nem érti. Nemcsak az írástudatlan, hanem az ujságolvasó tömeg sem. Az csak azt érzi, hogy sok a baja és szeretné, ha ezen segítenének. *A szocialisták évtizedeken át azzal vezették félre a munkásságot, hogy nagyokat ígértek neki.* Hogy pl. sztrájkkal verekszenek ki több fizetést nekik. Ki is verekedtek. Ám mi lett a vége? A munkabérek emelkedésével természetesen emelkedtek az árak is s az egész élet drágulásával végeredményben maga *a munkás lett szegényebb. Több fizetést kapott, de a több fizetésen kevesebbet vehetett, mint azelőtt a kevesebből.*

A lelkiismeretlen félrevezetők persze azzal nem törődnek, hogy okvetetlenkedésük a nemzetnek magának a létét is komolyan veszélyezteti. Hiszen egy országot tönkretenni nem is olyan nehéz. Láttuk ezt 1918-ban, 19-ben. Nem balgatagok, nem szánandóan rövidlátók-e azok a magyarok, azok a nagy hazafiak, akik esetleg *a sírját ássák máris az országnak, szabadságunknak s függetlenségünknek egypár kelekóla külföldi jelszó kedvéért?*

Azt sem veszi észre ez a könnyelmű sajtó, hogy *nemzeti becsületünk és erkölcsi hitelünk* is mekkora veszedelembe sodródik az ilyen kísérletekkel, bizonyos külföldi rendszerek agyondícsérésével s majmolni akarásával. Nem tudják, vagy nem akarják észrevenni,

hogy az ilyen túlzásokért a nemzetközi világ menynyire meg szokta vetni s megútálni a kísérletezőket. Mégpedig nem csupán szocialisták, kommunisták vagy zsidók, ahogy ez a sajtó lelkiismeretlenül állítja! Aki megfordul idegen országokban s olvassa azoknak irodalmát, nagyon jól tudja ezt.

Szükségünk van-e nekünk arra, hogy *minket is meggyűlöljön az egész világ?* Hogy a nemzetközi megvetés és nevetség átkát akasszuk a nyakunkba? Hatalmasabb országok még csak kiheverik ezt a nemzetközi ellenszenvet, mint ahogy könnyebben megengedhetnek maguknak újszerű gazdasági kísérleteket is. De szükségünk van-e nekünk magyaroknak arra, hogy a társadalmi megrázkódtatásokon s esetleg gazdasági csődön kívül még a külföld haragját s megvetését is magunkra zúdítsuk, népünk lelkét pedig újpogány eszmékkel megmételyezzük?

Ismételjük: mindez nem annyit jelent, hogy ne törekedjünk gyors és erőskezű szociális reformokra, ne törekedjünk a zsidókérdés helyes megoldására, ne törekedjünk nemzeti alapon *erélyes népfelsegélyező munkára.* Éppen ellenkezőleg! Azonban ezeknek a nemzeti és keresztény életcéloknak az érdekében óvnunk kell a magyar közönséget, hogy olyan sajtó által engedje vezettetni magát, amely ugyan nagyban adja a magyart és hazafit, a keresztényt és népvédőt, a szociális reformátort és antiszemitát, de valóságban csak a maga számítási kedvéért, esetleg idegen pénzeken megvásárolt tollal vezeti tévútra a magyar közvéleményt!

Apostolkodás.

Apostolkodásunk alapja: a hivők közössége az Egyházban.

A pogány missziók történetében olvassuk valahol, hogy egy katolikus misszióspap elkerült Japánba, hogy ebben a pogány országban is meghirdesse Krisztus Urunk evangéliumát. Negyvenhat millió ember lakik itt, de még máig is alig százezer közöttük a katolikus keresztény. Akkor, amikor ez a misszióspap ott járt, még kevesebben voltak.

Azon a vidéken, ahová először érkezett, nem talált keresztényt egyet sem. Bizalmatlanul fogadták, mint afféle idegent. Estefelé kint a faluvégen összeverődött mégis 8—10 férfiember, hogy a missziót meghallgassák. Óvatosan egymásra néztek, aztán az egyik előhúzott a köpönyege alól egy törött feszületet és megkérdezte:

— Ismered?

A missziós szeme fölvillant. Áhítattal nézett a feszületre és ezt mondta:

— Hogyne ismerném. Ez a mi Megváltónk, az Úr Jézus Krisztus, aki bűneinkért meghalt a keresztfán.

Erre meg egy másik kezd a zsebeiben kotorászni. Előhúz onnan egy gyűrött, kopott Mária-képet és azt kérdezi:

— Hát ezt ismered-e?

— Hogyne — mondja még nagyobb örömmel a missziós. — Ő a mi Megváltónk édesanyja, aki imádkozik értünk szent Fiánál még most is az égben.

— Hát arról a nagy papról tudsz-e, aki messze nyugaton él egy csuda nagy városban és onnan küld

atyákat, tanítani minden szegény embert, még olyanokat is, mint mi vagyunk?

— Hogyne tudnék — mondja most már könnybelábadt szemmel a missziós —, hisz engem is ő küldött hozzátok.

— Akkor hát mi mindnyájan egyek vagyunk — kiáltottak föl lelkesedve az emberek —, mert egy a hitünk, egy az atyánk, egy a szívünk!

Elbeszélték aztán, hogy még a nagy keresztényüldözés előtt szülőik már mind keresztények voltak, de az üldözések alatt vagy elmenekültek, vagy lemészárolták őket. A néhány ottmaradt keresztény gyermek emberré növekedett s évtizedek mulva is, pap nélkül, könyvek nélkül, minden külső segítség nélkül összetartotta őket és megőrizte a legszentebb testvéri közösségben a közös hit, a közös fő emléke és az ebből fakadó, jóban-rosszban együttérző testvériség gondolata.

Ha valaki azt kérdezné: mi az Anyaszentegyház, legrövidebben azt felelhetném neki, hogy *a krisztushivők közössége*. Nem olyan közösség csak, aminőt a plébániák anyakönyveiben látunk. Ott is ott vannak a krisztushivők sorban, ahogy megkeresztelték őket. De egyéb közük nincs egymáshoz, mint hogy egymásmellett áll a nevük a papiroson. De élet nincsen bennük, nem szólnak egymáshoz, nem tudnak egymásról. *A katolikus Anyaszentegyház élő közösség.* Olyan, mint ezeké a jámbor japániaké volt, akik összetörve is megőrizték Krisztus feszületét, áhítattal néztek a kopott Mária-képre is és nem felejtették el a keresztények közös atyját, a római pápát.

A közös hit, a közös kegyelemeszközök és a közös fő, Krisztus helytartója az az összekötő kapocs, amely az egész világon élő katolikus híveket szorosan összetartja s egy nagy családba, Krisztus családjába egyesíti. Ebben a nagy családban a tagoknak úgy kell érezniök egymással és az egész családdal szemben, mint ahogy egy kis család tagjai éreznek egymással és családjukkal szemben. Ha a családfőt kitüntetik, egyformán örül a család minden tagja. Ha a családfőt

valami kárvallás éri, egyformán fáj mindnyájuknak. Közös az örömük, ha a családot dícsérve emlegetik, de ugyanaz a bánat tépi szívüket, ha a családot valami gyalázattal illetik. Egészen így mondja az Apostol is, mikor az Egyházat élő testhez hasonlítja: „Ha egyik tag szenved, vele szenved valamennyi; ha egyik megdicsőül, vele örvend a többi is". Ennek a nagyszerű együttérzésnek adott kifejezést az a néhány japán ember, aki mikor megtudta, hogy az előttük álló férfiú ugyanazt a Krisztust imádja, akit ők, ugyanazt a Szűzanyát tiszteli, akit az ő eleik és hogy őt a minden keresztények közös atyja, a római pápa küldte, így kiáltottak föl: „Akkor mi egyek vagyunk, egy a hitünk, egy a szívünk!"

Kérdés már most, mit jelent ez az élő közösség közelebbről? *Jelenti először azoknak a közös javaknak élvezetét, amiket Krisztus Urunk az Anyaszentegyházra hagyott.* Erre gondol Szent Pál apostol is, amikor az Egyházat családhoz hasonlítja, tagjait pedig „Krisztus házanépé"-nek mondja.

Amikor az Egyház lelki és erkölcsi javairól van szó, bizonyosan tünődve áll meg a gondolat előtt egyik-másik értetlen magyar. Arra a fülére jól hall ugyan, amelyikbe előnyről, haszonról beszélnek, de a hasznot inkább csak anyaggal tudja mérni. Pedig mennyi minden van, ami nem anyag és mégis jó és szükséges az embernek; ami nem lehet anyaggal mérni, mégis vágyódik utána.

Első ilyen közös nagy „java" az Anyaszentegyháznak, hogy nem hagyja az embert állatsorban. Megkereszteltetti már a kicsi gyermeket, aki ezzel Isten gyermekévé lesz és csöpp kis lelke fogékonyságot nyer, hogy mikor megnő, megismerje és megszeresse Istent. Az pedig bizonyos, hogy az istenfélő ember nagy érték a községben. Hiszen sohasem az istenszerető emberek elől zárkózunk be, hanem az istentelenektől félünk. Nem az Istent szeretőktől féltjük fiainkat, leányainkat, hanem az istentagadóktól.

Ugyanilyen nagy erkölcsi jó a bérmálás szentsége.

Amikor a gyermek ifjúvá serdül, vagy éppen emberré növekszik, akár akarja, akár nem, csak belekerül az élet forgatagába, mert a kenyér után menni kell. Tisztességben megöregedett apák, anyák a megmondhatói, hányan mentek már úgy el az apai házból, mint szüleik büszkesége, szemefénye, s hányan jöttek vissza lélekben lerongyolódva, mint háládatlan gonosztevők, akikre szinte rá sem ismertek. Nehéz a mai istentelen világban megmaradni istenfélőnek, tisztának, igaznak. Akit megbérmálnak, a Szentlélek Úristen erre segíti.

Itt van továbbá a bűnbánat szentsége. Hasonlítsuk össze: mit érezhetett a régi világban az a szegény német, aki ha vétekbe esett, feje fölött így mondták ki az ítéletet: „Schuld bleibt Schuld", ami magyarul azt jelenti, hogy „a bűn bűn marad" és ha beleestél, viseld minden átkát, amíg bele nem pusztulsz? És mit érez közülünk akármelyik, amikor furdalja a lelkiismeret, bűnétől szabadulni, Istenével megbékélni szeretne és hallja a szabadulás igéit: „ego te absolvo — én téged feloldozlak?" Az a nagy megkönnyebbülés és őszinte öröm, ami a megtisztult lelket betölti, a legnagyobb bizonyság arra, hogy ez a szentség is drágakincs a keresztény ember számára. És ki tudná elszámlálni, hány embert adott már vissza ez a szentség családjának, a társadalomnak és a nemzetnek, aki különben végérvényesen elveszett volna, mert a maga erejéből nem lett volna képes fölemelkedni?

Ugyanezt mondhatjuk az Oltáriszentségről is. A szentáldozás nemcsak az elsőáldozó kisgyermeknek, fehérruhás leánykának szent öröm, hanem az élet gondjaiba belefáradt felnőtteknek, a törődött öregeknek és a kísértésekkel küszködő ifjúságnak is. Közös kincsünk az Anyaszentegyházban a szentmiseáldozat, melyben az Úr Jézus keresztáldozata újul meg naponkint. Közös kincsünk minden imádság és jócselekedet érdeme, amit nemcsak hősök és szentek, ártatlanul szenvedő áldozatok és vértanuk szereztek, hanem azok a folyton imádkozó névtelen milliók is, akikről nem

vesz tudomást a világ, de akik mindig vannak és lesznek is a világ végezetéig.

Az értetlen ember, aki csak a testi javakat becsüli, a legtöbbször meg sem látja ezeket a nagy és szent értékeket. Csak akkor eszmél föl, hogy az életnek egyéb javai is vannak, mint ami fogható és ehető, amikor a test erői kezdik fölmondani a szolgálatot s jelentkezik a testből kiszakadni készülő lélek. Úgy, mint egy bizonyos nevezetű Török Ádám a régi jó világban Topolyán. Amolyan nagytermészetű ember volt, aki, ha templomba hivogatták, azt felelte nagygőgösen, hogy ő nem jár oda, mert ott nem adnak enni. Jámbor felesége, öreg édesanyja sokszor idézték neki Krisztus Urunk szavát, hogy „nemcsak kenyérrel él az ember", de hiába.

Egyszer súlyos beteg lett. Magas láz gyötörte. A torka összeszűkült, csaknem egészen bedagadt. Nem ment le rajta a falat. Ereje napról-napra fogyott. Sírva kínálgatták tejjel, kaláccsal, gyenge galambhússal. De csak rázta a fejét, nem kellett neki az étel. Amikor kiverte a halálos veríték, föl-fölsóhajtott reszkető, alig hallható hangon: „Levegőt, levegőt!" Valósággal éhenhalt szegény. Az udvarban őgyelgő cselédség, meg a kíváncsi szomszédok riadtan mondogatták egymásnak e szörnyű kínok hallatára: „Tudja ám már Török Ádám, hogy nemcsak kenyérrel él az ember". Vajha tudnánk mi is mindnyájan, milyen kincsünk van a kegyelemben, melyet az Anyaszentegyház szerez nekünk! De nem mint ez a topolyai Török Ádám, az utolsó pillanatban, hanem idejében, amikor még élhetünk vele!

A hivők közössége az Egyházban nemcsak azt jelenti, hogy mindnyájan közös élvezői vagyunk az Anyaszentegyház lelki kincseinek, hanem azt is, hogy *munkálói vagyunk mindnyájan azoknak a nagy föladatoknak, melyeket az Úr Jézus az Anyaszentegyházra bízott.* Az Egyház feladata — amint tudjuk —, folytatni az Úr Jézus megváltó munkáját: a tanítást, a lelkek megszentelését és üdvösségre vezérlését. Vannak

ugyan az igazság hirdetésére, az evangélium magyarázására hivatott felszentelt férfiak, akiknek csak ez a feladatuk. Vannak, akiket az Anyaszentegyház csak az oltár szolgálatára és a lelkek gondozására rendelt. De e magasztos feladat teljesítése nagyon sok olyan munkát kíván, amelyhez nem kell okvetlenül felszentelt pap.

Az igehirdetéshez, az áldozatbemutatáshoz például templom is kell. A templomot nem a pap építi egymaga: a hívek — sokszor még apró kisgyermekek is — hordják össze annak köveit és tégláit, vagy gyüjtik össze a rávalót. Ha áll a templom s benne szól, vagy szentmiseáldozatot mutat be a pap, oda hivők is kellenek, akik meghallgatják s részt kérnek az áldozat kegyelméből. Aki gyermekeit s házanépét gondosan a templomba irányítja vasárnapi szentmisére és a szent tanítás meghallgatására, aki a tétovázó és ingatag lelket ráveszi, hogy vele jöjjön és a kegyelemből részt kérjen ő is, nem papi munkát végez, de mégis tevékenyen közreműködik az igazság hirdetésében és a lelkek megszentelésében. Aki szorgalmasan eljár valamelyik katolikus egyesületbe — hála Istennek, ma már mindenrendű és rangú hívó megtalálhatja a neki valót — és ott meghallgatja, mi a katolikus ember álláspontja a mostani nagy életkérdésekben, vagy tájékozódik, hogy mit szóljon a katolikus magyar azokhoz az eszmékhez, amikről ma úton-útfélen beszélnek; aztán amit ott hallott, tovább adja otthon, a szomszédban vagy a munkahelyén s ezzel másokban is erősíti a hithez és Anyaszentegyházhoz való ragaszkodást: az sem a pap munkáját végzi, mégis útját egyengeti az igazságnak s elősegíti Isten országának terjedését az emberek között.

Az a kicsi gyerek, aki a Szív-ujságot minden vasárnap eljuttatja a katolikus családok asztalára, az az ifjú, aki kiveszi társai kezéből a lélekrontó írásokat, az a meglett ember, aki barátját rábeszéli, hogy csak katolikus ujságot engedjen be az otthonába, mind a nagy

közös célt szolgálja és a Megváltó útját egyengeti testvérei felé. Végül aki balvélemények, tévedéseket, rágalmakat és gyalázkodásokat hall Krisztus és Egyháza ellen, papjai és az egyházi intézmények ellen s azokat visszautasítja, Anyaszentegyházát hitvalló bátorsággal védi, az is az Úr Jézus megváltó munkájában működik közre.

Mindezek egyenkint észre is alig vehető apróságok. Kézen-közön folynak, minden különösebb áldozat vagy erőfeszítés nélkül. Együttvéve mégis nagy dolgok, mert azt jelentik, hogy az Anyaszentegyház a hívők élő közössége, ahol nemcsak a csekély számú vezetők dolgoznak erejük fogytáig, hanem *mindenki dolgozik a Krisztustól ránk hagyott feladat megvalósításán: a lelkek megszentelésén és üdvösségre vezérlésén.* Hiszen a jó családokban is nemcsak a családfő dolgozik szakadásig, nemcsak a családanya sürög-forog reggeltől éjtszakáig az egész család közös jóvoltáért, hanem a legény és a nagylány is megfogja a dolog végét, sőt a kicsinyek is belesegítenek. Mindegyik egyformán őrzi, védelmezi, gyarapítja a közös vagyont. Mindegyik egyformán kényes a család becsületére, amely nemcsak együtt, hanem egyenkint is mindnyájuknak saját becsülete. Ha pedig van a családban egy kiverős, aki nem tart a többiekkel, úgy tekintik, mintha nem is közülük való, idegen volna. Olyanformán, mint egy derék gazdaember házánál, akinél egyszer látogatóban járt a plébánosa, hogy megismerje a családot. Be is mutatta őket nagy büszke örömmel: a feleségét, két nagy legényfiát, egy hajadon leányát, meg a két kisebbet, akik még iskolások.

— Hol a hatodik? — kérdi a plébános. — Hiszen, ahogy tudom, hatan vannak.

— Igaz — feleli zavarodottan a gazda —, van még odakint egy nagy mihaszna fiúnk, de azt szégyeljük mutogatni. Itthon van, de nem dolgozik velünk, csak úgy élősködik abból, amit a többiek keresnek.

Hát ha egy becsületes magyar gazdaember szégyen-

letesnek találja, hogy van a családjában egy ingyenélő, aki a közös jóért megdolgozni nem hajlandó, nem volna-e szégyelnivaló, ha egy katolikus ember nézné tétlenül, hogy papjai és a hívek színe-java vállvetve dolgoznak a legnagyobb közös jó: a hívek földi boldogulása és örök üdvössége érdekében, de őmaga a kisujját sem mozdítaná érte? Nem volna-e szégyelnivaló, ha valaki ingyen elfogadná a lelki javakat Egyháza kezéből, de még azt az egyszerű kis szolgálatot is megtagadná, amit Egyházáért mindenki megtehet a maga helyén?

Ma nagyon nehéz időket élünk. Állig fegyverben áll a világ. Itt is, ott is ágyúk szava, gépfegyverek ropogása s bombák robbanása hirdeti, hogy nincsen béke. De most nemcsak egy-egy darab földért huzakodnak egymással a népek. Most az igazságért folyik a harc. Istentelenek állnak szemben istenhivőkkel, barbárságba süllyedt tömegek az ősi hitben nevelkedett országokkal, akik nemcsak legyőzni, de elpusztítani szándékoznak mindenkit, aki nem tart velük. Itt most megint két világ áll egymással szemben: a keresztény és a pogány világ. Ma nem lehet becsületes katolikus magyar ember olyan, mint a kuruc-labanc idők cigánya, aki mikor fegyverbe szólították, azt felelte, vár még, amíg meglátszik, melyik az erősebb.

Ma is áll az Úr Jézus Krisztus igazsága, hogy „aki nincs velem, az ellenem van, aki nem gyüjt velem, szétszór". Ezek az idők azt kívánják tőlünk, hogy egyek legyünk az Anyaszentegyház szeretetében és szolgálatában. Élő közösséget alkossunk, ahol mindenki lelkes örömmel dolgozik az Úr Jézus megváltó munkájának folytatásán: az Isten országának terjedésén és dicsőségén. Az apostolok munkájának folytatása ez, amelyet méltán neveznek „apostolkodás"-nak. Ez az apostolkodás a legszebb szolgálat, amit ma egy katolikus nyujthat viszonzásul a kegyelemért, amit Egyházában élvez. Van-e köztünk egy is, aki meg tudná tagadni?

Miért apostolkodjunk?

Krisztus Urunk elgondolása szerint az Anyaszentegyház mi vagyunk. Nem a pápa egymagában, nem is a püspökök és papok külön-külön vagy együttvéve, hanem a pápa és a püspökök, meg a papok vezetése alatt mi mindnyájan, keresztény katolikus hívek. Ha tehát az Úr Jézus Krisztus megváltó munkáját az Anyaszentegyházra bízta, akkor *nemcsak* a pápára, *nemcsak* a püspökökre és papokra gondolt, hanem az Egyházra, mint élő szervezetre, amelynek mindnyájan tagjai vagyunk. Az emberek tanítása, üdvösségre vezetése és megszentelése tehát az egész Egyház közös feladata, amelyből minden tagnak ki kell vennie a maga részét. Kinek-kinek ott, ahol módja és alkalma van rá. Ahol és amiben a lelkipásztora kéri és igényli közreműködését. És ez a munka nem áll meg, nem szünetel soha. Hiszen Krisztus Urunk minden embert megváltott. Nemcsak azokat, akik eddig éltek és ma élnek, hanem az eljövendő nemzedékeket is. Azért ígérte ünnepélyesen, hogy: „Én veletek vagyok mindennap a világ végeiglen".

Amikor a világihivő valamilyen formában közreműködik az Anyaszentegyházra bízott megváltó munkában, lényegében valamilyen kis részt vállal magára abból a munkából, amit az apostolok végeztek. Amikor hallja az evangélium igazságait és azokat tovább adja otthon, a barátai vagy munkatársai között, résztvesz az apostolok tanító munkájában. Amikor egy embert meggyőz az igazságról, hitetlenek és istentelenek támadásaival vagy gúnyolódásaival szemben megvédi a hitet, vallást, Egyházat, az Egyház intézményeit és szokásait, ugyanazt teszi kicsinyben, amit az apostolok nagyban műveltek. Amikor egy Istentől elrugaszkodott felebarátját segít visszaigazítani a vallásos élet és az Isten felé, a lelkek megszentelésének szép feladatából teljesít valamit. Az ilyen közreműködés a lelkek életé-

ben valósággal apostoli munka. Azért vált szokássá röviden úgy nevezni, hogy *apostolkodás.*

Azt mondhatná erre valaki: nem elég-e annyi, amennyi a templomban történik? Régen talán volt értelme, hogy a világi hívek is apostolkodjanak, mert akkor még nem voltak templomok, nem lehetett az igét nyiltan hirdetni s így az apostolok és utódaik prédikációja nem juthatott el minden emberhez. De ma vannak templomaink, vannak derék papjaink s nem gátolja őket senki és semmi az igehirdetésben. Nem gátolja azokat sem, akik meghallgatni akarják. Minek hát most az apostolkodás?

Hivő embernek feleletül elég volna ennyi: *mert Isten akarja.* Ha az igehirdetést és a lelkek megszentelését az egész Egyházra bízta, akkor mindnyájunkra bízta. Mindnyájunk közreműködését akarja. Isten az igazságot nem közvetlenül sugározza bele az emberi elmékbe — ámbár megtehetné —, hanem emberek szívén, emberek ajkán keresztül hirdeti meg a világnak. Így kapcsolja az embereket szorosan egymáshoz. Így építi ki egymáson keresztül az Isten országát a földön. Ezáltal valósággal munkatársaivá válunk az Úr Jézusnak a megváltó munkában, ami reánk, szegény gyarló emberekre nézve végtelenül megtisztelő és fölemelő valami. Ezt érezték az első keresztények. Ezért fogadták el gondolkozás nélkül s ezért tették magukévá az Istennek ilymódon megismert akaratát. Ezt kell nekünk is éreznünk. Ezért kell okoskodás nélkül vállanunk az apostoli munkát, melyet a keresztény ősök olyan lelkes buzgósággal és határtalan önfeláldozással végeztek. Ők az Isten akaratának követésében valóban hajthatatlanul következetesek voltak.

Meghatódva olvassuk az ősegyház történetében Szaturnin püspöknek és negyvenkilenc vértanu társának esetét. Elfogták őket is, mint akkor annyi mást. Mikor a bíróság elé vezették, a pogány bírónak ez volt az első kérdése: „Miért jártok ti éjtszaka idején babonás áldozatra?" Az ősz püspök azt felelte: „Mert így akarja Isten". A többi negyvenkilenc egyhangú lelke-

sedéssel és megrendítő határozottsággal ismételte: „Mert így akarja Isten". Ugyanezt a határozottságot látjuk a későbbi Egyház életében is. A középkor embere époly hajthatatlan következetességgel ragaszkodott a megismert isteni akarathoz, mint a régiek. A keresztesháadjáratok előtt II. Orbán pápa zsinatot hívott össze. Ott a Szentföldről jött zarándokok leírták a Szentföldön élő keresztények szenvedéseit. Elbeszélték, miként gyalázzák meg a pogány arabok azokat a helyeket, amelyeket az Úr Jézus életével és halálával megszentelt. A lángszavú Amieni Péter felhívta az egybegyűlteket a Szentföld visszafoglalására. Beszédét azzal végezte, hogy ez a hadjárat Isten akarata. Amint ezt a kijelentést hallotta, felzúgott a tömeg: „Ha Isten akarja, megyünk!"

Aki tudja a történelemből, mit jelentett akkor hadba szállni, ismeretlen, idegen világba indulni, aki tudja, micsoda személyes szenvedések vártak az akkori kor katonájára, annak sejtése támadhat arról, micsoda istenszeretet fűtötte a középkor emberének lelkét s milyen megdöbbentő erejű törvény volt számára az Isten akarata.

Ilyen erejű törvénynek kell annak lenni a mi szemünkben is. Ember-testvéreink hitben való felvilágosítását, keresztény erkölcsökben való megerősített és üdvösségre vezérlését, vagyis egyszóval: az apostolkodást ilyen szent örömmel és lelkesedéssel kell vállalnunk.

Azt kérdezhetné valaki tovább: miért akarja Isten? Akkor lehetett, volt is bizonyosan, de van-e ma is, a mi mai életünkben, értelme az apostolkodásnak? Egyszerű felelet volna azt mondani, hogy ha szükséges volt a világi hívek közreműködése a kereszténység elterjesztésében és kialakulásában, még inkább szükséges az Egyház és az egyházi intézménynek fenntartásában és megvédésében. De nézzünk egy kissé körül és majd látni fogjuk, hogy közvetlen közelünkben is számtalan ember van, akinek nem világít a Krisztus világossága, aki nem él az Isten kegyelmével, hanem

„sötétségben és a halál árnyékában ül" és akinek örök sorsa nagyon is bizonytalan. Sohasem volt annyira szükséges a világiak apostolkodása, mint most, amikor *egész tömegek élnek elképesztő vallási tudatlanságban.* Márpedig amit nem ismerünk, azt nem szerethetjük. Amit nem szeretünk, ahhoz nem ragaszkodunk. S amihez nem ragaszkodunk, azt bánthatják, téphetik, kúszálhatják jobbról-balra. Úgy nézi azt a közönyös ember — hiszen azért is mondják közönyösnek —, mint akinek „se inge, se gallérja", semmi köze hozzá. És mennyi ilyen van!

Valamikor beteghez hívtak egy papot. Szegény öreg magyar feküdt egy rongyos szalmazsákon. Hajlott egy jámbor szomszédasszony szavára, aki a szentségek fölvételére rábeszélte, bár nem nagyon tudta, miről van szó. A gyónást elvégezte: a pap kérdéseire felelgetett szépen, értelmesen. Áldozásra bejött néhány jólelkű szomszéd is. Amikor azok a mellüket verték, hogy „Uram, nem vagyok méltó", veregette ő is. Mikor azonban a pap a Szentséget a nyelvére helyezte, reszkető kézzel utána nyúlt az öreg és visszaadta e szavakkal: „Tegye el, uram, nem kívánom én már az orvosságot, meg akarok halni". Ha az Oltáriszentségről, szentáldozásról csak ennyit tudott ez a szegény, fáradt magyar, azt egyszerűen csak orvosságnak nézte, vajjon mit tudhatott a Megváltóról, megváltásról, kegyelemről, Anyaszentegyházról? És mit tudhatnak a hozzá hasonlók mind az Isten gondoskodó szeretetéről, amellyel „békességet és örömet" ígért még az ilyen elhagyatott senkifiának is? Az a derék szomszédasszony apostoli dolgot művelt, mikor az Úr Jézus útját szenvedő szomszédja felé egyengette.

Apostolkodásának gyümölcse egy lélek lett, aki rátalált az igazságra s annak boldog birtokában tért meg az örök hazába. De mennyivel nagyobb lehetett volna a cselekedet értéke, ha ezt a fölvilágosítást már korábban kapja az a szegény ember, úgyhogy nemcsak meghalni, de élni is tudott volna annak boldog birtokában!

Szükség van az apostolkodásra, mert ahogy a multban, az egyháztörténelem folyamán mindenkor, úgy most is *valóságos hatalom a „sötétség hatalma" s napjainkban is tényleg ágaskodik az Anyaszentegyház ellen.* Ez „a sötétség hatalma" az ősegyházat csírájában akarta elfojtani és megölni, most pedig szabadságától megfosztva, papjaitól elválasztva, intézményeit feldúlva, híveit megalázva és meggyalázva akarja felbomlasztani és megsemmisíteni. Ahogy emberek lelkében élt és emberi erővel tört az Egyház romlására régen, őrjöngő császárok s fegyveres hatalmak vagy pedig emberi agyakban született „eszmék" alakjában, úgy most is emberekben dühöng s emberek erejét: a tömegerőt, emberi jelszókat: földi paradicsomot ígérő jelszavakat használ föl megrontására.

Van egy szövetség Ázsiában — de vannak annak tagjai Európában is mindenütt —, amely magát így nevezi: „istentelenek szövetsége". Ennek az a kimondott célja, hogy Istennek még a nevét és a fogalmát is kiirtsa az emberek lelkéből. Több mint négyszáz ujságot és folyóiratot állított e cél szolgálatába. Többmillió példányban kerülnek ezek szegény családok asztalára. Minden soruk hazugságnak bélyegzi a kereszténység egész tanítását. Gúny tárgyává teszi az Úr Jézus Krisztust, papjait és intézményeit. Azt bizonyítja, hogy a sokmillió szegényember boldogulásának nincs más ellensége, mint a hit, a vallás és az Egyház. Gyalázatos képek egész sorozatát bocsátja ki ez a szövetség, hogy a lelkekben kétséget támasszon, a hitet megrendítse és az Istent megcsúfolja. Színi- és filmelőadásokat rendez s oda még a gyermekeket is elvezetteti, hogy kis szívükben már a hitnek gyenge csiráit is elpusztítsa. Ez a szövetség igénybe veszi a fegyveres hatalmat is, hogy ne maradjon senki, aki még csak titokban is hirdetheti a szegényeknek az evangéliumot. Ezzel az erővel összefogdostatta papjait. Közülük 27.000-et bebörtönöztek, több mint 18.000-et megöltek; 29.000 templomot bezártak vagy leromboltak.

Az a hatalom, amivel ez a szövetség dolgozik,

valóban „a sötétség hatalma". Ezzel a hatalommal szemben az ősegyházban is a világosság volt az egyetlen és győzhetetlen fegyver: a Krisztus világossága, amely minden keresztény hivő lelkében lobogott. Ma sem tudja legyőzni más, mint a mai katolikus hívek lángoló hite és apostoli buzgósága. Ezt akarta ébresztgetni dicsőségesen uralkodó Szentatyánk, XII. Pius pápa, amikor egy zarándokseregnek nemrég így nyilatkozott: „Nem húnyhatunk szemet akkor, amikor a lelkek üdvössége szempontjából új és beláthatatlan veszélyek támadnak, amikor Európa keresztény arculatán napról-napra veszedelmesebben és közelebbről jelenik meg az Isten ellenségének fekete árnyéka".

Tényleg akármerre nézünk, keletre vagy nyugatra, ugyanazt az árnyékot látjuk. Ennek az árnyéknak eloszlatására csak egy győzhetetlen erőt ismerünk: a hitünk erejét, amely bennünket ugyanarra az apostoli buzgóságra sarkall, amellyel az őskereszténység meggyőzte a világot. Csak a hittől elszakadt, vagy az Egyháztól távol élő idegen nem érzi, mennyire korszerű és mennyire szükséges ma az apostolkodás. Az igaz hivő annál jobban érzi s annál lelkesebben veszi ki a maga részét a lelkekért való munkából és küzdelemből.

Ezt az apostoli buzgóságot, a leglelkesebb apostolkodást sürgeti a jól felfogott közérdek is. Egy nagy olasz tudóst megkérdeztek a halála előtt, minek örült legjobban életében? Egyesek azt gondolták, hogy talán a könyveinek, melyeket hosszú esztendők szorgalmas kutatásával szerkesztett. Mások azt hitték, hogy inkább a kitüntetéseknek, amiket érte kapott. De a tudós rácáfolt mindegyikre. A halódó ember nagy komolyságával így felelt a kérdezősködőknek: „Egész életemben legjobban örültem s ma is legjobban örülök annak, hogy katolikus vagyok, és mint hivő katolikus halhatok meg. Sok hitetlennel találkoztam életemben. Mindig láttam, milyen szerencsétlen az, akinek hite nincs. Én tudtam mindig, miért élek. Tudtam, mi lesz a sorsom a halálom után. Az a boldogság, amit odaát remélek, már itt a földön is mindig boldogított. Nekik azonban

minden napjuk boldogtalan volt, mert nem ismerték Istent. Sokszor irígykedve mondták: „Milyen jó neked!" Én pedig azt feleltem: „Igazatok van. Ezt az én megírigyelt boldogságomat kívánom tinektek is".

Igaza van a nagy tudósnak. Csak a hivő ember boldog igazán. A hitetleneken beteljesedik az Írás szava: „non est pax impiis — nincsen békességük az istenteleneknek". Örök nyugtalanság az életük. Ez a nyugtalanság kegyetlenné teszi őket. Kínozzák, ölik, gyilkolják egymást s ezzel valóságos poklot teremtenek a földön. Ez a pokol szakadna rá szegény, sokat szenvedett hazánkra is, ha egyszer itt ez a szörnyű istentelenség erőre kaphatna. Elpusztítana mindent, amit a kereszténység egy ezredév alatt alkotott. Azt tenné itt is, amit másutt: kivenné a szülők kezéből gyermekeik nevelését, felszabadítaná az ifjúság alacsony ösztöneit, elvenné iskoláinkat, bezárná templomainkat és állandósítaná a forradalmat. Ha van nagy, szent, közös érdek a világon, akkor az igazán közérdek, hogy hitünk, vallásunk, Egyházunk háboríthatatlanul tovább éljen és folytassa az Úr Jézus megváltó munkáját. Ez a közérdek valóban megér minden áldozatot s aki érzi a hivők közösségét az Egyházban, annak legszentebb kötelességévé teszi az apostolkodást.

Végül az apostolkodást sürgeti a keresztény becsülettudás is. Ahogy van az egyes embernek becsülete; van egy fajtának, van egy nemzetnek becsülete, úgy van az Egyháznak s van az egész kereszténységnek is. Ez a keresztény becsülettudás pedig azt diktálja, hogy — mint a Szentírás mondja — „ne dobjuk a drágagyöngyöt sertések elé", mert azok sárba tiporják, vagy — amint a régiek mondták — „nolite sanctum dare canibus — ne dobjátok a Szentséget kutyák elé", mert szétrongyolják. Pedig ez történnék, ha egyszer itt mi köztünk úrrá tudna lenni az az istentelenség, amely más országokban annyi pusztítást vitt végbe. Ám, hogy lehetne úrrá, ha itt a mi hazánkban nem találna párto-

lókra, ha minden becsületes magyar ember elutasítaná magától még a gondolatát is ennek az újfajta pogánysságnak? Ha lesznek világi apostolok, akik a tudatlant felvilágosítják, a kételkedőt megerősítik és a közönyöst felrázzák, nem is tud itt gyökeret verni ez a szörnyű átok.

Ez a keresztény becsülettudás azt is diktálja, hogy ha megtámadják, keljünk az igazság védelmére s ne hagyjuk az Istent vagy az Ő Egyházát fülünk hallatára megcsúfolni. Mint a bibliai Dávid, aki mikor meghallotta a sátor előtt hencegő Góliát gyalázkodásait, szent haragra lobbant s így kiáltott fel: „Kicsoda ez az istentelen, hogy gyalázni meri az élő Istent és az Ő seregét?" Fiatal volt még, Góliáthoz képest erőtlen és fegyvertelen, mégse hagyta. „Kimegyek és megküzdök vele" — mondta az erősöket is megszégyenítő lelkesedéssel. És az a becsülettudás, amely nem hagyta az igazságot, győzelemre is segítette.

Végül ez a becsülettudás azt is diktálja, hogy szeressük az Egyház intézményeit önfeláldozó szeretettel. A katolikus Egyház ezer esztendőn keresztül itt gyönyörű intézményeket alkotott. Fölséges templomokat emelt, nagyszerű iskolákat épített, kórházakat, árvaházakat és szegényházakat teremtett híveinek buzgóságából. Férfi és női szerzetesrendeket szervezett gyermekeik oktatására, árvák nevelésére, betegeink ápolására és az elesett szegények istápolására, valamint minden rendű és rangú katolikus hívek lelki gondozására. Ezeknek az intézményeknek áldásait, közvetve vagy közvetlenül, mindnyájan élveztük már és élvezzük folytonosan. Ezek mondnyájunk közös kincse, amelyet szeretni, becsülni, felvirágoztatni és megvédeni mindnyájunk becsületbeli kötelessége. De tartozunk vele őseinknek is, akik ezekért az intézményekért hallatlan áldozatokat hoztak s azzal a lelki megnyugvással hagyták utódaikra, hogy jó kezekre bízták. Nem volna-e árulás és becstelenség, mindezeket ebek harmincadjára hagyni s egyszerűen nem törődni vele, mi lesz a sorsuk, mi lesz a jövőjük?

Az Egyház gyönyörű intézményeinek sorsát *csak a hívei* tudják biztosítani. Mint azok az egyszerű munkás emberek, akik Angyalföldön felsorakoztak a Salvator nővérek iskolája elé, mikor azt a forradalmárok el akarták foglalni. Mint egy ember kiáltották oda: „Ezt pedig nem hagyjuk, mert ez a mienk!" Nem azt mondták, hogy ez az iskola az apácáké vagy az Egyházé vagy az egyházközségé, hanem azt mennydörögték a forradalmár fülekbe: „ez a miénk". Mintha csak azt mondták volna: „mert az Anyaszentegyház mi vagyunk". Nem a papok, nem az apácák, nem a püspökök vagy a pápa, hanem „mi", a nép, a hívő és dolgozó milliók.

Ime, a tömegerő megvan az Anyaszentegyházban is, csak föl kell ébreszteni. Ki ébressze föl? Azok, akikben már él Krisztus és az Anyaszentegyház szeretete Erre való és ezért szükséges az apostolkodás.

Hol apostolkodjunk?

Boldogemlékű szentséges atyánk, XI. Pius pápa legszentebb örökségül hagyta halála előtt a világ minden katolikus népének az „actio catholica"-t, ami magyarul annyit tesz, mint „katolikus cselekvés". Azt akarta ezzel, hogy térjünk vissza az őskeresztény módszerekhez. Ne bízzuk az Anyaszentegyház sorsát csupán annak papjaira, hanem azt a magunk sorsának is érezzük s érte a magunk körében olyan buzgósággal dolgozzunk, mint az első keresztények. Ezt a munkát sürgeti annak meggondolása, hogy a lelkek üdvössége Isten kifejezett akarata; a lelkek üdvösségét a mai időkben sok tényleges veszély fenyegeti; keresztény becsülettudás kérdése, hogy akik élvezői vagyunk a kegyelemnek, dolgozzunk is érte; végül mindnyájunk közös érdeke is az, hogy az Anyaszentegyház százados intézményei, amelyekből annyi áldás fakadt a világra, el ne pusztuljanak, hanem továbbra is szolgálják a hívek millióinak földi és örök boldogulását,

Azt mondhatná erre a hétköznap gondjaival küszködő magyar, hogy vajjon hol és mit tehetek én az Anyaszentegyházért? Hol van nekem alkalmam az apostoli buzgóságra, mikor, hiszen reggeltől késő estig túrom a földet, hogy előteremtsem a mindennapi kenyeret? Igaz, hogy az élet gondjai eléggé lefoglalnak minden dolgozni szerető embert. Mégis vannak olyan területek, ahol bőven nyílik alkalom az apostolkodásra s ahol az igazságot más nem is szolgálhatja jobban, mint saját magunk.

*

Első és legfontosabb területe az apostolkodásnak maga a család. Mindenkinek a családja egy különálló kis világ. Ebbe a kis világba idegennek nincs is máskép bejárása, de még betekintése sem, mint a családfőn keresztül. Az apa ura és kormányzója a családnak. De nem a zsarnok uraságával, hanem az „édes" atyának szeretetével. Érzi a család minden tagja, hogy az a tekintély, amellyel az egész családot kormányozza, nem is egészen a saját tekintélye: mögötte a végtelen nagy Isten világot-kormányzó akarata és tekintélye áll. Ezért ott, ahol az apa élni tud ezzel az Istentől származó tekintéllyel és hatalommal, a család minden tagja önkénytelenül igazodik hozzá. Minden külön parancsosztogatás nélkül az történik, amit ő akar. Minden külön tilalmazás nélkül sem történhetik meg az, amit ő nem akar. Szálljunk csak vissza lélekben a boldog gyermekkorba: milyen nagy tekintély volt előttünk az édesapánk! Sohasem felejtem, mikor mi gyerekek nagy vitába keveredtünk arról, hogy ki a legnagyobb úr? Egyik bírót mondott, a másik rendőrt, a harmadik katonát, meg hosszúkardos tisztet. Egyszer csak megszólal egy erélyes, de nekünk mégis kedves, meleg hang: „Csend legyen, gyerekek!" Vége lett a vitának azon nyomban. Valamelyik azt mondja közülünk: „Látjátok-e, az édesapa a legnagyobb úr!" Ez a gyermekítélet szinte mosolyogni való, olyan kedves.

De mégis a megmásíthatatlan igazságot fejezi ki: az apai tekintélyt a családban.

Mármost, ha az apa az ő megföllebbezhetetlen tekintélyével őrködik azon, hogy az Istennek kijáró tiszteletet családjának minden tagja, egészen a legkisebbig, feltétlen megadja; ha vigyáz rá, hogy az ő házában Isten szent fölségét senki meg ne sértse, káromlásokkal ne bántsa; ha számontartja, hogy házanépe — se kicsije, se nagyja — soha ne hiányozzék a vasárnapi és ünnepi istentiszteletről: ez a legszebb apostoli munka, mert ezzel ébrentartja családjában az istenfélő szellemet. Az ilyen család lelkét nehezebb megrontani, mint ahol nem úr az Isten, mert a családfő nem vigyáz rá, hogy úr legyen.

Azt mondottuk, hogy a családokba nincsen bejárása, de még bepillantása sem az idegennek, csak a családfőn keresztül. Ha most az apa gondos figyelemmel szemmeltartja, kik járnak a házatáján és csak a hozzájuk hasonló, istenfélő és istenszerető embert engedi be, — legyen az ifjú, avagy öreg —, de kitiltja és távoltartja a mocskosszájú, Istent káromló, Istent és Egyházát gyalázó idegent: ez megint nagyértékű apostoli cselekedet, mert ezzel megőrizte családjának tiszta szellemét és nem engedte lelkét megfertőzni.

Olyan, mint Dani Andrásé, egy, a régi jó világból való alföldi gazdáé, aki nagy legényfiait azon kapta rajta, hogy egy kopottkülsejű idegennel tárgyalnak az istállóban. Megáll az öreg a küszöbön s hallgatja a rongyos prófétát egy darabig. Amikor kiérti a beszédből, hogy valamikor orosz fogoly volt az istenadta s onnan hozott új tudománnyal traktálja a fiatalokat, odaszól neki, de ellentmondást nem tűrő hangon: „Elhordd magad innen, semmiházi, míg szépen vagy. Becsületes magyar embernek nincs szüksége sem a tudományodra, sem az elvtársaidra. Azt az új magyar világot majd megcsináljuk mi magunk, igaz-e fiaim?" — „De meg ám!" — kiáltottak fel a fiúk az apai szóra. Az idegen pedig szégyenkezve kotródott el onnan, keletről hozott tudományával együtt.

A családfőtől függ az is, miféle könyv, füzet vagy írás és miféle ujság kerülhet a család asztalára. Manapság csak úgy ontják az olcsó füzeteket, írásokat. Minduntalan házal velük falun-városon a jött-ment idegen. Ha a családapa, aki megjárta a világháborút és bátorságát sokszor megmutatta kint a frontokon, idebent óvatos és szinte fél a nyomtatott betűt házába beengedni, amíg nem tudja, hogy ki írta és mit akar vele: ez az őrködése a legszentebb apostoli cselekedet, amellyel családja lelki egészségét óvja.

Az ilyen családapa — hála Istennek — manapság se ritka. Egy úr beszélte nemrég, hogy útja közben valahol a vonaton összetalálkozott egy ismerős falusi emberrel.

Szóbaelegyedtek. Elbeszélte a magyar, hogy a városban járt. Ilyenkor ősszel akad egy kis pénz a háznál, most meg kell venni a téli egyet-mást. Meg is lesz a kívánsága mindegyiknek, asszonynak, gyerekeknek.

— Még olvasnivalót is vettem a hosszú téli estékre — mondja megelégedetten. — Drága, de megéri, mert hát művelődni kell.

Nézi az úr a tarisznyából előkerült írásokat. Egyik rosszabb, mint a másik. Forrodalmi könyvek, szemérmetlen elbeszélések, erkölcstelen, lélekrontó regények. Azt mondja neki:

— Hallja, gazduram! Én az én házamba be nem eresztenék ezeket az írásokat. Megrontják a család lelkét.

— Igazán? — mondja megütődve az ember. — Akkor hát becsaptak. De legyen nyugodt az úr, én se engedem be.

Szól és kidobja az egész paksamétát a vonat ablakán.

— Nem sajnálja a pénzét? — kérdi az úr.

— Sajnálni sajnálom — feleli az öreg —, de a lélek, az enyéim lelke, többet ér nekem, mint minden vagyonom!

Nagyra nőtt az úr szemében ez az egyszerű parasztember. Egyszerre többet látott benne, mint amennyit kifelé mutatott. A ködmen alatt a család lelkét szerető apostoli szív dobogott.

Végül, ha a családapa Istentől kapott tekintélyét arra is felhasználja, hogy e tekintéllyel sürgesse a jót és tiltsa a rosszat, vagy a házanépét fölvilágosítsa, miért jó ez, vagy mit árthat amaz: ez az üdvös intés, bölcs tanítás megint apostoli cselekedet, ami folytonosan építi és erősíti családjában az Isten országát. És ha mindezt nem cselekedné s az Istentől kapott apai tekintéllyel élni nem tudna, vagy nem akarna, néki is szólna a nemzetek apostolának kemény intelme: „Aki övéinek, főkép pedig házanépének gondját nem viseli, rosszabb a hitetlennél". Jaj pedig neki, mert amint a Szentírás más helyén olvassuk, egykor „panaszkodni fognak atyjuk ellen a fiak, mert miatta estek gyalázatba".

De ugyanilyen fölségesen szép apostoli munkát fejthet ki családjában az anya is. Csak amíg ezt az apa az Istentől származó tekintéllyel teszi, az anya inkább szívének jóságával, gyöngéd szeretetével valósítja. Sokszor megtörténik az, hogy a legénnyé serdült gyerek megmakacsodik és ellenkezik, ha az apja parancsol, vagy megtilt valamit. De édesanyjának szerető szavára hajlik, mint a kezes bárány. Mert néha az apa komoly szava az, ami gondolkodóba ejt, máskor inkább az anyai gyöngédség, ami elől kitérni nem lehet. Ha ez a két nagy erő: az apai tekintély és az anyai gyöngédség összefog, s a kettő apostoli munkáját gyermekeik engedelmes készsége támogatja, a család tényleg egy önálló szép világ lesz, amely Isten gondolatai és akarata szerint éli a maga életét. Olyan lesz az, mint egy erős vár — úgy is mondták a régiek, hogy „az én házam az én váram" —, amely kívülről bevehetetlen, belül elpusztíthatatlan, mert kívül-belül őrzi elsősorban a szülőknek, de a család minden tagjának apostoli szelleme és buzgósága.

*

Másik területe a hívők apostolkodásának a katolikus egyesületekben van. Bizonyos, hogy a nevelés és oktatás első elemeit gyermek a családban kapja. De amint nő és értelme megnyílik, hogy az Isten szépséges világából többet is megismerjen, iskolába küldik, mert a szülőket az élet gondja munkára szólítja. Sem érkezésük, sem tudományuk nincs hozzá elég, hogy gyermekeiket mindenre megtanítsák, amit az életben tudniok kell. Később kikerül az iskolából s munkára indul a gyermek is. Az iskolában szerzett tudományát lassankint elfelejti. Ahogy növekedik, magát az életet is máskép látja, máskép ítéli meg, mint kicsi korában. Szükséges lesz, hogy valaki ezt a megítélést irányítsa, nehogy ifjú korában veszendőbe menjen minden szép és jó, amit gyermekkorában szerzett. Erre jók az egyesületek, ahová már nem a törvény hajtja, hanem saját érdeklődése, buzgósága és lelkesedése viszi az ifjút vagy leányt. De a meglett embernek is szüksége van arra, hogy komoly helyről szerezzen tudomást a világ folyásáról. Komoly helyről tájékoztassák a felől, mikép ítélje meg a nagyvilág eseményeit és mozgalmait: merre tartson, kihez csatlakozzék, hogy a maga kicsi erejével a nagy közös jót, a közös érdeket szolgálja és támogassa.

Még az Isten tisztelete és imádása is máskép esik, ha sokan egyesülnek, akik ugyanazt akarják és együtt, közösen csinálják. Erre valók a katolikus egyesületek. Ma már — hála Istennek — mindenrendű és rangú hivő számára van neki való egyesület. Aki tagja annak, amely neki való, azt nem könnyű félrevezetni, mert a gyűlésen vagy összejövetelen tájékozódik; tudja, mi jó, mi rossz neki magának, családjának; a községnek, vagy az egész országnak. Ha egymagában gyenge és ingadozó volna is, tartja a közösség ereje. Ha magától nem indulna is, viszi a többiek példája. Ha válságba kerül, megóvja a többi. Ha kárvallás éri, vigasztalódik a többi között. Az emberi közösségben folyton nevelődik, érik, tökéletesedik, mert viszi, emeli a többiek,

a hasonlók példája. Mikor ugyanis látja őket, úgy gondolja, mint Szent Ágoston, aki azt mondotta: „Ha ezektől is kitelik és amazok is meg tudják csinálni, miért ne tudnám én is?"

Tehát már az maga is apostoli cselekedet, hogy valaki odaáll a többi közé a neki való katolikus egyesületben és vállalja azokat a kötelezettségeket, amik a tagsággal járnak. Rendelkezésére bocsátja a közösségnek a maga életének egyszerű példáját, jóakaratát, segítő készségét. Ha aztán az egyesület valamit elhatároz, abból ő maga is kiveszi a maga részét s így munkálja észrevétlenül a közjót. Nagy erő van a katolikus egyesületekben. Éppen a nemrég lezajlott spanyol szabadságharc megmutatta, hogy a katolikus egyesületek tagjai voltak a legelszántabb harcosai a krisztusi igazságnak, amely a végén is diadalra jutott.

Harmadik területe az apostolkodásnak a nagy élet. Senkinek az élete nem folyik le négy szűk fal között, vagy a családi ház kerítésén belül. Bizony ki kell onnan menni, kinek-kinek a munkája vagy keresete után. Útjában emberekkel találkozik. Egyesek mellett elmegy szótlanul, másokat megsüvegel, ismét másokkal szóbaelegyedik tárgyal, beszélget, kérdezősködik. Van sok, aki magában dolgozik, de van még több, aki többedmagával húzza az élet igáját. A sok munka után odahaza szeret megpihenni, a másik inkább szórakozni vágyik és oda megy, ahol embereket talál.

Úton-útfélen, munkaközben és szórakozás között is megszámlálhatatlan alkalom van az apostolkodásra. Ha a komoly ember véleményt mond valamiről, amiről vita van, kifejezést ad meggyőződésének; elmondja, amit tud vagy hallott életbevágó nagy kérdésekről: mindezzel építi az Isten országát és szolgálja az igazságot. Ha viszont helytelen véleményeket hall és azt megcáfolja; mások tévedéseit kiigazítja; gondolkozásának veszedelmes voltát kimutatja s ezzel atyafia eszejárását a helyes útra igazítja: megmentett egy lelket az igazságnak, tehát szolgálta a Krisztus országát,

amely — amint az Írás mondja — az igazság és a béke birodalma.

Mint a feketeképű néger, aki a missziós atyák iskoláját végigjárta, sőt Párizsban az egyetemet is elvégezte, s orvos lett belőle. Boldog örömmel ment hazafelé. Útja közben beszállt a vonatba két francia. Szóbaelegyedtek vele. Beszélgetés közben megtudták tőle, hogy keresztény. Csípelődni kezdtek. Gúnyolták a missziós atyákat. Azt kérdezték a feketétől:

— Kíváncsiak volnánk, mennyit használt a keresztvíz a maguk népének? Mi hasznuk belőle, és mi haszna a világnak, hogy keresztények lettek?

— Hogy nekünk mi hasznunk? — felelte mosolyogva s fehér fogait villogtatva a fekete —, azt mi érezzük és tudjuk. Önökre talán nem is tartozik. De hogy a világnak — s benne önöknek is — mi haszna belőle, azt megmondhatom. Ha egyszer eljönnek oda közénk, Afrikába, úgy fogadnánk önöket, mint édes testvéreket, mert keresztények vagyunk. De ha nem volnánk azok, felfalnánk önöket, mint elődeink, akik még vadak voltak.

Szégyenkezve hallgatta a hivő fekete beszédét a két hitetlen fehér. Későbbi beszédjükből észre lehetett venni, hogy a keresztény feketére mindig nagyobb tisztelettel néznek és a missziós atyákra nagyrabecsüléssel gondolnak, akiket pedig előbb megvetettek. Ez egy egyszerű beszélgetés volt utazás közben. — Egy néger embernek apostolkodása, anélkül, hogy külön idejébe vagy erőkifejtésébe került volna. Hányszor van alkalmunk ilyenre nekünk! És mennyi ellenséges indulatot fegyverez le a szelíd szó, az okos beszéd és a benne kifejezett erős meggyőződés!

Mikor ezt a szót halljuk, hogy „apostolkodás", az első pillanatban mindig valami nagyra gondolunk. Az apostolokra, akik hatalmas utazásokat tettek szárazon és a tengeren a lelkekért; a vértanukra, akik életüket adták a hitért; a szentekre, akik nagy intézményeket alapítottak a lelkek nevelésére vagy mentésére. Mindez apostolkodás volt tényleg, nagyban.

Tőlünk az Isten nem ezt várja. — Ez egyes kiválasztottak feladata. Tőlünk a kicsinyben való apostolkodást óhajtja, kinek-kinek a maga körében. A gyerektől, hogy legyen apostola a jónak az iskolában vagy a játszóhelyen. A legénytől és a leánytól, hogy vigyázzon a lélekre ott, ahol dolgozik vagy ahova szórakozni jár. A meglett embertől, hogy legyen hirdetője az igazságnak az emberek között, akikkel dolga van a szórakozás vagy a munkahelyén, társaságban vagy pihenés közben, legfőképpen pedig kiki saját családjában. Fogadja meg az Apostol szavát, melyet Timóteusnak mondott: „Hirdesd az igét, állj elő vele, akár alkalmas, akár alkalmatlan; ints, kérj, feddj minden türelemmel és tudománnyal". Az apostolkodás lelke, hogy szeressük az igazságot, üldözzük a hamisságot, mindenekelőtt pedig szeressük az Úr Jézus Krisztust és Anyaszentegyházát. Valljuk meg Őt nyiltan és bátran az emberek előtt, hogy érdemesek legyünk az Ő nagy ígéretére: „Bizony mondom nektek, aki megvall engem az emberek előtt, én is megvallom őt Atyám előtt, ki a mennyekben vagyon".

Hogyan apostolkodjunk?

Minden időnek megvan a maga jellegzetessége. Úgyis mondhatnánk, megvan a maga divatja. A mi korunkra bátran azt mondhatjuk, hogy a propaganda százada. Régen, akinek valami nemzetmentő gondolata támadt, elmondta ugyan jobbra-balra, szűk baráti körben, de a gondolat nagyon messzire nem jutott. Nem volt hozzá megfelelő eszköz: nem voltak ujságok, nem voltak gyors közlekedési eszközök. Ha például a földesúr valami sürgős üzenetet akart küldeni a katona fiának, vagy a kebelbeli barátjának, azt legföllebb lóháton vitte a legény. Ma a gondolatok nem maradnak szűk körben elszigetelve. Mindennap megjelennek az ujságok s adják tovább a gondolatot sok millió embernek, aki azokat olvassa. Reggeltől éjtszakáig szól a rádió.

Ha a miniszterelnök közölni akar valami fontosat a nemzettel, odaül a leadó-gép elé s a következő pillanatban már hallja az egész ország, mintha csak mindegyikkel személyesen beszélne. Ezek mellett a nagyszerű eszközök mellett gyorsan terjed a gondolat. De sajnos, nemcsak a helyes, hanem a helytelen gondolat is: nemcsak az igazság, hanem a tévedés és a hazugság is. És az ember, aki az ujságot olvassa, legtöbbször elfogadja igazságnak azt is, ami tulajdonkép nem igazság, mert hát nem áll ott mellette, aki felvilágosítaná. Ha megszólal egy idegen ország rádiója, az, aki hallgatja, igaznak találja minden szavát, mert nem ül ott mellette egy másik, aki a tévedést kiigazítsa, a hazugságot vagy rágalmat visszautasítsa. A gondolatoknak — helyes és helytelen, igaz és nem igaz gondolatoknak — ilyen nagyarányú terjesztését, szóban, papíron, vagy a levegő hullámain át való hirdetését mondják idegen nyelven propagandának. Minden okos ember úgy találja, hogy ha emberi gondolatoknak, sőt nem igaz és helytelen gondolatoknak is lehet propagandát csapni, miért ne lehetne a színtiszta igazságnak, az Isten örök igazságainak is ugyanolyan erős, vagy még nagyobb erejű propagandát csinálni?

Csakhogy ebben a propagandában *nem elég a nyomtatott betű.* Vagy nem tud, vagy nem ér rá mindenki olvasni, vagy pénze nincs, hogy ujságot vegyen. Rádiója sincs mindenkinek. És ha volna, akkor is többet ér az élő ember komoly szava és tiszta meggyőződése a tölcséren hallott hangoknál, vagy a nyomtatott betűnél. Az kell, hogy minden buzgó katolikus hirdetője legyen az igazságnak. Apostola legyen azoknak a tanításoknak, amiket a Jézus Krisztus hirdetett meg a világnak, hogy azok nyomán földi boldogságát és örök üdvösségét mindenki megtalálja.

Kétségtelenül bizonyos, hogy az új idők ilyen világi apostolokat kívánnak. A kérdés csak az, milyen módon felelhetünk meg ennek a feladatnak?

Az apostolkodás első és legfontosabb eszköze a példa. Nem hiába mondták már a régiek, hogy „a sza-

vak elrepülnek, de a példa vonz". Két tehetség van az emberben: az ész, meg az akarat. A szó megvilágosítja az észt. Ha elmagyarázod, megérti a gyermek, mit kívánsz tőle. De a szóban rendesen nincs akkora erő, hogy azt, amit kívántál, akkor is megcselekedje, amikor nem látod, amikor nem hallod. De ha a példát látja maga előtt, abból is láthatja, hogy amire intették, megvalósítható. És jó annak, aki megcselekszi. Vagyis a példától erősödik az akarat. A hitünkhöz való hűség, a parancsolatok megtartása, az Anyaszentegyház szeretete mind ilyen élő példákat kívánnak. Mert a kételkedő, avagy ingadozó ember rendszerint a példa után indul. Megteszi, amit a többiek is tesznek. Nem cselekszi, amit a többiek sem mernek.

Az első keresztények apostolkodásának ebben a példaadásban volt a tulajdonképpeni ereje. Amíg az a fiatalember vagy gyenge leányka kijelentette a pogány bíró előtt, hogy az Úr Jézus Krisztust megtagadni nem hajlandó, legföllebb megbámulták. De amikor halálra ítélték és szó nélkül hajtotta fejét a bárd alá, vagy tűrte a legszörnyűbb kínokat is, amikor véresre korbácsolták, tüzes vassal sütögették, a szemét kiszúrták, a fülét levagdalták s forró szurokkal leöntve meggyujtották, akkor egyszerre nagyra nőtt a pogányok szemében. Maguk a hóhérok is odaálltak a bíró elé és azt mondták bátran: „Én is keresztény vagyok!"

Nemzetünknek is mindenkor voltak — és hála Istennek, vannak is — kiváló férfiai, akik szívbemarkoló beszédeikkel értékes tanításokat adtak a magyar népnek falun-városon. De a legnagyobb jót mégsem szavukkal cselekedték, hanem példájukkal, amelylyel megindító erőt adtak a szónak.

Ilyen volt a magyar igazság nagy harcosa, Apponyi Albert gróf is. Egyszer, még miniszter korában, választási körúton járta az országot. Egy vasárnap délelőtt megérkezett valamelyik dunántúli faluba. Gyalogszerrel sétált végig a községen a templom felé. Ott éppen ünnepi prédikációját mondta a pap. De csak az asszonyok, meg a gyerekek hallgatták. A férfiak kint ácso-

rogtak a templom előtt. Ahogy meglátták a kegyelmes urat, éljenzéssel köszöntötték és — ahogy a gyűlések előtt szokás — kiáltozni kezdtek: „Halljuk, halljuk!" Az ősz politikus mosolyogva felelt vissza: „Drága barátaim, meghallhattok majd engem is. De most először gyerünk a templomba. Halljuk az Urat, aki fölkent szolgájának ajkaival beszél hozzánk!" És minden további szó nélkül befordult a templomajtón. Az emberek, akiknek máskor is megvolt ez a rossz szokásuk, hogy az Úr igéinek hallgatása helyett kint a templom körül őgyelegtek, most egy kicsit szégyenkezve mentek be utána. Nagy figyelemmel hallgatták a plébános szavát, amely mögött, miután a kegyelmes úr a figyelmüket ráirányította, megérezték az Isten tekintélyét.

Prédikáció után megvolt a gyűlés is a templom előtt. Beszédét a nemzet nagy tanítója e szavakkal kezdte: „Köszönöm, emberek, hogy előbb az Úr szavát hallgattátok velem együtt és csak azután az emberét. Így már könnyebben megértjük egymást."

A példa hatott. Nemcsak akkor egyszer, hanem később is. A falu lelke pedig szépült, nemesedett, mert a férfiak is megnyitották szívüket az égi üzenet előtt.

Másik hatalmas eszköze az apostolkodásnak az élőszó ereje. Krisztus Urunk azt mondta az apostoloknak: „Elmenvén tanítsatok minden népeket". Az apostolok ennek a parancsnak meg is feleltek derekasan. Életük végéig nem szűntek meg hirdetni az igazságot, melyre az Úr Jézus tanította őket. Mielőtt pedig meghaltak, ezt a Krisztustól kapott megbízást, a velejáró hatalommal együtt, tovább adták utódaiknak, akiket püspökökké és papokká szenteltek. Mindazok pedig, akik az apostolokat vagy az ő utódaikat hallották, nem szűntek meg a hallott igazságokat tovább adni másoknak, elsősorban atyafiaknak, ismerőseiknek és barátaiknak. Valósággal kiáradt belőlük a szent öröm az üdvözítő igazságok hallatára, úgyhogy a zsidó főtanács nagy aggodalomba esett, mert szerte a városban, de az egész országban is, úgyszólván mindenki a Krisztus tanításáról beszélt. Meg is tiltották nekik, hogy „arról az

emberről" — már mint az Úr Jézusról — és tanításáról pedig ne merjen beszélni senki. Erre szinte egyhangúlag mondták valamennyien: „Nem tudunk nem beszélni arról, amivel tele van a szívünk".

Ha az ember a Szentírást olvassa, jámbor könyveket tanulmányoz, vagy áhítattal hallgatja a szentbeszédeket és előadásokat, a hallott igazság meggyőződésévé válik. Ha aztán ezt az igazságot az emberek között tovább adja, a holt igazság valósággal megelevenedik, mert nem a rideg betűk, hanem eleven ember hirdeti, aki lelkéből szól, akár az apostolok az első pünkösd után. Hiszen ellenségeinknek is abban van az erejük, hogy nemcsak a vezéreik hirdetik az igazságot, akik mesterei a szónak, hanem minden emberük. Nem is tartják maguk közé valónak, aki hozzájuk áll ugyan, de az eszme terjesztésére nem vállalkozik. Miért ne lehetne minden katolikus keresztény ember szent hitünknek olyan született apostola, mint azok az agitátorok, akik nem a Krisztus zászlójára esküdtek fel?

Nagyszerűen eltalálta ezt a gondolatot egy egyszerű kis cselédleány Pesten. Valahonnan az Alföld homokjáról szakadt oda s egy úri családnál szolgált hűséggel és becsülettel. Egyszer lelkigyakorlat volt a közeli templomban cselédleányok számára. Szomjas lélekkel hallgatta a pátert, aki az örök nagy igazságokról szólott, hogy „több a lélek, mint a test", „nem azoktól kell félni, akik a testet megölik, hanem akik az ember lelkét viszik gyehennára" és „mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri is, lelkének pedig kárát vallja?" A nagy lelki megtisztulás után csak úgy úszott a boldogságban ez az egyszerű leány. A lelkigyakorlat végén még egyszer fölkereste a pátert. Azt mondta neki: „Jó lelkiatyám, ugyan mondja el még egyszer ezeket a lélekről szóló igazságokat. Jól meg szeretném jegyezni. Nemsokára hazamegyek a tanyára, ott majd elmondom az atyafiaknak. Ők mindezt nem tudják s bizony úgy élnek szegények, mintha halhatatlan lelkük nem is volna". Így lett az egyszerű kis tanyai leányból az isteni igazságok apostola.

A Krisztus követe, aki úgy érezte, tartozik vele, hogy azt az igazságot, amely őt annyira boldoggá tette, az atyafiaknak is tovább adja ott kint a sivár homokon.

De nemcsak úgy apostolkodunk szóval, hogy a hallott igazságot tovább adjuk, hanem úgy is, hogy az igazság és a tiszta erkölcs érdekében szót emelünk. Ma sem különb a világ, mint Krisztus idejében. Ahogy akkor akadt olyan ember, — Nikodémusnak hívták —, aki csak éjtszakának évadján mert az Úr Jézus Krisztus elé lopakodni, hogy a tanítását meghallgassa, épúgy ma is vannak gyáva lelkek, akik szeretik az igazságot, de csak a kerítésen belül. A portájukon túl már gyávák és hallgatnak, amikor az Egyház mindenfajta ellensége bezzeg hangos. Mennyivel különb az Apostol, aki a Krisztus kérdésére, hogy Őt kinek tartja, nyiltan megvallotta a nagy tömeg előtt: „Te Krisztus vagy, az élő Isten Fia".

Ebből a fajtából való az a becsületes magyar ember — meg is nevezhetem: Dudás János —, akiről megírta az ujság akkoriban, hogy egy színielőadás közben, amikor egy hitet és vallásos érzületet sértő szakasz következett, fölemelkedett a helyéről és felszólalt a hallgatóság hangos helyeslése közben: „Ne csinálják tovább, hagyják abba. Becsületes katolikus magyar nem nézheti ezt!" Volt ott másnézetű ember is. Az esetből hangos vita kerekedett. De az előadás abbamaradt, mert a becsületes katolikus magyarok, egy közülük való gazda bátor felszólalására nem voltak hajlandók végignézni.

Ez volna a szó apostolsága. De igaza van a régieknek, akik azt szokták mondani, hogy *„minden szónál többet ér a tett"*. Ezért mondja már az Apostol is, amikor a szeretetről ír, hogy „ne szeressünk szóval, hanem cselekedettel" és ezért inti Szent Pál az ő híveit, hogy „atyámfiai, cselekvői legyetek az igének, necsak hallgatói". Még a forradalmárok is azt mondják, amikor eszméiknek embereket akarnak megnyerni, hogy a sikerhez nem elég a szó, akármilyen ereje van: *a tett propagandája kell.* És ebben igazuk van. A nagy tettek

azok, amik magukra vonják a figyelmet s gondolkozásra indítják az embereket. Ha valaki ezt vagy amazt tette, miért tette? — ezt kérdi magában, aki a cselekedetet látja. És ha szép és nagy tettet lát, igaznak sejti azt az eszmét is, amely erre a szép cselekedetre indította azt az embert.

Nem nagyon rég egy ilyen szép, áldozatos cselekedet történt egy gyárban, ahol nagyrészt vidékről idekerült munkások és munkásnők dolgoznak. Egy szegény munkásnőt elkapott a gépszíj. Hosszú haja rácsavarodott és leszedte a fejbőrét is. Kórházba vitték a szerencsétlent. A doktorok úgy vélekedtek, hogy lehet rajta segíteni, de emberbőr kell hozzá. Kihirdették a gyárban: ki hajlandó feláldozni egy darabot a bőréből a szegény munkásnőért? Az igazgatóság illő jutalomban részesíti. Nagy lett a megrőkönyödés a munkások között. Nehezen akadt vállalkozó, pedig — amíg a tulajdon bőrükről nem volt szó — ugyancsak emlegették, hogy nem kell keresztény szeretet, jöjjön a helyébe a „szociális szolidaritás", ami magyarul olyanfélét jelent, mint testvéries összetartás. Egy szegény özvegyasszony jelentkezett csupán, az is azért, hogy a megígért nagy jutalommal a gyermekein segíthessen.

Ekkor lépett a terembe három munkásleány. A templomból jöttek, ahová munka előtt és munka után is ugyancsak betértek. Hallják az esetet, egymásra néznek s jelentkeznek egyszerre mind a hárman. Azzal a kikötéssel, hogy a megígért jutalmat adják annak a szegény asszonynak, akit a négy kicsi miatt jobban nyom az élet gondja, mint őket. Nagy tisztelettel nézett a három hősre a munkássereg. Magában mindegyik érezte, de mondogatták is egymásnak: „Mégiscsak ezeknek az istenfélő, jó keresztény lelkeknek van igazuk!"

Ez az igazi „tett propagandája". Megvalósítása a Krisztus szavának: „Úgy világoskodjék a ti világosságtok, hogy lássák az emberek és dicsőítsék az Atyát, aki a mennyekben vagyon". Attól kezdve ha ez a három

leány megszólalt a gyárban, szavuknak súlya és tekintélye volt, mert mindenki tudta, hogy ezek nemcsak szájjal hirdetnek elveket és eszméket, hanem az életüket is készek föláldozni érte.

Végül van még egy fontos, *sőt mindennél fontosabb eszköze az apostolkodásnak,* az imádság. Azt olvassuk a Szentírásban, az Apostolok cselekedeteiben, hogy amikor Szent Péter apostolt fogságba vetették és félni lehetett, hogy megölik, az akkori kicsi egyházközség, miután gyenge volt és tehetetlen a hatalommal szemben, „szüntelen imádkozott érte". Az üldözések századaiban is, amikor a pogány császárok gőgje újabb és újabb rohamra indult a senkinek sem ártó keresztények ellen, az egész akkori Egyház kicsije-nagyja szüntelen imádkozott az üldözések megszűnése, az Egyház nyugalma az üldözött hívek hitben való állhatatossága és az Egyház végső győzelméért. Ugyanezt látjuk végig az egész egyháztörténetben. Amíg vezetői és legjobb hívei az első vonalban harcolnak a lelkekért, egyszerű, jó lelkek a háttérben buzgón imádkoznak a munka vagy a harc sikeréért. A szerzetesrendeknek, amelyeknek tagjai messze idegenben, ismeretlen világrészekben munkálkodnak a pogányok megtérítésén, rendszerint vannak idehaza imádkozó tagjai, akiknek csak az a föladatuk, hogy missziókban működő társaik munkájának sikeréért könyörögjenek. Jól megértette ezt a gondolatot egy kedves, öreg néni is valahol a Tisza mentén, aki mikor a spanyol keresztényüldözésről hallott, megindultan mondta: „De szeretnék szegény spanyol testvéreken segíteni! Dehát azok messze vannak, én meg szegény vagyok. Se pénzem, se erőm, hogy valamit tehessek értük. Úgy gondoltam, hogyha másom nincs is, időm van: ráérek értük imádkozgatni. Mondogatom is a fájdalmas olvasót egymásután: most kezdem az ezrediket". Milyen nagy, milyen nemes lélek ez az egyszerű asszony. Bizonyos, hogy az imádságban van akkora erő, mint mások másfajta apostolkodásában. Ezt az erőt is be kell állítani az Anyaszentegyház szolgálatába mind-

nyájunknak, mert ez biztosítja a többi apostoli tevékenység sikerét s ez építi köztünk legbiztosabban az Isten országát.

Ha már most azt kérdezi valaki, hogyan felelhetünk meg a mai időkben az apostolkodás szép feladatának s hogyan lehetünk a mai világ számára az, amit Krisztus Urunk mondott az apostoloknak: „Ti vagytok a világ világossága" és „ti vagytok a föld sója", ezt felelem: Kiki az élete és épületes példájával az igazság bátor hirdetésével és megvallásával, a keresztény szeretet látható cselekedeteivel és imádságával. Ez a négy dolog az, amit ma minden keresztény katolikus hivőtől elvár az Anyaszentegyház és amit a maga körében mindenki meg is tehet könnyűszerrel. És ha megtesz, új virágzásnak indul közöttünk az Isten országa.

A szülők és a papok.

— Hogy megy a sora, szomszéd uram?

— Bizony nem a kedvem szerint. A fiamnak, hogyan, hogyan nem, elcsavarodott az esze.

— Már mint hogy?

— Pap akar lenni, nézze meg az ember a bogarát. De bizony nem engedem én. Most aztán siránkozik a gyerek, azt mondja, egész életének boldogságát megrontom, ha nem eresztem szerzetbe, mert nemcsak pap, hanem egyenesen szerzetes akar lenni, olyan szigorúfajta szerzetes, aminőnek még pénze sincsen.

— Hát igazán nem ereszti, szomszéd?

— Hát talán azért neveltem, hogy mikor felserdül és derék, eszes, csinos ifjúvá cseperedett föl, mikor már úgy megszerettük, hogy el se igen tudnánk válni tőle, akkor hübelebalázs itthagyjon, barátnak, minek menjen . . .

— És meg is gondolta, szomszéd, mit jelentene az, ha a fiát visszatartaná hivatása követésétől?

— Nos, ugyan mit jelentene? Azt jelentené, hogy holmi rajongó, szenteskedő ábrándok helyett teljesí-

tené a negyedik parancsot, és itt maradna a szülei mellett, segítené, vigasztalná őket vén korukra.

— Mást jelentene biz az!

— Nos, ugyan mit?

— Ha kérdi, szomszéd, megmondhatom. Ha nem ereszti fiát arra, amerre őt az Úr Isten vonzza, hát akkor biztos lehet róla, hogy *először* is az Úr Istentől egy igen nagy, igen nemes, igen becsületes és kedves, az ő szemében igen kívánatos ajándékot tagadott meg, holott azt ő tényleg kérte, midőn a fiatalember szívében az ő titkos, csodásan lágy, boldogan ihlető szavával ezt a rövid, de sokatmondó szózatot sugallta: „Kövess engem!" — és amely ajándékot ő meg is érdemel, mert hiszen övé a gyermek, ő csak kölcsönbe, csak nevelésre adta önnek . . .; *továbbá,* hogy önmagától és egész családjától az Isten egyik legnagyobb kitüntetését és áldását taszította el, mert annál jobban már az Isten sem tüntethet ki és áldhat meg egy családot, mint hogy ha egy gyermekét a saját közvetlen szolgálatára, hogy úgy mondjam testőrei, sőt leghívebb barátai, társai közé választja, — *harmadszor:* a szülői engedély e megvonásával az Egyházat, a hazát, sőt az egész emberiséget megfosztaná egy paptól, egy apostoltól, az Isten országának egy katonájától, egy vigasztaló, segítő, az embereket jóra, nemesre, békére, munkásságra, erényre vezető földi angyaltól, és ezzel talán sokszáz és száz halhatatlan lélek üdvözülését akadályozná meg, akiket a pap megmenthetett volna. Végre a saját fiának magának nagyon, de nagyon kétségessé teszi a boldogulását, mert olyan emberből, aki nem követte a jó Isten hívását, eddig még nem igen lett boldog, szerencsés ember. És megronthatja a gyermeknek még örök boldogságát is, ha nem engedi, hogy arra a pályára lépjen, amelyről az Isten megértette vele, hogy azon akarja a mennyországba vezetni. Meggondolta-e mindezt, szomszéd uram?

— Dehogy gondoltam, bizony nekem ilyen eszembe sem jutott. Dehát nem kár az ilyen ifjúért, az ilyen okos, gazdag, jónevű, deli fiatalemberért, aki-

hez annyi szép remény fűződik és akire oly gyönyörű jövő mosolyog a világban? Hiszen a világban is üdvözülhet...

— Nos, de már erre hadd felelek egy rövid történettel, kedves szomszéd. Látom, hogy még eddig csak nagyon is köznapi szempontból vizsgálhatta a dolgot, hogy így beszél! — Egyszer — azt írja az evangélista — egy igen előkelő, művelt, fejedelmi ifjú lépett az Úr Jézus elé, és ártatlan, szép, tiszta szemét az Üdvözítő szemére függesztve, nagy buzgalommal térdet is hajtott előtte; aztán mondta:

„Jó mester, mit tegyek, hogy bírjam az örök életet?" (Ismeri ezt az evangéliumot, úgy-e?) Hát úgy-e, azzal felelt az Úr Jézus, hogy elmondta neki röviden a parancsolatokat. Az ifjú meghallgatta mind szépen, aztán örömmel mondta ezt a szót, amelyet fájdalom, oly igen kevesen mondhatunk utána: „Mindezeket megtartottam kiskoromtól fogva". Tehát szennytelen, tiszta, fehér volt ennek az irígylésre méltó ártatlan ifjúnak a lelke; nem is csoda, hogy az Úr Jézus, mint az evangélista mondja, e vallomás hallatára „reá tekintett és megszerette őt". — Jegyezze csak meg ezt a jelenetet, szomszéd úr; amint az édes Üdvözítő oly végtelen gyöngéden, keggyel, szeretettel szemléli ezt a tiszta, ártatlan ifjú szívet, és hasonlítsa majd össze azzal, amit még mondok. Elmerengve az ifjú szemlélésén, az Úr Jézus így szólt hozzá: „Csak egynek vagy még híjával! Ha tökéletes akarsz lenni, add el mindenedet és hagyd oda a szegényeknek; ezzel nagy kincsed leszen a mennyben; *azután jöjj* és kövess engem!" Más szóval: megadta az ártatlan ifjúnak a *fensőbb hivatás* kegyelmét. Nos és mi történt? Szomorú dolog! Az ifjú e szavakra — elszomorodott és bánkódva távozott el, mondja a Szentírás, mert hogy igen sok vagyona volt, és ettől nem bírt megválni. Megint más szóval: földi érdekek miatt nem követte, eljátszotta az isteni hivatást! Az Úr Jézus ekkor nagyon, nagyon elszomorodottan fordult tanítványaihoz, és — előre látva a szerencsétlen ifjú örök sorsát, melyet az talán

éppen e lépéssel immár eldöntött, — így szólt meghatottan: „Ó, milyen nehezen jutnak Isten országába, akiknek pénzük van!" A tanítványok pedig álmélkodtak az ő igéin. De Jézus ismét így szólt: „Fiacskáim! Vajmi nehéz a pénzben bízóknak Isten országába jutni! Könnyebb a tevének átmenni a tű fokán, mint a gazdagnak (a földiekhez ragaszkodóknak) bejutni Isten országába!" — Lám, ez az ifjú volt az első azok sorából, akik az isteni hívó-vonzó szózatot bármi földi tekintetből nem követték. De most figyeljen csak, szomszéd uram! Azt hallottam, hogy a szentatyák, ha felvetik a kérdést, vajjon szabad-e meghalt bűnösökről, pl. Pilátusról, Néróról stb.-ről azt mondani, hogy elkárhoztak? — azt felelik, hogy senkiről sem lehet ezt bizonyosan állítani, csak három-négy emberről lehet meglehetős biztossággal hinni, hogy a pokolban vannak, és ezek: 1. Judás, akiről maga az Úr mondta, hogy „jobb neki, ha nem születik". 2. A dúsgazdag, akiről és a szegény Lázárról az Úr Jézus az ismeretes példabeszédet mondá, ha ugyan ez nem merő példabeszéd, hanem — mint sokan vélik, megtörtént tény; 3. némelyek Káint vagy másokat is ide sorolnak még, és végre 4. biztosan elkárhozottnak mondják azt az — evangéliumi ifjút, aki egész ifjúságát oly ártatlanul élte át! Már most sejtheti ebből is, tisztelt uram, vajjon igazán kívánatos-e a jövő, mely a hivatását nem követőre vár?

— Igaz, igaz; ez gondolkodóba ejt. De azt csak nem tagadhatja, hogy az ember a világban is üdvözülhet?

— Nem mondok sem igent, sem nemet. Akit az Isten világi életre szánt, az üdvözülhet a világban is; de akinek Isten azt sugallja, hogy őt magasabb, szentebb pályán akarja vezetni, az nehezen ér más úton célt, mint amelyet számára az Isten kijelölt. Hiszen ezt éppen az evangéliumi ifjú esetén is láthatni! De még azt is mondta előbb, szomszéd úr, hogy nem kár-e az ilyen csinos, kedves, okos, életrevaló fiúért, ha

szerzetesnek megy? Dehát azt hiszi tán, hogy ez a pálya nem érdemli meg, hogy nagyreményű, széptehetségű ifjak is rászánják magukat?

— Nos, de már ugyan mi szép volna bizony az ilyen szigorú, lemondással teli életpályán?

— Annyit bátran állíthatok, hogy szebb és nemesebb életpályát képzelni sem lehet. Lehet, hogy vannak — elég baj — olyan papok és szerzetesek is, akiken nem igen látszik meg a pálya szépsége, amelyen járnak; de azért nézzen csak meg egy amolyan igazi, Isten szíve szerint való papot vagy szerzetest, és nagyhamar igazat fog adni annak a félszázados szerzetesnek, aki így írja le azt, amit a szerzetesélet magányán nyert:

„Krisztusban szeretett ifjú Testvérem — írja ő egy fiatal rendtársának —, ne azért rajongjunk, amit elhagytunk, hanem amit a rendben nyertünk! No, s mit?

Mint *emberek:* örök célhoz vivő biztos ösvényt! — mint *keresztények:* a kereszten tündöklő nagy nevet! — mint *harcosok:* diadalmas zászlót! — az *ész:* a szent igazság fényét! — a *szív:* egy végtelenül szerető és boldogító isteni Szívet! — a *képzelem:* a megvalósult legmagasabb eszményt! — a *törekvés:* méltó célt! — a *test:* liliomöltönyt a megtagadás rubintjaival ékesen! — porért gyémántot, — ködért derűs eget, — árnyért dicső napot, — zivatarért béke-szivárványt! . . ."

És micsoda magasztos, angyalokhoz méltó az élete, munkálkodása, küzdelme a szerzetesnek, a papnak, ki így fogja föl hivatását! Mily szerencséje, mily vigasza, mily jogos büszkesége lesz önnek is ez a fia, akit nagylelkűen föláldoz a jó Istennek, ha majd ez is azon földi angyalok közé tartozik, akiknek egyetlen vágyuk, egyetlen gondolatuk, egyetlen örömük az Isten dicsőségének terjesztése; akik életük végéig önkéntes szűzességre kötelezik le magukat, s akiknek ezért a mennyország legmagasabb polca van megígérve; mily lélekemelő lesz, ha néhány év mulva az ön fia is ott áll az oltárnál és bemutatja az Istennek azt az áldo-

zatot, amelyet először maga az Isten Fia mutatott be a Kálvárián; ha aztán, mint valami vigasztaló őrszelleme az emberiségnek, a lelkeket az örök boldogság megszerzésére vezeti, tanítja; mint valami jó pásztor, őket elvezeti az örök élet legelőire, hol égi manna harmatoz alá: és őket az angyalok eledelével, és azzal a borral táplálja, mely „szűzeket nevel"; — ha ő is ott küzd az Isten harcosai közt, talán a legelső sorokban, a gonoszság támadásaival szemben; ha egész életét abban tölti, hogy majd az ártatlanságot őrzi, majd a szomorúságot enyhíti, majd a szenvedők betegágyánál vigaszt, erőt, bátorságot önt a csüggedő keblekbe, majd fölkeresi a haldoklókat, hogy a hosszú földi vándorlásban elfáradt zarándokoknak utolsó könnyűjét is felszárítsa . . ., hogy békét, áldást, boldogságot oszt, amerre csak megjelent; a bűnöst Istennel, az Istent a bűnössel kibékíti, egyszóval, hogy magának az Istennek a hivatalát viseli e földön, mint Krisztus helytartója. — Van-e ennél szebb, fönségesebb hivatás? — És a jutalom! Nem néhány rongyos forintért, nem múló élvezetért, hamvatag csillogásért, ideig-óráig tartó kényelemért küzd és fáradozik, hanem azon rendkívül nagy jutalmakért, melyeket Krisztus Urunk az ő közvetlen követőinek ígért: „Senki sincs — mondá ő —, aki elhagyta házát, rokonait, testvéreit vagy atyját, anyját vagy fiait, vagy földjeit érettem és az evangéliumért, aki *százannyit* ne nyerjen most ez életben . . . és a másvilágon örök életet."

Azt valóban is mindennap láthatjuk, hogy az igazi, jó szerzetesek és papok minden lemondásuk, szegénységük, önmegtagadásuk dacára oly megelégedettek, nyugodtak, boldogok, hogy semmi sem zavarhatja szívük békéjét. Hogy pedig a másvilágon valami rendkívüli jutalom vár az Isten e különös szolgáira, az is magától érthető. Az Úr Jézus maga ki is fejtette némileg, miben fog e jutalom állani, hogy t. i. azok, akik az ő kedvéért mindent elhagytak s őt követték, az ő dicsőségében majd bírói székeken fognak ülni s ők

fogják vele együtt a népeket ítélni. És akik őmiatta az evangéliumi tanácsokat is megtartották, jelesen önkéntes szüzességben éltek, azok a mennyországba követni fogják a Bárányt, amerre (a boldogság amily magas polcára) csak megyen, és az ő titkos énekét fogják énekelni, melyet senki más nem énekelhet, hanem csak a szűzek! Milyen öröm, milyen tisztesség lesz az az egész családra, főleg a szülőkre odafönn, szomszéd uram, ha a saját fiúkat olyan óriási dicsőségben és gyönyörben fogják látni, amilyenhez az összes földi méltóságok és élvezetek csak hozzá sem foghatók! — Nem szebb jövő-e ez, mint amely néhány évi *talán* kényelmes, *talán* fényes, és *talán* örömökkel teli életmódnál egyébbel nem kecsegtethet?

— Igazat beszél, nem tagadhatom; dehát csak nehezére esik a szülőnek elválni a gyermekétől...

— Természetes is, hogy nehezére esik. De már én bizony éppen azért gratulálnék teljes szívemből szomszéd úrnak, ha ezt *a nehéz áldozatot* is meg tudná hozni; és magát igazán nagylelkűnek mutatná Istennel szemben. Gratulálok is előre, hogy megteszi ezt a nagylelkű lépést és a fiát nem tagadja meg attól, aki ezt a gyermeket megszerette és a maga számára kiválasztotta. Nem adná rossz helyre a gyermekét. Lássa, egy más ifjúról is van szó az evangéliumban, akit az Úr Jézus szintén követésére hívott. Csakhogy ez követte is a hívását. És mi lett belőle? Ezt aztán az Úr nagyon szerette, kegyelte, mint a Szentírás több helyen említi; még az utolsó vacsorán is megengedte neki, hogy keblére hajthassa a fejét, hogy a saját szentséges Szívén pihenjen! Lássa, erre a helyre kerül a fia is, ha elereszti, és földi, talán nem is egészen önzetlen érdekeknek minden magasabb szempontot és főleg a fia boldogságát alá nem rendeli: a Jézus szent Szívére, magának az isteni Jegyesnek a kebelére!

— Ejnye, uram, minderre nem gondoltam. Hej, ha az ember ilyen mélyrehatóan vizsgálja a dolgot, mindjárt máskép ítél. Már most csak az nem igen fér még

a fejembe, miért nem megy a gyerek világi papnak: legalább pénze is volna, minket is segíthetne...

— Miért ne menjen világi papnak? Nagyon egyszerű a felelet: azért, mert az Isten nem arra hívja, És ha már egyszer követjük az Isten hívását, akkor kövessük teljesen! Aztán ne tessék sajnálni azt a kis anyagi segélyt, melyről a fiúval együtt le kell mondaniok — *nem veszítenek azért semmit.* Az Úr Isten még egy szülőt sem engedett éhen halni, amiért a gyermekét egyházi pályára bocsátotta. Van ő olyan hálás és nagylelkű, csak bízni kell benne egy kicsit. Ismerek én egy családot, abból is szerzetesnek ment az egyik fiú, és egy évvel utóbb egy leány is apácává lett: nos és aztán maga ez a család mondogatta, hogy ők ugyan azelőtt sem éltek tökmaggal odahaza, de azóta, hogy a két gyermek lelki életre szánta magát, olyan bő áldást tapasztalt az egész család minden vállalatán, mint azelőtt soha. Egy más családból meg most húsz esztendő alatt — pedig nagyszámú család — a betegséget hírből is alig ismerték. Nem, nem, csak attól ne tartsunk, hogy az Isten szűkmarkú lesz azzal a szülővel, aki őiránta nem volt szűkmarkú, sőt nemes készséggel neki áldozta azt, amije legdrágább volt e földön: a gyermekét! Épp azért akár a kezemet is ráadom, hogy ha szomszéd uram ezt a szép áldozatot nagylelkűen meghozza, soha meg nem fogja bánni; sem ebben az életben, sem a másikban. — Ó, ha a szülők, akiknek nehezükre esik a válás azon gyermekeiktől, kiket Isten magasabb eszményekért lelkesített és közvetlen szolgálatára hív, ha ezek a szülők a jövőbe láthatnának: bizony haláluk napjáig két térden állva mondanának folytonos hálát, köszönetet az Istennek azért a megfoghatatlan, kimondhatatlan kegyelemért és jótéteményért, melyben őket és gyermeküket ezzel részesíti!

— Legyen! Vegye jó néven az Isten a szülői szív legdrágább áldozatát!

— Jó néven veszi: megáldja érte százszorosan és ezerszeresen.

Töprengések.

Megvoltak a konkurzusok, bevonultak az új kispapok. Ha nem is mindenütt, de legtöbb helyen annyi volt a jelentkező, hogy válogatni lehetett a konkurrálók között. Protekciókkal kellett dolgozni, hogy ezt vagy azt bevegyék. Volt hely, ahol azzal felelt az ajánlatokra a szeminárium vezetősége, hogy nem vehet fel már senkit, mert csak egy-két üresedő hely van a szemináriumban s erre a pár helyre is sokan pályáznak.

Amily örvendetes, hogy ily sokan pályáznak a papi életre, époly gondolkodóba ejt ez a szó: nincs hely, nem veszünk fel többet. Nem tudjuk, hol a hiba, de itt valami nincs rendjén. Paphiányról panaszkodunk s ugyanakkor csak annyi kispapot veszünk fel, „amennyi hely van". A többit elutasítjuk, nem azon a címen, hogy a papi pályára alkalmatlan, hanem, hogy „nincs hely számukra" a szemináriumban. Ez, mondom, aggodalomkeltő jelenség. Isten legnagyobb ajándéka egy néppel szemben: ha papi hivatásokat kelt benne. Az Anyaszentegyháznak legfőbb érdeke, hogy elegendő számú és jó papjai legyenek. A lelkek megmentésének munkájában legnagyobb bajunk, hogy nincs elég papunk, elég lelkipásztorunk. Üresen áll nem egy káplánszoba, pap nélkül szűkölködnek egész diaspora-vidékek, 1—2000 lakosú filiák; 3—8 filia van egy pap nyakán, nem is beszélve a paphiányról a munkásmozgalmak s egyéb társadalmi feladatok terén. Szabad-e ilyenkor egyetlenegy kispapnak jelentkezőt visszautasítani akármilyen címen, aki egyébként alkalmasnak ígérkezik a papi pályára? Szabad-e Isten hívásának útjába akadályt gördítenünk? Van-e jogunk aztán paphiányról panaszkodni s irígyelni a protestánsokat, akik néha 3—400 hívük számára már külön lelkészségeket létesithetnek, mert emberük van bőven?

„Nincs hely a szemináriumban!" Hát hiszen ez az! Ez a kissé léleknélküli, ügyefogyott gondolkodás, ez

a sablónokba szorítása az apostoli felfogásnak. Mintha nem az Isten hívó kegyelme s az Anyaszentegyház szükséglete volna a legfőbb mérték, hanem hogy hány hely van a szemináriumban. Hát *legyen* hely! Csinálni kell akármilyen áron. Egyes püspökök — elsőnek a váci főpásztor — megmutatták, hogy lehet. A legvitálisabb egyházi érdeket nem szabad alárendelni semminek. Van még egyházi épület, vannak még felszabadítható szobák és helyiségek az egyházmegyei központban, amelyek nem teljesítenek oly eminens érdeket, hogy ne volnának a legfőbb feladatnak, a papképzésnek alárendelhetők.

Külföldön, ahol nincsenek dotált, tágas szemináriumok, hogyan szorongnak, hogyan leleményeskednek sokszor, csakhogy kispapjaikat elhelyezzék s felneveljék! Szerteszét laknak a kispapok a városban a papi házakban; élelmezésükről vagy maguk gondoskodnak, vagy egyházmegyei egyesületek, férfiak, nők járják miattuk a falvakat s koldulnak számukra krumplit, lisztet, zsírt, fát. Nagyon kevés ország van a világon, ahol a kispapokat csak úgy a készbe ültethetik be, mint minálunk; legtöbb helyen se fundáció, de megfelelő helyiség sincs. Még sem esnek kétségbe s még nem hallottunk olyan esetet, hogy Franciaországban vagy Olaszországban egyébként alkalmas fiatalembert azért nem vettek volna fel kispapnak, mert hogy nem tudnak gondoskodni róla, mert „nincs hely a szemináriumban". Kissé túlegyszerű felfogása is a szemináriumi vezetők szerepének: egyszerűen kiosztani a megüresedő helyeket s aztán nyugodtan élni tovább. Az igazi feladat ezen túl van; tessék gondoskodni róla, hogy az egyházmegyének akármi módon, akármi utánjárással: ha kell, faluzással és koldulással és szervezéssel, de *elegendő* szukkreszcenciát neveljünk. Elegendőt megint nemcsak a „meglévő helyek", plébániák, káplánságok betöltésére, hanem a *való* lelkipásztori szükségletek fedezésére.

*

Valahányszor papi emberek közt járok s hallom bajaikat, panaszaikat, kedvem volna így felelni nekik: Testvérek, ne panaszkodjunk, mert nincs rá jogunk! Ne panaszkodjunk a föllebbvalókra, ne a társakra, ne a népre és ne az ellenfélre. Kár a fáradságért. Van közelebbfekvő ellenségünk is, akire bátran panaszkodhatnánk s akit meg is javíthatnánk: — önmagunk. Ha másokban is van hiba, a főhiba rendesen magunkban van, de nem szeretjük észrevenni, még firtatni sem. Ezért keresünk bajainkban magunkon kívül álló bűnbakot. Pedig ha mindenikünk csak *magára* is vigyázna, hej be sok bajt és veszedelmet lehetne elkerülni!

Nincs a világon papság, amelynek aránylag oly könnyű és előnyös helyzete volna, mint a magyarnak. Ezzel az akciószabadsággal, ezekkel az eszközökkel, aminők nekünk rendelkezésünkre állnak, a holland vagy az amerikai papság, azt hiszem, paradicsommá, szentek szigetévé varázsolná az országát. Ellenben mi magunk vagyunk azok, akik elhagyjuk magunkat, akik azt hisszük, már ki tudja mennyit tettünk, ha valahogy sablónosan elvégeztük a mindennapi, közvetlen teendőinket...

Jó volna, ha a protestánsokra, zsidókra vagy éppen testvéreinkre szórt panaszok egy részét inkább magunk ellen fordítanók. Vagyunk-e olyan igazán Isten szíve szerinti papok, olyan lelki életet élő, aszkétikus buzgalmú, meditáló, egzament végző, gyakran gyónó, lángoló áhítattal miséző papok, aminőknek lennünk kell, ha a papi eszmény végtelen tisztaságát, lendületét, az apostoli hév perzselő tüzét meg akarjuk őrizni szívünkben? Vagyunk-e olyan tanult, sokoldalúan képzett, folyton olvasó s elmélkedő, mély teológiai műveltségű, apológiában, dogmatikában, morálisban otthonos papok, ahogy kell, ha jól akarunk tudni prédikálni, tanácsot adni, kételyt oszlatni, gyóntatni, argumentálni, imponálni? Vagyunk-e korszerű lelkipásztorok, akik nemcsak misézünk, úgyahogy prédikálunk, keresztelünk, temetünk, irodát vezetünk, hanem a korszerű apostolkodás művészetének ezer ágát-

bogát is ismerjük, szervezni, vezetni tudunk, el is tudjuk érni *valamennyi* hívünket, megismerni s kielégíteni *valamennyi* lelkiszükségletüket? Ha nem: akkor ne panaszkodjunk másra, hanem kezdjük a reformot önmagunkon!

Tudjátok-e, testvérek, mire van a magyar katolicizmusnak leginkább szüksége? Autonómiára? Sajtóra? Jó kormányra? Több pénzre és segélyre? Több szervezettségre? Több öntudatra? Szó sincs róla! Mindenelőtt *jó papságra* van szükség! A többi aztán többékevésbbé magától megjön. De amíg Sion őrei nem állnak teljesen és minden tekintetben a helyzet magaslatán, amíg botrányos lelkipásztori elmaradottságok, sőt hellyel-közzel mulasztások akadnak, amíg a papi életszentség, apostoli hév és tudás dolgában helyenkint súlyos hiányok mutatkoznak, széles rétegekben pedig középszerűség: addig voltaképpen minden egyébirányú katolikus erőlködés meglehetősen sziszifuszi munka.

*

Ezért kell még az eddiginél is sokkal jobban felkarolnunk az intenzív *papképzés ügyét.* Róma nem ok nélkül sürgeti a filozófiai és teológiai kurzusnak 6 évre való felemelését. Hat vagy legalább öt év mégis csak lényegesen mélyebb lelki és tudományos felkészülést tesz lehetővé, mint a 4 éves tanfolyam. Nem baj, ha levitáink emiatt 1 vagy 2 évvel később kerülnek ki a pasztorációba. Többet fognak tenni 20 év alatt, mint anélkül 22 év alatt. Nemcsak kvantitative kell a munka értékét mérlegelni, hanem kvalitative is. Kvantitás is kell, hogyne! Mert kevesen vagyunk. De a kvalitás még sokkal inkább kell! Egyetlen lángbuzgalmú, nagyobbtudású, feddhetetlenebb életű pap sokkal többet tehet a lelkekért s az Egyház érdekében, mint öt-hat középszerű.

De azért kell nagy súlyt fektetnünk a *papi szentgyakorlatok* helyes végzésére is. Csak nyíljon meg már mielőbb az a zugligeti Manréza! Mert ne áltassuk

magunkat: azok a szemináriumokban végzett egyházmegyei papi szentgyakorlatok csak részben felelnek meg feladatuknak. Ha úgy volna mindenütt, mint Vácon az új szemináriumban, ahol minden exercitáns külön szobát kap, rendjén volna. Azonban nincs így. Közös dormitóriumok, ahol idősebb, csendhez s egyedülléthez szokott urak mint a kaszárnyai rekruták feküsznek egymás mellett 10-en, 15-en egy teremben s emellett nincs egyetlen nyugodt zug, ahová elvonulhatnának, ahol zavartalanul elmélkedhetnének, nincs talán még egy asztal, egy térdeplő se számukra, csak a kápolna, a folyosó, a kert meg a dormitórium: ez bizony először is túlkényelmetlen, túlkevéssé invitáló környezet a meditálásra s elmélyedésre, másodszor pedig roppantul megnehezíti a szilencium betartását, amely nélkül pedig az exercitium tudvalévőleg nem ér egy hajítófát.

A zugligeti Manréza valóságos megváltást fog jelenteni ez irányban. Remélhető, hogy általa a papi szentgyakorlatozás intézménye is egészen új méretekben s egészen újszerű lendülettel fog megindulni. Vederemo. Bizonyos, hogyha ez bekövetkezik, a papi élet is megújul országszerte s nyomában az *egész* katolikus élet: a szervezkedés, a korszerű pasztoráció, az apostoli lángolás, a munkakedv, az összetartás, a testvéri szeretet, a közéleti és társadalmi apostolkodás.

A magyar paphiányról.

Aki eredményes munkát akar végezni, annak nem elég megfelelő erőkről gondoskodnia, hanem ezen erőknek a munka szükségessége és fontossága arányában való helyes elosztására is figyelemmel kell lennie. A magyar katolicizmus gyakran nagyon is szeret sablónok szerint gondolkozni és cselekedni: ami eddig volt, azt lehetőség szerint törekszik fenntartani, de gyakran nem veszi észre az új szükségleteket s a feladatok terén mutatkozó eltolódásokat.

Ebből mulasztások állnak elő s ilyen mulasztásnak volt eredménye pl. Budapest elkereszténytelenedése is az ú. n. liberális korban. Volt idő, amikor évtizedeken át senki sem gondolt a magyar fővárosban sem új templomok építésére, sem új plébániák létesítésére. Budapest kicsiny, *hatvanezres városból milliós várossá nőtt fel s a lelkipásztori intézmények mégis soká, úgyszólva egyetlen lépéssel sem haladtak előre.* Még 15 évvel ezelőtt Budapestnek csak 17 katolikus plébániája volt, a görögkatolikust is beleértve. Azóta számos új templom s plébánia létesült, de még mindig nagyon távol állunk attól, hogy a magyar főváros lelkipásztori ellátását kielégítőnek mondhatnók. Még mindig vannak negyvenezer embert számláló plébániáink, holott a nagyvárosi életnek hihetetlenül felfokozódott lelkipásztori igényei, a hitetlenség és hitközöny, valamint a vallásellenes mozgalmak és erkölcstelen áramlatok romboló munkája közt 500 lélek komoly ellátása is rengeteg munkát adna egy-egy lelkipásztornak. Hát még a kültelkeken, a munkásnegyedekben, a főváros környékén terpeszkedő nyomor- és menekülttanyákon, a szociáldemokrácia és pauperizmus pusztításai között, micsoda emberfölötti erőt kellene kifejteni egész sereg lelkipásztornak, ahol ma alig van egy-két papunk! Nem is beszélve azokról a különleges papi feladatokról, amelyeket ugyancsak a kor szükségletei parancsolnak s amelyek mind külön erőket igényelnek: a hitvédelem, szociális lelkipásztori feladatok, a karitász, a munkásifjúság, a leventemozgalom körül.

Hasonló a helyzet a vidéken. Számos városunkban a lelkipásztori munkafelosztás még mindig a régi, kényelmes csapásokon halad, holott a feladatok megszázszorozódtak. A lelkipásztori papság alig győzi a megszokott, hogy úgy mondjam: sablónos munka ellátását. Pedig mennyi új feladat és szükség vár még ezenkívül az apostoli, lelkipásztori kézre! S mennyi a lelkipásztorilag teljesen ellátatlan község, mily szánalmas még Dunántúl is a helyzet, ahol 3—4000 lakosú

filiálék vannak, hát még az Alföld s a Tiszántúl diasporája, a „magyar Afrika", ahol a protestantizmusból kiábrándult emberek vágynának valami komolyabb, tartalmasabb lelkiség után s mivel a katolikus Egyház nincs helyén, mennek a rajongó szekták közé... Vagy elvadulnak, elpogányosodnak ezerszámra...

Ezekkel az égető feladatokkal szemben viszont azt látjuk, hogy egyes, nem is éppen papi felszentelést igénylő feladatok szinte agyon vannak dotálva papokkal. Igy az iskolai állások. Minden tisztelet adassék szerzetes- és papi gimnáziumainknak, igen nagy érdemük van a katolikus értelmiség nevelésében. De mintha ezen a ponton is némileg megváltoztak volna a viszonyok. Külföldön ma a szerzetesközépiskolák nagy számban alkalmaznak kiváló, vallásos buzgalmú világi férfiakat, sokszor úgyszólva csak a vezetés és néhány fontosabb, világnézeti tárgy tanítása marad szerzeteskézen. Ezek a világiak szerzetesvezetés mellett, sokszor époly jól, majdnem néha még jobban megoldják a tanítónevelés feladatait. Nem luxus-e egy kicsit, ha nálunk még rajzot, számtant, természetrajzot is szerzetespapok tanítanak, mikor három lépésnyire tőlük a legégetőbb paphiány akadályoz meg minden eredményes lelkipásztorkodást?

Az a hír járja, hogy maguk a legfőbb szerzetesi elöljárók s talán maga a Szentszék is azon gondolkozik, hogy férfiszerzeteseinket visszaszólítsa eredeti szabályuk szerint hivatásuk munkakörébe. Hiszen tudvalevő, hogy tanítórendjeink jórésze eleinte nem tanítórendként indult, vagy kifejezetten a szegények elemi oktatására alakult. A fejlődés és a történelmi szükséglet ezeket a rendeket nálunk hovahamar rávezette a középiskolai nevelés munkaterületére. Ez bizonnyal helyes és gondviselésszerű dolog volt a maga idején s érthető, ha a rendnek szinte egész tevékenységét lefoglalta; de helyénvaló ez mai nap is? Azok a nagy történelmi multú rendek, amelyek valamikor Európát civilizálták, földmívelést, ipart teremtettek, nem ten-

nék rosszul, ha a gimnáziumi kultúra mellett, sőt annak esetleg némi átszervezésével újból ráirányítanák figyelmüket a mai kor keresztény népcivilizálásának égető feladataira, a szociális téren való apostolkodásra, a munkásság: ipari és földmíves munkásság nagyvonalú, szervezett evangelizálására, új, keresztényebb társadalmi és gazdasági rend kialakítására. Ezzel nemcsak égető feladatokat oldhatnának meg, amelyekre a lelkipásztorkodó világi papságnak alig jut érkezése, hanem legszebb történelmi hagyományaik érdemláncát fűznék tovább megváltozott körülmények között.

Itt van aztán a *hitoktatás* kérdése. A Ward-kollégium megalakulása óta 100-nál több *hitoktatónő* működik a budapesti iskolákban. Száz pappal több jut tehát a voltaképpeni lelkipásztori munkára. A hitoktatónők nagy része kiválóan teljesíti feladatát. Igaz, a paphitoktatót sohasem pótolhatják teljesen a világi hitoktatók, főleg a felsőbb (5, 6, 7, 8-ik) elemi osztályokban és a polgári iskolában; az Egyházi Törvénykönyv is csak átmenetinek tekinti a világi hitoktatók intézményét, ott és addig, ahol s ameddig paphiány van.

De Uram, hol nincs nálunk paphiány? Ha megint nemcsak a sablónos kérdést tartjuk szem előtt: hány meglevő plébániai és kápláni állást kell betölteni, hanem: hány helyen van még lelkipásztori erőre szükség: nem kételkedhetünk benne, hogy, sajnos, Magyarországon és főleg a fővárosban még 50 évig szó sem lehet arról, hogy a paphiány kérdését megoldhattuk volna. Mégis hangok szólalnak fel, amelyek a világi hitoktatók és hitoktatónők intézményének visszafejlesztését látszanak kívánni. Tehát nem haladást, hanem visszafejlődést. A voltaképpeni lelkipásztori munkák rengeteg mezejének további elmellőzését s aggálytalan lemondást arról a nagyszerű segítségről, amely a kiáltó paphiány mellett az Anyaszentegyháznak a mi derék világi kisegítőinkben kínálkozik. A hitoktatói munka nehéz, de bizonyos emberi előnyei is vannak: a biztos vakációk, a fővárosi tartózkodás és

élet. Hisszük, hogy ezek a merőben emberi szempontok nem játszanak derék papjainknál szerepet ott, ahol nem emberi érdekekről, hanem a lelkek százezreinek megmentéséről, a Krisztus-ország terjesztéséről s megszilárdításáról van szó. A protestánsok tudják, mit csinálnak. Ők is behozták utánunk a hitoktatónői intézményt s hír szerint aránylag több hitoktatónőt neveztetnek ki a fővárossal, mint mi, még pedig véglegesítve, nyugdíjképesen. Ezért aztán lelkészeik ráérnek propagandával, sajtóval, embereik elhelyezésével, szóval: a maguk értelmében vett lelkipásztorkodással foglalkozni. Bizony nem egy dologban tanulhatnánk tőlük!

Ha már úgyis nagy a paphiány, legalább vonjuk be a papság mellé kiadós mértékben a világi apostolokat, teremtsünk e téren is célirányos actio catholicát. Ne foglaljuk le az amúgy is elégtelen számú papságot oly feladatok végzésére, amelyeket éppenséggel világiak is elvégezhetnek. Főleg ne a puszta megszokás, a sablón kedvéért. Van itt még nagyon széles olyan munkatér, ahol kevés a munkás és ahol mindenekelőtt felszentelt papokra van szükség!

A tanítórendek és a paphiány.

A magyar paphiány kérdésével kapcsolatban megkockáztatott szerény megjegyzéseim[1], mint nem egy hozzászólásból tapasztalnom kellett, erős félreértésekre adtak alkalmat. Kötelességemnek tartom tehát a következőket kiegészítésül megjegyezni:

1. Nehezen értem, mikép lehetett fejtegetéseimet úgy magyarázni, hogy azokból a tanító szerzetesrendek tanító-nevelői munkájának lebecsülését lehessen kiolvasni. A rendek tanító működésének érdemét kifejezetten elismertem s egy szóval, egy hanggal sem mondtam, hogy erre a működésre, ennek a mű-

[1] Lásd előbb „A magyar paphiányról" szóló fejezetet.

ködésnek folytatására nincs többé szükség. Ahogy véleményt nyilvánítani szabad, úgy szabad természetesen bírálni is, de a bírálónak nem impressziókat, hanem a tényleg kifejezett állításokat kell bírálata alapjául venni. Részemről is csak csatlakozhatom azon megállapításhoz, hogy Magyarország katolikus hitélete igen jelentékeny mértékben a katolikus és szerzetesi középiskoláknak érdeméül tudandó be.

2. Nemcsak elismerem a szerzetes tanítórendek nagy érdemét a multban és jelenben a katolikus értelmiség nevelése körül, hanem hozzáteszem, hogy *végzetesen veszedelmesnek is tartanám, ha a magyar szerzetesrendek lemondanának a szellemi és tudományos életben való ama részvételről,* amelynek a gimnáziális oktatás a természetszerű alapja s amelyben elsősorban ők hivatottak a keresztény és katolikus szellemű eszmei irányításra. A tanítórendek tudományos működésének megszűnése vagy megcsorbítása helyrepótolhatatlan kárt és veszteséget jelentene, mert a tudományos és szellemi élet elszekularizálására vezetne. Az Egyház sohasem engedte magát a kulturális és tudományos élet mezejének tevékeny megművelésétől elhessegetni; szerzeteseinek legszebb s legértékesebb tradicióit e téren feláldozni egyenesen öngyilkosság lenne. Díjat tűzök ki azonban annak, aki vitatott fejtegetésemben ennek ellenkezőjét tárgyilag lefektetve találná.

3. Azt sem lehet cikkemből tárgyilagosan kiolvasni, hogy én a szerzetestanárokat egyszerűen — részben vagy egészben — ki akarnám fogni a gimnáziumból s a szoros értelemben vett lelkipásztori munkára alkalmazni. Ennek teljesen ellene mond az a megjegyzésem, hogy azokra az újszerű apostoli munkákra és feladatokra, amelyeknek terén szerzeteseinknek — tanároknak, gondolkozóknak, elméleti embereknek is — szerintem hatalmas gondviselésszerű tevékenységre nyílnék alkalmuk, „a lelkipásztorkodó világi papságnak alig jut érkezése." Nem az volt a gondola-

tom, hogy most már minden második szerzetestanárt küldjünk káplánnak vagy plébánosnak vagy hitoktatónak, hanem hogy *a szerzetesek* a korszerű szociális evangelizálás nagyobb mértékű felkarolásával *siessenek bizonyos nagy és elhanyagolt bajok orvoslására* s ezzel — indirekte — a voltaképpeni lelkipásztorkodó papságnak tehermentesítésére oly feladatok vállalásától és jó-rossz elvégzésétől, amelyhez több elmélyedés és koncentrálás, több tudományos felkészültség és nyugalom szükséges, mint amennyit a szoros értelemben vett lelkipásztorkodás meg enged. Lehet, hogy ebben tévedek, magam is csak kérdés alakjában s mint *megfontolandó lehetőséget* vetettem fel. Ha valaki úgy találja, hogy helytelen ez az elgondolásom, mondja meg a maga véleményét, de nem helyes dolog lekicsinylést és lebecsülést kiolvasni onnan, ahol nincs.

4. Abban sincs nézetem szerint semmi lekicsinylés, ha a változott korviszonyokra való tekintettel „túldotálást" s *értékes erőknek némileg egyoldalú lekötését látom* abban, ha szerzetesiskoláinkban *minden tantárgyra szerzetes paptanárt alkalmazunk*, akkor is ha ennek folytán más, szintén elsősorban teológiailag képzett és szerzetes lelkületű erőket igénylő nagy korfeladatokra aránytalanul kevés ember és idő jut. Ellenkezőleg, azt hiszem: ebben a kívánalomban vagy indítványban a szerzetesrendek nagyrahivatottságának fokozott elismerése jut kifejezésre. Egyébként a tanítórendek ezt a kívánalmat részben már teljesítik is, mert csakugyan alkalmaznak világi tanerőket, főleg éppen a saját volt tanítványaik sorából. Ha én e téren némi pluszt tartok megokoltnak, nem értem, mikép lehet ebben lekicsinylést látni. Hiszen éppen az a dicsősége szerzetes-gimnáziumainknak s egyik próbája életképességüknek, hogy tudnak olyan világi tanárokat is nevelni, akik velük egy szellemben dolgoznak tovább és volt tanáraiknak segítségükre vannak.

5. Volt, aki rámutatott arra, hogy hiszen a tanítórendnek tagjai máris ott buzgólkodnak a pasztoráció új irányaiban: a főiskolai ifjúság gondozásában, az intelligencia lelki szolgálatában, szépirodalmi és tudományos folyóiratok ellátásában, missziók és lelkigyakorlatok végzésében, sajtópropagandában s hasonlókban. Hogy társadalmi, kultúrális, irodalmi stb viszonylatban számos kiváló, országos nevű emberünk éppen a szerzetestanárok sorából kerül ki. Hála Istennek, mondom én erre: hiszen én is csak ezt sürgettem s örülök, hogy ezzel mások is csak megerősítik érvelésemet. Igenis szerzetestanáraink maguk is érzik, hogy *rengeteg feladat van az iskolán kívül*, amelynek megoldására ők is, sőt sokszor elsősorban ők vannak hivatva. És éppen ezért, mert látom, milyen áldásosan tevékenykedik nem egy szerzetestanárunk ezeken a szélesebb munkatereken, bátorkodtam eltűnődni azon, hogy nem kár-e viszont, ha ezeket az értékes erőket néha oly munkák hátráltatják ezeknek a feladatoknak még nagyobb arányú vállalásában amelyeket, mint egyes, világnézetileg kevésbbé fontos tárgyakat (rajzot, számtant stb.), nézetem szerint igazán eltaníthatná az ő elvi irányításuk mellett más is. Lehet, hogy ez egyes helyeken más természetű okokból kivihetetlen; de hogy az eszme felvetésében a szerzetes tanítórendek működésének lekicsinylése nyilatkoznék meg, őszintén szólva ésszel felérni nem tudom.

6. Legyen szabad végül rámutatnom gondolatmenetemnek mélyebb indítóokára, bár előre kijelentem, hogy ha tudnám, hogy ebben is sérelmeket lát valaki, ezt a gondolatomat szívesen el is hallgatnám. Nem hiszem, hogy kétségbevonná bárki — a külföldi katolikus folyóiratok erről ezerszer cikkeztek már —, hogy a korszerű katolikus missziósmunka terén óriási mulasztások és aránytalanságok mutatkoznak. A szociális kérdés oly ijesztő feszültségeket s annyi tömegaposztáziát eredményezett, hogy mindenki világforra-

dalommal számol. A gondolatterjesztés eszközei sajtó, irodalom, színház, mozi, a fokozatos elkereszténytelenedésnek, a modern pogányság térfoglalásának megdöbbentő eredményeit mutatják. *Ezeken a területeken a katolikus tevékenység sokfelé bizony szégyenletes inferioritásba jutott.* A modern kultúra és társadalmi élet, egyes szerencsés szigeteket kivéve nagy mértékben kereszténytellenes bélyeget visel.

Az Egyházat majd ebben, majd abban a katolikus többségű országban kötik gúzsba; olyan országokban is, amelyek, mint pl. Spanyolország, Franciaország Mexikó, tele vannak kiváló katolikus és szerzetesiskolákkal. Ezeknek a bajoknak a kivédésére kell pasztoráció, kell iskola, de kell — miként a példa mutatja — más is. Nagyarányú szociális és tömegmozgató missziósmunka. Minden részletében végiggondolt s tervszerűen végrehajtott katolikus akció. Ujra kell evangelizálni a világot, akár a népvándorlás korában, de természetesen új, korszerű eszközökkel. Mert különben mindent elsöpör az ár, még a szerzetesiskolákat is. Ki végezze ezt a munkát? Papság, szezetesség, világiak. Mindenkinek megvan a maga feladata e téren. De kérdem tisztelettel: vajjon lebecsülése-e, lekicsinylése-e a magyar szerzetesrendeknek, ha én azt hiszem, hogy a legnehezebb, legelvégzetlenebb, legpótolhatatlanabb munkarész ezeken a tereken éppen a történelmi hagyományok értelmében a szerzetesség munkaerejére, elmélyedőképes, lendületes, megvilágosult buzgalmára vár? Ha onnan várom a reformot, a programmot, az elindítást elsősorban, ahonnan a korok változó szükségleteinek legmegfelelőbb indításokat elsősorban kapta a keresztény világ másfélezer év óta?

Nem tartozom azok közé, akik nem tanulnak más véleményéből és akiknek mindig igazuk van. A paphiány megoldásának más módjai is vannak, mint a tanítórendek nagyobb bekapcsolása a korszerű szociális munka vagy akár a lelkipásztorkodás felada-

taiba. Távol állt tőlem, hogy a magyar tanítórendek működését lelkipásztori szempontból is lekicsinyeljem, főleg e rendek újabb fejlődésének során. Azt a gondolatomat azonban fenntartom, hogy a szociális apostolkodás irányítása vagy lebonyolítása terén örvendetesnek és kívánatosnak látnám az Európa kereszténnyétételében egykor általános irányban tevékeny nagymultú szerzetesrendeknek még nagyobb fokú érdeklődését és tevékenységét, esetleg (ha kell és lehet) a rendek némi másirányú tehermentesítésével is.

Bocsánatot kérek mindenkitől, ha rövid akarván lenni, nem voltam elég világos. A valóságban csak ezt akartam mondani. De *ezt állom rendületlenül*, amíg valaki az ellenkezőről meg nem győz.

Az apostolkodás szelleméről.

Apostolkodásunk akkor lesz eleven és állhatatos, ha helyes alapokra van fektetve, ha a hit, remény és szeretet eleven szellemétől át van hatva.

1. A hit szelleme legyen benne. Aki ugyanis apostolkodni akar, mindenekelőtt *legyen tisztában a hit fogalmával és nagyszerűségével.* Érezze át, hogy a hit a legnagyobb jó és legkomolyabb valóság a világon. Mi a hit? Bekapcsolódás egy felsőbb életbe, egy magasabb világrendbe. A hit az a meggyőződés, amely megtanít bennünket ebben az életben csak átmenetet és előfeltételt látni, megtanít a dolgok mögött meglátni az ok valódi értékét, nemcsak azt, amit róluk az érzékeink mondanak. A hit egy lelki nemesség, mely bennünket kiemel a csak földi életből, kiemel azok közül, akiknek más céljuk nincs, mint a múló fény, kényelem és élvezet. A hit az az út, amely életünknek irányt ad az Isten felé, mint ahogy a sinek a vonatnak irányt szabnak a cél felé. A hit kiemelkedés az időből és térből, a mulandóságból és kicsinyességből; a hit a magasabb világba való tartozás érzete és tudata. Nem a tudomány és a rang, nem a vagyon és az állás teszi a legnagyobb különbséget ember és ember közt, ha-

nem a hit és hitetlenség. A hitetlenség állatnak nevezi az embert, a hit Isten gyermekének; a hitetlenség a földre néz, a hit az égbe; a hitetlenség törpévé tesz, a hit óriássá emel.

Hogyan szerezhetjük meg a hitet? Részben neveltetés és külső hatások, főleg tanítás által, részben önálló munka, tanulmány és kutatás útján. Előbbi is jó és kívánatos, de nem okvetlenül szükséges és nem is mindig elég. Amíg a kételyek, ellenvetések és kísértések ránk nem támadnak, beérhetjük az egyszerű, gyermekded hittel, de mihelyt, mint manapság általában, hitünket támadva látjuk, szükség van a hit alaposabb ismeretére, beható tanulmányozására is; s ezt csak önálló munka, fejtörés és a hittani kérdések tanulmányozása által érhetjük el. Ma hatalmas táborok dolgoznak azon, hogy a hitet az emberek szívéből kitépjék, s ha nem erősödtünk meg hitünkben, könnyen lehet, hogy minket is megingathatnak vagy legalább elveszik hitünknek azt a boldog biztosságát és elevenségét, melyre a kereszténynek oly nagy szüksége van.

Mit tegyünk, hogy megerősítsük hitünket? 1. Olvassunk a hitre vonatkozó műveket, hallgassunk ily tárgyú jó előadásokat. Sajnos, ma nagyon sokan ismerik és olvassák a hitellenes támadásokat, de kevesen ismerik azok ellenérveit s cáfolatát, legalább is oly fokban, hogy maguk is láthassák, mennyire más alapon nyugszik a hit, mint a hitellenes ellenvetések. Kantról, Spinozáról, Haeckelről folyton hallunk, de mily kevés művelt katolikus van, aki például Szent Tamást, Willmannt, Gutberletet s a többi hitvédőt olvasta volna vagy csak ismerné is. 2. Hatoljunk be mélyen hitünk ismeretébe. Nem elég az olvasás, gondolkodni is kell e dolgokról, hogy teljesen átértsük, magunkévá tegyük azokat. Az ellenvetések cáfolatát nem elég olvasni, azokba mélyen bele kell hatolni, hogy minden újabb ellenvetést mintegy magunktól meg tudjunk oldani. 3. Ne felejtsünk el hitünk erősbödéséért imádkozni is, mert a hit nemcsak észmunka eredménye,

hanem kegyelem is. És éljünk is hitünk szerint, csak akkor fogjuk azt igazán és teljesen megbecsülni.

Befejezés: Mily boldog az, aki hisz s akit az élet semmiféle csapása nem törhet le, mert mindenben, a bajban is magasabbrendű jót lát!

2. *A remény szelleme.* Hogy lelkesen és kitartóan apostolkodhassunk, elevenen kell élni bennünk a keresztény reménynek; annak a lelkesült vágyódásnak az örök javakra, mely bennünket arra ösztönöz, hogy azoknak elérését minél több embertestvérünkre nézve tegyük lehetővé.

Ezt az örömöt felébreszti bennünk a föld javainak összehasonlítása azon javakkal, melyeket Krisztus ígér nekünk itt és főleg odatúl!

Mit nyujt a világ? Legjobb esetben kényelmes, boldog hosszú életet; örömöket, tudást, gazdagságot, szépséget, dicsőséget és szeretetet. De mindez mily *ritkán* van együtt az életben, mily *sűrűn zavarja* meg élvezetét a gond és csalódás, a szenvedés és bánat, s mily *hamar véget vet* minden földi boldogságnak a kérlelhetetlen halál! Mindezzel szemben *mennyivel többet nyujt Jézus* azoknak, akik mindenfölött őt keresik.

A világ ad *életet, erőt, egészséget* ... De mindez a halálba, a sírgödörbe torkollik. A legerősebb, legegészségesebb ember is odakerül előbb-utóbb a temetőbe. De ha Krisztust szolgálta s követte, akkor Krisztus új életet ad neki, új erőt és soha meg nem fogyatkozó romlatlanságot.

A világ *gazdagságot* ad. De csak keveseknek s akiknek ad is, azoktól is elrabolja a halál percében. Elmegyünk s nem viszünk magunkkal semmit. Azonban, ha Jézust követtük, már e földön lelki gazdagságot nyerünk, a keresztény lélek gazdagságát, nagy gondolatokat és mindennél értékesebb lelki örömöket; halálunkkor pedig megnyitja nekünk Jézus az ő gazdagságának tárházát, az örökkévaló boldogságot, ahol „minden jószága fölé helyezi" a hű szolgát.

A világ *dicsőséget* nyujt. De mily hamar elhervad

az emberi hírnév és dicsőség! Azonban Jézus örök dicsőséget ígér nekünk, ha hozzá hűek maradunk; fényességet, mely minden teremtett dicsőségnél nagyobb. „Ragyogni fognak, mint a nap mindörökké." Ez a ragyogás nemcsak a test és lélek megdicsőülésében fog állni, hanem az Isten és az üdvözültek kitüntető barátságában.

A világ *tudást* nyujt. De micsoda mindaz, amit e földön megtudhatunk a bölcseség és tudomány azon kimeríthetetlen kincséhez képest, melyeket Isten már a földön közöl velünk a hit és kinyilatkoztatás által s főleg azon megismeréshez képest, melyet az Isten lényegének, nagyszerűségének közvetlen látása fog bennünk kelteni az örök hazában! A föld minden tudósának minden tudománya eltörpül emellett.

A világ *szépséget* nyujt. Mennyi szép vesz bennünket körül néha már itt a földön! Mily szép a természet, a művészet, az ember! De mennyi rút is csatlakozik itt minden földi szépséghez! S mily szomorú a tudat, hogy minden földi szépség elhervad, mint a mezők virága! Ezzel szemben Krisztus oly szépséget nyujt lelkünknek, mely már itt a földön paradicsommá varázsolja lelki életünket, odatúl pedig kimondhatatlan pompában fog megnyilatkozni bennünk és körülöttünk. Az üdvözült test és lélek oly szép, hogy látását, birtokát most el sem bírnók; szinte meghalnánk az örömtől, ha megnyilatkoznék szemünk előtt, amit Isten nekünk odafenn készített; ahogy az apostol mondja: „Szem nem látta, fül nem hallotta, emberi szívbe nem hatolt, amit Isten azoknak készített, akik őt szeretik".

A világ *örömöket* nyujt. De milyen röpke, mulandók s gyakran milyen kevéssé tiszták azok! A sírnál ugyancsak véget ér minden földi élvezet. Az Úr Jézus azonban ott áll a sírgödör mellett s azokat, akik őt szerették, kimondhatatlan boldogság honába viszi át, hol ő maga terít nekünk asztalt s készít boldog otthont. „Menj be Uradnak örömébe!"

A világ *szeretetet* is nyujt, bárha rendszerint csak

kicsiny mértékben és sok-sok önzéssel, gyűlölettel, háborúval kapcsolatban. A rokoni, hitvesi, baráti szeretet is véget ér azonban a temetőben. Kérlelhetetlenül szétszakítja a legboldogabb családi együttlétet is a halál. Egyedül Jézus az, aki örök viszontlátást és örök, tökéletes szeretetet ígér. Bízzatok bennem, én feltámasztlak benneteket s együtt lesztek megint. S a Jelenések könyve oly gyöngyörűen írja le a mennyei Jeruzsálemet, ahol a szentek és üdvözültek kimondhatatlan szeretetben fognak egymásközt s a Bárány társaságában élni örökké! Oly jól esik, ha az embert jó emberek szeretik; sokan úgy vágyódnak, úgy sírnak igazi melegség, szeretet, barátság után; csak egy van, aki teljesen kielégítheti szívünk e vágyát a szeretet és megértés után s ez Ő, a legtökéletesebb, a legszeretetreméltóbb. S ő az ő egész szeretetét fel fogja tárni nekünk odatúl, ha itt a földön is megtanultuk gyakorolni iránta a hűséget és szeretetet.

Befejezés: Érezzük át mindig, hogy nem a por szülöttei, hanem az Ég gyermekei vagyunk; nekünk felemelt fővel kell járnunk az élet útjait s mindig arra gondolnunk, hogy milyen végtelen szerencse és örök boldogság vár ránk!

3. A szeretet szelleme. Bármily fontos a hit s a remény az apostolkodás szellemének ébrentartásában és irányításában, mindkettőnél nagyobb és jelentősebb szerepe van a szeretetnek. A remény bizonyos nemes önszereteten alapul, a szeretet tisztán a mását, a más javát vagy dicsőségét keresi. Ezért oly szép s az erények közt is a legtökéletesebb. Csak az a baj, hogy az ember oly nehezen találja meg szeretetének legigazabb, legtökéletesebb tárgyát, a legfőbb szeretetreméltóságot, az Istent. S épp ezért oly kevéssé szereti természetfölötti módon az embertársát is.

1. Mennyi okunk van Istent szeretni! a) Mily jó az Isten hozzánk. Mily jó volt a teremtésben, mi mindent adott nekünk testben, lélekben, a bennünket környező világban! Mik volnánk pl. szem, fül, ép kéz és láb, ép ész és akarat nélkül? Mennyi jót tett velünk Isten a

megváltás rendjében, mily gyönyörű jelét adta szeretetének, midőn értünk bűnösökért emberré lett, annyi fáradalom közt és oly szégyenben meghalt értünk. Mily jó volt hozzánk az Isten a megszentelés kegyelmei által! Hogy az igaz hitben neveltetett, hogy bennünket annyi jó sugalmazásban s indításban részesített, hogy annyiszor visszatartott a bűntől, az elbukástól, hogy annyiszor megbocsátotta a vétkeinket, hogy annyiszor jött hozzánk szent testével lelkünk táplálására s nemesítésére. S mily sok jót fog még ezentúl is tenni velünk, főleg odatúl, az örök boldogságban. Valóban nincs senki, akinek annyi jót köszönhetünk, aki úgy szeretett volna bennünket, mint az Isten!

b) S mily jó és szeretetreméltó az Isten önmagában. Minden szépség és jóság kimeríthetetlen ősforrásai Nincs semmi a világban jó és szép, ami másért volna jó és szép, mint azért, mert az ő jóságának és szépségének utánzata, lenyomata, halvány visszatükrözése. Amit embertársainkban szeretünk, ami édesanyánkban jó, ami a legszebb műremekben vagy természeti vagy emberi szépségben megremegteti lelkünket, mindabban voltaképp csak az Isten jó és szép, mindabból az ő fényessége és bája, fensége és szeretetreméltósága ragyog felénk. Évmilliók nem lesznek elegendők arra, hogy Isten szépségének kifogyhatatlan tárházait végigélvezzük és kimerítsük!

c) S mily szép volt az Isten földi megjelenésében is! Mily szép volt Jézus a jászolban, anyja karján, mint ifjú a názáreti házban, kézimunka és alázatos engedelmesség közben; mily szép volt mint férfi és népének mestere; mily szép volt, mikor csodákat művelt s a háborgó tengert lecsendesítette; mily szép volt, mikor halottakat támasztott és betegeket gyógyított; amikor a bűnösöket feloldozta, a szomorúakat megvigasztalta, amikor gyermekek haját simogatta, amikor sírt Lázár sírján! Mily szép volt ellenségeivel szemben! S mily szép Jézus az ő Egyházában, az ő szentjeiben, az ő szertartásaiban, szentségeiben, a hivők áhítatában és

szeretetében, a vértanuk hősiességében, a szűzek tisztaságában, az apostoli lelkek önzetlen buzgalmában!

2. S mennyi okunk van Istenért szeretni embertársainkat is! Vagy jó az az embertárs és akkor szeretnem kell, mert ő is Isten gyermeke s velem együtt lesz örökre az Úr Jézus otthonában; vagy rossz: bűnös és tévelygő s akkor szánnom kell, sírnom és aggódnom miatta s mindent elkövetnem, hogy a borzasztó sorstól visszatartsam, mely fenyegeti, ha meg nem tér, s hogy az örök boldogság útjára rávezessem. S menynyien vannak ilyenek a földön! Mily könnyű aratása van a tévedésnek és a bűnnek! Hány milliónyian élnek az igaz hit világa nélkül. Hányan élnek könnyelmű, léha, Istenről megfeledkező, tisztátalan életet! Hányan érzik magukat boldogoknak Jézus nélkül is! Szegény hontalanok és árvák: ha én nem könyörülök rajtuk, lesz-e vajjon, aki megmenti, megsegíti, amíg nem késő?

Befejezés: Gyakorolják, keltsük fel magunkban sokszor ezt a szeretetet Isten és embertársaink iránt s akkor soha nem fogjuk az apostolkodás terén azt mondani: elég. Akkor nem fogjuk önmagunk kényelmét s földi célunkat elébe helyezni a legfőbb jónak: Isten elérésének és eléretésének mások által is. Akkor úgy fogunk élni, mint ahogy Szűz Mária élt, kinek egész élete csupa szeretet és szeretetteljes önfeláldozás volt Jézus ügyeiért s a lelkek megváltásáért.

Az apostolkodás rövid kézikönyve.

Gyakorlati bevezetés a világi apostolkodás főbb feladataiba.

Bevezető.

Aki hisz az örökkévalóságban, az örök boldogság és örök büntetés tanában, arra nézve a lelkek megmentése a legszebb és legfontosabb feladat a világon. Csakugyan „divinorum operum divinissimum", a legszentebb, valósággal isteni életcél. Mi lehet oly fontos és oly sürgetős, mint felebarátaink megmentése az örök kárhozat fenyegető veszedelmétől, melyet Krisztus Urunk oly megrázóan ír le az evangéliumban? Mi lehet oly felemelő s nemes törekvés, mint az, amelynek célja az örök üdvösség és boldogság biztosítása minél több embertárs lelkének? „Az aratás bő, a munkás pedig kevés", panaszolja maga az Üdvözítő, s hozzáteszi: „Kérjétek tehát az aratás urát, hogy küldjön munkásokat az ő aratásába!" (Mt. 9, 37 s köv.)

A lélekmentés nagy munkája elsősorban a papságnak, a lelkipásztoroknak feladata és szent kötelessége. Isten az ő kezükből fogja követelni azoknak vérét, akik elvesznek. Azonban a papság mellett a *világi katolikusoknak* is részt kell venniök a lelkek megmentésének isteni munkájában. Őket is kötelezi a szeretet legfőbb parancsa; őket is számon fogja kérni az Úr az ítéletben azért, amit felebarátaikért tettek vagy tenni elmulasztottak. (Mt. 25, 14—45.) Nekik sem lehet közömbös, hogy akikkel együtt éltek a földön, akiket szerettek, akikkel egy egyházba, egy hazába, egy nagy emberi közösségbe tartoztak, velük

együtt örök ujjongásban fogják-e dicsőíteni és szeretni Istent, vagy pedig távol tőlük örök kínban s kétségbeesésben fogják-e átkozni Krisztust, önmagukat s részvéttelen embertársaikat.

A lélekmentés munkáját azonban tanulni kell. Ez is művészet, amelynek elvei, szabályai, eljárási módjai vannak s ezeknek ismerete nélkül eredményes világi apostolkodás alig képzelhető. Sok nemes készség és segíteni vágyó akarat lappang buzgó világi katolikusainkban, főleg a vallásos szervezetek tagjaiban, de ez a készség gyakran gyümölcstelen marad, mert az apostolkodni vágyó lelkek nem tudják a módját, ahogy a lelkek iránt való szeretetüket kifejthetnék. Nem ritkán csupa tájékozatlan jóakaratból talán többet ártanak is, mint használnak.

Ezért tartottuk időszerűnek a világi apostolkodás kezdői számára rövid vezérfonalat nyujtani. Fejtegetéseink távolról sem ölelik fel az egész kínálkozó anyagot, nagyon sok fontos dologra vagy csak röviden vagy egyáltalán nem terjeszkednek ki. Nem akartuk ugyanis a túlságos részletezéssel a rövidség és áttekinthetőség előnyeit veszélyeztetni. Hisszük, hogy „rövid kézikönyvünk" így is tesz némi szolgálatot: megkönnyíti az Istent-kereső lelkekben az apostoli munkálkodásra való önelhatározást s a feladatok terén való eligazodást.

Szeretnők, ha főleg a *Mária-kongregációk, Jézus Szíve-szövetségek* s hasonló hitbuzgalmi egyesületek, *Crédók* s az újabban annyi reményre jogosító *egyházközségek* vezető tagjai méltatnák könyvünket figyelmes tanulmányozásra.

A lelkek „legfőbb pásztorának és püspökének", Jézusnak lelkeket szomjúhozó, irgalmas Szíve kísérje kegyelmével s az Apostolok Királyának közbenjárása támogassa e kis kézikönyv munkáját, hogy általa is minél többen serkenjenek lelkes, önfeláldozó, szeretettől sugallt, okos és áhítatos apostolkodásra s így előbb teljesüljön Megváltónk imája: „Jöjjön el a te országod!"

Alapfogalmak.

Miért van szükség az apostolkodásra?

Apostolkodásra szükség van, mert Isten a kinyilatkoztatás szerint az egyes emberek megmentésében az *embertársak közreműködését is kétségtelenül megkívánja.* Az ember üdvözlésében ugyanis három tényező működik közre: az Isten kegyelme, a szóban forgó ember szabadakarata s a többi embertársak segítő vagy gátló működése. A történelem és a mindennapi tapasztalás mutatja, hogy az embertársaknak ettől a közreműködéstől az Egyház virágzása s a lelkek vallási megszilárdulása terén lényegesen sok függ.

Apostolkodásra szükség van, mert a *legfontosabb dolog a világon a lelkek megmentése.* Ezt kívánja Isten dicsősége, az Anyaszentegyház becsülete, ezt kívánja az irgalmazó könyörülő szeretet, amely nem nézheti tétlenül, hogy millió és millió embertárs halad az örök pusztulás útján, mert nincs aki segítsen rajta, nincs aki felvilágosítsa, a rossztól visszatartsa, a jót vele megismertesse s megkedveltesse.

Apostolkodásra szükség van, mert az apostolkodás az *önmegszentelésnek is kiváló eszköze.* Az apostolkodás önzetlenségre nevel, erősíti bennünk a hitet, szeretetre tanít, türelemre szoktat, saját buzgóságunkat előmozdítja, életünknek nemes és komoly tartalmat ad s a legszebb és legtisztább lelki örömöknek forrása. Az apostoli lélek legbiztosabban remélheti, hogy egykor az ő ítélete is könnyen és kedvezően fog kiütni s az örök boldogságban megkülönböztetett helye lesz. „Akik igazságra tanítanak másokat, ragyogni fognak, mint a csillagok mindörökön örökké". (Dán. 12, 13.)

Az apostolkodás az *Isten- és az emberszeretetnek legnemesebb virága.* Semmivel sem örvendeztetheted meg úgy az Üdvözítőnek lelkekre áhító szívét, mintha lelket nyersz meg neki. Semmivel sem gyakorlod az

emberszeretetet oly magas fokon, mintha az örök kárhozattól óvod s Istenhez: boldogságukhoz vezeted a lelkeket.

Hányféle az apostolkodás?

Az apostolkodás mindenekelőtt kétféle: a voltaképpeni, hivatalos, egyházi apostolkodás, vagyis a *lelkipásztorkodás*, és a *tágabb értelemben vett apostolkodás*, melynek feladata a voltaképpeni lelkipásztorkodó apostolkodás talajának előkészítése, eredményeinek állandósítása s az Egyház védelme.

A világi apostolkodás terén megkülönböztethetjük a *közvetlen segédkezést* a voltaképpeni lelkipásztori munka körül (aminő pl. a templomi énekkar szervezése, hitoktatás stb.) és a *távolabbi kisegítő munkálkodást* (pl. a szociális, irodalmi, politikai stb. téren).

Az apostoli munka mineműsége szerint megkülönböztethetjük az *alkalmi* apostolkodást, melyet valaki akár egyéni kezdeményezésre, akár valamely társulat (pl. kongregáció) indítása mellett végez és a *hivatásos* apostolkodást, ha tudniillik valaki az apostolkodást mint főfoglalkozást vállalja (pl. katolikus iskolában, katolikus sajtóban, egyesületben hivatásosan működik). A hivatásos apostolkodás lehet fizetéses, vagy önkéntes. Kellő lelkület mellett a fizetéses apostolkodás is nemes, érdemszerző cselekedet, „mert méltó a munkás az ő bérére" s hiszen az apostolnak is élnie kell. Nagyobb azonban az érdem, ha az apostol csak annyit fogad el a maga számára, amennyi élete fenntartásához okvetlenül szükséges (mint azok a szerzetesek akik a hívek adományaiból, de magánvagyon nélkül élnek).

Ki lehet apostol?

Apostol a szó szorosabb értelmében csak az lehet, aki pappá van szentelve s az egyházi fenhatóságtól lelkipásztori küldetést nyert.

Tágabb értelemben apostol lehet minden *világi hivő is,* aki tehetségéhez képest lélekmentő munkára vállalkozik.

Mik az eredményes apostolkodás feltételei?

Az eredményes apostolkodás feltételei a következők:

1. *A tiszta szándék és a természetfölötti érzület.* Természetfölötti eredményt csak természetfölötti alapon lehet elérni. Mennél magasabb és önzetlenebb lelkülettel, minél inkább a hit szellemében s Isten iránti szeretetből dolgozunk, annál inkább remélhetjük, hogy Isten meg is fogja áldani fáradozásainkat. Természetfölötti szándék és lelkület nélkül sem munkánkon nincs meg az Isten műveinek méltósága és nemessége, sem a nehézségek és akadályok között, ellentmondás és eredménytelenség, csalódás és félreértés esetén nem lesz meg bennünk a megfelelő kitartás, nem lesz meg az a végtelen türelem és soha meg nem fogyó áldozatos szeretet, amelyre az apostolkodásban folytonosan szükség van s amely nélkül sem megszerettetni nem tudjuk magunkat az emberekkel, sem hatni rájuk huzamosan nem tudunk. Tiszta, önzetlen, természetfölötti lelkület nélkül apostol-társak közt is emberileg szinte elkerülhetetlen a súrlódás, a féltékenység, a gáncsoskodás, ami pedig a legistenibb munkához, a lélekmentéshez csakugyan nem illik.

2. Második fontos kellék a *hozzáértés.* Az apostolkodás tudást és ügyességet igényel. Enélkül is apostolkodhatunk imánkkal, jópéldánkkal s a szeretet gyakorlásával. De a rendszeres, messzebbható apostolkodáshoz szükséges, hogy alaposan ismerjük a hit igazságait, amelyet védenünk s terjesztenünk kell; hogy ismerjük a módot is, ahogy az embereket az igazságnak legkönnyebben megnyerhetjük; hogy ismerjük a katolikus szervező munka elemeit, a mások által elért tapasztalatok alapján kellőleg mindig meg tudjuk válogatni a legmegfelelőbb eszközöket és cselekvési

módokat. Különben esetleg csak zavart okozunk s ártunk, ahelyett, hogy használnánk. Mennél magasabb, vezetőbb helyzetben kell apostolkodnunk, annál több és behatóbb ismeretre van szükségünk elméleti és gyakorlati részen.

3. Apostolkodásunknak *fegyelmezetten s tervszerűen* kell folynia. *Fegyelmezetten,* azaz állandó, őszinte alárendeltségben a törvényes egyházi elöljárók alá s azoknak utasítása mellett, akiknek egyedül van Isten-adta joguk a katolikus tevékenység irányítására s így a világiak apostolkodásának vezetésére is. *Tervszerűen,* azaz bizonyos nagy irányvonalak szerint, nem helyezve a mellékest és lényegtelent a fontosabb és lényegesebb elé, nem emelve a saját kedvtelésünket a közjó s általánosan elfogadott munkaprogramm fölé, nem áldozva fel a nagyot a kicsinynek, az egyetemes és maradandó értékűt a részleges és múlékony természetű szempontoknak, nem kapkodva s nem kezdve mindig új dolgokba, mielőtt megkezdett vállalataink meg nem szilárdultak.

4. Az eredményes apostolkodás további feltétele az *okosság.* Nem jó apostol, aki olyasmibe vág bele, amihez kellő ereje, tudása, tehetsége nincs, vagy amiből előreláthatólag több rossz, mint jó fog származni. Az okosság arra int, hogy helyesen válasszuk meg az eszközöket s azon az úton járjunk, amelyen csakugyan célt érhetünk; hogy mindenben számoljunk a körülményekkel s a várható következményekkel, ne csak a közvetlenekkel, hanem a távolabbiakkal is. Jó csak az, ami elején is, közepén is, végén is jó.

5. A jó apostol egyesíti magában a megfelelő *optimizmust és pesszimizmust.* Legyünk pesszimisták abban az értelemben, hogy ne becsüljük alá a nehézségeket, ne egyhamar elégedjünk meg az elért eredményekkel, ne lássunk mindent rózsás színben s vegyük észre a rejtettebb bajokat és hiányokat is. De legyünk optimisták is abban az értelemben, hogy soha ne veszítsük el buzgalmunkat, nehéz dolgoknak is bátran menjünk neki, ne ijedjen meg némi ellentmondás-

tól vagy akadálytól s azzal a boldog biztonsággal dolgozzunk, hogy velünk van az Úr s hogy voltaképpen Ő az, aki bennünk s általunk harcol, küzd és győzni fog. Lehet, hogy éppen azt a célt, amelyet magunk elé tűztünk, nem érjük el; de bízzunk benne, hogy Isten kegyelme akkor is megfelelő eredményt juttat imánknak s munkánknak, amikor s amely formában nem is sejtjük.

6. Az egész katolikus apostolkodás *legmélyebb feltétele:* hogy minél magasabbra fokozódjék papjainkban és világi apostolainkban a zelus animarum, *a lelkek üdvéért való buzgólkodás.* Tettrekész, hevülő, apostoli vágy nélkül sem a tudomány, sem a természetes ügyesség, sem a gyakorlati felkészültség, sőt még a jámborság és feddhetetlenség sem érnek e téren sokat. Igazi apostoli láng nélkül, a lelkek megmentésének komoly és elszánt akarása nélkül az „apostol" mindig fog találni kibúvót, lelkiismeretmegnyugtató ürügyet a kitérésre a harc és munka elől. Ahol nincs lángoló lelkesedés, a célnak minden körülmények közt és minden erővel való akarása, ott hamar talál mentséget az emberi kényelemszeretet, önzés és félénkség. Ott az emberi tekintetek, evilági szempontok, a jámbor szólamok mögé bújó kislelkűség és gyávaság könnyen ütnek tanyát. Ott soha sincs sürgős teendő, halálos veszedelem, sietésre ok; ott mindent hagynak menni a maga útján; ott az anyagiak s az egyéni hiúság a főszempont, a nagyok kegye és az emberek barátsága a zsinórmérték; ott lelki javakat, súlyos felelősséget, talán százak és ezrek lelki üdvét szemrebbenés nélkül rendelik alá ma a politikának, holnap a nagyobb jövedelemnek, holnapután a szenvedélynek vagy önzésnek, az elvtelen, kényelemszerető, küzdeni nem szerető megalkuvásnak.

Viszont ahol igazi apostoli buzgalom van, ott az ember csodákra képes. Ott még a közepes tehetségű is teljes értékűt törekszik teljesíteni. Ott nincs elfáradás, elkedvetlenedés, csüggedés, pártoskodás, sértődött félreállás, engedetlenség, lustaság, elhízó kénye-

lem, nemtörődés, megalkuvás. Ott nem törődünk a kitüntetésekkel, a díszcímekkel s egyéb, az örök élet szempontjából haszontalan cifraságokkal, ott egyes-egyedül a lelkek haszna a döntő szempont. Ott állandóan kutatjuk a módot, hogyan lehetne többet és még mindig többet elérni, még több lelket menteni, még jobban biztosítani a lelkek üdvét, az Egyház fejlődését.

Ezért mindenekelőtt szükséges, hogy minden apostoli lélek először is a *lelkek üdvéért való buzgóságban erősödjön meg nagyon.* A papnevelésnek különösen fontos feladata, hogy a szemináriumban a leendő papokat ne csak éppen az elemeibe vezessék be a lelki életnek s amellett csak a tanulmányokat és a szertartások végzését sürgessék, hanem legelsősorban a mélyen apostoli s papi lelkületet fejlesszék ki bennük. Az igazán buzgó, apostoli lelkű pap akkor is jelentőst fog végezni a lelkek szőlejében, ha természetes adományok s tudományos felkészültség terén nem áll is éppen az első sorban. Még inkább áll ez a *szerzetes* papokra nézve, akikre mint példaképekre és vezetőkre szeret tekinteni a világ. Ha valamely szerzetesrend az apostoli munka terén a rideg előíráson és hagyományos szokásokon kívül alig tesz valamit, ha tagjai beérik a merő iskolai tanítással s nem igyekeznek a nevelés és korszerű lelkipásztorkodás feladatából tehetségükhöz képest szintén kivenni részüket s e munkára folytonos lelki élettel, szentgyakorlatokkal stb. felkészülni, nem csoda, ha aztán az eredmény is fogyatékos. Amint azonban a papi buzgóság fokozása a világi és szerzetesi papnevelésben az apostoli munka fellendülésének első feltétele, ugyanúgy elképzelhetetlen a világiak eredményes apostolkodása a megfelelő apostoli lelkület megalapozása és állandó művelése nélkül. E célra nagyon *fontosak a hitbuzgalmi egyesületek,* különösen az apostolkodás gondolatát ébrentartó *kongregációk,* nemkülönben a *zárt szentgyakorlatok.* Aki komolyan akar apostolkodni, akár pap, akár világi, mindenelőtt végezzen

évenkint zárt szentgyakorlatot. Az általános apostoli buzgalom felkeltésére célszerű, hogy a lelkipásztorok (kongregációi prézesek, stb.) gyakran tartsanak e tárgyról buzdító beszédet, a jobbakat gyüjtsék össze időnkint s külön előadásokon vezessék be őket a lelkek megmentésének munkálataiba. Már az ifjúsági egyesületekben is törekednünk kell, hogy ifjúságunk korán ismerkedjék meg az apostoli gondolattal s a fiatalok egymást lelkesítsék a lélekmentés és apostolkodás gyakorlataira saját életkörüknek megfelelően. Mennél több és buzgóbb lelket tudunk beállítani a munkába, annál szélesebb mederben s annál eredményesebben folyik az apostolkodás.

Mik az apostolkodás legfőbb céljai?

1. Az apostolkodás első célja, hogy *elérje* azokat az embereket, akik eltávolodtak az Egyháztól s ma talán nem is érdeklődnek a vallás iránt. Elérni a hitetlen világot, a közömbösöket, bűnösöket, könnyelműeket, a művelt, vezető elméket s tanulatlan embereket; azokat is, akiket sem templom, sem prédikáció, sem püspöki körlevél el nem ér; akik maguktól nem jönnek hozzánk. Felkelteni bennük az érdeklődést az egyetlen szükséges dolgok: a lélek s az Isten iránt; ráébreszteni őket a tudatra, hogy saját boldogságuk vagy boldogtalanságuk forog kockán s hogy a katolikus Egyház a lélek valamennyi bajára tud orvosságot adni. Ez az első s magában is elég nehéz teendő.

2. Az érdeklődő, kereső lelkeknek azután meg kell mutatni az *igazság* fényét. A *meggyőzés*, a hitre való rávezetés, a hitben való megerősítés a második nagy feladat. Ide tartozik a hitbeli kételyek s a vallási ingadozás legyőzése is, ami ma, a kételkedés és a zavaros eszmék rendkívül nagymértékű elterjedése korában oly égető szükséglet.

3. A hit, a merő meggyőződés azonban maga még nem elegendő, hanem az embereket rá kell vezetnünk továbbá a hit gyakorlására is, a hit szerint való

életre, azaz az emberek akaratára, szívére is hatnunk kell. Az értelmi meggyőzés mellett meg is kell őket *nyernünk* a jónak, ami megint külön, súlyos feladat.

4. A jóban aztán *meg is kell tartani* az embereket s ez ismét külön, nagy munkát igényel. *Meg kell szerettetnünk* velük a vallást és gyakorlatait, a tiszta életet, a hitbuzgalmat, rá kell *szoktatnunk* őket a keresztény életre úgy, hogy szívesen és állandóan kövessék Krisztus útjait. Fel kell keltenünk a hívekben *a katolikus öntudatot,* hogy büszkék legyenek hitükre, önként keljenek Egyházuknak védelmére, bátran szálljanak síkra igazaink s katolikus jogaink mellett.

5. Végül a jobbakat a *magasabb tökéletesség* útjára s főleg az *apostoli munkában való tevékeny részvételre* is rá kell nevelnünk, hogy legyen minél több *kiváló* katolikusunk is, minél több segítőtárs, aki Krisztus országának szolgálatára s terjesztésére siet.

Ha azt akarjuk, hogy apostolkodásunk teljes legyen, e célpontok közül egyet sem szabad figyelmen kívül hagynunk.

Lássuk már most, hogyan apostolkodhatunk 1. a lelkipásztorkodással kapcsolatos munkákban és 2. az apostolkodás távolabbi segédmunkálatai terén.

I. Apostolkodás a lelkipásztorkodással kapcsolatban.

1. A papi hivatások ébresztése s előmozdítása.

Az Anyaszentegyháznak s a lélekmentés egész ügyének legfontosabb érdeke: minél nagyobbszámú s minél jobb papok képzése. E kérdés iránt minden apostoli lelkű katolikusnak érdeklődnie kell.

Mit tehetnek a hívek a papi hivatásokért?

1. *A vallási életnek minden erősítése az ifjúság körében* újabb papi hivatások ébredéséhez vezet. Minél több a vallásos, tisztalelkű ifjú, annál több fog köztük papi hivatást érezni. Minden eszköz tehát, amellyel az ifjúság hitéletét növeljük (ifjúsági és csa-

ládi lelkipásztorkodás, ifjúsági Mária-kongregációk, jó tanárok s tanítók, jó ifjúsági könyvek terjesztése, templomi ünnepélyek s közös áldozások az ifjúság számára stb.), egyúttal eszköze a papi — és szerzetesi — hivatások fokozásának. Hasonló áll a lányoknál a szerzetesnői pályára nézve.

2. El kell terjeszteni a felfogást, hogy *minden katolikus családnak* legnagyobb dísze s ékessége, ha legalább egy gyermekét az *Isten szolgálatára neveli.* Az ilyen családokat ki kell tüntetni s meg kell különböztetni, mint az egyes egyházközségek voltaképpeni lelki arisztokráciáját. Külföldön néhol külön egyesületük van azoknak az anyáknak, akiknek pap fiúk van s a plébániai életben is bizonyos megkülönböztetett tisztelettel veszik körül az ilyen szülőket.

3. Terjeszteni kell a hívekben a papi rendet megillető *mélységes tiszteletet.* Minél tervszerűbben növelik bizonyos ellenséges körök a papgyűlöletet, annál inkább van szükség a papi rend szent megbecsülésére a komoly hívők között. Rá kell mutatnunk gyakran a papi rend kétségtelen isteni eredetére, a végtelen sok jóra s áldásra, amely minden egyes jó pap életéből a népre s a lelkekre áramlik. Előadásokban, felolvasásokban, iskolában, irodalomban ismertetni kell az egyháztörténelem nagy és szent papjainak dicső tetteit, hősiességét, érdemeit, történelmi jelentőségét stb. Nagy tisztelettel bánjunk a papokkal, *minden* pappal, a legfiatalabb káplánnal s a legegyszerűbb szerzetessel is; emberfélelem nélkül köszöntsük őket az utcán; keljünk mindenütt védelmükre, csak jót beszéljünk róluk; vágjuk útját a papok megszólásának, szóval mindenképpen növeljük a katolikus népben és ifjúságban a papi rend megbecsülését és szeretetét.

4. Amennyiben a közéletben szavunk van, arra kell törekednünk, hogy a papság *anyagi életszínvonala* is mindenütt kielégítő legyen, nehogy a nyomortól való félelem akár magukat a hivatást érző fiatalembereket visszariassza a papi pályától, akár a szülőket indítsa csökönyös ellenzésre.

5. Ha egy szülő a gyermekében a papi pálya iránt érdeklődést vesz észre, *adjon hálát érte Istennek* s ne szűnjön meg imáival biztosítani számára az Úr további, segítő kegyelmét. Kétszeresen óvja az ilyen kiválasztott fiút minden erkölcsi veszélytől (tánciskola, rossz társak, rossz könyvek stb.), nehogy a hivatás virága szárban rokkanjon. Hozza össze a fiút igazán kiváló papi emberekkel, jó lelkiatyákkal. Juttasson kezébe jó, lelki könyveket. Ismertesse meg vele a papi pálya különböző útjait: a világi papságot, a szerzetesit, ennek különböző nemeit. Keltse fel benne a vágyat, hogy azt az utat válassza, amelyen minél több jót tehet Isten dicsőségére s a lelkek javára. Minden jó pap az Úr különös áldása, a lelkek megmentésének jelentős eszköze, a keresztény nép igazi jótevője. Mindent el kell tehát követnünk, hogy minél több jó papot neveljünk Isten Szentegyházának, minél több tisztet Krisztus Urunk hadseregének.

Ide tartozik a papi pályára alkalmasnak látszó szegény gyermekek rendszeres taníttatása is. Hány tehetséges és papnak való gyermek marad meg valahol a libák közt s az ekeszarva mellett, akiből, ha kitaníttatjuk, talán nagyszerű pap, apostol válhatott volna! Sajnos, nálunk ilyen gyermekek nevelésére alig van intézményes gondoskodás; addig is tehát, míg lesz, magánosoknak s egyes katolikus intézeteknek kellene ezt a feladatot vállalniok.

2. A lelkipásztorkodás külső kereteinek kiépítése.

A rendes lelkipásztorkodás nyugodt s tervszerű folytatásához bizonyos külső keretek is szükségesek: templom, paplak, iskola, egyesületi helyiség, jótékonysági intézetek, szerzetes-házak és ezeknek anyagi és jogi megalapozása. Mindezek létesítése és fejlesztése terén az egyházi felsőbbséggel karöltve s annak utasításai szerint a világi katolikusok rendkívül sok jót tehetnek.

Legfontosabb: az alkalmas *plébánia és a templomok kérdése.*

Az egyház szellemében a plébánia az egyházmegyéken belül a voltaképpeni egyházi életnek középpontja. Minden apostolkodásnak oda kell törekednie, hogy mindenekelőtt a plébániai élet szilárduljon meg s virágozzék. Nem szükséges és nem is kívánatos, hogy minden katolikus tevékenység a plébániákba olvadjon bele; vannak plébániaközi, sőt egyházmegyeközi intézmények is, aminő a legtöbb szerzetes-társulat munkája s a tőlük függő lelkipásztori, társadalmi és művelődési intézmények, vagy az országos és nemzetközi katolikus szervezetek. Azonban ezeknek is arra kell törekedniök, hogy a rendes plébániai lelkipásztorkodást erősítsék s előmozdítsák.

A plébánia az Egyház szándéka és előírása szerint *nem lehet nagyobb, mint amennyi területet s lélekszámot a felelős plébános maga jól áttekinteni képes. A plébánosnak* az egyházi törvénykönyv szerint *minden hívét személyesen ismernie kell.* Eszerint egy-egy plébánia területére voltakép *négy-ötezer hívőnél* többnek nem volna szabad tartoznia. Sajnos, ettől az előírástól a történelmi fejlődés s részben a paphiány miatt sok helyen messze elmaradtunk. Ebből következik, hogy minden apostoli lelkű katolikus embernek a maga részéről is melegen kell támogatnia az egyházi hatóságokat a túlnagy plébániák felosztásában s ahol szükséges, új plébániák létesítésében. Ugyanez áll az expozitúrák, a plébániától függő állandó lelkészségek létesítéséről is. Áll ez nagyobb városaink külső területeiről s áll a falvakról, ahol ma sokszor 1000 s még több lelket számláló községnek van ugyan kálvinista lelkésze, de nincs katolikus papja. Néha 18—20 község tartozik egy plébániához. Az új plébániák létesítésének még az sem lehet akadálya, hogy az új plébánia területén még nincs templom; majd lesz, ha lesz plébános. *Első a külön lelkipásztor,* aztán jön a templom kérdése. Az sem lehet jó katolikusok között akadály, hogy az új plébánia építése számára nincs meg a kellő anyagi alap. Ebben az esetben a híveknek kell valamiképpen gondoskodniok megfelelő alap

teremtéséről. Hozzá kell szoktatnunk népünket, hogy lelki szükségleteinek kielégítésére áldozatot is hozzon. De igénybe kell vennünk az állami és községi hozájárulást is, amint azt a protestánsok teszik (átlag *négyszer akkora mértékben,* mint mi katolikusok).

A plébánia mellett a *templom* a legfontosabb kellék. A katolikusok feladata, hogy ahol kegyúr van, a szükséges templomok felépítésére rávegyék, ahol pedig nincs, ott a saját igyekezetükből legalább ideiglenes kisegítő templomot vagy kápolnát rendezzenek be. A tapasztalás megmutatta, hogy ahol megvan a hozzávaló szeretet és lelkesedés, ott a legnehezebb viszonyok között is lehetséges volt legalább kisegítőkápolnák létesítése. A kisegítőkápolna a rendes templom megépítésének legjobb előkészítője.

Gondoskodni kellene róla nemcsak a fővárosban, hanem a vidéken is, hogy ahol templom nincs, vagy csak távol van, mindenütt létesüljenek *kisegítőkápolnák.* Másküléonben a hívek főleg a külvárosokban, nagyon könnyen elszoknak a misehallgatástól, a szentbeszédtől, a szentségektől. E téren máris sok mulasztást történt; sietni kellene, hogy ami még el nem veszett, megőriztessék.

Templomépítésnél, bővítésnél, renoválásnál két szempontot kell mindig figyelembe venni: a *szépséget* és a *gyakorlatiasságot.* A szépség nem az agyondíszítésben s túlzsúfolásban, hanem az ízléses, méltóságteljes, áhítatra hangoló s az Egyház szellemének megfelelő vonalak és jelképek alkalmazásában áll. Ne építsen senki templomot vagy oltárt, aki nem ismeri az erre vonatkozó liturgikus előírásokat, az Egyház esztétikáját. A gyakorlati cél pedig olyan templomot kíván meg, amelyben mindenki zavartalanul s bántó mellékkörülmények nélkül vehet részt az istentiszteleten. Gondoskodni kell tehát, hogy a főoltárt s a szószéket mindenünnen jól lehessen látni, a szentbeszédet a templom minden részében jól lehessen érteni (jó akusztika nélkül a legszebb templom nem sokat ér), hogy alkalmas hely legyen a szentgyórás nyugodt s könnyű

végzésére (necsak pl. a sekrestyében vagy a főoltár mögött) stb. A templom tisztántartása, szellőztetése, túlságos hidegtől s melegtől való őrzése, virágdísz, ragyogóan tiszta fehérnemű, minden ízléstelenség könyörtelen eltávolítása teszik az Isten házát feladatához méltóvá.

Az *oltáregyletek* és női kongregációk egyik nemes hivatása, hogy az egyházi fehérnemű jókarbantartásáról gondoskodnak. Kívánatos volna azonban, hogy a templom s a sekrestye tisztántartásáról se feledkezzenek meg s ez a kényes és sok finomságot igénylő kérdés ne bizassék egy esetleg csekélyízlésű s műveltségű templomi alkalmazott önkényére. Minden pap örömmel fogja venni, ha hívei a templom jókarban- és tisztántartásáról gondoskodnak. A plébános engedélye nélkül azonban a templomban természetesen senki sem rendelkezhetik tetszése szerint; az egyházközség vezető tagjai sem.

3. A világiak közreműködése az igehirdetés terén.

A lelkipásztorkodás hármas feladata: *a)* az igehirdetés, *b)* megszentelés és *c)* lélekkormányzás. Mik a világi apostol teendői e hármas feladat körül? Lássuk mindenekelőtt az *igehirdetés* feladatkörét.

A papság legelső feladata az igehirdetés. „A hit a hallásból ered, a hallás pedig az Isten igéjéből. Hogyan higyjenek... igehirdető nélkül?" mondja Szent Pál. (Róm. 10, 17 s köv.) Az igehirdetés főeszköze a *prédikáció.*

Korunk nagyon elszokott a prédikációtól, pedig igen nagy szüksége volna rá. Az érdeklődés a vallási kérdések iránt alapjában véve ritkán hiányzik az emberekből, de néha nehéz velük megértetni, hogy a vallási megvilágosodás legtermészetesebb eszköze a prédikáció-hallgatás. Így aztán az emberek mindinkább elszoknak a tanító-egyházzal való eleven kapcsolattól. Innen aztán az a sokszor hajmeresztő tájékozatlanság még elemi vallási kérdésekben is, mellyel útonútfélen, még az ú. n. műveltek közt is, találkozunk.

Hogy a prédikációt az emberekkel ismét megkedveltessük, annak legjobb eszköze természetesen: a jó hitszónoklat maga. Hála Istennek, van sok jó hitszónokunk. Nemcsak a nagy, előkelő, felkapott nevűek. De, sajnos, sokszor hitszónokaink nem igen tudnak fejlődni, mert a hívek, még a jobbak is, kevés érdeklődést mutatnak velük szemben. Hogyne kedvetlenednék el a derék káplán, ha látja, hogy legszorgalmasabban előkészített szónoklatra csak néhány öreg néni jön el.

Az apostoli lelkű katolikusoknak nemcsak azért kell *rendszeresen meghallgatni a prédikációt,* még a legegyszerűbbet is, mert ez nekik maguknak minden körülmények között hasznos, hanem azért is, hogy jó példát adjanak s magát a papságot a buzgó prédikálásban támogassák. Nincs az a hitszónoklat, amelyből hasznot ne lehessen meríteni. Apostoli lelkű katolikusainknak oda kellene hatniok, hogy az emberek ne kritizálni járjanak a templomba, ne szónoklati műremekeket várjanak a hitszónoktól, ne az emberi ékesszólást nézzék, hanem a *lelki tartalmat,* az igazságot, azt, hogy minden prédikáció, még a legegyszerűbb is, alkalmas arra, hogy az emberben jó gondolatokat támasszon s elmélkedésre indítsa. Nem X és Y az, akit meghallgatni megyünk, mint ahogy a cigányt megyünk hallgatni a kávéházba, hanem az Anyaszentegyházat, Krisztust hallgatjuk a hitszónokban, aki minden, még oly igénytelen szolgája által is beszél hozzánk.

Jól tesszük, ha alkalomadtán a lelkipásztorhoz a templomon kívül vagy a sekrestyében *kérdéseket* intézünk s esetleg megkérjük, hogy egyszer erről vagy arról a kérdésről adjon a szószékről felvilágosítást. Így ő is jobban fogja tudni, mi érdekli az embereket, mire van az embereknek szükségük. Ennek azonban természetesen a megfelelő hangon kell történnie s nem szabad kéretlen bírálat gyanánt feltolakodnia.

Nagyban előmozdítjuk a prédikáció iránt való érdeklődést azáltal is, hogy a szentbeszédet társaságban, családi körben stb. *szóbahozzuk s jó oldalai, egy-*

egy találó mondatát kiemeljük. Az emberekben benne van az utánzási ösztön: ha látják, hogy más örömmel jár szentbeszédre s érdeklődve beszél róla, legközelebb ők is elmennek s ők is érdekesnek fogják találni, amit eddig elhanyagoltak.

Rendkívüli eszközök az igehirdetés iránti érdeklődés felkeltésére.

Az igehirdetés iránti érdeklődés felkeltésére tanácsos időnként rendkívüli eszközökkel is élni s ezek körül a világi apostol számára ismét bőven akad munkaalkalom. Ily rendkívüli eszközök:

1. *A lelkigyakorlatok s a népmissziók.* Egy-egy jó misszió alaposan fel szokta rázni a közönybe dermedt lelkeket s egészen új virágzásnak indíthatja az egész város vagy község lelki életét. A hívek a misszió sikerének előmozdításában többféleképpen vehetnek részt. Így mindenekelőtt a *távolabbi előkészületben,* a misszió hírének elterjesztésével, az érdeklődés felkeltésével, a meghívók s falragaszok széthordásával (amelyeket pl. üzlethelyiségekben, borbélyműhelyben, vendéglőben, gyárakban, hivatalokban is tanácsos kifüggeszteni), cikkek elhelyezésével a helyi lapokban. Résztvehetnek a felmerülő *költségek fedezésének* munkájában. Ilyen alkalommal tanácsos akár hetekkel, sőt hónapokkal előbb valamennyi katolikus egyesületben külön tanácskozást tartani, hogy ki mivel mozdíthatja elő a misszió teljes sikerét.

2. Ahol a nép vagy egyes rétegei (értelmiség, munkásság) nagyon elszokott a templomtól s félő, hogy misszióra vagy szentgyakorlatra sem jönnének még el megfelelő számban, tanácsos előbb *hitvédelmi konferenciákat rendezni* akár a templomban, akár a templomon kívül valamely teremben. Ilyen konferenciára rendesen meghívnak egy nevesebb szónokot. Nem okvetetlenül szükséges mindig országos nevű embereket keresni; némi jóakarattal sokszor a szomszédban is kiváló erők fedezhetők fel (pl. egy teológiai

tanár, hittanár, író stb.). Esetleg képzett világi katolikust is meg lehet hívni templomon kívüli vallásos előadások tartására. Lehetnek esetek, amikor ez még hatásosabb, mintha pap a szónok.

3. Első jégtörésül, vagy ahol nagyobb tömegek bevonásáról, esetleg a katolikus öntudatnak nagyobb mértékben való felkeltéséről van szó, kiváló eszköz *katolikus nagygyűlés* (katolikus nap) tartása egy-egy vidéki központban. Ilyenkor azok is meg szoktak mozdulni, akik már régóta nem látták a templomot belülről. Természetesen ügyelnünk kell, hogy a katolikus nagygyűlés ne merüljön ki szociális vagy politikai beszédek meghallgatásában, hanem legyen mindig voltaképpeni vallási magva is.

4. Az érdeklődés felkeltésének legegyszerűbb eszközei: *külön előadások hirdetése bizonyos társadalmi osztályok részére.* Ezekre nem is szükséges külön szónokot hozatni idegenből. Valamelyik lelkipásztor pl. egyheti beszédsorozatot hirdet a „szülők", a „katolikus férfiak", a „leányok", az „iparosok" számára vagy pl. előadássorozatot a házasságról, az Egyházról, egyszer férfiaknak, egyszer nőknek vagy az ifjúságnak. Buzgó világiak dolga, hogy ezekre az előadásokra, amelyek már tagoltságukkal s különleges meghirdetésükkel is bizonyos érdeklődést keltenek, megfelelő közönséget toborozzanak.

Az igehirdetés a templomon kívül. A hitoktatás.

A templom mellett az *iskolai hitoktatás* az igehirdetésnek legfontosabb színtere. A katolikusoknak egyik legszentebb kötelességük gondoskodni, hogy az iskolákban a katolikus hitoktatás zavartalanul folyjon s az oktatással kapcsolatban az ifjúság lelki igényei kielégüljenek.

A papságnak nagyfokú elfoglaltsága s elégtelen száma miatt nagyon sok helyen világiak is résztvesznek a hitoktatásban. Részben e rendes tanítók s tanító-

nők, részben külön *világi hitoktatónők*. Ezen az alapon kerülnek a világiak legközelebb a voltaképpeni lelkipásztori feladatokhoz s azért ezt a hivatásukat a legnagyobb odaadással kell végezniök.

A jó *világi hitoktató* első tulajdonsága: a *mély vallásosság*. Aki maga nem ég, hogyan gyujthat fel másokat a hit szeretetére? Az apostoli buzgalomnak azonkívül jó példával kell párosulnia, mert mit ér a tanítás, ha cselekedeteinkkel nem támogatjuk tanításunkat?

A másik kellék: a kimeríthetetlen *szeretet és türelem* a tanítványokkal szemben. Ne csak azokat szeressük, akik okosak vagy természettől s neveltetésüknél fogva hajlamosak a jóra, hanem majdnem még inkább azokat, akiket nehéz természetük, átöröklött rossz tulajdonságaik vagy a hazulról hozott fogyatékos nevelés már gyermekkorukban a rosszra tett hajlamossá. Minél nyomorultabb a gyermek, annál inkább szorul segítségünkre. „Nem az egészségeseknek van szükségük orvosra, hanem a betegeknek". (Mt. 9, 12.)

Harmadik kellék: a tanítási anyag *kimerítő ismerete*. Minél világosabbak a hitoktató vallási fogalmai, minél járatosabb az ellenvetések s nehézségek eloszlatásában, minél jobban tudja gyakorlatilag alkalmazni a vallási igazságokat s a mindennapi élet példáival megvilágítani az egyes hittételeket s parancsokat, annál eredményesebben fog tanítani.

Végül fontos, hogy a hitoktatónak jó *nevelő érzéke* legyen, bele tudja találni magát tanítványainak lelkivilágába s meg tudja találni a módot, hogyan kell a gyermek értelmiségéhez leszállni s szívét is megnyerni a vallás tanainak. Nagyon kevés eredmény, ha a tanítványok csak a vizsgálaton tudnak jól felelni. A hitoktatónak arra kell törekedni, hogy növendékei egész életükre jól megismerjék és megszeressék a vallást s erősen elszánják magukat a lelki életre, a hit- és erkölcsellenes kísértések legyőzésére; hogy az Egyházhoz való meggyőződéses, lelkes ragaszkodás töltse

be szívüket s az iskolából kilépve, époly rendszeresen folytassák a vallásos életet s épúgy járjanak misére, prédikációra, szentségek vételére, mint azelőtt.[1]

Hitoktatás az iskolán kívül.

A hitoktatásnak nemcsak az iskolában van helye. A buzgó világi apostol könnyen talál alkalmat hitoktatási előadásokra másutt is: mindenütt, ahol a vallás ismerete a népben hiányos. Így hitoktatási órákat lehet rendezni a különféle *egyesületekben,* főleg ifjúsági egyesületekben, cselédkörökben, munkásegyesületekben, sőt még a börtönökben is stb. Természetesen nem szükséges ezeket az előadásokat „hittanóráknak" vagy „hitoktatásnak" nevezni, mert ez az iskolapadra emlékeztet s elriaszt, hanem esetleg „vallási előadásnak", „konferenciának", vagy „továbbképző vallási tanfolyamnak".

Nagyobb katolikus diákok vagy fiatal leányok, pl. magasabb szerzetes-tanintézetek növendékei, tanítónők, kongreganisták stb. szünidőben faluhelyen is rendezhetnek „önkéntes vallásos előadásokat", természetesen az illetékes lelkipásztor engedélyével. Ez főleg oly helyeken volna kívánatos, ahol plébánia és rendes hitoktatás helyben nincsen s a gyermekek, esetleg még a felnőttek is, hittani téren nem mutatnak kellő képzettséget.[2] Ugyanez áll a külvárosokra, ipartelepekre, tanyákra s pusztákra nézve stb. Ez utóbbi helyeken a vidéki értelmiség, nem utolsó helyen maguk a földbirtokosok, tehetnének sokat.[3]

Azonban nem elég a gyermekek hitoktatására

[1] A hitoktatás elsőrendű fontossága s a papság kicsiny száma mellett kitűnő intézménynek bizonyult a budapesti „Ward Mária" hitoktatónőket képző tanfolyam. Kívánatos volna, hogy hasonló intézmény az ország más egyházmegyéiben is létesüljön.

Ilyen falusi hitoktatásnak felnőttek között is érdekes példáját mutatja be a Mária-kongregációban egy fiatal kongreganista tanítónő „Levél a magyar Afrikából" címme a „Mária-kongregáció" 1923 áprilisi számában.

[3] Angolországban a szétszórt katolikus telepek s tanyák lelki ellátására automobilokon rendeztek be ú. n. „mozgó kápolnákat".

gondolni, mert a *felnőttek* is, még a különben művelt osztályokban is, nagyon sok esetben szintén rendkívül fogyatékosan ismerik a hittant. Ezért kívánatosak az úgynevezett *„katekétikai szentbeszédek"* a templomban (X. Pius rendeletel), vagy *vallásismertető konferenciák* a templomon kívül. Ez utóbbiak tartásában esetleg jól képzett világiak is segédkezhetnek. Az ilyen előadásokkal kapcsolatban jó szolgálatot tesz az úgynevezett *„kérdőszekrény"*, amelybe minden résztvevő névtelenül bedobhatja papírra írt kérdéseit s kételyeit s ezekre az előadó a legközelebbi alkalomkor megfelel. Ez növeli az érdeklődést s az előadónak is utat mutat, hogy lássa, mire van hallgatóságának szüksége s mit nem értettek meg eléggé.

Az apostoli lelkű katolikus különben is fel fog használni minden kínálkozó alkalmat, hogy a vallásos igazságok ismeretét terjessze. Mint író, művész, tanár, ünnepélyrendező stb. igyekezni fog a nemzet társadalmi s kulturális életmegnyilvánulásaival kapcsolatban a vallás jelentőségét általában, vagy egyes gondolatait külön kiemelni. Hasonlókép ne egykönnyen hiányozzék a vallásos gondolat *családi vagy társadalmi ünnepélyeken,* emelkedettebb felköszöntő vagy gyászbeszédekben s főleg hazafias tárgyú beszédekben se.

A magasabb értelmiségi osztály vallási ismereteinek növelésére külföldön s újabban Budapesten is *katolikus főiskolai tanfolyamokat* szoktak rendezni a téli hónapokban, aminek kétségtelenül nagy a haszna.

A szentgyakorlat.

A vallásos igazságok eleven kifejtésének s megrögzítésének kiváló eszköze a *lelkigyakorlat.* Az úgynevezett nyilvános szentgyakorlatot helyesebben „vallásos hét"-nek lehetne nevezni, mert a voltaképpeni szentgyakorlat a magánybavonulást is magában foglalja (zárt szentgyakorlat).

A zárt szentgyakorlat áldásos hatását csak az ismeri, aki maga is végigment rajta. Külföldön a

virágzó katolikus hitéletet, főleg vezetésre alkalmas egyének képzését jórészt a szentgyakorlat intézményének tulajdonítják. Alig van már katolikus ország, amelyben több, külön e célra épült férfi és női *szentgyakorlatos ház* ne állna. Nálunk az első szentgyakorlatos házak most létesültek, így mindenelőtt a budapest-zugligeti „Manréza" férfiak számára. Ezen kívül szemináriumokban, nevelőintézetekben, rendházakban folyik néha zárt szentgyakorlatozás, többnyire a nyári szünidőben.

Nem elég azonban szentgyakorlatos házakról gondoskodni, hanem megfelelő *propagandát* is kell kifejteni, hogy az emberek a szentgyakorlat végzésére csakugyan nagyobb számban rászánják magukat.

A katolikus hitvédelem és a felekezetek.

A hitoktatásnak és igehirdetésnek ki kell terjeszkednie a hitvédelemre is. Vegyesvallású országban, mint a mienk, a katolikusoknak pontosan kell ismerniök a katolikus Egyház helyzetét a felekezetekkel szemben. Ma még sokfelé divatos a „felekezeti béke" örve alatt a teljes közömbösség, míg a másvallásúak hihetetlen erőfeszítéssel törnek előre. Mi másnak vallásos felfogásait nem sértjük, de a „béke" kedvéért a magunk vallási elveit feláldoznunk annál nagyobb hiba volna, mert a felekezetek részéről állandóan heves és szenvedélyes támadásokban van részünk.

A katolikusoknak mindenekelőtt *világos fogalommal* kell bírniok az *Egyház és a felekezetek viszonyáról.* A felekezetek, mint ilyenek a vallási egység illetéktelen megbontásai s így Isten előtt voltaképpen *törvénytelen alakulatok,* a Péterre épített katolikus, azaz általános Egyháztól való elszakadások. Krisztus szerint, aki a törvényes, a Péterre alapított Egyházra nem hallgat, „pogány és vámos" (Mt. 18, 17). Mi tehát a felekezeteket semmi szín alatt sem ismerhetjük el egyenrangú vallási alakulatoknak, „társegyházaknak", épúgy, mint ahogy a törvényes államhatalom nem ismerhet el maga mellett forradalmi kormányokat. Akik

saját hibájukon kívül hamis hitet követnek, azokkal szemben a szeretet és türelem elveit kell alkalmaznunk; az egyént akkor is szeretnünk kell, ha téved. De a tévedést magát sohasem szabad az igazsággal egyenjogúnak elismernünk. Ha a katolikusok ezt az elvet megértik, nem lesznek oly bűnösen engedékenyek pl. a házasságra vonatkozó egyházi törvények dolgában. Más a türelem s más az elvfeladás, a katolikus öntudat megtagadása.

Különösen veszedelmesek e téren a *vegyesházasságok,* amelyek majdnem minden esetben bizonyos vallási elhidegülést okoznak katolikus részen. A világi apostoloknak mindent el kell követniök, hogy a vegyesházasságok veszedelmes voltát s káros következményeit a házasulni készülő fiatalság s a szülők közt ismertessék. Rámutathatnak arra a tapasztalati tényre, hogy a legtöbb vegyesházasság előbb-utóbb szerencsétlenül végződik. De ha már a vegyesházasságot megakadályozni nem tudjuk, legalább arról kell gondoskodnunk, hogy a katolikus fél okvetlenül biztosítsa az *összes* gyermekek katolikus neveltetését (ez nem ütközik a protestáns hitelvekbe, míg az ellenkezője beleütközik a katolikus hitelvekbe) s az *egyházi házasságot.*

Külön veszélyt jelentenek újabban azok az *apró, rajongó felekezetek,* amelyek lármás propagandájukkal igyekeznek magukhoz csalni a megfelelő lelkipásztori befolyás alól kivont katolikus tömegeket (baptisták, üdvhadsereg, teozófisták s hasonlók). Ezeknek a lármás felekezeteknek ellensúlyozására két út van: 1. a *lelkipásztorkodás egész rendszerének s módszerének teljesebb kiépítése,* úgyhogy a katolikus vallási élet csakugyan mindenkit elérjen s kielégítsen, akkor majd nem kell népünket a felekezetek csábító szavaitól féltenünk, 2. főleg a *hittani felvilágosítás* terjesztése, a hitoktatás növelése, nevezetesen a felnőttek között is, a világi apostolok bevonásával, akik a megtévelyedetteknek egyenkint utánuk mennek s őket tévedésükről meggyőzik.

Általában a katolikus vallás legjobb terjesztője s védelmezője nem annyira a vitázó szó, mint inkább a nyugodt, polémianélküli *felvilágosítás* és az *intenzív katolikus élet* templomban, iskolában, egyesületben. A felekezetek csak ott tudnak felburjánozni, ahol a katolikusok nem ismerik hitüket, ahol a katolikus istentiszteleti élet nem fejti ki egész meleg, színpompás, lélekbenyúló erejét, vagy ahol a lelkipásztori ellátás hiányokat mutat fel.

4. A világlak közreműködése a lelkek megszentelésében.

A lelkipásztorkodás második nagy feladata: a lelkek megszentelése az *istentiszteleti élet s a szentségek segítségével.* A világi apostolok e téren is segítségére lehetnek a papságnak.

Mindenekelőtt a buzgó világi apostol (főleg szülő, nevelő, tanító, hitoktató) törekedjék teljes erejével meggyőzni minden katolikus felebarátját arról, hogy a katolikus lelki életnek középpontja az *Oltáriszentség:* a szentmise és a szentáldozás. Nem tekinthető igazán katolikusnak, aki nem jár rendesen a szentmisére s nem áldozik legalább évenkint egyszer. Mindent el kell követnünk tehát, hogy a misehallgatás és a szentségekhez járulás minden katolikus egyházközségben példásan folyjon. Ha katolikus emberek, sőt az iskolából alig kikerült fiatalok nem tekintik a misét és a szentáldozást fontos dolognak, ha alig kerülvén ki az iskolából, máris lelkiismeretfurdalás nélkül elhanyagolják ezeket a dolgokat, ez csaknem minden esetben annak a jele, hogy a *hitoktatás nem terjeszkedett ki elég gyakorlatilag* éppen a leglényegesebb pontokra. A misehallgatás és a szentségek elhanyagolása rendesen az első lépés az aposztázia, az Egyháztól s a vallástól való elszakadás felé.

Hasonlókép meg kell értetnünk az emberekkel s főleg a fiatalsággal, hogy *nem tesz eleget* a vasárnapi misekötelezettségnek, aki a misének *csak egy részét* hallgatja meg. Városhelyeken, az ú. n. „illatos misé-

ken", szinte begyökerezett szokás, hogy sokan csak néhány percre jönnek be a templomba, csak úgy a ruhájukat mutogatják s hamarosan kimennek. A világi apostol sokat tehet az ilyen visszaélés ellen már a példájával is, még inkább felvilágosító szavával.

A misehallgatás megkönnyítése.

Hogy a misehallgatást megkönnyítsük, mindenekelőtt szükség van megfelelő számú templomra, azonkívül megfelelő számú misére s ezeknek helyes időbeli elosztására. Mindez elsősorban a papságtól függ, de a világi apostolnak is lehet rá módja, hogy ez irányban a minél megfelelőbb miserendet előmozdítsa.

Manapság nagyon fontos (sajnos, nálunk még kevés helyen gondolnak rá), hogy a miserendet megfelelőkép *ismertté* is tegyük. Nem szabad arra hagyatkozni, hogy a „nép" (értsd: az öreg nénikék) „úgyis tudja", mikor vannak misék vasárnap ebben vagy abban a templomban. Manapság sokan utaznak ide-oda s mindenütt, még faluhelyen is, gyakran megfordulnak idegenek, akik misét akarnak hallgatni, esetleg utazásukat, napirendjüket is ehhez szabni; ezektől sem szabad kívánni, hogy terhes és körülményes kérdezősködéssel járjanak utána a miserendnek. A legkevesebb, amit e téren elvárhatunk, hogy a miserend már a *templom külső bejáratánál* olvashatóan ki legyen függesztve. Hasonlókép a *gyónási* alkalom ideje s a *szentbeszédé*.

Kívánatos, hogy ahol több lelkész van, még ha nem tartoznak is a voltaképpeni plébániai személyzethez (pl. szerzetesek, paptanárok, nyugalmazott papok stb.), a misék *egyenletesen oszoljanak el* vasárnap délelőttre s ne úgy, hogy reggel egyszerre misézzen három pap is, később meg már alig legyen mise. Kívánatos, hogy a főmisék ne $^1/_4$, $^1/_2$ és $^3/_4$ jelzésű időben tartassanak, hanem teljes számú órákban (8, 9, 10, 11 stb.), mert ezt könnyebb megjegyezni. Fontos természetesen, hogy a misék aztán csakugyan katonás pontossággal a kitűzött időben kezdődjenek, ne 5 perccel

korábban, vagy későbben. Legmegfelelőbb volna talán egyházmegyénkint *egységesen* szabni meg a főbb vasárnapi misék idejét *minden* templomban s e rendet *pontosan* megtartani.

Kívánatos, hogy a vasárnapi *evangélium* legalább minden főbb misében felolvastassék. Ugyanakkor megismételhetők a főbb kihirdetések.

De meg kell könnyíteni a *hétköznapi misehallgatást* is. Nem szerencsés dolog, hogy nálunk sok helyen szinte mindennap énekes *gyászmise* van a plébániatemplomokban. Ez sehogysem fejezi ki hitéletünk örömteljes alaphangulatát s még kevésbbé az egyházi év szellemét. Esetleg ki lehetne eszközölni az egyházi főhatóságoknál, hogy a halottakért végzendő alapítványi misék is napi színben legyenek végezhetők. Mindent el kellene követni, hogy templomaink télen se keltsék a ridegség és elhanyagoltság látszatát.

A világi apostolok sokat tehetnek a vasárnapi szentmise *szép és épületes lefolyásának* előmozdítására. Mindenekelőtt a nők hozzájárulhatnak a templom *tisztántartásához* s virággal, dísszel, gyertyával való *ékesítéséhez.* Példás, udvarias viselkedésükkel, áhítatukkal a férfiak is kedvessé, épületessé tehetik az Isten házában való időzést. Tisztelettel figyelmeztethetik a hívek a papságot is egyes bajokra vagy visszaélésekre pl. a sekrestyés, a minisztránsok, az énekvezető olyan hibáira, amelyeket a papság maga nem vesz vagy nem vehet észre. Lépéseket tehetnek a rend fenntartására, a templomban helytelenül viselkedők, másokat zavarók vagy éppen botrányt okozók eltávolítására. Résztvehetnek a templomi *énekkarban,* a közös imák *fennhangú, hitvalló, épületes végzésében.* Külföldön az egyes plébániai bizottsági tagok a főbb istentiszteletek alkalmával (pl. vasárnap a nagymisén és prédikáción) külön *templomi rendezőket* állítanak fel a saját soraikból, akiknek feladata a rendre felügyelni, idősebb embereknek ülőhelyet szerezni, az ide-oda járkálást megakadályozni, a hátul megállókat előbbre kalauzolni stb.

Fontos kiegészítő része az istentiszteletnek a *templomi ének és zene.* Sajnos, egyik-másik kántorunk, néha még nagyobb templomokban is, túlkevéssé tartja szem előtt az egyházi zene követelményeit. Pedig a szép, nemes, művészi, nem világias és nem színházias, de igenis kótaszerű és egyházias orgonajáték, a népének helyes vezetése (cikornya, elhúzás és rikácsolás nélkül) a szép istentiszteletnek egyik lényeges kelléke. Kívánatos volna, ha buzgó kántoraink, tanítóink és tanítónőink a népet néha külön oktatnák a helyes és szép éneklésre (pl. egyszer-egyszer a litánia után). El kellene érni, hogy a nép hétköznap is énekeljen, ne pedig csak a kántor szólózzék, még hozzá sokszor nagyon kevéssé ízlésesen. Műértő világiak jól teszik, ha e tekintetben nem vonják meg segítségüket, tiszteleteljes figyelmeztetésüket a lelkipásztorral szemben, esetleg saját közreműködésüket is az egyházi ének és zene fejlesztésében.

Nagyon sok jót tehet egy-egy kántortanító vagy más buzgó lélek, ha külön *templomi énekkart* szervez, esetleg csak gyermekekből, amely kar aztán a népénekkel váltakozva, főleg májusi ájtatosságokon s ünnepeken, az istentisztelet kedvességét emeli s magának a népéneknek is bizonyos magasabb irányt szab.

A műének is komoly, egyházias és felemelő legyen, női szólók és túlmodern, világias melódiák teljes elkerülésével. Szégyen, ha akárhány helyen a templomban olyan ének és zene van, mint egy moziban, vagy talán olyan, amilyent jobbfajta moziban sem tűrnének meg.

Mindezen szempontok ajánlatossá teszik a katolikus *kántoregyesület* fejlesztését, egyházzenei tanfolyamokat s megbeszéléseket, akár egyházmegyénként, akár országosan. Az ének és zene a templomi életnek igen fontos tényezője.

Megemlítendő még, hogy az imáknak is, énekeknek is lehetőleg az egyházi évhez s az oltáron folyó szent cselekményhez kell alkalmazkodniok. Fontos e

célból a katolikus *szertartástan s az egyházi év* ismerete, erre vonatkozó liturgikus szentbeszédek, konferenciák, ilyenirányú művek olvastatása.

A szentségek vétele.

A szentségek vételének virágzása egyrészt természetesen a papságtól függ, de a világiak is sokat tehetnek előmozdítására. Sok függ e téren a gyóntatószék elhelyezésétől s a szentségek kiosztásának időpontjától. Ahol nem kell külön előbb a sekrestyébe menni s ott kérdezősködni gyóntató és áldoztatás után, ahol már a templomajtón ki van írva, mikor és hol gyóntatnak s áldoztatnak, ott a hívek is szívesebben keresik fel a szentségek üdítő forrásait.

A szentségek vételének előmozdítására kiválóan alkalmasak a *hitbuzgalmi egyesületek,* mint a Jézus Szíve-Szövetség és -Társulat, a Mária-kongregációk, Credók, Harmadrendek stb., főleg, ha időnként közös szentáldozásokat tartanak. A *Jézus Szíve-péntekek* minél ünnepélyesebb megtartása szintén sokakat hoz az áldoztató oltárhoz. Sokhelyütt a hó első péntekének megtartása lett a fejlődő hitéletnek első, igazi megindítója. Ahol a szentségek vétele el van hanyagolva s valósággal jégtörésről van szó, ott a hitbuzgalmi egyesületek bizonyulnak a legkitűnőbb eszköznek. A jó példa mind többeket fog a szentségekhez vonzani.

Külön figyelmet érdemel, hogy a férfivilág rendszerint szívesebben járul a szentségekhez, ha *külön alkalmat* nyujtunk neki a szentgyónás elvégzésére, esetleg a testületi férfiáldozásra is. Éppen ezért szokásos a férfiáldozások sűrű rendezése (férfiliga, férfikongregáció, Crédó).

Nagy ünnepek, főleg húsvét előtt gondoskodni kellene, hogy a heti gyónók s jámbor asszonyok ne foglalják le túlságosan a gyóntató papságot s a ritkábban és nehezebben gyónókat ne riasszák el a hosszas várakoztatással. A világi apostolkodáshoz tartozik, hogy amennyire lehet, *könnyítsük meg a papságnak is a gyóntatást,* azáltal, hogy magunk is, felvilágosításunk

révén más gyakrabban gyónók is ne vegyék el az időt a gyóntatószékben pl. az ú. n. hosszabb gyónási ima („Kérem a lelkiatyát") felesleges elmondásával vagy a bűnöknek feleslegesen hosszadalmas körülírásával vagy oda nem való dolgok előadásával. Elég a gyónást így kezdeni: „Utoljára ...-kor gyóntam; azóta ezek a bűneim". A bánatimát azonban a gyónás végén mindig mondjuk el.

A bérmálás.

A bérmálás katolikus szempontból nem lehet merő formaság s világi ünnep. Ezért mindent el kell követnünk, hogy az életbe kilépő fiatalembert és fiatal lányt ez alkalommal a bérmálás lényegének megfelelően a *hitben s az Egyházhoz való hűségben mégegyszer alaposan megerősítsük.* A világi apostolok, főleg a hittanilag képzettek, sokat tehetnek ez irányban akár a *bérmálandók oktatásánál* való segédkezéssel, akár megfelelő *bérmálási ünnepélyek* rendezésével, akár a *bérmaszülői tiszt* elvállalásával s helyes betöltésével. A bérmálási *ajándék* is elsősorban ne csak éppen óra, ékszer vagy új ruha legyen, hanem mindenelőtt valami vallásos tárgy: feszület, szentkép, könyv, szentírás, imakönyv, szentek élete, valamely hitvédelmi olvasmány, olvasó stb.

A bérmálási oktatás ne szorítkozzék pusztán a katekizmus megismétlésére, hanem legyen igazán *hiterősítő,* katolikus *öntudatra keltő* célzata is. Hasonlókép legyen a katolikus hithez való rendíthetetlen ragaszkodás a bérmálási ünnepélyeknek is vezérgondolata. Itt is fontos, hogy a bérmáláshoz járulók ne csak a paptól s a püspöktől, hanem a világi katolikusok ajkáról is hallják a hithez való lelkes ragaszkodás ajánlását.

A házasság.

A keresztény társadalmi életnek s a vallás jövőjének is elsőrangú kérdése, mily alapon épül fel a család. Pogányul kötött házasságból ritkán származik

hithű nemzedék. Manapság pedig már a házasság fogalma is mélyen meg van fertőzve az irodalom, színház s a vallástalan társadalmi felfogások által. A papság hiába prédikál erről, ha éppen azok nem hallják, akiket illet. Éppen ezért a világi apostolokra hárul a feladat, hogy társadalmi befolyásukkal s felvilágosító szavukkal terjesszék, amennyire csak lehet, a házasság keresztény felfogását s működjenek közre a házasulandók helyes előkészítésében.

A vegyes házasságról már fentebb szóltunk. Természetesen még a vegyes házasságnál is nagyobb erővel kell óvnunk híveinket az egyházilag érvénytelen házasságtól, aminő a merőben polgári vagy a más felekezetű templomban kötött házasság, elvált emberrel vagy nővel való házasságkötés, vagy a keresztények és zsidók egybekelése. Meg kell értetnünk embereinkkel, akikben még nem aludt ki végleg a hit, hogy az Isten előtt semmis házasság egyszerű *bűnös viszony*, amelyen soha sincs Isten áldása, hogy majdnem minden esetben előbb-utóbb keserű megbánás a vége s hogy aki törvénytelen házasságot köt, addig a szentségekhez nem járulhat, még halálos ágyán sem, míg ezt az Isten előtt érvénytelen házasságot fel nem bontja. Meg kell értetnünk velük azt is, hogy pl. elvált emberrel való házasságkötésre *még a pápa sem adhat engedélyt*. Sokan érvénytelen házasságot kötnek, mert sem a tilalmat nem tudják világosan, sem az érvénytelen házasságkötés egyházjogi következményeit nem ismerik. Itt tehát mindenekelőtt szakadatlan *felvilágosító munkára* van szükség mindenféle irányban.

Apostoli érzelmű világi katolikus elkerülhetetlen szükség esetén kívül sohasem vesz részt olyan házassági ünnepélyen, amelyet az Egyház törvényei ellenére rendeznek. Hadd érezzék, akik az Egyházzal szembeszállnak, hogy ezzel eljátszák a tisztességes katolikusok barátságát, mégha különben rokonok vagy jó ismerősök is.

Az érvénytelen vagy vegyes házasságok megaka-

dályozására elsősorban a szülők s más rokonok vannak hivatva. Ha ezek részéről nem remélhető a helyes irányítás, tanácsos a plébánia vagy egyházközség részéről *felkeresni* az ilyen szándékú jegyespárokat. Ezekről az anyakönyvi hivatalban lehet tudomást szerezni. Külföldön a plébániai munkatársnők az ilyen jegyeseket sorba látogatják s igyekeznek őket a ballépésről lebeszélni. Ez elég sok esetben sikerül is, de ha nem sikerül, akkor sem szabad a megtévelyedetteket magukra hagyni, hanem gondoskodnunk kell, hogy legalább katolikusan kereszteljék s katolikus nevelésben részesítsék az ilyen törvénytelen házasságból származó gyermekeket. Az ilyen házasság igen sok esetben előbb-utóbb fel is bomlik s ilyenkor a visszatérítés munkájában ismét szükség van a világi apostol, lehetőleg hivatásos plébániai munkatársnő segítségére.

A világi apostol a saját családjában s másokéban is, amennyire befolyása ér, törekedni fog az igazán *keresztény család eszméjét* minél jobban megközelíteni. Jó katolikus családban Isten törvényei, az Egyház előírásai, a vallásnak első helyre állítása s a korrekt katolikus gondolkodás az irányadók. A vasárnapi misehallgatás, a böjtök megtartása, épületesség és kölcsönös szeretet az ilyen család jellemző vonásai. Ne hiányozzék a lakásban előkelő helyen a feszület se, a Jézus Szíve- és Szűz Mária-kép, a hálószobában a szenteltvíztartó s az imazsámoly. Ne mulasszuk el a családot Jézus szent Szívének ünnepélyesen felajánlani. Ne hiányozzék lehetőleg a pápa képe se. Jó katolikus családban továbbá szinte elengedhetetlen szokás a reggeli s esti, valamint evés előtti és utáni ima közös végzése, szombaton este nagyon szép a közös szent olvasóimádság. Viszont ne tűrjünk meg családunkban rossz beszédét, rossz társaságot, rossz erkölcsű cselédet, rossz ujságokat s könyveket. Viseljük lelkileg gondját a cselédeknek is s bánjunk velük igazán szociális érzékkel.

A jó katolikus családban a *gyermeknevelés* legyen

a főszempont. A gyermekáldást Istenáldásnak tekintsük s legyünk büszkék rá, ha minél több gyermeket nevelhetünk fel Isten dicsőségére. A rettenetes bűnt, melyet a modern pogányság hozott be még keresztény és hivő családokba is, a születések *bűnös korlátozásának* vétkét, mindenütt meg kell rónunk, a tévelygőket felvilágosítanunk, a bátortalanokat Isten iránti bizalommal eltöltenünk. Isten különösen megáldja a nagy családokat.

Magát az *esküvőt* igyekezzünk csakugyan *vallásos aktus* gyanánt tartani meg, amint hiszen az csakugyan elsősorban *szentség felvétele,* nem pedig világi ünnepély. Az Egyház szellemének leginkább megfelel a *mise közben* végzett esketés, a külön e célra rendelt miseformula szerint. Úgynevezett csendes (misenélküli) esküvőt, amely nálunk csaknem általános divat, szabad ugyan még zárt időben is tartani, de jó katolikusok inkább a zárt időn kívül tartják esküvőjüket. Városhelyen sokhelyütt egészen bevette magát az a botrányos szokás, hogy a templomi esküvőn a közönség tiszteletlenül viselkedik, hangosan beszélget, a padokra áll, mintha a templom ilyenkor mutatványos bódé lenne. Ez ellen a rossz és bűnös szokás ellen sokszor a papság sem mer már fellépni. Itt a világi apostolkodásnak kell a papsággal együtt közbelépnie. Tessék már a meghívókon feltüntetni, hogy a templomban csak meghívott közönség lesz jelen, amelytől a plébánia elvárja, hogy úgy fog viselkedni, ahogy a templomban és szent cselekmény közben szokás. A rendezők azonnal vegyék elejét, ha valaki beszélgetni vagy nevetgélni kezdene; a jó katolikusok térdeljenek le s imádkozzanak a várakozás ideje alatt. Így majd senki sem mer színháziasan viselkedni a templomban. Az esküvő után az új párt a szülőkkel s rokonokkal vezessük az oltártól a sekrestyébe s ott folyhat le a szokásos ölelkezés, csókolódzás és szerencsekívánat, nem az oltár előtt, sőt talán, amint megesik, az oltár lépcsőin, minden térdhajtás és tiszteletadás nélkül. Különösen kongreganis-

ták vagy más katolikus egyesületek tagjainak esküvője legyen minden tekintetben példás és katolikus szellemű.

Szokjuk meg végül, hogy a házasságra nézve az *Egyház kifejezésmódját,* terminológiáját használjuk, ne a vallástalan irányét. „Törvényes házasságnak" ne a kötés világi bejelentését, az úgynevezett polgári házasságot nevezzük, hanem az egyházit; a világilag elválasztott feleket ne nevezzük „törvényesen elváltaknak"; az egyházilag törvénytelenül összeadott párokat ne nevezzük egyszerűen „házastársaknak", hanem csak polgárilag együttélő feleknek, a csak polgárilag összeállt katolikus embernek nincs „felesége", hanem legfeljebb csak „polgári házastársa" stb. Természetes, hogy az ilyen „családokkal" jó katolikus családok nem tarthatnak fenn közelebbi barátságot, nem szentesíthetik az általuk adott *botrányt* és bűnt azáltal, hogy az ilyen viszonyt társadalmilag egyenrangúnak ismerik el az Isten előtt érvényes, keresztény házassággal. A vallásellenes irány épp ezáltal ütött mély sebet a katolikus egyházi felfogáson, hogy ezeket a törvénytelen viszonyokat rákényszerítette a tisztességes társadalomra. Ezzel szemben az öntudatos katolikusoknak mindenképpen kifejezésre kell juttatniok, hogy nem hódolnak be a modern pogányságnak s a „házasság" nevét és fogalmát tovább is kizárólag a *szentségi házasság* értelmében használják. A katolikusok öntudatos állásfoglalása, amellyel szinte kirekesztik a maguk szűkebb társaságából azokat, akik az Egyház ellenségeinek s a modern erkölcstelenségnek behódolnak, előbb-utóbb meg fogja hozni üdvös hatásait s a könnyelmű katolikusok is jobban fognak óvakodni, látván, hogyha az Egyházzal szembehelyezkednek, ezzel együtt a tisztességes katolikus családok részéről is bizonyos finom bojkottnak teszik ki magukat. Ez nincs a szeretet ellen, sőt fordítva: ez a gyógyító és nevelő szeretetnek a kifolyása.

A betegek és haldoklók gondozása.

A beteg az apostoli léleknek szemefénye. Sehol sincs annyira szükség katolikus szeretetre, mint a betegágyon és seholsem oly hajlamosak az emberek az élet komoly felfogására, a vallás vigasztalásának megértésére s megbecsülésére, mint betegség idején. Ezért is fordult a katolikus szeretet mindig különös rokonérzéssel a beteggondozás felé.

A beteggondozás mindenekelőtt a beteg testi egészségét vagy legalább is szenvedéseinek enyhítését célozza. Erre főleg a szegénysorsú betegeknél van szükség, akik nem tudnak magukon segíteni. Jól rendezett egyházközségben okvetlenül szükség van *szervezett beteglátogató és beteggondozó világi apostolokra,* akik főleg a szegénysorsú betegek iránt érdeklődnek s a testi irgalmasság cselekedetei mellett a lelkükről is gondoskodnak. Ez egyben vonatkozik a kórházban és az otthon fekvő betegekre. Néha még látszólag jómódú községekben is hihetetlen nyomorban s elhagyatottságban feküsznek a betegek, amiről csak az győződik meg, aki ezeket a szegény-lakásokat rendszeresen végiglátogatja.

Ahol a *kórházi ápolást* kedvesnővérek látják el, ott a helyzet könnyebb. De ott is helyénvaló a világi apostolkodás, a betegek látogatása, vallásos, vigasztaló szavak, jó könyvek vagy ujságok kölcsönzése vagy betegkönyvtárak létesítése stb., mert a kedvesnővérek gyakran magával az ápolással is már szinte túl vannak terhelve s nem érnek rá mindenre. Ahol a kórházi ápolást nem apácák végzik, a világi apostolkodásra természetesen még sokkal inkább szükség van. Mindent el kell követni, hogy a világi ápolószemélyzet is legalább nagyobb részben komolyan vallásos és apostoli lelkű elemekből álljon, akik nem erőszakosan ugyan, de szeretettel s a beteg óhajait ellesve nyujtsanak alkalommal lelki segítséget is. Kívánatos ezirányban önkéntes, világi ápolónők szervezése vallásos alapon (Márta Ápolónői Egylet). Sok helyen, sajnos, az

ápolást olyan elemek végzik, amelyek hivatásukat csak kenyérkeresetnek nézik, minden szeretet nélkül végzik s nemhogy lelkileg segítségére volnának a betegeknek s lábadozóknak, hanem talán ellenkezőleg még bűnre és léhaságra is csábítják őket. A világi apostol mint kórházfelügyelő, orvos stb. igyekezni fog az ilyen személyzetet lehetőleg mással, jobbal cserélni fel.

Súlyosabb betegnél, akár kórházban fekszik, akár otthon, törekednünk kell, hogy a *betegek szentségeinek felvételére* megnyerjük s jól elő is készítsük erre. E téren tapintatos szeretettel kell eljárnunk, különben esetleg többet ártunk, mint használunk. Kezdjük azzal, hogy a beteget imára, Istenhez való gyakori fohászkodásra, az Úr akaratán való megnyugvásra hangoljuk. Ez már maga előkészíti a beteget a szentségek vételére. Esetleg másnap már a tökéletes bánatot keltsük fel vele. Végül említsük meg neki tapintatosan, hogy nem volna-e kedve meg is áldozni, akkor a szenvedéseket is könnyebben viseli s Isten áldása lesz vele. A szentségek felvétele még nem jelenti, hogy a betegnek már most meg kell halnia. Oszlassuk el esetleges nehézségeit s lehetőleg készítsük elő a gyónásra. Erőszakoskodni azonban nem kell; fontosabb, hogy igazán szeretettel bánjunk a beteggel s így lassan szívét megnyerjük a jónak. Legalább a tökéletes bánatot azonban okvetlenül keltsük fel vele, mihelyt lehetséges, főleg ha életveszélyben forog. Ezt az utóbbit még másvallásúakkal szemben is megtehetjük: az Istenszeretet felkeltése semmiféle felekezet tanaival nem ellenkezik.

A temetés.

A temetésnek is ki kell fejeznie az élő hit s bizodalmas reménység szellemét. A *halotti jelentésen* kerüljük a helytelen kifejezéseket, nem: „halotti szentségek", hanem: *„haldoklók szentségei"*; nem „örök nyugalomra helyeztetni", hanem *„a temetőben nyugalomra helyezik a feltámadásig"*, nem „áldás és béke poraira", hanem *„az örök világosság fényeskedjék*

neki" stb. Hasonlókép a *síremlék* is tüntesse fel az őskeresztény szokás szerint a Krisztus keresztjében s a feltámadásban való hitet. A *gyászszertartáson* lehetőleg mellőzzük a világi hiúságot, de annál inkább juttassuk kifejezésre a keresztény remény gyönyörű gondolatait. A falun még sokfelé szokásos ízléstelen búcsúztatót, ahol nem tudjuk végleg kikerülni, legalább is erős kézzel tisztítsuk meg minden elfajulástól, rokonok dícséretétől, érdemek felsorolásától s helyette inkább a feltámadás reménye s a halottért való imádkozás gondolata jusson benne kifejezésre, személyi s helyi vonatkozások nélkül. Erre a népet lassan, de következetesen meg kell nevelni.

A rendkívüli istentiszteletek.

A rendkívüli istentiszteletek, mint a *májusi ájtatosság,* nagyhéten *a szent sírok látogatása,* valamint *a körmenetek, kongregációi tagavatások* stb., szintén sok alkalmat nyujtanak a világi apostolnak buzgalma gyakorlására. Sokszor ezek a rendkívüli istentiszteletek még jobban megkapják a modern embert, mint a rendesek s azért nagyon fontos, hogy minden helyesen s épületesen folyjon le bennük. Mily lélekemelő látvány pl. egy igazán szép s jól rendezett körmenet! Viszont, ha rosszul rendezik, ha mindössze egy csomó fecsegő iskolásgyerek s össze-vissza kornyikáló öregasszony megy benne, a körmenet inkább nevetséget s kárt okoz. Vigyázni kell tehát mindenre: a lelkesedés és hitvallói eszme felkeltésére, a résztvevők helyes megválogatására s elrendezésére, az énekre vagy zenére, a virágdíszre stb. A világi apostolok ügyessége s önfeláldozása, főleg a fiatalabb férfiaké, rendesen döntő az ilyen vallási megnyilatkozások sikerében.

Amennyire lehet, kívánatos, hogy a templom az istentiszteleti időn kívül is *nyitva maradjon,* legalább a templomhajó leghátsó, ráccsal elkerített része, hogy a hívek napközben is szentséglátogatásra betérhessenek a templomba.

5. A világiak közreműködése a lelkikormányzat terén.

Manapság az apostolkodásnak egyik legfőbb feladata: áthidalni az ürt, amely sokfelé a hívek s lelkipásztor közt tátong. Főleg városhelyen s ipari középpontokban nagyon sokan élnek katolikusok, akik lelkipásztorukkal alig találkoznak valaha, jóformán nem is ismerik s nem látják benne Istentől rendelt vezetőjüket az örök boldogság útjain. Már pedig Krisztus Urunk rendelete szerint a hívek *nyájat* képeznek, amelyet a pásztor vezet. Az ember a lelki életben hamarosan megtéved, ha magára hagyatkozik; a sok helytelen vallási felfogás, bűn és elkeresztténytelenedés főleg onnan van, hogy az emberek elszoktak a lelkipásztori vezetéstől. A nyáj nemcsak nem követi a pásztort, hanem az ellenséges agitáció folytán sok esetben gyűlöli, megveti és kerüli. Ezen kell tehát mindenekelőtt segiteni. S itt a világi apostol a természetes híd a lelkipásztor s az elhidegültek tömegei között.

Természetesen legfőbb követelmény e téren — a jó lelkipásztor maga. A hívek azonban sokszor maguk a hibásak, ha papjaik nem mindig a legmegfelelőbbek. Hiszen nagyon sok esetben a plébános kijelölése világi kegyuraktól, esetleg választástól függ s a hívek hibája, ha ilyenkor nem éppen a lelkipásztori szempont érvényesül, hanem a politika, a liberalizmus, a rokoni s helyi kötelékek stb. A világi apostol tekintse kötelességének, hogy amennyiben az egyházi hivatalok betöltésében bármi szava vagy befolyása van, azt *ne világi, politikai vagy személyi szempontok szerint* érvényesítse, hanem *kizárólag az Egyház szándékai s a vallás érdeke szerint.* A püspök kívánsága legyen jó katolikus szemében a döntő szempont akkor is, ha a puszta jog őreá bízza a döntést. A teljesen helyes egyházi felfogás szerint voltaképp a püspöki székeket a *Szentszék,* az alsóbb egyházi javadalmakat pedig *kizárólag a püspök* van hivatva betölteni. Mennyi baj szűnnék meg az Egyházban, ha az Egyháznak ezt a

legszentebb jogát az egyházhű katolikusok akkor is tiszteletben tartanák, ha a kijelölés vagy választás valami formában közvetlenül őket illeti!

Az egyházközségi szervezkedés.

Egyes helyeken régebben hitközségi „autonómiai" szervezeten a híveknek azt a „jogát" értették, hogy beleszóljanak az egyházi élet vezetésébe. Ez teljesen protestáns ízű felfogás, amelynek katolikus alapon nincsen semmi létjogosultsága. A hívek igenis vegyenek részt az egyházi életben azáltal, hogy *segítik* s minden erejükkel *támogatják* a lelkipásztort szent hivatása teljesítésében, de *nem* azáltal, hogy *dirigálni akarnak* ott, ahol a vezetés, a „pásztorkodás" isteni rendelés alapján egyedül a *lelkipásztort* illeti.

Ebben az értelemben azonban: *a segítés és támogatás értelmében,* igenis nagy szükség van a világiak szervezett munkájára az egyházközségekben vagy plébániákon. A pap nem végezhet el minden munkát maga, nem közelítheti meg az összes híveket közvetítő nélkül s nem is illik, hogy munkájában magára maradjon, mintha a világi híveket nem is érdekelné az Egyház virágzása.

Főleg napjainkban végleg szakítani kellene, még egyszerű falusi viszonyok között is, azzal a primitív lelkipásztori módszerrel, amely régebbi időkben talán elegendő volt, ma azonban feltétlenül káros és helytelen, amikor tudniillik a papság *csak azokkal foglalkozik, akik önként jönnek hozzá.* Ma már *utánuk kell menni a híveknek,* az eltévelyedetteknek, a távolállóknak is. A legártalmasabb tévedés, ha egy pap azt hiszi, az ő feladata: a templom, iroda és iskola ellátása. Nem, az ő feladata: a plébániájára tartozó *összes lelkek megmentése!* Az ú. n. „hivatalos munka" elvégzése ennek a feladatnak csak kicsiny s aránylag könnyű része. Az összes hívek áttekintése s az összes szükségletek ellátása pedig a világiak szervezett, segítő munkája, azaz a plébániai vagy *egyházközségi szervezkedés nélkül* emberileg teljesen lehetetlen.

A jól rendezett egyházközségben a plébánosnak mindenekelőtt *egyházközségi tanács* áll rendelkezésére, amely a legkomolyabb, legegyházhűbb, legönfeláldozóbb férfiakból és nőkből áll. Ezek támogatják a lelkipásztort mindazon apostoli munkák végzésében, amelyekben közvetlenül nincsen papi erőre szükség; azonban természetesen mindig csak abban a mértékben s azok szerint az elvek szerint, amint az egyháziasság szelleme kívánja. A tanács mellett a jól megszervezett egyházközségben több szakosztály is működik. Ezenkívül ott vannak a plébániai *munkatársak*, akik a végrehajtás munkájában segédkeznek. Eszerint az egyházközségi világi apostolok munkája részben belső, központi, *irányító* munka, részben külső, *végrehajtó* munka.

A középponti munka.

Külföldi minta szerint az egyházközségi tanács vagy bizottság két részből is állhat: a nagyobb s a szűkebb tanácsból. A *nagytanács* (egyházközségi képviselőtestület) magába foglalja mindazokat, akik az egyház ügyeit tekintélyükkel, befolyásukkal, társadalmi s anyagi eszközeikkel támogathatják s támogatni hajlandók. Ebben tehát résztvehetnek az inkább reprezentatív szerepre alkalmas egyének is. A *szűkebb tanácsban* viszont csak azok foglalnak helyet, akik kellő vallási buzgósággal vannak eltelve s megfelelő idővel is rendelkeznek, hogy az apostolkodási munkát rendszeresen végezhessék. A szakosztályok is főleg ebből a szűkebb tanácsból állítandók össze. A nagytanács csak évenkint egyszer vagy kétszer, illetőleg különösebb alkalmakkor ül össze, a szűkebb tanács azonban legalább havonkint. Feladata: az Egyház szükségleteinek, aktuális kérdéseinek megbeszélése, a megoldási módozatok megtanácskozása, a munka felosztása az egyes tagok közt s hasonlók.

Az egyházközségi tanács bizottságai vagy szakosztályai rendesen a következők: *hitbuzgalmi, nevelésügyi, karitatív-szociális és propaganda-* (sajtó) szak-

osztály. Az *elsőhöz* tartoznak a közös templomi ünnepélyek, ájtatosságok (körmenetek stb.) megrendezése, közös áldozások előmozdítása, esetleges missziókon vagy szentgyakorlatokon való segédkezés, a templom díszítése s jókarban tartása, az egyházi felszerelés gondozása, a templomi énekkar stb. A *másodikhoz* tartoznak a katolikus iskolaügyek, az ifjúsági egyesületek és ünnepélyek, árva, szegény és elhagyott gyermekek stb. A *harmadikhoz* tartoznak a szegényügyek (a segélyre szorulók érdemességének s helyzetének kivizsgálása, a Szent Vince-egylet), a betegek, a munkanélküliek gondozása (állásközvetítés), a nővédelem, anya- és csecsemővédelem, a munkások gondozása, takarékossági, mértékletességi mozgalmak, népgondozás s hasonlók. A *negyedikhez* tartoznak a hirdetések, nyilvános vallásvédelem, felvilágosító, tiltakozó s propagandagyűlések, a katolikus lapok s főleg a plébániai tudósító (Szív stb.) terjesztése, falragaszok, naptárak s hasonló feladatok.

Tanácsos az egyházközségi bizottságnak *irodát* is fenntartani, ahová a hívek is, munkatársak is állandóan fordulhatnak felvilágosításért, segítségért, vagy fordítva: ahonnét az apostoli munkatársak munkabeosztást kérhetnek, pl. szegények, betegek, árvák címét, akiket felkereshetnek stb. Ez az iroda kezelheti az egyházközségi adók ügyét is. Az egyházközségi iroda segédkezik továbbá a plébániai lajstromok (kartotékák) összeállításában s pótlásában.

A külső munka.

A központi bizottságon kívül fontos a plébániai *munkatársak* megszervezése, akik a voltaképpeni végrehajtó munkát látják el kint az életben.

Ez a külső munka kétféleképpen szervezhető meg, bár ez a két mód egymás mellett, egymást kiegészítve is megállhat.

Az egyik a *plébániai megbízottak* rendszere, a másik a *hivatásos plébániai segítőké.*

A *plébániai megbízottak* rendszere abban van,

hogy minden nagyobb háznak (vagy több kisebb háznak egyben) van egy *házmegbízottja,* minden utcának *utcamegbízottja,* minden nagyobb utcacsomónak vagy körzetnek *körzeti megbízottja.* Ezeknek feladata a közvetítés megteremtése s fenntartása olyanokkal is, akik különben talán nem is vennének részt az egyházközségi s plébániai életben. Nem felvigyázók tehát s nem besúgók, még kevésbbé van bárminemű rendelkezési vagy parancsolási joguk, hanem tevékenységük kettőből áll: a plébánia üzeneteit, hirdetéseit, közléseit, nyomtatványait, útbaigazításait, az egyházközségi funkciók meghívóit stb. kivinni az egyes családoknak s viszont: az egyes családok szükségleteiről, hitéletileg fontos eseményeiről értesíteni a plébániát (pl. komolyabb betegséget, nyomort, a gyermekek elhagyatottságát bejelenteni stb.).

A másik módszer: a *hivatásos plébániai segítők* intézménye. Vallásos, buzgó s rátermett lelkek főleg nagyobb városokban vállalkoznak, hogy hivatásszerűleg végzik a közvetítő szolgálatot a plébánia s a hívek között. Ezeket szükség esetén maga az egyházközség fizeti. Alapos elméleti s gyakorlati kiképzésben részesülnek, úgyhogy az egyszerűbb ügyeket már maguk is el tudják intézni. Sorra járják a nekik kijelölt negyedet, érdeklődnek a szegények, betegek, gyermekek, házasodni készülő párok, vadházasságok, a hívek közt felmerülő veszélyek, jó és rossz olvasmányok, könyvek, ujságok, munkanélküliség stb. iránt. A plébániai bizottsággal karöltve igyekeznek a bajokon segíteni, vagy nehezebb esetekben a központ, az egyházközség segítségét kérik. Münchenben vagy félszáz ilyen hivatásos plébániai segítő működik, többnyire tanítónők s más komoly, meglettebb hölgyek s alig győzik a munkát. Évente nagyszámú házasságot hoznak rendbe, meg nem keresztelt gyermekeket hoznak keresztvíz alá, a betegeket a pap látogatására előkészítik, a jó sajtót terjesztik, a megtérni szándékozókat a katolikus hittanra tanítják stb. Erre a nehéz és felelősségteljes,

de amellett rendkívül áldásos működésre csak nagyon megválogatott munkatársakat lehet használni s azokat is előbb lelkileg, hittanilag és gyakorlatilag alaposan kiképezni. Különösen szükség volna ily erőkre a tanyavilágban s a diasporában, ahol a hívek egyébként kevés lelki támogatásban részesülnek s könnyen esnek másvallású csalogatásoknak áldozatul.

Az egyházközségi nyilvántartás.

Az áttekintés, rend és teljesség szempontjából feltétlenül szükség van a *lelkipásztorilag fontos adatok állandó nyilvántartására.* Ez a plébániai s egyházközségi lajstromok, *kartotékák révén történik.* Maga az egyházi törvénykönyv előírja, hogy a plébános híveiről az anyakönyveken kívül lelkipásztori feljegyzéseket végezzen s ezeket nyilvántartsa („liber de statu animarum"). A plébániai lajstromok vezetése azonban a papságra nézve eléggé időrabló s azért a gyakorlatban sokszor elmarad, még pedig a lelkek nagy kárára. Ezért kiváló apostoli feladat a plébániai lajstromok körüli segédkezés, főleg az *adatgyüjtés, pótlás és rendbentartás.*

Újabban külföldön a plébániai lajstromot rendesen *két példányban* állítják ki a munkatársak. Az egyiket a lelkipásztorkodó papság (a plébános) kapja s abban olyan feljegyzéseket tesz, amelyek tisztán *lelkipásztori* jellegűek s amelyeket senki más mint maga a lelkipásztor nem tekinthet meg. A másik példány a külső egyházközségi adatok s események nyilvántartására szolgál az *egyházközségi iroda számára.* Ebben jegyzik fel pl. a hívek állapota, vagyoni stb. viszonyait (az esetleges jótékonysági akciók, segélynyujtás stb. szempontjából), általában azokat a dolgokat, amelyeket az egyházközségi irodának mint ilyennek tudnia kell. Néhol még ez utóbbit is két példányban állítják ki: nevek és utcák szerint.

A plébániai lajstromot lehet könyvalakban is vezetni, de sokkal jobb a cédularendszer (kartotéka),

amelynek egyes lapjait könnyen ki lehet cserélni, átcsoportosítani stb. Egy ilyen kartotéklap mintája pl. ez lehet:

Családnév:	*Utca, házszám:* .....
Férj neve:	*Nő neve:* .....
Vallása:..... *Kora:*.....	*Vallása:*..... *Kora:*.....
Foglalkozása:	*Foglalkozása:* .....
Megjegyzések:	*Megjegyzések:* .....
.....	.....
.....	.....

Gyermekeik:	*Vallás:*	*Megjegyzések:*
Név:		.....
Név:		.....
Név:		.....
Név:		.....
Név:		.....
Név:		.....

A „megjegyzések" rovatba rövidség okából rövid jelekkel lehet bevezetni a fontosabb tudnivalókat. Például: + = kat. templomban esküdött, | = nem kat. templomban esküdött, — = csak polgárilag vagy vadházasságban él; S = segélyben részesült (ekkor meg ekkor), B = állandó beteg, H = rendes hitéletet él, G = gyakori áldozó, J = jó lapokat járat, M = Mária-kongreganista, F = ferences harmadrendű, E = valamely kat. egyesület tagja, K = vallásilag közömbös, Sz = szocialista érzelmű, V = vallástalan stb.

A gyermekeknél: á = elvégezte az első szentáldozást, b = meg van bérmálva, i = katolikus iskolába jár, t = kiválóbb tehetségű stb.

A nem családos személyeknél a rájuk nem vonatkozó rovatok egyszerűen üresen maradnak. Ezeket néhol külön csoportban kezelik, vagy pedig a lap felső részét már kívülről felismerhetően megjelölik. (Pl. meg nem jelölt lap: család, pirossal jelölt: nőtlen férfi, kékkel: egyedülálló nő.) A kartotéka adatai szerint esetleg összeállítjuk az egyházközség területén lakó katolikus orvosok, jogászok, tanárok, iparosok, kereskedők, munkások, cselédek stb. névsorát.

Ahol a plébániai lajstromokat mindenütt egyöntetűen vezetik, az egyes hitközségek egymást sokban kisegíthetik. Ha pl. a ma gyakori költözködéseknél (munkás, cseléd, diák) valaki a lakását változtatja,

eddigi lakóhelyének egyházközsége az illető lajstromlapját egyszerűen átküldi az új lakóhely egyházközségéhez. „A költözködőket szemmel nem követni annyi, mint őket lassankint ez Egyházra nézve elveszíteni." Hány falusi leányt, munkást lehetne így megmenteni!

Az egyházközségi lajstrom összeállítása és rendbentartása (a folytonos pótlásokkal, igazításokkal) kétségtelenül igen sok munkát ad és nagy önfeláldozást és szeretetet igényel. Viszont nélküle rendszeres és *mindenre* kiterjeszkedő apostolkodást végezni ma már faluhelyen is alig lehet. A lajstromok kérlelhetetlen adatai már sok beteges optimizmust józanítottak ki. Az adatgyüjtés munkáját különösebb nehézség nélkül vállalhatják s végezhetik a plébániai munkatársak, az utcai és házmegbízottak. Ezeknek feladata eszerint az újabb adatok s változások bejelentése (pl. ha valahol gyermek születik, új házasság jön létre, első áldozás, bérmálás stb.). Természetesen oly adatoknál, amelyek titoktartást igényelnek (pl. becsületbevágó dolgoknál), az adatokat kizárólag csak a lelkipásztorral szabad közölni s általában a tapintatra s lelki finomságra mindenben vigyázni kell. Kívülállóknak még az egyházközségi névlajstromba sem szabad betekintést engedni.

Külföldön egyes nagyobb városokban a hitközségi lajstromokat az *összes ugyanazon városbeli plébániák számára közösen,* egy helyen vezetik; egy példány mindig a közös irodában marad, míg a lapok másodpéldányait az egyes plébánosok kapják kézhez.

A lelkipásztorkodás eszközei közé tartozik a *lelkipásztori látogatás* a híveknél, amelyet a lelkipásztorkodástan oly melegen ajánl. A plébános (vagy a káplánok a plébános nevében) minden évben legalább egyszer végiglátogatják az összes családokat, szegényt és gazdagot, vallásilag buzgót és hanyagot. Érdeklődnek a hívek hogyléte, családi élete, gyermekei iránt, nincs-e valamire szükségük, amiben segítségükre lehetnének stb. E látogatások jelentősége igen messzeható. A lelkipásztor csak így alkothat híveinek állapotáról teljes képet; csak így hozhatja magához köze-

lebb az elidegenedetteket. Azért az ilyen lelkipásztori látogatások sokszor valóságos felfedezőutak. Előkészítésük, bejelentésük, esetleg a plébános elkísérése az egyes családokhoz, szintén a plébániai világi munkatársak kiváló feladata.

Ha a plébánia területén, főleg egyenesen egyházközségi célokra, gyüjtés van, ezt is legjobban a plébániai munkatársak bonyolítják le.

A papság tekintélyének növelése.

A papság csak úgy felelhet meg lelkipásztori feladatának, ha a hívek előtt, sőt a másvallásúak közt is tekintélynek és megbecsülésnek örvend. Az Egyház ellenségei éppen ezért mindent elkövetnek, hogy a papság iránti tiszteletet és szeretetet az emberekben megingassák. A világi apostolnak ezzel szemben egyik leglényegesebb feladata, hogy ezt a káros és romboló munkát mindenképpen ellensúlyozza, a papság iránt a szeretetet és tiszteletet növelje. Mik e téren a gyakorlati teendők?

A vallástalan szellem nálunk szinte általános szokássá tette a püspökről s papokról való tiszteletlen, sokszor igazságtalanul bíráló beszédet. Ezzel szemben a híveknek törekedniök kell, hogy a püspökben a *főpásztort* lássák, róla szeretettel s tisztelettel szóljanak, védelmezzék s irányítását szívesen vegyék minden olyan kérdésben, amelynek vallási vonatkozása van; a papságban pedig Krisztus küldötteit ismerjék fel, szeressék és tiszteljék. Ide tartozik a püspöki leveleknek és szózatoknak tanulékony lélekkel való olvasása, ismertetése, követése. Nálunk, sajnos, igen sok katolikus azt sem tudja, mi az a püspöki körlevél.

Leginkább természetesen a *pápa Őszentsége iránt* kell a legmélyebb tiszteletet, lelkes szeretetet és hű engedelmességet tanusítanunk. A világi apostol nemcsak a pápa személyéről, hanem a római Szentszék minden intézkedéséről is (pl. egyházi rendeletekről, könyvtilalomról stb). csak a legnagyobb tisztelettel és

odaadással fog beszélni s ha kell, másokat is erre a kötelességre figyelmeztet. A pápa képe ne hiányozzék katolikus egyesületi házban, hitközségi irodában, sőt lehetőleg saját lakásunkban sem, mégpedig minden egyéb világi méltóságot megelőző, első helyen. Bántó, ha katolikus épületben, pl. templomok bejáratán, valamely egyházi emléktáblán stb. első helyen a király vagy a kormányelnök van említve s csak második helyen a pápa. Hasonlókép egyházi ünnepélyeken első helyen a pápai himnuszt illik énekelnünk s nem *csak* a nemzetit. Az úgynevezett „magyar hiszekegy" dogmatikailag legalább is félreérthető, voltaképpen protestáns szellemű szerzemény s így egyházi ünnepélyeken semmi helye. Templomban énekelni egyenesen tilos. Általában nekünk katolikusoknak vigyáznunk kell, hogy a nemzeti és hazafias gondolatot, amit senki úgy nem véd és oly őszintén nem szolgál, mint mi katolikusok, ne engedjük katolikus hitelveinkkel ellentétbe állítani, üres szavalássá süllyeszteni, esetleg katolikusellenes irányban értelmezni.

Az egyházhűség.

Vegyes vallású országokban sokszor nehéz a gyakorlatban összeegyeztetni a tévedő személyek iránt való türelmet *az egyházhűséggel* s a tévedés előtt meg nem hódoló öntudattal. A világi apostolnak nemcsak magának kell e téren helyes elveket követnie, hanem másokat is példájával s befolyásával a helyes eljárásra kell szoktatnia. A türelmesség nem állhat abban, hogy csupa jóbarátságból, vagy hogy „elfogulatlan" embernek tartsanak, behódolunk a tévedés és jogtalanság előtt s eláruljuk az Egyházat. Mások vallását nem bántjuk, de a magunk részéről semmikép és soha nem ismerjük el a helytelen vallást az igaz vallással egyenrangúnak s jogainkból nem engedünk.

Ennek megfelelően nem veszünk soha részt másvallású istentiszteleten, ha csak igen kivételes esetekben nem vagyunk kénytelenek azon mint merőben világi aktuson résztvenni (pl. ha másvallású közel-

álló hozzánktartozó esküvőjén vagy temetésén kell résztvennünk). A protestáns prédikáció meghallgatását ilyen alkalmakkor is a végsőkig kerülnünk kell. Protestáns istentiszteletet rádión meghallgatni szintén tilos. A *vegyesvallású istentiszteletek,* amint az utóbbi években a protestáns kurzus hatása alatt divatosak lettek, merőben ellenkeznek Egyházunk szellemével, de a magyar katolikus Egyház ősi jogaival is s azért nemcsak ilyeneket rendezni, ilyeneken résztvenni nem szabad, de fel is kell szólalnunk, hogy ez a ránk nézve sérelmes új divat megszűnjön. Aki szentmisét vagy katolikus egyházi aktust (pl. zászlószentelést) akar, érje be ezzel; ha másvallású szertartást keres, mondjon le a katolikusról. A protestánsok soha semmiféle felekezeti jogukról nem mondanak le, miért mondjunk le mi folyton a mienkről? Főleg mikor ez nálunk egyenesen a hitelveinkbe ütközik.

Vallás- vagy egyházellenes könyveket, ha nincsenek is kifejezetten indexen, se ne olvassunk, se másoknak olvasásra ne ajánljunk. Legyen bátorságunk erre akkor is, ha felkapott vagy irodalmilag jelentős írókról van szó (pl. Jókairól, akinek művei ugyan nincsenek indexen s általában nem is tilosak, de katolikus szempontból kevés kivétellel sérelmesek). Ugyanez áll a vallásellenes színdarabokról s operákról (aminő pl. a „Zsidónő" című irányzatos, keresztényellenes opera).[1] Van a katolikus irodalomnak elég igazgyöngye, amelyet viszont az ellenfél igyekszik elhallgatni s lekicsinyelni; ezzel a törekvéssel viszont mi helyezkedjünk öntudatosan szembe. Egyes hírlapok katolikusellenes közléseit ne hagyjuk szó nélkül; tiltakozó levelünket ilyenkor azonnal küldjük be hozzájuk.

Az egyházhűség követelménye, hogy ahol *vallásunkat egyenesen támadják* s gyalázzák vagy papjain-

[1] Szégyen és csekély öntudat vagy gondolkodás jele, ha még katolikus ünnepélyeken is amolyan „Ezüst fátyol legendája" című burkoltan katolikusellenes verseket szavaltatunk. Mintha jobb és szebb nem volna elég!

kat, apácáinkat sértegetik s a keresztény erkölcsöt megcsúfolják (mint egyes színdarabokban vagy nyomtatványokban), ezzel a törekvéssel erélyesen szálljunk szembe. Először figyelmeztessük, ha lehet, a sértegetőket; ha ez nem használ, vegyük igénybe velük szemben a törvény rendelkezéseit s a hatóságok közbelépését; ha ez sem volna elegendő, rendezhetünk ellentüntetéseket is. Természetesen a harc hevében is meg kell őriznünk azt a méltóságot, amely hozzánk s az általunk védett ügyhöz méltó.

Ne felejtsük el azonban, hogyha szükséges is vallásunkat s Egyházunkat a támadások ellen védeni, a katolikus Egyház erőssége elsősorban mégsem ezektől a harcoktól s áldatlan polémiáktól függ, hanem sokkal inkább a *lelkipásztori intézmények, a világi apostolkodás s a hitélet pozitív növelésétől.* A katolikus Egyház igazságai annyira világosak s lélekbemarkolók, a katolikus istentiszteleti élet oly szép és magával ragadó, annyira megfelel az emberi lélek legmélyebb s legszentebb igényeinek, hogy csak megfelelőleg ki kell fejteni, érvényesíteni ezeket az erőket s a lelkeket szinte ellenálhatatlan erővel vonják az Egyház felé. Ha minden pap és világi apostol teljesítené e téren kötelességét, nem kellene félnünk: sem a protestánsok erőszakoskodása, sem a zsidó radikalizmus, sem a destruktív irányok minden erőfeszítése nem akadályozhatnák meg a katolicizmus diadalmas előhaladását, megerősödését s virágzását. Ezért a *védelmi harc* mellett tovább is elsőbbrangú és fontosabb feladat: a *pozitív építő, lélekmentő munka.*

II. Az apostolkodás távolabbi segédmunkái.

Az apostolkodás távolabbi segédmunkáin azt a tevékenységet értjük, amely nem közvetlenül a lelkipásztorkodással kapcsolatos ugyan, de a vallásos és erkölcsös életnek szintén fontos előmozdítója s a lelkipásztorkodás *előkészítésére, védelmezésére, eredményeinek továbbfejlesztésére* alkalmas.

Ilyen munkálatok főleg a következők:

1. A keresztény *karitász* művelése;
2. Az *ifjúság* nevelése és irányítása;
3. A *magasabb szellemi élet* s a katolikus kulturális törekvések;
4. A *sajtó és irodalom,* valamint a művészetek katolikus irányú befolyásolása;
5. A *szociális* munka;
6. A katolikus *közéleti* tevékenység;
7. A *hitterjesztés;*
8. A katolikusok *nemzetközi* munkája;
9. A katolikusok *gazdasági* erősödése s a katolikus intézmények anyagi alapjainak szilárdítása.

1. A katolikus karitász munkái.

A felebaráti szeretet gyakorlása az istenszeretet mellett a legfőbb parancs. „Arról fogják megismerni, hogy tanítványaim vagytok, ha szeretettel vagytok egymás iránt", mondja Jézus. (Ján. 13, 35.) „Ha valaki testvérét szükséget szenvedni látja, de szívét előtte elzárja: hogyan maradhat meg abban az Isten szeretete?" — kérdi János apostol (1 Ján. 3, 17). Nem igazi katolikus tehát, aki a felebaráti szeretet gyakorlását elhanyagolja. A magyar katolicizmusnak is minden egyébirányú erőfeszítése meddő volna, ha hiányoznék belőle éppen az, ami nélkül nincs igazi kereszténység: a tevékeny felebaráti szeretet.

A felebaráti szeretet gyakorlása felöleli mind a kettőt: az irgalmasság testi és lelki cselekedeteit. Sőt e kettőnek teljesen egybe kell forrnia, mert sem a testi irgalmasság nem segít igazán, ha a lelket elhanyagolja, sem a lelki irgalmasság munkái nem lehetnek igazán hatásosak, ha nem fűződik össze velük az embertárs testi nyomorának enyhítése. „Üres gyomornak hiába prédikálunk a mennyországról."

A felebaráti szeretet gyakorlása történhetik kétféleképpen: *egyénileg vagy szervezetten.* Az egyéni karitász az alkalomadtán való egyéni segélynyujtásban áll, a szervezett pedig a rendelkezésre álló ösz-

szes eszközöknek s az összes szükségleteknek szemmeltartásával a céltudatos és teljesmértékű segítésre irányul. Mind a kettőre ma okvetlenül szükség van.

Az egyéni jótékonyságnak is előnye, ha a szervezett jótékonyságba kapcsolódik bele. Sokszor szemére vetik a katolikusoknak, hogy sok jót tesznek, de nem okosan s nem céltudatosan, sőt előfordul, hogy az alamizsna megfontolatlan osztogatása által inkább előmozdítják a könnyelműséget s a bűnt. Nem az odavetett alamizsna az igazi jótékonykodás, hanem a segítségnek *jó helyre s megfelelő módon való odajuttatása,* a valódi szükség és a minél teljesebb segítés szempontjai szerint.

A szervezett jótékonyságnak tényezői: 1. *a jótékonysági intézetek* (kórházak, gyermekotthonok, árvaházak, nevelőintézetek szegénysorsúak számára, aggokháza stb.), 2. a *jótékony egyesületek,* melyek közt első helyen említendő a Szent Vince- (és Szent Erzsébet-) egyesület, 3. *az egyházközségi szervezetek karitatív szakosztályai* s 4. a *nagyobb karitatív központok.*

A *Szent Vince-egyesületet* minden községben fel kellene állítani. Tagjai nem érik be az időnkinti alamizsnanyujtással, hanem ennél sokkal többet tesznek: a szegények számára gyüjtött pénz és természetben való segítséget *személyesen viszik el a szegényekhez,* miáltal meggyőződést szereznek a valódi szükségletekről s a segélytkérők méltó voltáról s ugyanakkor alkalmuk van a testi irgalmasság cselekedeteivel együtt a barátságos érintkezésre a szegényekkel, a vigasztalásra s a vallásos irányban való ráhatásra. A Szent Vince-egyesület tagja nem lehet akárki, aki csak alamizsnát hajlandó adni; itt a *személyes szegénylátogatás* a tagság feltétele. A gyüjtést részben a tagok maguk végzik, részben felhasználják az illetékes lelkipásztor engedélye alapján a Szent Antal-perselyt, a „Szent Antal kenyerét". A Szent Vince-egyesület női ága a Szent Erzsébet-egyesület. Nem szükséges, hogy ezeknek az egyesületeknek sok tagjuk legyen; 10—12 agilis ember egy plébániára többnyire elég.

Ha a Szent Vince- és Szent Erzsébet-egyesület külföldi szakírók szerint fokmérője egy-egy egyházközség vallási életének, sajnálattal kell megállapítanunk, hogy nálunk nagyon sok plébánia e tekintetben a mértéken alul marad. Itt tehát sürgős segítségre volna szükség.

A plébániai, egyházközségi bizottságok *karitatív szakosztálya* abban különbözik a Szent Vince-egyesülettől, hogy nem annyira magát a szegénylátogatást végzi, mint inkább a plébánia egész szegényügyét áttekinti s annak ellátásáról szélesebb alapon gondoskodik. A plébániai karitatív szakosztály osztja ki a munkát, esetleg kivizsgálja a segélytkérők méltó vagy méltatlan voltát, rendelkezésre állítja a megfelelő segédeszközöket; a voltaképpeni kiosztó és szegénylátogató munkát pedig egészben vagy részben a Szent Vince-egyesület vállalja. Ez a szervezkedés lehetővé teszi, hogy a plébánia területén ne legyenek házaló koldusok s ide-odabolyongó állásnélküliek, mert minden rászoruló azonnal az egyházközség karitatív osztályához fordul, ez kivizsgálja az esetet s gondoskodik a megfelelő útbaigazításról vagy segítségről. Sőt a karitatív osztály maga is utánajár a nyomornak s mindenüvé elviszi a segítő krisztusi szeretet vigaszait.

A nagyobb karitatív központok viszont összefoglalják, kiegészítik és irányítják az egész részletes karitatív munkát s tervszerűen fejlesztik a katolikusokban a karitatív szellemet. Nálunk, sajnos, általános érdekű s mindenre kiterjedő karitatív központok még nincsenek, ami még égető hiány a magyar katolicizmusban. Németországban s más országokban ellenben a karitatív szervezkedés gyönyörűen ki van fejlődve. A freiburgi „Caritaszentrale" hatalmas külön épületben van elhelyezve, egész nagykiterjedésű karitatív irodalmat s több lapot ad ki; sőt a katolikus karitász *tudományát* műveli (Caritaswissenschaft); minden egyházmegyében van egyházmegyei s jóformán minden községben vagy városban helyi bizottsága. Ezeknek a bizottsá-

goknak maga a központ ad irányítást a karitatív munka helyes végzésére, tanulmány tárgyává teszi a különböző, manapság rendkívül megszaporodott szükségleteket s igyekszik ezek megoldására. Külön osztályai vannak a voltaképpeni szegénygondozásra, a szociális karitászra, a plébániák melletti karitászmunkára, a gyermekgondozásra, az árvák, az elhagyott vagy roszszul nevelt gyermekek, a betegek, az elmebetegek, az iszákosok, az erkölcstelenség rabjainak gondozására, a rabokra és foglyokra, a lakásügyre, a lányvédelemre, az állásközvetítésre, a vándorlókra s kivándorlottakra, a háború áldozatainak gondozására.

2. Az ifjúság nevelése és irányítása.

Az ifjúságot három tényező által befolyásolhatjuk jó irányban: a család, az iskola s az ifjúsági szervezetek által.

A család feladata a jó nevelés. Erre nézve a *szülőket* kell mindenekelőtt munkába vennünk (szülő- vagy anyaegyesületek, szülői értekezletek s esték, nevelésügyi előadások és iratok); hiszen, sajnos, sok szülőnek szinte fogalma sincs a helyes nevelésről. Mindenekelőtt a családi élet maga legyen tiszta s a legfőbb nevelői eszköz legyen a szülők s a hozzátartozók jópéldája. A gyermekekben tudatosan kell fejleszteni a *család szeretetét* s mindent elkövetni, hogy már a családban szokja meg az imádságot, a vallásosságot, a misére járást, a szentségekhez járulást, a jó olvasmányt, a tisztességes szórakozást. Fontos e szempontból, hogy a szülők nagyon jól válasszák meg azokat a családokat is, amelyekkel közelebbi ismeretségre lépnek s gyakrabban érintkeznek. E tekintetben is a gyermekek előnyös fejlődése legyen a vezérlő szempont.

Az iskola tekintetében a legkívánatosabb, hogy a gyermekek kifejezetten *katolikus* iskolákba járjanak, ahol mindenekelőtt a vallásos és erkölcsös életben nyernek jó lelki alapot, de rendesen a tanulmányok

tekintetében is többre mennek, mint a nem-katolikus iskolákban. A katolikus *tanítói és tanári személyzetet* a maga magasztos hivatásának betöltésében külön katolikus tanító- és tanáregyesületek által lehet előbbre vinni. A hittan az iskolákban első helyen álljon s ne csak a tankönyv szövegének beemlézésére, hanem a hitigazságok alapos megértésére s a gyakorlati vallásosság megalapozására irányuljon. Emellett nem szabad megfeledkezni az *ifjúsági lelkipásztorkodás* intenzív fejlesztéséről. Az iskolai istentiszteleteket a gyermek s az ifjú számára kedvessé, vonzóvá kell tenni; meg kell az ifjúságot tanítani arra, hogy a templomban jól érezze magát, hogy hogyan imádkozzék s hogy illendően viselkedjék. Meg kell magyarázni neki a szertartásokat, az egyházi évet, az ünnepeket, a templomi felszerelés egyes részeit. A katolikusoknak mindent el kell követniök, hogy az állami s községi iskolákban is ne csak virágjában álljon s minden ellenséges támadás ellen megóvassék az iskolai hitoktatás, hanem a többi tanerők közé se furakodjék be vallástalan, lélekmérgező vagy éppen erkölcsileg káros hatású elem.

Katolikus iskoláinknak s főleg középiskoláinknak feladata, hogy az *összes tárgyakat* keresztény s katolikus szellemben tanítsák; a történelem s a természetrajz, az irodalom stb. terén az erkölcsi s vallási vonatkozásokat megfelelőleg megemlítsék. Magasabb iskoláinkban a katolikus világirodalom jeleseit, az egyházatyák s egyházi költők néhány jelesét szintén ismertetni kellene (Szent Ágoston és Szent Tamás néhány fejezetét, a főbb egyházi himnuszokat: Stabat Mater, Lauda Sion stb.). A magasabb iskolákban rendkívül meg kell válogatni a hittanárokat; ezektől függ sokszor a felnövekvő értelmiség vallásosságának s hitbeli erősségének egész megalapozása. A középiskolai ifjúság ne csak magát a hittant tanulja meg, hanem tudja azt *meg is védelmezni* a minduntalan előforduló ellenvetésekkel és támadásokkal szemben.

Idetartozik az is, hogy szegénysorsú, de tehetséges és szorgalmas ifjak számára a magasabb tanulmányok végzését előmozdítsuk, megfelelő pártfogás, diákmenzák, olcsó lakás biztosításával, ösztöndíj szerzésével.

Gondot kell fordítanunk a polgári, a mezőgazdasági, ipari, kereskedelmi és szakiskolákra is. Részben éppen ezeknek volt növendékei közt szedi később áldozatait a vallásellenes szociáldemokrácia. Éppen ezért ezekben az iskolákban a hittani megalapozásra s az ifjúsági lelkipásztorkodásra különös gondot kell fordítanunk. A hitoktatókkal s hittanárokkal a buzgó s meggyőződéses katolikus világi tanerőknek rendszeresen együtt kellene működniök. Az iskolákból kilépő ifjúságot sem volna szabad egyszerűen szélnek ereszteni, hanem megfelelő egyesületekkel, ünnepélyekkel stb. kellene őket tovább is összetartani.

Az ifjúsági szervezetek főleg az iskolánkívüli nevelést vagy az iskolában nyert nevelés folytatását s kiegészítését célozzák. Kisebb gyermekeknél a Szívgárdák, nagyobbaknál a Mária-kongregációk s a katolikus cserkészet, az egyetemi ifjúságnál a kongregáció, az Americana, a Szent Imre-kör, a Katolikus Főiskolai Diákszövetség állanak itt előtérben. A katolikus ifjúságot korán hozzá kell szoktatni, hogy iskolánkívüli életében is a katolikus gondolatot ismerje el vezető gondolatnak s tartózkodjék színtelen vagy épp ellenséges vezetés alatt álló egyesületektől. Az ifjúság őszinte barátai a felsorolt egyesületekben, például a cserkészetben, kitűnő alkalmat találnak tettvágyuk s apostoli hajlamaik értékesítésére.

Megemlítendő még az *ifjúsági irodalom* kérdése, valamint az ifjúsági *színielőadásoké*. A meglevőt e téren fel kell használni s tervszerűen gyarapítani. A sport s a tánc tekintetében az ifjúságnál kétszeresen alkalmazkodni kell az Egyház s a püspöki kar intelmeihez s minden erkölcsileg káros kinövés ellen maguknak a szülőknek s a katolikus tanerőknek kell azonnal szót emelniök.

3. A magasabb szellemi élet s a katolikus kulturális törekvések.

Az Egyház egyik legszebb dicsősége, hogy minden időben művelte a tudományt, a művészeteket, a magasabb kulturális életet; tudván, hogy az igazi műveltség s a valódi tudomány a vallásnak is legjobb előfoka. Ma a vallásellenes irányok a tudományt a vallással szembe akarják helyezni. Már ebből az okból is fontos tehát, hogy mi katolikusok a magasabb szellemi téren el ne játsszuk a vezető szerepünket s hogy műveltebb közönségünk tágabb rétegeit is ráneveljük magasabb szellemi igényeiknek katolikus forrásokból való kielégítésére.

E célt szolgálják: 1. magának a tudományos és egyéb kulturális munkának előmozdítása katolikus irányban s 2. a művelt közönség rendszeres bevonása a katolikus jellegű magasabb szellemi élettel való együttélésre.

Az előbbi szempontból fontosak a *katolikus egyetemek* és *főiskolák*, aminők nálunk, sajnos, alig vannak, amióta a katolikusok tétlensége a katolikus Pázmány Péter-egyetemet teljesebb mértékben visszaszerezni elmulasztotta, katolikus jogakadémiánkat pedig jórészt feláldozta. Amíg magasabb katolikus iskoláink nem lesznek, legalább a meglévő állami intézetekben kell a katolikus tudományosságnak, katolikus tanároknak s tudósoknak nagyobb érvényesülést biztosítanunk s emellett a katolikus tudományosságot egyéb eszközökkel: tudós társaságokban, irodalmi téren, előadásokkal stb. szorgalmazni. Fontos e tekintetben, hogy a magasabb egyházi tanintézetek, papnevelők s teológiai fakultások lehetőleg világi katolikus tudósainkkal együtt működjenek, nekik is indítást és irányítást adjanak.

A katolikus tudományosság termékeinek *népszerűsítése* terén a katolikus tudományos s társadalmi folyóiratok, könyvek, előadások, az egyetemeken nyilvános előadások hirdetése, valamint katolikus *fő-*

iskolai tanfolyamok működhetnek jelentős eredménynyel. Ezekre annál inkább szükség van, mert különben az egyetemeken művelődő ifjúság s a művelt nagyközönség lelkében ür támad a hittan és a profán ismeretek közt, amelyeket nem tanulnak meg kellő összhangba hozni a katolikus alapigazságokkal. Végtelenül szomorú s káros jelenség, ha művelt katolikusaink a modern tudományok s irodalom által támasztott ellenvetésekre diadalmasan megfelelni nem tudnak, ha a katolikus tudományosság s irodalom remekeit nem ismerik, egyházuk történetét, kulturális érdemeit, korunk sebeire készentartott nagyszerű szociális tanrendszerét soha közelről meg nem ismerték. Katolikus kultúrdélutánok, tudományos ünnepélyek, vetítettképes előadások s főleg katolikus folyóirataink (Magyar Kultúra, Katolikus Szemle, Élet) terjesztése e tekintetben megbecsülhetetlen apostolkodási segédeszköz. Rajta is kell lennünk, hogy minden öntudatos, művelt katolikus járasson s olvasson katolikus értelmiségi folyóiratot.

4. A katolikus sajtó, irodalom és művészet.

A tömegbefolyásnak ma leghatalmasabb eszköze a *sajtó*. A kereszténységre nézve nincs tehát veszedelmesebb jelenség, mint hogy a sajtó nagy része ma is kifejezetten keresztényellenes kezekben van. Hála Istennek, a háború óta jelentékeny lépéssel haladtunk előbbre a multhoz képest, de még mindig nagyon sok katolikus van, aki nem akarja belátni, mennyire maga alatt vágja a fát, amikor katolikusellenes lapokat olvas és támogat. A voltaképpeni napisajtó mellett a *folyóirat- és könyvirodalom* is rendkívül nagy fontosságú s itt ismét jellemző, hogy a könyvkiadás és könyvkereskedés túlnyomó része még mindig nemkeresztény kezekben van. Ezek csinálnak minden keresztényellenes „tudományos" vagy „szépirodalmi" műnek azonnal síppal-dobbal reklámot. Ugyancsak rengeteg pusztítást okoz vallási s erkölcsi téren a nagymérték-

ben elzsidósodott *színház* és *mozi*, sőt néha a rádió is. Mik e téren a katolikusok teendői?

A sajtó terén mindenekelőtt folytonos *felvilágosító munkára* van szükség. Minden öntudatos katolikus legyen a jó sajtónak apostola s a rossznak üldözője. Minden alkalommal fel kell szólalnunk ellene, ha katolikus ember kezében vagy katolikus család asztalán vallástalan vagy erkölcstelen lapokat és könyveket látunk. Rá kell mutatni a becsület s az önérzet szempontjára, amely nem tűri, hogy hitünk s népünk ellenségeinek szemérmetlen terjeszkedését necsak tűrjük, hanem még magunk is előmozdítsuk. Erről a kérdésről katolikus egyesületeinkben, gyűléseken stb. újra s újra szólnunk kell.

Soha öntudatos katolikus *keresztényellenes lapot ne vásároljon*, se nyílvánosan ne olvasson. Az árusító helyeken, rikkancsnál, kávéházban stb. mindenütt *tüntetőleg követeljük* a mi lapjainkat. Társaskörökből távolítsuk el a nemzet- és keresztényellenes lapokat, könyveket s helyettük követeljük a keresztény s nemzeti irányú sajtó behozatalát. Ha valaki eddig katolikusellenes lapot járatott, vegyük rá, hogy a lapot azzal küldje vissza a szerkesztőségnek, hogy „Mivel ez a lap katolikus felfogásaimat sérti, ezentúl ne tessék küldeni". Ennek a bejelentésnek mindig megvan a maga üdvös hatása.

Necsak a kifejezetten destruktív lapokat ne támogassuk, hanem azokat se, amelyek inkább protestáns, mint katolikus célokat szolgálnak, vagy amelyek a hitközönyt terjesztik vagy a katolikus dolgokra és vezető egyéniségekre folyton rosszmájú megjegyzéseket tesznek.

Rendezzünk minden egyházközségben katolikus *sajtónapokat* s ezeken gyüjtsünk *előfizetéseket* a katolikus lapokra, megrendelőket katolikus folyóiratokra s könyvekre. E célból nagyon jó eszköz, ha a katolikus lapokban vagy könyvekben olvasott érdekes dolgokra mások figyelmét sűrűn felhívjuk, esetleg egy-egy cikket nekik felolvasunk.

A katolikus sajtó támogatásához tartozik, hogyha különben kipróbált lapokba egyszer-egyszer hiba csúszik is be (ami sokszor bizonyos kényszerhelyzetnek eredménye), ne dobjunk rájuk azonnal követ, hanem írjuk meg a szerkesztőségnek észrevételünket finoman, barátságosan és túlzás nélkül. Sok katolikusnál abban merül ki a sajtópártolás, hogy — szidja a katolikus irányú sajtót. Az ellentábor e tekintetben sokkal fegyelmezettebb, öntudatosabb.

Jó szolgálatot teszünk azzal is a katolikus sajtónak, ha az *elolvasott lappéldányokat* másoknak adjuk olvasásra, vagy pl. a kórházba stb. küldjük.

Legfőképpen természetesen a *kifejezetten katolikus irányú lapokat s könyveket* terjesszük, főleg a hitvédelmi és hitbuzgalmi célzatú iratokat.

Rendezzünk be minden helyen, esetleg minden egyházközségben katolikus kölcsönkönyvtárt, ha kisebb számú könyvvel is. E feladat elvégzésére a helybeli Mária-kongregációk vagy az egyházközségek propaganda-szakosztálya vállalkozhat. Sok jót tehetünk azáltal is, ha jó irányú olvasmányokat a fogházakba juttatunk.

Iparosaink, kereskedőink, gazdasági vállalataink hirdetéseiket elsősorban katolikus lapoknak juttassák.

Műveltebb katolikusainkat hozzá kell szoktatnunk, hogy necsak napilapokat olvassanak, hanem komoly folyóiratokat s könyveket is, amelyekből ismereteiket bővíthetik s főleg a vallási igazságokkal, az Egyház történetével stb. közelebbről megismerkedhetnek. Gondoskodjunk róla, hogy főleg az *Evangélium* ne hiányozzék egyetlen katolikus családnál sem.

Igen fontos a katolikus *szépirodalom* felkarolása is. Az emberek legtöbbje nem tudja nélkülözni a szórakoztató olvasmányt s ha nem elégítjük ki jóirányú szépirodalommal, nem csoda, ha a mérgezett regényirodalomhoz fordul. A katolikus szépirodalom ezenkívül nagyban hozzájárulhat a nemes katolikus gondolkodás fejlesztéséhez, az erkölcsi és vallási szép megkedveltetéséhez.

A *színház* tekintetében figyeljük a katolikus folyóiratok bírálatait s csak erkölcsileg s világnézetileg tisztességes darabokat nézzünk meg. A többitől másokat is igyekezzünk visszatartani s ha ezzel szemben a divatot hánytorgatják, feleljünk rá öntudatosan, hogy nem vagyunk hajlandók az üzleti reklámnak behódolni. Ha mégis rossz darabba tévednénk, rosszalásunknak adjunk kifejezést, esetleg hírlapi tiltakozás, a színház tüntető elhagyása, vagy pedig a színház vezetőségéhez írt levél útján. Hasonlókép tiltakozzunk levélben vagy egyébként a rádiónál, ha a rádiót katolikusellenes agitációra, vagy erkölcstelenségek terjesztésére használják fel, vagy katolikus vezéreinket nem juttatják benne megfelelőképpen szóhoz.

Katolikus egyesületeinkben legalább *műkedvelői alapon* igyekezzünk a keresztény szinműírás remekeit (Calderon stb.) bemutatni. E műkedvelői előadásoknál is törekedjünk az irodalmi és esztétikai *színvonal* kényes őrzésére.

A *mozi* tekintetében tanítsuk meg a keresztény közönséget a legnagyobb óvatosságra; főleg ne tűrjük, hogy a rossz mozi *gyermekeink s ifjúságunk* erkölcsét megrontsa. A tiltakozásnak ugyanazok a módjai, mint a rossz színdarabokkal szemben. Pártoljuk, amennyire lehet, a tisztességes mozit, főleg a katolikus egyesületek mozielőadásait. A *rádióval* szemben is intsük közönségünket óvatosságra, katolikusellenes vagy erkölcsellenes közvetítések ellen való tiltakozásra.

A voltaképpeni művészet terén is vannak feladataink. Otthonunkat igazán művészi képekkel, ne frivol s ízléstelen ábrázolásokkal díszítsük. Temetői, hazafias emlékeknél (hősök emléke) ne tűrjünk frivol ízléstelenségeket, hanem juttassuk érvényre a vallásos gondolat és vigasz szempontjait.

5. A szociális apostolkodás.

A szociális apostolkodás abban különbözik a karitásztól, hogy míg emez a már meglévő nyomoron törekszik segíteni, amaz a bajt társadalmi intézkedé-

sek által igyekszik *megelőzni* s a közönséget ránevelni az önsegélyezés módszerére.

Korunk társadalmi nyomora s feszültsége, amint nagyrészt a kereszténység elhagyásából ered a gazdasági életben, úgy nem is gyógyítható másképpen, mint a keresztény elveknek nagyobb érvényesítésével a társadalmi és gazdasági téren. Erre utasította a katolikusokat főleg a munkáskérdést illetőleg XIII. Leó pápa világhírű körlevelében, a „Rerum novarum"-ban, újabban pedig XI. Pius is a „Quadragesimo anno"-ban. A katolikus Egyház a mai korban nem apostolkodhatik tökéletesen, ha nem végez mindenekelőtt szociális munkát.

Mik ennek legfőbb eszközei? Mindenekelőtt a nép társadalmi megnevelése, a társadalmi erények fejlesztése, továbbá a társadalmi bajok megszüntetésén fáradó szervezetek s intézmények terjesztése és gyarapítása.

A nép társadalmi nevelése.

A nép társadalmi nevelése abban van, hogy közönségünkkel megértetjük a mai társadalmi bajok előidéző okait, a segítés módjait, a társadalmi jogok és kötelességek helyes mértékét. Meg kell értetnünk a gazdagokkal kötelességeiket a szegényekkel s munkásokkal szemben, viszont emezeket meg kell tanítanunk, hogy nem a forradalom, nem a szocializmus, nem a gyűlölet és osztályharc az, amivel a társadalmi bajokon igazán segíteni lehet. Ki kell fejtenünk a gazdasági liberalizmus romboló hatásait s a marxizmus céltévesztett, észszerűtlen voltát; rá kell mutatnunk a helyes megoldásra: a társadalmi igazságosság, méltányosság és szeretet uralmának fontosságára.

Ezeket az elveket részben a templomi szószéken, még inkább egyesületi előadásokon, népgyűléseken s iratok által kell terjesztenünk s kifejtenünk. Óvakodjunk azonban, hogy működésünk e téren se legyen

merőben negatív, hanem mutassunk rá a módokra is, ahogy a társadalmi kötelességeinket mint keresztények a magunk s az egész társadalom javára teljesíthetjük. Ezért rendkívül fontos, hogy pl. sűrűn tartsunk felvilágosító előadásokat a csecsemők gondozásáról, az észszerű háztartásról, a takarékosságról, a lakás egészséges berendezéséről, az egyszerű életszükségleti cikkek olcsó s esetleg házi előállításáról, a szövetkezeti eszméről, a köztisztaság és közegészségügy fontosságáról (gyakorlati útmutatásokkal s példákkal), a gyermeknevelésről, a háziipari munkáról, hasznos és könnyű otthoni foglalkozásról (szövészet, gyümölcstermelés, állattenyésztés stb.).

A szociális népnevelés munkáját nagyban előmozdítjuk megfelelő szociális tanfolyamok rendezésével, amelyekre a városokban s faluhelyeken egyaránt égető szükség van, de amelyek természetesen a város és falu különböző igényeihez alkalmazandók. Sokan nem is gondolnak rá, mily fontos például a varró- vagy főzőtanfolyamok rendezése. Ha egy leány vagy asszony megtanul varrni, ruhát javítani, esetleg szabni is, negyedrész áron gondoskodhatik maga is szép és csinos öltözetről s nem fog oly könnyen kísértésbe jutni, hogy öltözködési szenvedélyének kielégítésére szerezzen pénzt. Ha pedig férjhez megy, háztartási és varrási tudásával nemcsak a családnak takarít meg elég sok pénzt, hanem otthonosabbá s szebbé is tudja tenni a férj s a felnövekvő gyermekek számára a családi tűzhelyet. Ezeknek a dolgoknak tehát nemcsak anyagi és gazdasági, hanem erkölcsi és társadalmi hasznuk is igen nagy. Hasonlót mondhatunk városhelyen a gyorsírási, gépírási és nyelvtanfolyamokról, faluhelyen a sokszor hihetetlenül siralmas állapotban lévő anya- és gyermekgondozásról. Világi apostolaink, tanítók, tanítónők, orvosok és orvosnők, mérnökök, gazdászok stb. előtt is hatalmas apostolkodási tér nyílik meg.

A társadalmi erények ápolása.

Éppen olyan fontos, hogy a népet, falun s városokban egyaránt, ráneveljük a társadalmi erények gyakorlatára, mint amelyekre a sajátmaga, a családja s a köz szempontjából okvetlenül szüksége van. Ilyen úgynevezett társadalmi erények: a takarékosság, a mértékletesség, a méltányosság, a közösség érzete, a komoly értelemben vett (nem pusztán szavaló) hazaszeretet, az önzetlenség, művelt modor stb.

A katolikus társadalmi apostolkodás nagy eredményt ért már el akkor is, ha népünk ismét megtanulja a társadalmi etika amaz alapigazságát, hogy az emberiség boldogulása nem a *több jog* folytonos követelésében áll, hanem a *több kötelesség* elismerésében. A szociáldemokráciának éppen az az első tévedése, hogy az életet jobbá akarja tenni, anélkül, hogy mindenekelőtt jobbá tenné az embereket. Meg kell értetnünk az emberekkel, hogy ezen az úton a társadalom helyzete csak mindig rosszabb lesz.

Épúgy meg kell értetnünk a néppel, hogy nem az osztályharc, az egyes osztályok uralmi vágya a többi felett, hanem az összes társadalmi osztályok békés összhangzata és együttműködése a társadalom meggyógyulásának feltétele. A fej becsülje meg a kezet, a lábat és a szívet; viszont ezek is becsüljék meg a fejet. Egy test, egy közösség tagjai vagyunk, nem gyűlölhetjük tehát egymást saját kárunk nélkül.

A társadalmi önsegélyezés intézményei.

Hogy a társadalmi munka szervezetten s állandóan folyjon s benne sokak összetett ereje érvényesüljön, nagyon hasznosak a társadalmi önsegélyezés intézményei. Ezek közé tartoznak a takarékossági intézmények, a szövetkezetek, a biztosítás, a lakáskérdés rendezése, a mértékletességi, népegészségi és közerkölcsiségi intézmények.

a) A *takarékossági* intézmények közt első helyen állnak a népies, közhasznú *takarékpénztárak,* melye-

ket leginkább szövetkezeti alapon, esetleg egyúttal egyházközségi alapon szokás megszervezni. Főleg faluhelyen fontos, hogy a nép könnyen elérhesse a takarékpénztárat s a legkisebb betétet is mindjárt betehesse, emellett az ügykezelés egyszerű legyen. Természetesen nagyon kell vigyázni az ügykezelés pontosságára s hogy az intézmény haszna magának a népnek vagy közhasznú helyi intézményeknek javára legyen. A nép sok helyen bizalmatlan az ilyen népies takarékpénztárakkal szemben, amit azonban kellő felvilágosítással el lehet oszlatni. A kisebb takarékpénztárak természetesen kapcsolatba lépnek nagyobb, biztos megalapozású keresztény pénzintézetekkel.

b) A *szövetkezeti* eszmét joggal tartják sokan az egész társadalmi kérdés egyik legegészségesebb megoldási módjának. Előnyös benne a sokak egyesülése oly célok elérésére a gazdasági életben, amelyeket az egyes ember nem tudna elérni; emellett a haszon nem a közvetítő kereskedelemé, hanem maguké a termelőké vagy fogyasztóké. A szövetkezetek fő fajai: a hitelszövetkezetek (aminő a Raiffeisen-pénztár), a vásárló- és fogyasztószövetkezetek s a termelőszövetkezetek. E kérdésnek olyan irodalma van, hogy a részletekre itt csakugyan nem kell kitérnünk. (L. pl. Boroviczényi: A szociális tevékenység kézikönyve.)

c) A *biztosításnak* szociális jelentősége részben szintén a takarékosságban, részben pedig az okos előrelátás érzékének fejlesztésében van. A munkásbiztosítás, tűz- és vízkár, baleset, betegség s aggkor elleni biztosítás a legfőbb válfajok. A biztosításnak nagy előnye, hogy a gazdasági rázkódtatásoktól nagy mértékben megóvja az egyeseket, a családokat s a gazdasági vállalkozásokat. Kívánatos volna, hogy keresztény s katolikus alapon lassanként nagyobb biztosítótársaságok létesüljenek, nehogy a biztosítási ügylet haszna jórészt a nemkeresztény biztosítótársaságoké legyen.

d) A *lakáskérdés* neves szociológusok véleménye szerint voltakép azonos a szociális kérdéssel általá-

ban. Akiknek nincs rendes lakása, amelyet szeret s amelyben jól érzi magát, rendesen elhanyagolja a családi életet s a gyermeknevelést, elégedetlen s mindenre kapható ember lesz, nincs gyökere, nincs szilárd létalapja. Egészséges, erkölcsös családi élet, becsületes gyermeknevelés, családalapítás alig lehetséges megfelelő lakás nélkül. Hány bűnös viszonyból nem lesz házasság, mert nincs lakás! A keresztény társadalmi mozgalomnak tehát mindent el kell követni a lakásnyomor mielőbbi enyhítésére. Mégpedig nem a nagy bérkaszárnyák az eszmény, ahol az egyes családok levegő s világosság nélkül idegenek közé vannak összezsúfolva, hanem arra kell törekedni, hogy lehetőleg minden család külön kis házban lakjék, amelyhez bármely kicsiny kertecske is tartozik. Addig is, amíg ez lehetséges, legalább egészséges lakásokról kell gondoskodni, úgyhogy minden család külön lakhassék s főleg a társadalmilag s erkölcsileg oly veszélyes „ágyrajárás" megszűnjék.

e) A *mértékletességi* mozgalom az alkoholizmus ellen küzd. Újabban szakkörök már nem is a mértékletességi, hanem a teljesen absztinens mozgalom mellett dolgoznak, mert az alkoholisták meggyógyítására csak ezt az utat tartják kielégítőnek s viszont a mozgalmat csak úgy tehetik népszerűvé, ha elsősorban nem az iszákosak, hanem a tisztességes társadalom közt szereznek híveket. A mértékletességi mozgalom igyekszik a kocsmák nagyobb megrendszabályozását keresztülvinni s főleg, hogy vasárnap a kocsmák ne maradhassanak nyitva.

f) A *népegészségügyi* mozgalom egyrészt az anya- és csecsemővédelmet tűzi ki célul, másrészt a nép hozzászoktatását az egészség tudatos gondozására, betegségben az orvosi kezelés igénybevételére; végül a köztisztaság nagy jelentőségének megértését törekszik a nép között terjeszteni s a megfelelő intézkedéseket előkészíteni s szorgalmazni. Tudvalevőleg éppen a tudatlanság s a legelemibb egészségügyi szabályok elhanyagolása okozza népünk között az ijesztő

gyermekhalandóságot, a tuberkulózis és más bajok akadálytalan terjedését.

g) A *közerkölcsiség* szintén nemcsak erkölcsi s vallási szempontból fontos, hanem társadalmi alapon is feltétele a nép s a nemzet egészséges fejlődésének. E tekintetben annál inkább van apostoli munkára szükség, minél lelkiismeretlenebbül használják ki népünk s az ifjúság alacsony ösztöneit bizonyos oldalakról. Mindenekelőtt mindent el kell követnünk, hogy a közerkölcs védelmében a *hatóságok* is tegyék meg kötelességüket. Vannak törvényeink az erkölcstelenségek ellen, de sokszor írott malaszt maradnak, mert senki sem sürgeti végrehajtásukat. Igy a szeméremsértő könyvek, lapok, képek kitétele kirakatokban s árusítóhelyeken, a szemérmetlen színdarabok s mozidarabok, valamint a nyilt csábítás ellen a hatóságok nem mindig járnak el a szükséges erővel. E téren tehát a tisztességes közönségnek s főleg a katolikus társadalmi egyesületeknek kellene *egyénileg* is, fontosabb esetekben *testületileg* is (mint egyházközség stb.) fellépniök és követelniök a törvényes intézkedések foganatbatételét. Ide tartozik bizonyos lapok apróhirdetéseinek megrendszabályozása is. Szeméremsértő kirakatokra s nyomtatványokra azonnal hívjuk fel a legközelebbi rendőr figyelmét s ha ez nem elegendő, a hatóságokét. Hasonlókép járjunk el a szeméremsértő színdarabok és mozik ellen. Természetes, hogy az érdekeltek s a destruktív sajtó „erénycsőszöknek" fog csúfolni érte, de azért az eredmény ritkán marad el.

Rendkívül fontos továbbá maga a *társadalmi mozgalom* is az erkölcstelen *irodalom*, erkölcstelen *táncok* s az erkölcstelen *divat* ellen. Itt első a jó példa: katolikus családapák s anyák semmi szín alatt ne engedjék gyermekeiket túlrövid vagy túlkivágott ruhában járni, túlságosan szabados táncokat lejteni s szabaderkölcsű társaságokban forogni. E téren ne csak magunk ne hódoljunk vakon a divatnak, de izenjünk is öntudatos harcot azoknak a törekvéseknek, melyek a divaton keresztül akarják a kereszténység uralmát

a társadalmi tónus irányításában megtörni. Ezért ne nézzük szótlanul ismerőseink körében sem az ilyen kihívó visszaéléseket s értessük meg szelíden, de határozottan az illetőkkel, hogy mi csak oly társaságot tartunk tisztességesnek, amelyben a katolikus erkölcs törvényét s a pápa intéseit kérlelhetetlenül betartják. Oly fürdőhelyekre se járjunk komoly szükség nélkül, ahol az erkölcstelen modern fürdőruhák (egy darab testhezálló trikó, nőknél is), vagy nem eléggé szolíd viselkedés járják. E téren, valamint a mindúntalan felbukkanó új divatok s erkölcstelenséget leplező szavak („ritmikus tánc" stb.) terén legyünk önállók s határozottak s ne engedjük magunkat megtéveszteni a keresztény erkölcs ellenségeinek ügyeskedése által.

Idetartozik az egyedülálló nők és lányok védelme, főleg a cselédeké, de a tisztviselőnőké is. A leánykereskedés elleni mozgalom, a vasúti misszió s a patronázsok végezhetnek e téren igazán népmentő és hazafias, emellett apostoli munkát.

A munkásvédelem.

A társadalmi osztályok közt különös figyelmet s védelmet igényel a munkásosztály, egyrészt, mert anyagilag, szellemileg s társadalmilag segítségre szorul s másrészt, mert éppen ezt az osztályt igyekszik a rombolás a maga szekere elé fogni.

A munkásvédelem főleg kétirányú: gazdasági és szellemi. A gazdasági munkásvédelemnek voltaképpeni szervei a *szakszervezetek,* melyeket keresztény alapon mindenütt ki kellene építeni. Sajnos, a keresztény társadalom ezt a munkát nem karolta fel eddig úgy, ahogy kellene; katolikus párttitkárok, szakszervezeti munkaerők fizetésére nincs pénz. Sokan a keresztényszociális szakszervezeti mozgalommal is gyanakodóan állnak szemben; azt mondják, hogy a keresztényszocialisták sem jobbak, mint a szociáldemokraták csak éppen, hogy keresztények. Ez sokszor a megnemértés jele. A keresztényszocialisták is követhetnek el hibát, esetleg néha csakugyan túlsokat beszélnek jo-

gokról s túlkeveset a kötelességekről. Azonban ne felejtsük, hogy a keresztényszocialista szakszervezeteknek első feladata a munkásság *gazdasági védelme* s más alapon nem várhatjuk, hogy a munkásság bizalommal közeledjék hozzájuk. A *szakszervezet azonban nem elegendő* s a munkás voltaképpeni vallási, kulturális és hazafias megnevelésére elsősorban nem is a szakszervezetek, hanem a katolikus *munkás- és munkásnőegyesületek* vannak hivatva. Nagy hiba, hogy Magyarországon ezeket az egyesületeket majdnem teljesen elhanyagoltuk. Pedig külföldön rég megállapították, hogy enélkül a szakszervezeti mozgalom maga tökéletlen s elveszti erkölcsi talaját. Katolikus munkásegyesületek nélkül a munkásmozgalmat keresztény irányban kifejleszteni s a pusztító vörös árral eredményesen szembeszállni nem lehet. A munkásegyesületnek egyik neme a katolikus *legényegyesület,* amelyet szintén erőteljesen fel kellene karolni, továbbá a *tanoncegyesületek.*

A munkásegyesület legalább havonként tartson gyűlést, melyen mindig legyen valami komoly, eszmeterjesztő s művelődő előadás (esetleg vetített képekkel), egyszer a vallástan, másszor egy egyháztörténelem vagy a világi történelem, a természettudomány, a társadalomtudomány köréből s valami szórakoztató dolog is (pl. szavalás, zene). Utána legyen eszmecserére s nemes szórakozásra alkalom. De komoly tartalomnélküli puszta szórakozás nem lehet cél s ez a komolyabb munkásokat nem is elégíti ki. Az a feladat, hogy a résztvevők tanuljanak is valamit, jól is érezzék magukat az egyesületben. Az egyesületek vezetésében szintén bő működési alkalom akad a világi katolikusoknak, főleg pl. tanár vagy tanító embereknek.

Hogyan küzdjünk a szociáldemokrácia ellen?

A *szociáldemokrácia,* mint vallás és nemzetellenes, amellett magában is utopisztikus és egészségtelen forradalmi mozgalom ellen minden komoly kereszténynek egységes frontot kell alkotnia. Annál inkább, mert

a szociáldemokrata mozgalom majdnem sehol sem őszinte munkásmozgalom, hanem bizonyos politikai vezérek hatalmi eszköze s ugródeszkája, akik végeredményben nem a munkáson akarnak segíteni, hanem csak felhasználják elkeseredettségét, hogy a kapitalista zsidó-radikalizmussal szövetségben minél jobban hatalmuk alá hajtsák s dobogóul felhasználják a keresztény munkásságot. A szociáldemokrácia ugyan taktikából azt állítja, hogy ő a vallást nem bántja, neki a vallás „magánügy", amivel szemben nekünk fel kell világosítani a népet, hogy először is a vallás nem *csak* magánügy, hanem elsőrangú közügy is, másodszor, hogy a szociáldemokrácia a vallást éppen nem tekinti magánügynek, hanem ahol csak éri, hazugsággal, rágalommal, sőt ha teheti, tűzzel és vassal irtja s pusztítja.

A szociáldemokráciával szemben első fegyver: a *felvilágosítás*. Ennek azonban szeretettel kell történnie, mert annyira meg van már sokszor fertőzve a szegény munkás gondolkodása, hogy a vörös terror ellen való beszédet mindjárt mint a „munkásság" ellen való állásfoglalást fogja fel. Nagyon hatásos a „vezér urak" önző üzelmeinek, a zsidó dúsgazdagokkal való titkos összejátszásának felderítése.

Másik fegyver aztán: *a munka szabadságának védelme*. E téren nagyon sokat mulasztottak eddig is a hatóságok s a társadalom. Követelnünk kell, hogy a munkást ne lehessen kizárni, kenyerétől megfosztani vagy halálra szekírozni azért, mert nem hajlandó a vörös terror előtt meghajolni s a millió hazugságon rajtakapott vörös pártlapokat kényszerűségből járatni. Viszont a katolikus munkásokat is rá kell nevelni a több öntudatosságra és összetartásra, hogy ne engedjék magukat egy törpe kisebbség által terrorizáltatni.

A leghatásosabb küzdelem a szociáldemokrácia ellen azonban a munkásság *helyzetének s szellemi nívójának jobbítása*. Amíg a munkásságnak jogos panaszai s keservei vannak, addig az elkeseredett emberek nagy része inkább akár az eleven ördöggel is szövetkezni

fog, mint azokkal, akik nem segítenek, látszólag sem, rajtuk. Minden pozitív szociális munka, amellyel a nép helyzetét javítjuk, amellyel jobb lakás-, munka- és megélhetési viszonyokat teremtünk, amellyel a kapitalizmus túltengéseit letörjük s a munkás művelődését csakugyan előmozdíthatjuk, egyúttal a szociáldemokrácia ellen is hatalmas fegyver. Nagyon fontos a *munkáslelkipásztorkodás* is, pl. külön előadások és szentbeszédek munkások számára s a lelkipásztori látogatások a munkáscsaládokban.

Külön kell védelmeznünk természetesen a *serdülő gyermekeket* a szociáldemokrácia vallás- és erkölcsellenes tanaival szemben, melyeket főleg a „Gyermekbarát-egyesületek" által terjeszt.

6. A katolikusok közéleti tevékenysége.

A katolikusok közéleti tevékenysége szintén apostoli feladat s korszükséglet. Ma mindent a törvénykezés dönt el; az Egyház szabadságát s jogait máskép nem őrizhetjük meg s nem nyerhetjük vissza, mintha a kormányzásban s a törvényhozásban is résztveszünk.

Ez nem jelent annyit, hogy a katolikusoknak mindig szükségkép külön pártot kellene alkotniok. Hanem jelenti mindenesetre a következőket:

1. A katolikusokat *politikailag meg kell nevelnünk.* Az állampolgári jogokról s kötelességekről, a divatos közéleti jelszavakról, a törvényhozás főbb irányairól minden gondolkodó katolikusnak tiszta s helyes fogalmakat kellene szereznie. Ezért szükségesek a katolikus politikai lapok, politikai népgyűlések, népiratok stb.

2. Különösen fontos, hogy minden katolikus tudja s gyakorolja helyesen a *választói jogot.* Meg kell magyarázni népünknek, az értelmiségnek is, hogy szavazati jogunkat nem biztosítani, választáskor otthon maradni, lustaságból nem szavazni vagy rossz irányok jelöltjeire szavazni (akkor is, ha a jelölt esetleg egyénileg tisztességes ember) épúgy bűn, mint vasárnap misét nem hallgatni. Gondoskodnunk kell arról is,

hogy katolikusaink a választói névjegyzékekből ki ne maradjanak.

3. A katolikus közéleti tevékenység sikere elsősorban a *politikai vezetőség talpraesettségétől függ.* Nagyon szomorú, ha egy országban nincsenek vagy alig vannak igazán megbízható, képzett s következetes katolikus közéleti vezérférfiak; ha olyanok állnak az élen, akik talán maguk sem tartják meg Egyházunk előírásait, nem ismerik a közéleti etika követelményeit vagy nem elég képzettek, ügyesek s alkalmasak arra, hogy az Egyház ellenségeivel szemben diadalmasan mérkőzhessenek. Époly végzetes, ha katolikus közéleti vezérférfiak önző szempontokból nem egymás mellett, hanem egymás ellen dolgoznak s ezzel csak az ellenfélt erősítik. Kívánatos tehát, hogy katolikus közéleti embereink (képviselőink stb.) mindenekelőtt katolikus szempontból alaposan kiművelt, intakt, önzetlen s hitéletet élő katolikusok legyenek.

A közéleti tevékenység kötelessége nemcsak a törvényhozásra s a kormányzatra, hanem a *közigazgatásra* s általában *nyilvános hivatalokra* is vonatkozik. Bántó és káros, hogy nagyon sokszor még színtiszta katolikus helyeken is a fontosabb állásokat (főispán, főbíró, pénzügyigazgató, postaigazgató, polgármester, katonai parancsnok stb.) szinte tervszerűen nemkatolikusokkal töltik be. E téren a protestánsok hihetetlenül összetartanak, míg katolikus embereink csak a „felekezeti békét" emlegetik s engedik sarokba szoríttatni magukat. Az igazán érdemes és igazságos nemkatolikust nem kell mellőznünk; viszont, ha van arravaló s érdemes katolikus emberünk, minekünk elsősorban azt kell támogatnunk s törekednünk, hogy a vezető állások ne legyenek a nemkatolikusok privilégiuma.

7. A katolikus hitterjesztés.

A katolikus hitterjesztés vonatkozhatik a távolabbi országok pogányaira s a köztünk élő másvallásúakra.

a) A *voltaképpeni hitterjesztési vagy missziói munka* az evangélium terjesztését célozza a pogány népek között. Mi magyarok csak legújabban kezdünk e téren is szerepelni. Eddig nem volt meg bennünk a kellő érdeklődés e hatalmas, Krisztus szívének oly kedves feladat iránt.

A hitterjesztés felvirágoztatásának eszközei: az *adományok* gyüjtése s a hithirdetői *hivatások* ébresztése.

E feladatok terjesztését elsősorban a *missziói irodalom* s az *egyesületek* szorgalmazzák, továbbá a kongregációk missziói szakosztályai, a missziói kongresszusok és intézetek. Kívánatos volna azonban, ha a rendes lelkipásztorkodásban is rendszeresen tere nyílnék a missziói gondolatnak. Újabban e célra évenkint *missziói vasárnapot* kell tartani, amikor a szentbeszéd a missziói gondolatról szól, e célra ajánlják fel a hívek az áldozást s délután valami missziói színjáték vagy díszelőadás kerül sorra. A missziói gondolatot az iskolai hitoktatás és általában az egyesületi élet keretében is tanácsos gyakrabban szóvátenni.

b) A *zsidók* közt az igaz hit terjesztése szintén sürgető feladat. Mi katolikusok nem vallhatjuk azt a túlzó nézetet, mintha a zsidó sohasem térne meg igazán s nem volna ő is az igaz hitre s az üdvösségre meghíva. Amily szükséges, hogy a katolikusok a zsidók gazdasági túltengése és sajtóuralma ellen sorompóba álljanak, époly szeretettel kell viszont az igazságkereső zsidóknak az igazi megtérés útját egyengetnünk. Az igazi megtérés útját; mert ha sok zsidó csak „kikeresztelkedik" s azt hiszi, ezzel ő már keresztény, ebben sokszor mi magunk vagyunk a hibásak, mert nem gondoskodunk az *áttérők vallási oktatásáról* s továbbképzéséről eléggé. Itt a világi apostoloknak, főleg a *keresztszülőknek* nyílik bő alkalmuk a munkára. Senki felnőttet ne kereszteljünk meg, aki a katolikus hittant nemcsak a kis katekizmus alapján, hanem alaposan s tökéletesen meg nem ismerte s meg

nem tanulta. Az áttérés után is legyünk segítségére a megtértnek, hogy lassan-lassan a katolikus hitbuzgalmi életet is jól megismerje. A katolikus vallás iránt érdeklődő zsidókat tanácsos hitvédelmi előadásokra is szeretettel meghívni, kételyeiket s kérdéseiket türelemmel megoldani.

c) A *protestánsok* közt nagyon sokan vannak, akik érzik a katolicizmus igazságát s ha van, aki felvilágosításával segíti őket, szívesen át is térnek. Külföldön az áttérési mozgalom évenkint igen nagy számokat ér el. Fontos e célból katolikus hitvédelmi füzetek terjesztése, a magánbeszélgetés vallási dolgokról s nemkatolikus testvéreink meghívása egy-egy kedves templomi ünnepélyre. konferenciára vagy szentbeszédre.

Sokszor az áttérés oka külső alkalom, valami világi körülmény, például házasság. Ez maga nem elég, de viszont alkalma lehet az őszinte megtérésnek is, ha kellő felvilágosítás s oktatás járul hozzá. De ez az oktatás aztán minden körülmény közt lényeges is. Sokszor nagyon hibázunk, amennyiben elhisszük, hogy az áttérni szándékozó úgyis „ismeri a katolikus hittant". Dehogy ismeri, legfeljebb néhány külsőségét. A vallásoktatásnak itt is legalább jó néhány hónapig kell tartania s ezalatt az áttérőnek a katolikus istentiszteleten való rendes részvételt is meg kell szoknia. Az áttérést, ha csak valami különös ok nem szól ellene, mindig tanácsos ünnepélyesen tartani, hogy a hívek épüljenek s az igaz Egyházba visszatért lélek is érezze Krisztus Egyházának szeretetét és örömét.

A *hitvitázás* ritkán vezet célhoz, gyakran csak elkeseríti a kedélyeket s megátalkodásra vezet. Sokkal jobb általában véve az egyszerű, barátságos felvilágosítás, mindenekelőtt pedig a jó példa. Nem is mindig tanácsos a megtérni akaróknak elsősorban csak hitvédelmi műveket adni olvasásra; esetleg egy katolikus ájtatossági könyv, pl. Krisztus követése vagy Szalézi Szent Ferenc művei, vagy valamely

szentnek (Lisieux-i kis Teréznek stb.) élete hatásosabb. Tanácsos, hogy az áttérő az első kínálkozó alkalommal zárt szentgyakorlatot is végezzen.

8. A katolikusok nemzetközi feladatai.

A katolikusok nemzetközi feladatai közé tartozik mindenekelőtt, hogy egymást Krisztusban szeressék s a túlzott nemzeti ellentéteket s a korszellem által hirdetett nemzeti gyűlöletet se magukban meg ne tűrjék, se másokban elő ne mozdítsák. Az igazi hazaszeretet igen jól megvan gyűlölet és nemzeti öntúlbecsülés nélkül is.

Ezenkívül a katolikus közéleti embereknek módot kellene keresniök arra, hogy a katolikusok egymást a nemzeti határsorompón túl is támogassák: kulturális, gazdasági és jogi szempontból. Ha a katolikus nemzetközi kapcsolatok a multban jobban ki voltak volna építve, alig lett volna lehetséges akár a világöldöklés, akár az a mindenkép kereszténytelen „béke", amely csak az egyik fél leigázásában állt s amelynek megkötésében tudatosan mellőztek minden keresztény gondolatot.

Külföldön való utazásaink alkalmával is igyekezzünk elsősorban katolikus intézményekkel megismerkedni, katolikus embereket keresni fel s viszont itthon is törekedjünk a hozzánk jövő külföldi katolikusokat különösebb szeretettel fogadni.

9. A gazdasági munka.

A gazdasági tevékenység látszólag legtávolabb áll a katolikus apostolkodástól, mint teljesen szellemi, sőt természetfeletti munkától; mégis éppen apostoli szempontból szükség van reá is. Sőt nagy kár, hogy sokan mintha megfeledkeznének róla, hogy vállalkozásaink s intézményeink létesítéséhez s fenntartásához anyagi eszközök is kellenek, melyeket nem lehet mindig a nagy javadalmasoktól várni s amelyeket nem lehet örökké csak koldulással s gyüjtéssel előteremteni. A jó Isten e téren is elvárja a saját, okos, cél-

tudatos emberi munkánkat s nem művel csodát, ha mi nem tesszük meg teendőinket.

Kétféle értelemben van apostoli szempontból gazdasági irányú munkára szükség: *a)* az *egyes katolikusok* s katolikus családok gazdasági megszilárdítása, *b)* a katolikus *intézmények* fenntartása s fejlesztése céljából.

a) Amint a túlságos gazdagság veszélyekkel jár, ugyanúgy a túlságos szegénység is erkölcsi veszélyeket szokott magával hozni. „Paupertas maxima meretrix." A rendes családi élethez, nagyszámú gyermek felneveléséhez, a gyermekek helyes iskolázásához stb. igenis anyagi alap kell s azért bizonyos közepes anyagi jólétet minél több embertársunknak lehetővé tenni magában is erkölcsi feladat. Hozzájárul, hogy katolikusaink csak úgy tudnak megfelelően függetlenek lenni s szükség esetén az uralkodó közéleti vagy gazdasági iránnyal szembe is szállni, ha anyagilag biztosan állnak. Végül a katolikus áldozatkészség is feltételez bizonyos gazdasági jólétet.

Ezért rajta kell lennünk, hogy oly közállapotokat teremtsünk, amelyekben a becsületes munka s a tehetség, főleg katolikus részen is érvényesüljön s ne kelljen senkinek saját hibáján kívül szűkölködni. E szempontból a szociális népgondozás, munkaalkalmak teremtése, a lakásviszonyok rendezése, a nép gazdasági ismereteinek gyarapítása, szövetkezeti mozgalom, katolikus takarékpénztárak, hitel stb. mind erkölcsi s apostoli jelentőséget nyernek.

Valósággal nemzet- és egyházmentő munkát végezne, aki a keresztényeket végre rászoktatná, hogy ne csak lateiner- vagy cselédpályákra tóduljanak, hanem próbáljanak az ipar s a kereskedelem terén önállóan is gyökeret verni. Számolni, vállalkozni, a pult mögé állni a magyar nem szeret. Ha nem ülhet bele a készbe: valamely hivatalba, állásba vagy alkalmazásba, inkább nyomorog, koldul és jajgat. A szemfülesség, körültekintés, kereskedelmi találékonyság, okos, vállalkozó szellem mintha csak a nemkeresztények

szabadalma volna. Számos olyan üzletág van, amely nagyobb tőkebefektetés nélkül is munkába volna vehető (temetkezés, háztartási cikkek, kifőzés, csemege- s piperecikkek, virág- és gyümölcsüzem, művirágüzem, ócskaáruk, szaruipar — nálunk van hozzá a legjobb anyag a világon —, nem is szólva a kegytárgy- és könyvkereskedésről, amely téren viszont néhány sikerült példa után egyszerre némi túltengés tapasztalható, úgyhogy egyik vállalkozó a másiknak felesleges konkurrenciát csinál). Meg kell teremtenünk a lateiner-intelligencia mellett a katolikus *kereskedelmi-intelligenciát* is, a bérmunkás mellett meg kell újra erősítenünk az önálló keresztény kisiparost. Míg amaz anyagilag, társadalmilag és sokszor politikailag is folytonos függésben van, a szabad pályán mozgó, önálló katolikusok minden irányban függetlenek s így jobban is támogathatják — anyagilag és egyénileg — a katolikus ügyet.

b) A katolikus intézmények fenntartására a meglévő egyházi vagyon ma már teljességgel elégtelen főleg amióta alapítványaink igen nagy része a devalváció folytán elveszett. Ezenkívül mindig új és új szükségletek merülnek fel, templomépítés, iskolaépítés, katolikus egyesületi élet, munkásmozgalom, sajtó, irodalom stb. s ezek mind tetemes pénzösszegeket igényelnek, nem is szólva a hitterjesztés nagy kötelességéről.

Honnan teremtsük elő a megfelelő összegeket? Mindenekelőtt a *meglévő egyházi s egyesületi vagyon célszerű, okos és lelkiismeretes kezelése,* továbbá külön *katolikus közcélú, jövedelmező vállalatok alapítása s helyes vezetése által.* Kicsiben is lehet kezdeni s körültekintő, avatott vezetéssel a meglévőt mindinkább tovább lehet fejleszteni. Nagyon kell azonban vigyázni, hogy tapintatlan vagy megbízhatatlan emberek ne üljenek bele vállalatainkba, aminek már sok gyönyörű eszme vallotta kárát s szégyenét. Emellett kulturális és szociális vállalatainknál az állami, megyei s községi támogatást is sokkal nagyobb mértékben vehetjük igénybe, úgy, ahogy a protestánsok teszik, akik

e tekintetben sokkal szemfülesebbek és sokkal többet érnek is el, mint mi.

Lehet, hogy lassankint a katolikusok jobban ráébrednek a gazdasági apostolkodás gondolatának időszerűségére s akkor kialakulnak oly vallásos alapon épült, bizonyos fokig szerzetesi intézmények, *gazdasági szakemberekből álló szervezetek,* amelyek a katolikus gazdasági tevékenységben apostoli célt látnak. Akik eddig talán éppen nem keresztény és katolikus bankok, ipari s mezőgazdasági vállalatok szolgálatában álltak, talán vezető helyen is, erejüket s tudásukat inkább kifejezetten katolikus célú gazdasági vállalkozások alapítására s vezetésére fogják fordítani. Így az ügy is nyerne és sok katolikus családapa kaphatna több és jobb kenyeret. E gondolat a jövő fejlődésnek talán még igen tág lehetőségeit foglalja magában.

10. A katolikus akció.

Katolikus akción a szó tágabb értelmében minden katolikus mozgalmat és szervezkedést értünk (pl. egyházközséget, Katolikus Népszövetséget stb.); a szó szorosabb értelmében pedig: egy-egy ország katolikusainak olyan átfogó, társadalmi szervezetét, amely az egyházi szervezethez simulva, de mégis attól legalább részben megkülönböztetetten, az összes katolikus társadalmi feladatok megoldásán tervszerűen fáradozik.

A katolikus akció az egyházközségekkel kapcsolatosan is kiépíthető (nálunk a püspöki kar így is rendelkezett), de az egyházközségi szervezettől két dologban mégis különbözik: 1. tárgyköre kiterjed a lelkipásztorkodásban való segédmunkálatokon túl a katolicizmus összes társadalmi feladataira, 2. maga a szervezet nem sajátosan egyházi, hanem társadalmi szervezet. Feladatai közé tartozik tehát nemcsak mindaz, ami jelen könyvünk első részében foglaltatik, hanem az is, ami a második részben van kifejtve; azonkívül, míg az egyházközségnek minden cselekedetéért az Egyház felelős, addig a katolikus akció mint társa-

dalmi szervezet maga viseli tettelért a felelősséget. A két mozgalom mégis egymással kapcsolatba hozható; az egyházközség a katolikus akciónak szinte első lépése, előkészítője s alapja s amíg a szervezet társadalmi irányban is ki nem épül, részben a társadalmi akció feladatait is elláthatja.

Minthogy a katolikus akciót a pápa maga sürgeti s előírja, minden jóravaló katolikusnak kötelessége, hogy annak munkáiban, tehát mindenekelőtt az egyházközség életében, tevékeny részt vegyen. Csak így remélhetjük, hogy a nagy katolikus tömeg, amely társadalmi téren ma szinte teljesen szervezetlen s szinte csak mint gyüjtőnév szerepel a köztudatban, cselekvőképes egységgé forr össze s a katolikus jogok és szükségletek védelmében mint tetterős szervezet lép fel, ami a multban nagyon sokszor hiányzott. Ezért vagyunk mi nagy számbeli többségünk ellenére úgyszólván kisebbségi helyzetbe szorítva, míg a felekezetek, éppen társadalmi szervezettségük folytán, jogaik védelmében s intézményeik kiépítésében gyakran sokkal többet tudnak elérni, mint mi. A katolikus akciót tehát minden katolikusnak lelkesen kell üdvözölnie s minden erejével melléje állania.

Megjegyezzük még, hogy a katolikus akció nem zárja ki a katolikus egyesületek (Népszövetség, kongregációk stb.) külön szervezkedését s nem gyengíti önállóságukat; törekszik azonban nagyobb egységbe hozni a különböző katolikus társadalmi szervezetek működését.

*

Ime, nagyon rövid összefoglalásban a korszerű világi apostolkodásnak főbb munkaterei. Annyi feladat, hogy az ember már e rövid felsorolás áttekintésébe is szinte belefárad s azt sem tudja, hol kezdje a munkát.

Vállaljon mindenki, amit teljesíteni tud, amire legnagyobb szükség van, vagy ami elsősorban vág kötelességei körébe. A munka egymásutánját meg-

szabni, menetét irányítani elsősorban az egyházi felsőbbség feladata, amelynek rendelkezéseit a világi apostol mindig szerető hűséggel s ragaszkodó engedelmességgel kövesse. Ha minden komoly, Istenét szerető s melegszívű katolikus férfi és nő csakugyan nekilát az apostolkodásnak s nem nézi tovább is tétlenül a Krisztus-ország ezernyi sebét és hiányosságát, a magyar katolicizmusra csakhamar új tavasz virradhat, a nehéz idők ellenére is.

Papok, magyarázzuk meg válogatott, hitbuzgalmi életet élő híveinknek e nagyszerű feladatokat; s ti világiak, seregeljetek nagy számban s lelkesen az apostolkodás zászlaja alá!

Jézus vár és hív! Jézus áhítja a lelkek megmentését s e feladathoz munkatársakat keres. Ne hagyjuk hívását felelet nélkül. Szegődjünk hozzá, tanuljuk el az ő lélekmentő szeretetét és szent Egyháza vezetése mellett sorakozzunk minél többen *lelkes, kitartó, apostoli munkára!*

Mindent Jézusért! Mindent a lelkekért!

Magyar apostolok.

Két magyar fény.

A magyar hierarchia ormain egyszerre két fény gyulladt ki. Egy főpapot a magyar katolikus Egyház fejévé emelt, egy másikat a világegyház legfőbb testületének, a pápaválasztó kollégiumnak tagjává avatott a legfőbb egyházi törvényhozó.

Mi annyira távol óhajtunk állni mindattól, ami bizantinus vagy nem bizantinus személykultuszra emlékeztethetne, hogy a két kitüntetettnek sem kívánunk alkalmi dicsőítést zengeni. Mi legmélyebb meggyőződésünkkel megnyugszunk annak hangoztatásában, hogy mint rendesen, ami Róma tesz, jól teszi és okkal teszi. Inkább annyiban tesszük szóvá a két kinevezést, amennyiben mindkettőben országos érdekű vallásügyi eseményt látunk.

Mint vallásügyi eseménynek őszintén örülünk a kettős kinevezésnek. Csernoch érsekben az ország katolicizmusa erőteljes vezért nyert s mire van a seregnek nagyobb szüksége, mint minden vezető kvalitásokban bővelkedő, mindenekelőtt azonban ép, erős, kezdeményezni s végrehajtani tudó vezérre? Hornig báró veszprémi püspökben pedig a bíboros-testület a tudományos és alkotni kész katolicizmus egyik fejedelmi típusát fogadta be az egyházfejedelmek sorába. Az egyik méltán fog bennünket reprezentálni *befelé*, a másik *kifelé*. A tettek embereinek diadalát ünnepeljük az ő emelkedésükben s ezért örül bennünk az „alvó" katolicizmus nyomorúságán való kesergéshez szokott lélek.

Simor titkára volt az egyik — lehet-e ennél jobb ajánlólevél? — s azóta mint politikus, majd mint

püspök és érsek, erősen kivette részét a magyar katolicizmus újjászervezésében. Hogy ellenségei vannak, hogy a napisajtó egy része hangulatot csinált ellene, hogy a katolikus gondolat ellenségei közt sokaknak kellemetlen az ő vezérré-tétele s még velünk is igyekeztek elhitetni, hogy milyen katasztrófa az ő gyors emelkedése, ez súlyos érv, de nem ellene, hanem mellette. *Mindig jó jel, ha amazok odatúl valakire itt minálunk átkot szórnak!* A vezér rátermettségét az ellenfél idegessége is igazolni szokta.

A másodiknak pedig egész csendes, de messzeható működését tipikusan jellemzi a sok közt az orvosok és természettudósok vándorgyűlésén nemrég mondott beszéde, melyben talán váratlanul és meglepetésszerűen, talán kellemetlenül is, de diadalmas erővel, úgy is mint tudós, úgy is mint apostolutód tiltakozott az ellen a több mint módszertani túlkapás ellen, amellyel a modern természettudománynak nem egy művelője a természetbölcselet s a hittudomány területére átkalandozik. Hogy erre a bátor és érthető szóra erősen felszisszentek nem annyira a természettudósok — mert ezek egyetértettek a szónokkal —, mint inkább a tudomány berkeibe csak vadorozni járó ujságírók, fiskálisok és ankerközi cserkészők, az csak olyan jeles bizonyítvány volna a püspök-bölcselőnek, mint aminőt az új primásnak az ő ellenfelei állítanak ki, persze, ha nem volna oly igen nevettetős dolog, hogy az ő számukra vadorzóktól kérjünk bármily értelmű direkt vagy indirekt bizonyítványt.

Kettőre van ma szükség: tetterős és tudományos katolicizmusra. Ennek a kettős kvalitásnak diadala a mi püspökeink felmagasztaltatása. S ez a diadal egészen a mi javunkra szól.

A katolicizmus legbensőbb lényegében nem egyéb, mint hierarchikus kereszténység. A hierarchikus kereszténység pedig áll és dől a vezéreivel, azok Isten-adta és Isten-fejlesztette kiválóságaival. A magyar katolikus Egyházban pedig még a rendesnél is több

függ az egyház főinek személyes, egyéni rátermettségétől. Sokkal több, sokkal messzebbterjedő diszkrecionális jog van a személyükhöz fűzve, mint más országokban. Nekünk tehát *kétszeresen létérdekünk, hogy püspökeink igazi vezérek legyenek,* a nagy vezérek sokoldalú kvalitásainak gazdag hordozói. Az ő kezükbe milliók üdve, Egyházunk dísze s virágzása, Krisztus ügyének diadala vagy veszte van lefektetve. Azért állunk a tisztelet nagy megilletődésével az újonnan kitüntetettek trónja előtt s minden hosszas sablónos dicshimnusz vagy szerencsekívánat helyett ebbe az imába foglaljuk össze az óhajainkat: Az Úr őrizze meg őket és éltesse őket és tegye őket boldoggá a földön és ne adja őket ellenségeiknek kezébe!

Két jubileum.

A magyar katolicizmus még nincsen annyira, hogy ünnepelni volna joga. Mert bármily félreismerhetetlen a lelkek életének fellendülése az utolsó kéthárom évtizedben és bármily vigasztaló, hogy ma már a hitéleti reneszánszról mint igaz és édes valóságról beszélhetünk, azért még annyival több van a Tartozik mint a Követel rovatunkban, hogy korai volna minden megelégedett kézdörzsölő jubilálás. És mégis meg szabad és meg kell állanunk a rengetegirtás hétköznapi munkájában, valahányszor azok ünnepelnek közöttünk, akik ezt a munkát megindították és hosszú, egy emberöltőt túlhaladó, verejtékes fáradozásban róttak hétköznapot hétköznaphoz, munkát, szeretetet, gondoskodást és áldozatot egymáshoz, kimeríthetetlen apostoli szívük túláradó gazdagságából, előttünk járva s utat mutatva már akkor, amikor még egészen járatlan volt a vadon, és dudva és gaz és bozót és bojtorján verte térdüket minden mozduláskor; akkor, amikor mi még mindnyájan gyermekek voltunk...

Egy nagyon ismertnevű, kiváló katolikus férfiú panaszkodott egyszer, hogy nincs hálátlanabb tábor,

mint a katolikus. A protestáns, a zsidó, a szabadkőműves összefog, s aki előbbre mozdította ügyét, azt előre tolja ő is, és örül, ha erkölcsi és anyagi előhaladását biztosíthatja a maga fajtájának. Mi meg csak kritizálni tudunk s mint a legtermészetesebb dolgot a világon, remunerációkra való tekintet nélkül követeljük meg a mieinktől a legáldozatosabb és leghívebb szolgálatokat. *Büntetni tudunk, de jutalmazni nem.* Így beszélt az említett panaszkodó és lehet, hogy nagyon igaza van.

De nem volna igaza, ha elfelejtené, hogy ez az anomália bizonyos fokig a mi világnézetünknek — mindenesetre túlzott és helytelenül levezetett, de megérthető — konzekvenciája. Mert sehol másutt nincs, de nálunk teljesen ki van domborítva az elv, hogy a mi ügyünk nem személyek ügye és nem érdekek védelme, hanem szent meggyőződések és mérhetetlen értékű erkölcsi követelmények parancsoló törvénye, melyért áldozatot hozni akkor is érdemes, ha holtunk percéig soha semmi érzékeink alá eső előnyt nem látunk érte. A mi céljaink oly magasak, oly krisztusiak, oly örökkévalóságba nyúlók, hogy itt a legnagyobb erőkifejtések is önmagukban bírják legszebb és egyedül méltó ellenértéküket.

És ezért nem kívánják, nem is szeretik az ünnepeltetést minálunk éppen azok, akik legjobban rászolgáltak. Nem földi elismerés az, amiért dolgoztak, emez a parancsnoki hídon, amaz az evezők mellett, ez a legmagasabb egyházi méltóságban, az a szerzetes-lelkipásztor elvonultságában, s nem is a remunerálás vágya az, ami tisztelőik nagy seregét, a katolikus Magyarországot az ezüstfürtű jubilánsok köré gyűjtötte szeptember 8-án Veszprémben és 14-én Budapesten. Hanem a csendes öröm érzete, az ő multjuk és munkájukra való diadalmas visszapillantás büszkesége, a remény és bízó vágyódás hullámzása, mely felkel a lelkünkben az ő láttukon, akik előttünk jártak a rögös úton és bizodalmat öntöttek az ifjabb küz-

dők lelkébe, és megmutatták nekünk, ez fejedelmi tettekkel, az csendes légionáriusmunkával, hogyan lehet ma is a közöny és önzés, a rágalom és gyűlölet századában igen sok lélekben diadalra vinni a Krisztusország szelíd uralmát.

Pertik Ottó.

Nem nekrológot írunk, nem is az érdemeit akarjuk méltatni ennek az igazán európai nevű magyar tudósnak. Csak azért állunk meg e név mellett, hogy kifejezzünk egy nagyon sokszor elhallgatott gondolatot. Valahányszor ilyen igazán nagyszellemű emberek gyászjelentésén ott olvassuk, hogy „a haldoklók szentségeivel ellátva" haltak meg s megtudjuk, hogy ez sem nem hazug frázis, sem nem reménytelen meghátrálás a halál nagy félelmei elől — mert Pertik Ottó minden évben rendesen meggyónt s megáldozott —, valahányszor eltünődünk azon, hogy az emberiségnek legnagyobb szellemei, a legnagyobb természettudományi lángelmék, felfedezők és úttörők minden ellentétes agitáció ellenére rendületlenül hitték a kereszténység természetfölötti tételeit, hogy pl. Cauchy, a „XIX. század legnagyobb matematikusa" büszkén vallotta, hogy „épúgy hiszi Krisztus istenségét, mint ahogy hitte Tycho Brahe, Kopernikus, Newton, Fermat s ahogy hitte valamennyi század minden nagy fizikusa, minden nagy matematikusa és minden nagy csillagásza": mindannyiszor valóságos talánynak tűnik fel, amit pedig bizonyos elemek a legtermészetesebb s legszokottabb dolognak szeretnek tartani, hogy t. i. hogyan lehet a kereszténységet, az aktív katolikus hitéletet a tudomány nevében lemosolyogni.

Az ember bámulni kénytelen, honnan veszik a természettudományhoz címzett ateizmusnak kicsiny, nagyon kicsiny emberei azt a hihetetlen önbizalmat, hogy a „tudomány" nevében merik állandóan temetni a vallást Egyházastól, argumentumostól, sőt úgyszólva emberszámba sem veszik már azt, aki a vallási kér-

dések terén nem éri be ugyanazokkal a naív nagy szólamokkal, mint ők, az önkinevezett úttörők, a tudomány köntösének önkéntes szabói és fényesítői, a cigányszavú új madzsarok, az új jász- és kúnfiak s a sárga- és zöldfedelű makkabeus-tudásnak valamennyi hangos kis-csaposa.

Különös ellentét... Míg emitt teljes pompes funèbres-ben folyik az Isten elparentálása, addig amott, a munka berkeiben nagy szellemek, Volták és Ampère-ek, Fizeau-k és Pasteur-ök, Jedlik Ányosok és Pertik Ottók térdelnek meghajló, megértő fővel a legantimodernebb hittitok, az Oltáriszentség előtt... Persze a közönség nem ezeket veszi észre, hanem sokkal előbb amazokat és így sokkal jobban imponál is neki az a minden szeméremérzetet akrobatikus erővel legyűrő bátorság, mellyel amazok százegyedszer is elmondják — és arcpirulás nélkül mondják el —, amit százszor megcáfoltak már a gondolkozók (nem „szabad"-gondolkozók!). De épp azért, mert akkora lehetetlenségeket a legfényesebb progresszió sem tud kivágni, hogy még azt is el ne higgye, egy csomó ember legalább Balmazújvároson vagy Budapesten, azért nem helyes taktika az előkelő ignorálás és azért nem volna szabad egy-egy Pertik Ottó halálánál még a katolikus közvélemény szócsöveinek is hallgatni arról, hogy íme — az igazi nagy tudósok pedig életükben a támaszt s halálukban a vigaszt ott keresik és ott keresték is az Egyház kegyszereiben s a Keresztre-feszített hitében. Mert a Pertik Ottók élő hite több gondolkozó embert képes megerősíteni keresztény érzületében, mint ahányat abban az öblöshangúak tíz éven át rekedtségig folytatott kiáltása megingathat.

Az „összetett" ember.

Ez a név is megérdemli, hogy úgy beszéljünk róla, ahogy egy fogalomról, helyesebben: egy fogalomösszetételről szokás. Részletezésbe s egyoldalúságokba vesző korunk kevés ilyen „összetett" embert

mutat fel, akiben még az ellentétek is kiegyenlítődnek. Mert bár büszkén hangoztatjuk, hogy nem lehetünk többé polihisztorok, de azért megemeljük kalapunkat a nagyösszetételű kapacitások előtt. A fent leírt név hordozója is e ritkuló szintézisek egyike. Most, hogy a 71 éves Religió éléről ő, az életretámasztó, távozni készül, nehéz volna eldönteni, miben volt nagyobb: a magyar tudomány művelésében-e vagy az aktuális élet szükségleteire rávilágító éles meglátásaiban? Oly érdekesen tudta egyesíteni e kettőt Dudek János.

Ma Harnack és Gebhardt „Texte und Untersuchungen"-jeiben, a Didaché-studiumokban, az őskeresztény dogmatörténet, majd ismét a leszármazástan útvesztőiben mélyed el, holnap — dehogy holnap, ezt is még ma — egyszerre csak a színes-zajos élet forgatagát analizálja s egy zsurnaliszta rutinjával mond ítéleteket, emel ki nézőpontokat, oszt tanácsokat, melyeket épp azért nem szerettünk megfogadni, mert nagyon is igaz, eleven tanácsok voltak. A Telefon az ő lapjában kiemelkedett a szerkesztői üzenetek színtelenségéből s irodalmi műfajjá alakult. S a szerkesztő most megy. Miért megy? Mert elfáradt. Miért fáradt el? Csalódott? Lehet; az optimisták régi sorsa ez. Pedig *az optimisták tartják fenn a világot.* Nem, Dudek János csalódik, ha azt hiszi, hogy csalódott.

Igaz, a mai nagypublikum még nincs annyira, hogy hittudományi értekezéseket tudjon olvasni és jól teszi a Religió, ha ezentúl kimondottan mint teológiai folyóirat indul útjára. De hogy sokakban megérlelődött a vágy egy nemesebb, katolikus szempontból műveltebb jövő után s hogy sokan ismét megtanultak bízni az irodalmi ethikon puritán elveiben, az Dudek János örök érdeme marad, aki azzal a nyugodt tudattal léphet le a legrégibb magyar folyóirat kormányhídjáról, hogy annak a Roskoványi-iskola irányában adott új lendületet.

A kegyelmes anya.

Akik ismerték ezt a mindig jóságos, mindig mosolygó főúri hölgyet, a nagy magyar asszonyoknak rég letűnt századok nemes várúrnőire emlékeztető típusát, a magyar katolikusok felejthetetlen vezérének hűséges, hozzá méltó hitvesét, amint más körben ugyan és más, neki megfelelő eszközökkel, de ugyanazon nagy célok szolgálatában élt és fáradozott a késő korig, mintha családjuknak, a magyar katolicizmus nagy családjának tagját veszítették volna, megilletődött szívvel állják körül az adonyi sírboltot.

Mindnyájunké volt ő: példájával, nemesen érző nővilágunknak ragyogott élő mintaként; jótékonykodó, hitbuzgalmi és szociális működésével úgyszólva minden életrevaló ilynemű intézményünknek tevékeny, nem szereplő, de önkimerülésig és áldozatkészen működő tagja és előmozdítója volt, aki nem fényűzésre, hanem mélységes keresztény érzületből fakadó jócselekvésre költötte erszénye és szíve minden aranyló bőségét. Nehéz volna elszámlálni, mennyi vallásos és karitatív intézmény tisztelte benne egyik megalapítóját és legfőbb támaszát s haló porában is hány száz szegény, beteg és árva mond neki hálás Istenhozzádot.

Az a magyar kultúra, mely nem puszta külsőségek, anyagi virágzás és feldolgozatlan tudásparányok szerint értékeli az emberi jólétet, hanem a nemzeti lét és művelődés eszmei tényezőinek gazdagságát is — és pedig mindenekelőtt — biztosítva óhajtja látni, meghajtja zászlaját a „kegyelmes anya" ravatala előtt s a nagy magyar és nagy keresztény nők e példaképének hazatérésekor arra kéri az Istent, adjon ennek a hazának a súlyos benső megpróbáltatások jelen korában az eltávozott helyett számos olyan „erős asszonyt", olyan hitből élő és szeretettől áthatott női szívet, aminő a nagy pátriárka özvegyéé, a budapesti úrnők kongregációjának elnöknőjéé, Gróf Zichy Nándornéjé volt!

Dudek János.

Távozásával ismét megritkult azok sora, akikben nagy tudás, finom érzék, emberszeretet és a kor megértése egyesül a forró kívánsággal, hogy ezt a sok tekintetben nagyszerű, de éppen a legmélyebb életkérdésekben naivan félrevezetett kort a Krisztus-hit és Krisztus-kultúra világos halmaira visszavezesse.

Kicsiny vidéki városban kezdte pályafutását, hol mint tanár, író és szerkesztő kezdett erősebben részt kérni a város és később az ország vallásos újjászervezésében. Már akkor törhetetlen bátorság és sem személyi kultuszt, sem bizáncias meglapulást nem ismerő nyiltszavúság jellemezték a pedáns komolyságú, tisztalelkű papot.

Mikor a budapesti egyetem dogmatikai tanszékére meghívták, alig költözött fel a fővárosba, hatalmas, csaknem emberfeletti munkába kezdett, mely erejét 6 év alatt láthatóan meg is őrölte: a halódó-félben levő Religiót átvéve, azt nemcsak életben tartotta, hanem azon törekvés első orgánumává tette, amely a katolikus hitvédelemtan fegyvertárát a modern korkérdésekkel kapcsolatban közkinccsé avatni s azt az értelmiségi világi közönség tágabb rétegeibe bevinni akarja. S ha e törekvését nem koronázta is oly feltűnő siker, mint aminőt nemesen optimista lelke kívánhatott, munkája sehogysem volt eredménytelen; mert ha a világi elemet tisztán hittudományi irodalommal nem lehet is elérni, legalább felébresztette az arra hivatottak lelkiismeretét s élénkebbé tette a kötelesség tudatát, hogy e téren nagyon elhanyagolt feladatok feküsznek még a vezető katolikus elem, főleg a papság előtt.

Emellett még két tekintetben szolgált egész élete ragyogó és intő példaképül munkatársainak: a „labor improbus", a meg nem pihenő, hangyaszerűen kitartó munkásság és a föltétlenül objektív, színtiszta katolikus érzület által. Bámulatos volt az a munkamennyiség, melyet a már nem fiatal egyetemi tanár egymaga

végzett. A modern lapelőállítási technika vívmányait, főleg a munkamegosztás nagy elvét, nem sietett a maga javára fordítani. Heti 32 hasábot megszerkeszteni, negyed-, sokszor felerészben magától megírni, az egész levelezést személyesen végezni, nyomdába járni, a korrektúrákat végezni, sőt még az előfizetéseket is sajátkezűleg könyvelni — nem olyan munkahalmaz, amelyet akármilyen idegzet is soká elbírhatna. Dudek hat évig bírta s a tett, az akarat, a szívósság, a lánglélek, mely munkásságát jellemezte, talán hatásosabb volt ismerősei, munkatársai, tanítványai lelkére, mint a munka eredménye, a folyóirat maga, mely minden erőfeszítés mellett sem tudta a magyar közönség könyviszonyát s közönyét jelentős mértékben leküzdeni.

Másik kiváló érdeme rendületlen katolicitása ott, ahol másokat a tapsviharok megtévesztettek vagy helytelen irányba tereltek, megszerezte neki azt a tekintélyt, amellyel csak a minden egyéni melléktekintettől távol álló objektivitást szoktuk megtisztelni. Erős és szigorú kritikus volt s ítéletében nem kímélt világit és papot, katolikust és protestánst. És ha jelentéktelen dolgokban tévedett is, az egész ország érezte, hogy rendesen neki van igaza; ő minden vitában az objektivitást és a katolikumot képviselte. Szerepe nem volt hálás, sem népszerű a rövidítéletű, felületes olvasók szemében; a komolyabb és megfontolt irány sohasem számíthat a tömegek tapsaira.

Sírjánál azonban, melyet túlfeszített munkássága hantolt meg ily korán, bizonnyal azok is osztatlan tisztelettel állnak meg, akiket világosan látó, szigorú kritikája az életben kellemetlenül érinthetett s kétségkívül az egész magyar katolicizmus nevében beszélt Hanuy dékán, mikor a nyilt sír fölött így foglalta össze Dudek emlékezetét:

„Dr. Dudek János, *mint egyéniség*, típus volt a jellemekben nem bővelkedő mai világban. *Mint embernek*, jószívűség és szerénység, őszinteség és becsületesség, szókimondó bátorság és párját ritkító, puri-

tán önzetlenség voltak jellemvonásai! *Mint papot* a sziklaszilárd hithűség, szelíd lelkület és az Egyház védelméért, felvirágoztatásáért lángoló buzgalom jellemezték. *Mint tudósban, íróban,* évtizedeken át volt *szerkesztőben* a törhetetlen munkakedv, a tudománynak és irodalomnak, főleg a hazai tudományosságnak és a nemzeti irodalomnak lelkes és áldozatkész, szinte fanatikus szeretete uralkodtak lelkében. *Mint tanár* a hivatásszeretet és a kötelességteljesítés példányképe volt."

Az életreébredt, öntudatos, tudományos magyar katolicizmus úttörőinek panteonjába állítja Dudeknek a halálban megdicsőült emlékét!

Báró Hornig Károly bíboros.

A „Magyar Kultúra" is mély gyászban áll az elhúnyt egyházfejedelem ravatalánál. Nemcsak azért, mert a megboldogult a magyar kultúrának, az igazinak, a mélynek, a kereszténynek, egyik legkimagaslóbb ápolója, híve és mecénása volt, — hiába, a katolikus főpapi kar Magyarországon az egyetlen testület, amely a kultúra oltárára folyton és önzetlenül és tetemesen s ami fő, a *magáéból* áldoz; mások legfeljebb közpénzekből s az egyéni érdekkel összenézve szoktak közcélokra adakozni, — hanem mert Hornig bíboros különösen is közel állott azoknak a törekvéseknek gyujtópontjához, amelyek a „Magyar Kultúrát" létrehozták és fenntartották.

A nagy halottról megírták a lapok, hogy szeretett a háttérben maradni s bár nagyon sok katolikus akciónak egyik főelőmozdítója volt, nem engedte, hogy nagy tetteiről a nyilvánosság tudomást szerezzen. Annak a nagyúri s igazán főpapi szerénységnek folyománya volt ez, amely pl. megnyilatkozott abban is, hogy sohasem engedte magát lefényképeztetni vagy lefestetni. A „Magyar Kultúra" szerkesztőségét is hallgatásra kötelezte életében arról, hogy a folyóirat meg-

alakulását is voltakép ő tette lehetővé. Azt hisszük, a halál feloldoz bennünket az ilynemű, kötelezővé csak szerénységből tett diszkréció tilalma alól s tartozunk vele a méltányosságnak és középülésnek, hogy most, halála után, elmondjuk a „Magyar Kultúra" barátainak, mi szerepe volt Hornig bíborosnak folyóiratunk létesítésében.

E sorok írója 1912 legelején találkozott a megboldogult egyházfejedelemmel először, midőn a budapesti Urak Mária-kongregációjának kezdeményezésére és Kránitz Kálmán felsz. püspök meghívására Veszprémben ötnapos hitvédelmi konferencia-kurzust tartott. A megyéspüspök későn értesült a konferencia-kurzusról s némi nehezteléssel emlegette, hogy mivel éppen Budapestre készült, csak az első beszéden lehet jelen. A hitvédelmi kérdések iránti érdeklődése azonban sokkal nagyobb volt, hogysem el tudott volna utazni: az első beszéd után csakugyan megváltoztatta útitervét s Veszprémben maradván részt vett valamennyi beszéden; az utolsó estén ő maga mondta a zárszót. E na pok folyamán volt szerencsém vele beható tárgyalásokat folytatni a magyar katolicizmus szellemi és kulturális szükségeiről.

Ugyanazon év nyarán az orvosok és természettudósok vándorgyűlését Veszprémben tartották s mint tiszteletbeli elnök Hornig püspök mondotta a megnyitót. Beszédében a hit és tudás harmóniáját védelmezte a nála szokásos éleselméjűséggel s ötletességgel. Ez a beszéd sehogysem tetszett az akkor még a mainál sokkal utcaibb hangú radikális sajtónak s több budapesti lap, többi közt az akkor még erősen antiklerikális „Az Est" durva hangon oktatta ki a püspököt arról, hogy papnak és püspöknek semmi keresnivalója nincs ott, ahol a tudomány nevében beszélnek.

E sorok írója egy szerencsés sejtelemnek engedve megküldte e lapokat az illusztris egyházfejedelemnek, akiről nem ok nélkül sejtette, hogy valószínűleg fogalma sincs róla, micsoda hangon szokta a „magyar"

sajtó a legkomolyabb világnézeti kérdéseket tárgyalni. A püspök megköszönte a küldeményt, melynek tartalma érezhetőleg s érthetőleg felháborította a küldőt, hogy a szóbanforgó kérdést — a hit és tudomány viszonyát — széles, tudományos alapon, vegye bonckés alá; ő, a püspök szívesen viseli a munka nyomtatási költségét.

Ekkor azonban a „*Magyar Kultúra*" eszméje és terve már készen volt s mivel csak az anyagi kérdés volt még megoldatlan, feleletképpen megkérdeztem a püspököt, nem tartaná-e sokkal célszerűbbnek, ha a kérdést — a hit és a tudomány összhangjának védelmét — nem valami efemer érdekű, a könyvtárak porának szánt könyvben, hanem maradandón, a mindenkori ellenvetéseknek megfelelően, folyóiratban világítanók meg. A püspök lelkesen értesült a tervről s alig ismertettem vele az új folyóirat programmját, *önként és kéretlenül felajánlotta az első év nyomtatási költségének fedezetét.* Ezzel az új folyóirat megindulása biztosítva volt. Feltételül a mecénás csak egyet kötött ki — legyen szabad ezt is, mint gyakorlati érzékének s derűs, humoros kedélyének egyik önkénytelen megnyilvánulását idejegyeznem — azt, hogyha bizodalmunkban mégis csalódnánk s a lapra az első év végén mégis rá kellene fizetnünk, akkor ne erőltessük tovább a megjelenést, hanem egyszerűen szüntessük be a folyóiratot. Ahogy kedélyesen, mondatait német szavakkal keverve mondotta: — „Akkor inkább vallják be őszintén, — daß sie gebukt sindl" (hogy megbuktak).

Hála Istennek, éppenséggel nem buktunk meg.

Hornig püspök azóta is melegen érdeklődött a Kultúra ügye iránt s bár soha legkevésbbé sem folyt be a lap állásfoglalásának irányításába, ismételten megjelölt egy-egy tárgyat, amelyről szívesen olvasott volna cikket a folyóirat hasábjain.

A „Magyar Kultúra" hálásan fogja őrizni legnagyobb jótevőjének emlékét. Bár akadna a katolikus

sajtópártolásban Hornig bíborosnak minél több apostoli lelkű, fejedelmi szívű követője, az igazán magyar, hazafias és keresztény kultúrának minél több megértő, tevékeny s mint ő volt, fáradhatatlan mecénása.

Prohászka Ottokár hatvan éves.

A keresztény gondolatnak egyik szellemes ellensége, Heine, azt mondotta egyszer, hogy a katolikusok szellemi fegyverzete túlnagy, túlsúlyos, túlhatalmas; nem tudnak mozogni benne, kicsinyeknek mutatkoznak a fegyvereikhez képest. Valami megtisztelő és igaz is van ebben a mondásban: a mi hitünk nagyobb, mint az átlagemberek kaliberje, nagyszerűbb mint a szubjektív gondolatok s kevés ember akad, aki a maga emberi nagyságát hozzájuk mérheti. Innen az az előny és hátrány, hogy sokszor legnagyobb gondolataink emberi kicsinységek pongyolájában jelentkeznek az életben. Nálunk nem az egyes emberek nagyok, hanem a krédó az, amelyet az egyes emberek vallanak. A mi világnézetünket nem az emberek teszik naggyá, hanem fordítva: nekünk kell ehhez a gondolatkomplexumhoz felnőnünk s felemelkednünk.

Mégis kimondhatatlan értéke a katolicizmusnak, hogy időnkint nagy emberei akadnak s nevelődnek, akik az isteni gondolatokat nagy elmével, ragyogó tollal, gyujtó szóval tudják képviselni az emberek között.

Prohászka püspök nagysága ezért providenciális jelensége a magyar katolicizmusnak. Mediator ő: közvetítő ég és föld között. A mi nyelvünkön szólt, a mi lelkünket kapta meg és sokan, mint egykor a zsidók Mózes szava által, csak az ő szava által értették meg ismét az Istent.

Tüneményes, apostoli, felrázó működésének 60 esztendős jelzésű határkövénél mély tisztelettel s hálás megilletődéssel köszöntjük őt, a főpapot, az apologétát, a vezért.

Isten adjon neki még sok évet és sok diadalt; ne-

künk pedig, a nagy emberekben szegényeknek, a vezérszerepre alkalmasakban szomorúan ínségeseknek, támasszon minél több Pázmányt és Prohászkát!

Miért nem ünnepelték a lapok Prohászkát?

Prohászka Ottokárnak október 10-én volt 60-ik születésnapja. Visszaemlékszem néhány esztendővel ezelőttre, amikor ugyancsak Prohászkának 30 éves írói jubileumát ünnepelte az ország. Emlékszem, hogy akkor minden lap tele volt a nagy püspök dicsőítésével. Vallás- és nemzetiségi különbség nélkül járultak akkor a lapok a székesfehérvári apostol köszöntésére, akinek nem győzték dicsőíteni világraszóló lángelméjét, hódító fellépését, nagyszerű szónoki sikereit, magasztos gondolkodását stb.

Ugyan miért nem most is így? Most egy-két lap emlékezett meg a legnagyobb magyar szónokról, az ország egyik legnagyobb alakjáról, de az is csak úgy jó hátul, picike betűkkel, alig olvasható szedéssel.

Mi történt itt?

Semmi, csak az, hogy Prohászka azelőtt inkább filozófus és teológus volt és a kérdéseket a mindennapi élettől elvonatkoztatva kezelte, most pedig leszállván a kegyetlenül szenvedő élet reális kérdéseihez, praktikus szociológussá lett és mint ilyen, kereken megállapította, hogy akik a szociáldemokráciát vezetik, azokban bízni nem lehet, mert ők a mai időket és a szegény népet csak mint eszközt, konjunktúrát tekintik önző céljaik elérésére. Megmondta tovább, hogy *a magyarországi zsidóság oly irányba csapott, hogy veszedelmére van a magyar nemzetnek.*

Ilyeneket mondott Prohászka Ottokár. Erre aztán kiadatott a zsidó kézben lévő sajtó számára a napiparancs: bevonni az ünnepi vitorlákat.

Nem értem, hol itt a sajtó logikája. Prohászka már nem az a világraszóló szónok, tudós, bölcsész, mint aki még nemrég volt? De igen. Hát akkor miért hallgat ez a sajtó a nagy püspök jubileumán?

Hát azért, mert a sajtó nem magától ír, hanem írnak bele; akik pedig írnak bele, azok nem igen mernek már a nagy püspök szúrós szemébe nézni. Értjük. No, nem szóltunk semmit.

Hogy is volt a Kis József írói jubileumakor? Hetekkel előbb hasábokat olvastunk az előkészületekről. Vörösmartynak, Petőfinek, Arany Jánosnak hátrább kellett vonulniok a Kis József alakja előtt, akiről mindenképpen el kellett a végén hinnünk, hogy a legnagyobb magyar költő.

Kicsoda ez a Kis József? Reb Mayer Litvák volt a nagypapája...

Értem. No, nem szóltam semmit.

Burján Károly emlékezetének.

Kedves, hiányzó, felejthetetlen és pótolhatatlan harcostársam, amióta utoljára indítottuk útra kettesben a Magyar Kultúrát, te eltávoztál körünkből, s most hogy a hosszú tél után újra kitavaszodott, te nem üdvözlöd velünk együtt a kikelet mosolyát. S a földlyukakból újra elősurranó földalattiakra sem szegzed már rá aggódó, figyelő, megtorló szemedet; tőled már nem kell félniök azoknak, akiket valaha megreszkettetett a buzogányod. Szegény jó Burján Károly, te is hősi halott vagy, hősi halottja eszméinknek, melyekért lelked vérét izzadta beteg tüdőd s hősi halottja a nagy összeomlásnak, melyet te elsősorban a magad törékeny fizikumában éreztél át és sirattál halálra. S most, hogy az újjáéledt folyóirat redakciójában könnyes szemmel nézem megürült helyedet, nem tehetem, hogy az emlékezés mirtuszlombját ne hajlítsam rá korán hantolt sírodra.

Magad is megtértje voltál a keresztény és katolikus gondolatnak. Ifjúkorodban más szelek ragadtak magukkal. De lelked egyenessége romlatlan maradt s csakhamar érezted, hogy igazság, becsület és nemzeti gyógyulás a mi lobogóink alatt virul, jöttél hozzánk. Először félénken, kísérletezve, aztán mind következe-

tesebben s végre te lettél a legkíméletlenebb meglátó, a legélesebb kritikus, a nemzetsorvasztó bűnök és szédelgések legfélelmetesebb ostorozója. S nemcsak kifelé hadakoztál; amiért küzdöttél, azt magad életében tetted mindenekelőtt iránytszabó elvvé. Eleinte mint az „Anyaszentegyház lelkes kültagja", protestáns létedre éveken át a legkatolikusabb írótáborhoz szegődtél, majd felismerve a katolicizmus összetartó, minden rombolással szöges ellentétben álló értékét, lassú éréssel magad is hitbuzgó katolikussá lettél. S úgy is haltál meg, a katolikus Egyház szentségeivel erősíttetve, az ősegyház krédójával kihűlő ajkadon...

Nem adatott meg neked, hogy álmaid végcélját, a felébredő keresztény Magyarországot építeni segítsd; mint Mózes a Nébó hegyén, csak éppen bepillanthattál az ígéret földjére. A felrázó munkát, a legnehezebbet s legfárasztóbbat te végezted; a felébredtek már a te bíztatásod, óvó, intő, aggódó szavad irányítása nélkül kénytelenek folytatni a megkezdett építést.

Ma már az örök béke otthonából szemléled ittmaradt küzdőtársaid harcát. Verejtékes homlokodat az örök béke s jól megérdemelt nyugalom hűs szellője lengi körül. A te harcod véget ért, intett az Úr... A miénk, úgylátjuk, soká fog végződni. Adjon az Isten hozzá acélos jellemű, sasszemű, bátorszívű bajnokokat, aminő te voltál, szegény jó „Pilaléthesz"!

A nagy ravatalnál.

Lobogó Láng, utolsót lobbantál!

Tűz, ki melegítettél, Fény, ki világoskodtál, segítő Kar, mely lehajoltál hozzánk, égbenyúló Mutatóujj, Világítótornya réveteg, tébolygó habokkal küzködő lelkeknek — Isten nagy papja, aki prófétája voltál nemzetednek. Mózese a sivatagba tévedt modern világnak, Prohászka Ottokár, igaz, hogy nem vagy többé? Akinek a neve maga is diadalmas apológia lett régóta, egyetlen szóba sűrített diadalmi himnusz, te hitnek és reménynek zengő Memnon-szobra, akit tisz-

telő félelemmel emlegetett a katolicizmus minden ellensége és suttogó, rajongó szeretettel foglalt imájába ezer és tízezer megtért hajótörött! A toll megtörik ujjunk között, a papír reszket a betűk súlya alatt, könnybevész előttünk a világ, mikor ezt a szót leírjuk: Prohászka Ottokár nincs többé!

Elment!

A parancsnoki hídon állt az utolsó percig, mint a hajóskapitány áll zúgó szélvész-hányta járműve vezéri ormán; a harc mezején érte el a csontosujjú Rém fagyos keze, mint ahogy a hős az utolsó percig forgatja kardját s harcol még akkor is, mikor gyilkos sebtől vérezve összeroskad. Úgy esett el, mint vágtató hadvezér, aki válogatott csapata élén száguld a halálba, az utolsó percig buzdítva, tanítva, intve s példát adva. Vér ölte meg, mint ahogy vér öli meg a becsület mezejének hőseit is; vér — de a tulajdon vére ömlése, amelynek ereit felpattantotta Prohászka lelkének mérhetetlen feszülése, a hév, mely korlátot nem ismert s a fáradtságnak a fogalmát sem akarta megérteni.

A saját apostoli hevületének szent tűrhetetlensége, a saját gondolatainak s érzéseinek patakzó bősége, a szeretetének hihetetlen lángolása repesztette meg földisége szűk, anyagi börtönét. A fő, mely évszázadon át termelte a legszebb s legszentebb gondolatokat, amelyek magyar földön kiteremtek, az agy, amely a lángelménél lángolóbb elme csodálatos rezonanciájú hárfája volt évtizedeken át, nem bírta tovább ekkora lélek szeráfi dobbanásait, s mint egy hangszer, amelybe túlnagy és túlerős melódiák, emberfölötti érzések viharai markolnak bele: megpattant, szétesett a drága lelki teher túlcsorduló hullámzása közben. A test elesett s a lélek kiszabadult.

Kiszabadult s minket itthagyott. Hogy Prohászkában mit vesztett a magyar katolicizmus, nem jól mondom: a magyar géniusz általában, sőt Európa kereszténysége, sőt az általános emberi kultúra, azt e pillanatban átérezni sem tudjuk, csak lehajtjuk fejünket,

mint az atyját vesztett gyermek, és sírunk... Csak azt tudjuk a gyász bénító fájdalmában, hogy borzasztó, amit vesztettünk. *Cecidit corona capitis nostri* — való ban: a fejünk koronája hullott alá! Szegényebbek lettünk, végtelenül szegényebbek, mint aminők tegnap ilyenkor voltunk. Elment a nagy Igehirdető, aki minden problémára tudott biztató megoldást. Elment a Vigasztaló, aki egy életen át könnyeket szárított, amerre járt. Elment az Életrekeltő, akitől százezrek kapták vissza a hitet az életben, a hitet önmaguk jobbik valójában s a hitet az Istenben.

Elment az evangéliumi Ember, aki Mesterének oly csodás mása volt, mint kevesen. Elment a halottámasztó csodatevő, kenyérszaporító, Krisztus küldötte, a földönjáró, de mennyekben élő Apostol, akire csak ránézni, akinek egy szava csendülését hallani máris annyi volt, mint jobbá lenni, megnyugodni, megerősödni s újult lendülettel indulni el a krisztusi élet magasságai felé. Elment — s az ürt, melyet hagy, nem fogja pótolhatni tán száz évig, háromszáz évig senki sem. Pázmány Péter óta ekkora papunk, ekkora lelkipásztorunk, ekkora hitszónokunk nem volt s ki tudja, mikor lesz megint!

Tegnap még a mienk volt s mint minden megszokottat, őt is úgy vettük, mint ami van s nem is lehetne, hogy ne legyen. Ma érezzük csak, mennyivel szűkebb, mennyivel szürkébb lett a magyar glóbusz nélküle. Ó, tegnap újabb Trianon történt velünk, tegnap ismét hatalmas darabbal lett kisebb Magyarország! Nem területet vesztettünk, hanem ami talán még fájdalmasabb: lelki nagyságot, szellemi kincsesházunk egyik legértékesebb gyémántját!

Isten, ki elvetted őt, hálát adunk neked, hogy megadtad őt nekünk!

Amikor Prohászka Ottokár mint Rómából csak nemrég hazatért fiatal esztergomi tanár szónokolni kezdett, Magyarországon korlátlan úr volt a jozefinista-liberális vallástalanság. A templomokba csak az egyszerű nép járt, az értelmiség lelkületét mint a hi-

nár ellepte a magát felvilágosodottságnak nevező világnézeti határozatlanság. A nyugatról beszüremkedő destrukció divatos hóbortjával nem volt, aki diadalmasan szembeállott volna. Prohászka ércszava eleinte a fájdalmas elégiák hangján kiáltotta ki ezen való kesergését a magyar pusztaságba. Szavára azonban visszhang támadt s egyre többen értették meg a nagy keltegető szózatát. Növekvő hírneve s csodálatosan varázsos egyénisége hovahamar arra a dobogóra állította, ahonnan aztán mind többen hallották s végül egész Magyarország hallgatta életreriasztó szavát. A tudás és a szellem páratlan fölénye, amely előtt kénytelen-kelletlen meg kellett hódolniok még a liberális zászlóvivőknek is, hatalmas hasogatással tépte szét azt a balhiedelmet, hogy a vallás csak a tudatlanoknak s együgyűeknek való.

Prohászka úgy mutatta be a krédót, hogy mindig hegymagasságban szárnyalt a divatos, de múló divatú szellemirányok fölött. A magyar értelmiség általa kapott észbe s tért vissza a könnyelműen elhagyott, ellenséges szirénszavakra megtagadott oltárokhoz. S ha ma nem „szégyen" többé imádkozni, ha ezrek és ezrek, férfiak, vezető intellektusok, politikusok és kutatók büszkén vallják és gyakorolják a hitüket, ebben a főérdem a „diadalmas világnézet" nagy hírnökéé, Prohászka Ottokáré.

Ő vette észre elsőnek a vallás és hazafiasság nagyszerű, belső kapcsolatait is. Ő kongatta legerősebben a vészharangot, amikor a keresztényellenes áramlatok egymásután kezdték aláásni a nemzet lelki — s mint kiderült, politikai integritásának is alappilléreit. Nem lehet hazafi, aki nem vallásos, és nem lehet vallásos, aki nem önzetlen hazafi — ez az axióma csendült ki azóta százszorosan Prohászka szavaiból, írásaiból, cselekedeteiből.

S ezzel a kettős igehirdetéssel Prohászka iskolát csinált. Az újabb papi s hitszónoki generáció, de a közélet keresztény vezéreié is, sőt közvetve a katolikusságon kívül álló értékek is nagy mértékben Pro-

hászka tanítványai. Neki megadatott, hogy élete végén az értelmes, ingatatlan, meggyőződéses kereszténységnek ezer és ezer katonáját, száz és száz tisztjét látta ugyanazon eszmék köré csoportosulni, amelyekért ő bontotta ki, nagyobb lendülettel mint bárki más, harminc évvel ezelőtt a zászlót. Tanítványaiban beszél ő tovább is: Defunctus adhuc loquitur!

Defunctus adhuc loquitur! „Még holtan is beszél..."

Prohászka ajka nem dermedt meg végleg. Székesfehérvár püspökének fejedelmi termete ma már ravatalon fekszik, de a nagy Halott lelke a halálban is zúgó szélvészként beszél. Mert Prohászka halála époly beszédes, mint élete volt. Amint élete, ez a mocsoktalan, feddhetetlen, aszketikus papi élet a legszebb prédikáció volt, a legékesebbszavú konferencia, a legzengőbb hitvédelem, úgy a halála is valóságos *oratio funebris*. Ez a harcban megtorpant élet, ez a haláltusáig segíteni, gyógyítani vágyó papi akarat, ez a hősi elégés a saját szereteténél lobogó lángján: a legszebb s leglélekbemarkolóbb szentbeszéd, amelyet Prohászka Ottokár valaha mondott.

Zarándokoljatok a ravatalához mind, ti hivők és ti hitetlenek! Nézzétek még egyszer a márványarcot, amelyet a keresztény idealizmus alpesi magasain élő papi lelkület vésett ily fenköltté, nézzétek meg a hatalmas Denkerstirnét s a vele, jaj, másutt nem mindig párosuló jóságos atyai s főpásztori arcvonásokat, nézzétek ezt a Teremtője előtt alázatosan porbarokkanó hivőt, a megtévedtek után bojtorjánba hágó, aggódó jópásztort; nézzétek ezt a hősi papi önfeláldozást, ezt a kivételes nagysággal párosult apostoli egyszerűséget, ezt a megtestesült keresztény idealizmust, amely sohasem hirdetett olyat, amit maga is nem gyakorolt; ezt a halálig szolgálatkész Isten-szolgáját, s halljátok, amit kihűlt ajka, néma példája, lezárult szeme prédikál nektek . . .

Defunctus adhuc loquitur. Utolsó konferenciájában fájdalmas szavakat mondott a lezüllő magyar családi életről. — Jön hozzám egy asszony — mondta —, aki

kilenc viruló gyermeket nevelt fel a hitnek és a hazának. Mily szép ez! — kiáltott fel elborulása előtt negyedórával Prohászka. — De jön aztán egy másik asszony, úgymond, egy „modern" anya, ha ugyan méltó az anya nevére, aki kilenc gyermekétől lopta el az életet, a napsugárt. Mily fájdalmas ez! — nyögte Prohászka s elhalkult a hangja. Magyar családok, *magyar asszonyok, a ti bűnötökön sírt utoljára Prohászka;* a tirátok való emlékezés téphette fel az első erecskét a nagy Püspök homlokában! Aztán az ifjúsághoz fordult s intette őket tiszta, becsületes, evangéliumi életre. Ekkor már megcsuklott a hangja, balkarjával a szószék peremére hullott s csendes megtörtségben, szinte suttogva mondta: *„fiatalemberek, hozzátok szólok, nincs más kódex, csak az Evangélium!"*

Ez volt Prohászka Ottokár hattyúdala. Ezt hirdette öntudatlanul, máris haldokolva. Ezt hirdeti halálában is. Valóban: defunctus adhuc loquitur! Még holtan is beszél!

*

Testvérek, fel a fejjel! Ily halotthoz nem gyász illik, de győzedelmes harsona! Ne gyászindulót zengjetek, de marcia trionfálét. Úgy vegyétek az ő halálát, ahogy ő hirdette, Ő, a diadalmas világnézet látnoka. Az ő halála — nem halál. Az ő eleste nem vereség. Az ő végzete nem fátum, hanem beteljesülés. „Jó harcot harcolt, a hitet megőrizte, a futást befejezte." Az Úr, a lelkek nagy Hadvezére, a Pásztorok Pásztora, magához intette őt. Elég a harcból! Elég a megpróbáltatásból! „Ime, jó és hű szolga, mivel kicsinyben hű voltál, sokak fölé helyezlek; menj be Urad örömébe!" A nagy lélek, a hű harcos, most már Uránál van. Szűkös földi tömlöc nem zárja már magába a szárnyaló, égig csattogó szellemet. Amiről imája lendületében sóvár szívvel elmélkedett, aminek a kontúrjait nekünk oly apokaliptikusan ragyogó színekben rajzolgatta: a végtelen Szép és Igaz birodalma megtárult már neki. *„Hitt s most lát"*, írhatják az ő sírjára is. Bement abba

a szebb, igazabb, magasabb és örökebb hazába, amelyet hirdetett, amelynek isteni víziója ihlette már a földön.

Prohászka Ottokár!

Büszke örömmel töröljük le újra s újra kibugygyanó könnyünket ravatalod mellett s míg Klió nevedet a magyar Szó és Gondolat történetének legfényesebb lapjaira jegyzi fel, mi ittmaradottak, elárvultak, zokogva adunk hálát a magyarok Istenének, hogy ezeréves történelmünk egyik leggyászosabb korszakában világító csillagul Téged adott nekünk!

Prohászka halála és a „magyar" sajtó.

A nagy székesfehérvári látnok hazatérte mellett természetesen nem mehetett el szótlanul az a „magyar" sajtó sem, amelyet csak idézőjelben lehet ilyennek nevezni. Eltekintve a vörös izgatók szennylapjától, amelynél természetes, hogy katolikus dolgokról csak a káromkodás és becsmérlés hangján tud beszélni, a zsidó-liberális napilapok nagyjából iparkodtak alkalmazkodni a közönség — nem is csak a keresztény közönség — ama közfelfogásához, amely Prohászkában a nemzet s a kor egyik legkimagaslóbb jelesét tisztelte. A nekrológok ennek megfelelően elég tisztességtudók voltak. Természetesen ritkán hiányzott egy-egy kis oldalvágás és főleg Prohászka politikai szereplését s erősen nemzeti irányát igyekeztek jóindulatú zsinagógai megrovásban részesíteni.

Külön bajt okozott azonban egyes zsidó sajtólegényeknek Prohászka állítólagos modernizmusának kérdése. E tekintetben főleg a „Magyar Hírlap" (azelőtt Világ) s a „Pester Lloyd" árultak el nagyfokú idegességet s tegyük hozzá, a megszokottnál is feltűnőbb hozzánemértést. Az utóbb emlitett németnyelvű lapban oly elképesztően tudatlan és gonosz kis cikk jelent meg névtelenül, hogy nem csodálnók, ha írójaként a gondolatzavar és eszmei szörnyűségek magyarországi virtuóza, Szász Zoltán lepleződnék le. Ilyen

tökéletes destrukcióval még a zsidók sem tudnak írni, csak a keresztény írószolgák. Nem idéznők ezt a valósággal botor cikket, ha nem volna végtelenül jellemző, hogy még mindig vannak Magyarországon úgynevezett komoly lapok, amelyeknek minden jó, csak katolikus-ellenes legyen.

A kalmárszellemű életnézet még a Prohászka-féle lelkeknél sem tudja elképzelni, hogy életüknek más irányítója legyen, mint az önzés. A nagy püspök, e sajtóvirtuózok szerint, kezdetben forradalmárnak indult, de aztán látta, hogy így nem viszi sokra, s azért beállt reakciósnak. Mint szegény pap, a földbirtok reformja mellett izgatott, mikor aztán püspök lett s megkapta püspökségéhez az ősi javadalmat, egyszerre abbanhagyta a földbirtokreform hangoztatását. Először modernistának indult, de indexre került; ekkor irányt változtatott s akkor aztán csakugyan püspökké lett. Így egy Kun Andor nevű Világ-tudós, így és ilyfélekép a Pester Lloyd, a tények sorrendjének önkényes felborításával, az összefüggések teljes nemismerésével, közismert dolgok tudatos vagy tudatlan elferdítésével Kun Andor és a Pester Lloyd valószínűleg azt sem tudják, hogy Prohászka már püspök korában harcolt a földbirtokreformért s hogy az index-eset is püspök korában történt meg vele. Ezzel persze az egész tudákos sorrend és indítóok-konstrukció üres kávéházi fecsegéssé zsugorodik. De mit törődik ezzel a fejlett sajtótechnika! Van elég tudatlan, aki ezt is elhiszi neki. Ezeknél a lapoknál sohasem az elmélet igazodik a tényekhez, hanem a tények igazodjanak az elmélethez.

Egyenesen hajmeresztő az a frivolitás és hozzánemértés, amellyel a Pester Lloyd próbálja a maga kis ötkrajcáros felvilágosodottságát Prohászka Ottokár műveibe beledisputálni. Közderű kedvéért hadd álljon itt a lipótvárosi börziánerek Intelligenzblattjának következő ömlengése:

„Kezdetben úgy látszott, hogy Prohászka a katolikus modernizmus megalapítója lesz Magyarországon.

Két első (?) műve: *Ég és föld* s a *Diadalmas világnézet*, a modernista gondolat bátor megnyilatkozása volt (?). Akkor még Prohászka egyszerű, szűkebb működési körén túl ismeretlen tanulmányi felügyelő (?) volt az esztergomi érseki papnevelőben, de ezekben a könyveiben sasszárnyait oly vakmerőséggel (?) bontogatta, hogy a közfigyelemnek azonnal reá kellett irányozódnia. Oly eszmékkel lépett itt fel, amelyet a külföld nagy katolikus modernistái, Schnell (sic!) János és Ehrhardt Németországban, Loisy Franciaországban szintén megkísérelték terjeszteni, de egyikük sem tudott oly hatásos alakban kifejteni, mint Prohászka Ottokár. Főleg itt Magyarországon voltak ezek a megnyilatkozások nemcsak újszerűek s bátrak, de hallatlanul vakmerőek is. Hogy az ószövetségi Genezis csak ősrégi szemita mondák gyűjteménye, amelyeket semmiféle authenticitás, semmiféle tudományos érték nem illet meg s azért semmiféle vallásos hitre sem tarthatnak igényt; hogy a Magyarországon is szokásos esőt könyörgő körmenetek értelmetlen dolgok, mert Isten a sajátmaga alkotta örök (?) természeti törvényeket nem szüntetheti meg (!) s nem változtathatja minduntalan (!) kerületenkint az illető lakosság csapadéki szükséglete szerint; hogy a Mária-tisztelet a katolikus vallásgyakorlatban sok tekintetben túlzásba megy s általában a szentek tisztelete okos mérséklésre szorul: ezek s hasonló tételek találtattak Prohászka első könyveiben (!). Ezért egyesek mint sokat ígérő újítót üdvözölték, aki az egyházi hitet a modern tudománnyal (!!) ismét kiengesztelheti (?), mások pedig mint a hitbeli orthodoxiával ellenkező eretneket támadták." Ezeket az első könyveket aztán a Vatikán indexre tette, mire Prohászka abbahagyta a hit és tudomány összeegyeztetését s „inkább filozófiai szemlélődésekre" adta magát, Bergson irányát követve.

Ahány szó, annyi tárgyi tévedés. Prohászkának nem *első* művei a Föld és ég s a Diadalmas világnézet, s ezek sohasem is kerültek indexre, hanem ha már tudni akarja a Pester Lloyd kis tudatlanja, hát éppen

az a filozófiai értekezés került indexre, amelyben Prohászka a Bergson antiintellektualista elméleteihez jutott kissé túlságosan közel. Minek beszél Móricka folyton olyan dolgokról, amelyekhez nem ért?

A legnagyobb mértékben felháborító azonban, amit a Pester Lloyd sajtószatócsa Prohászka modernizmusáról összefirkál. A holtak iránt köteles kegyelet is tiltja, hogy valaki Prohászkát mint annak a gyermekes racionalizmusnak hirdetőjét feketítse be, amelyet a csapadékbölcselő, értelmetlen, Haeckel-i gúnyolódás fent idézett példái jelképeznek. Prohászkát a Krisztustagadó Loisy-val csak egy napon említeni is, durva kegyeletsértés. De igazságtalanság Schell Hermannt is (nem Schnell Jánost!) vagy akár Ehrhardot (nem Ehrhardt-ot!, kis tudatlan) Genezis-tagadónak s hasonló bárdolatlanságok elkövetőjének tenni meg. Schell és Ehrhard is tévedtek, de nem voltak amolyan útszéli racionalisták, mint ahogy itt feltüntetik őket. Itt valami meghasonlott s a katolicizmus elméleteiig fel sem érő lélek, úgy látszik, a haragját akarta kiönteni a katolikus imaélet, szentírástisztelet, Mária-kultusz s hasonlók iránt, s vakmerőségében odáig megy, hogy éretlen ötleteit Prohászka írásaiba szeretné belemagyarázni, amelyeket nyilvánvalólag sohasem olvasott. Hol van pl. a Diadalmas világnézetben egyetlen sor is a Mária-tisztelet vagy a szenteknek segítségül hívása, a Genezis vagy a könyörgő körmenetek ellen? Nem szégyenli magát a Pester Lloyd, hogy hasábjait ilyen félrebeszélésnek engedi oda?

Nem, a Pester Lloyd nem szégyel semmit s hogy miért nem, sejthető a cikkíró következő mondatából: „Prohászka szellemi irányában hirtelen radikális fordulat állott be. Az egykori felvilágosult és modernista Prohászka váratlanul átvedlett a vallási türelmetlenség fanatikusává s az antiszemitizmus izzó harcosává". Úgy-úgy, tehát ez fáj! Mert az egykor optimista Prohászkában a zsidólázadások nemzettipró barbársága végre is felébresztette a hungarizmus hirdetőjét: ezért most már kímélet nélkül kell támadni s halóporában

is gyermekesen megrágalmazni a nemzet egyik legnagyobb fiát?

A Pester Lloyd nem közönséges zsidó lap, mint egy féltucat más, hanem azon a címen, hogy német lap s külföldre is elkerül, jelentékeny kormánytámogatást is élvez. A magyar kormánynak ezzel a támogatással kapcsolatban bizonyos ellenőrzés jogát mégis gyakorolnia kellene, mert lehetetlen dolog, hogy a magyar eszmét külföldön ilyen bárdolatlan s gyermekes cikkekkel kompromittálják s közpénzeken oly fanatikusok írásait támogassuk, akiknél a magyar élet és kultúra legnagyobb értékeinek elbírálásánál is legfőbb szempont, hogy valaki a baloldali zsidó túlkapásokkal szemben halálig néma maradt-e, vagy sem?

Miből eredt Prohászka nagysága?

Mi tette Prohászkát naggyá? Mik voltak azok az összetevők, a tulajdonságok, amelyek szerencsés egyesülésének eredője volt az ő csodálatos hatóereje, egyéniségének páratlan varázsa?

A választ máris megadtuk magának a feltett kérdésnek egyik szavával: mert benne a szerencsés kvalitások ritka sokféleségben találkoztak Embervoltunk korlátozottságának egyik fájdalmas tünete, hogy a nagy adományok ritkán lépnek fel halmazatosan egyazon emberben. Van, aki tudós, de tudását nem tudja másokkal elfogadható módon közölni; van, aki a szellem s a szó fölényes gazdagságával bővelkedik, de szíve nem jó, világoskodni igen, de gyujtani, szeretni s az igazságot megszerettetni nem tudja; van, aki szent, de aszketizmusa rideg és fagyasztó; van, aki melegszívű is, jómodorú is, de felületen úszkál, mélysége, tartalma, szellemi önállósága nincs; van, aki szent is, jó is, tudós is volna, de nem ismeri az életet s egyetlen szöget nem talál a fején, kontemplálni igen, de alkotni, szituációkat megoldani, az életre hatni nem tud. Csak keveseknek adatik meg, hogy ész és szív, hit és tudás, szeretet és erő, apostoli lángo-

lás és emberismeret, természetfölötti elmélyedés és behízelgő emberi varázs egyesüljön bennük s ezek a meglehetősen különnemű jótulajdonságok ne is csak valahogy egymás mellé raktározva, hanem nagyszerű lelki összeforrottságban, egy egyéniségben zománcozódottan alkossanak csodás színösszhangot.

Prohászka ilyen volt s nagyságának titka egyéniségének ebben az erős összetételű összhangzatában rejlett. Ő nemcsak tudós volt, nemcsak szentéletű pap, nemcsak feddhetetlen jellem, nemcsak művésze az írott és élő szónak, nemcsak költői lángolás, nemcsak jóság és szeretet, nemcsak megnyerő, lebilincselő modor, nemcsak korának, kora pszichéjének bámulatos ismerője. Hanem mindez egyben s mindez teljes, egyéni egymásbaömlésben s egymásbaforradásban. Ő sem volt tökéletes a szó abszolút értelmében, mert hiszen melyik ember az? Adminisztratív tehetségnek nem volt nagy, kormányzatra, anyagi s szervezeti ügyek intézésére, úgy mondják, nem volt különösebben rátermett. De ha már minden halandón kell lenni fogyatkozásnak: az ő fogyatkozásai a másod- és harmadrendű dolgokra korlátozódtak, míg viszont egész sorában volt kiváló azoknak a tulajdonságoknak, amelyek elsőrendű értékek s ily fokban egyenkint is ritkán lépnek fel.

Prohászka nem lett volna az, aki volt, hacsak egy is hiányzik nagy vonásai közül. Ha nem tudós, ha nem őserejű gondolkozó, ha nem költő, ha nem művész, ha nem közlékeny, ha nem derűs és derűt sugárzó egyéniség, ha nem aranyszív, ha kezét nem tartja az élet ütőerén, ha nem fáradhatatlanul tevékeny s mindenekelőtt: ha nem testestül-lelkestül pap és katolikus — sikerének talán századrészét sem éri el.

Idáig azonban mindez csak csodálatra s legfeljebb irígylésre indítónak látszhatnék. Csakhogy tovább is van. Ami Prohászka egyéni nagyságának vizsgálatánál talán leginkább megkapó: az, hogy e tulajdonságokat ő nagyrészt tudatosan szerezte meg s szívós igyekezettel fejlesztette magában. S ebben példakép, buzdító, intő, lelkesítő ideál lehet másoknak is, a

kisebbeknek, a szerényebb lelki dotációjú követőknek. Lángészt senki sem adhat magának, de Isten mindennapi adományait is csodálatos magasságokig fejlesztheti bárki szívós igyekezettel, erős hittel, törekvő, szilárd akarattal.

Prohászka sem pattant ki készen Minervaként Jupiter fejéből. Nemcsak külső akadályokkal — a hitközönybe merült, ellaposodott, vallásilag elernyedt ország dermedtségével — kellett megküzdenie; önmagában is úgy kellett egyenkint kivernie s kivésnie egyénisége tökéletes vonásait. Hogy nehezékeket hozott magával, mutatja a tény, hogy palócos kiejtését mindvégig nem tudta legyőzni. Más talán már ezen az egy gyengén elkedvetlenedett, elbágyadt volna; vagy legalább nem mert volna arra vállalkozni, hogy éppen a nyelv művészetének terén ambicionáljon merészen egyéni, magasívű szárnyalást. Tudását öregedő koráig eszmélődéssel gyarapította. Életszentségének, apostoli, lélekmentő készségének természetfeletti energiáit szakadatlan aszketizmussal, elmélkedéssel, szentgyakorlatok végzésével, a lelki élet hűséges részletmunkáival élesztgette. Hogy az életet, korát s az embereket tanulmányozza, elment mindenüvé, ahol az élet lüktetett, nem hogy szórakozzék s elmerüljön a világban, hanem hogy megfigyeljen, kapcsolatokat létesítsen, ne magát a korhoz hasonítsa, hanem korát emelje magához és Istenhez.

Rómából az Örök Város lelkét hozta magával s a szemináriumi tanárság két csendes évtizedében egyre mélyült, imádkozott, vágyódott és kesergett. Magyarországnak s a magyar katolicizmusnak minden sebe fájt neki s mint segíteni vágyó apostollélek örökön azzal vívódott magában, hogyan lehetne begyógyítani emezt a sebet is, amazt is. Így építette ki s haláláig így építgette tovább egyénisége bámulatos remekművét s a kicsinységüket fájdalmasan érző, szerényebb indulású lelkeknek vigasztalásul s bátorításul szolgálhat, hogy ez a kolosszusa az emberi és papi nagyságnak, ez a szellem- és jellempiramis, mint min-

den nagyság a földön, fáradságos emberi egymásutánban, a téglák egyenkint való, verejtékező lerakásával épült.

De még ezzel sem fejezzük ki teljesen Prohászka nagyságának egész belső szerkezetét. Prohászka nemcsak nagy ember, de nagy pap is volt, ami több az egyszerű emberi nagyságnál. Sőt nála az emberi nagyság szinte érthetetlen volna papi nagyságának kellő kidomborítása nélkül. Prohászkánál az egyéni kvalitások, mint egy gyüjtőlencsében, papi lelkének s hivatásának fénykörében egyesültek. Nagy akart lenni s nagy volt, mert mindenelőtt pap volt és igazi pap. Tanult, képezte, alakította tehetségeit, hogy apostoli hivatására felképesítse magát. Jó szíve, szeretetteljes, alázatos, egyszerű, közlékeny lelkülete, fáradhatatlansága, költői lendülete, szónoki lángolása, írásainak tiszta, magasztos, fénylő levegője — mind csak az ő papi lelkesültségének, Isten lelkében meggyökerezett, Isten kegyelmében fürdő bensejének vetülete volt. Prohászka a magyar katolikus pap eszméjét állította új fénybe, amint őt is a természetfeletti nagyság ragyogó sugárözönébe éppen papi volta emelte be. Sok ilyen papot adj nemzetünknek, gondviselő Istenünk! Olyat, aki jó és tiszta, lángoló és önfeláldozó, földi vágyak ambíciójától ment s helyette lelkeket sóvárgó, s amellett és éppen ezért tudós és művész, másokat is lángralobbantó fény és melegség, szeretet és győzhetetlen erő!

Az igazi nagyok próbaköve, a szenvedés, Prohászka életéből sem hiányzott. Talán legérzékenyebben az érintette, hogy egyszer az apostoli Szentszék kifogásolta egyik-másik írását. A nemes hév egyoldalúságokra ragadhat, amelyeknek káros hatását a merészen szárnyaló lélek esetleg maga sem ismeri fel azonnal. Ezért van nálunk egyházi könyvcenzúra s van index. Amikor Prohászka néhány írása ellen Róma szót emelt, épp akkor az egész világon veszedelmes bajokat okozott a Loisyk, Tyrrell-ek s Romolo Murrik modernista forradalma. Nálunk e mozgalmakról

aránylag kevesen tudtak s ezért is értettük meg oly nehezen, miért sujtja a Szentszék éppen egyik leghívebb fiát s legkiválóbb főpapját az index tilalmával. Pedig akkor csakugyan szinte égett már a világ s Róma szent kötelességének teljesítésében úgy vélte, hogy a baj visszaszorítására erős eszközöket is kell használni.

Prohászkát — hiszen ember volt ő is — mélyen leverte a váratlan villámcsapás. Bezárkózott szobájába s mint Jákob az Úr angyalával, küzdött benne a sértett öntudat az élő hit és egyházhűség kötelességével. Természetes, hogy ez utóbbi ezerszer erősebb volt benne s akik, mint a neki akkor sunyin hízelgő radikális lapok, remélték, hogy Prohászkában most majd ki fog ütni a „forradalmár" s a „szabadgondolkodó", csak azt árulták el ezzel, hogy közelébe se értek soha Prohászka ízig-vérig katolikus lelkének. Bosszúból aztán gúnyolódtak a nagy püspökön, hogy „laudabiliter se subiecit", hogy Róma döntésének „dicséretesen alávetette magát"; alacsony anyagi motívumokkal akarták ezt a „fordulatot" életében kimagyarázni — a törpék és szatócsok, akik nem is tudnak más indítékot elképzelni a valóságban, mint a maguk kalmári világszemléletének szokványos indító okait. Pedig Prohászka sohasem volt nagyobb, sohasem volt hősebb, mint mikor dicsősége zenitjén engedelmes Krisztushódolattal alázta meg magát Krisztus Egyházának fegyelmező szava előtt. Mert nem az a hős, ki országokat győz le, hanem aki le tudja győzni *önmagát.* Hogy sebe azért sajgott még sokáig, emberileg csakugyan érthető, de ez a csendes, magánosságban elviselt sajgás is csak mélyítette, nemesítette, tisztította szívét, ércesítette jellemét, növelte a fájdalmakba borult embertársak iránt való megértő szeretetét.

Prohászkát sokan nem értették meg és sokan értették félre. Őt, ki gimnazista éveinek egy részét Kalocsán, filozófiai s teológiai tanulmányait Rómában végezte, aki nemcsak teljesen a jezsuiták tanítványa volt, hanem meglett férfikoráig folyton azon tünődött,

hogy maga is ne lépjen-e be a jezsuitarendbe, őt, aki oly tipikusan római lélek volt — szembe akarták helyezni Rómával, az egyházhűséggel, a szerzetesi iránynyal. S miért? Mert a régi igazságokat új alakba öntve adta elő s védte? Mert leereszkedett korához s követte a szentignáci tanácsot, hogy az emberekhez a saját ajtajukon menjünk be s az Isten ajtaján jöjjünk ki? Azt mondták róla, hogy félrelökte a skolasztikus gondolkozás formáit s a dogmák nehezékeit? Pedig ellenkezőleg, folyton a dogmákat prédikálta s egész gondolkozása a skolasztika vaspántjain mozgott, a skolasztikus elmeképzettség tette oly világossá, oly logikussá, oly ellenállhatatlanul meggyőző erejűvé. Mindössze azt tette hozzá a magáéból, hogy művész lévén, a régi igazságokat újszerű, a modern embernek is érthető és élvezhető köntösben adta elő.

Volt benne alkalmazkodó, alakuló képesség. Húsz év előtt a zsidók és a liberális katolikusok is rajongtak érte, katolikus hívei pedig szemére vetették, hogy akárhány beszédét a zsinagógában is elmondhatta volna. Prohászkának akkor csakugyan az lebeghetett mindenfölött szeme előtt, hogy figyelemre s ámulatra kényszerítse a katolikus szószék előtt a teljes hitközönybe fúlt világot. Mikor aztán ezt elérte, egyszerre magasabbra hágott s most már ragyogó nyiltságban fejtegette az evangélium, a katolikum nagy tanításait. Sokan elfordultak ekkor tőle, de sokan most már ide is követték. A forradalmak országpusztítása óta azután nyiltan hirdette a „hungarizmust" is, a baloldali zsidóság bomlasztó, vérbaj-terjesztő mételyének ellenszerét. Persze, hogy ekkor szembefordult vele az egész „demokrata" tábor s egyszerre antiszemita izgatónak kezdte gúnyolni, akit tegnapelőtt még aranyszájúnak nevezett. Az országvesztő, népmérgező liberalizmusnak ez a gyűlölete kísérte halálába is, ami a keresztény magyarság szemében csak újabb babért jelent a nagy halott homlokán. .

Nagyszerű sokoldalúság, Istentől ihletett papi lelkület, szenvedés tüzében megtisztult fennköltség s a

Krisztusország ellenségeinek megtisztelő gyűlölete: mindez egyesült Székesfehérvár nagy főpapjában mint nagyságának megannyi kitevője, neve fényének megannyi csillogó sugara.

Prohászka, a hitszónok.

Amikor a következő sorokban megkísérlem Prohászka Ottokárt mint szónokot vizsgálni és méltatni, szándékosan kerülni kívánom a ditirambot, a virágos, ünneplő s magasztaló stílust. Ehelyett inkább a hideg latolgatás módszerével szeretnék szónoki varázslatának titkaihoz közel férni. Mi tette őt szónokká? És milyen volt az ő szónoki és közelebbről: az ő hitszónoki stílusa?

A szónoklat a művészetek királynője, mert minden művészetnél nagyszerűbb a voltaképpeni tárgya. Más művész hangszeren, vásznon, márványon, építményen alakítja a szépet, a szónok az emberlelkeken. Behatol a hallgatóság szívébe s ott alkot. Alkot nemcsak a költészet varázsával, amely szintén az embertárs lelkében fejti ki hatását, de közvetetlenül inkább csak gyönyörködtetve s nemes visszhangot keltve, hanem alkot a meggyőzés és megindítás erejével, úgy hogy a hallgatóságot a maga képére formálja át, úgy hogy a hallgató, aki kezdetben mást gondolt, érzett és akart, mint a szónok, vagy talán semmit sem gondolt és érzett, most a szónoklat hatása alatt új meggyőződésekkel, új gondolatokkal s meglátásokkal telik el és új érzelmekre, akarásokra, elhatározásokra gyullad. Márványt faragni szép, de embert faragni szebb. A hárfa húrját pengetni nemes dolog, de a szívek, az ész s az akarat húrjain verni ki a magunk legszebbnek ismert dalait — a művészet delelőpontja. Ép ezért is van sok jó zenész, festő, építész, még jócskán költő is a világon, de nagy szónok kevés. Nagyon sok kvalitásnak kell az emberben egyesülnie, hogy jó szónok legyen, főleg, hogy kiváló szónok legyen.

S kétszeresen, tízszeresen érvényesül ez az igazság

az egyházi retorika, a hitszónoklat terén. Mert igaz ugyan, hogy egyetlen tárgykör sem nyujt annyi egészen egyedülállón fönséges és hatékony anyagot a szónoklatra, mint a vallási és nevezetesen a katolikus vallási tárgykör, s e szempontból szinte természetes, hogy a nagy és legnagyobb szónokok mindenütt éppen az Egyház talaján sarjadnak ki. De viszont a legnagyobb és legmagasztosabb, amellett mégis elvont és az ember érzéki mivoltával ellentétben álló gondolatokat közel hozni a nyárspolgári gondolkozásba ragadt filiszter-emberek érdeklődéséhez, megszerettetni, megkívánatni a lelki javakat, amelyek oly mérföldnyi magasságban állnak a mi csupa-test, csupa-anyag, csupalaposság világunk fölött: ez bizony kivételes kvalitásokat kíván, nem is beszélve a kísérő kegyelem abszolút szükségességéről.

Nem mintha ahhoz a hivatásszerű igehirdetéshez, amelyet Krisztus Urunk az ő tanítása fennmaradásának s terjedésének voltaképpeni főeszközéül rendelt, minden egyes hitszónok csak ilyen rendkívüli kvalitások birtokában szegődhetnék el. Mert hiszen szigorúan véve nem minden szónoklatnak s így nem is minden hitszónoklatnak kell voltaképpeni művészeti produktumnak, művészi szónoklatnak lenni, s amint rendes táplálékul elég a kenyér, a hús s a főzelék s nem okvetlenül és mindig van szükség csemegére is, úgy a hívek lelki táplálékául is elsősorban jó, szolid házikoszt kell: okos, világos, egyszerű igehirdetés, a hitigazságok keresetlen, de közérthető kifejtése s a belőlük folyó tanulságok okos leszűrése. Nem is volna helyes és célszerű, ha minden prédikáció retorikai műremek akarna lenni; hiszen erre szükség nincs és a legtöbb szónok erre nem is termett rá, épúgy, mint ahogy költőnek sem született mindenki, aki szereti a dalt.

Mégis óriási, főleg napjainkban, a nagy szónokok szükségessége; rendkívül fontos, hogy legyenek istenadta kvalitásokkal megáldott művész-szónokaink. Egyrészt, mert a keresztényellenes irány előretörése s a materialista és hedonista életfelfogás elterjedtsége kü-

lönleges felrázó, életrekeltő s hadakozó erőket követel az igazság s a hit érdekében; másrészt, mert katolikus híveinket is nem egyszer rendkívüli próbatételek ernyesztik el, vagy rendkívüli feladatokra kell őket felpezsdítenünk. S főleg ha arról van valahol szó, hogy egy lelki tunyaságba penészedett, álfilozófiákkal megmételyezett, hamis kultúrák jelszóbölcseségétől megtévesztett országot kell nagy, tömeges pálfordulásra bírnunk, új életre cövekelnünk, új pályákra vetnünk, ha szinte az ítélet harsonáját kell egy pusztulásba indult, alvó katolikusságnak fülébe dörögnünk, s nem is dörögnünk, ez rossz szó, hanem: belefuvoláznunk, beleciteráznunk, a maga nyelvén, a maga kis kulturális finnyásságainak kímélésével beleszuggerálnunk — ó, akkor Bossuet-kre, Lacordaire-ekre, Bernard Vaughan-okra és — Prohászka Ottokárokra van szükség. Kivételes szónoki virtuózokra, a művészi szónoklás és művészi hitszónoklás százkvalitású, istenáldotta, prófétai mestereire.

Ilyen százkvalitású mestere a szónak s nemcsak az emberi szónak, hanem az Igének, a mennyből szállott szent és isteni eszméknek volt Prohászka Ottokár. E kvalitások csirája természeti adomány volt nála, amelynek kifejtésére szerencsés egymásutánban sorakoztak az alkalmas körülmények, nem utolsó helyen római kiképeztetése lelkiekben, tanulmányokban s élményekben, aminőket csak az Örök Város és a Római Kollégium levegője nyujt. De ezeket a természeti s miliőbeli adományokat végül mégis neki magának kellett fejlesztenie, hiszen a legkiválóbb tehetség s a legfényesebb nevű nevelők és tanárok munkája is meddő, ahol megfelelő önigyekezet nem járul hozzá; legfőkép a papi pályán, ahol a legértékesebb kvalitásokat, az aszketikust és apostolit, végeredményben csak a saját elmélkedéseinkkel, lelki életünkkel, állandó benneélésel lehet csakugyan a magunkévá tennünk.

A jó és kiváló szónoklásnak egész sor előfeltétele van, amelyek közt mint legfontosabbat kiemelhetjük

a következőket: a szónok tudjon *érdekelni, meggyőzni s magával ragadni.*

Prohászka épp e hármat tudta kimagasló fokon.

*

Tudott mindenelőtt *érdekelni.* Beszédei lehettek néha túlmagasak: akkor is lebilincseltek mindenkit. Nem lehetett elszórakozni, nem lehetett aludni, nem lehetett másra gondolni, mikor ő beszélt. Ennek a jó szónoknál első (és sajnos, átlag nagyon ritka) művészetnek alapja nála kettő volt: alaki és tárgyi.

Alaki szempontból lebilincselő, az érdeklődést azonnal felkeltő és többé elszunnyadni nem engedő varázsa abból tevődött össze, hogy művészlelke minden témát széppé avatott. Mert maga minden vallási témát szépnek látott, ennélfogva meg is szerette témáját s ez a szerető érdeklődés kiült az arcára, még mielőtt beszélni kezdett s onnan átszuggerálta a figyelem felfeszülését hallgatóira is. Emlékszünk ezekre az ihletett percekre, amikor Prohászka a pódiumon vagy a szószéken megjelent, ajkát egyszer-egyszer hangtalanul megnyitotta s újra lezárta, mintegy keresve, hogy hogyan is induljon a beszédnek... Még nem tudtuk, mit fog mondani, de már éreztük, leolvastuk a szeméről, a sugárzó arcáról, hogy valami szépet, komolyat, sokatmondót fogunk kapni s lelkünk előre felajzódott rokonszenves figyelemben. Olyan volt ez, mint mikor várakozásteljesen állunk egy fejedelmi trónterem ajtaja előtt, amelyet éppen nyitni készül előttünk a szolga; vagy mint egy gyönyörűséges színdarab játszása előtt, mikor a függöny felgördülésére várunk s a zenekari nyitány már előre kedvezően csigázta fel figyelmünket a darab iránt. S ez az érdeklődés természetesen csak fokozódott bennünk, amikor a beszéd megindult, amikor hömpölyögtek a mondatok, röpködtek a szellem rakétái, csattogtak a pompás jelzők, jellemzések, hasonlatok, antitezisek és paradoxok, amikor a pompás férfibariton csodás harangzenéje festette alá a gondolat szóbaöltözését s közbe lángolt az arc, sugárzot-

tak azok a beszédes, okos, emberséges szemek és íveltek, boltosodtak, gondolattömböket görgettek a gesztusok... Prohászkánál a külső előadás maga zene, költészet és szoboralakítás volt egyszerre s nem csoda, ha nemzetközi gyűléseken olyanok is feszült figyelemmel hallgatták, akik beszédjének egyetlen szavát sem értették. Hisz nála nemcsak a szó beszélt, hanem az alak is, a hang is, az arc, a szem, a kéz, a testtartás. Az élet sokféleségének fölséges, hatványos kivirágzása volt, ami szónoklatát oly csodásan elevenné, oly mágikusan szuggesztívvé tette; a szellem gazdag elevensége sugárzott elevenséget a szózat felvevőibe, a hallgatóságba is. Talán ez az abszolút lekötő s lenyűgözőképesség volt a legcsodásabb szónoki kvalitása.

De nemcsak alaki részen. Hogy érdekelni, lekötni tudott, abban témáinak is része volt. Prohászka sohasem beszélt unalmas témáról, vagy inkább: semmiféle témát nem vett elő az unalmas oldaláról. Akármit mondott, azt a belső átélés, a megfigyelés élessége, a gondolkozást megindító szempontok szögéből ragadta meg s állította hallgatói elé. Máskép ezt úgyis mondhatnók, hogy képtelen volt egyetlen közhelyet előhozni, egyetlen banalitást, lapos szólás-mondást, időkitöltő szóhabarékot rakni hallgatói elé. De ennek: a tárgyi alapon való érdekelni-tudásnak nagy előfeltételei voltak; nevezetesen a rengeteg gondolkozás, eszmélődés, elmélkedés, tanakodás, olvasás és életmegfigyelés. Vannak emberek, akik a dolgoknak csak a külszínét veszik észre, csak neveket és száraz fogalmakat raktároznak el elméjükben, csak passzívan befogadják s ha beszélni kell róluk, ugyanoly holt darabosságban adják elő a tudományukat, ahogyan beszedték magukba. S vannak viszont — s ilyen volt Prohászka —, akik mindent magukévá, a maguk finom és élettől lüktető egyéni gondolkozásának szerves alkatrészévé őrölnek át, minden porszemben nagy eszmék kipattantóját látják, minden ködön és felhőn derűs, napos oldalakat vesznek észre, mindenütt termékeny kapcsolatokat, keresetlen s mégis művészileg tökéletes vonatkozásokat

fedeznek fel az élettel: a maguk életével és azokéval, akiknek a szó által gondjukat viselik. Az ilyenek persze hogy nem untatnak, nem riasztanak el s nem altatnak soha. Ez a művészet azoknak sajátja, akik kontemplatív lelkek és amellett emberszerető lelkek. A kontempláció megszokása leleményessé, mélyrehatóvá, ügyesen boncolóvá, kincseket felderítővé teszi a szónokot; az emberszeretet pedig rászoktatja, hogy necsak magában és önmagáért lássa a dolgokat — tárgyakat, személyeket, igazságokat —, hanem mindjárt azoknak az embertársaknak a szemével is, akiken segíteni, akiknek használni akar. Ezért nem lehet jó szónok, aki nem meditatív, elmélkedő lélek (s ezért nagyszerű szónoklati iskola pl. a Szent Ignácos szentgyakorlatok intézménye) s nem lehet jó szónok, aki nem nézi a dolgokat, az életet, a hitet, az Istent állandóan mintegy a mások szemével is: azzal a célzattal, hogy hogyan kellene ezt vagy azt meglátnia a többinek is, a még csak félig nyiltszemű, a teljes világosságra magától meg nem érett, szegény, vakoskodó embereknek. Ő maga — Prohászka — ezt úgy mondotta egyszer, hogy kell tudnunk a kor nyelvén beszélni, le kell fordítanunk az örök evangéliumi igazságokat azoknak az embereknek nyelvére, akik a teológiai szakkifejezéseket vagy a katekizmus hagyományos terminológiáját nem értik, mint ahogy az ügyvéd nem érti az orvos vagy a gyógyszerész nyelvét s a technikus nem érti a filozófia szakkérdéseinek frazeológiáját. Prohászka nemcsak lefordítani igyekezett a kor nyelvére az örök elveket, hanem már így, a kor szemével nézte, a segélyre szoruló modern ember szűkös szorultságain keresztül figyelte az örök elveket s így nem esett nehezére azokat a témákat, kérdéseket, alkalmazásokat és kapcsolatokat ragadni meg mindig, amelyek érdekeltek s amelyekre a hallgatósága aztán azonnal rá is mondta: ó igen, ez az, éppen erre keresem én is régóta a kielégítő feleletet! Ez az orvos az én sebeimet tapogatja, ez a próféta éppen az én sorsomat veti ki.

Persze, hogyha ez megvolt, akkor már könnyű volt lebilincselni s fogva tartani a figyelmet mindvégig.

Az igazi szónok valójában nem akkor készül a beszédjére, amikor egy nappal vagy egy órával előbb lerögzíti a vázlatot s megállapítja gondolatainak menetét. Ez már csak az ú. n. közvetlen előkészület. Ezerszer fontosabb az a távolabbi előkészület, amikor a szónok vagy a leendő szónok megfigyel, tanul, forr és alakul. Amikor látja az emberek testi-lelki, értelmi s erkölcsi nyomorát, látja a féligazságok és egész tévedések akadálytalan burjánzását, látja az üszköt és a romot, amelyet a hitetlenség hagy a lelkekben, amikor epedve és siránkozva szemléli azt a pusztulást a családban, a társadalomban, a hazában, a kultúrában, amely az igazság fel nem ismerésének vagy félreismerésének nyomában jár s amikor felviharzik lelkében az apostoli vágy, a nyughatatlan akarat, hogy segítsen, felvilágosítson, felébresszen, nagy szeretetből az ember iránt és nagy szeretettel a módban — amikor aztán az ember keresni kezdi az utat, a hangot, az eszközöket, ahogy a megtévedt s megmentendő embertársaknak a szívéhez lehessen férni, ahogy nekik meg kelljen magyarázat, hogy helytelen úton járnak, s hogy hol a helyes út, amikor a pap és apostol nem magamagának filozofál, gondolkozik, érvel, olvas és imádkozik, hanem a megtévelyedetteknek, a sokaknak, a távolállóknak, de akiket forrón szeret, akiknek a Krisztus tana mézét és tejét okvetetlenül el akarja vinni, akiknek megmentéséért épúgy lángol, mint magáért a tanért s az eszmékért, amelyeket hirdet: — akkor s csakis akkor születik meg voltaképpen a szónok, akkor faragódnak ki a Prohászkai ívelésű retorika épületének kövei és oszlopai. Prohászka szónoki működésében az utóbbi 20 év már szinte csak az aratás és gyümölcsszedés kora volt; a voltaképpeni munkát, önmagának szónokká izmosítását a római kollégiumban, majd az esztergomi szeminárium csendjében: önlelke prófétai lelkületének kiképzésében végezte el.

*

A nagy szónok másik kiváló összetevője: a *meggyőzés* művészete. Rég tudott dolog, hogy nem minden meggyőződéssel párosul a közlés szuggesztív képessége. Hány tanár van (főleg a matematikusok közt van sok ilyen, úgy mondják), aki legelső rangú tudós a maga szakában, de teljességgel rossz mester: semmit megértetni, semmit világosan kifejteni, elfogadtatni nem tud. Solipsista: elég neki, ha ő tudja. A többi, ha tudni akarja, törje magát érte, amíg bírja türelemmel. Tanárnál még hagyján, de szónoknál egyenesen katasztrófa, ha tudja ugyan a dolgát, meg is van róla győződve, de mást meggyőzni nem tud. Lehet, hogy a hallgatók talán meghallgatják egyszer-egyszer, a szépen gördülő dikció, talán a virágos nyelv s a szellemes részletvillanások miatt, de a szónoklatnak hiányzik a veleje s ezért a legszebb ilyen meg nem győző beszéd is végeredményben fáraszt és üresen hagy; a hallgató utána semmivel sem lett gazdagabb. Olyan, mintha kereskedésben járt volna, ahol félóráig udvariasan alkudoztak volna vele, de hasznavehető portékát csak nem adtak neki. Ellenben a szónok, aki meggyőzni tud, már ezzel csaknem el is végezte munkáját; a lelkesítés, a gyakorlati alkalmazás, az akarat megindítása úgyszólván már csak folyomány, korollárium.

A meggyőzés művészetének pedig az a titka, hogy szabatos és nagyon világos logikával dolgozzunk s érvelésünkben induljunk ki azokból az előzményekből, premisszákból, amelyeket a hallgatóság is megért s a magáénak vall.

Prohászka a szónoki meggyőzésnek e két kellékét oly mértékben s oly módon egyesítette, hogy nehéz eldönteni, melyikben remekelt jobban. A felületes figyelő bizonnyal rámondaná: természetesen az utóbbiban, a hallgatósághoz való alkalmazkodásban. Bizonyos is, hogy Prohászka látnivalólag törekedett a logikai levezetések s érvelések szakszerűségét és szárazságát nemcsak enyhíteni, hanem valósággal elrejteni. Nem lehet mondani, hogy nem dolgozott szillogizmusokkal — minden logikai gondolkodás szillogizmusokban mozog

s ebben a két gondolatjel közé tett kettős mondatban is van két rejtett szillogizmus —, de a szillogizmust nem száraz, csontvázszerű formákban szerette használni. Szerette például az ú. n. intuitív meggyőzési formát, amikor nem sokat érvelt a hallgatónak, hanem úgy állította oda tételét (valósággal csak a *propositio maior*-t), hogy a hallgató szinte „látta", szinte közvetetlenül és intuitive „szemlélte" a tétel igazságát, amelyben benne rejlett a konklúzió is. Amikor — hogy példát mondjak — a pesszimizmust ostorozta, esetleg csak ennyit mondott: „Nemcsak rozsda van, hanem van vas is, acél is, akaratunknak acélpántjai . . ." A hallgató pedig ezzel a szemléltető képpel egyszerre meg volt győzve; pedig ha szigorúan vesszük, ez is szillogizmus, bárha anológiai alapon, amit a „logica pura" ilyféleképp öntene formába: „A pesszimizmus feltételezi, hogy csak akarati gyengeség van a világon, épúgy, mint ahogy a vason csak a rozsdát veszi észre. Már pedig: nemcsak akarati gyengeség van, hanem akarati erő is, épúgy, amint a vason is nemcsak rozsda van, hanem erős vasanyag is, sőt esetleg acél. Tehát: a pesszimizmusnak nincs igaza". De ő ezt nem így mondta, beérte a kép plasztikus kiemelésével. Ilyen „szemléltető" volt csaknem minden érvelése. Ezért nagyfokú felületesség és félreértés volna, ha valaki Prohászkában az intellektualizmus ellenségét vagy valami modern intuicionizmus filozófusát látná. Csak annyit engedhettünk meg, hogy meggyőző művészetének egyik főtitka ez volt: a törekvés, hogy logikai, iskolaszerű érveléssel el ne fárasszon, el ne riasszon, hidegen ne hagyjon senkit, hanem ellenkezőleg: könnyűvé, szinte magától értetődővé alakítsa érveit, egy-egy frappáns képben szemléltesse, egy-egy a lelkekben élő kész premissza megkapó kidomborításával fejtse ki, vagy ha tetszik, sejtesse meg a maga tételét.

Részben ezen az alapon szokták Prohászkát a voluntarista szónoki irány fő képviselőjének megtenni. Nem tudom hibáztatni ezt az elnevezést, már azért sem, mert Prohászkát s irányának követőit bajos volna a

másik szóval: az intellektualista szónok nevével jelölni meg. Csak azt nem szabad ezeknél a kategorizálásoknál feledni, hogy azért bizony az értelmi meggyőzés a Prohászkáknál is lényeges dolog, amelyet dehogy is hanyagolnak el. Sőt tovább is mehetünk: Prohászka minden virágos, szemléltető és impulzív szónoklatában is megmaradt skolasztikusnak, folyton abból a logikai kicsiszoltságból élt, abból a finom disztinkciókhoz szokott dialektikából, amelyet a Gregoriánán hét éven át tanult, amely szerint képezték elméjét, érvelő és vitatkozó készségét. Még többet mondhatunk: Prohászka semmiesetre sem lett volna azzá a lucidus, ragyogóan áttetsző, homályt meg nem tűrő szónokká, ami volt, ha nem képzi elméjét a skolasztika módszerein. Gyakorlott szem és fül írón, tanáron, szónokon rögtön észreveszi: a skolasztika emlőin nevelődött-e, vagy a modern, inkább pozitivista irányú, skolasztikamentes teológiáén, s ha valakin, Prohászkán volt ez a formális elmeképzés, ez a disputációs készség, ez a minden ellenvetéssel eleve számoló logikai kicsiszoltság jellegzetes és szembeötlő. Ezért nem lehetett neki ellenmondani, ezért szórt szava diadalmas fényt minden homályba, ezért érezte beszédje végén mindenki, hogy igaza van, minden ellenmondást megelőzött, minden kételkedést lehetetlenné tett. Már pedig ez a szónoki meggyőzés legfőbb alkateleme, ez a célja, ezek a diadalai.

Már csak járulék volt ennél a meggyőző művészetnél, hogy logikáját gazdagabbá, képletesebbé, hatékonyabbá tette rengeteg olvasottsága, éles megfigyelőképessége, folytonos öntermékenyítése az emberekkel, az élettel s a természettel való foglalkozás által s az a költői lendület, amellyel az igazat egyúttal a szépnek formájába tudta öltöztetni, a meggyőzéssel a megszerettetés művészetét össze tudta kötni.

*

De ezzel áttértünk már a harmadik szónoki kellékre: az *akaratrahatás művészetére*. Kétségtelen, hogy

ez adta meg Prohászkának mint szónoknak legegyénibb jellegzetességét. Lekötni, meggyőzni, de aztán főleg meg is szerettetni tárgyát, lelkesedést önteni az emberekbe, érzések egész skáláján vinni őket keresztül, nemes szenvedélyt kelteni bennük — ez volt Prohászka szónoklatainak keresztmetszete. Az értelmi meggyőzés nála csak alap volt, amelyre épített, de a hangsúly aztán ezen az építésen volt: az akarat nemes aspirációinak, égbeszálló vágyainak, elhatározásainak egyre emelkedő, egyre csúcsosodó építése. Ebben volt ő utólérhetetlen mester, ez nyomta rá szónoki egyéniségére a voluntarisztikus szónoklat bélyegét.

Az akaratrahatásnak ezen a terén Prohászkának egészen sajátos eszközei voltak, amelyek közül kettőt emelnék ki: az etikai eszteticizmust és az optimizmust. Prohászkánál az akaratrahatás főeszköze: a *szépség* motívuma volt. A hitet, az erényt, a keresztény életet, a tisztaságot, az önfegyelmezést elsősorban mint *szépet,* mint a „nagy", a „gazdag", a „fönséges" élet követelményét állította oda. Más szónokok, legalább elsősorban, rendesen a *necessarium,* az *utile* és a *dulce* (szükségesség, hasznosság, kellemesség) indítóokait állítják előtérbe, ezekkel indítják meg az akaratot. Prohászka sajátos indítóoka a *pulchrum* volt: ez szép, ez nemes, ez felemelő, ez fönséges, tehát tedd — ez volt rábeszélő művészetének vezérmotívuma. Hogy így volt, összefüggött a maga költői természetével. Aki maga is annyira rajongott a szépért, aki mindenben a szépet vette észre s emelte ki, ellenállhatatlanul tudott ragadni magával másokat is ezen az úton. „Diadalmas élet", „diadalmas világnézet", „magasságok felé" voltak szállóigéi: valamennyi a szépet, a glóriásságot, a magasságot hangsúlyozza első helyen, nem a „szükségest", a „tudományos biztosságot", a „kötelesség kényszerét", a „logika követelményét", a „hasznossági elvet". Nem akarom azt mondani, hogy ezek kevésbbé fontos és értékes motívumok, de bizonyos, hogy Prohászka egyéniségének az előbbi, az esztétikai motívumok különösen jól állottak s az is kétségtelen, hogy

mert őt magát legerősebben ragadták meg, a leghatásosabb szuggesztivitást is tudták kifejteni. Ami annál meglepőbb, mert korunk esztétikailag lesüllyedt, vértelen, szegény kor. Akik Prohászkát hallgatták, maguk gyakran roppantul messze állottak a hittől magától is, hát még a hitélet szépségeinek megérzésétől. De talán épp ezért hatott rájuk kétszeres erővel: az autonomázia, az ellentétesség vonzóerejével Prohászka szárnycsattogása a „magasságok felé". Éppen mert elesettek, betegek, ernyedtek voltak, mert földön kúszó, csúszó-mászó lények voltak, érezhettek különös nosztalgiát ama tiszta légkör, nemesebb vágyak, fensőségesebb életideálok felé, amelyeknek éteri szennytelenségét s fehér verőfényét Prohászka megcsillogtatta előttük. Ezen a fokon őt egyenesen hipnotizálónak nevezhetnők, aki az emberekből éppen olyan érzéseket csalt ki céltudatosan, amelyektől legjobban elszoktak, amelyeket ők maguk alig tartottak volna lehetségeseknek. A moslékért áhítozó tékozló fiakban, akik hátat fordítottak az apai háznak s a meretrixek s a sertések irányában keresték a kielégülésüket, egyszerre varázslatos, délibábos színekben ébresztette fel az elhagyott atyai hajlék boldog és tiszta vízióját. Nem annyira érvek és megfontolások, mint inkább a megtisztult vágyak és nemes nosztalgiák ihletével hozta vissza Istenhez a lelkeket, térdeltette le őket az oltár és a gyóntatószék elé.

Az esztétikai indítóok hangoztatása mellett nagy szerep jutott továbbá Prohászka hatóművészetében az ő derűs, csüggedetlen, bizakodó *optimizmusának*. Nem a ború, hanem a derű volt eleme; nem a megfélemlítés, hanem a biztatás; nem a korholás, hanem a saját bátorságos, boldogságos lelkületének beleszuggerálása a félénk, ingadozó, magukat elhagyó, többé semmiben nem bízó emberekbe. Úgy beszélt cégéres bűnösökhöz, megátalkodott, cinikus hitetlenekhez, mintha csupa nagyratörekvő, hozzá hasonló, bárha néha kísértésbe eső eszményi lelkek volnának s ez az apostoli fogás gyakran azzal végződött, hogy a máig még bűnös és

hitetlen csakugyan mától fogva akaró, vágyó, eszményeket áhító, tisztulást kereső ember lett. Ritkán korholta a gonosz világot, hanem ellenkezőleg; mentegette, észrevette rajta a jót, vagy ha szabad így mondani: ráfogta, hogy jó akar lenni, csak nem mindig tud és csak még egy kicsit kell akarnia s akkor majd tud is. És hány emberben indította meg az addig alvó akaratot a jó felé ezzel az ő szuggesztív, bizakodó optimizmusával!

S aki egyszer megindult, azt azután ugyanezzel a derűs optimizmussal lelkesítette a továbbhaladásra. Nem olyan nehéz az evangéliumi élet, mint gondolják, hirdette. Az önmegtagadás nem sívár, a tisztaság nem terméketlen, a lelki élet nem csupán lemondás. Itt vannak az élő vizek, itt van a szabadság, a kifejlődés, a virágbabomlás, a színpompás élet, az aratás. Csak acélos, kemény akarás kell hozzá s a kegyelem, amely mindig készen áll s amely szárnyat ad az alig pezsdülő akaratnak is. Milyen más ez, mennyivel hatékonyabb s termékenyebb, mint a folyton csak riasztó, negatívumokkal dolgozó, csak korholó, csak jajveszékelő, csak poklokkal fenyegető, remeteségbe záró, eltiltó, aggályoskodó s végeredményben sokszor éppen ezzel a módszerrel templomokat ürítő lelkipásztori pesszimizmus! Az Üdvözítő maga is, bár éppen nem hanyagolta el a „vae vobis"-fenyegetéseket s a pokol és ítélet ecsetelését, legelső nagy hegyibeszédében inkább a pozitív és bizalomkeltő motívumokat emelte ki: a boldogságokat. „Bízzatok", volt egyik fő, gyakran visszatérő szózata.

Természetesen Prohászkának ezt az akaratindító erejét alátámasztotta s megnövelte retorikájának külső vértezete is. A szókincs, a képek, a behízelgően élethű életecsetelések, a hangja, alakja, külső megjelenése, fejedelmi termete, szellemet s derűt sugárzó arcjátéka, gesztusai, pátosza. Ahogy szólt és ahogy ágált, ahogy 4—5 perc után már lendült a magasba, ahogy melegedett, tüzesedett a hangja, az alakja, a szeme, a taglej-

tése egyre izzóbbá, egyre elragadtatottabbá, ahogy csapkodta mellén a stólát, ahogy lökte ki valósággal a szavakat a lelkéből azzal a sajátságos gesztussal — fent a mellét ütögetve mindkét tenyerével — mintegy jelképezve, hogy amit mond, csupa belső átélésnek, csupa szívbeli gazdagságnak és hévnek, csupa lelkes igazságtudatnak gazdag s örvendező visszhangja... mindez megtízszerezte, megszázszorozta szónoki szuggesztivitásának hatását. (Írásait is csak az élvezi teljesen, aki őt valaha szónokolni hallotta s olvasás közben is szónokolni látja. Mert — s ezt is érdemes felemlíteni — Prohászka nem olyan szónok, aki elsősorban író s egy leírt beszédet elmond, hanem fordítva: olyan egészen szónok-lélek, aki, mikor ír is, voltaképpen szónokol.) Gondolatai, érzései egyszerre elevenedtek meg szóban, mimikában, hang- és taglejtésben, átszellemült testi-lelki szárnyalásban. Nem csoda, ha ez a „tele-orgonával" játszás, ez az egyszerre harmincregiszteresen zengő muzsika diadalmas, bűvös hullámzással vonta eleven együttrezgésbe a hallgatóság tömegeit s azok a magafeledt, ötperces tapsviharok, azok a kendő- és kalaplengetések, azok a kipirosult arcok és kitüzesedett szemek, amelyek egy-egy nagygyűlési beszédét követték, csak jelképei voltak annak a lelkeket felszántó, átalakító, országot felrázó hatásnak, amely e páratlanul gazdag és szerencsés szónokóriásnak voltaképpeni műve s legszebb babéra volt.

*

Hogy ennek a szónokművészetnek *hatása* mi volt, eléggé ismeretes. A liberalizmus hitközönyébe, az ú. n. felvilágosodottság önhittségének mámorába kábult magyar katolicizmust ez a csodálatos retorika hódította vissza az öntudatos hitnek és vallásosságnak. Azelőtt az értelmiség kerülte a templomokat s főleg szinte magától értetődő volt, hogy a szószéket megvetette, bojkottálta. Az volt a közhiedelem, hogy a prédikáció szükségképpen unalmas, közhelyes, semmitnyujtó s

hogy legföljebb a köznépnek való. A szabadgondolkozás fölényes gúnnyal kezelte a keresztény gondolatokat, szertartásokat, erkölcsi elveket. Prohászka szónoki varázsa megtörte ezeket a liberális tradíciókat. Divat lett ismét prédikációra járni, a vallás magasztos tanai, előírásai, elvei előtt meghódolni. Az ateizmus több óvatosságra és szerénységre kényszeredett s vezető pozicióiból hovahamar oda süllyedt alá, hogy nemcsak mint hitellenes, hanem mint nemzetellenes és közveszélyes destrukció bélyegeztetett meg a köztudatban.

Majdnem ugyanilyen jelentős volt Prohászka szónoklatainak *közvetett hatása* is. Nemcsak közvetetlen tanítványait, az esztergomi ifjabb papi nemzedéket gyúrta át előadásaival, hanem el lehet mondani: hatalmas iskolát teremtett az egész ország papságának és világi apostolainak körében. Még akik nem az ő szorosabb, „voluntarisztikus" irányának követői voltak is, vagy akik nem éreztek magukban hivatottságot az ő szárnyalásának követésére, sokat s jelentőst tanultak tőle, s ha mást nem, új bizalomra gyúltak általa. Ahol egyszer ő járt, ott aztán már a szerényebb kaliberű apostollelkeknek is könnyebb volt a helyzete, biztatóbb a munkája.

*

Prohászka ma már a multé, a történelemé. Nemzeti s katolikus életünk Pantheonjába mint Pázmány óta a legnagyobb magyar szónok vonult be. Nevetséges dolog volna, ha valaki mást vele csak összehasonlítani is próbálnánk. Más nagyjaink, más szónokaink is vannak, esetleg más irányban szintén kimagaslók s egyedülállók. De kit lehetne vajjon mindent összevéve Prohászka mellé állítani? Egy bizonyos: itt legfeljebb *katolikus hitszónoktársainak* egyik-másika kerülhetne szóba, mert más területen már a szónoklati tartalom nagyszerűsége, belső gazdagsága, sokoldalúsága s plaszticitása dolgában sem lehet az övéhez hasonló

remeklésről szó. De e téren is valamennyien, katolikus hitszónokok, gyenge kis tanítványoknak érezzük magunkat a nagy Elköltözött mellett.

Azonban éppen e pontban rejlik Prohászka posztumus hatásának jelentősége. Defunctus adhuc loquitur: Prohászka holtan is tanít. Tanítja az újabb katolikus hitszónok-nemzedéket s munkáját folytatja általa is. Nekünk, a tanítványoknak kedves biztatás, hogy a jégtörés munkáját elvégezte már előttünk a Legnagyobb köztünk. Nekünk már csak nyomdokaiba kell lépnünk. A nagy életreriasztó harsona elhallgatott, de a magyar katolicizmus is belépett már újkori fejlődése második stádiumába, ahol már nem első ébredésre, hanem a felébredtek megerősítésére, munkábasorakoztatására, megszervezésére van szükség. Prohászka elment, mert elvégezte munkáját. Most a kisebb emberek hűséges részletmunkája következzék. A hitbeli megszilárdítás, a lelki élet módszereire való rá-nevelés, az apostoli munkára való rávezetés.

Ebben a munkában a mestertől még mindig sokat tanulhatunk. Megtanulhatjuk tőle, hogy jó szónok, eredményes igehirdető csak az lehet, aki sokat tanul, sokat olvas, sokat elmélkedik, sokat emészti magát a lelkekért és sokat imádkozik. Megtanulhatjuk tőle, hogy csüggedni sohasem szabad, hogy nem elveszett ugar ez a mai magyar talaj, amelytől csak kórót és bogáncsot várhatnánk; hogy nem tél van itt, hanem tavasz s aki a tavaszt adta, meg fogja adni a nyarat is és a gyümölcstermő őszt is, ha munkásai híven sáfárkodnak az ő kertjében.

Megtanulhatjuk Prohászkától mindenekelőtt, hogy habár nem mindenki született művésznek és szónokkirálynak, ha nem rendelkezik is mindegyikünk rendkívüli rétori adományokkal, a legszebben és legfőbben, ami Prohászkának is kincse volt, amiben hatásának végső nagy kulcsa rejlett, mi is osztozhatunk: a lélek belső gazdagságában, a hit teljes átélésében, az Isten- és emberszeretetnek bízó, felemelő, hóditó és minden akadályon diadalmaskodó erejében!

Prohászka Ottokár naplója.

Kit ne érdekelne, kit ne izgatna: beletekinteni egy olyan csodálatos lélek naplójába,[1] belső életének tükrébe, magánfeljegyzéseibe, aminő Prohászka Ottokár volt? Figyelni, mily gondolatok és érzések közt érlelődtek meg nagy cselekedetei, elhatározásai, jellemének alakulása? Belelátni a kohóba, amelyben ez az emberfeletti lélek izzott, lángolt; ellesni vívódásait, töprengéseit, jajait, örömeit? Prohászka Ottokár nemcsak nagy ember, nagy tudós, nagy bölcs s nagy szónok volt, hanem vonzó, elbűvölő, magnetikus egyéniség, akinek közelében az ember delejezettnek érezte magát, akinek puszta megjelenése ünnep, szenzáció, élmény volt, boldog izgalmat s feszültséget jelentett, — hát még amikor belsejét tárja fel az ilyen ember, ha naplóját nyujtja felénk, azokat az intim feljegyzéseket, amelyeket nem is szánt a nyilvánosságnak, amelybe behatolni titkos fátylak nem remélt fellebenésének varázsával bír!

Csakugyan, ez a napló annyira őszinte, annyira egyéni és bensőséges, hogy helyenkint szinte megdöbbenünk s majdnem kételkedünk, vajjon Prohászka Ottokár beleegyezett volna-e naplójának nyilvánosságra hozatalába (pl. a 189., 194., 203. oldalon). Bizonyos baloldali orgánumok máris siettek kiaknázni — természetesen nevetségesen egyoldalú kiragadásokkal s tendenciózus tipografálással — a napló egyes részeit (miközben nem vették észre az ellenmondást, hogyha az egyik „forradalmárnak" teszi meg Prohászkát, a másik ugyanakkor azon botránkozik meg, milyen éles szavakkal bélyegezte meg Prohászka a forradalmakat és forradalmárokat). Azonban a skarabeusok mellett még nem kell elfeledni a napot s végeredményben csak hálásak lehetünk Schütz Antalnak, hogy Pro-

[1] *Soliloquia* I, II. Prohászka összegyüjtött munkái. XXIII. és XXIV. kötet. Sajtó alá rendezte Schütz Antal. Budapest, Szent István-Társulat.

hászka összegyüjtött munkái közt ezt az értékes naplót is közreadta.

A napló értéke kettős: hitbuzgalmi és történelmi. Hitbuzgalmi szempontból annyira tele van a vallásos gondolatkör igazgyöngyeivel, s ezek a gyöngyök oly csiszolt keretben állnak előttünk, hogy a napló akármelyik más Prohászka-munkával versenyezhet. Prohászka önmagának írta itt le elmélkedései, imádságai, olvasmányai s eszmélődései foglalatát. Oly formatökélyben, oly teljes, nyugodt kifejtéssel, mintha mások számára írta volna. Ezekből a részekből épúgy táplálkozhatik a magát Prohászka vezetésére bízó katolikus közönség, mint bármely más hitbuzgalmi vagy hitvédelmi írásból. Még ennél is nagyobb a feljegyzéseknek történeti s egyben lélektani értéke. Megtanuljuk belőlük, hogyan fejlődött Prohászka, hogyan küzdött, vívódott magával ez a nagy lélek, hogyan őrizte s tisztogatta magában a papi lelkület értékeit, hogyan ítélt emberekről, dolgokról, mik voltak legmélyebb, legbensőbb benyomásai, mi hatott rá, mi keltett lelkében visszhangot, hogyan imádkozott, hogyan örült, hogyan méltatlankodott magában, hogy öntötte ki szívét Teremtője előtt. E tekintetben Prohászka naplója éppen az őszinteségével néha valóságos szenzáció. Itt nem kellett palástolnia gondolatait, nem kellett hangfogót tenni érzelmeire. Kemény szavak pattannak fel tollán, még esztergomi spirituális korában, de utóbb is, egyesekről, egyháziakról is, nemzeti nagyságokról, akiket kifelé kesztyűs kézzel kellett kezelnie. Szigorú, de igazságos s mindenkép beigazolt vádat emel ama keresztény politikusok ellen, akik csak szájaskodni tudnak s akik a kereszténységet nem élik. A parlament intézménye iránt mélységes megvetés árad nem egyszer feljegyzéseiből; örül, mikor megszabadul a képviselőségtől. Főkép azonban balfelé, a vallástalan s erkölcstelen világ felé mondja el véleményét roppant világosan: a baloldal méltán dühöng most ellene, akit valaha a magáénak szeretett volna lebélyegezni s akkoriban az egekig magasztalt. Prohászka itt bizony kí-

méletlenül megmondja a véleményét a radikális zsidókról, a szocialistákról, a forradalmárokról, de a mondvacsinált társadalmi nagyságokról is.

Tudjuk, hogy Prohászka, aki írói s hitszónoki működésének első kétharmadában inkább optimista volt s az ellenfél megnyerése érdekében gyakran állandóan elhallgatta annak hibáit s bűneit, elannyira, hogy sokan emiatt megalkuvónak, modernistának is tartották, a forradalmak óta mennyire megváltoztatta hangját, mennyire támadó, éles, harcias lett az országvesztő demagógiával szemben Itt ez a fordulat még plasztikusabban domborodik ki. A protestánsokkal szemben legtovább maradt meg Prohászka a szélső optimizmus talaján; bizalmasai tudják, hogy csak élete legvégén kezdte belátni csalódását ez irányban; ő csaknem mindvégig hitt az aranyhíd lehetőségében „Pannonhalma s Debrecen között". Itt a naplójában azonban kitűnik, hogyha udvarias volt is velük szemben, nagyon optimista mégsem volt s a protestantizmust magát a legszomorúbb s legvégzetesebb megtévelyedésnek tekintette s nemzeti átoknak érezte.

Mindez azonban nem lephet meg senkit. Prohászka lelke mélyéig katolikus volt s ha apostoli célok érdekében nem vitázott is kifelé, a tévedéssel, ámítással, forradalommal, országrontással s egyházrombolással semmiféle címen nem tudott megbékélni.

Ami azonban a lélektani szempontból Prohászka iránt érdeklődőt ebben a naplóban nagyon meglepi, három dolog: egyik Prohászkának mélyen vallásos, kontemplatív, sőt misztikus iránya, a másik: költői lelkülete, a harmadik: ennek a nagy léleknek bizonyos meglepő egyoldalúsága.

Ez a vallásos, kontemplatív lélek még ismerőseit és tisztelőit is meglepő mértékben volt misztikus, szent, Isten-rajongó. A Gottesminne Minnesänger-je. Ezek az oldalszám folytatódó, mindig újból megismétlődő ömlengései a Jézus-szeretetnek! Ezek az eukarisztikus kiáradások, túlcsordulások, folyton megújuló szerelmi vallomások és gyengéd áradozások! Ez a százszor is

visszatérő rebesgetése annak, hogy: Jézus, szeretlek; Jézus, én édes szerelmem! Az a gyengéd rajongása a Szent Szűz iránt és egyes szentek (Ágota, Loyolai Szent Ignác stb.) iránt! Főleg pedig az Eukarisztiának az a mélységes, túláradó szeretete; a mise s a mise utáni hálaadás forró áhítatának ezek az oldalakat betöltő vetületei! Ha eddig nem tudtuk, ebből a naplóból megtudhatjuk, hogy Prohászka az Oltáriszentség papja volt, az Eukarisztia szerelmese. Amikor Jézusról, az Oltáriszentségről van szó, akkor ez a nagyon elfoglalt ember ráér; akkor nem számítanak neki a negyedórák és egész órák; akkor ír, beszél, elmélkedik, elmerül és újra elmerül. A zaj s a harc közepén a kápolnája neki minden, a mise a napnak legfőbb része, legkedvesebb foglalkozása. Ez a lángoló Jézus-szeretet bearanyozza emberszeretetét is. Mily finom, mily nemes vonásokban emlékezik meg előbb a nosztrai apácákról, majd később erről meg arról a szociális missziós-nővérről! Mily fájdalmas keserveket hallat az erkölcsi nyomorról, amellyel mint pap itt is, ott is találkozik s mily leverten panaszkodik, amikor a papok nagy számának elégtelenségéről s egyesek méltatlanságáról beszél a legszebb s legnagyobb feladatokkal szemben! Hogyan töpreng magában, mint fiatal pap s mint tanár is soká, a világban maradjon-e, vagy lépjen be a jezsuitarendbe?

Ugyanakkor meglep Prohászka egész lelki természetének művészi, esztétikai lendülete. Érdekes, hogy az a formakereső esztetizmus, amely későbbi írásait s szónoklatait annyira jellemezte, megvan itt is, a saját feljegyzéseiben, még pedig igen korán, már a római tanulmányok korában, Prohászka ifjúságában. Már a Germanikumban tett feljegyzésekben is csakúgy szikrázik nemcsak a szellem, hanem a forma is: a merész szóképzések és szóösszetételek, a hangulatokat annyira kifejező jelzők, képek, hasonlatok játszva előötlő tömege. Látszik, hogy neki nem kellett fáradságosan faricskálnia a szép szavakat és költőien tökéletes mondatokat; ez nála spontán jött, ez a lelkéből buzo-

gott elő, ez nála ösztön volt, természetes hajlam, áldottság. Legfinomabban kidolgozott, „legcsiszoltabb" munkáiban nincs több műgond, mint mikor magának ír, mikor naplójegyzeteket készít. A stílusa itt is teljes és tökéletes, sőt tele van virággal, pazar drágakővel. A liturgiának egy-egy szava, olvasmányainak egy-egy emléke, a természetnek vagy az emberekkel való találkozásának egy-egy benyomása azonnal lírára hangolja, azonnal költ s dalol, azonnal ömlik az ajkán, a tollán a trópus és figura, a gondolatok dagálya s a képek, varázslatos pompája, összecsengő szavak, illatok s dalok áradata. Lélek, aki nem tud másképp beszélni, mint énekelve, muzsikálva, lejtve s magasba szállva. Naplója épp ezért legalább úgy bele fog tartozni ezentúl a magyar irodalomtörténetbe, annak legszebb lapjaira, mint bármely más műve. Prohászka a magyar irodalom legnagyobb vallásos költője: ez a karakterisztikon illeti meg őt máris.

A nagy lelkek azonban rendesen egyoldalúak s ez Prohászkában is megvan, sőt meglepő mértékben van meg. Kettős irányban. Mindenekelőtt meglep, hogy ennek a nagy embernek s nagy szellemnek milyen kevés gyakorlati problémája volt, legalább naplója szerint ítélve. Ő csak meglát és érez és énekel; beszél és ír. A gondolatok plátói világában él. Próféta, aki szól, tanít, harsog, int. Az, hogy hogyan, mit kellene tenni, hogy gondolataival minél szélesebb mértékben célt érjen, hogy apostoli szándékait messzehatóan, bizonyos rendszer szerint érvényesíthesse, hogy a Krisztusország előmenetelét minél nagyobb fokban biztosítsa, látszólag nem érdekli. Néhányszor szinte lenéző, leintő gesztussal megy el a „szervezkedés" gondolata mellett. Mi az, mondja! A lélek a fontos! Enélkül semmiféle szervezet nem ér semmit. Ilyen sommásan intézi el a rendszer s az állandósítás roppant, gyakorlati kérdéseit! Naplójából kiérzik a szent, imádkozó, misztikus lélek, az emberekkel mélyen együtt szenvedő, rajtuk segíteni vágyó atya, de csodálatosan kevéssé érzik ki

a püspök, az egyházmegyéje gondjai alatt roskadó adminisztrátor, a szervező, a vezető, a gondoskodó.

Olyan bájos dilettantizmussal intéz el néha egy-egy mondatban egy-egy felvetődő nagy, pasztorációs problémát, de azonnal tovább is tolja útjából s újból oldalszámra mélyed el kontemplációiba. Pasztorális vágy bőven buzog benne, de pasztorális problémái nincsenek! Ilyen lehet a szentek s a zsenik nagyszerű egyoldalúsága, amely azonban püspöknél s főpásztornál mégis meglepő hiány. Képviselőségének, politikai szereplésének sem látni a naplóban semmiféle rendszeresen végiggondolt munkatervét vagy akcióprogramját; megpróbálja, aztán elköki magától; felszólal s indítványokat tesz, ahogy a pillanat sugalmazza neki s aztán tovább siet. Meteor, amely végigfut az égen; bevilágít, ragyog, sokat megvigasztal, de állandó melegítésre, irányításra, kormányzásra nem érez hivatottságot. Csakugyan, Prohászka apokaliptikus lélek volt, az ő hivatása az eszmék hirdetésében állt, az adminisztrálás, főleg pedig a szervezés és vezetés terén nagyot nem alkotott. Ez nem volt a természetében.

Hasonlókép meglepő feljegyzéseiben az intellektualizmussal szemben elfoglalt álláspontja. Tudvalevő, hogy emiatt került egyik értekezése indexre. Schütz a magyarázó jegyzetekben úgy véli, hogy Prohászka nem annyira az intellektualizmus, mint inkább a racionalizmus ellen küzdött s ha jobban választotta volna meg a szót, talán minden félreértésnek elejét vehette volna. Ez igaz lehet az indexet illetőleg, de nem tartom kielégítő magyarázatnak Prohászka belső értelmi eligazodására nézve. Prohászka csakugyan kissé érdemén túl lenézte az intellektuális irányt, mint naplójának egy-egy kijelentése s azontúl is egész iránya igazolja. A skolasztikus nevelés értékeit élvezi ugyan, az adja meg gondolkodásának a tisztaságot s élt, de tudatosan nem becsüli nagyra. A hitvédelem s a keresztény bölcselet intellektuális problémái s intellektuális módszerei kevéssé érdeklik, neki az „élet" a fontos s az intuíció. Ebben Bergson tanítványa, akit egyébként elég

szigorúan leszól. Valószínűleg belső, misztikus lélekirányából, másrészt pedig a modern világon segíteni akaró apostoli vágyból eredt ez az elirányozódása. Úgy találta, hogy a száraz, skolasztikus és bölcseleti érvekkel, a hagyományos apologetika doktriner levezetéseivel nem igen lehet a modern világra hatni; ezért aztán hajlandó az értelmi bizonyítás hegemóniáját, a gondolkozás logikai erejének felsőbbségét általában is alábecsülni. Mikor indexretétele alkalmával ezen a szomorú eseményen elnéláz s magát mintegy menti maga előtt, az értelmi megbizonyosodás jelentőségét bizony meglehetősen lekicsinyeli, pedig ő maga is rengeteget érvelt életében s hitvédelmi könyveket írt, amelyekben bizony csak a forma költői, a tartalom s az átütő erő szigorúan logikai.

Érdekes ezzel kapcsolatban megemlíteni, hogy Prohászkának befelé sem voltak intellektuális problémái; nem az az apologéta volt, aki önlelke kételyeinek háborgásán tanulta ki az érvek bizonyító erejét. Ő alázatosan, egyszerűen hisz, mint aki meg sem érti, hogyan lehet valaki hitetlen vagy kételkedő. Lehet, hogy ez is hozzájárul ahhoz, hogy az intellektuális irányú hitvédelemnek helyenkint oly kevés jelentőséget tulajdonít. Az Oltáriszentségről írt, eddig ki nem adott hosszú értekezése elején is azt mondja elüljáróban: „Valami újat kellene már írni az Eucharisztiáról! Újat, nem mint fogalmat és tant; azt nem lehet; hanem újat, mint meglátást, mint finom megérzéstől s tapintattól inspirált élményt!" Ebben a néhány sorban benne van az egész Prohászka; aki nem annyira a „tant" igyekszik újra s az újkor szellemi igényeinek megfelelően megírni, mint inkább az élményt. Nem hibáztatni való program, szó sincs róla, de nincs is némi egyoldalúság nélkül. Dehát ő ebben látta misszióját s hogy ezt a misszióját tüneményesen, példátlan eredménnyel teljesítette, erről beszél a működése nyomában fellendült hitélet, a hit növekvő megbecsülése, valamint az a rajongó szeretet, amellyel azok az ezrek és tízezrek övezik emlékét, akik valaha a közelébe férhettek.

Harminc évig Erdély püspöki trónján.

Harminc éve, hogy gróf Mailáth Gusztáv Károly erdély püspök lett. Jubileumát nemcsak Erdély ülte meg, hanem az egész magyarság, amelynek szívétől semmiféle új államhatár nem tudja elszakítani az apostoli lelkű apostolutódot. Sőt amióta idegen ország kötelékébe került, még mintha büszkébben s forróbban verne feléje szívünk. Mailáth püspök ma Erdély magyarságának s bátran mondhatjuk: egész Erdélynek legkimagaslóbb, legbecsülésreméltóbb, legszeretettebb egyénisége. Ő, aki politikával hivatásszerűen sohasem foglalkozott, az egyetlen szilárd pont ma odatúl, amelyre mint el nem múló gondolatok és szent értékek csendes, ingatatlan őrére tekint fel mindenki, akinek Erdély vallási, kulturális és történeti tradíciói nem közömbösek. Eleven s némaságában is hangos tiltakozás az ő csodálatos, apostoli egyénisége a balhiedelem ellen, mintha politikai erőszak és változandó külső körülmények erősebbek volnának az eszmék tisztavértű harcosainál, a magasabb lelki értékek, a jellemfölény s a krisztusi felkentség méltó és méltóságteljes hordozóinál.

Nem véletlen, hogy ő ma az erdélyi magyarság választatlan, szinte született legfőbb képviselője, amint viszont nem Gondviselés nélkül való, hogy Erdély legszomorúbb és legnehezebb napjaiba éppen az ő szelíd, türelmes, Istent s a lélek szuprémáciáját hangoztató nagy alakja nyúlt bele, mint ama szent szövétnek élő hordozója, amelynek tüzében a hit s reménység túlvilági fényei izzanak. Erdély s a magyar katolicizmus leghőbb imája kéri e jubileumon a viharok közt sem alvó kegyes Gondviselést, hogy Mailáth Gusztáv grófot, az erdélyi püspököt, tartsa meg Erdélynek, a katolicizmusnak s a magyarságnak még minél, minél tovább!

Élőkről dicsőítő himnuszt zengeni nem kenyerünk, de annyit a hízelgés vádja nélkül megállapíthatunk,

hogy Mailáth püspöknek csodálatos varázsa első helyen nem nagy nevében, hanem apostoli egyéniségében rejlik. Az erdélyi püspök nem diplomata, nem politikus, csak pap, de olyan pap, akinek Istenbemerültsége, semmiféle intrikával, kicsinyességgel, hálátlansággal derűjéből ki nem zavarható; jópásztori szeretetteljessége, fáradhatatlan lelkipásztori buzgalma s arany szíve minden politikánál és diplomáciánál hatásosabb erőnek bizonyult.

Nincs, aki ki tudná vonni magát e bűvös erő hatása alól s aki egyszer beszélt vele, aki prédikálni hallotta, aki valaha gyónt nála — s hány ezer van ilyen! — nem tud róla másként beszélni, mint ahogy a legnagyobb s legszentebb emberekről szokás, akiknek emlékét édesanyja emléke mellett őrzi. Aki csak érintkezett vele, az emlékén keresztül forrón megszerethette azt a vallást is, amelyet Mailáth püspök hirdet s amelyből ő maga is erejét s varázsát meríti.

Érdekes történelmi reminiszcencia, hogy Mailáth püspököt nem a főkegyúri jogot rendszeresen kijátszó, politikai célok elé fogó liberális kormányok jelölték ki a püspöki székre. Az akkori kormány egyenesen vsszautasította a gondolatát is annak, hogy Mailáthot terjessze fel Róma elé az erdélyi püspöki méltóságra. Mailáth a liberalizmusnak, a merőben politikai szempontok szerint válogató kormányzatnak túlságosan pap, túlságosan apostol volt, hogysem püspökségét kívánták volna. Csak Ferenc József király egyenes parancsára hallgatott el a kormány ellenzése. S mennyire szerencsés választásnak bizonyult ez a jelölés mégis! Tanuljanak belőle, akik a vallás érdekeit a politikának, az Egyházat a kormány kényének szeretik alávetni, még hozzá az Egyház legvitálisabb jogát, a saját főpapjainak megválasztását illetőleg!

Mailáthot nem a politika jelölte ki püspöknek, ő a vallás embere volt és maradt, s íme, nemcsak vallási vagy egyházi, hanem nemzeti és kulturális szempontból is mindnyájunk dísze lett. A vallási szempontnak

legfölül helyezése ezúttal is, mint annyiszor, bizonyult a leghelyesebb, legegyenesebb és leghasznosabb politikának.

Egy főpásztori jubileumra.

December 21-én, 25 évvel ezelőtt Rómában X. Pius pápa három magyar püspököt szentelt fel: Prohászka Ottokárt, Sipeki Balás Lajost és gróf Zichy Gyulát. S a három közül egyedül gróf Zichy Gyula ülhette meg köztünk püspökké szentelésének negyedszázados jubileumát.

Az egyházfők s általában a neves emberek között kétféle típust lehet találni. Az egyiknek tettei és szereplése a közélet zajában folyik, hol szerencsés, hol kevésbbé szerencsés megnyilatkozásokkal, mindenek szeme előtt. A másik a csendes, elvonult, látszólag inkább kontemplatív életben érvényesül. Zichy Gyula érsek határozottan a második típushoz tartozik. Nehéz eldönteni, a kettő között melyik a jobb, építő hatásokban gazdagabb, az emberiségre nézve áldásosabb.

A felületes szemlélők természetesen gondolkodás nélkül az első típusnak adják az elsőséget. A világ úgyszólva csak azt becsüli, ami hangos, ami szembeötlő, amiben akarva nemakarva minduntalan találkozik. Azok a „híres" emberek, akikről legtöbben beszélnek; pedig a reklám mai világában a híresség éppenséggel nem jelent igazi nagyságot. A mi külsőségeket kedvelő korunknak felületessége semmiben sem lepleződik le inkább, mint abban a mértékelésben, amelylyel a hírnevet osztja s a dicsőséget méri; boxrekorderek és moziszínészek a kedvencei, a biceps és testi ügyesség a szemükben a legfőbb érték. A sport felkapottjai s a politikai élet ravasz fezőrjei sokkal többet számítanak sokak szemében, mint akár a kutatók és gondolkodók csendes munkája, akár éppen az erkölcsi értékek képviselői vagy a hősiesség vértanui.

Ennek a kornak a lelki értékek iránt csekély a

befogadó képessége s még a vallási élet pályáin is azokat becsüli többre, akiknek jó kilátásuk és erős hangjuk van, akik szépen cizelláltan tudnak valamit elmondani, mindegy, hogy az igazságot hirdetik-e, vagy a tévedést, a szeretetet-e, vagy a gyűlöletet; aki figaró-itt, figaró-ott módjára minden hazafias, kultúrális vagy alkalmi ünnepélyen ott hasogatják a levegőt s már szinte a nemzeti gondolat hivatott szócsöveiül tolják fel magukat. Ebben a ferde alapon való értékelésben nemcsak az ünnepeltjeik kicsisége revelálódik, hanem maguké az ünneplőké is; semmi sem jellemzőbb magára a korra nézve, mint az az alacsony zsinórmérték, amellyel a nagyságokat mérni szereti.

Zichy Gyula nem ezek közé a nagyságok közé tartozik. S mégis elfogultság és vakság volna, ha valaki az ő negyedszázados püspöki évfordulója alkalmával le nem venné előtte a kalapját. Mert aki még nem lett teljesen érzéketlen a komoly lelki értékek és hatások iránt, annak el kell ismernie, hogy az a típus, amelyet ő elevenít meg, ha más síkon is, mint amit a piac megszokott, csodálatos erőforrásait rejti magában a nemzeti és valláserkölcsi életnek. Ezek az erők a lelkiség síkján feküsznek s megbecsülésükre már bizonyos fokú, egyénileg is birtokolt lelki nemességre van szükség.

Az egyszerű keresztény gondolkodás nem tud nagyobb dícséretet egy papra vagy éppen püspökre mondani, mint ezt: szent ember. De nemzeti és egyházi szempontból, a végső hatások és a nagy újjáépítés szempontjából sem lehet ennél nagyobbat mondani: szent ember. Ez a szó nem jelent a világtól elvonatkozott, korát meg nem értő, a nemzeti eszmével szemben apatikus, tétlen kontemplációban feloszló embert, vagy papot, de jelenti igenis azt, ami papban, püspökben, de általában: emberben is a legnagyobb és legkívánatosabb: a lélek teljes istenközelségét, az evangéliumnak nem bronzba vagy márványba, hanem életbe vésését, a legfőbb pásztori erényt: a példaadást. Ez a szó jelenti az Egyház folytonos, csendes diadalait

ott, ahova ennek az életszentségnek sugarai elhatnak; jelenti az egyházias szellem feltétlen érvényesülését, amelyből azután a pasztoráció elevenségének, lendületének s vele együtt a lelkek vallásos egyensúlyának s fejlődésének virágai fakadnak. Ez az epitheton a legszebb dicséret, amelyet olyanról elmondhatunk, aki Krisztus nyájának őrizetére rendeltetett. A püspöknél jó, ha történész vagy természettudós; jó, ha ragyogó, prohászkai szónok; jó, ha egyúttal politikus, vagy jó gazda vagy akármi; de a legjobb mégis, ha igazi pap, ha Krisztus szíve szerint élő lelkipásztor, ha a kereszténység elveinek élő tükröztetője, ha elsősorban az a tett az élete, amely minden szónál hatékonyabb.

Az ily főpapok azok a csendes, szilárd pontok, amelyek az általános világingásban egyedül nem rendülnek meg soha; ezek azok a kőszálak, amelyekre az Anyaszentegyház épül, jobban, mint a dicsőség meteorjaira vagy a külső eszközök és szereplések ingatag előnyeire. Az egyetemes Egyház történetében sem azok a pápák váltak mindig áldására a keresztény világnak, akiknek élete csupa mozgalom és hadakozás volt, hanem sokszor éppen a csendes építők, a Krisztus lelkének megelevenítői az egyházi életben, a lelkek birodalmában, amely éppen azért nagy és mély és messzeható, mert elsősorban befelé érvényesül.

Nem mintha a külső alkotások hiányoztak volna Zichy érsek negyedszázados püspöki működésében. Elég itt a pécsi Pius-kollégiumra gondolnunk példa kedvéért, amely ma az ország legjobban berendezett, legszebb és legegészségesebb nevelőintézete s amely teljesen az ő kezdeményezésének és áldozatkészségének vetülete. Elég utalnunk arra a páratlanul lendületes akcióra, amelyet akkori egyházmegyéje, a pécsi, a nagy katolikus sajtómegmozdulás idején (az egri érseki megyével együtt) mutatott. Az ilyen alkotások mindig újra megmutatják, hogy a nagy cselekvésre is mindig ott van elég alap, ahol legtöbb a bensőség, legmélyebb a lelkiség.

A jubiláló kalocsai érsek szerénysége talán

csodálkozott is azon, hogy őt, aki minden ünnepeltetés elől szinte félve menekül, oly nagyfokú szeretet és tisztelet ostromolta meg évfordulója napján. Nem szabad csodálkoznia! Az a finom szimat, amellyel a katolikus nép ösztönszerűen megérzi, hol legelevenebb az evangélium szelleme, ünneplésre indított száz- és százezer lelket. De az örömben és szerencsekívánásban, amellyel a nemcsak szavukban, hanem lelkükben is keresztény tömegek Kalocsa érseke felé fordultak, ki akarta venni részét azoknak tábora is, akiket a toll apostolkodására a kor kívánalmainak megfelelően nem utolsó helyen az ő apostoli megértése s tetterős támogatása indított el, lelkesített és biztatott!

Orsenigo.

Vasárnap este búcsúzik tőlünk a pápa Őszentségének szerény, szelíd, halkszavú képviselője, Orsenigo nuncius. Nem túlzás, mikor azt mondjuk, hogy a magyar katolikusok szívében ürt hagy hátra. Az utolsó férfiáldozáson, melyet a Jézus Szíve-templomban tartott, s amelyen utoljára szólt magyarul az ő kedves magyarjaihoz, nagyon sok férfiszemben csillant fel a könny. Ugyanazokon a napokon kapta az elsőosztályú magyar érdemkeresztet. Nem hiszem, hogy szemében ez a nagy kitüntetés több lett volna, mint az a férfikönny, amely távozó útján utána hull.

Ötéves magyar nunciussága alatt nemcsak megbecsültük és tiszteltük, hanem meg is szerettük őt. Kevés idegennek adatik meg, hogy ennyire bele tudja lopni magát a mi népünk szívébe. Egy vérségileg idegen ember, diplomata, főpap, még hozzá a pápa követe, aki már mint ilyen is sokak szemében minden inkább, mint rokonszenves, csodálatosan megtalálta a pontot, ahol a szívek rezonálnak s megtörtént vele a csoda, hogy még a katolicizmus legelkeseredettebb ellenségei sem merték bántani soha, nem tudtak ellene még látszólagos panaszt sem emelni, nem tudtak egyetlen szavába, egyetlen cselekedetébe belekötni.

Minek köszönte Orsenigo nuncius ezt a mégis csak szokatlan, mondhatni: páratlan népszerűségét? Semmiesetre sem annak, amit a szó elkoptatott értelmében diplomáciai s politikai ügyességnek lehetne nevezni. Mert ebben az értelemben ő diplomata nem volt. Vagy talán annak-e, hogy igyekezett mindenkivel jóban lenni, mindent elnézni, mindenhez igent mondani s az elvek vásárán iparkodott olcsó popularitást szerezni? Ezt csakugyan senki sem mondhatja el róla; mindenki keménykötésű, az Egyház elveihez s törvényeihez ingathatatlanul ragaszkodó embernek ismerte s ahol ezekről volt szó, ott nemcsak kompromisszumokat nem ismert, hanem vállalta is akárhányszor az elvhűséggel járó ódiumot. Mi volt hát, ami mégis oly páratlanul népszerűvé tette?

Alig tudnánk erre más magyarázatot adni, mint azt, hogy — pap volt mindenekelőtt és mindenekfelett s ezt mindenki tudta róla. Ő semmi sem akart lenni és semmit sem akart a maga számára elérni. Nem voltak szenvedélyei. Ő csak Krisztus Egyházának papja törekedett lenni, de mindenestől s a legjavából s ezért találta el oly csodálatosan a hangot, a módot, az irányt, amely mindenkiből kikényszerítette a tiszteletet s csaknem mindenkiből a szeretetet is.

Amikor valaki ötvenen felül van, nem könnyen tanul nyelveket. Legkevésbbé az olyan kőkemény, egyedülálló, sajátos nyelvtanú nyelvet, aminő a mienk. Orsenigónak mégis első dolga volt, mihelyt közénk került, hogy magyarul megtanult. Nem volt kötelessége, hiszen melyik nálunk időző diplomata tanul meg magyarul? De a papi szíve sugallta, hogy ezzel közelebb kerül hozzánk, hogy így jobban megért bennünket s majd mi is őt, hogy főleg egy kicsiny s letiport nemzet iránt való mélységes megbecsülés rejlik ebben az áldozatos tényben s azért megtanult magyarul. Kiejtésén megérzett az idegenszerűség, de egyébként egészen meglepő nyelvtani korrektséggel beszélte nyelvünket. Pedig tudta, hogy erre a nyelvre talán

soha többé az életben nem lesz szüksége, mihelyt a szokásos 5—6 évet letöltötte köztünk.

— Mit fog most csinálni, Kegyelmes Uram, a magyar tudásával? — kérdeztem tőle, mikor berlini nunciussá való kineveztetéséről értesültem. A nála megszokott, finom szellemességgel s udvariassággal azonnal így felelt:

— Olvasni fogom az én kedves magyar katolikus lapjaimat.

A Nemzeti Ujságot, a Magyar Kultúrát, az Uj Nemzedéket, A Szívet máris megrendelte új, berlini címére, már azért is, hogy a Szent Imre-év előkészületeiről s lefolyásáról értesülései legyenek.

Az ő papi szeretete azonban seholsem nyilatkozott meg oly melegséggel mint a szegények, a munkások s a gyermekek közt. Ha ezek közé hívták, akárhová a kültelekre, mindig eljött, bizonnyal szívesebben, mint a fényesebb ünnepségekre. Ismeri is őt ott a Tripoliszban, Wekerletelepen minden gyermek. Felderült az arca, ha az emberi nyomor enyhítésére, a szomorúak vigasztalására csak valamit is tehetett. Ilyenkor elemében volt.

A szeretet vezette az úgynevezett felekezeti kérdésekben is. Nem mintha elvi téren legkevesebb eredményre is hajlandó lett volna valaha, de az elvet mindig szelíden s szeretettel kívánta képviselni. Nem kedvelte a vallási polémiákat, főleg ha azok személyeskedésre vezettek. „Fejtsétek ki az Egyház álláspontját, magyarázzátok meg, okoljátok meg, de ne bántsatok senkit" — ezt szerette mondani. A pozitív építő munkát, az intenzív hitoktatást, az istentiszteleti élet méltó szolgálatát, a buzgó apostolkodást a katolicizmus virágzása szempontjából százszor fontosabbnak vélte minden vallási vitánál.

Nem hiába volt őmaga évtizedeken át Milánóban lelkipásztor; a lelkipásztori problémák mindennél jobban érdekelték. Mert Orsenigo lelkipásztorkodásban töltötte élete legjavát s egyáltalán nem készült diplomatának. Amint XI. Pius maga is túl volt a 60 éven,

mikor a tudományosság és könyvtárigazgatás csendes teréről átlépett a gyakorlati egyházkormányzat mezejére, úgy magyarországi képviselője sem az Accademia dei Nobili diplomataképző iskoláján tanulta a gyakorlati egyházképviselet titkait. XI. Pius úgy gondolta hogy a tiszta papi jellem s a lelkipásztorkodásban kipróbált apostoli bölcseség a papi diplomáciai pályára is a legjobb képesítés. Azért küldte egykori milánói kanonokját előbb Hágába, aztán hozzánk s küldi most az egyik legnehezebb s legfelelősségteljesebb nunciaturára, Berlinbe. Nem csalódott benne eddig s nem is fog csalódni a jövőben sem.

Orsenigo éppen ebben a lelkipásztor-diplomatai minőségében gondviselésszerű egyéniség: eleven cáfolata annak a még mindig makacsul fenntartott balhiedelemnek, mintha az Egyház valami nemzetközi univerzális monarchiát akarna megvalósítani a vallási eszmék révén; mintha világias célú, „klerikális" politika lebegne szeme előtt. A lateráni egyezmény a legélesebb cáfolata ennek a felfogásnak: ott a pápa úgyszólva minden földi jogáról lemondott, csakhogy az olasz konkordátummal a 40 milliós olasz nép vallási fejlődését előmozdítsa, a hitoktatást biztosítsa, a lelkipásztorkodás menetét megkönnyítse. Az az „univerzálmonarkia", az a „fekete nemzetköziség", amelyre a pápa céloz, egészen más, merőben lelki, erkölcsi, eszmei dolog, amelynek igazi nevét XI. Pius alkotta meg legvilágosabban ebben a szóban: *Krisztus királysága.*

Ennek a királyságnak volt képviselője nálunk Orsenigo Cézár. Soha az ország politikai életébe bele nem avakozott, ilyesminek a gondolatát is felháborodva utasította volna vissza. Ellenben sokszor fejezte ki örömét, hogy ennek a királyságnak nálunk is oly meggyőződéses, melegszívű, önfeláldozó hívei, apostolai vannak. Hisszük, hogy a szívébe zárt bennünket s szívesen fog visszagondolni a köztünk töltött évekre.

Hisszük, hogy szeretni fog s becsületünkre fog nyilatkozni rólunk, ahova csak jut. S magyarországi emlékeit különösen meg fogja édesíteni a tudat, hogy

ha a Krisztus királysága nálunk is évről-évre erősödik, ha nálunk is mindig több a lelkiség, mindig több az örök élet gondolatainak megbecsülése, mindig nagyobb a hitélet s mélyebb az Egyház eleven sziklatalapzatához való ragaszkodás: ebben neki is igen hatékony része volt.

Magyar kultúra — katolikus kultúra.

Folyóiratunknak egy barátja értesít bennünket arról a vitáról, amelyet a „Magyar Kultúra" címe körül kellett valakivel folytatnia. Azt állította ugyanis valaki, hogy folyóiratunknak helyesebben ez volna a címe: Katolikus Kultúra, mert hogy benne nem annyira a magyarságnak, mint inkább a katolicizmusnak kultúrkérdéseiről van szó.

Barátunk kettővel felelt erre az észrevételre. Először azzal, hogy a magyar kultúra alapjaiban s történelmi fejlődésében lényegesen egybenőtt a katolicizmussal, katolikus az eredete s elsősorban katolikus erők működtek a felvirágoztatásán. Másodszor, hogyha folyóiratunk legelső helyen a katolikus kultúrkérdésekkel foglalkozik is, nem teszi ezt általánosságban, hanem mindig elsősorban magyar vonatkozásokban figyeli s világítja meg a legmagasabb, erkölcsi s keresztény kultúrkérdéseket.

Helyeslünk mindkét megállapításnak; csak csodáljuk, hogy barátunk e kettő mellett nem vett észre egy harmadik szempontot is, amely pedig nézetünk szerint perdöntő. Abban, hogy folyóiratunkat — innen-onnan már vagy tizenöt éve — a „magyar kultúráról" neveztük el, benne van egész programmunk, egész kulturális és hazafias hitvallásunk. A mi szemünkben ugyanis a katolikus kultúra egyúttal nemzeti kultúrprogram: katolikus és magyar ebben a vonatkozásban egy és ugyanaz.

A kultúra és a technikai haladás éles elválasztásában ma már nem állunk egyedül. Kultúrán elsősorban nem közlekedésügyet és csatornázást, nem rádiót

és színészetet értünk. Parlament, modern közigazgatás, ipar és kereskedelem inkább függvényei s eszközei a kultúrának, mint maga a kultúra. Még az iskola sem azonosítható egyszerűen a kultúrával. A kultúra elsősorban lelki erők és finomultságok összessége. A kultúra lelkiség: világnézet és erkölcsi erő. Nem a szép, egyenes utcák, nem a kényelem s a szórakozás fejlettebb stílusa vagy a közéleti formák finomultsága teszi az emberi s a nemzeti kultúra lényegét, hanem mindaz, ami az embert s az emberek közösségét: a nemzetet nemesebbé, egészségesebbé, bölcsebbé, erkölcsileg és értelmileg erősebbé teszi. A magyar életet a mai élet keretei között, a mai politika, irodalom, gazdasági fejlődés, társadalmi egyensúly kérdéseiben úgy irányítani, hogy erőben, életképességben meg ne fogyatkozzék, hanem inkább növekedjék, célpontokat s irányelveket tűzni ki eléje, amelyek a megtévelyedéstől s elkorcsosulástól távol tartsák s felképesítsék helytállásra nehéz helyzetekben is és a mindenünnen beszüremkedő romboló törekvések között: ez az eszmei értelemben vett magyar kulturális munka legfőbb feladata. S az a magyar kultúrának legigazibb munkása, aki ebben az értelemben fáradozik honfitársainak felvilágosításán s munkára szólításán.

Minden igazi kultúrának világnézet az alapja. Nem lehet teljes értékű feleleteket adni a magasabb életstílus legtöbb kérdésére, hacsak nem világnézeti alapon. Az ember mivoltának, rendeltetésének, az élet végcéljának, a társadalom erkölcsi alapjainak, az erkölcs s a jog végső zsinórmértékének kérdései belejátszanak majdnem minden napikérdésbe, a közélet, az irodalom, az iskola és nevelés, az erkölcsi értékelések útvesztőjébe. Egészen más feleletet ad az egyes felvetődő, mélyebb jelentőségű kérdésekre, aki pozitív, vagy aki negatív világnézeti alapon áll. S ezeknek a válaszoknak mineműségétől nemcsak filozófiai nézeteink függnek, hanem erkölcsi s társadalmi cselekvésünk iránya is.

A kereszténység nemcsak akadémikus, nem is csak vallási s közvetetlenül erkölcsi zsinórmérték, hanem lényeges iránytűje társadalmi s nemzeti fejlődésünknek is. A kereszténység lendületet, hitet, szolidaritást visz bele társaséletünkbe s annak szervezeteibe élesíti s konkretizálja erkölcsi értékítéleteinket, jelentékenyen befolyásolja mindennapi cselekvésünket s embertársainkhoz való viszonyunkat. Kereszténység nélkül kétségtelenül végtelenül szegényebbek erőtlenebbek s az élet legmélyebb kérdéseiben époly tapogatódzók volnánk, mint azok az ókori kultúrnépek, amelyek végre is elpusztultak ebben az iránytalan tapogatódzásban. Ezt természetesen nem veszik észre s nem hajlandók elismerni közöttünk azok, akik a kereszténység társadalomformáló erejét nem fogadják el s önmagukon öntudatosan nem is érzik. De ennek csak az az oka, hogy önkénytelenül beleszületnek s úgy benne élnek a kereszténység teremtette kultúrlevegőben. A különbség köztünk és köztük csak annyi, hogy mi tudatosan ápoljuk kultúránk keresztény alapjait, ők pedig hasonlítanak a hálátlan gyermekhez, aki szüleit szidalmazza, akik nélkül pedig a világon sem volna.

Elég körülnéznünk a mindennapi életben, hogy a kereszténységnek ezt a kultúrformáló erejét léptennyomon megtaláljuk. Bízvást elmondhatjuk, hogy mindenütt pontosan annyi az igazi emberi kultúra, a lelki finomság és érték, amennyi az elevenen átélt kereszténység. És mindenütt ugyanoly mértékben tapasztalható a társadalomsorvasztó erők felburjánzása, amennyire távol került valaki vagy valamely társadalmi közösség az eleven kereszténységtől.

De erre azt mondhatná valaki: kereszténység és katolicizmus nem azonos dolgok. A katolicizmust egyedül tenni meg az ország erkölcsi kultúrájának bázisául, legalább is egyoldalúság, mikor ugyanebben az országban más keresztény közületek is vannak. Ez azonban csak látszólag jogosult ellenvetés. Aki a kereszténységet nem mint zárt világnézeti s szervezeti egységet,

hanem mint civakodó felekezetek összességét akarja a nemzet kultúrájának alapjául állítani, már ezzel lemond a keresztény gondolat komoly érvényesítéséről a nemzet életében. Hogyan lehet erős alap, ami maga is szakadozó s ingadozó?

Ami a nemkatolikus felekezetekben még értékes, nemzeterősítő s erkölcsi tartalom, mind benn van a katolicizmusban; a felekezetekben csak annyi a pozitív, vallási s erkölcsi érték, amennyit a katolicizmustól átvettek. Mit tenne tehát hozzá a katolicizmus kultúrértékeihez akármelyik keresztény felekezet? Sőt az általános keresztény erkölcsi értékek kultusza is csorbítatlanul csak a katolicizmusban van meg. Elég e tekintetben a katolikus Egyház fölényére utalnunk az egészséges és erkölcsös családi élet, a népszaporodás előmozdítása, a házasság egységes- és felbonthatatlanságáért való helytállás dolgában s hasonló, nemzeti szempontból is roppant jelentőségű kérdések terén.

Imaélet és apostolkodás.

A katolikus nagygyűléseknek világszerte nemcsak tanácskozási, hanem ájtatossági jellegük is van. Csakugyan mindenképpen időszerű s megfelelő dolog, hogy mielőtt az évi seregszemlére elindulnánk, először is az Úristen előtt boruljunk le s közös szükségleteinkre, közös tanácskozásainkra az ő áldását és segítségét kérjük.

A katolikus élet egész mivolta a *természetfölöttiség*. Az Úr Jézus országa e *világon* van ugyan, de nem e *világból* való; lelkiség nélkül igaz kereszténység, igazán katolikus tábor nincs. Nagygyűléseink sem lehetnek merő felvonulások, kiöltöző, reprezentáns díszszemlék, amelyeken talán imponáló tömegeket mozgatunk meg, de amelyek aztán ki is merülnek a manifesztációban. Nem lehetnek díszszónoklatok, amelyekben akadémikus magaslaton szépen hangzó programmpontokat peregtetünk le, de amelyeket új élet nem követ.

Még kevésbbé lehetnek valami merőben sérelmi politika megnyilvánulásai, amelyekben csak tiltakozunk és lármázunk s talán a sérelmek hangoztatása mögött támadásokat rejtünk mások ellen. A mi nagygyűlésünknek, éppen úgy, mint az egész katolikus életnek, mindenekelőtt a vallási élet, öntudat, lelkiség, tettvágy s áldozatkészség elmélyítőinek kell lenni, hogy egymáson épüljünk, egymás gondolatain s lelkesedésén felvillanyozódjunk, apostoli teendőinket megbeszéljük, a közvetlen katolikus cselekvésre felkészüljünk. Ezért fontosak a nagygyűléseken a vallási megnyilvánulások.

Két szempontból kell ezt a magyar katolicizmusnak különösen is szem előtt tartania. Először, mert *mélységes vallásosság nélkül minden lehetünk, csak igazi katolikusok nem.* Sokan mozognak a fórumon, sokan döngetik mellüket katolikus mivoltukra hivatkozva, de ha életük nem fejezi ki a katolicizmusnak elsősorban vallás és természetfölötti jellegét, csakhamar a katolikus tevékenység torzképévé válnak. Az ilyenek talán nemes lelkesedésből, Egyházuk szeretetéből látnak munkához, de hamar elfáradnak benne, egyéni szempontokat kevernek bele a katolikus közmunkába s egyéni csalódás, mellőztetés vagy méltánytalanság esetén nagyhamar cserbenhagyják a zászlót. Lelkiség s *természetfölöttiség nélkül nincs igazán katolikus akció,* nincs világi apostolkodás, nincs lelkipásztorkodás sem s nélküle nem sokat érne akár politikai tevékenységünk, akár tudományos vagy irodalmi munkálkodásunk, akár szociális akciónk, akár közjogi vagy vagyonjogi helyzetünk.

Aki csak a külsőségekre néz, esetleg a fontosabbat alárendeli a kevésbbé fontosnak, az emberit az isteninek. Csak egy példára utalok: nincs a katolicizmusnak, főleg a maihoz hasonló általános nyomor korában, szentebb kötelessége, mint a *karitász,* a katolikus felebaráti szeretetnek szervezett, intézményes ellátása. Ha azonban e tekintetben a mi kezdetleges helytállásunkat összehasonlítjuk például a németek karitatív

központjainak s szervezeteinek munkájával, egyszerre látjuk, mennyi még a teendő e téren, amely a katolikus életnek egyik leglényegesebb s legjellegzetesebb területe s feltétele, de ami persze nem szavalást, nem gesztikulálást, hanem csendes, önzetlen s egészen természetfölötti munkát igényel tőlünk. Ime egy pont, amelyen a magyar katolicizmus természetfölöttileg értékes erejének a közeljövőben még az eddiginél sokkal hatásosabban lehetne megmutatkoznia.

A lelkiség és természetfölöttiség azonban még egy szempontból lényeges, mint a katolikus mozgalmak alapfeltétele. Nélküle *nincs áldás a munkánkon.* A mi nagy célunk a lélekmentés és örök élet s ehhez a célhoz nem elég a legfényesebb lángelme vagy a legelszántabb energia sem. „Nem aki ültet, nem aki öntöz, hanem aki a növekedést adja, az Isten" a legfőbb tényező. Őt pedig csak imával, kegyelmi élettel, áldozattal, lelkiséggel lehet adományainak növelésére bírni. Ezt a mélyen katolikus gondolatot fejezte ki XI. Pius pápa azzal a kívülálló szemében talán meglepő utasítással, amelyet India s Kína megtérítésére adott; amikor tudniillik azt hangoztatta, hogy a tevékeny misszionáriusi erők mellett kívánatos, hogy a pogány országokban szemlélődő szerzetesrendek is létesüljenek, akik tudniillik imájukkal s áldozatos életükkel esdjék ki a többiek munkájára az Úr megtermékenyítő kegyelmét.

„A jámborság mindenre hasznos", mondja a Szentírás s ezt a szót bátran értelmezhetjük így is: minden egyébirányú fáradozásunk érdekében, tehát a keresztény sajtó és irodalom, politika és nevelésügy, karitász és szociális munka érdekében is legyen mindenekelőtt minél több imádkozó lélek az országban, legyen minél több templom, minél több oltár, minél több gyónás és áldozás. A dolgozó katolikus Magyarország mellett époly szükséges, sőt: elsősorban szükséges az *imádkozó katolikus Magyarország!*

A Domonkos-rend jubileumához.

A Domonkos-rend ez évben üli rendalapítója szenttéavatásának hétszázéves jubileumát. Ez a forduló nemcsak az ünneplő rendre jelentős, hanem tartalmára fel kell figyelnie minden történetismerő s a Krisztus-ország fejlődése iránt érdeklődő kultúrembernek. A szentek nem erőtlen s az élettől elvonatkoztatott aszkéták, nem imádkozógépek, ahogy őket a sekélyes gondolkozás elképzelni szereti, imán mást sem értve, mint mechanikus szövegmormolásokat; s nem is csak példájuk s egyéni hősiességük által válnak ők az emberi közösségnek javára. A szentek nagyon sok esetben világtörténeti és egyháztörténeti nagyságok, akiknek nevéhez korszakalkotó események, messzenyúló indítások fűződnek. A Gondviselés eszközei ők, akiken keresztül egy láthatatlan kéz nyúl bele az emberiség történelmébe s hoz abban létre sokszor meglepően nagyarányú s nagyhatású, bárha nem mindenki által méltányolt fordulatokat.

Guzmán Domonkos is ilyen nagyja a keresztény művelődéstörténetnek. Annak a XIII. századnak a fia, amelyet sok jogon nevezünk a középkor legfényesebb, legimponálóbb századának; amikor a pápai hatalom legélesebb tündöklésben ragyogott, a keresztény társadalmasodás pedig városkultúrában, művészetekben, eszmeiségben leglendületesebb növekvést mutatott. E fényoldalak mellett azonban ott kísértett két rendkívül komoly veszedelem: az elvilágiasodás és az eretnekség. A Gondviselés két héroszt állított e veszedelmekkel szembe: az elvilágiasodással Assisi Ferencet, az eretnekséggel Domonkost.

Az albiak eretneksége nem volt valami fanatikus jámborok békés szektája, hanem felforgatással fenyegette a keresztény társadalmat. Az első nagy és pusztító egyházforradalom volt ez az arianizmus elhalványulása óta. Az első erőszakos és ravasz kísérlet arra, hogy keresztény jelszavak mögött a pogányságot hozzák vissza: azt a perzsa dualizmuson alapuló mani-

cheizmust, amely a testet az ördög teremtményének tartotta s azért tiltotta a házasságot s a szaporodást, ajánlotta az öncsonkítást és öngyilkosságot, ugyanakkor pedig hadat üzent a magántulajdonnak s mint a XIII. század kommunizmusa féktelenül izgatott minden egyházi s világi felsőbbség ellen. Dél-Franciaország s Észak-Itália együgyű népét könnyen nyerték meg mozgalmuknak a fanatikus felforgatók s akadtak előkelő arisztokraták is, akik hozzájuk csatlakoztak.

Domonkos akkor jelentkezett Rómában barátjával, Azevedo Dénes püspökkel a pápánál s kért engedélyt arra, hogy a volgaparti hitetlenekhez mehessen s azoknak hirdethesse az evangéliumot. III. Ince pápa ehelyett az európai keresztény közösségbe beszüremkedő újpogányság leküzdését jelölte ki nekik feladatul. Ez a parancs döntötte el Domonkos életirányát s tette őt az egyháztörténelem korszakot jelentő nagyjává.

Az ókasztiliai származású spanyol pap az apostolok hevével vetette magát kitűzött, új feladatára. Tíz éven át szakadatlanul járta a délfranciaországi Languedoc hegyeit s lapályait. Prédikált, vitatkozott, térített. Munkája éppen nem volt meddő, de a baj sokkal szélesebb rétegekben harapódzott már el, semhogy ő egyedül — püspök barátja hamarosan kidőlt mellőle — véget vethetett volna neki. A fegyverrel zendülő fanatikusokra s felforgatókra már egy Szent Pál szavával sem lehetett volna hatni. A Montforti Simon vezetése alatt ellenük indított keresztes hadjárat külsőleg megfékezte ugyan őket, de hamu alatt csak annál szívósabban tüzelt a parázs. A rendes lelkipásztorkodás a bajjal szintén nem tudott eredményesen megküzdeni.

Ekkor fogant meg Domonkos lelkében a mentő gondolat: a szerzetesi eszményt állítani bele az igehirdetés és hitvédelem szolgálatába. Eddig a szerzetesség a monasztikus életideált képviselte, amint hogy eredete is a remeteség eszméjéből s gyakorlatából fejlődött. Elvonulni a világtól, lemondani, szemlélődő imaéletet folytatni, az evangéliumi tanácsokat fogadalma-

san gyakorolni, a regula szent fegyelmében vezekelni, mellesleg az istentiszteletet fejleszteni s kulturális központokat teremteni az eddig vad világban: ez volt a középkor első felének szerzetesi ideálja. Szent Norberté a kezdeményezés dicsősége, hogy a szerzetességgel a lelkipásztorkodás eszméjét egyesítette; Szent Domonkosé viszont, hogy nem is a stabil lelkipásztorkodás, hanem a kisegítő vándormisszió, a hol itt, hol ott feltűnő lovascsapat s az elmélyített, tudományosan is alapozott igehirdetés önkéntesei gyanánt szervezte meg a szerzeteseket. Ha nem járt is ezen az úton teljesen egyedül — bizonyos fokig egyidejűleg Assisi Szent Ferenc fiai is ezt az utat járták — övé a pálma abban, hogy ezt a gondolatot: a szerzetesség bevonását az elmélyített, kisegítő igehirdetésbe, legszervesebben s legnagyobb hatással ő ragadta meg. S amint Assisi szentje az evangéliumi szegénység szolgálatában, úgy Domonkos a hit védelmében megszervezte a nők második s a világi apostolok harmadik rendjét is. Csupa messzeható, új csapást vágó s mindenkorra példaadó nagytett.

Ma már magától értődőnek tartjuk a világi papság, a rendes lelkipásztori hierarchia mellett a szerzetes papság kisegítő, hézagokat pótló, eszmei lendületről gondoskodó működését. Pedig ez a párosság nem volt meg mindig, alapgondolatai csak csirájukban éltek benne a kinyilatkoztatásban, az intézmény a maga teljességében történeti fejlődés, a krisztusi gondolatok kivirágzásának eredménye. Ebben a kivirágoztatásban Szent Domonkosnak középponti a jelentősége. Azóta úgyszólva valamennyi papi szerzetesrend az ő nyomdokain jár, az ő kezdeményezését fejlesztette tovább.

Nehéz lenne megmondani, melyik nyert többet ezzel az egyesítéssel: a szerzetesi vagy a lelkipásztori gondolat. A szerzetesség új célt, új élettartalmat, új értékérlelő területet kapott az igehirdetői és hitvédelmi munka s az ehhez megkívántatott korszerű tudományos önképzés növelése által; az igehirdetés és lelkipásztorkodás pedig új segédcsapatokat, amelyek

az általános papi tudáshoz és buzgalomhoz még azokat a felmérhetetlen szellemi s aszketikus többleteket adták hozzá, amelyek az evangéliumi tanácsok teljesebb követéséből, a szerzetesi fegyelemből, ellenőrzésből, testületi szellemből és intézményes tökéletességre-vágyásból folynak. A pápák, püspökök, világi papok és világi apostolok minden buzgólkodása mellett is elképzelhetetlenül szegényebb lenne az Anyaszentegyház nemcsak az egyéni életszentség csodáiban, hanem a lelkipásztori, egyházvédelmi, kulturális, nevelésügyi és hitterjesztési munkákban, de magának a világi papságnak a lelki meg-megújulásában is, a szerzetespapi intézmények nélkül. A két lelkipásztori tábor: a világi és a szerzetes papok tábora között lehettek időnkint s lehetnek ma is emberileg megmagyarázható, átmeneti és szórványos ellentétek, nézetkülönbségek, talán még elhidegülések is; egészében mégis azt kell mondanunk, hogy ezen a szintézisen százezerszeres Isten-áldása nyugszik, kézzelfoghatóan. Szent Domonkos által maga az Úr létesített Egyházában olyan újszerű munkamegosztást, amelynek szerencsés következményeit hálásan ismeri el nemcsak a nép, nem is csak a világi papság maga, hanem a hivatalos Egyház mint ilyen is.

Szent Domonkosnak ezzel a nagy tettével versenyez az a másik, elhatározó lépése, hogy az igehirdetés tudományos alapjait intézményesen elmélyítette s annyira gyakorlatias talajba fektette, mint előtte senki más. Az Anyaszentegyház legelejétől kezdve frigyet kötött a tudománnyal. A hit alapjait, előzményeit az értelem megvilágosításában látta. Ezért vitatkozik már Szent János evangéliuma a maga korának racionalistáival, a gnosztikusokkal és dokétákkal; ezért volt kezdettől fogva nagy tekintélyük az Egyházban a filozófia, a teológia s a történelem tudósainak: Justinusnak, Pantaenusnak, Origenesnek, Alexandriai Kelemennek, Jeromosnak s a többinek. Már a második század folyamán hittudományi főiskolák, akadémiák működtek, pl. Antiochiában s Alexandriában. A nagy egyházatyák kora a keresztény tudományosság nagyarányú alapvetésé-

nek kora volt. A tudományok művelése azóta sem szünetelt az Egyházban soha s a legrégibb szerzetesrendek, jelesül nyugaton a bencésrend, századokon át a tudományos munka csendes középpontjai voltak. Mindemellett a világi és szerzetes papságnak főleg a lelkipásztorkodásra és egyházvédelemre beállított tudományos nevelése nagy általánosságban sokáig elég alacsony színvonalon mozgott; nem volt sem eléggé mély, sem eléggé intézményes. Főleg Szent Domonkosé az érdem, hogy sasszemével meglátta ennek a helyzetnek a fogyatékosságát s azonnal vállalkozott is a baj megszüntetésére. Rendjében alapvető kötelességgé tette a rendtagok alapos tudományos felkészülését azokra a tudományos teológiai s filozófiai feladatokra, amelyek nélkül az igehirdetés és a tévhitek megcáfolása nem lehetett volna eléggé célirányos.

Ennek a korszakos reformnak összes hatásait nehéz is lenne áttekinteni. A dominikánus rend oly erővel vetette magát a tudományra, hogy a skolasztika nagyarányú felvirágozása a középkor második szakában egyenesen a rend nevéhez fűződik. Hamarosan egész Európa egyetemei s főiskolái dominikánus tudósok hírnevével lettek tele; a rend érdeméből olyan nevek ragyogtak fel az európai szellemi világ egén, mint Pennaforti Rajmund, Nagy Albert, Aquinói Tamás, Suso, Granadai Lajos és számtalan más. A római kúria tudományos referense, a Magister Sacri Palatii azóta is mindig dominikánus. Ahogy már a rendalapító országok és tartományok szerint osztotta ki 17 első rendtársának a hitvédői munkát, úgy évszázadokon át mindenütt dominikánusokat találunk, ahol csak a fenyegetett hitnek s egyházhűségnek védelmére bátor és vértezett embereket kellett őrül állítani. Ez magyarázza meg a dominikánusok vezető szerepét az inkvizíció intézménye körül, amelyben lehettek túlzások és ballépések, de amelynek alapeszméjét már csak a tudatlan fecsegők és regényfantaszták azonosítják máglyákkal és kínzókamrákkal. Az autodafék (hitvédelmi aktusok) voltaképpen apologétikus konferenciák voltak,

nagyszabású hitelemzések, egy-egy félrevezetett vagy fanatizált község lakóinak szelíd és oktató visszavezetése a krisztusi tanokhoz, s ezek a legtöbb esetben magában is elégségesnek bizonyultak a hitegység és hithűség fenntartásához. A dominikánusok sem voltak tévedésmentesek, még maga Szent Tamás sem az; de nem véletlen, hogy ahol ők — mint a déli országokban — nagyobb intenzitással működtek, ott a hitegység és hithűség a XVI. század egyházbontóinak minden erőfeszítése ellenére is épségben megmaradt a mai napig.

Ez a második nagyszerű domonkosi gondolat: a tudományosságnak odaadó művelése a leendő lelkipásztoroknál és egyházvédőknél, szintén nem maradt messzeágazó hatás nélkül. Domonkos ebben is iskolát teremtett. Az utána következő rendalapítók, jelesül Loyolai Szent Ignác is, az ő nyomdokain haladva építették ki a szerzetes tudományosság és értelmi felkészültség nagyszerű várrendszerét. A trienti zsinattal azután ez a gondolat az egész papságnak közkincsévé lett.

De közkinccsé lett az Egyházban a nők s a világiak beállítása is a magasabb lelkiségnek s az apostolkodásnak intézményes szolgálatába. Szent Domonkos e tekintetben is úttörő, a későbbi világi katolikus szervezetek, Mária-kongregációk s jelesül az Actio Catholica úttörői közé tartozik. Ebben a programmkiszélesítésben ismét az az apostoli messzirelátás és bátorság vezérelte, amely nem tud megállni az éppen meglevőnél, a tegnapról átörököltnél, hanem egyre azt vigyázza, hol van az Egyházban baj és szükség s honnan lehetne újabb és újabb segédcsapatokat toborozni a bajok leküzdésére. Ha ma élne Domonkos, lehet, hogy sajtószerzetet alapítana, lehet, hogy a nagyvárosok külterkeinek proletárlakossága számára és proletárlakosságából létesítene munkásmozgalmak irányítására rendelt szerzetet, lehet, hogy a diaspora, a pap nélkül szűkölködő falvak és tanyák lélekvesztő Afrikája számára alkotna diaspora-gondozó harmadrendet és vándormissziót. Az a belső láng, amely ezt a fáradhatatlan

embert, ezt a npugodni nem tudó térítőt és szervezőt emésztette s már 51 éves korában a munka hősi halottjai közé temette, ki tudja, ma milyen csodáit találná ki az apostoli leleményességnek!

A belső láng! Mert ami Domonkost kora s az utána következő emberiség egyik legnagyobb jótevőjévé avatta, az legmélyebb elemzésben az ő lángoló Krisztus- és egyházszeretete volt. Egyszer egy feldühödt ellenfelének, egy eretnekvezérnek a keze közé került, aki bőszen így rivallt rá: „Nem félsz a haláltól? Mit tennél, ha én most megölnélek?" Domonkos nyugodtan felelte: „Akkor csak arra kérnélek, hogy ne egyszerre ölj meg, hanem izenkint tépj szét, hogy tovább örülhessek annak, hogy Krisztusért vértanu lehetek!"

Az ilyen lelkület mindent megmagyaráz!

Egy szerzetes tanár ravatalánál.

Az a megdöbbentő a Mattyasovszky Kassziánok tragédiáiban, hogy maholnap szinte már meg sem döbbenünk az ilyesmiken: egy gyermek fejszével vágja agyon az anyját, egy feleség darabokra szabdalja az urát, egy szolga baltát vág a jótevő gazdája fejébe, aki még hozzá felszentelt pap és közszeretetben álló, nagynevű szerzetes...

Nem tudjuk, hová, milyen mélységekbe süllyedhet még a néperkölcs, ha az ilyen sorozatos bestialitások már majdnem napirenden vannak.

Az ember önkénytelenül magyarázat után keresgél. Főleg akkor, amikor a magyarázat semmiesetre sem kereshető magának az áldozatnak a személyében. Ha Mattyasovszky Kasszián valami kemény és rideg parancsoló lett volna, egy kényúr, egy dölyfös és szívtelen egoista, valaki, akire egyáltalán haragudni lehetett, még valahogyan megnyugodnék a borzalmas tettek lélektanát kutató szemlélő. Ha mákszemnyi igazság volna azokban a pokoli lelkiismeretlenséggel kieszelt, szemérmetlen számítással továbbsugdosott vádaskodásokban, amelyekkel az angyallelkű és angyal tiszta lelkű szerzetespap emlékét egy

önmagát megtagadni nem tudó, a maga piszkosságát azonnal másokra is rákenni siető utca beszennyezni megpróbálta, szintén bele tudnánk nyugodni a megoldhatatlanba. Igy azonban? Ha Kasszián megölhették, ki lehet biztos az életében egyetlen órán át? Kit nem lehetne épannyi jogon huszonnégy órán belül láb alól eltenni, mint őt? Az élet- és személybiztonságnak legelemibb védősáncai összeomlanak itt egy erkölcsi nihilizmus, egy módszeresen elrontott és megvadított népréteg kiszámíthatatlan tébolya és lelkiismeretet nem ismerő szovjetlelkülete előtt. A probléma teljes merevségében robban elénk: Ki gyilkolta meg, ki mérgezte meg, ki sátániasitotta el a mi népünk nem jelentéktelen rétegében a lelkiséget, a morált, az embertiszteletet és istenfélelmet annyira, hogy maholnap már méreg, gyilok és bomba között kell tojástáncot járnia mindenkinek, aki még nem tartozik a gangszterek szövetkezetébe?

Kasszián atyának, a szelíd és örökké mosolygó pedagógusnak kiüvegesedett szeme mintha ezt a fájdalmas kérdést lövellte volna mindazok szemébe, akik könnyeiket törölgetve vonultak el a szerzetes mártír ravatala mellett. Miért kell még mindig, a megváltás és kereszténység második évezredének alkonyán is így halnia meg annak, aki míg élt, mást nem tett, mint szeretett és segített, jóságot, melegséget, derűt és Krisztust sugárzott ki magából? Miért?

Ő, aki pedagógus és apostol volt, miért lett áldozata a keresztény pedagógia és apostolkodás részleges csődjének, miért lett mint egykori nagy paptársai: Bonifác, Gellért, Adalbert, áldozata azoknak az embertársaknak, akikért élt, akiket megjavítani, emberré és kereszténnyé nevelni törekedett s akiknek lelkéről lepattant a krisztusi ige és példa minden megvetése? Hol vannak, melyek azok a démoni erők, kik azok az ártó emberek, akik a krisztusi pedagógusok népnevelő és népszelidítő munkáját annyi tervszerűséggel s annyi pokoli sikerrel ellensúlyozzák, sokakban tönkreteszik, meghiusítják?

Lehet, hogy valami sötét, moszkvai szatanizmus dolgozott itt a háttérben. Mattyasovszky Kasszián álruhában beutazta Oroszországot s a szovjet retteneteiről leleplező előadásokat tartott. A szovjet keze messzire elér s hogy a véres bosszútól percig sem riad vissza, azt egynéhány millió véres áldozaton ugyancsak megbizonyította. Három nappal a merénylet előtt ismeretlen hang szólította a telefonhoz Kasszián atyát és halállal, „szétzúzással" fenyegette meg. Ennek a névtelen fenyegetésnek szerepét a bűntény s a felbujtás körül majd tisztázza az igazságszolgáltatás, amelynek rendőri része ismét bravúros és nagyszerűen tökéletes volt. De semmiféle szovjetkéz nem szőhetne merényleteket és vérbosszúi terveket, ha népünk erkölcsiségén nem ütött volna előzőleg számos halálos sebet sok egyéb tényező: vallástalan propaganda, szocialista néprontás, liberális tekintélyrombolás, bűnt magasztaló sajtó, film és rémregény. S ezekkel a démoni erőkkel úgyszólván egyedül és társtalanul az Egyház szegül szembe. Mások, akiknek szintén feladatuk lenne a népnevelés és erkölcsvédelem, sokszor inkább sunyi féltékenységgel fészkelődnek az Egyház ellen s annak felbecsülhetetlen kultúrmunkáját felekezeti heccelődésnek és klerikalizmusnak minősítik alá.

*

Szikrázó tavaszi napfényben folyt le a beszentelés és a temetés. A halott pap barna korporsója körül impozáns tömegekben hullámzott a gyászolók valóságos hadserege. Az igazán keresztény és igazán katolikus Budapest, a katolikus Esztergom. Nem az a sablonos temetési pompa volt ez, amelyet pénzért szokás megrendelni s amelyen sokan csak azért jelennek meg, mert a társadalmi muszáj s a még élőkre való számító tekintet így követeli. Fiatalemberek, tavaly érettségizett bencésdiákok, hálás szülők, sőt ismeretlen egyszerű emberek dörzsölték ott a könnyeiket s borultak sírva egymás vállára. Valami csodálatos szelekció

hozta össze ezeket a gyászoló tömegeket. Azt mondta valaki, hogy ennyi tisztességes és tiszteletreméltó arcot sohasem lehet Budapesten együtt látni. Kisdiákok tekintettek könnyes rémülettel a koporsó felé, öregcserkészek mondottak végső búcsúszót örökifjú öregbajtársuknak, szülők százai jöttek el utoljára köszönni meg a gyermekeik oltalmazójának, hogy hűségesen osztotta meg velük a legszebb s legnehezebb penzumot: az édesapai és édesanyai tisztet.

Ha Kasszián atya szeme akkor még egyszer felnyílik s a szemfödő fátylán keresztül még egyszer szétnéz tisztelői, most gyászolói seregén! Talán egy boldog Nunc dimittis-szel zárta volna le szemét ismét, látva, hogy nem hiába dolgozott és hatott. Hogy vetése kikelt. Hogy ha botor emberek gyűlölték is, még tán halálában is megrágalmazzák a szerzetesi ruha viselőjét, a keresztény és tisztességes társadalom mélyen megbecsüli a keresztény pedagógia vértanuját s korán zárult koporsójára ráborítja annak az erőnek gyászleplét, amely még a gyűlöletnél is hatalmasabb: a szeretetét.

*

A temetése előtti napon vidéken utaztam. Odamenet is, visszajövet is egyszerű vasúti kalauzok — egyik idősebb volt, a másik fiatal — mintha összebeszéltek volna, odajöttek hozzám. Ugyanazt mondta mindkettő, bár más és más szavakkal. „Hogyan lehet ez, uram? Hát hol élünk és mi van velünk? Hát meg lehet ölni, mint egy állatot fejszével lebunkózni egy ilyen embert? Egy ilyen papot?" A fiatalabb hozzátette: „Tegnap óta én csak sírok odahaza. A feleségem kérdi: miért sírsz? Hát hogyne sírnék, mondom, mikor Szent István országában ilyesmi történhetik!" Ez az egyszerű ember talán ha egyszer-kétszer látta életében Mattyasovszky Kassziánt. De az ő panaszában, úgy éreztem, a jobbik és becsületesebbik Magyarország lelke jajdult fel; az ő könnyében, valamint a szülők, a rendtársak s a kisdiákok könnyében a minden sátáni papgyűlölet-

től távol álló, minden gonoszságot és eldurvulást magától messze elutasító, igaz magyar szívek könnye csillant fel. S ez a könny boldog ígéretet jelentett.

Kasszián igazgató botor gyűlölet áldozatául eshetett. De azért a halálban is győzött: élete áldozata nem volt hiábavaló. Az ilyen papok, az ilyen nemzetépítők műveikben akkor is élnek, amikor kezük lehanyatlik s ők szerényen, mint szerzeteshez illik, letűnnek az élet piacáról. Nem hal meg az, ki milliókra költi dús lelke kincsét...

„Az igazak pedig örökre élnek."

Tóth Tihamér, a püspök.

Tóth Tihamér püspökké-emeltetése oly mély és általános örömet okozott országszerte s oly megnyugvást keltett mindazok között, akik az Egyház virágzását szívük ügyének tekintik, aminővel hasonló alkalmakkor ilyen mértékben ritkán találkozunk.

A püspöki kinevezés a katolikus Egyházban elsősorban nem dísz, hanem kötelességvállalás, nem érdemeg jutalmazása, hanem felelősségteljes megbizás. De e mellett természetesen elismerés is. Az aktív katolikus munka embereinek különösképpen jólesik látni, hogy nem a kitüntetés utáni vágy, nem a hideg hivatalnoki rutin, nem a szobatudós elméletek vagy éppen politikai érdemek alapján irányozódott el a Szentszék megbízottainak bizalma, hanem olyan papi életet tüntetett ki, amely eddig is maradéktalanul a tett, a szakadatlan, korszerű és bátor apostoli munka éveiben telt le, komoly eredményekért dolgozva s komoly, apostoli eredményeket teremtve.

A hierarchia képviselői közt természetszerűen és minden korban különféle kvalitások hordozói emelkednek ki szent versenyben egymás mellett. Az egyik egyházfő talán elsősorban a belső élet, a lelkiség és a romanitás embere, a másik az egyházfegyelemnek éber és szigorú őre, a harmadik az adminisztráció bravúros ismerője s tán jó gazda is mellesleg, a negyedik messze

világító meteor a szellemi síkon, a Bossuet-, Prohászka-, Mercier-típus vonaláról, akinek ragyogó szelleme egész nemzedékeket tölt el fénnyel, eszmék izzásával, elvek dinamikus hatású felragyogtatásával; az ötödik egy pallosos kerub a paradicsom kapujában, a Kettelerek, Ledóchowskiak, Consalvik és Faulhaberek iskolájából; a hatodik csendes, de céltudatos szervező, építő, alkotó és így tovább. Elméletben kívánatos lenne persze, hogy az Egyháznak valamennyi püspöke többékevésbbé magában hordja mindeme ragyogó kvalitásokat, ha emberileg lehetséges volna, hogy valaki minden irányban egyszerre kiváló legyen. Ám ha már választani kell, a katolikus lélek mindenesetre megnyugodtabban lát püspöki katedrára emelkedni egy pásztort, mint egy diplomatát, egy láng- és fényszóró igehirdetőt, mint egy puszta zseniális adminisztrátort, egy eszméktől izzó s azokat minél szélesebb körben s minél többféle módon, modern eszközökkel is sugároztató apostolt, mint egy merő egyházpolitikust.

A püspöki hivatal viselése mindig súlyos és lélekbevágó felelősségekkel járt, ma azonban különösképpen is terhes és nagyjelentőségű. Ma nem azokat a biztos és zökkenőnélküli időket éljük, amikor elég volt a mult szent hagyományait nyugodtan őrizni s azok fénysugarait élvezni; ma a kereszténységnek már az alapépítményeit döngeti az ellenfél. Egész néposztályok szakadtak le az Egyház eleven fájáról, egész problémaerdők merednek a megoldás felé. Csak kivételes tehetségek és izzón apostoli akarások találhatják meg a nehéz körülmények között az utat a krisztusi nyáj megőrzéséhez és gyarapításához, az ezerféle támadás legyőzéséhez, a veszélyek, főleg az elkereszténytelenedés és tömeges hittagadás veszélyének elhárításához. A lelkipásztorkodás és igehirdetés, az evangélium uralmának fenntartása a kultúra és a közélet minden mai válságán keresztül, a helytállás esetleg váratlanul felbukkanó üldöztetések és alattomos támadások közepett nem csekély szellemi és szervezői erőt, kormányzói és hadvezetői tehetséget s minden-

felett apostoli lángolást kíván s ma érthetőbb volna, ha mint a nagy egyházatyák korában gyakran történt, embert alig lehetne találni, aki e feladatokat elvállalni merje, minthogy esetleg alkalmatlanok is derűreborúra pályáznának a legsúlyosabb terhek és kötelességek vállalására.

Hisszük, hogy az új püspök kiváló mértékben felel majd meg a várakozásoknak s apostoli lendületében az új helyzet nem törést, hanem diadalos fejlődést jelent. Imádkozó híveivel, rádióprédikációinak sok tízezernyi hallgató- és könyveinek sok százezernyi olvasóközönségével együtt mi is kívánjuk a püspökké szentelt Tóth Tihamérnak, hogy Isten kegyelme legyen vele s amit eddig az Úr országáért tett, fokozza még sokszorosra a helyzeti energiagyarapodás, amely kineveztetésével adódott s a kegyelem növekedése, amely az apostolutódok kollégiumába való felszállás: a felszenteltetés pillanatában ömlött le rája.

Mit üzen nekünk az eltávozott főpap.

Az aranyajkú egyetemi hitszónok, majd veszprémi püspök teste már ott pihen az anyaföldben, a Kerepesiúti temető fái alatt. S mi itt állunk a frissen hantolt sír fölött s miközben férfiszemünkbe könny gyűlik s torkunkat néma zokogás szorítja, elelmélkedünk a szörnyű veszteségen, amely nemcsak a magyar katolicizmust, hanem az egész magyar életet és szellemiséget, de a világ katolicizmusát is Tóth Tihamérnak kora hervadásával érte.

Szinte nem tudunk beletörődni a gondolatba, hogy Tóth Tihamér püspök nincs többé köztünk. Hogy soha többé nem halljuk sem az egyetemi templom szószékén, sem a veszprémi székesegyházban, sem itt a rádión keresztül az ő meleg, meggyőződéstől és segítenivágyástól átfűtött hangját. Hogy ezen a földön soha többé nem villan felénk szénfekete, tüzes szemén át az aggódóan komoly, s mégis mosolygóan biztató atyai léleksugárzás. Hogy az ujjak, amelyek oly

serény fürgeséggel ontották a könyvek egész sorát, most már mozdulatlanul s elsárgultan tapadnak az átkulcsolt feszületre, a szenvedés és feltámadás isteni jelképére! Alig mult ötven éves Tihamér püspök és már a multé, a történelemé, az emlékezésé!

Mennyivel szegényebbek lettünk ismét ennek a nagy papnak és kincset érő magyarnak a távoztával! Oly kevés igazi nagyemberünk van s most az egyik legnagyobb: igazi nemzetoktató, tízezrek lelkipásztora s mondhatjuk: milliók tanítómestere is elment tőlünk! Ki fogja pótolni őt? Ki fogja oly lelkeket villanyozó erővel s oly győzedelmes lendülettel hirdetni itthon és az ország határain messze túl, szóval, tollal és rádión keresztül a Hiszekegy diadalos fölényét, a Tízparancsolat ércnél szigorúbb törvényeit, a Miatyánk imájának felemelő, vigasztaló, eligazító kincseit, a csorbítatlan kereszténység egész gazdag tartalmát?

És mégis: amikor gyászolva siratjuk újabb árvulásunkat, ugyanakkor bizakodó, boldog és büszke érzés simogat végig a lelkünkön. Ha korán elmentél is, korán megdicsőült Tihamér püspök, életed mégis egy teljes és befejezett élet volt. Oly duzzadóan gazdag és csordulásig tele élet, aminőre mások 70—80 éves korban is ritkán tekinthetnek vissza. Hiszen az apostoli munkában nem az évek száma számít, hanem a végzett munka, annak mennyisége és minősége. Te ötven év alatt annyit s oly kiválót alkottál, amennyit ennyi idő alatt világviszonylatban is kevesen. Te egy hitben béna világot ismét hinni tanítottál: hinni az Istenben, hinni Jézus Krisztusban, hinni az Egyházban. Te egy egész új férfigenerációt oktattál tüzes lélekkel imádkozni, a Tízparancs pattogó vezényszavára figyelni. Te a magyar ifjúságban új lángokat gyujtottál, a jellemes és tiszta férfiúság lelket edző lángjait. Te paptársaid és kispapjaid százait-ezreit igazítottad rá a modern lelkipásztorkodás újszerű ösvényeire. Te a házakra feszített antennákon keresztül is teljesítetted Krisztus intését, hogy az evangéliumot még a házak tetején is hirdetni kell. Te azzal, hogy írásaidra

egy egész világ felneszelt s könyveidet ma tizenhat nyelven olvassa öt világrész katolikus közönsége, olyan fényt derítettél a magyar pap és püspök nevére, mint Prohászka Ottokár óta senki.

Hány ezer és tízezer lélek jutott általad közelebb az Istenhez! Hányat vezetett szavad, tollad, gyóntatószéked, lelkiatyai tanácsod a boldog és öntudatos hitélet útjára, a büszkén vállalt kereszthordozás, a tiszta élet s a lendületes kötelességteljesítés virágos mezejére! A hétköznapok keserves küzdelmeiben hány találta meg általad az Élő Vizek vigaszát, az Üdvözítő forrásaiban, amelyeket Te tártál fel nekik! Amerre a távíró és rádió elvitte halálod hírét, ma egy világ gyászol Téged, de a megrendült fájdalom mellett mindenütt fölkeltette a hála és forró köszönet érzéseit is a rengeteg jóért, amiben általad részesültek lelkek százezrei.

Köszönjük neked, Tóth Tihamér püspök, Krisztus vértese, a hit keresztesvitéze, páratlan erejű pásztor és magvető, Isten kincseinek pazarkezű sáfárja, köszönjük neked halálodban is, hogy annyiszor megerősítettél bennünket a hitben, a szeretetben, az isteni javak reményében! Hogy annyiszor lelkesítettél fel minket erényre, jóságra, hűségre! Hogy annyi szenvedőt vigasztaltál meg bajában, s annyi küszködőt erősítettél meg a léleküdvösség szent harcában!

Akik felé ennyi szívből s ennyi országból száll a hála s a köszönet, vajjon hiába élt az? Vajjon röviden élt az? Vajjon befejezetlenül hagyta művét? Aki, mint az Irás mondja: „a bölcs mondások titkait fürkészte s a példabeszédek talányaival foglalkozott", akit „az Úr, a hatalmas, eltöltött az értelem lelkével" s aki aztán „úgy hullatja bölcs igéit, mint a záporeső", az, mint az Irás maga folytatja, „nem múlik el sohasem; nem megy feledésbe emléke és neve él nemzedékről-nemzedékre. Bölcseségét népek emlegetik és dícséretét hirdeti a gyülekezet. Ha tovább él, ezerénél különb a neve, ha pedig pihenőre tér, az is hasznára vagyon". (Sir. 39, 3 kk.)

Bizonyos fokig mégis igaz: Tóth Tihamér munkája befejezetlen maradt. Talán az Úr akarta, hogy most már mások folytassák a megkezdett művét s eddigi tanítványai vegyék át az apostolkodás további szerepét. Hogy a pap helyett most az Actio Catholica világi bajnokai lépjenek az első arcvonalba. Ha Tóth Tihamér most hirtelen kiszállna sírjából s mégegyszer, utoljára, csak három percre is megszólalhatna a szószéken vagy a rádióban, vajjon mit kiáltana oda tanítványainak? Mi lenne utolsó üzenete számtalan híve, hallgatója, rajongója felé? Valószínűleg ez: Emberek, híveim, ifjaim, barátaim, ti papok és világiak, férfiak és nők: *ne hagyjátok csonkán és csorbán az én életem egyetlen munkáját!* Ha most az én kezemből kihullott a kard, vegyétek föl ti és folytassátok a szent harcot ott, ahol én abbahagytam! Vigyétek diadalra a krisztusi zászlót, amely nekem ma már csak szemfödőm és sírtakaróm, de amelyben egyesegyedül van győzelem itt a földön és ott a síron túl!

Ott a síron túl! Püspök atyánk, Te tudtad, mi van odatúl, hiszen te már ebben az életben az Isten országának életét élted. Papi lelked egész izzó hitével odatúl vertél magadnak örök sátrat s a földet csak oltárlépcsőnek, az életet csak lépcsőimának tekintetted, amelyen át a lélek az Úr szent hegyére száll fel. Soha nem merültél el a porban, soha nem voltál rabja az élvezet s a könnyű élet rózsás bilincseinek. Nem vagyont és dicsőséget kerestél. Nem hajladoztál és alkalmazkodtál kitüntetésekért és elismerésekért. A Te egész vágyad Krisztus egykori látása, az ő országába való jövendő bevonulásod menyegzői napja volt. Azóta, hisszük, lelked el is érte már ezt a dicsőséges célt, ezt a túlvilági beteljesedést.

A Te sírodra is rá lehet már vésni Louis Veuillot sírverésének gyönyörű sorát: *„Il voit ce qu'il a cru"* — most már *látja* és szemléli, amiben idelent oly erősen *hitt*. Most már Krisztus arcának fényessége hull a homlokodra s az örökhalmok kívánsága teljesedik

rajtad. Most már megpihentél fáradalmaidtól, mert cselekedeteid követtek téged.

Sóvár szemmel nézünk a távozó után, de könnyeinken keresztül ragyog a tündöklő remény, hogy Tóth Tihamér lelke ott van már, ahova a jó harcot harcolók jutnak, a hitnek megőrzői, a pályafutás befejezői. S hogy aki e földön annyiunknak mutatta az utat az Ég felé, most már odafenn készíti hívei számára a belépőt.

Megfogadjuk sírja szélén, hogy híven őrizzük tanítását, sőt tovább adjuk és tovább fejlesztjük azt, hogy diadalmas valósággá pezsdüljön a magyar élet egész vonalán s buzgó imádsággal kérjük az Urat, adja meg Tihamér püspöknek az igazak jutalmát, nekünk pedig egykor vele együtt az odatúl való viszontlátás boldog örömét!

Egy jeltelen katonasírra.

(P. Bús Jakab emlékezete.)

Nem, drága és felejthetetlen P. Bús, nem tűnhetsz le végleg a magyar ugarról anélkül, hogy itt, a magyar művelődés e szemlélőpontján is ne méltassunk téged, aki a legnemesebb értelemben vett magyar kultúrának egyik legcsendesebb, de kétségtelenül egyik legértékesebb és legtevékenyebb munkása is voltál.

Az élet csalóka szempontokkal dolgozik, kénytelen dolgozni sokszor. A fény, a méltóság előtt hajlong akkor is, ha viselője kevés egyéni értéket tartalmaz; bizonyos fokig így is kell ennek lenni, mert a méltóságnak mint ilyennek is tisztelet jár ki. De a halál egyszerre leereszti nemcsak az életünk sorompóit, hanem a méltóságok és rangok gátjait is s ettől kezdve a legszerényebb és legigénytelenebb ember is nagyon sokak fölé kerekedhetik, akik mögött ebben az életben háttérben állott és háttérben akart állni.

P. Bús napjaink magyar katolikus életének legtevékenyebb és legsikeresebb építői közé tartozott. A mai nemzedék, amely már hozzászokott az értel-

miség hitvallásához, nagygyűlésekhez, ünnepélyekhez, Americanákhoz és egyházközségekhez, szinte el sem tudja képzelni már, mi volt itt a lelki élet, a komoly kereszténység terén úgy 30 évvel ezelőtt, Bús páter fellépése idején, főleg az értelmiség körében. Emlékszünk arra az időre, amikor püspöki városokban három értelmiségi ember nem akadt, aki húsvéti kötelességét elvégezte volna. Amikor már az is nagy szó volt, ha valahol egy katolikus kaszinó megalakulhatott — ennél tovább aztán már igazán nem futotta a vallási öntudatból. Vagy amikor az akkor már 100 ezer katolikust számláló Szegeden még fa nőtt a belvárosi templom nyomorult oromzatán s a városban öt szélsően radikális és zsidó napilap mellett egyetlen betűnyi katolikus sajtó nem jelent meg, templomba legföllebb öreg anyókák ha jártak s aki kereszténységet mert emlegetni, azt azonnal a földbe tuskózták, nem éppen csak a zsidók és szabadkőművesek, hanem a végleg megfélemlített és elgyávult katolikusok is.

Igaz, akkor már ott lángolt Prohászka igehirdető zsenije a magyar szószékeken s az emberek kezdtek felfigyelni rá. De ne felejtsük el: Prohászka akkor még, bölcs taktikai okokból, elég óvatos és tartózkodó volt s akkoriban hangzott el az a bizonnyal erősen túlzott, de nem alap nélkül való megjegyzés, hogy az ő beszédeit zsidók és protestánsok épúgy hallgathatták, mint katolikusok. Az ő munkája úttörő munka volt s az evangéliumi elvhez igazodott, amely szerint nem kell mindjárt vastag ételt adni annak, aki azt még el nem bírja. Egyesek, mint Izsóf Alajos, a kor szellemehez való nagyobb hozzásimulást ajánlottak, mint amelynek révén talán közelebb hozhatjuk az értelmiséget az elfelejtett katolicizmushoz.

Ekkor lépett fel P. Bús. Az ő gyenge, törékeny alakjával, szelíd és mégis a meggyőződés tüzétől átfűtött szavával s minden kompromisszumot megvető modorával, csengő, finom hangjával s mindenekfölött: apostoli egyéniségével. Akkoriban a baloldali lapok szinte hetenkint támadták s a legdurvább módon ki-

pellengérezték, de soha olyan ellensége nem akadt, aki tagadhatta volna, hogy Bús páter soha önmagát nem kereste, soha hiúság, nagyravágyás, egyéni érvényesülni akarás nem vezette. Soha egy szót nem ejtett, egy tapodtat nem lépett, amelynek nem Krisztus szeretete és az ő országának diadala lett volna a mozgatója. Nem volt tudós, nem volt író, legföllebb hitbuzgalmi értelemben, még a szónoklat tipikus, retorikai iskolájához sem tartozott.

Ami gyujtott benne s ellenállhatatlanul hatott, az a tiszta, belső, természetfeletti tűz volt, amely ebből a filigrántermetű, szelídmosolyú emberből mint valami élő transzparensen keresztülvilágított: az a tűz, amely az apostolok sajátja. Ennek a tűznek nem lehetett ellenállni, akkor sem, amikor az a művészeti retorika csillogó fegyvereit tudatosan mellőzve, egyszerűen a meggyőzésre és a férfias következetességre utalva szólította fel a katolikus intelligenciát a katolikus hitélet gyakorlataira. Jól látta, hogy addig teljesértékű katolikus megmozdulásról szó nem lehet, amíg a férfivilág s annak értelmiségi része vissza nem tér az aktív katolicizmushoz s ő mindenkinél inkább és következetesebben és mindenkinél sikeresebben vállalta is ezt a térítői feladatot. Az újabbkori magyar katolikus értelmiség visszavezetése a hitélet gyakorlataihoz Prohászka mellett elsősorban az ő nevéhez fűződik, sőt talán e két nagy név viselőire is vonatkoztatható az, amit valamikor Bossuet mondott Bourdaloue páterről, amikor ékesszólását magasztalták: „Az én beszédeimre az emberek még a gyóntatószékekre is felhágnak, de P. Bourdaloue beszédeire a gyóntatószékbe tolonganak..."

Bús nemcsak térítő volt, hanem kiváló szervező is. Ő fújta meg először a riadót a vallás- és nemzetellenes szabadkőművesség ellen. Ő ismerte fel Magyarországon először az ősi, nagyérdemű Mária-kongregációk csökkentetlen jelentőségét a férfivilág hitéleti megszervezésében. Emlékszünk a harminc év előtti időkre, amikor Bús az ő világi alter ego-jával, Bar-

kóczy Sándor báróval járta az országot s mindenfelé megalakította az Urak Mária-kongregációját. Megannyi csira lett ez, amelyből később egész hatalmas mozgalmak indultak ki. Nem volt könnyű dolog: akkoriban száz-kétszáz előkelő állású budapesti férfiembert a Mária-kongregációba tömöríteni. Az Est, a Világ s a többi baloldali lapok hónapokon át szinte tüzet okádtak, a parlamentben egész szabadkőműves csatasorok fejlődtek fel ellene. Utóbb mint a Mária-kongregációk mozgalmának kiterjesztése, a szintén ő általa kitervelt Ave-egyesület (Anyaszentegyházat Védelmező Egyesület) kötötte le P. Bús figyelmét. Ennek a szervezetnek az Alföld nem egy városában jutott jelentős szerep a hitéleti megmozdulásokban, még jóval a Katolikus Akció országos zászlóbontása előtt.

De Bús e mellett minden másra kiterjesztette figyelmét, amitől csak a lelkek regenerációjának előmozdítását remélhette. Jelentékeny részt vett a Jézustársaság magyar rendtartományának megszervezésében, amelynek első főnöke ő volt, a Kongregációs Otthon megépítésében, a Központi Sajtóvállalat létesítésében, az alföldi pasztoráció szervezésében s az alföldi katolikus nagygyűlések létesítésében, nem utolsó helyen a szegényügy s a karitász szervezésében. Lankadatlanul beszélt, írt, cikkezett, tárgyalt, buzdított, tanított s a mellett még a kisegítő lelkipásztorkodás egyszerű és fárasztó munkáit is holtanapjáig végezte: prédikált, gyóntatott, lelkigyakorlatokat vezetett. S mindezt oly törékeny testtel, hogy évek óta már szinte csak hálni járt belé a lélek. Utolsó éveiben már éjtszakánként kínzó köhögés rázta órák hosszat amúgyis csaknem légies fizikumát; akik azonban résztvevően érdeklődtek hogyléte felől, azoknak lehiggadt, nyugodt mosolyával csak annyit mondott: „Nem fontos! Holtig csak elélünk!"

És most elment, 74 éves korában. A szegedi székesegyházban temették el, Klebelsberg és Somogyi Szilveszter mellett. Püspök temette. A szegedi hívek

zokogó tömege, síró férfiak hosszú sorai kísérték utolsó útjára. S mi mégis úgy éreztük: temetésére a magyar katolicizmus nem figyelt fel eléggé. Nem emlékezett már vissza arra, amit Bús páter fiatalabb korában tett. Aki életében soha önmagát nem kereste és sem fényes címeket, sem méltóságokat nem viselt, azt az élők közül is meglehetősen észrevétlenül engedtük lelépni. Pedig talán mégsem helyes ez. Bús páter egykori fegyvertársa, Barkóczy Sándor báró mondotta egyszer, hogy a magyar katolikusságnak nem a legfőbb erénye a háladatosság. Megtapasztalta ezt ő maga, Barkóczy, amikor katolikusok fordultak ellene. Megtapasztalta ezt Bús páter rendje a történelem folyamán elégszer, még legutóbb is nálunk a Pázmány-egyetem alapításának jubileumán, amikor szinte maradéktalanul sikerült a jubiláló egyetem első hőskorának fenntartóit és felvirágoztatóit elhallgatni. A magyar katolicizmusnak ezt a feledékenységét egy kicsit a halott Bús páternek is meg kellett tapasztalnia.

Ne essünk mi is a hálátlanság hibájába. Szögezzük le, hogy Bús páter azoknak a csendes és alázatos Krisztus-katonáknak a sorából való volt, akik az újabb időkben legtöbbet s legönzetlenebbül tettek a magyar katolikus értelmiség világnézeti és erkölcsi talpraállítása érdekében.

Néhány őszinte szó a magyar kultúráról.

Ha csokorba kötnők azokat az elismerő, kedves, gyakran ditirambikusan magasztaló nyilatkozatokat, amelyekkel a Magyar Kultúra olvasói folyóiratunkat évek során oly sokszor kitüntették, senki sem mosná le rólunk a dicsekvés és kérkedés vádját. Volt, aki önmagát sajnálta azért, hogy oly későn ismerkedett meg a Magyar Kultúrával s hogy évek múltak el, míg ebben a folyóiratban felfedezte a vallásos tudás és hitvédelem kiváló kincseit. Most egy bankigazgató írja, hogy barátai, akik az ő felszólítására a Magyar Kultúrát megrendelték, oly lelkes olvasói lettek e folyóiratnak, hogy

van, aki egy ültében végigolvassa az új számot s előfordul, hogy egész éjjel olvas s a hajnalcsillag kel fel, mire végére ér. Egészen bizonyos, hogy aki a Magyar Kultúrának éveken át olvasója, bizonyos magasabbrendű katolikus művelődésre és öntudatra tesz szert, militáns, sokoldalú fegyverzettel felvértezett katolikussá lesz, akit meg nem tévesztenek többé bizonyos modern jelszavak s el nem altatnak a divatos felületességek.

Ha azonban ez így van, akkor egyet igazán nem értünk, azt, hogy akkor miért nem tesz róla a magyar katolicizmus, hogy ez a folyóirat igazán közkincsévé váljék mindazoknak, akik egy erőteljes és komoly katolikus reneszánszt áhítanak? Hogy miért nem verbuválnak valamennyien sokkal élénkebben új meg új előfizetőket, miért nem ajánlják, teszik szóvá, ismertetik jobbra-balra, miért nem utalnak rá többször, miért nem teszik szinte magától értetődővé, hogy komoly, intelligens katolikusnak csak az számít, aki olvassa a Magyar Kultúrát?

Vajjon ez itt most csak egyszerű előfizetési felhívás? Az is, ha tetszik; hogyne, szükségképpen. De elsősorban és legfőképpen nem ez, hanem egy eszmei ok hangsúlyozása. Miért nem szereti a magyar katolikus értelmiség a maga szellemi fegyverzetét annyira, hogy annak diadaláért és általánosabb érvényesüléséért szót is merjen emelni? Miért vagyunk oly tétlenek, oly passzívak, oly kényelmesek, oly semmire sem gondolók? Ha a protestánsoknak ilyen lapjaik volnának, az eget és földet megmozdítanák, hogy minden protestáns értelmiségi családban ez a lap ott legyen. A magyar katolikusok pedig, még akik járatják is (hála Istennek, hiszen elég szép számmal járatják), a legritkább esetben tesznek róla, hogy a lapot mások is megismerjék s olvasását magától értetődő katolikus kötelességnek tartsák.

Azt se tessék mondani, hogy hiszen van más hasonló katolikus folyóirat is. Ne vitatkozzunk róla. Hogyne lennének. Talán olyan is, amely a tudományos

alaposságot és komolyságot az elevenséggel és gyakorlatiassággal ugyanilyen mértékben köti össze. Ám, járassák és terjesszék azokat. De a helyzet az, hogy a többi hasonló célú folyóiratokat valószínűleg még sokkal kevésbbé pártolják, még sokkal kevesebb megrendelőket szereznek nekik. Nem a Magyar Kultúra külön keserve ez, hanem az értelmiségi katolikus folyóiratoké általában. A katolikus értelmiségi társadalomnak csak elég kicsiny, vékony, elenyésző rétegecskéje az, amely komoly irányú katolikus lapot járat és olvas, és aki járat és olvas, az sem exponálja magát érte, hogy ez a réteg növekedjék és vastagodjék. Ez a mi panaszunk, ez a mi siralmunk.

Ebben a passzivitásban nem nehéz a magyar katolicizmusnak azt a rákfenéjét felismerni, amely általában is legvégzetesebben gyengíti és sorvasztja a mi erőinket. Zsidó és protestáns, szabadkőmíves és szocialista mindent elkövet, hogy a maga táborát növelje, hadállásait kiépítse, mindent felkaroljon, támogasson és szilárdítson, ami az ő világnézetének szolgálatában áll; egyedül a katolikus az, aki még ha befelé híven vallja is Egyházának krédóját, tenni érte, gyakorlatilag és modernül tenni: propagandázni, kiállani, védeni, terjeszteni, felvirágoztatni a világért sem mer, a világért sem hajlandó.

Egy jókora adag vénasszonyság rejlik nagyon sok katolikus emberünkben, ez az igazság. És ezért maradunk mi hátra a nagy többségünk ellenére úgyszólva minden érvényesülési vonalon. Majdnem azt kellene mondanunk: úgy is kell nekünk, miért vagyunk ily hihetetlenül álmatagok, tétlenek, gyávák és öntudatlanok!

Van, aki a pénz szűkét hánytorgatja. Csakugyan vannak embereink, akiknél a mindennapi kenyérre való is hiányzik, ahol még az a negyedévi pár pengő is leküzdhetetlen akadálya a folyóirat járatásának. De általánosságban csak nem mondhatja senki, hogy a negyedévi megrendelési összeg lenne az a leküzdhetetlen akadály, amely a mi katolikus értelmiségi át-

lagunkat a katolikus folyóirat járatásától visszatartja. Ennél sokkal, de sokkal több megy ki az átlagos családban hetenkint és naponkint sokkal kevésbbé fontos és szükséges dolgokra. Az ilyenféle ellenvetésben vagy kibúvóban igazán csak a katolikus irodalom abszolút lebecsülésének, a katolikus önképzés fontossága meg nem értésének kiáltó jelét látjuk; szomorú tanúságát annak, mennyire szükség volna több magyar kultúrára, több komoly művelődési vágyra, több szellemiségre általában a mi köreinkben.

Milyen hatalom lenne egyszerre a katolikus gondolat, ha folyóirataink barátai csakugyan tevékeny jóbarátok lennének s felhasználva minden alkalmat, most pl. a nyaralási érintkezéseket, aktív propagandát fejtenének ki érdekükben. Szomorú, ha még mindig nem vesszük észre, hogy az ilyen akciókkal nem is annyira ezt vagy azt a folyóiratot gazdagítjuk, hanem saját magunkat, a magunk világnézetének diadalát, a magunk érvényesülését, a fiaink s leányaink jobb és szebb jövőjét!

*

Ismételten szemére vetették a Magyar Kultúrának, hogy magyar kultúrát mond és katolikus kultúrát ért: a katolikus felekezeti szempontot minden fölé helyezi.

Bátran és emelt fővel álljuk ezt a „vádat" s legföllebb az ellen tiltakozunk, hogy valaki a mi világnézetünket kicsinyes felekezeti érdekképviselettel azonositsa. Igenis valljuk és azon épül fel egész életnézetünk, hogy minden nemzet kultúrája, ha alapos és őszinte akar lenni, csak keresztény kultúra lehet, ami számunkra annyit jelent, hogy pontosan annyi érték és erő rejlik benne, amennyi kifejezett és bennfoglalt katolikumot tartalmaz.

Lehet, hogy ez a felfogás sokak szemében kihívó és érthetetlen. Mi mégis teljes öntudattal ragaszkodunk hozzá s igazát is tudjuk adni. A liberális közfelfogás, amelyet sajtó, irodalom s bizonyos fokig a hivatalos

ügykezelés is még mindig követ, a vallásos eszmének egy nemzet életében s kultúrájának kialakulásában nem tulajdonít ekkora fontosságot. Nem ellenséges a kereszténységgel szemben, de a világnézetet nem is helyezi előtérbe, annál kevésbbé, mert attól fél, hogy ebben a pillanatban felekezeti érzékenységet súrol. A lappangva még ma is uralkodó liberalizmus szemében a vallás szép és jó dolog, de nem éppen fontos; mindenesetre kevésbbé fontos, mint a politikai, közművelődési, kereskedelmi, földmívelési, közlekedésügyi és városrendezési kérdések, tudomány és irodalom, színház és művészet. Ez a felfogás annyira elterjeszkedett, hogy még meggyőződéses katolikus is akad, aki így beszél: ha vallásos felfogásomat akarom erősíteni, a templomba megyek, de ha a magyar művelődés iránt érdeklődöm, akkor nem érdekelnek a világnézeti kérdések.

Bizonyítgassuk, hogy ez a felfogás végzetesen téves? Hogy a világnézet mégis, csakugyan minden etikai alapon álló, komoly, nemzeti művelődés nélkülözhetetlen alapépítménye? Elég, ha Oroszország vagy újabban Spanyolország példájára mutatunk. Az elkereszténytelenedés útján ott nemcsak templomok s egyházi intézmények mentek tönkre, hanem hovahamar a nemzeti kultúra védbástyái is. Oroszországban minden odaveszett a kereszténységgel együtt, amit nemzeti értéknek, erkölcsi erőnek, művelődésnek, nemes hagyománynak nevezünk. Az a politikai vagy szellemi bolsevizmus, amely Európa nemzeteit elöntéssel fenyegeti, nem csupán Isten-ellenes, hanem éppen úgy ember- és nemzetellenes is. A spanyol és orosz nemzeti gondolat védelmezői annakidején szintén pontosan abba a hibába estek, mint nálunk most a nemzeti művelődés laicizálói: nem vették észre a mélyebb összefüggést a vallási eszme és a nemzeti művelődés között. Ők is csak kereskedelemben, iparban, egyetemekben, színházakban és közigazgatásban bíztak. S miközben ezeket tatarozták és csinosították, az ellenség rájuk gyujtotta a fedelet s mindenük odaégett...

Ha igaz, hogy egy nemzet boldogulásához, a szociális béke és egyensúly kialakulásához, a tisztakezű kormányzathoz és közigazgatáshoz, az egymás baján segíteni tudó és akaró közösségérzethez más is kell mint pénz, szurony és paragrafus: ha igaz, hogy egy nemzet boldogulásának első föltétele: az emberek, a polgárok megfelelő lelkülete, akkor a mi tételünk máris igazolva van; nincs szükség további bizonyításra. Mert senki és semmi a világon az embert úgy meg nem neveli, a nemzeti és nemzetközi életnek oly komoly és értékes tagjává nem teszi, a kölcsönös segédkezésnek, az emberhez méltó együttélésnek, a szociális, hazafias és családi kötelességteljesítésnek oly hasznos tényezőjévé nem avatja, mint a katolikus krédó s a katolikus erkölcs. Amikor tehát a katolikumot építem, a nemzetet építem, a társadalmat szilárdítom, a közjólétet, közbékét és közegyensúlyt erősítem. Százszor jobban, mintha reggeltől-estig a Himnuszt énekelném és hazafias szólamokat zengenék.

Hogy ezt ma még sokan nem értik? Hogy még katolikusok közt is sokan vannak, akik ezt be nem látják? Akik, ha katolikumról hallanak, azonnal elfintorítják az orrukat s azt hiszik, a katolicizmus csak szenteltvíz és tömjénillat: ez nem változtat a tényeken. Ez csak azt igazolja, hogy itt az idő, nagyon is itt az idő, hogy ezt a berögzött liberális babonát végre kiirtsuk a fejekből, legalább a katolikus értelmiség fejéből és szívéből. Hogy legalább a saját táborunkban ébredjünk végre magunkhoz s ne magunk szolgáltassuk az ellenfél számára a gondolatnélküliség jegyében a segédcsapatokat!

Éppen ez az ellenvetés, hogy nem értik, miért „Magyar Kultúra" az, ami katolikus kultúrát sürget: mutatja, mennyire szükség van a munkánkra. S azért amig Isten erőt ad s amíg toll ki nem hull a kezünkből, ezért a nagy eszméért és nagy igazságért, ezért a félreismert, elfeledett, elhomályosítani engedett nagy életelvért teljes erőnkkel küzdünk és dolgozunk.

Hála Isten, vannak, akik megértik munkánkat és hozzánk állnak.

A Magyar Kultúra harmadfél évtizedes munkája még sem volt eredménytelen!

De mennyi, jaj mennyi még a tennivaló!

A huszonötéves Magyar Kultúra.

Hálával a Gondviselés és köszönettel munkatársaink, olvasóink és barátaink iránt, tekintsünk vissza a Magyar Kultúra első negyedszázadára.[1]

Huszonöt év van olyan idő ebben a rövid és gyorsan rohanó életsodorban, hogy érdemes megállni utána s visszapillantani a megtett útra. Nem kell a jelentőségünket túloznunk, sem magunkat a kitűzött célok szolgálatában pótolhatatlannak tekintenünk, de nem szabad elhallgatnunk azt sem, ami tény s amit mindenki ellenőrizhet.

Visszapillantva az elmúlt 25 esztendőre, az az érzésünk, hogy a Gondviselés a magyar katolikus és keresztény élet szolgálatában különleges feladatok betöltésére hívta meg folyóiratunkat s azokat, akik akár mint munkatársak, akár mint olvasók ügyünkkel azonosították magukat. Ha a magyar katolicizmus és a magyar kereszténység ma lényegesen jobb helyzeten van, mint volt 25 évvel ezelőtt, abban felismerhetőleg megvolt a maga különleges szerepköre a Magyar Kultúrának is.

Huszonöt évvel ezelőtt a magyar élet világnézeti vonatkozásban s a keresztény kultúra tekintetében csakugyan lényegesen más helyzetben volt, mint ma. Annyira másban, hogy akik arra az időre már nem emlékeznek, ma szinte el sem tudják igazában képzelni, milyen szörnyű süllyedési mélyponton botorkáltunk akkoriban. Az országon a szabadkőműves irányí-

[1] A Magyar Kultúra 1912 karácsonyán indult meg, tehát 25 éve; az évfolyamok száma azonban eggyel kevesebb, mert a folyóirat a kommunizmus évében szünetelt.

tás alatt álló, gőgös és önhitt liberalizmus uralkodott, amely vakon hitt a technika és a kapitalista haladás megakaszthatatlan folytonosságában, a tőke és az anyag mindenhatóságában s magától értődőnek tekintette a kereszténység félrelökését, fensőséges megvetését. Az Egyház nagyrészt a multnak presztizséből élt s bizonyos fokig a lelkek birodalmában is uralkodó tehetetlenségi nyomatékból. A magyar művelődés a keresztényellenes szabadgondolat terrorját nyögte. Kicsiny oázisok akadtak csupán a sivatag közepén: némi katolikus egyesületi élet, némi, elég vérszegény irodalom, egy még a papság köreiben is szinte csak kivételesen olvasott napisajtó; a fővárosban mindössze 16 plébánia s néhány szerzetestemplom; a parlamentben egy gyakran hősies erőfeszítést kifejtő, de kicsiny számú s néha párbajhősökkel tarkított Néppárt; a főváros vezetésében mindössze 5—6 keresztény érzelmű városatya 400 vagy 500 szabadkőműves között. A hivatalokban más mint hárompontos testvér legfeljebb akkor juthatott előre, ha zsidó volt. A liberális napilapok csak úgy ontották a gúnyt és szidalmat a komoly kereszténységnek minden mozdulni-próbálkozására, cikkeikben és hirdetéseikben fék és szemérem nélkül hirdették a nemiség szabad kiélésének jogát és űztek leánykereskedelmet és nővásárt. Másnak úgyszólván szava sem volt ebben az országban, mint az uralma teljéhez elérkezett harcos szabadgondolatnak, a zsidóság legmohóbban uralomra vágyó és kereszténygyűlölő részének, amely mellett, sajnos, az akkori protestantizmus nem egy vezére is aggálytalanul ott hadakozott.

Az általános sorvadás közepette azonban feltűntek már az újkort előkészítő jelek, az ébresztők és feltámasztók komoly próbálkozásai. A legszomorúbb lesüllyedettség és álomkórság idején hasogatta végig a sötét magyar eget *Prohászka Ottokár* lángelméjének és lángszívének meteorszerű tündöklése s mint egy karácsonyt hirdető csodálatos csillag mutatott ösvényt az elfelejtett és megtagadott Ige felé. Prohászka mel-

lett ott ragyogott már sok nemes akarat s tiszta tudás is a hajnal derengésében. *Zichy Nándor, Molnár János, Dudek János, Mihályfi Ákos, Giesswein Sándor, Andor József* —, hogy csak néhány kimagasló nevet említsünk ebben a sorban a már távozottak közül. A Szent Imre-kollégiumban — akkor még csak egy volt — *Glattfeider Gyula és Zichy János* már egy öntudatosabb katolikus értelmiség nevelésén dolgozott. A hitbuzgalmi élet főleg a *P. Bús és Bóta* által felszított Mária-kongregációs férfimozgalom során számos katolikus embernek adta vissza keresztény öntudatát. A hivatalos egyházi szervezet is rendületlenül őrt állt a még el nem vesztett értékek felett. Azonban talán még Prohászka diadalmas optimizmusa sem hitte volna közelinek az időt, amikor ezek a jobbravágyó, messiásváró hangulatok nagyjából valóságokká érnek a keresztény kultúra totális igényeket jelenthet be a magyar életre és művelődésre.

Talán nem szerénytelenség, ha azt hisszük, a Magyar Kultúrának ott volt némileg sorsdöntő a hivatása, hogy az új öntudatra ébredt katolicizmus nevében egyre szélesebb körben keltve visszhangot, jelenthette be ezeket a totális igényeket s követelhette, szorgalmazhatta az elért meglátásokból folyó gyakorlati következtetések komolyanvételét

Emlékszünk: *a Magyar Kultúrának mindenekelőtt a hangja maga volt újszerű és szokatlan.* Mindenki felfigyelt rá, egyesek örömmel és új bizalommal, mások bősz-bosszúsan, ideges félelemmel, sőt megriadtan. Nem a Magyar Kultúra érdeme volt, hanem a helyzet szignatúrája, ha azt mondhatjuk: éppen az volt a Magyar Kultúrának első vitézi tette, megcsodált, hallatlanul vakmerő és sokfelé felháborodással észrevett provokációja, hogy azt merte mondani, sőt programmul vallani, hogy Magyarország kultúrája csak a keresztény kultúra lehet s hogy az ország sorsának jobbrafordulását az ebből az elvből folyó gyakorlati következtetések és számonkérések útján lehet csak jobb jövő felé lendíteni. A csodálkozás vagy meg-

ütközés moraja futott végig e hangra az országon. Micsoda? Hát így is lehet? Hát a katolicizmus még helyet mer kérni a nap alatt? Mégpedig nemcsak ódon káptalani házakban és világtól elrejtett kolostorokban? Nemcsak hajnali zsolozsmákon és személyi versengésekben? A katolicizmus magát a magyar művelődés alapjául kiálthatja ki? Nevelésügyben, karitászban és szegénygondozásban, de azután az irodalomban, a tudományban s a közéletben is? Sőt azzal a biztos tudattal szállhat le az arénába, hogy győznie pedig csak neki lehet, mert csak neki van igaza és minden ellenséges diadal csak a katolikusok tétlenségének és mulasztásának eredménye, nem pedig érveik hiányosságának a jele. Ez még a katolikusok oldalán is sokfelé az ujság erejével hatott.

*

Magára a *Magyar Kultúra alapítására* is a közvetlen indítást ez az uralkodó kereszténye llenes kultúrirány adta meg. Az a vakmerően kihívó hang, amellyel a mohóságában telhetetlen szabadgondolkodás már szinte a kegyelemdöfést akarta megadni a keresztény eszméknek.

A dolog úgy történt, hogy a magyar orvosok és természettudósok vándorgyűlést rendeztek Veszprémben s díszelnökül meghívták Veszprém nagyműveltségű akkori püspökét, báró Hornig Károly későbbi bíborost. Az akkor szélső radikális, keresztényfaló „Est" s az „Úttörő" ezért dühödt szavakkal esett neki az orvosoknak és természettudósoknak s számonkérte tőlük, hogyan merészelték a középkori bagolyvárak egyik őrét, a katolikus püspököt állítani az élre ott, ahol haladásról, tudományról s művelődésről van szó.

E sorok írója, aki akkoriban régen sírta már, hogy vezető egyháznagyjaink nyilván nem igen olvassák az ellenséges lapokat s így fogalmuk sem igen lehetett arról, milyen hangnemben folyik a harc a szellemi téren az Egyház ellen, felhasználta ezt az alkalmat arra, hogy megküldötte a veszprémi püspöknek az őt

támadó cikkeket s megkérdezte: nem volna-e itt az ideje annak, hogy a szólamkultúra hőseinek egyszer már a tudás és szellem fegyvereivel koppintsunk az ujjukra? Hogy az erre következett levélváltásból és eszmecseréből hogyan született meg a Magyar Kultúra, azt elmondottuk már egyszer.[1]

Mikor azután hosszas tervezés után megindultunk, mindjárt legelső számunkban boldogult Platz Bonifác zirci főigazgató cikkét közöltük a darwinizmus hanyatlásáról, arról, hogy a legnevesebb mai természettudósok már csak igen körülhatárolt értelemben vallják fenntarthatóknak Darwin elméleteit. Egy derék világi katolikus akkor ámulva tette le olvasás után a cikket: Hát igaz ez? Hát nem darwinista már a világ? És nem is lesz az soha többé?

A proletárdiktatúra elhordta szerkesztőségi iratainkat s így a Magyar Kultúra legrégibb dokumentumait ma hiába keresnők. De emlékszünk, az első felhívásban benne volt, hogy tudományos lapot akarunk ugyan, de nem szobatudós lapot; folyóiratot, amely a legkényesebb tudományos és irodalmi ízléssel az időszerűséget akarja összefűzni, az elméleti kérdések mellett *az életet, a valóságokat akarja legelső helyen figyelemmel kísérni.* A programmnak ezt a pontját azután álltuk is; annyira álltuk, hogy csakhamar a Magyar Kultúra lett az újjáébredő magyar kereszténység és katolicizmus (ez a kettő sokáig tökéletesen egy volt) legerősebb zászlóvívője. Aki protestáns részen szintén a komoly kereszténység újjáéledésére vágyott, az mellénk állt s azért a Magyar Kultúrának kezdettől fogva lelkes protestáns olvasói, sőt dolgozótársai is akadtak (Császár Elemér és Ernő, Burján Károly).

Különösen egy rovat vonta magára a figyelmet: a *„Pajzs és kard" rovata.* Rövid, sziporkázó válaszok a felvetett vagy önként felvetődő kérdésekre; elintézései az ellenfél egy-egy víhatatlanként tekintett had-

[1] Lásd e kötet 447—449. lapjait.

állásának. Erős apologétikus jelleg azon az alapon, hogy hiszen a tájékozatlanság és vallási tudatlanság szokott a keresztény és katolikus világnézetnek legfőbb ellensége és akadálya lenni. A mi érveinket nem lehet cáfolni, a mi álláspontjainkat nem lehet visszautasítani, csak egy alapon: ha az emberek nem ismerik vagy félreismerik azokat.

*

Cikkeinkben a tudományos és védekező eszme tisztázásán kívül állandó téma lett: a magyar kultúra és *magyar katolicizmus fogyatékosságainak szüntelen szemmeltartása* s a segítés módjainak folytonos kutatása. Nyughatatlan, egyre kereső, hiányokat s bajokat feltáró, orvosszereket sürgető, felrázó lap lettünk. Bizonyos embereknek kényelmetlen orgánum: azoknak a mult század végéről ittmaradt embereknek, akiknek minden úgy volt legjobban, ahogy volt s akik a mi folytonos lelkiismeretvizsgálatunkban és felrázó kísérleteinkben szendergő álmaik illetéktelen zavarását és fölösleges izgágaságot láttak. Mindjárt első félévünkben napirendre tűztük s onnan a beteljesedésig soha többé le nem vettük a budapesti plébániák és templomok kérdését: azt a visszás állapotot, hogy 100.000 lelket számláló plébániák voltak s a hivők egész serege arra volt kényszerítve, hogy sokkilométeres utakat tegyen meg, ha egyszer életében netán a lelkipásztorával érintkezni akart. Hangoztattuk egy versenyképes, irodalmi színvonalon álló, pártok kereteibe nem kötött sajtó fontosságát. Ebben a kérdésben csakhamar harc keletkezett és két tábor állt egymással szemben. Az egyik azzal akart elintézni minket, hogy ha az Alkotmánnyal és Új Lappal nem boldogulunk, még kevésbbé boldogulunk majd egy tervezett harmadikkal. Csakhogy a vitában hamarosan a mi oldalunkhoz csatlakozott az ország színe-java s elkerülhetetlenné vált a nagy katolikus sajtóakció, amelyet egy 1917 áprilisában megjelent tanulmányunk

vezetett be. A háborúban a pápai békeakcióknak Magyarországon úgyszólván egyedüli szószólói voltunk és sürgettük a másik fél meghallgatásának elvét. A forradalom közeledő viharának vészharangjait a magyar sajtóban jóformán senki rajtunk kívül nem kongatta, a mindent letarolni készülő radikális és marxista irányzat veszedelmét, legalább ily élesen és komolyan, senki sem hangoztatta. A forradalom természetesen elsők közt szüntette be a Magyar Kultúrát, dúlta szét nyomdáját s kényszerítette feloszlásra, menekülésre a szerkesztőséget. A nemzeti ébredés hónapjaiban megint csak a Magyar Kultúra hangoztatta legerősebben, hogy a pusztán jelszavas kereszténység nem hozhat megoldást, hogy a hirtelen keresztény-nemzetire festett liberális mimikri csak mimikri, amely mögött, ha világnézeti tisztulás nem jön, tovább is ott rejlik a régi korhadás és világnézeti elvtelenség. Az Actio Catholica szükségességét ugyancsak mi hangoztattuk először, éveken át egyesegyedül, majd mi igyekeztünk kidolgozni annak gazdag szellemi s gyakorlati tartalmát.

Az új helyzetekkel új feladatok adódtak s új harcok lettek elkerülhetetlenekké. Ezeknek a harcoknak folyamán nem csoda, ha a Magyar Kultúra sokak szemében az ellenséges érzület vagy az idegesség céltáblája lett. Nem lehet bizonyos komoly igazságokat védeni s bizonyos komoly álláspontok tisztázását sürgetni anélkül, hogy egy csomó ember, akinek érdeke a tévedés fenntartása s a visszaélések tovább burjánoztatása, fel ne jajduljon. A Magyar Kultúrának büszkesége, hogy nemcsak minden romboló irányzat, beleértve az egyházforradalmat is, benne látta legfőbb ellenségét, hanem minden katolikus árulás is, minden a katolikumot puszta élvezeti tárgyként élvező tétlenkedés és abban szabad haszonélvezeti területet kereső tudatlanság, fanatizmus és elvtagadás.

A Magyar Kultúra tudatában volt annak a felelősségnek, amely a feléje áramló bizalomból magából

adódott. Sokan ismerték el vezérüknek s benne a legtisztább, lehiggadtabb katolikus világszemlélet természetes szócsövét látták. Voltak fiatal hangok, amelyek nagyobb fürgeséget s több támadókedvet sürgettek, de a fejlődés nem őket igazolta, hanem azt az irányt, amely a publicisztikai elevenséggel és sokoldalúsággal mélyebb katolikus tudást, lehiggadtabb ítéletet, megbízhatóbb vonalvezetést törekedett egyesíteni.

*

Dicsekvés-e, ha most minderre rámutatunk? Aki annak akarja értelmezni, nem vitatkozunk vele. Mi nem dicsekvésnek szántuk, hanem önigazolásnak. Annak, hogy felmutassuk: íme, álljuk erőnkhöz képest, amit 25 év előtt fogadtunk. Ime, igyekeztünk jó harcot harcolni. Az érdem pedig, hogy mindezt elvégezhettük, kettőé: azé a *lelkes és meggyőződéses írógárdáé,* amely mellénk állott s amely velünk együtt a töretlen és hamisítatlan, túlzásoktól és félrebillenésektől mentes katolikumban látta a nemzeti kultúra erkölcsi megújhodásának örökifjú kútfejét s azé a nem kevésbbé *lelkes és hűséges olvasótáboré,* amely megértette szándékainkat, magáévá tette szempontjainkat s oly páratlan szeretettel ragaszkodott a folyóirathoz, aminővel csak bizalmas jóbarátot, önként választott vezért, mestert és orvost szokás kitüntetni.

Talán ezt is érdemes kiemelni: a Magyar Kultúra kizárólag olvasóinak szerető hűségére s lelkes barátságára támaszkodott mindig. Ama nagyon ritka magyar folyóiratok egyike, amelyek mögött semmiféle tőke nem áll, amelyek soha senkitől semmit nem kértek, sem — az alapításhoz szükséges összegen kívül, amelyet a már említett püspök-jótevőtől vett — soha senkitől semmit sem kaptak. Egyedül az előfizetők tartották fenn, ami tudományos és katolikus irányú lapnál csakugyan nagy szó. Kevés komoly tárgyú, katolikus vállalkozás mondhatja el ezt önmagáról.

*

Az első huszonöt év határkő: nemcsak visszafelé, hanem előre is. Az újabb huszonöt év felé. Amelyet az alapítók már előreláthatólag nem fognak megérni, amelyben már az utánunk következő nemzedék veszi át a kezünkből majdan kihulló zászlót. Amelyben új harcok következnek, új válságok, talán új világégések, előre nem sejthető világkatasztrófák. Sejtettük-e, amikor 25 évvel ezelőtt fiatal fővel aláírtuk az első vezércikkeket: sejtettük-e, hogy rövid néhány év mulva egy világháború tarol le mindent s utána forradalmak, egész országok bolsevizálása, mondhatatlan nyomor és gazdasági válság, minden érték átértékelése következik? Nem sejtettük s ugyanígy nem sejthetjük a jövő félelmetes titkait.

De egyet nemcsak sejtünk, hanem tudunk. Hogy az elvek, amelyeket a Magyar Kultúra a zászlajára írt, nem halványulnak el s értéküket nem vesztik el soha. Hogyha a Magyar Kultúra egykor a második 25. évét megéri, akkori szerkesztői s munkatársai, olvasói és barátai ugyanazon szent eszmék tüzében építik tovább a magyar és keresztény jövendőt. Akkor is lesz, aki meg nem érti őket, aki gyűlölettel, megvetéssel, ferdítéssel, rágalommal küzd ellenük. De akkor is *egyetlen programm lesz*, amely a jövő minden komoly ígéretét s áldását magában rejti: az, amely mellett az első 25 év minden csatája, munkája, verejtékezése lefolyt. Hisszük, hogy akkor is lesznek, akik küzdenek ezekért az elvekért s lesznek sokan, még többen, mint ma, akik lelkesen, szerető hűséggel s harctársi készséggel támogatják őket ebben a küzdelmükben.

Huszonötéves Magyar Kultúra, menj utadon tovább! Mindig egyenesen! Mindig előre! Mindig bízva a jelben, amelyben csak győzni lehet!

Megjegyzés.

Harc a kereszténység ellen.

Harc a kereszténység ellen — mint munkásvédelem, megjelent a Magyar Kultúra (XVI.) évf. I. kötetének 370—371. lapjain *r.* jelzéssel.

Iparostanoncaink tízezrei hitoktatás nélkül, megjelent cím nélkül a Magyar Kultúra 1913. (I.) évf. I. kötetének 152—154. lapjain. E tanulmány a századeleji munkástömegeink nagy szellemi nyomorának megdöbbentő rajza s mint kordokumentum, igen érdekes.

A Tanáregyesület és a vallásos nevelés, megjelent „Az Országos Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny és a vallásos nevelés" címmel a Magyar Kultúra 1915. (III.) évf. I. kötetének 128—129. lapjain *r.* jelzéssel.

Keresztény világnézet és tudományosság, megjelent a Magyar Kultúra 1916. (IV.) évf. II. kötetének 525—526. lapjain *r.* jelzéssel.

Zsidók és az apácaélet, megjelent „Remény" címen a Magyar Kultúra 1915. (III.) évf. I. kötetének 468—470. lapjain *r.* jelzéssel.

Tánc az ablakokon besugárzó hajnalig, megjelent a Magyar Kultúra 1922. (IX.) évf. áprilisi számában.

Liberalizmus vagy Katolikus Akció, elhangzott a bajai Katolikus Akció zászlóbontásán 1934. március 11-én a bajai Központi Színházban tartott díszgyűlésen. Az itt közölt szöveg a Bajai Ujság 1934. (XVI.) évf. március 13-i (58.) számának első oldaláról való.

Mai keresztényüldözés.

A mexikói egyházüldözés, megjelent a Magyar Kultúra 1915. (III.) évf. I. kötetének 523—525. lapjain *r.* jelzéssel. E tanulmány jelzi P. Bangha élénk érdeklődését az amerikai, jelesül a mexikói katolicizmus sorsa iránt.

Mexikó, megjelent a Magyar Kultúra 1915. évf. II. kötetének 301—302. lapjain *r.* jelzéssel.

A mexikói vandalizmus, megjelent a Magyar Kultúra 1927. (XIV.) évf. II. kötetének 653—656. lapjain *r.* jelzéssel.

Ki az a Calles?, megjelent a Nemzeti Ujság c. budapesti politikai napilap 1927. augusztus 31. számának 7—8. oldalán név nélkül.

A mintaszerű Nyugat, megjelent a Magyar Kultúra 1930. (XVII.) évf. I. kötetének 274—275. lapjain *I. I.* jelzéssel.

Mexikó és a bolsevista világpropaganda, megjelent a Magyar Kultúra 1928. (XV.) évf. I. kötetének 71—75. lapjain név nélkül.

A nikaraguai kérdés, megjelent „Amerikai csapatok tartják megszállva Nikaraguát" címmel a Nemzeti Ujság 1928. június 1-i számának 7. oldalán *B.* jelzéssel.

Tiltakozó gyűlés a mexikói egyházüldözés ellen, megjelent a Magyar Kultúra 1928. (XV..) évf. I. kötetének 239—240. lapjain név nélkül.

Megszűnt a „hallgatás összeesküvése"?, megjelent a Magyar Kultúra 1928. évf. I. kötetének 477—488. lapjain *B. B.* jelzéssel.

A mexikói események, megjelent a Magyar Kultúra 1928. évf. II. kötetének 155—157. lapjain *I. I.* jelzéssel.

Új helyzet Mexikóban?, megjelent a Magyar Kultúra 1929. (XVI.) évf. I. kötetének 525—527. lapjain *I. I.* jelzéssel.

A vallási béke visszatérése Mexikóban, megjelent a Magyar Kultúra 1929. évf. II. kötetének 204—206. lapjain név nélkül.

A spanyol események margójára, megjelent a Magyar Kultúra 1936. (XXIII.) évf. II. kötetének 60—62. lapjain „Incze István" álnéven.

Miért gyengék a katolikusok az egyházüldözésekkel szemben?, megjelent a Nemzeti Ujság 1931. június 31-i számában. E tanulmány eredetileg a Schönere Zukunft c. bécsi katolikus folyóiratban jelent meg németül. Alkalmul szolgált e tanulmány németnyelvű megjelentetésére P. F. Muckermann S. J. cikke, mely szintén a Schönere Zukunftban jelent meg „Was wollen wir!" címen. P. Banghának világviszonylatban is egyik legmélyebben járó írása e tanulmány.

Állam-Isten és liberalizmus, a címnélküli kéziratból először közölve. Gyorsírással a lapszélen jelezve áll, hogy „Boldog újévhez", vagyis valószínűleg tanulmánnyá kidolgozott szentbeszédhez írta a Páter 1928 táján.

Professzorok lázadása, megjelent a Magyar Kultúra 1932. (XIX.) évf. I. kötetének 81—82. lapjain név nélkül.

Új Tamerlánok, megjelent a Nemzeti Ujság 1936. október 9-i számának vezércikkeként.

Kultúrák harca.

Az elvek tisztázásához, megjelent a Magyar Kultúra 1933. (XX.) évf. II. kötetének 426—427. lapjain „Incze István" jelzéssel.

Tömegvezetés és tömegnevelés, megjelent a Magyar Kultúra 1933. évf. I. kötetének 186—189. lapjain.

Öntudat és meghunyászkodás, megjelent a Magyar Kultúra 1928. (XV.) évf. II. kötetének 332—333. lapjain „Incze István" álnéven.

Álkatolicizmus, megjelent a Magyar Kultúra 1915. (III.) évf. II. kötetének 434—435. lapjain *r.* jelzéssel.

Gyengeségünk okai, megjelent a Magyar Kultúra 1928. (XV.) évf. I. kötetének 221—222. lapjain „Incze István" jelzéssel.

A munkásság félrevezetése, megjelent a Nemzeti Ujság 1939. január 10-i számában. Megrázó tanulságai miatt minden keresztény magyar munkásnak ismernie kellene P. Banghanak ezt a szinte szíve vérével írt tanulmányát.

Lelkek bolsevizálása, megjelent a Nemzeti Ujság 1936. (XVIII.) évf. november 7-i (255.) számának vezércikkeként. Az előbbi és e tanulmányában P. Bangha újból lángralobbantja a szociáldemokrácia nemzetrontásának vádját, mert mint a bolsevizmus szállascsinálója tönkreteszi hazánkat. Tíz évvel ez előtt sorozatosan írta vezércikkeit P. Bangha e tárgykörről, melyet „Harc a keresztény Magyarországért" c. kötetben közlünk.

A kereszténység válsága?, megjelent a Magyar Kultúra 1927. (XIV.) évf. I. kötetének 315—317. lapjain *B. B.* jelzéssel.

Kultúrák harca, megjelent a Magyar Kultúra 1928. (XV.) évf. I. kötetének évnyitó tanulmányaként az 1—8. lapokon. E tanulmánya a XX. század történetének teljes szellemtörténeti felszámolása klasszikus tömörséggel.

Az államélet erkölcsi alapjai, megjelent a Magyar Kultúra 1935. (XXII.) évf. I. kötetének 460—463. lapjain *I. I.* jelzéssel.

Világbéke felé?, megjelent a Magyar Kultúra 1935. évfolyamnyitó tanulmányaként az 1—2. lapokon.

Megváltatlan emberek.

Misszió, megjelent a Magyar Kultúra 1933. (XX.) évf. II. kötetének 305—311. lapjain.

A katolikus hitterjesztés a földkerekségen, „Xavéri Szent Ferenc születésének 400. évfordulóján" alcímmel megjelent a Religio c. budapesti katolikus irodalmi, tudományos és társadalmi közlöny 1906. évf. 6. és 7. számában. Némi változattal megjelent még A Kath. Hitterjesztés Lapjai c. folyóirat 1906. évf. áprilisi számában is.

Szűz Mária városa, megjelent a Jézus Szentséges Szívének Hírnöke c. kalocsai hitbuzgalmi folyóirat 1905. évf. 210—214. lapjain *B. B.* jelzéssel.

102 iskola, megjelent a Magyar Kultúra 1929. (XVI.) évf. I. kötetének 187—188. lapjain *r.* jelzéssel.

„Tanítsatok minden népet!", megjelent a Mária-Kongregáció c. budapesti hitbuzgalmi közlöny 1911. (IV.) évf. áprilisi (8) számának vezércikkeként név nélkül.

Miért kell minden katolikusnak támogatnia a missziókat?, mint részlet P. Bangha missziós-vasárnapi szentbeszédjéből megjelent a „Katolikus Missziók a tengerentúli országokban" c. budapesti missziósközlöny 1928. (IV.) évf. novemberi (11.) számának 1—2. oldalán.

Megváltatlan emberek, megjelent a Nemzeti Ujság 1931. karácsonyi számának vezércikkeként.

Felebaráti szeretet és háború, megjelent a Magyar Kultúra 1915. (III.) évf. I. kötetének 272. lapján *bb.* jelzéssel.

A magyar kórházkultúra új ígérete: a „Márta", megjelent a Magyar Kultúra 1937. (XXIV.) évf. II. kötetének 53—55. lapjain.

A jászóvári prépost indítványa, megjelent a Magyar Kultúra 1916. (IV.) évf. II. kötetének 477—478. lapjain *B. B.* jelzéssel.

Kell-e autonómia?, megjelent a Magyar Kultúra 1916. (IV.) évf. II. kötetének 511—513 lapjain *B. B.* jelzéssel.

Birtokpolitika, megjelent a Magyar Kultúra 1917. (IV.) évf. I. kötetének 107—115. lapjain *r.* jelzéssel. Ez a gazdaságpolitikai és nemzetpolitikai tanulmánya P. Banghát mint mély szociológiai tudású gondolkodót mutatja be. Eredetileg évekig foglalkozott azzal a gondolattal, hogy szociológussá képzi ki magát egykori tanára, a pozsonyi Costa-Rosetti buzdítása nyomán.

Anya- és csecsemővédelem, megjelent a Magyar Kultúra 1915. (III.) évf. I. kötetének 555—556. lapjain r. jelzéssel.

Krisztust... Kenyeret, megjelent a Nemzeti Ujság 1932. (XIV.) évf. május 1-i (96.) számának vezércikkeként. P. Banghának rendkívül élénk volt az érdeklődése a társadalmi nyomorenyhítés iránt, rádióbeszédeiben valósággal felrázta az egész országot ezért.

A szociális kereszténység.

Szociális kereszténység, eredetileg a XXIII. Országos Katolikus Nagygyűlés bevezető ünnepi beszédeként hangzott el „Karitatív és szociális újjáépítés" címen a pesti Vigadóban 1932 október 16-án. A főbb részeket a Nemzeti Ujság 1932. október 18-i számának nagygyűlési mellékletén közölte. Az itt közölt szöveg először az Örök élet igéi c. szentbeszédsorozat I. kötetének 203—213. lapjain jelent meg (ahol a nagygyűlési beszéd időpontja tévesen van megadva 1933 október 9-ben).

Amire nincs pénz, megjelent a Magyar Kultúra 1927. (XIV.) évf. 854—856. lapjain.

Szociális mozgalmak, megjelent a Magyar Kultúra 1917. (IV.) évfolyam 1003—1005. lapjain *B. B.* jelzéssel.

Szociális fölénytl, megjelent a Nemzeti Ujság 1928. (X.) évf. május 20-i számának vezércikkeként.

Szervezett karitásztl, a Nemzeti Ujság 1931. (XIII.) évf. szeptember 27-i (219.) számának vezércikkeként jelent meg.

Inség és szeretet, megjelent „Még egyszer: szervezett karitásztl" címmel a Nemzeti Ujság 1931. október 4-i számában. P. Banghának e sürgető cikkei nyomán indult meg a nagy budapesti Karitász-központ megszervezése, amely nagy társadalmi, de főleg nemzeti tette volt a Páternek hazánk akkori szociális mélypontja idején.

A katolikus szegénysegélyezés megszervezése, megjelent „Szervezett katolikus karitásztl" címen 1. számú karitász-röpiratként a Szent Erzsébet Karitász-Központ kiadásában (Budapest, 1931) 4 oldalon.

Uj utak felé, megjelent a Magyar Kultúra 1932. (XIX.) évf. II. kötetének 429—431. lapjain.

Osztályharc és laborizmus, eredetileg XI. Pius pápa koronázási jubileumára rendezett munkásgyűlés ünnepi beszédeként hangzott el a pesti Vigadóban 1934. február 11-én. Az itt

közölt címnélküli szöveg a Magyarság c. budapesti politikai napilap 1934. február 13-i száma 4. oldalán jelent meg.

Mit akar és mit hirdet a Quadragesimo anno?, megjelent 8 oldalas füzetként az Actio Catholica Orsz. Elnökségének kiadásában (Budapest, 1934).

Programm és lelkiség, megjelent a Nemzeti Ujság 1935. június 2-i számában.

Akik a tűzzel játszanak, megjelent a Sajtószemle c. budapesti időszaki közlöny 1938. (XII.) évf. 3—4. számának vezércikkeként név nélkül.

Apostolkodás.

Apostolkodásunk alapja: a hivők közössége az Egyházban, megjelent az Actio Catholica időszaki köriratában kézirat gyanánt (Budapest, 1938) 1—7. oldalon név nélkül.

Szülők és papok, megjelent „Szintén az életből" címen a „Jézus Szent Szívének Hírnöke c. kalocsai hitbuzgalmi folyóirat 1901. évfolyamának 207—213. lapjain *B. B.* jelzéssel. Nagyon érdekes e komoly tanulmány olvasásánál figyelembe venni, hogy P. Bangha akkor még alig volt 20 éves, amikor ezt irta.

Töprengések, megjelent az Egyházi Lapok 1927. (L.) évf. 9. (szeptemberi) számának 141—142. lapjain „Bánáthi Viktor" néven.

A magyar paphiányról, megjelent a Magyar Kultúra 1931. (XVIII). évf. I. kötetének 310—311. lapjain *I. I.* jelzéssel. E tanulmány nagy port vert fel főleg a tanítórendek körében.

Tanítórendek és a paphiány, megjelent a Magyar Kultúra 1931. évf. I. kötetének 508—510. és 417. lapjain *I. I.* jelzéssel.

Az apostolkodás szelleméről, megjelent a Prézes c. kongregáció-vezetői közlöny 1918. (VI.) évf. januári számának 26. oldalán.

Az apostolkodás rövid kézikönyve.

Az apostolkodás rövid kézikönyve, először mint az Apostolkodási Könyvtár 1. száma jelent meg a Mária-Kongregáció kiadásában (Budapest, 1927). Második kiadásának változatlan szövegét közöljük itt, mely ugyanott jelent meg 68 oldalon (Budapest 1932.) A hittudományi és lelkipásztori szakirodalom valóságos gyöngye ez a mű, melyet több hittudományi főiskolán épp ezért tanítottak is.

Magyar apostolok.

Két magyar fény, megjelent a Magyar Kultúra 1913. (I.) évf. I. kötetének 60—61. lapjain cím és név nélkül.

Két jubileum, megjelent a Magyar Kultúra 1913. évf. II. kötetének 267—268. lapjain *b. b.* jelzéssel.

Pertik Ottó, megjelent a Magyar Kultúra 1913. évf. I. kötetének 302—303. lapjain *b.* jelzéssel.

Az „összetett" ember, megjelent a Magyar Kultúra 1913. évf. I. kötetének 63. lapján *bb.* jelzéssel.

A kegyelmes anya, megjelent „Gróf Zichy Nándorné" címen a Magyar Kultúra 1913. évf. II. kötetének 168—169. lapjain *bb.* jelzéssel.

Dudek János, megjelent a Magyar Kultúra 1916. (IV.) évf. I. kötetének 424—425. lapjain *B. B.* jelzéssel.

Báró Hornig Károly bíboros, megjelent a Magyar Kultúra 1917. (V.) évf. I. kötetének 186—187. lapjain.

Prohászka Ottokár hatvan éves, megjelent a Magyar Kultúra 1918. (VI.) évf. II. kötetének 343—345. lapjain *B. B.* jelzéssel.

Miért nem ünnepelték a lapok Prohászkát? megjelent a Sajtó c. budapesti sajtószemle 1918. (III.) évf. novemberi, 12. számában. E megemlékezés hangja nagy bátorságot jelentett, mert a cikk a Károlyi-forradalom kitörése napjaiban jelent meg.

Burján Károly emlékezetének, megjelent a Magyar Kultúra 1921. (VIII.) évf. 48. lapján *B. B.* jelzéssel. P. Bangha itt egyik legközvetlenebb munkatársáról emlékezett meg, „Philalétesz"-ről (Igazságszerető), ami Burján Károly írói álneve volt.

A nagy ravatalnál, megjelent a Nemzeti Ujság 1927 április 3-i számának vezércikkeként.

Prohászka halála és a „magyar" sajtó, megjelent a Magyar Kultúra 1927. (XIV.) évf. I. kötetének 367—368. lapjain *a.* jelzéssel.

Miből eredt Prohászka nagysága? megjelent a Magyar Kultúra 1927. évf. I. kötetének 354—357. lapjain. Ugyanez a külföldi viszonyokra alkalmazott némi változtatással megjelent „Bischof Ottokar Prohászka" címen az Allgemeine Rundschau, müncheni politikai és kulturális hetilap 1927. (24. Jhrg.) április 27-i 16. számának 249—250. lapjain.

Prohászka, a hitszónok, megjelent a Magyar Kultúra 1927. évf. I. kötetének 433—442. lapjain, mint a Páternek egyik legmagasabb szárnyalású tanulmánya.

Prohászka Ottokár naplója, megjelent a Magyar Kultúra 1929. (XVI.) évf. II. kötetének 461—465. lapjain.

Harminc évig Erdély püspöki trónján, megjelent a Magyar Kultúra 1927. (XIV.) évf. I. kötetének 410—411. lapjain.

Egy főpásztori jubileumra, megjelent a Magyar Kultúra 1931. (XVIII.) évf. I. kötetének 47—49. lapjain.

Orsenigo, megjelent a Nemzeti Ujság 1930 március 6-i számának vezércikkeként.

„Magyar Kultúra" — katolikus kultúra, megjelent a Magyar Kultúra 1927. (XIV.) évf. II. kötetének 761—762. lapjain *r.* jelzéssel.

Imaélet és apostolkodás, elhangzott a XIX. Katolikus Nagygyűlést bevezető főpapi nagymise szentbeszédeként 1927 október 10-én. Megjelent a Magyar Katolikus Almanach 1927. (I.) évf. 518—520. lapjain.

A Domonkos-rend jubileumához, megjelent a Magyar Kultúra 1934. (XXI.) évf. II. kötetének 353—356. lapjain.

Egy szerzetestanár ravatalánál, megjelent a Magyar Kultúra 1925. (XXII.) évf. I. kötetének 502—504. lapjain.

Tóth Tihamér, a püspök, megjelent a Magyar Kultúra 1938. (XXV.) évf. I. kötetének 5. lapján.

Mit üzen nekünk az eltávozott főpap, elhangzott a budapesti rádió studiójában 1939 május 12-én a veszprémi püspök temetése napján. Az itt közölt szöveg a Nemzeti Ujság 1939 május 14-i számának 19. oldaláról való.

Egy jeltelen katonasírra, megjelent a Magyar Kultúra 1936. (XXIII.) évf. I. kötetének 41—42. lapjain „Incze István" álnéven.

Néhány őszinte szó a magyar kultúráról, megjelent a Magyar Kultúra 1936. (XXIII.) évf. II. kötetének 32—33. lapjain név nélkül.

A huszonötéves Magyar Kultúra, megjelent a Magyar Kultúra 1938. (XXV.) évf. I. kötetének 5—7. lapjain.

Dr. Biró Bertalan.

TARTALOMJEGYZÉK.

Oldal

Bevezető 1—4

Harc a kereszténység ellen.

Harc a kereszténység ellen. — Iparostanoncaink tízezrei hitoktatás nélkül. — A Tanáregyesület és a vallásos nevelés. — Keresztény világnézet és tudományosság. — Zsidók és az apácaélet. — Tánc az ablakokon besugárzó hajnalig. — Liberalizmus vagy Katolikus Akció .. 5—24

Mai keresztényüldözés.

A mexikói egyházüldözés. — Mexikó. — A mexikói vandalizmus. — Ki az a Calles? — A mintaszerű Nyugat. — Mexikó és a bolsevista világpropaganda. — A nikaraguai kérdés. — Tiltakozó gyűlés a mexikói egyházüldözés ellen. — Megszűnt a „hallgatás összeesküvése"? — A mexikói események. — Új helyzet Mexikóban. — A vallási béke visszatérése Mexikóba. — A spanyol események margójára. — Miért gyengék a katolikusok az egyházüldözésekkel szemben? — Államisten és liberalizmus. — Professzorok lázadása. — Új Tamerlánok ..... 25—108

Kultúrák harca.

Az elvek tisztázásáról. — Tömegvezetés és tömegnevelés. — Öntudat és meghunyászkodás. — Álkatolicizmus. — Gyengeségünk okai. — A munkásság félrevezetése. — Lelkek bolsevizálása. — A kereszténység válsága? — Kultúrák harca. — Az államélet erkölcsi alapjai. — Világbéke felé 109—164

Oldal

Megváltatlan emberek.

Misszió. — A katolikus hitterjesztés a földkerekségen. — Szűz Mária városa. — 102 iskola. — „Tanítsatok minden népet!" — Miért kell minden katolikusnak támogatnia a misszióket? — Megváltatlan emberek. — Felebaráti szeretet és háború. — A magyar kórházkultúra új igérete: a Márta. — A jászóvári prépost indítványa. — Kell-e autonómia? — Birtokpolitika. — Anya- és csecsemővédelem. — Krisztust... kenyeret! ..... 165—235

A szociális kereszténység.

Szociális kereszténység. — Amire nincs pénz. — Szociális mozgalmak. — Szociális fölényt. — Szervezett karitászt! — Inség és szeretet. — A katolikus szegénysegélyezés megszervezése. — Új utak felé. — Osztályharc és a laborizmus. — Mit akar és mit hirdet a Quadragesimo anno? — Programm és lelkiség. — Akik a tűzzel játszanak .. 236—297

Apostolkodás.

Apostolkodásunk alapja stb. — A szülők és a papok. — Töprengések. — A magyar paphiányról. — A tanítórendek és a paphiány. — Az apostolkodás szelleméről ..... 298—357

Az apostolkodás rövid kézikönyve ..... 358—435

Magyar apostolok.

Két magyar fény. — Két jubileum. — Pertik Ottó. — Az „összetett" ember. — A kegyelmes anya. — Dudek János. — Báró Hornig Károly bíboros. — Prohászka Ottokár hatvan éves. — Miért nem ünnepelték a lapok Prohászkát? — Burján Károly emlékezetének. — A nagy ravatalnál. — Prohászka halála és a „magyar" sajtó. — Miből eredt Prohászka nagysága? — Prohászka, a hitszónok. — Prohászka Ottokár naplója. — Harminc évig Erdély püspöki trónján. — Egy fő-

Oldal

pásztori jubileumra. — Orsenigo. — „Magyar Kultúra" — katolikus kultúra. — Imaélet és apostolkodás. — A Domonkos-rend jubileumához. — Egy szerzetestanár ravatalánál. — Tóth Tihamér, a püspök. — Mit üzen nekünk az eltávozott főpap? — Egy jeltelen katonasírra. — Néhány őszinte szó a magyar kultúráról. — A huszonötéves Magyar Kultúra . . . . . 436—540

Megjegyzés . . . . . 541—548

Tartalomjegyzék 549—551

Az összes köteteket összefoglaló tárgymutató a legutolsó kötet végén található.

SZENT ISTVÁN
ABSOLUTA

SZENT ISTVÁN
ABSOLUTA